

मोदी गाउँपालिकाको प्रथम पञ्चवर्षीय विकास योजना

(आर्थिक वर्ष २०७८/७९-२०८२/८३)

समाजवाद

सामाजिक विकास

आर्थिक विकास

पूर्वाधार निर्माण

सहभागिता

नीति निर्माण तथा सुशासन

प्रकाशक

मोदी गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
पातिचौर-२, पर्वत

मोदी गाउँपालिकाको कार्यसमिति (२०७४-०७५)

प्रेम प्रसाद शर्मा पौडेल
अध्यक्ष

सेती महत
उपाध्यक्ष

गौ प्रसाद गुरुङ्ग
वडा नं. १, अध्यक्ष

विकास तिमिल्सिना
वडा नं. २, अध्यक्ष

देवेन्द्र बहादुर क्षेत्री
वडा नं. ३, अध्यक्ष

मन कुमार पुन
वडा नं. ४, अध्यक्ष

दल बहादुर मल्ल
वडा नं. ५, अध्यक्ष

विमल ताम्रकार
वडा नं. ६, अध्यक्ष

वसन्त गुरुङ्ग
वडा नं. ७, अध्यक्ष

सुक बहादुर गुरुङ्ग
वडा नं. ८, अध्यक्ष

विजुला कुमारी शर्मा
कार्यपालिका सदस्य

देवी कुमारी शर्मा
कार्यपालिका सदस्य

लक्ष्मी वि.क.
कार्यपालिका सदस्य

लालमती वि.क.
कार्यपालिका सदस्य

दुर्गा रसाईली
कार्यपालिका सदस्य

प्रेम बहादुर वि.क.
कार्यपालिका सदस्य

किसन बहादुर क्षेत्री
प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत

मोदी गाउँपालिकाको प्रथम पञ्चवर्षीय विकास योजना

(आर्थिक वर्ष २०७८/७९-२०८२/८३)

प्रकाशक
मोदी गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
पातिचौर-२, पर्वत

प्रमुख सल्लाहकारः

प्रेम शर्मा पौडेल
अध्यक्ष
मोदी गाउँपालिका, पर्वत

सल्लाहकारहरुः

सेती महत
उपाध्यक्ष
मोदी गाउँपालिका, पर्वत
गौ प्रसाद गुरुङ:- १ वडा अध्यक्ष
विकास तिमिल्सीना :- २ वडा अध्यक्ष
देवेन्द्रबहादुर क्षेत्री :- ३ वडा अध्यक्ष
मन कुमार पुन :- ४ वडा अध्यक्ष
दलबहादुर मल्ल :- ५ वडा अध्यक्ष
विमल लामिछाने :- ६ वडा अध्यक्ष
बसन्त गुरुङ :- ७ वडा अध्यक्ष
सुकबहादुर गुरुङ :- ८ वडा अध्यक्ष
किसान बहादुर के.सी
प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत
मोदी गाउँपालिका, पर्वत

व्यवस्थापक तथा सम्पादन :

याम बहादुर मेधासी युवा तथा बालबालिका सम्पर्क ब्यक्ति,
मोदी गाउँपालिका, पर्वत

गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

पातिचौर, पर्वत, गण्डकी प्रदेश, नेपाल

२०७८

मोदी गाउँपालिकाको प्रथम पञ्चवर्षे आवधिक योजना (२०७८-२०८३)

सर्वाधिकार : मोदी गाउँपालिकामा सुरक्षित
प्रथम संस्कार : २०७८ चैत्र
संख्या : ३०० प्रति मात्र
प्रकाशक : मोदी गाउँपालिका,
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय,
पातिचौर, पर्वत
गण्डकी प्रदेश, नेपाल

सम्पर्क ठेगाना

E-mail : info@modimun.gov.np
Phone : ०६७-४१०१६४
website : www.modimun.gov.np

प्राविधिक सहयोगी संस्था

नेचर रिसर्च हाउस प्रा.लि.,
मध्यपुर ठिमी, भक्तपुर ।

डिजाइन तथा सेटिङ

हाइडल प्रेस ग्राफिक डिजाइन
भीआईपी मार्ग, बागबजार, काठमाडौं, नेपाल ।
Email: heidelp ltd@gmail.com, heidelpress@gmail.com
Phone: +०९७७-०१-४२५००८६, ०१-४२५००८७
Web: https://www.heidelpress.com.np

मुद्रण : हाइडल प्रेस प्रा.लि. तारकेश्वर नगरपालिका वडा नं. ८ शेषमति, लामावगर,
बालजु, काठमाडौं
फोन नं. ९७७-०१-४०२५७४२, मोबाइल ९८०१८३६४००

अध्यक्ष

संघीय संसद राष्ट्रिय सभा

फोन: ०१-४२११७५६
फ्याक्स: ०१-४२११७५३
सिंहदरबार, काठमाडौं, नेपाल

शुभकामना

पर्वत जिल्लाको मोदी गाउँपालिकाले मोदी गाउँपालिकाको प्रथम पञ्चवर्षीय विकास योजना (आर्थिक वर्ष २०७८/७९-२०८२/८३) प्रकाशन गर्न लागेको जानकारी पाउँदा अत्यन्तै खुशी लागेको छ। यस कार्यका लागि मोदी गाउँपालिकाका सम्पूर्ण जनता तथा गाउँसभा, कार्यपालिका तथा कर्मचारी लगायत सम्पूर्णमा हार्दिक बधाई तथा सफलताको शुभकामना व्यक्त गर्दछु।

राज्य पुनःसंरचनाको यस नयाँ ढाँचाले स्थानीय तहका सरकारहरूलाई विकासका निम्ति आफ्ना योजना आफैले तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्ने मौका दिएको छ। नेपालको संविधानले स्थानीय तहका सरकारलाई आफ्नो क्षेत्राधिकार भित्र बसोवास गर्ने नागरिकका आकाङ्क्षा तथा आवश्यकता पूर्ति गर्ने कार्यका लागि अधिकार सम्पन्न बनाएको छ। संविधानले स्थानीय सरकारलाई आफ्नो क्षेत्रको व्यापक विकासका लागि आवधिक, रणनीतिक र वार्षिक योजना तर्जुमा गर्न जिम्मेवार बनाएको छ। मोदी गाउँपालिकाले आफ्नो अल्पकालिन, मध्यकालिन र दीर्घकालिन योजना पालिका स्थापना भएदेखि नै अगाडि बढाउनु जरुरी थियो। स्थानीय तहको निर्वाचन भएपछि तीन चरणको योजना बनाएर काम गरेको भए अहिले आफ्नो पाँचवर्षे कार्यकालको समीक्षा गर्दा तीन चरणका योजनाको समेत समीक्षा गर्न सकिन्थ्यो। यद्यपी मोदी गाउँपालिकाले आफ्नो पहिलो पाँचवर्षे कार्यकालमा पालिका भित्र धेरै महत्वपूर्ण र दीर्घकालिन योजनाहरू सम्पन्न गरेको र गर्ने चरणमा छ।

पर्वत जिल्लाका साविक आठ गाउँ विकास समिति (गाविस)हरू मिलेर बनेको यो पालिका धार्मिक, सांस्कृतिक, पर्यटकीय, जैविक, जलस्रोतमा धनी र अत्यन्तै धेरै सम्भावना बोकेको पालिका हो। पालिका भएर बग्ने मोदी खोला यस पालिकाको जलविद्युत उत्पादनको मेरुदण्डको रूपमा रहेको छ। त्यस्तै पातिखोला, भुरुङ्गिदखोला र रतिखोला पालिका भित्रका महत्वपूर्ण जलाधार क्षेत्र हुन्। जैविक, धार्मिक तथा प्राकृतिक रूपमा महत्वपूर्ण पन्नासे, हम्पाल/जलजला लगायतका क्षेत्र पनि यही पर्दछन्। मोदी गाउँपालिका अत्यन्तै सम्भावना बोकेको पालिका भित्र पर्दछ। अतः गाउँको पूर्वाधार निर्माण, शिक्षा, स्वास्थ्य, उत्पादन, रोजगारी सिर्जनाका लागि पालिकाले नेतृत्वदायी भूमिका निर्वाह गर्नुपर्दछ।

अन्त्यमा, मोदी गाउँपालिकाको भविष्य निर्माण तथा मार्ग निर्गनिर्देश गर्ने कार्य योजना निर्माणमा योगदान पुर्याउनु हुने सबैमा आभार व्यक्त गर्दछु। यस पञ्चवर्षीय विकास योजना भित्र समेटिएका कार्यक्रम कार्यान्वयनमा अग्रसर हुन मोदी गाउँपालिकाका जनप्रतिनिधि, कर्मचारी, राजनीतिक दल, बुद्धिजीवी तथा सम्पूर्ण पालिकाबासी हरूमा हार्दिक अपिल गर्दछु।

माघ २०७८।

गणेशप्रसाद तिमिल्सिना

शुभ-कामना

प्राकृतिक श्रोत, साधनहरूले धनि मानिएको पर्वत जिल्लाको मोदी गाउँपालिका पर्यटकीय क्षेत्र पनि हो । भौगोलिक हिसावले पर्वत जिल्लाको तेस्रो ठूलो र ८ वटा वडाहरूमा फैलिएको यस मोदी गाउँपालिका भित्र जिल्लाकै उच्च भू-भागहरू समेत पर्दछन् । यस गाउँपालिका भित्र हम्पालको लेक र बहुचर्चित जैविक विविधतायुक्त पञ्चासे लेक समेत रहेको छ, यी लेकहरूको समेत उच्चतम प्रयोग गरी गाउँपालिका भित्र पर्यापर्यटन मार्फत आर्थिक विकासमा टेवा पुराउन सकिने सम्भावना रहेको छ ।

स्थानीय तहको स्थापना, संघ तथा प्रदेशको निर्वाचन पछि मोदी गाउँपालिकालाई विकासको बाटोमा हिडाउनका लागि हामी सबै जनप्रतिनिधिहरूले प्रयास गरेका छौं । मोदी गाउँपालिकालाई भौतिक पूर्वाधारको क्षेत्रमा विकसित पालिका बनाउन सडक सञ्जालमा थुप्रै उल्लेख्य प्रयास भएका छन् । पातिचौर देखि देउपुर हुँदै भुक्देउराली पुग्ने सडक र डिमुवा देखि तिलाहार हुँदै रात्माटा पुग्ने सडक कालोपत्रे सम्पन्न भएको छ । रतीखोला तिलाहार र भुरुङ्दीखोला झिलीबराडमा मोटरबल पुलको निर्माण कार्य सकिएको छ । पातिचौर देखि बाजुङ क्याड सडक, डिमुवा देखि तिलाहार दराक हुँदै चिन्ने पुग्ने सडक आरसिआईपि कार्यक्रम मार्फत कालोपत्रे गर्ने गरी समावेश भएका छन् । अन्य वडास्तरीय सबै साना सडकहरूको पनि स्तरोन्नती गरी निर्माण कार्य अघि बढाइएको छ । मोदी खोला तथा अन्य साना खोलाहरूमा पनि मोटरबल पुल निर्माण कार्य अघि बढेको छ । आवश्यक सबै जसो ठाउँमा भोलुंगे पुलको निर्माण कार्य भएको छ । गाउँपालिकामा संघीय सरकारले सुविधा सम्पन्न अस्पताल निर्माणको काम गाउँपालिका मार्फत अघि बढाइएको छ । सबै वडाका स्वास्थ्य चौकीहरूमा अत्याधुनिक भवन निर्माणसँगै गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवाको प्रत्याभूति हुँदैछ । खानेपानीको समस्या भएका वस्तीहरूमा एक घर एक धारा अभियान सञ्चालन भईरहेको छ । पशु, कृषि तथा लघु उद्यम मार्फत युवाहरूलाई स्वरोजगार बनाउने गरी मोदी गाउँपालिकाको वर्तमान नेतृत्वले योजनाबद्ध काम गरीरहेको छ ।

देश केन्द्रित शासन व्यवस्थाबाट संघीय शासन प्रणालीमा गएपछि आफ्नो गाउँ/नगरको योजना आफै बनाउने जिम्मेवारी स्थानीय पालिकाहरूमा आएको छ । शासकीय स्वरूपको परिवर्तनसँगै धेरै अधिकारहरू स्थानीय तहमा प्राप्त भएका छन् । यीनै अधिकारहरूको उच्चतम प्रयोग गर्दै मोदी गाउँपालिकालाई अबको एक दशक भित्रै सम्वृद्ध मोदी बनाउन सक्ने थुप्रै आधारहरू हामीसँग छन् । सम्वृद्ध पर्वत : सम्वृद्ध मोदी, हामी सबैको चाहना हो । यो चाहनालाई केहि वर्ष भित्र नै साकार पार्ने गरी गाउँपालिकाले तयार गरेको आवधिक योजना भित्र रहेर पूर्वाधार, पर्यटन, कृषि तथा उद्यम क्षेत्रमा यस गाउँपालिकामा गर्न सकिने थुप्रै सम्भावित कामहरू छन् । गाउँपालिकाले विभिन्न विषयका विशेषज्ञहरूको समेत राय लिएर निर्माण गरेको आवधिक योजनाले आगामी दिनमा यहाँका नागरिकहरूका आधारभूत मागहरूलाई सम्बोधन गर्ने विश्वास हामीले लिएका छौं । गाउँपालिकाले तयार गरेको यस आवधिक योजनाको परिधि भित्र रहेर संघ, प्रदेश र स्थानीय तह बीच सकारात्मक समन्वय गर्दै आवधिक योजनाका लक्ष्यहरू पुरा गर्ने गरी नीति, कार्यक्रम तथा बजेट निर्माण गर्ने कार्यमा आगामी दिनमा हामी सबै सरोकारवालाहरू लाग्नुपर्ने देखिन्छ ।

मोदी गाउँपालिकाको लागि विकासको मेरुढण्ड मानिएको आवधिक योजना तयार भई प्रकाशन हुन लागेकोमा मोदी गाउँपालिकाको नेतृत्व तथा सम्पूर्ण गाउँ सभा सदस्य ज्यूहरूलाई हार्दिक बधाई तथा शुभ-कामना व्यक्त गर्दछु । आवधिक योजनाको भरपुर उपयोग गर्दै सम्वृद्ध, सक्षम, विकसित र सुन्दर गाउँपालिका निर्माण गर्ने कार्यमा सफलता मिलोस् भन्ने पुनः शुभकामना व्यक्त गर्दछु ।

पदम गिरी
सांसद
प्रतिनिधि सभा, पर्वत

२०७८ साल माघ ९ गते

सभामुख

प्रदेश सभा
गण्डकी प्रदेश
पोखरा, नेपाल

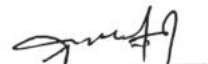
फोन नं: ०६१-४२६३२४ (कार्यालय)
०६१-४४१००० (आवास)

शुभ-कामना

पर्वत जिल्लामा २ ओटा नगरपालिका र ५ ओटा गाउँपालिका रहेका छन् । जस मध्ये मोदी गाउँपालिका पर्वत सदरमुकामबाट पूर्वतोर पंचासे र माटेको लेक बिच भागमा रहेको यस पालिका बिच भागबाट मोदी खोलाले चिरेर बगेको छ । यसै खोलाको नामबाट मोदी गाउँपालिका रहन गएको हो । पहिलो निर्वाचन सम्पन्न भै गाउँसभा र गाउँपालिका गठन भइ कुशलता पूर्वक ५ वर्षको कार्यकाल पुरा गरि दोस्रो कार्यकालको लागि जिम्मेवारी हस्तान्तरण गर्ने चरणमा पुगेको छ ।

नेपालको इतिहासमा २०७२ को संविधान तीन तहको सरकार, तीन तहको सभाको निर्माण गर्दै राज्य शक्तिको बाँडफाँड अनुसूचि ८ मा उल्लेखित एकल अधिकार स्थानीय तहको व्याख्या गरेको, जनताको दैनिक जीवन संग प्रत्यक्ष जोडिने जनताको विचबाट विकासका योजना छानेर गर्नु, मौलिक अधिकार र सामाजिक न्याय सहित कानून अनुरूप उपलब्ध गराउनु पर्ने संवैधानिक व्यवस्था गरेको छ । राजनैतिक परिवर्तन संगै जनताको जीवनमा आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिक परिवर्तन तिव्र आकांक्षा बृद्धि हुनु, नयाँ संरचना, अनुभव, नेतृत्व, साधन श्रोतको अभावको विचबाट सहज ढङ्गले कार्य सम्पादन गर्दै अगाडी बढ्यो । यही जेठ महिनाबाट आफ्नो ५ वर्षे कार्यकाल समाप्त हुँदै गरेको अवस्थामा यस पालिकाको अर्धवार्षिक रुपमा आवधिक मध्यावधि योजना समेटेर यो प्रकाशन हुन लागेको मा यस गण्डकी प्रदेश सभा धन्यवाद व्यक्त गर्दछु ।

अन्त्यमा यस प्रकाशनबाट मोदी गाउँपालिकाको बारेमा सबै पालिकाले जानकारी राख्नुको साथै त्यसबाट योजना निर्माण र कार्यान्वयनका अनुभव लिन सफल हुने विश्वासका साथ संविधानले कल्पना गरेका सबै प्रकारका उत्पिडन अन्त्य गर्दै वर्गीय, जातीय, लैङ्गिक क्षेत्रीय असमानतालाई समानतामा बदल्दै "सुखी नेपाली समृद्ध नेपाल" को राष्ट्रिय लक्ष्यमा समाजवाद उन्मुख राज्य व्यवस्था बनाउन टेवा पुग्न सकोस यही शुभकामना व्यक्त गर्दछु धन्यवाद ।

नेत्रनाथ अधिकारी
सभामुख

मिति: २०७८/१०/२०

राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग National Natural Resources and Fiscal Commission

प. सः

च. नं. / Ref:

शुभकामना

वि.सं. २०७२ मा जारी भएको नयाँ संविधानद्वारा स्थापित “गाउँ गाउँमा सिंहदरवार” को नारा सहितको स्थानीय सरकार गठन भएको नेपालको ७५३ पालिकाहरू मध्ये एक मोदी गाउँपालिका। गण्डकी प्रदेश अन्तर्गत पर्वत जिल्लाका ७ पालिका सरकारहरू मध्ये यो मोदी गाउँपालिका प्राकृतिक स्रोतहरूले सबभन्दा धनी मानिन्छ। भौगोलिक रूपमा चारैतिर पहाडका चुलीहरूले घेरेर विचमा मोदी खोला बगेको छ। मोदी पालिकाको अवस्थिति समुन्द्र सतहबाट न्यूनतम ८५० मी. उचाईदेखि अधिकतम पूर्वतर्फ २५१७ मि. (पञ्चासे) र पश्चिममा ३३०९ मि. हम्पालको थुरी विचमा लगभग १४३ वर्ग किलोमिटर क्षेत्रफलमा फैलिएको छ। यस पालिकामा उपोष्णदेखि शितोष्ण किसिमका हावापानी पाइने भएकाले जैविक विविधताले धनी छ। यो पालिका प्राकृतिक सुन्दरता तथा सांस्कृतिक खासगरी धर्म, संस्कृति, भाषा, भेषभूषा, रहनसहन, रितिरिवाज लगायतका अन्य पक्षहरूले पनि सम्पन्न छ। यही भूगोलभित्र मानविय, जलस्रोत, खानी, वन, पर्यटन लगायतका अन्य स्रोतहरूले भरिपूर्ण यो पालिकाले पहिलो ५ वर्षे आवधिक योजना (वि.सं. २०७८/७९ देखि २०८२/८३) तयार भएको छ। मोदी गाउँपालिका प्रमुख श्री प्रेम प्रसाद पौडेल ज्यूको अथक प्रयास स्वरूप आफ्ना कार्यकालको अन्तिम वर्षमा यो दस्तावेज तयार भएको छ। यसले पालिकालाई आगामी दिनहरूमा अझ व्यवस्थिति र प्रभावकारी योजनाका साथ अघि बढ्न मार्ग निर्देश गरी स्थानीय नागरिकहरूको जीवनस्तर उठाउन महत्वपूर्ण भूमिका खेल्ने विश्वास लिएको छ।

नेपालको संविधानले परिकल्पना गरेको वित्तिय सघियता अनुसार पालिकाहरूले स्थानीय स्रोतहरूको उचित परिचालन गरी आर्थिक रूपमा सवल तथा आत्मनिर्भर हुने मान्यता लिएको छ। अझ सहस्राब्दी दिगो विकास लक्ष, सघिय सरकारको पछो पञ्च वर्षे योजना (२०७५/७६-२०८०/८१), गण्डकी प्रदेश सरकारका ५ वर्षे (२०७५/७६-२०८०/८१) योजनाले तय गरेको लक्ष प्राप्तिको लागि यो मोदी गाउँपालिकाको पहिलो पञ्च वर्षे आवधिक योजना सहयोगी बन्ने छ। यस योजनाले नागरिकको आधारभूत स्थानीय आवश्यकता पालिकास्तरमा नै परिपूर्ति गर्ने किसिमका कार्यक्रम तयार गरी समक्ष, सवल तथा समृद्धि समाज निर्माण गर्न यस योजनाले महत्वपूर्ण सहयोगी दस्तावेज बन्ने छ। परिमाणस्वरूप दिगो विकास लक्ष प्राप्त गरी स्थानीय नागरिकको जीवनस्तर एक तह माथि उठाउन सफल हुने विश्वास लिन सकिन्छ।

अन्त्यमा यस महत्वपूर्ण दस्तावेजले तय गरेका नागरिकको आवश्यकतालाई सम्बोधन गर्ने स्थानिय कार्यक्रमहरू सहजकता साथ प्रभावकारी कार्यन्वयन गरी लक्षित उपलब्धी हसिल गर्न प्रेरित गरौस भन्ने हार्दिक शुभकामना।

जुद्धबहादुर गुरुड

सदस्य, राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग

सिंहदरवार, काठमाडौं नेपाल।

मिति २०७८ माघ १६ गते

प.सं.
च.नं.

राष्ट्रिय समावेशी आयोग

पुल्चोक, ललितपुर

पर्वतको मोदि गाउँपालिकाले पालिकाको प्रथम पञ्चवर्षीय विकास योजना (आ.व. ०७८/०७९-०८२/०८३) प्रकाशन गर्न लागेको जानकारी पाउँदा ज्यादै खुसी लागेको छ। यस शुभ कार्यका लागि सम्पूर्ण गाउँपालिका वासि तथा गाउँपालिका परिवार लाई हार्दिक बधाई तथा शुभकामना व्यक्त गर्दछु।

नेपालको वर्तमान सविधान लागु भएपछि स्थानीय सरकारहरुलाई आफ्नो विकासका योजनाहरु आफै बनाई कार्यान्वयन गर्ने व्यवस्था भएको छ। यस गाउँपालिकाले हाल सम्म धेरै महत्वपूर्ण र प्रभावकारी योजनाहरु सम्पन्न गरी सकेको तथा सम्पन्न उन्मुख चरणमा भएको कुरा मेरो जानकारीमा छ।

पर्यटकिय, संस्कृतिक, धार्मिक, जैविक तथा राजनीतिक महत्व बोकेको यस पालिका जलश्रोतको हिसाबमा पनि सम्पन्न मानिन्छ। धेरै स्वावलम्बी मेहनती तथा जुभारु विकास प्रेमी जनताहरु वसोवास गर्ने यो पालिकाले गाउँपालिकाको समग्र विकास सम्बृद्धि तथा उज्ज्वल भविष्य निर्माणका लागि यो प्रस्तुत पञ्च वर्षीय विकास योजनामा सवै अत्यावश्यक महत्वपूर्ण ब्यवहारिक योजनाहरु सामेल गराईने विश्वास लिएको छु।

यसैले यस गाउँपालिकाका जुभारु, ब्यवहारीक नेतृत्व गर्ने सम्पूर्ण जनप्रतिनिधिहरु र योजना तर्जुमा गर्न सहयोग गर्नुहुने सैद्धान्तिक तथा ब्यवहारीक विशेषज्ञहरु लगायत सम्पूर्णमा हार्दिक धन्यवाद दिदै यो योजना प्रकाशन तथा सफल कार्यान्वयनको हार्दिक शुभकामना व्यक्त गर्दै यस पालिकामा आर्थिक, सामाजिक तथा राजनैतिक समावेशीताको प्रभावकारी कार्यान्वयन हुने दृढ विश्वास राख्दै हार्दिक शुभकामना व्यक्त गर्न चाहन्छु।

पुष्पराज तिमिल्सीना

माननिय सदस्य

राष्ट्रिय समावेशी आयोग

मोदी गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
पातिचौर, पर्वत
गण्डकी प्रदेश, नेपाल

शुभ-कामना

नेपालमा पुरानो राज्य संरचनाको विघटन भई नयाँ संरचनाको ढाँचामा प्रवेश गरेको छ । संघीय संरचना अनुसार नै स्थानीय तहको निर्वाचन सम्पन्न गरी सबै स्थानीय तहमा जन निर्वाचित जन प्रतिनिधिहरूले नेतृत्व गरिरहेका छन् । नेपालमा नयाँ संविधान वमोजिमको संघीय ढाँचाको राज्य संरचना कार्यन्वयन गर्ने पहिलो चरणमा हामीलाई जनताले निर्वाचित गरेर पठाएका छन् । संविधानको मर्मअनुसार नेपाली जनताको दीगो शान्ति र सामाजिक न्याय सहितको समृद्धीमा पुग्ने तीव्र चाहाना अनुसार यो व्यवस्थाको जग वसाल्ने ऐतिहासिक अवसर अहिलेका हामी जनप्रतिनिधिहरूले प्राप्त गरेका छौं । यसै सन्दर्भमा संघीय व्यवस्थाको महत्वपूर्ण आधारको रूपमा रहेको स्थानीय सरकारले पनि स्वभाविक रूपमा माथि उल्लिखित संविधानले निर्देश गरेअनुसारको नीतिसंग समायोजन हुने गरी आफ्नो दीगो विकासका लक्ष्य हाँसिल गर्न आफ्नो योजनावद्ध आवधिक र दीर्घकालिन योजना तर्जुमा गर्न वान्छनीय भएको छ ।

मोदी गाउँपालिकाको पहिलो निर्वाचित ऐतिहासिक गाउँसभाले मोदी गाउँपालिकाको एकीकृत आवधिक गुरयो जना बनाउने निर्णय सहित बजेट विनियोजन गरेको थियो । गाउँपालिकाको प्रोफाइलको आधारमा विभिन्न चरणमा जनस्तरवाट र बिज्ञहरूवाट सुझावहरू संकलन गरी आगामी ५ वर्षको आवधिक योजनाका साथै मध्यकालीन र दीर्घकालीन योजना सहितको मोदी गाउँपालिकाको एकीकृत आवधिक गुरयोजना निर्माण गरिएको छ ।

जैविक विविधताले भरिपूर्ण प्रचुर प्राकृतिक सम्पदा र साँस्कृतिक विशेषताहरू भएको मोदी गाउँपालिकामा जनताको सामाजिक न्याय सहितको समृद्धिको तीव्र चाहना अनुसार योजनावद्ध विकास गर्ने यो आवधिक योजना एउटा मार्गदर्शक मार्गचित्र हुनेछ । हाम्रो स्रोत र साधनहरूलाई सबै आधारभुत तहमा रहेका जनताहरूको पहुँच र लाभ पुग्ने गरी उपयोग र विस्तार होस । आर्थिक, सामाजिक र वातावरणीय पक्षको नकारात्मक प्रभाव न्युन हुने गरी दीगो विकासको सिद्धान्तअनुसार योजनाहरू तय गर्नको निम्ती यो दस्तावेज तयार गरेका छौं । यो योजना तयार गर्नको लागि प्रत्यक्ष, अप्रत्यक्ष रूपमा योगदान गर्नु हुने सम्पूर्ण हाम्रा शुभचिन्तक विज्ञ विद्वानहरू, आम जनसमुदाय, यसमा आ-आफ्नो भूमिकामा रहेर योगदान दिनु भएका नेचर रिसर्च हाउस प्रा.लि. र यसका टोली प्रमुख डा. कृष्णराज पन्त लगायत टिमका सम्पूर्ण सदस्यहरू, गाउँपालिकाका उपाध्यक्ष ज्यु, सम्पूर्ण वडा अध्यक्ष ज्यूहरू, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत किसानबहादुर क्षेत्री लगायत सम्पूर्ण कर्मचारी वर्ग, गाउँपालिकाका सम्पूर्ण जनप्रतिनिधिहरू लगायत सम्पूर्णमा हार्दिक कृतज्ञता प्रकट गर्दछु ।

मिति :- २०७८ साल माघ १० गते

प्रेम शर्मा पौडेल
अध्यक्ष

मोदी गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
पातिचौर, पर्वत
गण्डकी प्रदेश, नेपाल

शुभ-कामना

स्थानिय सरकार संचालन ऐन २०७४ ले प्रदान गरेको अधिकारको क्षेत्र भित्र रही स्थानीय तहले प्रभावकारी सेवा प्रवाहको लागि योजनावद्ध विकास गर्नुपर्ने मान्यताको आधारमा यस मोदी गाउँपालिकाले समृद्ध मोदीका ७ आधार पर्यटन, उर्जा, कृषि, उधोग, पूर्वाधार, मानव संशाधन र सुशासन भन्ने दीर्घकालीन सोचका साथ गाउँपालिका आवधिक योजना तर्जुमा गर्नुपर्ने आवश्यकता खड्केको हुदाँ गाउँपालिकाले यो प्रथम पञ्चवर्षिय आवधिक योजना गरेको हो ।

यस प्रथम पञ्चवर्षिय आवधिक योजनाले मोदी गाउँपालिकाको समग्र विकासमा ठोस योगदान पुऱ्याउन सक्नेछ भन्ने अपेक्षा लिईएको छ । यस मोदी गाउँपालिकामा रहनु भएका सबै जनप्रतिनिधि, राजनैतिक दल, नागरिक समाज, पत्रकारजगत, सरकारी तथा गैरसरकारी संस्थाहरुले यस आवधिक योजनाका लक्ष्यहरुलाई सफल पार्न हरेक वर्ष योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र समीक्षा गर्दा विगतमा भए गरेका प्रसंशनीय कार्यको आत्मबोध गर्ने, अपनत्व ग्रहण गर्ने र समेटेर सँगसँगै लैजाने कार्यमा सहयोग गर्न सवैमा विनम्रता पुर्वक अनुरोध गर्न चाहन्छु । आवधिक योजनामा भएका योजनाहरुको कार्यान्वयनका पक्षमा गुणस्तरीय सुशासन र हाम्रो मर्यादालाई आत्मसाथ गर्दै योजनाको सफलताको लागि सकारात्मक र नकारात्मक पक्षको समीक्षा गर्दै गाउँपालिकाले तोकेको लक्ष्य अनुसार कार्यान्वयन पक्ष सफल र सक्षम बनाउनको लागि हामी सवै दृढ संकल्पका साथ अगाडी वढेमा विकासको प्रतिफल सवैले पाउने कुरामा दुईमत छैन साथै आवधिक योजना निर्माण कार्यमा सहयोग गर्ने सम्पूर्ण जनता, गाउँ सभाका सदस्य, गाउँपालिकाका प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत लगाएत सम्पूर्ण कर्मचारी, परामर्श दाता नेचर रिसर्च हाउस प्रा.लि.का सम्पूर्ण टिम लाई हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

मिति :- २०७८ साल माघ १० गते

सेती महत

उपाध्यक्ष

मोदी गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
पातिचौर, पर्वत
गण्डकी प्रदेश, नेपाल

शुभ-कामना

योजना गन्तव्यमा पुग्ने मार्गचित्र हो । हामी कहाँ छौं र कहाँ पुग्ने भन्ने दिशाबोध योजनाले गर्दछ । असिमित आवश्यकताको प्राथमिकरण गरी सिमित स्रोत साधनको उच्चतम उपयोग गर्न योजना निर्माण गरिन्छ ।

मोदी गाउँपालिकाको आर्थिक सामाजिक विकासको दस्तावेजका रूपमा पहिलो पन्चवर्षिय योजना (आ.व २०७८/०७९-२०८२/०८३) निर्माण गरेको छ । योजनामा गाउँपालिकाको यथार्थ चित्रण गर्दै यहाँका सवल पक्ष, दुर्बल पक्ष, अवसर र चुनौति केलाउँदै आगामी ५ वर्षको सोच, लक्ष्य, उद्देश्य तथा रणनीति र कार्यनीतिहरू तय गरिएको छ ।

मोदी गाउँपालिकाले स्थापना कालदेखि चौथो वर्षसम्म वार्षिक विकास योजना मार्फत आफ्ना गतिविधि र विकास निर्माणका कार्यहरू गर्दै आएकोमा हाल आवधिक योजना निर्माण गरी यसैलाई मुख्य मार्गदर्शन बनाई कार्य गर्ने रणनीति तय गरेको छ । “समृद्ध मोदी, खुशी मोदीबासी” को दीर्घकालिन सोच सहित सर्वसुलभ, गुणस्तरीय र आधुनिक पूर्वाधार निर्माण, समतामुलक समाज र दिगो आर्थिक विकास मार्फत पहुँच विहीनको पहुँच, क्षमता विहीनको क्षमता र आवाज विहीनको आवाज प्रदान कार्य यस योजनाले गर्नेछ । योजनाको सफल कार्यान्वयन अबको मुख्य चुनौति हो । वार्षिक योजनालाई यस योजनासँग तादात्म्यता मिलाउँदै सबै पक्षले इमान्दारीतापूर्वक आफ्नो भुमिका निर्वाह गर्दा सफलता प्राप्त हुने कुरामा दुई मत छैन ।

अन्त्यमा, यस आवधिक योजना निर्माण गर्न सहयोगी सम्पूर्ण पक्षहरूमा हार्दिक कृतज्ञता व्यक्त गर्दै योजनाको सफल कार्यान्वयन बाट मोदीको विकास, समृद्धि र सुशासन स्थापित हुनेछ भन्ने विश्वास व्यक्त गर्दछु ।

किसान बहादुर क्षेत्री
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

विषय सूची

कार्यकारी सारांश	१
परिच्छेद १: परिचय	१२
१. १ पृष्ठभूमि	१२
१. २ योजना तर्जुमा विधि	१३
१. ३ योजनाको संरचनात्मक खाका	१४
परिच्छेद २: भू तथा जैविक वातावरणीय अवस्था	१५
२. १ अवस्थिति र सिमाना	१६
२. २ क्षेत्रफल	१७
२. ३ भू-उपयोगको अवस्था	१७
२. ४ भू-वनौट तथा धरातलीय स्वरूप	१९
२. ५ जलवायुको अवस्था	२२
२. ६ वन वातावरण	२३
२. ६. १ वन क्षेत्रको अवस्था	२३
२. ६. २ वनस्पतिको प्रजातिय विविधता	२४
२. ६. ३ वन्यजन्तु र वातावरण	२४
२. ६. ४ वनका स्रोतहरू	२५
२. ७ जलस्रोतको अवस्था	३०
२. ७. १ मोदीको जलाधार क्षेत्र	३०
२. ७. २ पानीको गुणस्तर	३१
२. ७. ३ जलस्रोत तथा सेवाको उपयोग	३१
२. ८ जलवायु परिवर्तन र विपद्	३२
परिच्छेद ३: सामाजिक तथा आर्थिक अवस्था	३५
३. १ मुख्य गाउँबस्ती	३६
३. २ जनसांख्यिकीय अवस्था	३६
३. २. १ जनसंख्याको आकार र जनघनत्व	३६
३. २. २ जनसंख्याको प्रवृत्ति	३७
३. २. ३ सक्रिय जनसंख्या	३८
३. २. ४ जातियता, भाषा, र धर्म	३८
३. २. ५ सिमान्तकृत वर्ग	३९
३. २. ६ भूस्वामित्व तथा सुकुम्बासी	३९
३. २. ७ अपांगता भएका	३९

३. २. ८ बैवाहिक अवस्था	४०
३. २. ९ साक्षरता	४०
३. २. १० पेशागत तथा रोजगारीको अवस्था	४२
३. ३ भौतिक संरचना	४३
३. ४ आवासको प्रवृत्ति	४४
३. ५ शौचालय/सरसफाई र फोहोरमैला व्यवस्थापन	४५
३. ६ इन्धनको स्रोत	४६
३. ७ सञ्चार	४७
३. ८. आर्थिक स्थिति	४७
३. ८. १ कृषि व्यवसाय	४७
३. ८. २ भूमिहीन घरधुरी	४८
३. ८. ३ खाद्यान्न उत्पादन	४८
३. ८. ४ खाद्य सुरक्षा अवस्था	५०
३. ८. ५ पशुपंक्षीपालन	५२
३. ८. ६ बैदेशिक रोजगार र विप्रेषण	५३
३. ८. ७ आम्दानीको स्रोत र वितरण	५३
३. ८. ८ पर्यटन	५४
३. ८. ९ व्यापारिक केन्द्र	५५
३. ८. १० खानी क्षेत्र	५५
३. ९ सामाजिक पूर्वाधार	५६
३. ९. १ शैक्षिक केन्द्र	५६
३. ९. २ स्वास्थ्य केन्द्र	५८
३. ९. ३ सडक सञ्जाल	५८
३. ९. ४ सिंचाई	६०
३. ९. ५ बिद्युतीकरण	६१
३. ९. ६ उद्योग तथा व्यवसाय	६२
३. ९. ७ हुलाक सेवा	६२
३. ९. ८ खेलकुद	६२
३. ९. ९ प्रहरी चौकी	६३
३. १०. प्रशासनिक संरचना	६३
३. १०. १ गाउँपालिका कार्यालय	६३
३. १०. २ कर्मचारीहरूको विवरण	६४

३. ११ बैङ्क तथा बित्तीय संस्था	६४
३. १२ गैरसरकारी संस्था	६४
३. १३ राजस्व परिचालन	६४

परिच्छेद ४: समस्या, चुनौती तथा अवसरहरू

४. १ समस्या तथा चुनौतीहरू	६६
४. १. १ सडकको बिग्रदो अवस्था	६६
४. १. २ युवा पलायन	६६
४. १. ३ कृषिमा व्यावसायिकरण नहुनु	६६
४. १. ४ दक्ष जनशक्तिको अभाव	६६
४. १. ५ औद्योगिकरण र बजारीकरणको अभाव	६७
४. १. ६ वनको बिग्रदो अवस्था	६७
४. १. ७ वन्यजन्तुको चोरीशिकारी	६७
४. १. ८ वन्यजन्तु र मिचाहा प्रजातिका वनस्पतिको बढ्दो अवस्था	६७
४. १. ९ कृषियोग्य भूमिको संकुचन	६८
४. १. १० कमजोर विपद व्यवस्थापन	६८
४. १. ११ खस्कदो पारिस्थितिक प्रणाली	६८
४. १. १२ बढ्दो प्रवासन	६८
४. १. १३ खाद्य असुरक्षा	६९
४. १. १४ न्यून प्राविधिक जनशक्ति तथा सेवा केन्द्र	६९
४. १. १५ कमजोर संस्थागत संरचना र परिचालन	६९
४. २ अवसरहरू	७०
४. २. १ भौगोलिक तथा जलवायुमा विविधता	७०
४. २. २ गुणस्तर उन्मुख शिक्षास्थल	७०
४. २. ३ व्यावसायिक तरकारी तथा फलफुल खेतिको सम्भावना	७०
४. २. ४ व्यावसायिक पशुपालन	७१
४. २. ५ व्यावसायिक मौरीपालन	७१
४. २. ६ व्यावसायिक माछापालन	७१
४. २. ७ बजारिकरणको संभावना	७१
४. २. ८ विद्युत् उत्पादनको अधिक सम्भावना	७२
४. २. ९ सडक संज्जालको विस्तार	७२
४. २. १० योजनावद्ध विकासको शुरुवात	७२
४. २. ११ नियमित बजेटको व्यवस्था	७२

४. २. १२ गैससहरूको कार्यक्रम र लगानी सहितको उपस्थिति	७२
४. २. १३ जडिबुटी निर्यातको सम्भावना	७२
४. २. १४ कार्वन संचितीकरण	७३
४. २. १५ पर्यटनको केन्द्र	७३
४. २. १६ खानी संचालन सम्भावना	७३

परिच्छेद ५: आवधिक ग्रामीण विकास योजना

५. १ दूरदृष्टि, उद्देश्य र रणनीतिहरू	७६
५. १. १ दूरदृष्टि	७६
५. १. २ लक्ष्य	७६
५. १. ३ उद्देश्य	७७
५. १. ४ रणनीति	७८
५. २. मार्गनिर्देशन र परिचालनका सिद्धान्तहरू	८०
५. २. १ राष्ट्रिय/अन्तर्राष्ट्रिय नीतिहरूको सम्मान	८०
५. २. २ पारिस्थितिक प्रणाली अनुकूलन विधिको व्यवस्था	८०
५. २. ३ उत्तरदायित्वकरण	८१
५. २. ४ दिगोपनको सुनिश्चितता	८१
५.. २. ५ उच्चप्रतिफलका निमित्त साभेदारी तथा सहकार्य	८१
५.. २. ६ परिणाममुखी कार्यका लागि आर्थिक दायरा	८२
५.. २. ७ जाँचसूचीको अनिवार्य पालन	८२
५. .३ विषयगत मूलक्षेत्रहरू	८४
५. ३. १ आर्थिक विकास क्षेत्र	८४
५. ३. २ सामाजिक विकास क्षेत्र	८५
५. ३. ३ पूर्वाधार विकास क्षेत्र	८५
५. ३. ४ लोकतन्त्र तथा सुशासन क्षेत्र	८६
५. ३. ५ अन्तरसम्बन्धित क्षेत्र	८६
५. ३. ६ समष्टिगत आर्थिक नीति	८६
५.. ९. ७ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	८६
५. ४ आर्थिक विकासका आवधिक योजना	८६
५. ४. १ कृषि तथा पशुपंक्षी विकास	८६
५. ४. २ खाद्य सुरक्षा तथा पोषण	९४
५. ४. ३ सिंचाइ विकास	९७
५. ४. ४ भुमि व्यवस्थापन	१०२
५. ४ ५. जलस्रोत	१०५

५. ४. ६ वन तथा जैविक विविधता	१०९
५. ४. ७ खनिज सम्पदा	११५
५. ४. ८ उद्योग	११८
५. ४. ९ बाणिज्य	१२४
५. ४. १० आपूर्ति	१२८
५. ४. ११ पर्यटन	१११
५. ५. सामाजिक विकास क्षेत्र	१३७
५. ५. १ जनसंख्या तथा बसाइँसराई	१३७
५. ५. २ शिक्षा	१४०
५. ५. ३ स्वास्थ्य तथा पोषण	१४७
५. ५. ४ खानेपानी तथा सरसफाई	१५२
५. ५. ५ युवा विकास	१५९
५. ५. ६ लैङ्गिक समानता, समावेशी र महिला सशक्तीकरण	१६५
५. ५. ७ बालबालिका तथा किशोरकिशोरी	१६९
५. ५. ८ ज्येष्ठ नागरिक	१७३
५. ५. ९ अपांगता भएका व्यक्ति	१७६
५. ५. १० खेलकुद विकास	१७९
५. ५. ११ सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण	१८२
५. ६ पूर्वाधार विकास	१८४
५. ६. १ विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा	१८४
५. ६. २ यातायात पूर्वाधार तथा व्यवस्थापन	१८८
५. ६. ३ सूचना प्रविधि तथा संचार	१९२
५. ६. ४ भवन तथा शहरी विकास	१९४
५. ६. ५ ग्रामीण विकास र आवास तथा बस्ती विकास	१९८
५. .७ लोकतन्त्र तथा सुशासन	२००
५. .७. १ स्थानीय एकता	२०१
५. .७. २ शान्ति सुव्यवस्था र सुरक्षा	२०३
५. .७. ४ नेतृत्वको विकास	२०५
५. .७. ५ अन्तर्राष्ट्रिय आर्थिक सम्बन्ध	२०८
५. .७. ६ निर्वाचन प्रणाली	२१०
५. .७. ७ मानवअधिकार	२१२
५. .७. ८ न्याय प्रणाली	२१४
५. .७. ९ सुशासन	२१६
५. .७. १० प्रशासकीय सुशासन	२२०

५.१.७. ११ भ्रष्टाचार नियन्त्रण	२२२
५.८ अन्तरसम्बन्धित विषय क्षेत्र	२२५
५.८.१ तथ्यांक प्रणाली	२२५
५.८.२ गरीबी निवारण	२२८
५.८.३ मानव संसाधन विकास	२३१
५.८.४ अनुसन्धान तथा विकास	२३८
५.८.५ वातावरण, जलवायु परिवर्तन र विपद् व्यवस्थापन	२४१
५.१.९. समष्टिगत आर्थिक नीति	२४७
५.१.९.१ सार्वजनिक खर्च	२४७
५.१.९.२ राजश्व परिचालन	२५०
५.१.९.३ वैदेशिक लगानी तथा सहायता परिचालन	२५३
५.१.९.४ सार्वजनिक ऋण	२५५
५.१.९.५ सार्वजनिक, निजी र सहकारी साभेदारी	२५७
५.१.९.६ अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण	२६०
५.१.९.७ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	२६२

परिच्छेद ६: योजनाका लागि अनुमानित बजेट

६.१ अनुमानित बजेट	२६७
६.२ वार्षिक बजेटको प्रवाह	२६८
६.३ क्षेत्रगत बजेट	२६९
६.३.१ आर्थिक विकास	२६९
६.३.२ सामाजिक क्षेत्र	२७०
६.३.३ पूर्वाधार विकास	२७१
६.३.४ लोकतन्त्र र सुशासन	२७२
६.३.५ अन्तर सम्बन्धित विषयगत क्षेत्र	२७३
६.३.६ समष्टिगत आर्थिक नीति	२७४
६.३.७ अनुगमन तथा मूल्यांकन क्षेत्र	२७५
६.४ बजेटको सारांश	२७५

परिच्छेद ७: योजनाको कार्यान्वयन व्यवस्था

७.१ षियगत समूहको कार्यान्वयन विधि	३०७
७.२ सहकारी र गैरसरकारी संस्थाहरूबीच सहकार्य	३०७
७.३ परामर्श समितिको प्रावधान	३०८
७.४ स्वतन्त्र अनुगमन संयन्त्र	३०८

सन्दर्भ सामग्री

३०७

अनुसूचीहरू

अनुसूची-१ मोदी गापामा पाइने जडीबुटी लगायतका गैरकाष्ठ वनस्पतिहरू	३१०
अनुसूची २-योजनाको विस्तृत बजेट तालिका	३१२
अनुसूची ३-योजनाको समग्र नतीजा खाका	५००
अनुसूची ४- मुख्य विषय क्षेत्र/उपक्षेत्रगत नतीजा खाका	५०१
अनुसूची ४. १: कृषि तथा पशुपक्षी पालन र खाद्य सुरक्षा	५०१
अनुसूची ४. २: उद्योग तथा वाणिज्य	५०३
अनुसूची ४. ३: पर्यटन	५०४
अनुसूची ४. ४: खानी तथा खनिज	५०५
अनुसूची ४. ५:सहकारी तथा वित्तीय संस्था	५०६
अनुसूची ४. ६: शिक्षा	५०७
अनुसूची ४. ७:स्वास्थ्य	५०८
अनुसूची ४. ८: खानेपानी	५१०
अनुसूची ४. ९:संस्कृति	५११
अनुसूची ४. १०: लैङ्गिक विकास	५१२
अनुसूची ४. ११:सडक	५१३
अनुसूची ४. १२: सिंचाई	५१४
अनुसूची ४. १३: भवन	५१५
अनुसूची ४. १४: उर्जा	५१६
अनुसूची ४. १५:संचार	५१७
अनुसूची ४. १६: वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन	५१८
अनुसूची ४. १७:संस्थागत विकास	५१९

तालिकाहरूको सूची

तालिका १: मोदी गापाको वडागत भू-उपयोगको अवस्था-वर्ग किमी मा (मोदी गापा, २०७६)	१८
तालिका २: गापामा उद्यम व्यवसायका निमित्त सम्भाव्य १२ प्रजातिका गैरकाष्ठ वनस्पति (मोदी गापा, २०१८)	२६
तालिका ३: मोदी गापामा संचालन, निर्माणाधिन तथा अन्य अवस्थामा रहेका विद्युत उत्पादन परियोजनाको लागत	३२
तालिका ४: मोदी गापाका प्रत्येक वडाका प्रमुख बस्तीहरू र वडा सदरमुकाम (मोदी गापा-२०१८)	३६
तालिका ५: मोदी गापामा जनसंख्याको आकार तथा अन्य प्रवृत्ति (मोदी गापा, २०७६)	३७
तालिका ६: मोदी गापामा जनसंख्या तथा घरधुरीको प्रवृत्ति (मोदी गापा, २०७६)।	३८
तालिका ७: जात र लिंगको आधारमा गापा मा साक्षरताको अवस्था (मोदी गापा, २०७६)	४२
तालिका ८: वडागत रुपमा धानको उत्पादनको विवरण क्विन्टल प्रति रोपनी (मोदी गापा, २०७६)	४९
तालिका ९: वडागत रुपमा मकैको उत्पादनको विवरण क्विन्टल प्रति रोपनी (मोदी गापा, २०७६)	४९
तालिका १०: वडागत रुपमा कोदो उत्पादनको विवरण क्विन्टल प्रति रोपनी (मोदी गापा, २०७६)	५०
तालिका ११: गापामा खाद्य सुरक्षाको स्थिति (मोदी गापा, २०७६)	५०
तालिका १२: खाद्य सुरक्षाको वडागत विवरण (मोदी गापा, २०७६)	५१
तालिका १३: गापामा वडागत सिंचित तथा असिंचित भूमिको लगत अवस्था (मोदी गापा, २०७६)	६१
तालिका १४: आर्थिक विकास क्षेत्र अन्तर्गत ५ वर्षको लागि अनुमानित बजेटको अनुपात (रु ०००)	२७०
तालिका १५: सामाजिक विकास क्षेत्र अन्तर्गत ५ वर्षको लागि अनुमानित बजेटको अनुपात (रु ०००)	२७१
तालिका १६: पूर्वाधार विकास क्षेत्र अन्तर्गत ५ वर्षको लागि अनुमानित बजेटको अनुपात (रु ०००)	२७२
तालिका १७: लोकतन्त्र तथा सुशासन क्षेत्र अन्तर्गत ५ वर्षको लागि अनुमानित बजेटको अनुपात (रु ०००)	२७३
तालिका १८: अन्तरसम्बन्धित विषय क्षेत्र अन्तर्गत ५ वर्षको लागि अनुमानित बजेटको अनुपात (रु ०००)	२७४
तालिका १९: समष्टिगत आर्थिक नीति अन्तर्गत ५ वर्षको लागि अनुमानित बजेटको अनुपात (रु ०००)	२७४
तालिका २०: अनुगमन तथा मुल्यांकन अन्तर्गत ५ वर्षको लागि अनुमानित बजेटको अनुपात (रु ०००)	२७५
तालिका २१: सबै विषयगत क्षेत्र अन्तर्गत ५ वर्षको लागि अनुमानित बजेटको अनुपात (रु ०००)	२७६
तालिका २२: मोदी गापाको एकीकृत ग्रामीण विकास योजनाको लागि विषयगत क्षेत्रका रणनीति र कार्यनीतिगत अनुमानित वार्षिक वजेट (रु ०००)	२७७

चित्रहरूको सूची

चित्र १: मोदी गापाको अवस्थिति नक्सा तथा सिमाना	५
चित्र २: मोदी गापामा भू-उपयोगको अवस्था (मोदी गापा, २०७६)	२०
चित्र ३: मोदी गापाको भू-उपयोगको नक्सा	२२
चित्र ४: विभिन्न उचाइमा मोदी गापाको धरातलिय क्षेत्रको अवस्था	२३
चित्र ५: मोदी गापामा विभिन्न भिरालोपन भएको भू-अवस्थाको विवरण	९
चित्र ६: लुम्लेको जलवायु मापन केन्द्र तथ्याङ्कको अभिलेखको आधारमा मोदी गापामा जलवायुको अवस्था (माथि: तापक्रम, र तल अधिकतम वर्षा)	१०
चित्र ७: मोदी गापामा वडागत वनक्षेत्रको लगत अवस्था (क्षेत्रफल वर्ग किमि र प्रतिशत)	१२
चित्र ८: मोदी गापामा पाइने प्राणीहरूको प्रजातीको संख्या (मोदी गापा, २०७६)	१३
चित्र ९: मोदी गापाका गैरकाष्ठ प्रजातीको उपलब्धता र प्रचुरताबारे वडागत अवस्था (मोदी गापा, २०१८)	१५
चित्र १०: मोदी गापा र यसको वडाको वनमा कार्बन संचित गर्नसक्ने र संचितको वर्तमान अवस्था	१६
चित्र ११: मोदी गापाको जलाधार क्षेत्रको सचित्र अवस्था ।	१८
चित्र १२: मोदी गापामा वडागत जनसंख्याको चरित्र (मोदी गापा, २०७६) ।	२४
चित्र १३: मोदी गापामा जातिगत अवस्था (मोदी गापा, २०७६)	२५
चित्र १४: मोदी गापामा फरक क्षमता भएकाहरूको जनसांख्यिकीय अवस्था (मोदी गापा, २०७६)	२६
चित्र १५: वडागत साक्षरताको अवस्था प्रतिशतमा (मोदी गापा, २०७६) ।	२७
चित्र १६: गापामा पेशागत तथा रोजगारीको विद्यमान अवस्थामा (मोदी गापा, २०७६) ।	२८
चित्र १७: गापामा स्थानीय तथा सुधारिएको नश्ल पशु व्यवसायको लगत (मोदी गापा, २०७६) ।	३५
चित्र १८: गापाको वडा १ देखि ८ सम्म सडक संजालको संख्या तथा लम्बाई किमि मा (स्रोत: मोदी गापा, २०७६) ।	४०
चित्र १९: गापाको वडा वडा विचका सडकका साझेदारी अवस्थामारहेका सडक संजाल किमि मा (स्रोत: मोदी गापा, २०७६)	४१
चित्र २०: गापामा सिंचाइको अवस्था प्रतिशतमा (मोदी गापा, २०७६) ।	४१
चित्र २१: मोदी गापा मा उद्योग तथा व्यवसायको अवस्था (मोदी गापा, २०७६)	४३
चित्र २२: मोदी गापाका एकीकृत विकासका लागि विषयगत मूलक्षेत्र र उपक्षेत्रहरू विचको रणनीतिक अन्तरसम्बन्ध ।	५५
चित्र २३: मोदी गापाका एकीकृत विकासका लागि विषयगत मूलक्षेत्रहरूको संरचनात्मक अन्तर्सम्बन्ध ।	६१
चित्र २४: आर्थिक विकासका पर्ने नीतिगत उपक्षेत्र तथा क्षेत्रगत विधाहरू	६१
चित्र २५: विषयगत क्षेत्र अन्तर्गत ५ वर्षको लागि अनुमानित बजेटको अनुपात (रु ०००)	१७५
चित्र २६: सबै विषयगत क्षेत्र अन्तर्गत वार्षिक बजेट व्यवस्था (रु ०००)	१७६

फोटोहरूको सूची

फोटो १: हम्पाल, मोदी गा.पा..	३
फोटो २: पञ्चासे संरक्षित वन	११
फोटो ३: मोदी गापामा पाईने दालेचुक (Dalechuk)	१४
फोटो ४: सर्पु क्षेत्र रहेको वन	१५
फोटो ५: पाती खोला	१९
फोटो ६: मोदी गा.पा ४, जलजलामा हिउँदमा जमेको धारा	२०
फोटो ७: क्याङ क्षेत्र	२१
फोटो ८: मोदी गापा, वडा नं.५, बाजुङ्गमा रहेको ॐ कार्यश्वर शीवालय	२५
फोटो ९: मोदी गापा १ भुक गाँउ	२९
फोटो १०: भुक रहेको सार्वजनिक शौचालय र वितरणको लागि राखिएको फोहर राख्ने भाडाहरु	३०
फोटो ११: मोदी गापामा प्रमुख इन्धनको रुपमा प्रयोग हुने दाउरा भण्डारण गर्ने परम्परागत बिधि	३०
फोटो १२: मोदी गापा ५, बाजुङ्ग गाउँमा आधुनिक बिधि अपनाई टनेलमा गरिएको तरकारी खेती	३१
फोटो १३: मोदी गापा ४, क्याङ गाउँमा परम्परागत शैलीमा तानमा कपडा बुन्दै स्थानियबासी	३६
फोटो १४: ढुंगा, गिटी, बालुवा सङ्कलन गर्न मिल्ने रती खोला, मोदी गा.पा ६	३७
फोटो १५: मोदी गापाको देउपुरमा रहेको विद्यालय	३८
फोटो १६: भुक्ताङ्गलेमा रहेको स्वागतद्वार	३९
फोटो १७: मोदी जलविद्युत आयोजना	४२
फोटो १८: निर्माणाधीन गापालिकाको कार्यालय	४४
फोटो १९: हम्पाल डाँडाको दृश्य	४५
फोटो २०: मोदी गापा, वडा नं. १, लब्सीबोटमा अवस्थित किवी फार्ममा फलिराखेको किवी	४७
फोटो २१: भवरकोट वन क्षेत्र	४८
फोटो २२: सुख्खा अवस्थामा रहेको जलजला सिमसार क्षेत्र	४९
फोटो २३: मोदी गा.पा. ४, क्याङ्गमा स्थानिय स्रोतसाधन प्रयोग गरेर निर्माण कार्यमा संलग्न मजदुरहरु	४९
फोटो २४: मोदीमा स्थानियले घरेलु प्रयोगको लागि पाल्न राखेको मौरीको घर ।	५१
फोटो २५: मोदी २, पातिचौरमा सडक विस्तार कार्य	५२
फोटो २६: पातिचौरबाट देखिने देउपुरको वन क्षेत्र	५२
फोटो २७: हम्पाल लेकबाट दक्षिण-पश्चिम तिर देखिने मनोरम दृश्य	५३
फोटो २८: मोदी गापा ४, क्याङ्ग माटेको खानीबाट संकलित स्लेट ढुङ्गा	५३
फोटो २९: बाजुङ्गमा रहेको खेतबारी दृश्य	१७४
फोटो ३०: मादी गापा ८, चित्रेमा रहेको पर्यटकिय प्रमुख गन्तव्य मध्येको एक सान्दह तालमा देखिने अन्नपूर्ण हिमश्रृङ्खला सहितको अलौकिक दृश्य	१९६

कार्यकारी सारांश

पृष्ठभूमि

- नेपालमा संघीय शासन प्रणालीको अवलम्बन देशको विकासको बाटोमा ऐतिहासिक घटना भएको छ। राज्य पुनःसंरचनाको यस नयाँ ढाँचाले स्थानीय तहका सरकारहरूलाई विकासका निमित्त आफ्ना योजना आफैँले तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्ने मौका दिएको छ। नेपालको संविधान-२०७२ ले स्थानीय तहका सरकारलाई आफ्नो क्षेत्राधिकारभित्र बसोवास गर्ने नागरिकका आकाङ्क्षा तथा आवश्यकता पूर्ति गर्ने कार्यका लागि अधिकार सम्पन्न बनाएको छ। संविधानले स्थानीय सरकारलाई आफ्नो क्षेत्रको व्यापक विकासका लागि आवाधिक, रणनीतिक र वार्षिक योजना तर्जुमा गर्न पनि जिम्मेवार बनाएको छ। यसै पृष्ठभूमिमा पर्वत जिल्लामा रहेको मोदी गाउँपालिकाको प्रथम पञ्चवर्षीय विकास योजना (आर्थिक वर्ष २०७८/७९-२०८२/८३) तयार गर्न लागेको छ।
- मोदी गाउँपालिका गण्डकी प्रदेशका पर्वत जिल्लामा पर्ने ७ स्थानीय तहहरू मध्येको एक पालिका हो। यो पूर्व अक्षांशको ८३°०६'९७"-८३°०८'४८" देखि उत्तरमा २८°०८'४८"-२८°४०'०८" देशान्तर सम्म फैलिएको छ। साविकका आठ वटा गाउँ विकास समितिहरू मिलाएर बनेको यस गापाला भुक्तडाढले (१), देउपुर (२), देउराली (३), क्याङ (४), बाजुङ (५), तिलाहार (६), राम्जादेउराली (७) र चित्रे (८) गरी ८ वटा वडाहरू पर्दछन्।
- मोदी गापाको कूल क्षेत्रफल १४३.६ वर्ग किलोमिटर रहेको छ जो पर्वत जिल्लाको कूल क्षेत्रफलको लगभग २९ प्रतिशत क्षेत्रफल हो र यो गापा पर्वत जिल्लाको सबैभन्दा ठूलो पालिका पनि हो। यो पूर्वमा पञ्चासेको धुरी (२,५१७ मी.) र पश्चिममा हाम्पलको चुलीसम्म (३,३०९ मी.) फैलिएको छ।
- मोदी गाउँपालिकामा उष्णोष्ण मनसुनी हावापानी (sub-tropical) देखि शितोष्ण (Cold temperate) किसिमको हावापानी पाईन्छ। यहाँका तापक्रममा गृष्मयाममा अधिकतम तापक्रम ३२ देखि ३५ डिग्री सेल्सियस पुग्दछ। गाउँपालिकाको सबभन्दा नजिक रहेको लुम्ले कृषि केन्द्रको वर्षा मापन केन्द्रबाट प्राप्त तथ्याङ्क अनुसार यस पालिकामा वार्षिक रूपमा लगभग २२००-२६०० मिमि वर्षा हुन्छ।
- यस गापाको मुख्य जलाधार मोदी खोला र यसका सहायक खोला नालाले ओगटेको क्षेत्र हो। यस जलाधारका उपजलाधारहरूमा भुरुङदीखोला, रातीखोला र पातिखोलाको क्षेत्रहरू पर्दछन्। यी तिनवटा जलाधारबाट उत्पत्ति भएर अन्त्यमा मोदीमा विसर्जन हुने खोला र नालाहरूले जलस्रोतको दृष्टिमा मोदी गापालाई नेपालको धनी गापा मध्येको एक पालिका बनाएको छ। मोदीका यस्ता खोला तथा नदिहरूमा विद्युत उत्पादनको प्रचुर सम्भावना रहेको छ। गापाला मोदीखोला जलविद्युत परियोजना, पातिखोला लघु जलविद्युत परियोजना, तल्लो मोदी जलविद्युत परियोजना, ठाडो खोला लघु जलविद्युत परियोजना गरी ४ वटा जलविद्युत केन्द्रहरू संचालनमा छन्। मोदी खोलाको जलाधार जलविद्युत उत्पादनको

दृष्टिकोणमा गापाको विकासको मेरुदण्ड मात्र नभई यसको महत्व सिचाई र खानेपानीको दृष्टिले पनि अति महत्व राख्दछ। उपजलाधारका सहायक खोलाहरूले खोती योग्य भूमिमा सिंचाई सुविधाका साथै सबै बस्ती, गाउँ, र बजारहरूमा खानेपानीको सेवा पनि पुर्‍याएको छ।

६. गापाको कूल क्षेत्रफलको सबैभन्दा ठूलो अंश वन, चरन र भाडी क्षेत्रले ओगटेको छ (६६.३३ वर्ग किमी) र सबैभन्दा सानो लगभग १२ प्रतिशत बराबरको क्षेत्रफलको अंश खेती योग्य भूमि छ। पाखोको २७.२४ वर्ग किमी मध्ये सबै भन्दा बढी (५.०८ वर्ग किमी) वार्ड नं १ मा र सबै भन्दा कम (२.२६ वर्ग किमी) वार्ड नं.८ मा छ। जंगल, चरन, भाडीले ढाकिएको क्षेत्रफलको सबै भन्दा धेरै (१९.१४ वर्ग किमी) वार्ड नं. १ मा छ भने वार्ड नं. ५ मा यो सबैभन्दा कम १.८ वर्ग किमी मात्र छ। आवास तथा घर घडेरी बाभोले ढाकेको ३२.२३ वर्ग किमी. ढाकेको छ।
७. मोदी गाउँपालिकाको गैरकाष्ठ वनपैदावारहरूको अभिलेख तथा दिगो व्यावसायिक योजना-२०१८' अनुसार गापा मा १५८ प्रजातिका गैरकाष्ठ वनपैदावारहरू खास गरी जडीवुटी पहिचान गरिएका छन्। विद्यमान वनस्पतिहरू अधिक कार्वन संचित गर्न सक्ने क्षमताका छन् जसले वनको प्रति हेक्टर औसत कार्वन संचित ८३.०५ टन गर्दछ। गापामा पार्श्वचित्रको तथ्यांक अनुसार ९ प्रजातिका स्तनधारी, २५ प्रजातिका चरा, १० प्रजातिका उभयचर वा घस्रने जीव, १२ प्रजातिका माछाहरू पाइन्छन्। गापामा हालसम्म ५९ वटा सामुदायिक वन छन्। गापाका ३४.२५ वर्ग किमी वनक्षेत्र सामुदायिक तथा कबुलियति वन व्यवस्थापनको माताहतमा संरक्षण र उपयोग गरिदै आएका छन्। यसमध्येको ३४.१२ वर्ग किमी वनक्षेत्र (९९%) सामुदायिक वन र बाँकी कबुलियति वनमा पर्दछ। स्थानीय समुदायलाई आवश्यक काठ, दाउरा लगायत गैरकाष्ठ वन पैदावार वा जडीवुटी सरोकारवाला सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिले उपलब्ध गराउँदछ।
८. उक्त अध्ययनका अनुसार, गैरकाष्ठ खालका १५८ प्रजातिका वनस्पतिमध्ये ३८ प्रजातिहरूलाई उच्च महत्व र तुलनात्मक लाभ भएका गैरकाष्ठ वनपैदावारहरू भनि सिफारिस गर्नुका साथै केही प्रमुख १२ प्रजातिको परिचालन गरी यथाशिघ्र उद्यम गर्न सकिने उल्लेख गरेको छ। तत्काल अवस्थामा आर्थिक तथा वातावरणीय हिसाव र आवश्यकता, मूल्य र प्रयोगको हिसाबमा उच्च लाभका निमित्त उद्यम गर्न सकिने गैरकाष्ठ वनपैदावारका प्रजातिहरूमा सिसुनो, अल्लो, चुत्रो, चिराइतो र नागवेली लगायतका वनस्पतिहरू पर्दछन्।
९. स्थानीयबासीसँग गरिएको परामर्श अनुसार, यस गापामा घिस्रने तथा उभयचर वर्गका वन्यजन्तुहरू मध्ये लोपोन्मुख सुन गोहोरो लगायतका हिमाली कालो भालू, रतुवा मृग, स्याल, चितुवा, घोरल, खरायो, दुम्सी, वादर, लंगूर, मलसाप्रो, मुसा, न्याउरी मुसा, लोखेँके, चमेरो, विभिन्न प्रजातिका चराहरू र सर्प, छेपारो, गोहोरो, उभयचरहरू जस्तै भ्यागुता, पाहा, जलिया प्राणीहरूमा विभिन्न प्रजातिका माछाहरू, किरापतङ्ग जस्तै पुतली, मौरी, वारुला, गाइनेकिरा, भ्याउकिरी, गंगाटा, आदि प्राणी वा वन्यजन्तुहरूका प्रजातिहरू पाइन्छन्।

सामाजिक-आर्थिक विशेषता

१०. वि.सं. २०७५ को गापाले गरेको घरधुरी सर्वेक्षण अनुसार गापामा ५,४०७ घरधुरीमा बसोवास गर्दै आएका ९,११५ पुरुष र ११,८८१ महिला गरी गापाको कूल जनसंख्या २०,९९६ र जनसंख्याको वृद्धि दर ०.९८ छ। जनसंख्याको यो वृद्धि दर सन् २०१९ को नेपालको राष्ट्रिय जनसंख्याको औसत वृद्धि दर १.८४ भन्दा धेरै कम छ। पालिकामा औसत परिवार सदस्य संख्या लगभग ४ जना प्रति परिवार रहेको छ जो नेपालको राष्ट्रिय औसत परिवार संख्या भन्दा कम हो। यस पालिकाको जनघनत्व १४७ जना प्रति वर्ग किलोमिटर रहेको छ। गापामा पुरुषको भन्दा महिलाको संख्या बढी छ जसको पुरुष-महिला अनुपात ७७:१०० छ जो राष्ट्रिय औसत अनुपात ८४.५५ भन्दा कम हो। गापामा बसाइँ सराइको प्रवृत्ति उच्च रहेको छ। यस पालिकामा १५ देखि ५९ वर्ष भित्रका आर्थिक रूपले सक्रिय उमेर भएकाहरूको जनसंख्या लगभग ७७% छ भने आर्थिक रूपमा लगभग निस्कृय समूह ६० वर्ष माथिका र १४ वर्ष मुनिकाहरूको जनसंख्या क्रमशः १४% र ९% छ। आर्थिक रूपले सक्रियहरूको जनसंख्या अधिक हुनु यस गापाको सबल पक्ष हो जसको परिचालनले गापामा विकासको दौड प्रबल र सफल बनाउन सजिलो हुन्छ।
११. यस पालिकामा ब्राम्हण, पहाडी क्षेत्री, मगर, ठकुरी, कामी, दमाई, सार्की, गुरुङ, र अन्य जातिहरूको मिश्रित बसोवास पाइन्छ। गापाका प्रमुख जातिय समूहहरूमा ब्राम्हण (२५%), पहाडी क्षेत्री (२३%), मगर (१४%), कामी (१३%), ठकुरी (७), दमाई (६), सार्की (६), र गुरुङ रहेका छन्। गापा मा मातृभाषा अनुसार जनसंख्याको स्थिति नेपाली भाषा बोल्ने सबैभन्दा बढी ८८ % रहेको छ। त्यसपछि दोस्रो स्थानमा मगर ८.१६% तेस्रो स्थानमा गुरुङ ३.३७%, र अन्य सबै भाषा बोल्नेहरूको जनसंख्या जोडदा १.५% भन्दा कम देखिएको छ। यसपालिकामा हिन्दू धर्मालम्बीहरूको बाहुल्यता अर्थात् ८० % छ। दोस्रो स्थानमा बौद्धमार्गी लगभग १७%, क्रिश्चियन लगभग १.६%, किराँती लगभग १% भएको पालिकाका अभिलेखमा छ।
१२. गाउँपालिकामा जम्मा ४७५ (पुरुष २२५ र महिला २५०) जनाले अपाङ्गता वा फरक क्षमताको आधिकारिक प्रमाणपत्र लिएका छन् जसमध्ये पूर्ण अशक्त अवस्थाका ३९ जना, अति अशक्त अवस्थाका १०६ जना, मध्यम प्रकारका अशक्त अवस्थाका १३० र सामान्य अशक्त अवस्थाका १९८ जना छन्। फरक क्षमता भएकाहरूको यस तथ्यांकमा ६३ जना बालबालिका पर्दछन् जसमा ३४ जना बालक र २८ जना बालिका छन्।
१३. गापामा ६७% बासिन्दा कृषि व्यवसायमा संलग्न रहेको र अन्य गैरकृषि पेशामा संलग्न भएको देखिन्छ। कृषि क्षेत्रको अर्भ विस्तृतमा खेतीपाती ६३%, पशुपालन १.४%, कुखुरापालन १.३%, माछापालन ०.७% र अन्य ०.६% मानिस संलग्न छन्। यस बाहेक वैदेशिक रोजगार, नोकरी, व्यापार, उद्योग, मजदुरी, गरी लगभग ३३% मानिस गैर कृषि क्षेत्रमा संलग्न छन्।
१४. गापाभित्र लगभग ९७% घरधुरीले पाइपको खानेपानी सुविधा प्राप्त गरेका छन् भने ९३% घरधुरीले फलस भएका (सेप्टिकटयाङ्क सहित) शौचालय प्रयोग गर्दछन्। यसैगरी लगभग ६% घर परिवारले सामान्य

किसिमको शौचालय प्रयोग गर्दछन् । गाउँपालिकामा आवासको निर्माण प्रवृत्ति परम्परागत ढुङ्गा माटोले घर बनाउने प्रविधिलाई विस्तारित गरी क्रमशः इटा, सिमेन्टले घर निर्माण गर्ने प्रवृत्ति बढेको छ । लगभग ४९ प्रतिशत घरका छानाहरु परम्परागत रूपमा प्रयोग गर्दै आएका स्लेट वा ढुङ्गाले छाएको पाइन्छ । परम्परागत शैलीको इन्धन (लगभग ६२%) को रूपमा दाउराको प्रयोग गर्ने गरिएको छ । हाल आधुनिक इन्धन खासगरी एल. पि ग्यास (३७%) को प्रयोग बढ्दो छ भने लगभग १ % घरधुरीले वायो वा गोबर ग्यास प्रयोग गर्दै आएका छन् । उज्यालोका लागि सफा उर्जा विजुली लगभग ९८% परिवार, सौर्य उर्जा १.४% परिवार र मट्टीतेल, बायो ग्यास लगायत अन्य स्रोतको प्रयोग ०.६% ले गर्दछन् । यस गापालामा अधिकांशले (९६%) स्काइ पोस्पेड मोबाइल सेवा र ३% ले जीएसएम प्रिपेड मोबाइल सेवा प्रयोग गरेका छन् ।

१५. गापाको जीविकोपार्जनको मुख्य आधार कृषि हो । आर्थिक दृष्टिले सशक्त देखिने यहाँको कूल जनसंख्याको ४०% भन्दा बढी जनताको मुख्य पेशा कृषि नै हो जसमा करिब ५८% जनता संलग्न छन् । पालिकामा धान, मकै, कोदो, गहुँ, भटमास, मास, गहत, आलु प्रमुख बालीहरु हुन् । यसबाहेक दलहन र तेलहन बाली तथा फलफूलको उत्पादन पनि उल्लेखनीय हुन्छ । यी बाली उत्पादन गर्न गापालामा जम्मा क्षेत्रफल मध्ये ८०,९८६ रोपनी क्षेत्रफल छ । यसबाट वार्षिक औसत ७४,२९३ क्विन्टल अन्नबाली उत्पादन हुन्छ । यस गापा खाद्य सुरक्षामा कमजोर छ । यहाँका लगभग ४२% जनसंख्यालाई आफ्नो उत्पादनले ३ महिना भन्दा कम समयको लागि खाद्यान्न पुग्दछ । यसैगरी ३०% जनसंख्यालाई गाउँको उत्पादनले ४ देखि ६ महिनाको लागि खाद्यान्न पुग्छ । लगभग १७% जनसंख्यालाई ६ देखि ९ महिना खाना पुग्दछ भने बाँकी १०% जनसंख्यालाई उत्पादित खाद्यान्नले सालभर खाना पुग्दछ । यसैगरी लगभग १ % परिवारले मात्रा सालभर खाना पुगेर बढी भएर स्थानीय बजारमा बिक्री गर्दछन् । पालिकामा कूल खेती योग्य जमिन लगभग १२०,१९७ रोपनी छ । यस मध्ये १ प्रतिशत सालभर सिचाई, २०.६ मौसमी सिचाई, सिचाई बिहिन क्षेत्र लगभग ९.४५ खेती योग्य जमिन २३.७५ खेती गरिएको लगभग १८.३५ र बाँझो वा प्रयोगमा नआएको जमिन ५.३५ छ ।

१६. गापाको प्रमुख अर्थतन्त्र कृषिको अभिन्न अङ्गका रूपमा पशुपालन रहेको छ । पशुपालनमा प्रमुख गरी गाई/गोरु, भैसी/राँगा, भेडा/साँडे, बाख्रा/खसी/बोका, सुँगुर तथा बंगुर कृषकको रोजाई पर्दछ । यसैगरी पंक्षीपालनमा कुखुरा र हाँस पाल्ने गरिन्छ । गापालामा वार्षिक औसत मासु उत्पादन ६,६१,६४१ के.जी हुन्छ । मासु उत्पादन राँगा भैसीबाट बढी र खसी बोकाबाट कम छ । वार्षिक औसत दूध उत्पादन ६३,७३,११६ लि. हुन्छ । प्रति व्यक्ति दूध उपभोक्ता दर ८२.५ लि प्रति वर्ष रहेको छ । भेडाको ऊन ५६ के.जी प्रति वर्ष उत्पादन हुन्छ । यसैगरी पंक्षीबाट वार्षिक औसत मासु उत्पादन १,७४,२६० के.जी हुन्छ । यस बाहेक कुखुराको अण्डा वार्षिक औसत ३१,५०१ गोटा उत्पादन हुन्छ ।

१७. वैदेशिक रोजगार र बिप्रेषण गापा बासिन्दाको एक आमदानीको स्रोत हो । गापाका लगभग १९.५% जति मानिस वैदेशिक रोजगारीमा छन् । अध्ययनका सिलसिलामा देश बाहिर गएका छन् । तर उनीहरुको संख्या र पठाएको रकमको एकिन तथ्यांक गापासंग उपलब्ध छैन ।

१८. स्थानीय गैर सरकारी संस्थाको अध्ययन अनुसार पालिकाको औसत पारिवारिक आय मासिक १५ हजार भन्दा बढी आय भएका परिवार ५४ प्रतिशत छ। यसलाई अभि बिस्तृतमा प्रस्तुत गर्दा मासिक रु.१५,०००-२५,००० हुने सबैभन्दा बढी २९% र सम्पन्नता वा राम्रो आय भएको अर्थात रु २५,००० भन्दा माथि हुने परिवार लगभग २५% छ। यसैगरी औसत मासिक आय रु १५,००० भन्दा कम भएको परिवार लगभग ४६% छ।
१९. पालिकाको पूर्वी सीमाना पर्ने प्रसिद्ध पञ्चासे लेक (२५१७ मी) र भवरकोट हुँदै हम्पाल (३३०९ मीटर) को धुरी यस पालिकाको प्रमुख दुई पर्यटकीय गन्तव्यहरू हुन्। यहाँ पोखरा, नयाँपुल, मोहोरिया, ताङ्गले, भवरकोट हुँदै हम्पाल पुग्ने पदमार्ग निर्माण भएको छ। यसैगरी पोखरा, नयाँपुल, देउपुर, पूर्णगाउँ, लाङ्दी, घुरुङगा, लेस्पा र हुँदै जलजला, मोहोरेडाडा, पुन हिल प्रचलनमा रहेको स्थापित पर्यटन पदमार्ग हो। यस पालिकामा भुक, ताङ्गले, लम्सीवोट, कोटगाउँ, पूर्णगाउँ, हलहले, बाजुड, क्याङ्ग, लेस्पा, खुङ्जेरी, जयगाउँ र चित्रेमा घरवास (होम स्टे) कार्यक्रम संचालनमा छ। गापामा ९ वटा साना बजारहरू रहेका छन्। मुख्यतया: यी बजारहरूमा दैनिक उपभोगका सामानहरू खासगरी फलफुल, तरकारी तथा लत्ता कपडाको किनवेच हुन्छ।
२०. यस पालिकामा स्लेट ढुंगा, चुनढुंगा, क्वार्ज्जिट, तामा, बालुवा तथा ढुंगाको खानी भएको अनुमान सजिलै लगाउन सकिन्छ। स्लेटको राम्रो भण्डार गापाको वडा नं १, ३ र ४ को धुरीमा पर्ने हम्पाल जलजला क्षेत्रस्थित स्लेट खानीको पहिचान भएको छ। यसैगरी पालिकाको वडा ६ स्थित राजमार्गसित जोडिएको महभर क्वार्ज्जिटको खानी हो। मोदी, पातीखोला, भुरुङ्दी खोला र रतीखोलामा ढुंगा, गिट्टी, बालुवाको खानी भएकोले उपयुक्त विधिद्वारा उपयोग गर्नुपर्दछ।
२१. यस गाउँपालिकामा सरकारी तथा निजी विद्यालय गरी कूल ५९ विद्यालयहरू छन्। यस बाहेकका सामुदायिक बाल विकास केन्द्र ३ वटा छन्। वि.सं. २०७४ को सर्भेक्षण अनुसार कूल ३,७४२ (छात्र १८३२ र छात्रा १९१०) बिद्यार्थी अध्ययनरत छन्। गापामा विद्यार्थी शिक्षक अनुपात (१ जना शिक्षक बराबर पर्न आउने बिद्यार्थी संख्या) ११.५ छ। विद्यालयको भौतिक सुविधातर्फ कक्षा कोठा र शिक्षक अभै अपर्याप्त रहेका विद्यालय छन्।
२२. गापा को ८ वटै वडाहरूमा व्यवस्थित स्वास्थ्य चौकी र एक आयुर्वेदिक अस्पताल/औषधालय छ। वडा ३, ४ र ७ मा बाहेकका अन्य वडामा वर्थिड सेन्टरको सुविधा छ। एक जना स्वास्थ्यकर्मीले ४८७ जना नागरिकलाई सेवा प्रदान गर्दै आएको छ। स्वास्थ्य चौकीमा सुत्केरी हुने आमाहरूको सहभागिता ज्यादै न्यून (१६ प्रतिशत) छ। बालबालिकामा कुपोषण छैन र शिशु मृत्युदर पनि शून्य नै छ।
२३. गापामा राजमार्ग र आन्तरिक कच्ची समेत सडकको लम्वाई कूल २८२.६३ कि.मी.छ। लगभग ५.५ किमि पोखरा वाग्लुङ राजमार्गको सडक खण्ड मात्र कालोपत्रे छ। बाँकी कच्ची सडकहरू कालोपत्रे गर्ने क्रममा छन्। यस गापामा निर्माणाधीन तथा संचालनमा रहेका गरी चार जलविद्युत केन्द्र रहेका छन्। मोदीखोला जलविद्युत आयोजना १४.८ मेगावाट, तल्लो मोदी जलविद्युत आयोजना १० मेगावाट,

पातिखोला लघु जलविद्युत आयोजना १.८ मेगावाट र ठाडो खोला लघु जलविद्युत आयोजना २७ किलोवाट छन् । यी केन्द्रबाट उत्पादन हुने विद्युत राष्ट्रिय प्रसारण लाइनमा जोडिएको छ ।

२४. यस गा.पा.मा १२ वटा गैह्र सरकारी संस्था कार्यरत रहेकोमा मुलतः सामाजिक क्षेत्रमा बढी केन्द्रित रहेको छ । गैरसरकारी संस्थाहरु स्वास्थ्य, शिक्षा, खानेपानी र कृषिक्षेत्रमा कार्यरत छन् । गाउँपालिकामा धेरै सहकारीहरु, महिला समूह, कृषक समूह र युवा क्लब जस्ता संस्था छन् ।

समस्या, चुनौती र अवसर

२५. घरधुरी गणना र समुदायको तहमा भएका कार्यशालाबाट प्राप्त सूचनाको विश्लेषणका आधारमा गाउँपालिकामा निम्न बमोजिमका चुनौती र अवसरहरु रहेका छन् । सडकको बिग्रदो अवस्था, युवाहरुको बढ्दो बिदेश पलायन, कृषिमा व्यावसायिकरण नहुनु, दक्ष जनशक्तिको अभाव, बजारीकरणको अभाव, वनको बिग्रदो अवस्था, वन्यजन्तुको चोरी शिकारी, वन्यजन्तु र मिचाहा प्रजातिका भ्रार बुट्यानको विगविगी, कृषियोग्य भूमिको संकुञ्चन, खस्कदो पारिस्थितिक प्रणाली, बढ्दो प्रवासन र जनसंख्याको न्यून वृद्धिको स्थिति, कमजोर विपद् व्यवस्थापन, खाद्य असुरक्षा, न्यून प्राविधिक जनशक्ति तथा सेवा केन्द्र, कमजोर संस्थागत अवस्था, र यातायात तथा सम्पर्क व्यवस्थाको कमौ जस्ता केही समस्या र चुनौतीहरु छन् भने जलवायुको विविधता, पर्ती जग्गाको प्रयोग, जडिबुटी लगायत गैरकाष्ठ पैदावार निर्यातको सम्भावना र कार्बनको सञ्चित अवस्था, हम्पाल र पंचासे जस्ता पर्यटकीय क्षेत्र, कृषि, पशुपंक्षी, माछा तथा मौरीपालनमा व्यावसायीकरणको बढ्दो प्रवृत्ति, स्लेट ढुङ्गा, चुनढुंगा, तामा, क्वार्जइट लगायतका खानी उद्योगको विकासको संभावना, गुणस्तरीय शिक्षास्थल, बजारीकरणको संभावना, विद्युतिय पूर्वाधारहरुको विस्तार, सडक संज्जालको विस्तार, दूर सम्पर्कको सरल अवस्था, योजनावद्ध विकासको शुरुवात, नियमित बजेटको व्यवस्था, र गैसहरुको कार्यक्रम र लगानी सहितको उपस्थिति जस्ता गापाका अवसरहरु हुन् । अवसरहरु हुँदाहुँदै पनि गाउँपालिकाले सामना गर्नु पर्ने चुनौतीको समाधानका लागि निम्न लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीतिहरु तर्जुमा गरिएको छ ।

लक्ष्य र उद्देश्यहरु

२६. गापा को दीर्घकालीन विकासको दूरदृष्टिको रूपमा 'समृद्ध मोदी' भन्ने नारासाथ मोदी गाउँपालिकाको एकीकृत ग्रामीण विकास योजनाको लक्ष्य "साधन र श्रोतको उच्चतम परिचालन गरी उच्च उत्पादन र उद्यमशीलता केन्द्रित रोजगारी, वातावरण मैत्री पूर्वाधारको विकास र सुशासनको माध्यमद्वारा आर्थिक, सामाजिक तथा पर्यावरणीय हिसाबले समृद्ध गाउँपालिकाको निर्माण" रहेको छ । एकीकृत योजनाको समग्र उद्देश्य 'गाउँपालिकाको सन्तुलित विकास गरी मोदीबासीको आर्थिक, सामाजिक तथा वातावरणीय समृद्धि हासिल गर्नु' रहेको छ । विभिन्न विषय क्षेत्रगत उद्देश्यहरुबारे सम्बन्धित भागमा चर्चा गरिएको छ । यसका साथै समग्र विकासका लागि योजनाका मुख्य उद्देश्य प्राप्तिका लागि अन्य खास उद्देश्यहरु यस प्रकार छन् :

१. साधन र श्रोतको अधिकतम एवं प्रभावकारी परिचालन गरी कृषि, वन, पर्यटन र जलश्रोतमा आधारित उद्यमशीलता, रोजगारी र गुणस्तरीय उत्पादन एवं उत्पादकत्व वृद्धि गरी गापा को आर्थिक वृद्धि गर्ने ।
२. निश्चित आवश्यकता अनुसारको दिगो आर्थिक विकास र सामाजिक कल्याणमा सहयोग पुर्याउने वातावरण मैत्री एवं दिगो भौतिक पूर्वाधारको विकास गर्ने ।
३. स्थानीय नागरिकहरूको क्षमता अभिवृद्धि सहित जैविक विविधता तथा वातावरणीय स्रोत एवं सेवाहरूको दिगो संरक्षण र उपयोग मार्फत् स्थानीय पारिस्थितिक प्रणाली (Ecosystem) को सुधार र विपद्/जोखिम एवं जलवायू परिवर्तनको असरको न्यूनीकरण गरी गापा लाई सामाजिक-वातावरणीय समृद्धि उन्मुख गराउने ।
४. गुणस्तरीय एवं जीवनोपयोगी शिक्षा, स्तरीय स्वास्थ्य र स्वच्छ खानेपानी सेवामा सर्बसुलभ पहुँच स्थापना गरी गापा मा शिक्षित तथा स्वस्थ नागरिकहरू र गुणस्तरीय मानव संसाधनको विकास गर्ने ।
५. विभेद र असमानताको न्यूनीकरण सहितको सामाजिक न्यायको व्यवस्था, समग्र सेवामा जवाफदेहिता एवं पारदर्शिताको नीति र आधुनिक सूचना प्रविधिको प्रयोगको माध्यमबाट गापामा नागरिक सुरक्षा र सुशासनको प्रत्याभूति दिने ।
२७. दीर्घकालीन रणनीतिक लक्ष्य र उद्देश्य प्राप्तिका लागि निम्न सिद्धान्तहरूका आधारमा विशेष क्षेत्रगत रणनीति तर्जुमा गरिएका छन्: पारिस्थितिकीय/पर्यावरणमा आधारित पद्धति, दिगो विकासका लक्ष्यहरू सन् २०१५-२०३० सहित राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय नीतिहरूको पालना, अनुकूलन गर्न सकिने व्यवस्थापन, योजना र त्यसको कार्यान्वयनको प्रभावकारिताका लागि जवाफदेहिता, वातावरणीय दिगोपना, कार्यान्वयनका विभिन्न पक्षहरू बीच साभेदारी र तालमेल गर्ने शक्ति, उत्पादन र लागतको अनुपात, अग्रदर्शी सोंच, परिणाममूखी कार्यका लागि आर्थिक दायरा, जाँचसूचीको अनिवार्य पालन आदि ।

विषयगत क्षेत्र, रणनीति र रणनीतिक कार्य

२८. एकीकृत ग्रामीण विकास योजनाका विषयगत क्षेत्रहरू स्थानीय तहको योजना तर्जुमा निर्देशिका २०७५ मा आधारित छन् । देहाय बमोजिमका विषय क्षेत्रका आधारमा रणनीति र कार्यहरू तर्जुमा गरिएका छन् ।
 - आर्थिक विकास : यसले कृषि, खाद्य सुरक्षा तथा पोषण, सिँचाई, भू-उपयोग व्यवस्थापन, जलस्रोत, वन, जलाधार र जैविक विविधता संरक्षण, खनिज पदार्थ र खानी, उद्योग, व्यापार आपूर्ति, पर्यटन जस्ता क्षेत्रहरूलाई समेटेछ ।
 - सामाजिक विकास : यसले जनसङ्ख्या र बसाइँ सराई, शिक्षा, स्वास्थ्य तथा पोषण, खानेपानी तथा सरसफाई, युवा विकास, लैङ्गिक समता र सामाजिक समावेशीकरण, बालबालिका तथा किशोर, ज्येष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, खेलकुद विकास, सामाजिक सुरक्षा र संरक्षण जस्ता उपक्षेत्रगत विषयहरूलाई समेटेछ ।

- पूर्वाधार विकास : यसमा विद्युत् तथा वैकल्पिक ऊर्जा, यातायात पूर्वाधार, सूचना तथा सञ्चार, शहरी विकास र स्थानीय तहको पूर्वाधार, एकीकृत बस्ती विकास र भवन निर्माण जस्ता विषयलाई समेटिन्छन् ।
- लोकतन्त्र र सुशासन : यसले राष्ट्रिय एकता, नेतृत्व विकास, अन्तरराष्ट्रिय आर्थिक सम्बन्ध, शान्ति र सुरक्षा, निर्वाचन प्रणालीमा सुधार, मानव अधिकार, न्याय प्रणाली, सुशासन जस्ता विषय वस्तुलाई समेट्छ ।
- अन्तर विषयक विषय क्षेत्र : यो विभिन्न विषय क्षेत्रबाट र तिनको तथ्याङ्क व्यवस्थापन गर्ने गरी निर्माण भएको हुन्छ, जसमा गरीबी निवारण, मानव स्रोत व्यवस्थापन, अनुसन्धान विकास, विपद् जोखिम न्यूनीकरण, वातावरण, जलवायु परिवर्तन, समुदाय र गैरसरकारी विषय क्षेत्रहरु समेटिएका हुन्छन् ।

लगानी

२९. योजना कार्यान्वयन गर्न पाँच वर्षका लागि कूल ११ अर्ब ६४ करोड ५५ लाख ३५ हजार रुपियाँ बजेट अनुमान गरिएको छ । यस बजेट मार्फत् मोदी गाउँपालिकाले ७ वटा क्षेत्रगत र ५१ वटा उपक्षेत्रगत विषयलाई सम्बोधन गर्नेछ र गाउँपालिकामा आर्थिक, सामाजिक र पारिस्थितिकीय समृद्धितर्फ पाइला चाल्नेछ ।
३०. मोदीको नगरपालिका उन्मुख विशेषता विकासका लागि विभिन्न पूर्वाधारको निर्माण र मर्मतका लागि कूल अनुमानित बजेटको ठूलो हिस्साको माग रहन्छ । यस क्षेत्रले मात्र कूल बजेटको ६१.३४ प्रतिशत (७ अर्ब १४ करोड ३८ लाख ८० हजार रुपैयाँ) उपयोग गर्दछ । बजेटको तेस्रो ठूलो अर्थात् १५.१८ प्रतिशत हिस्सा ज्येष्ठ नागरिक, एकल महिला, अपाङ्गता भएका व्यक्तिका लागि सामाजिक सुरक्षामा र जनसङ्ख्या र बसाइँ सराई, शिक्षा, स्वास्थ्य तथा पोषण, खानेपानी आपूर्ति तथा सरसफाई, युवा विकास, बालबालिका तथा किशोर, खेलकुद र अन्य यस्तै विषयमा जान्छ । अन्य अन्तर सम्बन्धित विषय क्षेत्रसँग एकीकृत गर्दै यो लगानीले प्रभावहरु र समन्वयको शक्ति वृद्धि गर्नेछ । अन्ततः यसले मोदी गाउँपालिकालाई जीवन्त संस्थाका रूपमा उदीयमान बनाउन शक्ति प्रदान गर्दछ ।
३१. आर्थिक क्षेत्रले कूल अनुमानित बजेटको १७.४२ प्रतिशत उपयोग गर्नेछ, जसले कृषि विकास, खाद्य सुरक्षा र पोषण, सिँचाई, भूमि व्यवस्थापन, जलस्रोत, वन तथा जैविक विविधता र खनिज सम्पदा मार्फत् उत्पादकत्व वृद्धि गर्दै आर्थिक विकासको बलियो जग निर्माण गर्नेछ । यस आर्थिक क्षेत्रले प्राकृतिक स्रोतमा आधारित उद्योग, व्यापार तथा आपूर्ति क्षेत्रमा रोजगारी सिर्जना गर्नेछ, जसले युवा र किसान नेताहरुको व्यापक परिचालन गर्दै उत्पादन क्षेत्रमा बाह्य लगानीका लागि ढोका खोल्दछ । अतः बाख्रा, सुँगुर/बङ्गुर र कुखुरा पालन, दुग्ध, खनिज र कृषिजन्य उद्योग, तथा युवा, महिला र सामाजिक रूपमा वञ्चित समुदायहरुका लागि साना व्यवसायमा केन्द्रित हुँदै उद्योग, व्यापार र आपूर्ति क्षेत्रले मात्र ६७ करोड ५२ लाख ६५ हजार रुपैयाँ खर्च गर्नेछ ।

कार्यान्वयन व्यवस्था

३२. गाउँपालिकाको नियमित कार्यान्वयन संयन्त्रका अतिरिक्त कार्यान्वयनको प्रभावकारिताका लागि निम्नानुसारको कार्यान्वयन व्यवस्थापनको प्रस्ताव गरिएको छ :

- कार्यान्वयनका लागि क्षेत्रगत आधार अवलम्बन : स्थानीय जनताको स्थानीय समूह निर्माण गरी कृषि विकास, जलाधार संरक्षण, सामाजिक परिचालन जस्ता धेरै गतिविधि सञ्चालन गरिएमा ती गतिविधि बढी प्रभावकारी हुन सक्छन् । त्यसैले यसमा स्थानीय र सामाजिक दुवै आधारमा समूह निर्माणको कार्य पर्दछ । यसले संस्थागत आधार र सामाजिक पुँजी सुदृढीकरण दुवैमा काम गर्नेछ । गाउँपालिकाले यी समूहहरू मार्फत् सम्बन्धित गतिविधिको कार्यान्वयन गर्नुपर्नेछ । समूहगत आधार अवलम्बनले कारोबारको लागत पनि कम गर्दछ ।
- सहकारी र गैरसरकारी संस्थाहरूसँगको साभेदारी : गाउँपालिकाभित्र सहकारीहरू स्थापना गर्न र तिनको सुदृढीकरणका निम्ति पहल हुनुपर्दछ । उद्यमशीलताको विकास (जस्तो कि पशुजन्य उत्पादनको प्रवर्द्धन, कृषि उपजको बजारीकरण) सहकारीहरूको परिचालन मार्फत् कार्यान्वयन गरिनु पर्दछ । प्रोत्साहनका लागि उपयुक्त संयन्त्रको विकासले सहकारीहरूलाई परिचालन गर्नेछ र त्यसले गतिविधिको प्रभावकारी कार्यान्वयन र स्थानीय संस्थाहरूको क्षमता विकासमा सहयोग गर्दछ । त्यसैगरी गैरसरकारी संस्थाहरूले विकास गरेको सिप र अनुभवका आधारमा तथा गतिविधिहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न गाउँपालिकाले सामाजिक परिचालन, क्षमता विकास र अन्य कार्यान्वयनका अन्य गतिविधिहरूमा गैरसरकारी संस्थाहरूलाई संलग्न गराउनु पर्दछ । गाउँपालिकाले आफ्ना गतिविधिहरू कार्यान्वयनमा आफ्नो वित्तीय स्रोतको परिचालन गैरसरकारी संस्थाहरू मार्फत् गर्नु पर्दछ । त्यस्तो सहयोगले गैरसरकारी संस्थाहरूलाई अन्य स्रोतबाट गाउँपालिकाको विकास गर्न पुँजी निर्माणका लागि पनि सहयोग गर्न सक्छ । साभेदार संस्थाहरू मार्फत् गतिविधिहरूको कार्यान्वयनले साभेदार संस्थाहरूको क्षमता विकास गर्न, गाउँपालिकाको बोझ कम गर्न, प्रभावकारिता र पारदर्शिता दुवै प्रवर्द्धन गर्न सहयोग गर्दछ । तर गाउँपालिकाले त्यस्तो कार्यान्वयनको समयमा नै अनुगमन गर्ने सबल उपाय तर्जुमा गर्नुपर्दछ ।
- कार्यान्वयन परामर्श समितिको गठन : कृषि र पशुपालन, उत्पादन र रोजगारी, पूर्वाधार विकास र राजस्व परिचालनको क्षेत्रका प्राविधिक विज्ञहरू रहेको कार्यान्वयन परामर्श समिति गठन गर्नु पर्दछ । त्यसले योजनाको व्यावहारिक कार्यान्वयन र परिमार्जनका सम्बन्धमा परामर्श/सहजीकरण गर्दछ ।
- स्वतन्त्र अनुगमन : गाउँपालिकाले सार्वजनिक सुनुवाइ, लेखा परीक्षण र सामान्य अनुगमन जस्ता विविध गतिविधिहरू लागु गरेको भए पनि कार्यक्रमको समग्र कार्यान्वयनको प्रभावकारिता बढाउन योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनमा संलग्न नभएका व्यक्तिहरू रहेको स्वतन्त्र अनुगमन टोली बनाउनु

पर्दछ । अभ्र राम्रो र व्यवस्थित अनुगमन योजना तर्जुमा गरेर ठिकसँग परिपालन गरिनु पर्दछ । गतिविधि, प्रतिफल र नतिजाको तहमा अनुगमन गरिनु पर्दछ । अनुगमनबाट प्राप्त पृष्ठपोषणलाई योजना कार्यान्वयनमा राम्ररी समावेश गर्न र वार्षिक योजनामा पुनःसंयोजन गर्न सकिने गरी संयन्त्रको विकास गरिनु पर्दछ ।

- माथिका सबै प्रावधानका प्रभावकारी व्यवस्थापनले आगामी ५ वर्षमा मोदी गापामा आर्थिक एवं सामाजिक-वातावरणीय समृद्धिको बलियो जग निर्माण हुनेछ, र सहकार्यको माध्यमबाट समन्यायिक र सद्भावना सहितको दिगो विकासको सकारात्मक प्रतिफलहरु गापाका जनताले उपयोग गर्न पाउनेछन् ।

परिच्छेद ?

परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

‘समृद्ध नेपालको’ प्रबल चा हना, दिगो विकासको प्रतिफल सबै नागरिकको घरदैलोमा पुर्‍याउने अठोट र विश्वको मान चित्रमा नेपाललाई विकासको अग्रपंक्तिमा स्थापित गर्ने ध्येयले ‘नेपालको संविधान-२०७२’ ले विगतका शासकीय पद्धतिलाई विस्थापित गर्दै नेपालीको मौलिक हकहरूको सुनिश्चितता गर्दै (वाकस-१) एक स्वतन्त्र, अविभाज्य, सार्वभौम, धर्मनिरपेक्ष, समावेशी लोकतान्त्रिक, समाजवाद उन्मुख संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्र राज्य ‘नयाँ नेपाल’ स्थापना गर्‍यो । विकासको तीव्र चाहना र सार्वभौम नागरिकको मौलिक हकको सुरक्षा गर्न यस व्यवस्थाले केन्द्रमा एक संघीय सरकार सहित, ७ वटा प्रादेशिक सरकार र स्थानीय तहमा ७५३ वटा सरकार (६ वटा मनपा, ११ वटा उप-मनपा, २७६ वटा नपा र ४६० वटा गापा) लोकतान्त्रिक विधिबाट गठन गरी देशभरि क्रियाशील गराएको छ ।

नयाँ संविधानले तिनै तहका सरकारहरूलाई आफ्ना भूगोल भित्र बसोबास गर्दै आएका जनताहरूको मौलिक हक, विकासका चाहना र लामो समय देखि अपूर्ण विगतका उनीहरूको आकांक्षालाई सम्बोधन र पूर्ण गर्ने अधिकार प्रत्यायोजन गर्दै विकास र समृद्धिको बाटो आफै कोर्ने, आवश्यक जनशक्ति तयार पार्ने र परिचालन गर्ने कामका साथसाथै उनीहरूको कार्यक्षेत्रका

वाकस-१ नेपालको संविधान- २०७२ प्रदत्त नेपाली नागरिकका मौलिक अधिकार

मर्यादासँग बाँच्न पाउने अधिकार, स्वतन्त्रताको हक, समानताको अधिकार, सञ्चारको हक, न्यायको अधिकार, अपराधको शिकारबाट मुक्त हुने अधिकार, यातनाको विरुद्ध अधिकार, रोकथामको लागि थुनामा राख्ने अधिकार, घुवाघुत र भेदभावको विरुद्ध अधिकार, सम्पत्तिको हक, धार्मिक स्वतन्त्रताको हक, सूचनाको अधिकार, गोपनीयता अधिकार, शोषणको विरुद्ध अधिकार, स्वच्छतावातावरणको अधिकार, भाषा र संस्कृतिको अधिकार, रोजगारीको अधिकार, श्रमको हक, स्वास्थ्य सेवाको हक, स्वास्थ्यको अधिकार, आवासको अधिकार, महिलाको अधिकार, बच्चाहरूको अधिकार, दलितको अधिकार, जेष्ठ नागरिकको अधिकार, सामाजिक न्यायको अधिकार, सामाजिक सुरक्षाको अधिकार, उपभोक्ताहरूको अधिकार र संवैधानिक उपचारको अधिकार ।

प्राकृतिक र वित्तीय स्रोतको व्यवस्थापन र परिचालनको लागि पनि जिम्मेवार बनाएको छ । राज्यको नयाँ पुनर्संरचनाले स्थानीय सरकारहरूलाई आफ्नो विकासका कार्यक्रमहरू योजनाबद्ध रूपले तर्जुमा र यसलाई पूर्ण रूपले लागु गर्न अभूतपूर्व अवसरहरू प्रदान गरेको छ । यस अर्थमा, अबका दिनहरूमा कुनै पनि स्थानीय सरकारले विकासको तीव्र धारलाई साना-मसिना बहानाका भरमा पन्छाउन सक्दैन । त्यसैले, नेपालको संविधान-२०७२, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन-२०७४, राष्ट्रिय योजना आयोगबाट प्रकाशित स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन-२०७५, पंथ्रौँ योजना, सहस्राब्दी विकासका लक्ष्य र सरकारले कटिबद्धता जाहेर गरेका अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धि, अभिसन्धि र सन्धि लगायतका नेपाल सरकारका प्रकाशनमा आएका दस्तावेजहरूले आगामी दिनमा गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रको बृहत् तथा सर्वाङ्गीण विकासका लागि अल्पकालीन, मध्यकालीन एवं दीर्घकालीन कार्यक्रमहरू सहितका एकीकृत, रणनीतिक र वार्षिक योजनाहरू बनाउने र लागु गर्ने मार्ग सरल बनाएको छ जसको केही बुँदागत उदाहरणहरू यहाँ प्रस्तुत गरिएको :

- नेपालको संविधानले अनुसूची ८ को (६) मा स्थानीय तहको तथ्यांक तथा अभिलेख संकलन

सम्बन्धी गर्ने अधिकारबारे सूचीकृत गरेको छ। नेपाल सरकारबाट स्वीकृत संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको अधिकारहरूको कार्य विस्तृतीकरण प्रतिवेदनभित्र नेपालको संविधानको अनुसूची ५, ६, ७, ८ र ९ ले संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको एकल तथा साभा अधिकारहरूको सूचीको कार्य विस्तृतीकरण सम्बन्धी प्रतिवेदनमा सबै स्थानीय तहहरूको अधिकारबारे अझ थप व्याख्या गरेको छ। यस व्याख्या अनुसार स्थानीय तहका संभाव्य प्राकृतिक श्रोत र साधनहरूको तथ्यांकीय अभिलेख तयार गर्ने कुरा उल्लेख छ।

- स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा ११ को (च), (ड) र (थ) मा स्थानीय तहको तथ्यांक सङ्कलन गरी अद्यावधिक गर्दै लानु पर्ने बारेमा उल्लेख गरिएको छ। यसै गरी, स्थानीय तहको एकीकृत विकास र वार्षिक योजनाहरू बनाई सोको आधारमा योजनाबद्ध विकास गर्नु पर्ने कुराका साथै वार्षिक र एकीकृत योजना बनाउने व्यवस्था बारेमा पनि वर्णन गरिएको छ।

संविधान प्रदत्त अधिकार र माथि उल्लेख गरिएका परिवर्तित जिम्मेवारीलाई स्थानीय सरकारका नवनिर्वाचित पदाधिकारीहरू आफ्नो क्षेत्रको विकासका लागि स्पष्ट विकास नीतिको रूपरेखा बनाउन र कल्पातित विकासको उमङ्ग पूरा गर्न दृढसंकल्पित र कटिबद्ध छन्। संविधानले परिकल्पना गरेको 'विकास र समृद्धि' को लक्ष्यहरू गापाहरूले आफ्नो क्षेत्रको विद्यमान वस्तुस्थितिको विश्लेषण गरी, लक्ष्यहरू स्पष्टतः परिभाषित गरी र विस्तृत एकीकृत योजना बनाई र सो योजनाले तोकेका कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गरेर मात्र हासिल गर्न सक्दछन्। यसै परिदृश्यमा गण्डकी प्रदेशको पर्वत जिल्लामा अवस्थित मोदी गाउँपालिका^१ आफ्नो क्षेत्रलाई संविधान प्रदत्त अधिकारको उपभोग गरी नागरिकको सर्बहित गर्दै योजनाबद्ध तवरले पालिकालाई विकासको प्रवाहमा अग्रसर गराउन र नेपालमा नै यस गापालाई विकास र समृद्धिको संवाहकको अग्रपंक्तिमा स्थापित गर्न चाहन्छ। यसै चाहना बमोजिम मोदी गापाले आफ्ना विकासका गतिविधिलाई योजनाबद्ध रूपमा लागु गर्न 'मोदी गाउँपालिकाको प्रथम पञ्चवर्षीय विकास योजना (आर्थिक वर्ष २०७८/७९-२०८२/८३)' तयार पारेको छ।

गण्डकी प्रदेशको पर्वत जिल्लामा पर्ने यो मनोरम गापा को विस्तृत विवरणहरू यस दस्तावेजको संरचना अनुसार सिलसिलाबद्ध गरी यस पछिका परिच्छेदहरूमा राखिएको छ।

१. २ योजना तर्जुमा विधि

नेपाल सरकारको राष्ट्रिय योजना आयोगद्वारा प्रकाशित 'स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन (नमूना)' र मोदी गाउँपालिकाको कार्य सम्पादन सूचीलाई आधार मानी यो मोदी गाउँपालिकाको प्रथम पञ्चवर्षीय विकास योजना (आर्थिक वर्ष २०७८/७९-२०८२/८३)' तर्जुमा गरिएको छ। तथापि, योजना तर्जुमा गर्दा समग्रमा विभिन्न राष्ट्रिय अन्तरराष्ट्रिय दस्तावेजहरू र प्रादेशिक र स्थानीय योजना सहितका दस्तावेजहरूको अध्ययन,

१ नेपाल संघियतामा प्रवेश गरेसँगै स्थानिय तहमा मोदी गाउँपालिकाको स्थापना वि.सं २०७३ सालमा भएको हो। मोदी गाउँपालिकाको मुख्यालय नेपालको गण्डकी प्रदेश पर्वत जिल्लाको पातिचौरमा अवस्थित छ। यो गाउँपालिका १० मार्च २०१७ (२७ औँ फाल्गुन २०७४) मा नेपाल सरकारको निर्णय द्वारा स्थापित गरिएको हो।

स्थानीय तथ्यांकहरूको सङ्कलन, विश्लेषण र संश्लेषण, पालिका र वार्ड स्तरीय सहभागितामूलक योजना तर्जुमा गोष्ठी, गाउँपालिकाभित्र र बाहिर सरोकारवालाहरूसँगको छलफल, विषयवस्तु तथा स्वतन्त्र विशेषज्ञहरूसँगको छलफल, पालिकाका कर्मचारी तथा निर्वाचित पदाधिकारी र विकास समितिका प्रतिनिधिहरूसँगको छलफल र परामर्श जस्ता विधि अनुसरण गरिएको थियो । यस क्रममा, विद्यालय, क्लब, आमा तथा महिला समूहहरू जस्ता अनौपाचारिक समूहहरू, वन उपभोक्ता समितिहरू, व्यापारिक संस्था र स्थानीय राजनीतिक संस्थाहरूसँग र पालिकाका विषयगत स्थानीय निकायहरूसँग आवश्यकता अनुरूप बेग्लाबेग्लै परामर्श तथा छलफल पनि गरिएको थियो । यो योजना निर्माणको क्रममा गाउँपालिकामा उपलब्ध तथ्यांक र सूचनाको सीमितताको कठिनाई व्यहोर्नु परेको छ ।

१. ३ योजनाको संरचनात्मक खाका

यस दस्तावेजका सामग्रीहरू ७ वटा परिच्छेदमा राखिएका छन् । परिच्छेद-१ मा यस योजनाको उद्भव र योजना तर्जुमाका विधिबारे लेखिएको छ । परिच्छेद-२ ले मोदी गाउँपालिकाको भू तथा जैविक वातावरणको हालको अवस्थाबारे संक्षिप्त वर्णन गरेको छ । परिच्छेद-३ ले गापाको सामाजिक तथा आर्थिक अवस्थालाई समेटेको छ । परिच्छेद-४ ले गापाका विद्यमान समस्या, चुनौती र अवसरहरूको लेखाजोखा गरेको छ । परिच्छेद-५ यस प्रथम पञ्चवर्षीय योजनाको प्रमुख अंश हो जसमा योजनाले निर्देशित गरेका दूरदृष्टि, लक्ष्य, उद्देश्य, योजना कार्यान्वयन गर्न आवश्यक मार्ग निर्देशन र परिचालनका सिद्धान्तहरू, जाँच सूचीको अनिवार्य पालन र विषयगत मूलक्षेत्र तथा उपक्षेत्रहरूलाई लिपिवद्ध गरिएको छ । परिच्छेद-६ मा योजना कार्यान्वयनको निमित्त अनुमानित बजेटको बारेमा उल्लेख गरिएको छ । परिच्छेद-७ मा आवधिक योजनाको कार्यान्वयन व्यवस्थाबारे वर्णन गरिएको छ । अन्तमा सन्दर्भ सामग्री र अनुसूची रहेका छन् ।

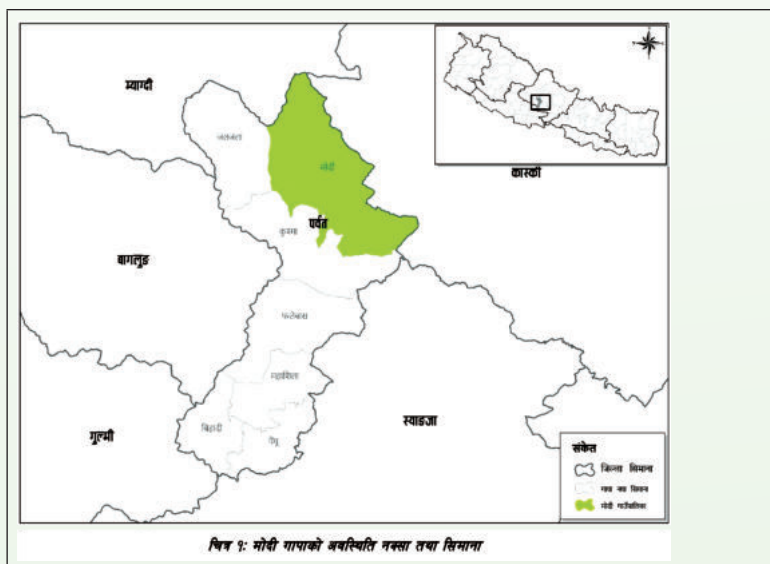
परिच्छेद २

भू तथा जैविक वातावरणीय अवस्था

१.१ अवस्थिति र सिमाना

मोदी गाउँपालिका गण्डकी प्रदेशको पर्वत जिल्लामा पर्ने ७ स्थानीय तहहरू मध्येको एक पालिका हो । यो गापा साविकका भुक्ताडले, देउपुर, देउराली, क्याङ, बाजुङ, तिलाहार, राम्जादेउराली र चित्रे गरी जम्मा आठ वटा गाउँ विकास समितिहरू मिलाएर नेपाल सरकारको मिति: २०७३।१।२७ को निर्णयले स्थापना गरिएको हो । यो गापामा पहाडी संरचना बढी तर समथर बेसी र टारहरूको क्षेत्र कम छ र यो पूर्व अक्षांशको ८३°०६'५९"७"-८३°०८'४८" देखि उत्तरमा २८°०८'४८"-२८°४०'०८" देशान्तर सम्म फैलिएको छ । यस गापामा भुक्ताडले (१), देउपुर (२), देउराली (३), क्याङ (४), बाजुङ (५), तिलाहार (६), राम्जादेउराली (७) र चित्रे (८) गरी ८ वटा वडाहरू पर्दछन् । गापाको मुख्यालय पातिचौर वडा नम्बर २ मा पर्दछ (चित्र १) ।

मोदी गापा पूर्वमा कास्की जिल्लाको अन्नपूर्ण गापा र पोखरा महानगरपालिकाको २३ वडाको सिधाने गाउँ, पश्चिममा पर्वत जिल्लाकै जलजला गापा, उत्तरमा म्याग्दी जिल्लाको अन्नपूर्ण गापा र दक्षिणमा पर्वत जिल्लाकै कुस्मा नगरपालिकाको चार किल्लाभित्र पर्दछ । यस पालिकाको चारैतर्फ डाडाले घेरेको छ र यो पूर्वमा पञ्चासेको धुरी (२,५१७ मी.) र पश्चिममा हम्पालको चुलीसम्म (३,३०९ मी.) फैलिएको छ । हम्पालको पुर्वी मोहोडाबाट पातिखोला र भुरुङ्दीखोलाको उत्पत्ति भएको छ भने पञ्चासेबाट पश्चिमी पानी ढलतर्फ रतिखोला, लिदीखोला र जरेखोला उत्पत्ति भएको छ । विश्व चर्चित अन्नपूर्ण हिमाल मोदीखोलाको मुहान हो जुन गापाको मध्यस्थ भएर बग्दछ । पातिखोला र भुरुङ्दीखोला सिधै मोदीखोलामा गएर मिसिन्छ भने लिदीखोला रतिखोला हुँदै दोविल्लामा पुगेपछि मात्र मोदीखोलामा गएर मिसिन्छ ।

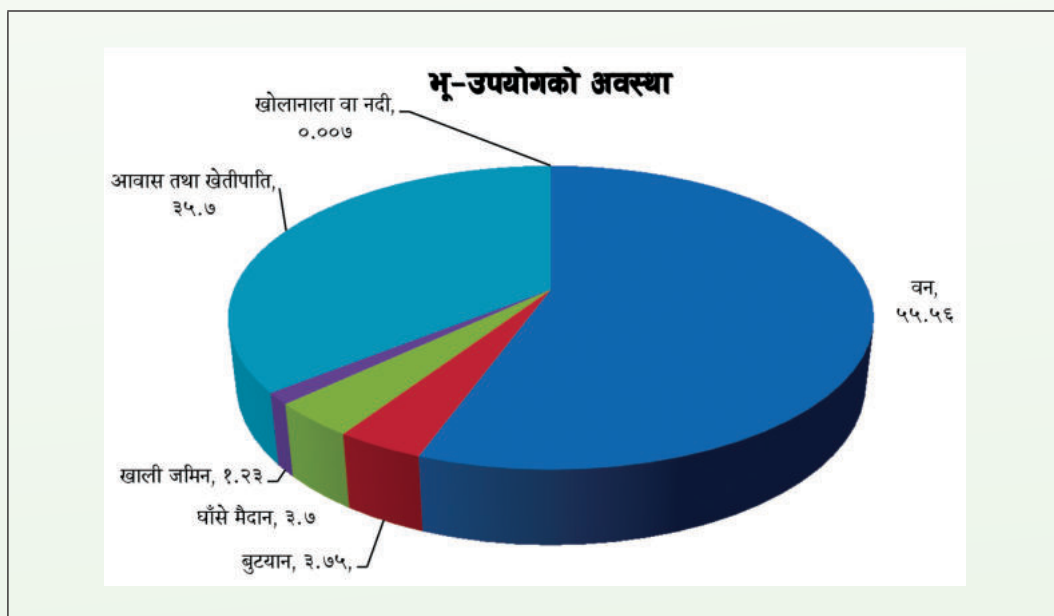
चित्र १: मोदी गापाको अवस्थिति नक्सा तथा सिमाना

२. २ क्षेत्रफल

मोदी गापाको कूल क्षेत्रफल १४३.६ वर्ग किलोमिटर रहेको छ जो पर्वत जिल्लाको कूल क्षेत्रफलको लगभग २९ प्रतिशत क्षेत्रफल हो र यो गापा पर्वत जिल्लाको सबैभन्दा ठूलो पालिका पनि हो । यसका ८ वटा वडाहरू छन् र वडा नं. १ भुक्ताडले सबैभन्दा ठूलो (४६.९ वर्ग किमी) र वडा ५ बाजुड (९.५६ वर्ग किमि) सबैभन्दा सानो वडा हो । यस पछि क्रमशः दोस्रो ठूलोमा वडा न.४ क्याङ (२१.२५ वर्ग किमी), तेस्रो ठूलोमा वडा ८ चित्रे (२० वर्ग किमी), चौथो ठूलोमा वडा ६ तिलाहर (१४.६० वर्ग किमि), पाचौँ ठूलोमा वडा ३ देउराली (१४.५४ वर्ग किमी), छैटौँ वडा ७ राम्जादेउराली (९.६५ वर्ग किमि) साचौँ ठूलोमा वडा ५ बाजुड (९.५६ वर्ग किमी), र सबभन्दा सानो वडा २ देउपुर (६.८५ वर्ग किमी) वडाहरू पर्दछन् ।

२. ३ भू-उपयोगको अवस्था

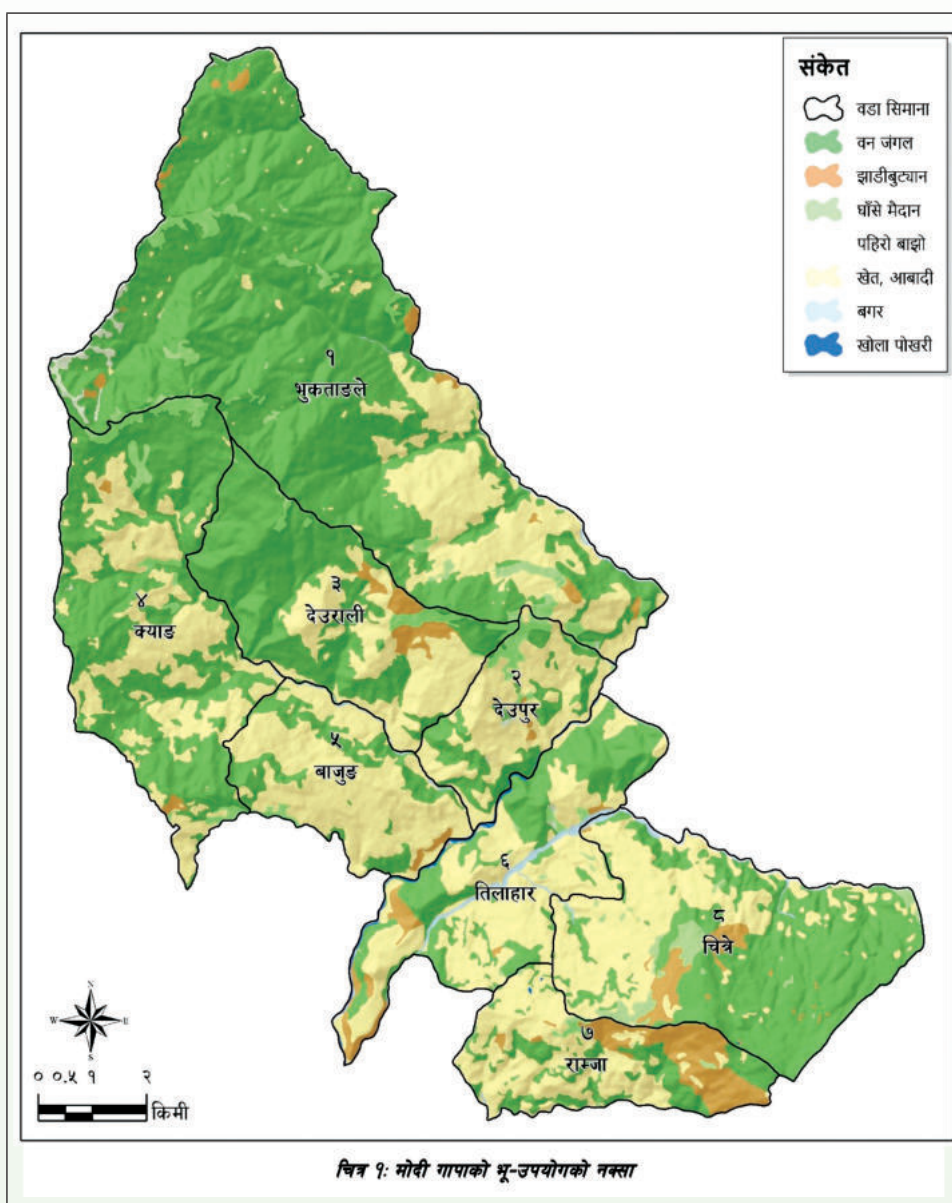
मोदी गाउँपालिकाले लगभग १४३.६ वर्गकिलोमिटर क्षेत्रफल ओगटेको छ । भू उपयोगको हिसावले यसको कुल क्षेत्रफललाई आवास (घर वस्ती, खेत, बारी वा पाखोबारी), वनजंगल, बुट्यान, घाँसेमैदान, खाली जमिन र खोलानाला गरी ६ किसिमका भू उपयोग वर्गमा वर्गिकृत गरिएको छ । यस किसिमको भू उपयोग सबै वडामा एकरूपता छैन र वडा अनुसार फरक फरक छ । गापाको कूल क्षेत्रफलको सबैभन्दा ठूलो अंश ५५.५६ प्रतिशत वन, चरन र भाडी क्षेत्रले ओगटेको छ । यसपछि आवास तथा खेतवारीको क्षेत्रले ३५.७ प्रतिशत र सबैभन्दा कम लगभग खोलानाला वा नदीले ओगटेको क्षेत्रफल लगभग ०.००७ प्रतिशतको हाराहारीमा छ (चित्र २, ३) ।

तालिका १: मोदी गापाको वडागत भू-उपयोगको अवस्था-वर्ग किमी मा (मोदी गापा, २०७६)

वडा	मुख्य बस्ती	वन	बुट्यान	घासे मैदान	खाली जमिन	आवास तथा खेतीपाती	खोलानाला वा नदी	जम्मा (किमी ^२)
१	भुक्ताडले	३५.४७	०.६१	१.९६	०.६०	८.२६	०.०१	४६.९१
२	देउपुर	२.००३	०.०५	०.४८	०.०८	४.२४	०.०९	६.८५
३	देउराली	८.७४	०.७४	०.५२	०.०९	४.५४	००	१४.५४
४	क्याड	१२.४५	०.१३	०.९७	०.०२	७.६८	००	२१.२५
५	बाजुड	२.२०	०.१२	०.१३	०.०८	७.००	०.०३	९.५६
६	तिलाहर	५.३४	०.६७	०.१५	०.५९	७.६९	०.१६	१४.६०
७	राम्जादेउराली	२.४८	२.०१	०.१५	०.०७	४.८७	०.०७	९.६५
८	चित्रे	१०.९५	०.९५	०.९४	०.२१	६.८९	०.०२	२०.००
	जम्मा	७९.६५	५.३७	५.३२	१.७५	५१.१९	०.३१	१४३.६०
	प्रतिशत	५५.५६	३.७५	३.७०	१.२३	३५.७	०.०७	१००

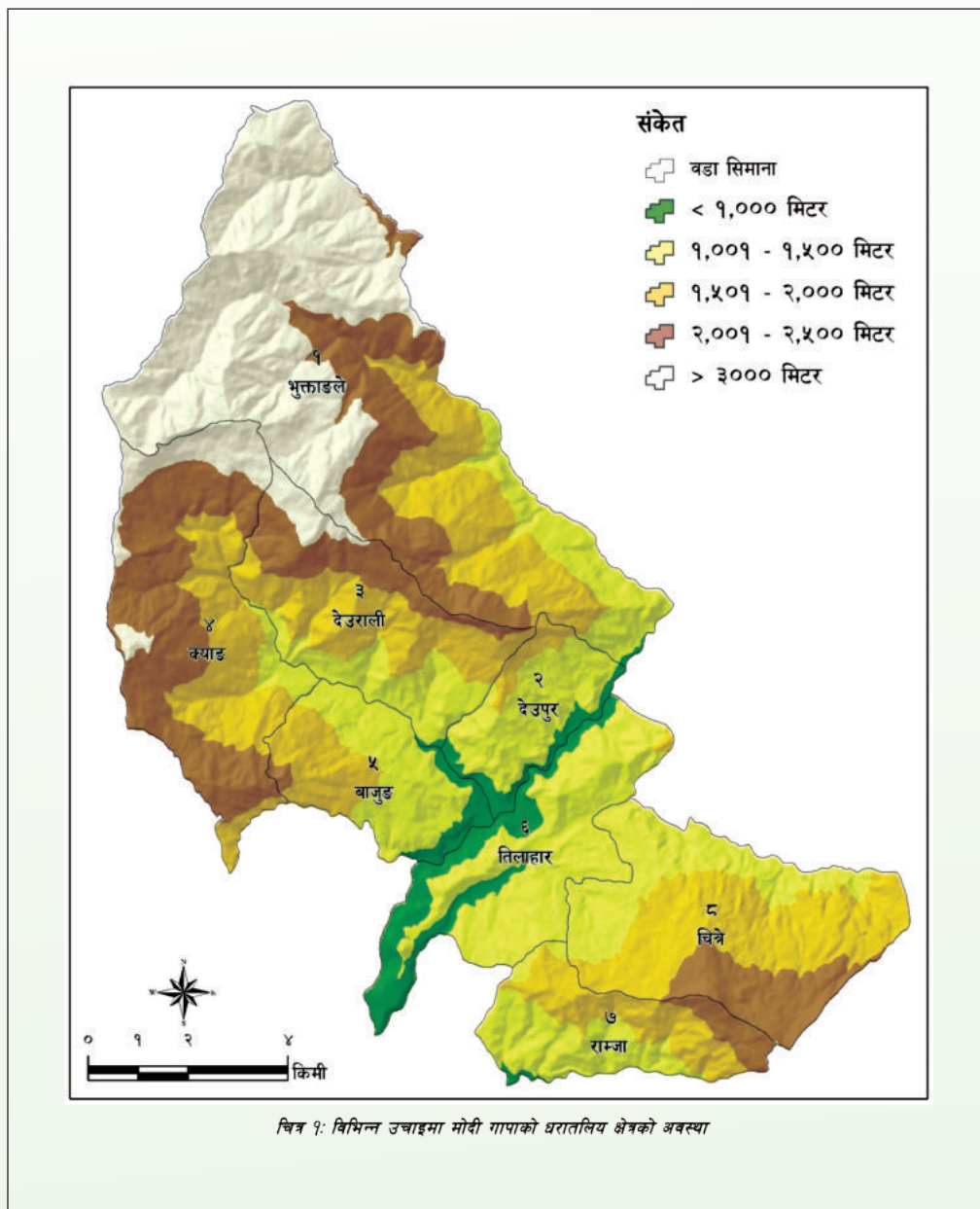
पालिकाभित्रको क्षेत्रफलको आधारमा वडा नं. १ सबभन्दा ठूलो (४६.९१ वर्गकिमी) छ। यसैगरी वडा ४ (२१.२५ वर्ग किमी) र ८ नं. वडा (२० वर्ग किमी) क्रमस दोस्रो र तेस्रो ठूलो र वडा २ सबभन्दा सानो (६.८५ वर्गकिमी) छ। पालिकाभित्र वडा १ मा सबभन्दा वढी (३५.४७ वर्गकिमी) वन क्षेत्र पर्दछ भने वडा ४ (१२.४ वर्गकिमी) र ८ (१०.९५ वर्गकिमी) क्रमस दोस्रो र तेस्रो स्थानमा छ। वडा नं. २ मा सबभन्दा कम (२.० वर्गकिमी) वन क्षेत्र पर्दछ। यसैगरी वडा ७ मा बुट्यान क्षेत्र सबभन्दा बढी (२.०१ वर्गकिमी) र वडा २ मा सबभन्दा कम (०.०५ वर्गकिमी) पर्दछ। पालिकाको वडा १ मा घासेमैदान सबभन्दा बढी (१.९६ वर्गकिमी) र सबभन्दा कम (०.१३ वर्गकिमी) वडा ५ मा छ। यसमा खाली जमिन भन्नाले नदी वा खोलाको वगर क्षेत्रलाई समेटेको छ। यस अनुसार वडा १, ६ र ८ मा सबभन्दा बढी र वडा ४ मा खाली जमिन कम छ भने पानीको क्षेत्र खासगरी खोलानाला वडा ६, २, ५ क्रमस पहिलो दोस्रो र तेस्रो स्थानमा छ भने वडा ३ र ४ मा खोला नै देखिदैन। वासोवास र खेतीपातीको क्षेत्र ओगटेको रूपमा सबभन्दा वढी क्रमस वडा नं. १, ६, ४, ५ र ८ क्रमस: पहिलो, दोस्रो, तेस्रो, चौथो र पाचौ स्थानमा छ।

२. ४ भू-वर्णन तथा धरातलीय स्वरूप

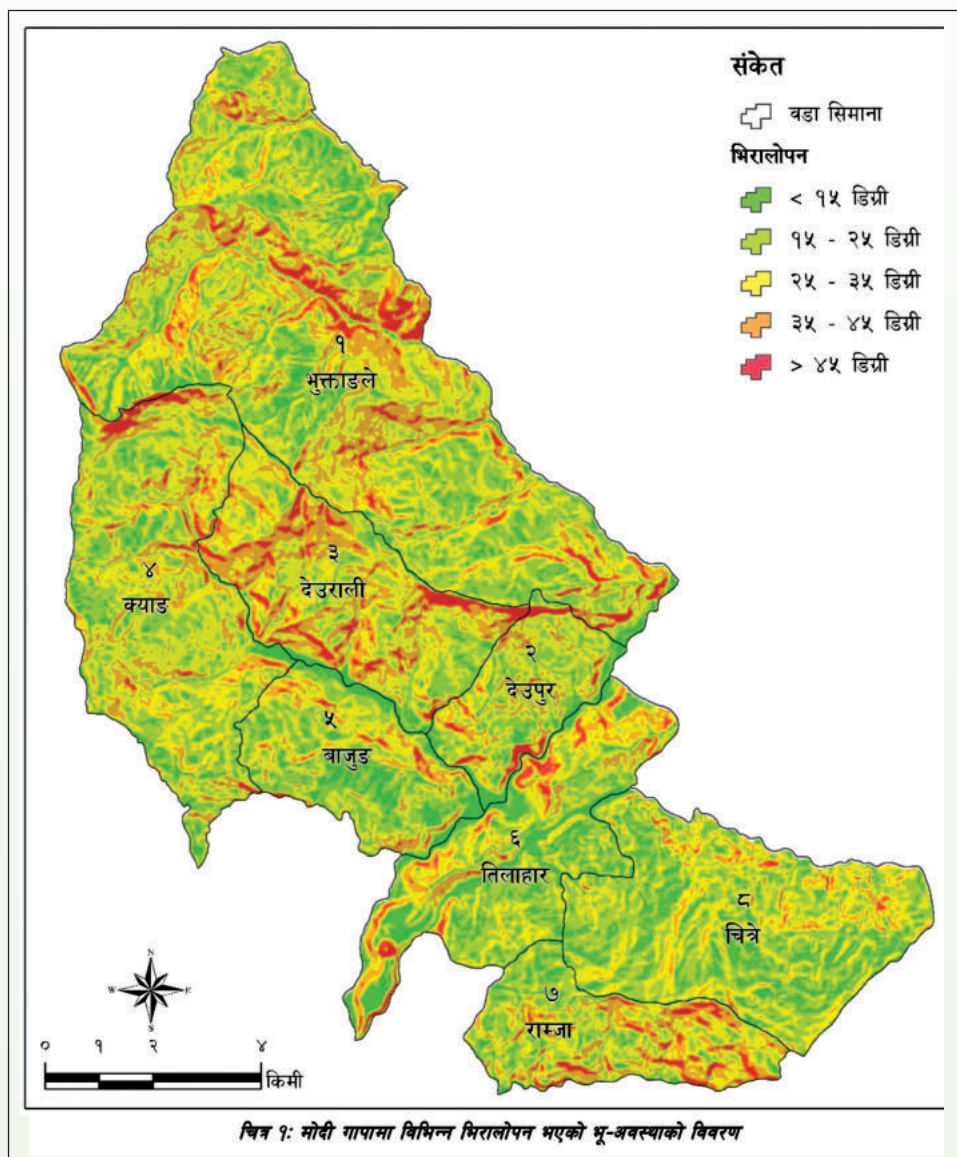
मोदी गापाको भू-धरातलीय स्वरूप समग्रमा मध्य पहाडी हो जसको सबैभन्दा कम उचाइ ७०० मिटरदेखि भएको मोदी खोलाको बेंसी देखि हम्पाल पर्वत (लेक) को अधिकतम उचाइ ३,३०९ मिटरसम्म बेशी, मध्ये पहाड र उच्च पहाडका विविध रूपमा फैलिएको छ। यसमा १,००० मी. भन्दा तल भएको क्षेत्र धेरै कम छ (हे.

६५५, ४.६%), तथापी गापाको अधिकांश २८.४% भूभाग १,००० र १,५०० मी. भित्रको विचको क्षेत्रमा पर्दछ । चित्र ४ मा मोदी गापाको उचाइको आधारमा अन्य धरातलिय स्वरूपबारे चित्रण गरिएको छ ।

पर्वत जिल्ला आफैमा १ डिग्री भन्दा कम भिरालोपन भएको जमिन ४.२९%, १-५ डिग्री भिरालोपन भएको ०.७७ %, यसैगरी ५-३० डिग्री भएको ३९.८४% लगायत ३०-४० डिग्री भएको ४९.१०% र ४० डिग्री भन्दा माथि भएको जमिन ६% भएको जिल्ला हो (वस्तुगत विवरण २०५८) । मोदी गापामा भने

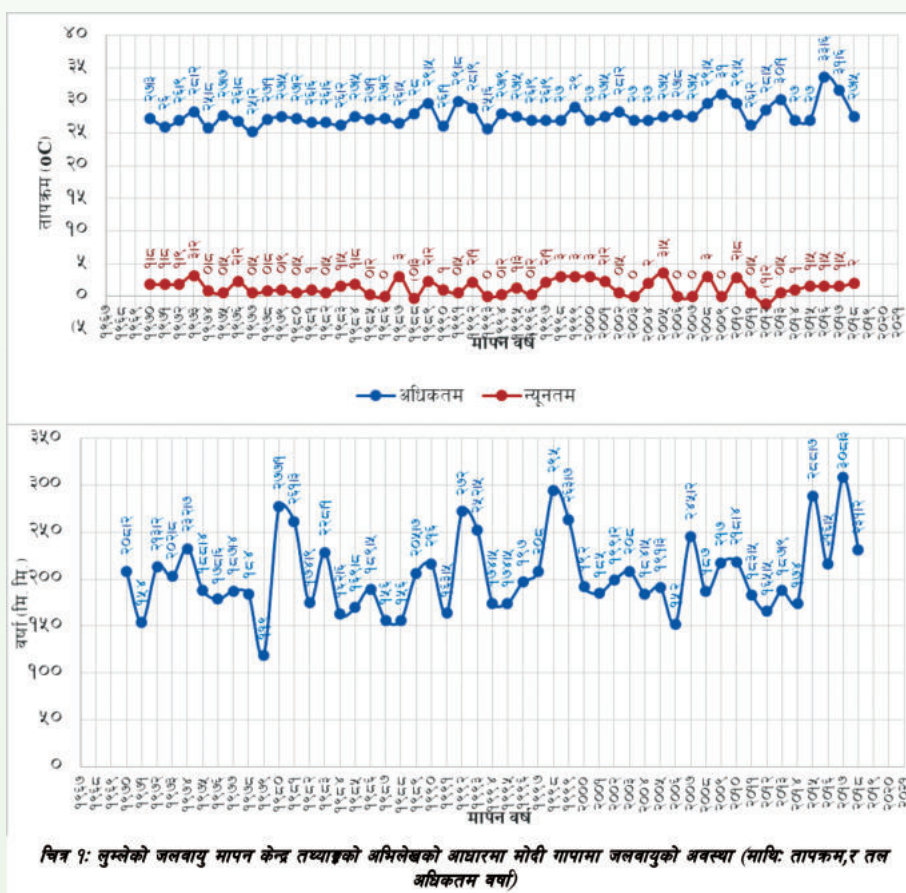
भिरालोपन भू-अवस्थाको विवरण यस जिल्लाको विवरण भन्दा पृथक छ (चित्र ५)। यस पालिकाको अधिकांश ३३% भाग २५ देखि ३५ डिग्रीको भिरालोपन भएको क्षेत्रमा फैलिएको छ यद्यपि १५ डिग्री भन्दा कम भिरालो भएको समथर जमिनको क्षेत्र १३% मात्र छ। यसै गरी गापाको भूगोलभित्र ४५ डिग्रीभन्दा बढी भिरालोपन भएको जमिनको हिस्सा कूल ५% मात्र छ।

२. ५ जलवायुको अवस्था

सामान्यतया: मोदी गाउँपालिकामा उष्णोष्ण मनसुनी हावापानी देखि शितोष्ण किसिमको हावापानी पाइन्छ। पातिचौर, डिमुवा, अम्बोट, वेतेनी लगायतका नदी किनारका समथर भागमा वा बेशीका बस्तीहरू तिलाहर, गिज्यान स्थानहरूमा उपोष्ण मनसुनी हावापानी पाइन्छ। यहाँका तापक्रममा गृष्म याममा अधिकतम तापक्रम ३२ देखि ३५ डिग्री सेल्सियस पुग्दछ। पालिकाको उच्च स्थानहरू खासगरी क्याङ, हम्पाल, भवरकोट, पञ्चासे जस्ता उच्च बस्ती तथा स्थानहरूमा मार्गदेखि फाल्गुन महिना वा हिउँद याममा ज्यादै चिसो हुने र पश्चिममा वायुले हिउँदे वर्षा गराउँदछ। जलजला, हम्पाल र पञ्चासे जस्ता उच्च भेकमा हिउँदको समयमा हिउँ पनि पर्दछ। मध्यम उचाई भएका स्थानहरू खासगरी भुक, ताङ्ले, देउपुर, देउराली, बाजुड, राम्जा देउराली, चित्रे लगायतका प्रमुख बस्ती भएका स्थानहरूमा समशितोष्ण हावापानी पाइन्छ। यस स्थानको तापक्रम १५ देखि २५ डिग्री सेल्सियस रहन्छ।

गाउँपालिकाकाको सबभन्दा नजिक रहेको लुम्ले कृषि केन्द्रको वर्षा मापन केन्द्रबाट प्राप्त तथ्याङ्क अनुसार यस पालिकामा वार्षिक रूपमा लगभग २२००-२६०० मिमि वर्षा हुन्छ (चित्र ६)।

२. ६ वन वातावरण

२. ६. १ वन क्षेत्रको अवस्था

मोदी गापाको भन्दा ६७% क्षेत्र वनले ढाकेको छ जसमा वडा नं ७ र ८ मा पर्ने पंचासे लेक सबैभन्दा बढी जैविक विविधताले भरिएको प्रसिद्ध वनक्षेत्र हो । तालिका २ मा यस गापाका हरेक वडामा पाइने वनको किसिम र बाहुल्यताका बारेमा अभिलेख राखिएको छ भने चित्र ७ मा हरेक वडामा वनको क्षेत्रगत अवस्थाका बारेमा चित्रण गरिएको छ ।

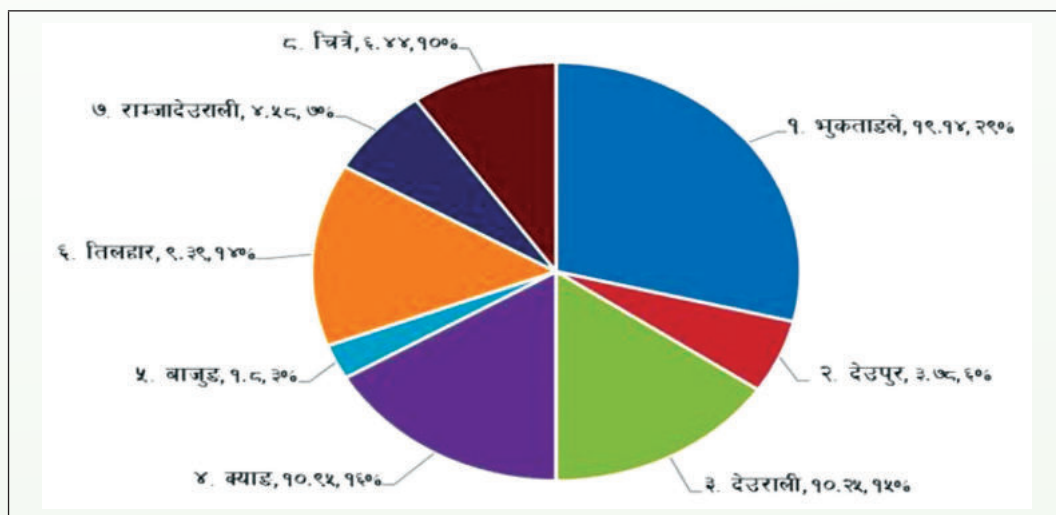

फोटो १: पञ्चासे संरक्षित वन

वनको क्षेत्रगत अवस्थाको आधारमा सबैभन्दा धनी वडा १ भुक्ताडले र गरीब वडा २ बाजुड हो । वडा १ पालिकाको सबैभन्दा ठूलो क्षेत्रफल भएको वडा हो र यहाँका वनमा चिलाउने र उतिस जस्ता वनस्पतिका प्रमुख प्रजाति भएता पनि चुत्रो, ऐसेलु जस्ता प्रजातिहरूको पनि राम्रो बाहुल्यता छ । जमिनमा वन तरुल र नागवेली वनस्पतिहरू बढी मात्रामा पाइन्छन् । वडा २ देउपुरले गापाको लगभग ७.४५% बराबरको क्षेत्रफल ओगटेको छ तर यहाँ वनको कूल हिस्साको ६% मात्र वनक्षेत्र छ जहाँ चिलाउने र उतिसको बाहुल्यता हुनुको साथै यहाँ नदी किनारमा पाइने साल र रानी सल्ला, पोथ्रा वर्गका चुत्रो, ऐसेलु र निगालो, र वन तरुल, दूम्सीन्की र कुरीलो आदि जस्ता भूईँ वनस्पतिका प्रजातिहरू पनि पाइन्छ ।

वडा ३ देउरालीले पालिकाको कूल क्षेत्रको लगभग ११.३ % क्षेत्रफल ओगटेको छ तर वनक्षेत्रको लगभग १५% वनमा गुरास, चिलाउने, चुत्रो, टिमुर, लोक्ता, अल्लो, कुरिलाको प्रजाति पाइन्छ । यसैगरी वडा ४ क्याङ्गले पालिकाको लगभग १४.३% क्षेत्रफल ओगटेको तर यहाँ कूल वनक्षेत्रको १६% वन मात्र भएका; वडा नं ५ बाजुडले गापाको क्षेत्रफलको ६.४% भाग ओगटेको तर चिलाउने, रक्चन लगायत टिमुर, लोक्ता, चुत्रो, नाकपारे, कण्ठाकारी र वज्रदान्ती लगायतका वनस्पतिको वनले कूल वनक्षेत्रको ३% भाग लिएको; वडा

नं. ६ तिलाहारले गापाको लगभग १३% तर यहाँ नदी तटिया साल, खोटे सल्ला र उत्तिस, विलाउने, पहेलो ऐसेलु, कण्ठाकारी आदि भएको कूल वनक्षेत्रका १४% मात्र वन छ। वडा नं. ७ राम्जादेउराली गापाको लगभग ७.४% क्षेत्रफलमा छ र यहाँ चिलाउने, उत्तिस, खर्सु, रक्चन, विलाउने, लोकता, चुत्रो, कण्ठाकारी, वुकी, गिठा आदिका ७% मात्र वनक्षेत्र छ। वडा नं. ८ चित्रेले पालिकाको लगभग ९% क्षेत्रफल लिएको छ र यहाँ रक्चन, गुरास, उत्तिस, खर्सु, चुत्रो, लोकता, विलाउने, पहेलो ऐसेलु, नाकपारे, कण्ठाकारी, वुकी जस्ता वनस्पतिले कूल वनक्षेत्रको ७% क्षेत्रफल लिएको छ।

चित्र ७: मोदी गापाका वडागत वनक्षेत्रको लगत अवस्था (क्षेत्रफल वर्ग किमि र प्रतिशत)

२.५.२ वनस्पतिको प्रजातीय विविधता

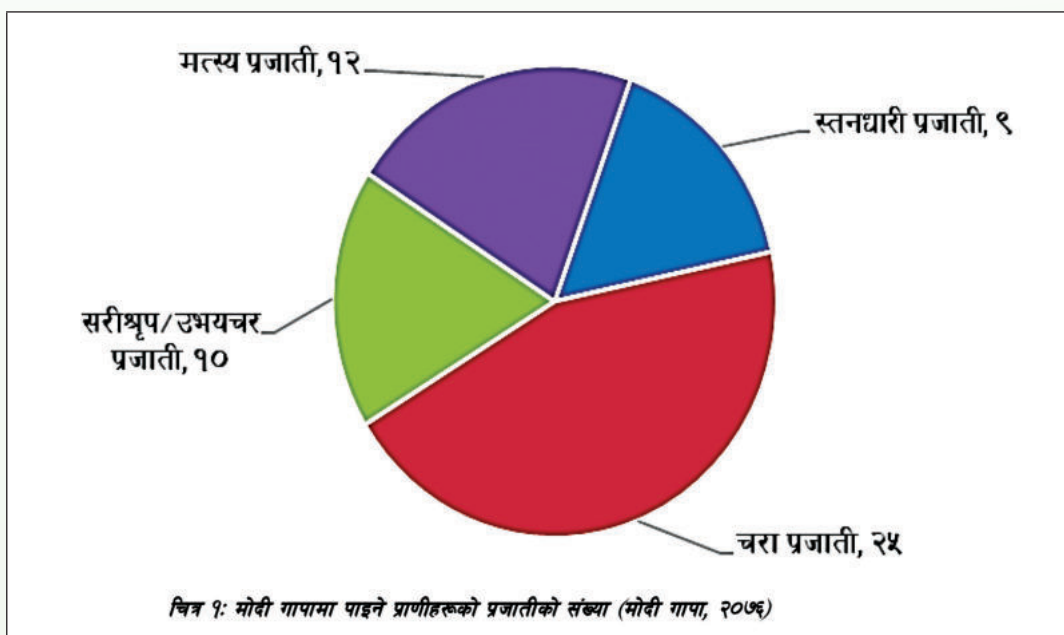
यस पालिकामा अन्य पालिकाको भन्दा तुलानात्मक रूपमा जैविक विविधता सम्बन्धी तथ्यांक वा सूचना पाइन्छ। यो पालिका लगभग कचौरा आकारको छ। चारैतिर अग्ला पहाडका धुरीहरूले घेरिएर बीचमा खाल्डो वा उपत्यका छ। यसपालिकामा चिलाउने, गुरास, खर्सु, खोटे सल्ला, रक्चन, नदी तटीय साल, उत्तिस गरी प्रमुख सात किसिमका वनस्पति पाइन्छ। यहाँ २८५ प्रजातिका वनस्पति पाइन्छ। यी मध्ये १५८ प्रजाति जडीबुटी गुण भएको वनस्पति अभिलेखीकरण गरिएको छ। वडागत रूपमा प्रमुख वनस्पतिको बाहुल्यता सहितको विवरण तालिका २ अनुसार छ।

२.५.३ वन्यजन्तु र वातावरण

गापा मा पार्श्वचित्रको तथ्यांक अनुसार ९ प्रजातिका स्तनधारी, २५ प्रजातिका चरा, १० प्रजातिका उभयचर वा घस्रने जीव, १२ प्रजातिका माछाहरू पाइन्छन् (चित्र ८)। यो तथ्यांकले मोदी गापाका पाइने वन्यजन्तुको अभिलेखीकरण गर्न कम मेहनत गरेको भान हुन्छ। किनकि यो गापा जैविक विविधताले विश्व प्रसिद्ध अन्नपूर्ण संरक्षण क्षेत्रको सिमाना इलाका हो। यसको वडा-८ चित्रेमा नेपालको संरक्षित वन पंचासे पर्दछ जो जैविक विविधता विशेष गरी उच्च भेक र महत्वका वन्य जन्तुहरूको वासस्थान हो र यो स्थान दुर्लभ सुनगाभाका प्रजातिहरूको प्राकृतिक भण्डार पनि हो। यहाँ निसदेह वन्यजन्तुको धेरै प्रजातिहरू हुनुपर्दछ।

गापाको एकीकृत योजना तर्जुमा गर्ने सिलसिलामा स्थानीयवासीसँग गरिएको परामर्श अनुसार यहाँ घिस्रने तथा उभयचर वर्गका वन्यजन्तुहरू मध्ये लोपोन्मुख सुन गोहोरो लगायतका हिमाली कालो भालू, रतुवा मृग, स्याल, चितुवा, घोरल, खरायो, दुम्सी, बाँदर, लंगूर, मलसाप्रो, मुसा, न्याउरी मुसा, लोखेके, चमेरो, विभिन्न प्रजातिका चराहरू, सर्प, छेपारो, गोहोरो, उभयचरहरू (जस्तै भ्यागुता, पाहा) जलिया प्राणीहरूमा विभिन्न प्रजातिका माछाहरू र किरापतङ्ग (जस्तै पुतली, मौरी, बारुला, गाइनेकिरा, भयाउकिरी), गंगाटा, आदि प्राणी वा वन्यजन्तुहरूका प्रजाति पनि पाइन्छ।

माथिका हरफहरूको विश्लेषणले मोदी गापामा पाइने वन्यजन्तु तथा अन्य प्राणीहरूको अभिलेखीकरण भएको छैन भन्ने निष्कर्ष दिन्छ र यसको अभिलेखीकरण गर्नु गापाको दिगो विकासको निम्ति अपरिहार्य छ।

२. ६. ४ वनका स्रोतहरू

क. गैरकाष्ठ वनपैदावर

सामाजिक आर्थिक विकासमा गैरकाष्ठ वनपैदावरको परिचालनबाट उल्लेखनीय परिवर्तन गर्ने निक्कै गर्दै आ.व. २०७६/७७ मा गापाले 'मोदी गाउँपालिकाको गैरकाष्ठ वनपैदावरहरूको अभिलेख तथा दिगो व्यावसायिक योजना-२०१८' तयार पारेको छ। यस अभिलेख अनुसार गापामा १५८ प्रजातिका गैरकाष्ठ वनपैदावरहरू खासगरी जडीवुटी पहिचान गरिएका छन् (अनुसूची-१)। यस अध्ययनले अनुसूचीका १५८ प्रजातिमध्ये ३८ प्रजातिहरूलाई उच्च महत्व र तुलनात्मक लाभ भएका गैरकाष्ठ वनपैदावरहरू भनि सिफारिस गर्नुका साथै केही प्रमुख १२ प्रजातिको परिचालन गरी यथाशिघ्र उद्यम गर्न सकिने उल्लेख गरेको छ (तालिका-२)। तत्काल अवस्थामा आर्थिक तथा वातावरणीय हिसाव र आवश्यकता, मूल्य र प्रयोगको हिसाबमा उच्च लाभका निम्ति उद्यम गर्न सकिने गैरकाष्ठ वनपैदावरका प्रजातिहरूमा सिसनो, अल्लो, चुत्रो,

चिराइतो र नागबेली लगायतका वनस्पतिहरू पर्दछन् ।

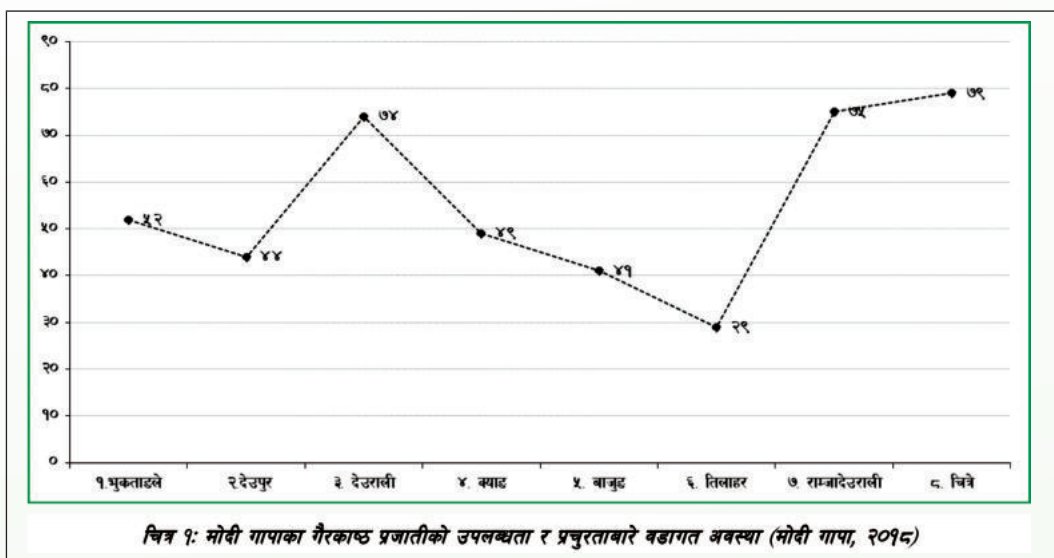

फोटो ३: मोदी गापाका पाङ्खो ढाबिचुक (Dalechuk)

उच्च लाभका गैरकाष्ठ प्रजातिहरूको उपलब्धता गापाका सबै वडामा एकनासको छैन । वडा-३ देउराली, वडा-७ राम्जादेउराली र वडा-८ चित्रेमा सबैभन्दा धेरै गैरकाष्ठ वन पैदावरहरूको प्रजातिहरू पाइन्छ (चित्र-९) । गैरकाष्ठ वनपैदावरको उद्यम व्यवसाय स्थापना र व्यवस्थापन यिनै वडाहरूमा गर्नुपर्दछ ।

तालिका २: गापामा उद्यम व्यवसायका निमित्त सम्भाव्य १२ प्रजातिका गैरकाष्ठ वनस्पति (मोदी गापा, २०१८)

क्रस	नेपाली नाम	स्थानीय नाम	वनस्पतिको वैज्ञानिक नाम	उत्तरदाता (%)
१		सिश्नो	Urtica dioica	७५.०
२		अल्लो	Girardinia diversifolia	६२.५
३		चुत्रो	Berberis asiatica	६२.५
४		नागबेली	Lycopodium japonicum	६२.५
५		चिराइतो	Swertia chirayita	५०.०
६		कुरीलो	Asparagus filicinus	३७.५
७		लेक्ता	Daphne bholua	३७.५
८		निउरो	Dryopteris cochleata	३७.५
९		पहेँलो ऐसेलु	Rubus ellipticus	३७.५
१०		पानी अमला	Nephrolepis auriculata	३७.५
११		सतुवा	Paris polyphylla	३७.५
१२		तुसे निगालो	Thamnocalamus spathiflorus	३७.५

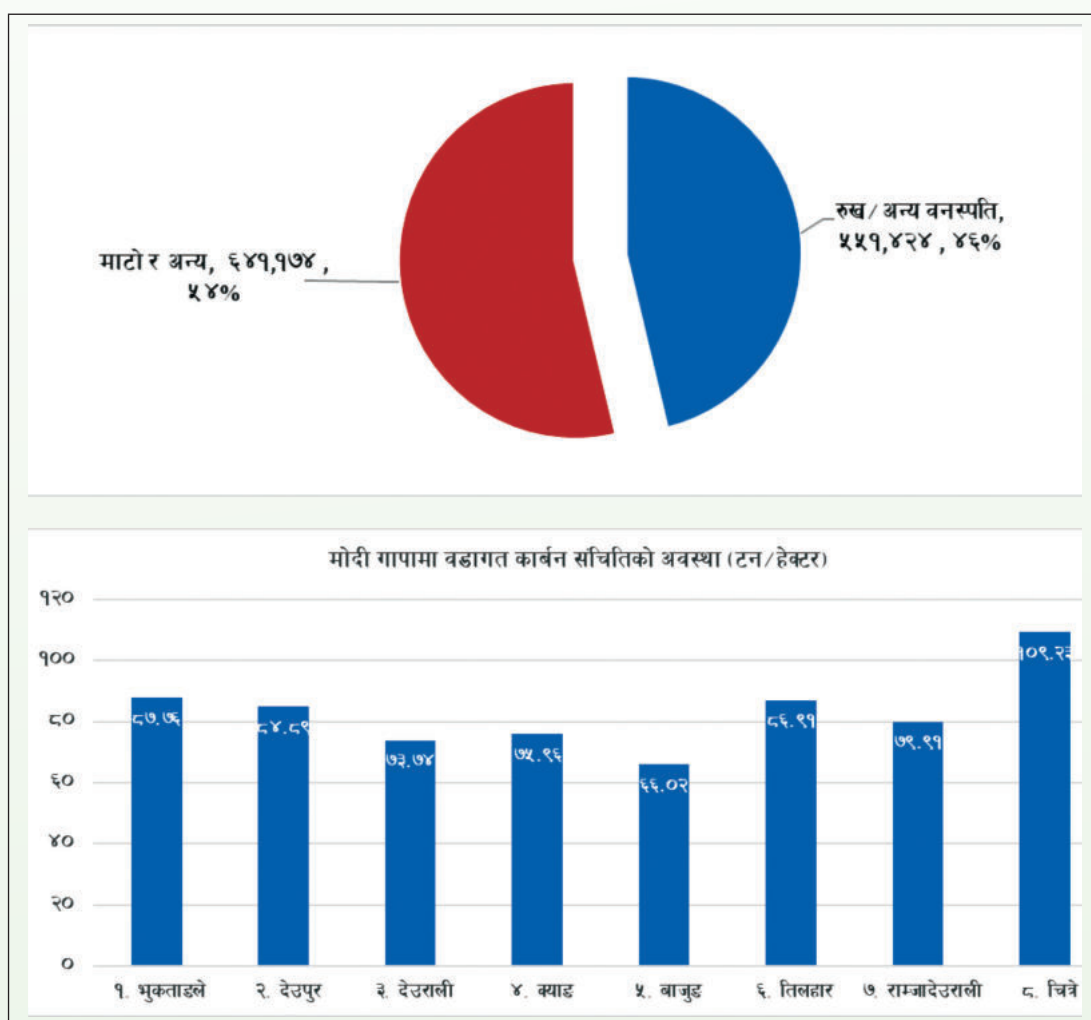
ख. कार्वन संचितिकरण

कार्वन सेवाको अध्ययन वन सेवाको आधुनिक व्यवस्थापनको पक्ष हो । वनमा विद्यमान वनस्पतिको प्रजाति र माटोलाई आधार मानेर यसको प्रक्षेपण गरिन्छ । पालिकामा गरिएको अध्ययनबाट यहाँ वनका रुख, माटो तथा अन्य स्रोतले कूल ११,९२,५९८ टन कार्वन संचित गर्न सक्ने क्षमता बहन गर्दछ (CODEFUND, २०२०) (चित्र १०) ।

फोटो ९: सर्पु क्षेत्र रहेको वन

पालिकाको वनमा विद्यमान वनस्पतिहरू अधिक कार्बन संचित गर्न सक्ने क्षमताका छन् जसले वनको प्रति हेक्टर औसत कार्बन संचित ८३.०५ टन गर्दछ (३७ प्रजातिका रुखबाट औसत ३८.४० टन/हेक्टर र माटोबाट ४४.६५ टन/हेक्टर) । कार्बन संचित बढी गर्ने प्रमुख ५ प्रजातिका रुखमा पहिलो चिलाउनेको रुखले ९.१६ टन, रक्चनको बोटले ५.६१ टन, उत्तिसको बोटले ४.४९ टन, लालीगुरासको बोटले २.८७ टन र खम्बुको बोटले २.२७ टन कार्बन प्रति हेक्टर संचित गर्ने लगत अनुमान गरिएको छ । सल्लाको बोटले सबैभन्दा कम कार्बन संचित (०.००४ टन/हेक्टर) गर्दछ । वडागत वनका कार्बन संचित क्षमतालाई चित्रण गरिएको छ । गापाको वडाहरू मध्ये वडा ८ चित्रेको वनमा सबैभन्दा बढी र वडा ५ बाजुडको वनमा सबैभन्दा कम कार्बन संचित गर्ने क्षमता छ (CODEFUND, २०२०)।

चित्र १०: मोदी गापा र यसको वडाको वनमा कार्बन संचित गर्नसक्ने र संचितिको वर्तमान अवस्था

ग. वन्य स्रोतको व्यवस्थापन

राष्ट्रिय वन व्यवस्थापन

नेपाल सरकारको कास्कीको क्षेत्रीय वन निर्देशनालय अन्तर्गत जिल्ला वन डिभिजन कार्यालय, कुस्मा/पर्वतले मोदी गापाका सबै वन क्षेत्रहरूको व्यवस्थापन गर्दछ। सरकारी वनको क्षेत्रफलमा सबैभन्दा बढी १८.८९ वर्ग किमी क्षेत्रफल वडा-१ भूकताडले मा पर्दछ भने वडा-३ देउरालीमा ४.३३ वर्ग किमी र वडा-५ बाजुडमा लगभग १३ वर्ग किमि गरी जम्मा ३५ वर्ग किमी वन क्षेत्र छ। वडा-६ तिलाहारमा वन क्षेत्र छैन।

पालिकाको वन व्यवस्थापन गर्न डिमुवामा सब डिभिजन वन कार्यालय स्थापना भएको छ। यस कार्यालयले १ वटा वन नर्सरीको व्यवस्थापन पनि गरेको छ।

सामुदायिक तथा कबुलियति वन व्यवस्थापन

गापामा हालसम्म ५९ वटा सामुदायिक वन छन् र वडा-५ बाजुडमा सबैभन्दा धेरै १३ वटा सामुदायिक वनहरू छन्। वडा १, ३ र ८ मा सबैभन्दा कम संख्यामा ५/५ वटा सामुदायिक वन छन्। पालिकाको वडा ४ मा एक मात्र काबुलियति वन छ। यसरी गापाका ३४.२५ वर्ग किमी वनक्षेत्र सामुदायिक तथा कबुलियति वन व्यवस्थापनको माताहतमा संरक्षण र उपयोग गरिदै आएका छन्। यसमध्येको ३४.१२ वर्ग किमी वनक्षेत्र (९९%) सामुदायिक वन र बाँकि कबुलियति वनमा पर्दछ। सबैभन्दा ठूलो सामुदायिक वनको क्षेत्रफल क्याड (१२.९२ वर्ग किमी) र सबैभन्दा कम राम्जादेउराली (०.९३ वर्ग किमी) मा छ।

स्थानीय समुदायलाई आवश्यक काठ, दाउरा लगायत गैरकाष्ठ वन पैदावार वा जडीवुटी सरोकारवाला सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिले उपलब्ध गराउँदछ। साधारणतया: वन समितिहरूले वनबाट प्राप्त आम्दानीलाई वनको हैसियतको सम्वर्धन, संरक्षण तथा प्रर्वद्धन गर्न प्रयोग गर्दछन्। तथापी हालसम्म सामुदायिक वनहरूले आफूना उपभोक्तहरूलाई वार्षिक रुपमा कति काठ, दाउरा लगायतका गैरकाष्ठ वनपैदावारको आवश्यकता पर्दछ भन्ने माग र आपूर्तिबारे सामुदायिक वनहरूमा चुस्त-दुरुस्त विवरण र अभिलेख हालको समयसम्म उपलब्ध छैन।

संरक्षित वन

नेपालको मध्य पहाडी क्षेत्रका ८ वटा संरक्षित वन मध्ये पञ्चासे संरक्षित वन एक हो जो समुद्रको सतहबाट २,५१७ मीटरसम्मको उचाईसम्म ५७ वर्ग किमी क्षेत्रमा फैलिएको छ। यो गण्डकी प्रदेशको कास्की (३९.९%), स्याङ्जा (३४.८%) र पर्वत (२४.८%) गरी ३ जिल्लाको ५७ वर्ग किमी क्षेत्रमा फैलिएको छ। पर्वत जिल्लाको मोदी गाउँपालिकाको वडा ७ र ८ र कुस्मा नगरपालिकाको वडा १४ का क्षेत्रहरू पञ्चासे संरक्षित वनको प्रमुख हिस्सा भित्र पर्दछ। पञ्चासे वनको लगभग १५.७७ वर्ग किमि कुस्मा नगरपालिकाको वडा १४ को पूरै हिस्सा हो। पञ्चासेमा ६१७ प्रजातिको वनस्पति र नेपालमा पाईने ३८० प्रजाति सुनाखरी मध्ये ११३ प्रजातिका सुनाखरी पाईन्छ। सुनाखरी मध्येका ६ प्रजाति रैथाने प्रजातिका वनस्पति हुन जसका २ प्रजाति नेपालका लागि नयाँ हुन्। यसका साथै यहाँ ५६ प्रजातिका च्याउ मध्ये ६ प्रजातिका खान योग्य, ९८ प्रजातिका उन्डू र ५ प्रजातिका लालिगुँरास पनि पाईन्छ। यस वनमा २५ भन्दा बढी स्तनधारी प्राणी र ८ प्रजातिका चमेरो सहित २६१ प्रजातिका चरा पाईन्छ।

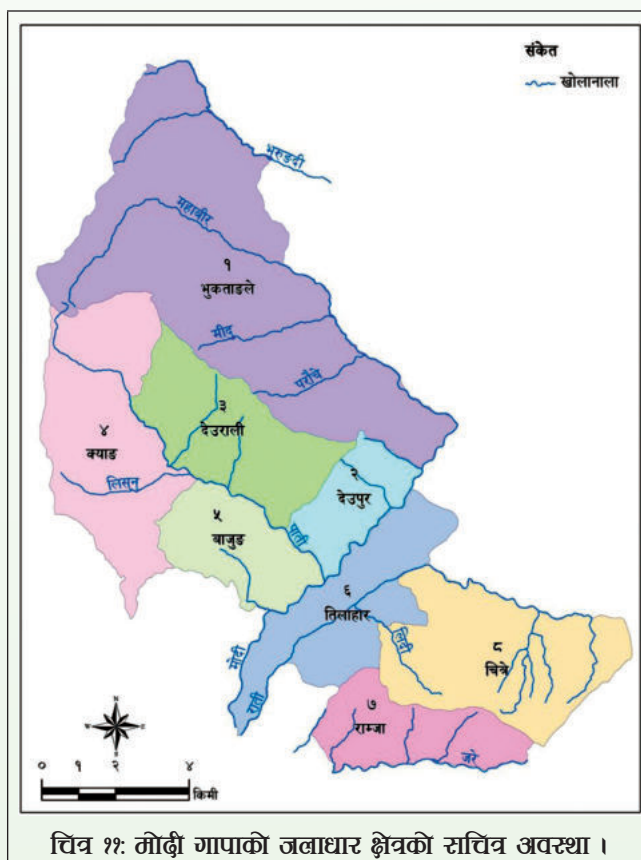
नेपालको मध्य पहाडी क्षेत्रको पञ्चासे संरक्षित वन जैविक विविधताको एक प्रमुख थलो हो (भण्डारी,

वुढामगर र श्रेष्ठ २०१६) र यो हर्पन खोला, रतिखोला, जरेखोला, सेतीखोला, भाटखोला तथा आधीखोला जस्ता नदीहरूको जलाधार क्षेत्र पनि हो ।

२. ७ जलस्रोतको अवस्था

२. ७. १ मोदीको जलाधार क्षेत्र

गापाको मुख्य जलाधार मोदी खोला र यसका सहायक खोलानालाले ओगटेको क्षेत्र हो । यस जलाधारका उपजलाधारहरूमा भुरुङदीखोला, रतीखोला र पातिखोलाको क्षेत्रहरू पर्दछन् । वडा-१ भुक्ताडलेको उत्तरी भेगबाट उत्पत्ति भएर दक्षिण बहेका महावीर, मीदू र परौचे खोलाले भुरुङदी खोलाका उपजलाधार बनाएको छ । वडा-३ देउरालीका सहायक खोला र वडा-४ क्याडबाट झरेको लिसुनखोलाले पातीखोलाको उपजलाधार क्षेत्रलाई चिस्याएको छ । यसैगरी वडा-६, ७ र ८ बाट बग्ने साँधीखोला, छान्दी खोला, लिदी खोला आदिले रतीखोलाको उपजलाधार क्षेत्र सिंचित गरेको छ । यी तिन वटा जलाधारबाट उत्पत्ति भएर अन्त्यमा मोदीमा विसर्जन हुने खोला र नालाहरूले जलस्रोतको दृष्टिमा मोदी गापालाई नेपालको धनी गापामध्येको एक पालिका बनाएको छ (चित्र ११) । यस गापामा पञ्चासे ताल, सानदह र वडा-७ मा सानापोखरी तथा ठूलीपोखरी पनि छन् ।

२. ७. २ पानीको गुणस्तर

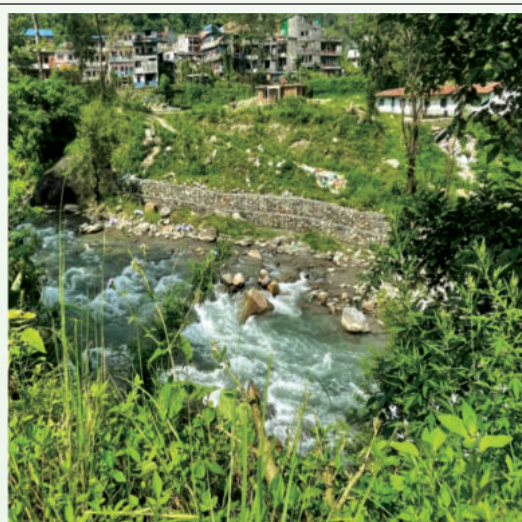
सामान्यतया पालिकाका खोलाहरू सफा र स्वच्छ छन् । बस्ती नजिकका खोलाहरूमा फोहोरमैला विर्सजन गर्ने भएकाले केही खोलाहरूका पानीमा फोहोरमैला भएको आभाष हुन्छ । पातिचौरलाई ठाडो चिरेर बगेको पातिखोलामा बजारका घर र पसलबाट बहिस्कृत गरिएका फोहर विशेषगरी प्लास्टिक थुप्रै देखिन्छ । पातिचौर बजार मुनि विशेषगरी पातिखोला र मोदीखोलाको सन्धिस्थलमा शवदाह स्थलहरू प्रयोगमा छन् । यी शवदाह स्थलहरूको यत्रतत्र फोहरमैला बग्ने अवस्थामा छरिएका छन् जसको व्यवस्थापन समयमा नै हुनु आवश्यक छ ।

मोदीखोला लगायत अन्य सहायक खोलाको पानीको गुणस्तरको वैज्ञानिक परिक्षण गरिएको हालसम्म भेटिएको छैन तथापि प्राकृतिक अवस्थामा रहेको मूलबाट खानेपानी उपलब्ध हुने भएकाले साधारणतया सबै पानी हालको अवस्थामा स्वच्छ, सफा र पेययोग्य रहेको मानिन्छ ।

मोदी खोलाको जलाधार जलविद्युत उत्पादनको दृष्टिकोणमा गापाको विकासको मेरुदण्ड मात्र नभई सिंचाई र पेयपानीको दृष्टिले पनि अति महत्व राख्दछ । उपजलाधारका सहायक खोलाहरूले खेती योग्य भूमिमा सिंचाई सुविधाका साथै सबै गाउँ, बजार र बस्तीहरूमा खानेपानीको सेवा पनि पुर्‍याएको छ । तसर्थ, गापाले यी सबै खोला तथा नदीका पानीको गुणस्तरलाई परिक्षण गरी यसको तथ्यांकलाई अध्यावधिक गर्ने र जलस्रोतको गुणस्तरको वैज्ञानिक मापन गर्ने प्रक्रिया अब शुरु गर्नु पर्दछ ।

२. ७. ३ जलस्रोत तथा सेवाको उपयोग

मोदीखोला, पातिखोला, भुरुङ्दी, रतीखोला र जरेखोला पालिकाका प्रमुख नदी प्रणालीहरू हुन् । कालान्जर पर्वत पातिखोला, भुरुङ्दीखोला, मोदी नदी, काली गण्डकी जस्ता महत्वपूर्ण खोलाका जलाधार क्षेत्र हो । मोदीका यस्ता खोला तथा नदिहरूमा विद्युत उत्पादनको प्रचुर सम्भावना रहेको छ । यद्यपी गापामा मोदीखोला जलविद्युत परियोजना, पातिखोला लघु जलविद्युत परियोजना, तल्लो मोदी जलविद्युत परियोजना, ठाडो खोला लघु जलविद्युत परियोजना गरी ४ वटा जलविद्युत केन्द्रहरू संचालनमा छन् ।

फोटो १: पाती खोला

तालिका ३ मा हालको अवस्थामा मोदी गापामा निर्माणधिन तथा संचालन अवस्थामा रहेका परियोजनाको विवरण खोलिएको छ। यसमा तल्लो मोदी जलविद्युत परियोजनाको संरचनाको केही अंश मोदी गापामा पर्दछ। उपल्लो भुरुङ्दी, तल्लो मोदी र मध्ये मोदी गरी कूल ४० मेगावाटका परियोजना आ.व. २०७७/७८ मा संचलाना भइ अन्य ३ वटा जलविद्युत आयोजना निर्माणधिन अवस्थामा छ। तल्लो मोदी दोस्रो (१०.५ मेगावाट) निर्माण गर्ने अनुमति दिएको छ भने भुरुङ्दीखोला साना जलविद्युत आयोजना (४.७ मेगावाट) लाई सभै अनुमति दिएको छ।

यी सबै केन्द्रहरूबाट उत्पादन हुने विद्युत राष्ट्रिय प्रसारण लाइनमा जोडिएको छ।

तालिका ३: मोदी गापामा संचालन, निर्माणधिन तथा अन्य अवस्थामा रहेका विद्युत उत्पादन परियोजनाको लागत

	परियोजना	क्षमता (मेगावाट)	खोला	स्थानीय निकाय	कैफियत
१	भुरुङ्दीखोला साना जलविद्युत	४.७३	भुरुङ्दीखोला	मोदी र अन्नपूर्ण गापा	सभै ईजाजत पत्र दिएको
२	माथिल्लो भुरुङ्दीखोला साना जलविद्युत	३.७५	भुरुङ्दीखोला	मोदी र अन्नपूर्ण गापा	निर्माणधिन
३	मोदीखोला तल्लो	२०	मोदीखोला	मोदी गापा र कुस्मा नपा	निर्माणधिन
४	मोदीखोला मध्य	१५.१	मोदीखोला	मोदी र अन्नपूर्ण गापा	निर्माणधिन
५	पातिखोला	०.९९६	पातिखोला	मोदी गापा	संचालनमा
६	मोदीखोला	१४.८	मोदीखोला	मोदी गापा	संचालनमा
	जम्मा	५९.३७६			

१.८ जलवायु परिवर्तन र विपद्

बाढी, पहिरो, डडेलो, आगोलागि र भूकम्प नेपालमा बारम्बार देखिने विपद्हरू हुन्। बाढी र पहिरो वर्षायाममा हुने प्रमुख विपद्हरू हुन्। यी विपद्बाट मोदी गापा पनि बेलाबखतमा प्रभावित भएको धेरै घटनाहरू जस्तै वि.सं. २०४५ र २०७२ सालको भूकम्पका प्रभावहरू स्थानीय बासिन्दाका मानसपलटमा अझै पनि ताजावस्थामा छ। वि.सं. २०७२ सालको भूकम्पले मोदी गापालाई मध्यम स्तरमा प्रभाव पार्यो तथापी यसले राम्जा देउराली र तिलाहारमा सबैभन्दा बढी क्षति गयो। पातिखोलाको बाढीले वि सं २०७३ सालमा पातिचौर क्षेत्रका ६ वटा घर र अम्बोटखोलाका ३ वटा पुलहरू बगाउँनुका साथै जलविद्युत परियोजनाका ढ्याममा पनि क्षति पुग्यो। केही वर्ष अगाडीको मोदी-२ जुकेखोलाको पहिरोले २० वटा घरमा क्षति गयो र वडा-३ को १ वटा घर पनि लग्यो। यसै वर्ष लाङ्गदीको पहिरोले दलित बस्तिका केही घर र १ वटा भोलुङ्गे पुल बगायो र १०० रोपनी भन्दा बढी खेतियोग्य जमिनमा नोक्सान पुग्यो।

मोदीखोलाका जलाधार खासगरी भुरुडदीखोला, पातीखोला तथा रति खोलाका उपजलाधार क्षेत्रहरू विपद् जोखिम भएका क्षेत्रहरू हुन् । तुलानात्मक रूपमा पातीखोलाको उपजलाधार क्षेत्र ज्यादै भिरालो भएकाले अन्य जलाधार भन्दा यहाँ वर्षाबाट हुने जोखिम बढी हुन्छ । अझ, मोदी गापा नेपालमा बढी वर्षा हुने क्षेत्र पोखराको नजिकमा पर्दछ त्यसैले पनि अन्य स्थानभन्दा यहाँ मनसूनी वर्षा बढी नै हुन्छ । यसैले गर्दा यो क्षेत्र बाढी र पहिरोको बढी जोखिम क्षेत्र भित्र पर्दछ । यस बाहेकका स्थानीय खोलाहरूमा गिट्टी, बालुवा र ढुंगा संकलन अनियमित तवरले हुने र ग्रामीण कच्ची सडक निर्माण जस्ता भौतिक पूर्वधारको काम पनि निरन्तर भएकाले बाढी पहिरोको प्रकोप बढी नै छ ।

गापामा विपद् प्रतिकार्य योजना बनाउँनुका साथै विपद् व्यवस्थापन पूर्व तयारीका लागि स्थानीय विपद् व्यवस्थापन पालिका समिति गठन भएको छ । यस समितिले विपद्बाट जोगिन सुरक्षित स्थान तोकेको छ र विपद् व्यवस्थापनका लागि गापामा विपद् कोषको पनि व्यवस्था गरेको छ ।

पालिकाको वडा ६ को जयगाउँ र थामार्जुङमा सुख्खा पहिरो र वर्षायाममा रतिखोला, पातीखोला र भुरुडदीखोला किनारको बस्ती र जमिनमा बाढी पहिरोको जोखिम छ ।

फोटो ४: मोदी गापा ४, जलजलामा हिउँदमा जमेको धारा

परिच्छेद ३

सामाजिक तथा आर्थिक अवस्था

३.१ मुख्य गाउँबस्ती

मोदी गापाका प्रत्येक वडाका प्रमुख बस्तीहरू तलको तालिका ४ मा देखाइएको छ ।

तालिका ४: मोदी गापाका प्रत्येक वडाका प्रमुख बस्तीहरू र वडा सदरमुकाम (मोदी गापा-२०१८)

वडा नं.	मुख्य बस्तीहरू
१	फिल्लीवन्थाड, भुक, ताडले, लब्सीवोट, मोहोरिया, नयाँपुल
२	टापू, कडेन, मख, गैराथोक, तिमिल्सनाथोक, जैसीथेक, डाँडाथोक, फलौटे, कोरुंगा, मैदान, कोटगाउँ, ढाडखेत, पातिचौर बजार, वेतेनी,
३	घुरुडशेरा, कुडुले, लाइदी, पूर्णगाउँ, घुरुङ्गा, जयले, सेरा, माझगाउँ, जोगीथुम,
४	लेस्पार, क्याङ्ग, खुइजरी, हलहले
५	पातिचौर बजार, बाउसे, खदरा, सानोपाखा, वर्देघर, शिबालय, लाम्पाटा, गैरीगाउँ, कालमिटी, फलहाल्ने/छापा, खोलाखेत, ज्यामिरे, भूमा, पोखरे, ओखलढुङ्गा, खोरा, वराहपोखरी, बस्नेगाउँ, राम्चे, न्याउले, जल्केनी, ठूलोपाखा, पाउदुरखेत, भीरमुनी,
६	डिमुवा, थार्माजुड, जयगाउँ, दराक, रातमाटा, फुलबारी, ठाना, गिज्यान, दोविल्ला, अम्बोट,
७	रांपू, मनस्वारा, साउनेपानी, गोतमेथर, खोरखोरे, काउरावोट, राम्जा, ठांटी, तिमिल्सीनाथर, मोके, पधेरापारी
८	ओडारे, पाखागाउँ, सानी उकाली, भरुवास्वार, माझथर, लम्सालथर, पंगालीथर, शरादीखोला, साहुगाउँ, ठूलस्वार, नाप्रीगाउँ, चौरैलथर, हिले, काफलस्वारा, नेपाले, पातलखर्क, राम्जा/कोटगाउँ,

३.२ जनसांख्यिकीय अवस्था

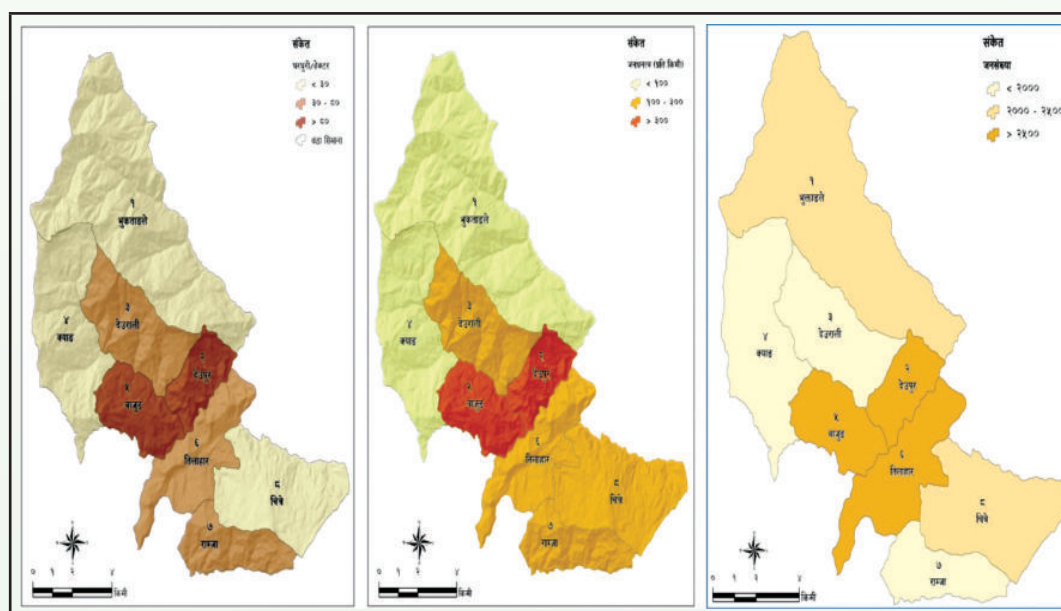
३.२.१ जनसंख्याको आकार र जनघनत्व

वि.सं. २०७५ को गापाले गरेको घरधुरी सर्वेक्षण अनुसार गापमा ५,४०७ घरधुरीमा बसोवास गर्दै आएका १,११५ पुरुष र ११,८८१ महिला गरी गापाको कूल जनसंख्या २०,९९६ र जनसंख्याको वृद्धि दर ०.९८ छ (तालिका-५) । जनसंख्याको यो वृद्धि दर सन् २०१९ को नेपालको राष्ट्रिय जनसंख्याको औसत वृद्धि दर १.८४ भन्दा धेरै कम छ । पालिकामा औसत परिवार सदस्य संख्या लगभग ४ जना प्रति परिवार रहेको छ जो नेपालको राष्ट्रिय औसत परिवार संख्या भन्दा कम हो । यस पालिकाको जनघनत्व १४७ जना प्रति वर्ग किलोमिटर रहेको छ । गापामा पुरुषको भन्दा महिलाको संख्या बढी छ जसको पुरुष-महिला अनुपात ७७:१०० छ जो राष्ट्रिय औसत अनुपात ८४.५५ भन्दा कम हो ।

तालिका ५: मोदी गापालमा जनसंख्याको आकार तथा अन्य प्रवृत्ति (मोदी गापा, २०७६)

विवरण	वि.स.२०६८	वि.स.२०७५	वि.स.२०२०
जन संख्या	२१२८४	२०९६६	
परिवार संख्या	५४७७	५४०७	
औसत वृद्धिदर	०.७४	०.९८	१.८४
परिवारको औसत आकार	४.१०	३.८७	४.६
महिला पुरुष अनुपात	१००:७७	१००:७६	१००:८४.५५

सबै वडामा जनसंख्याको वितरण एकनास छैन । तुलानात्मक रुपमा वडा नं. ५ र ६ मा बढी जन संख्या र वडा ३ मा कम छ । सबैभन्दा बढी जनसंख्या भएको वडा नं ५ र सबभन्दा कम जनसंख्या भएका वडा नं ३ हो । त्यसै गरी, सबभन्दा बढी घरधुरी भएको वडामा वडा नं ६ (१,१४४ घरधुरी) र सबभन्दा कम घरधुरी भएको वडामा वडा नं ३ (४६७ घरधुरी) रहेको छ । चित्र-१२ मा वडागत जनसंख्याको साधारण लेखाजोखा तथा जनघनत्वको बारेमा चित्रण गरिएको छ ।

चित्र १२: मोदी गापालमा वडागत जनसंख्याको चरित्र (मोदी गापा, २०७६) ।

३. १. २ जनसंख्याको प्रवृत्ति

विगतका केही वर्षमा गापालमा घरधुरी र जनसंख्या दुवैको अवस्था घटेको देखिन्छ । वि.स. २०५८ को तुलनामा २०६८ र २०७५ मा आएर घरधुरी तथा जनसंख्या घटेको देखिन्छ । यसैगरी, वार्षिक जनसंख्याको वृद्धि दर पनि घटेको छ (मोदी गापा २०७६) । घरधुरीको संख्या २०६८ भन्दा २०७५ मा आएर ७० धुरीले घटेको छ । विगतको दुई जनगणना अवधिमा महिला-पुरुषको अनुपात पनि बढेको छ (तालिका-६) ।

तालिका ६: मोदी गापालामा जनसंख्या तथा घरधुरीको प्रवृत्ति (मोदी गापा, २०७६)

क्र.सं.	विवरण	२०५८	२०६८	२०७५
१	जनसंख्या	२४२७४	२१२८४	२०९६६
२	परिवार संख्या	५०६०	५४७७	५४०७
३	जनसंख्याको अनुपातिक वितरण		१:८७	
४	औसत वृद्धि दर	०.९५	०.७४	०.९८
५	परिवारको औसत आकार	४.८२	४.१०	३.८७
६	महिला पुरुष अनुपात (प्रति १०० जना महिलामा पुरुषको संख्या)	१००:९७	१००:७७	१००:७६

३.१.३ सक्रिय जनसंख्या

यस पालिकामा १५ देखि ५९ वर्षभित्रका आर्थिक रूपले सक्रिय उमेर भएकाहरूको जनसंख्या लगभग ७७% छ भने आर्थिक रूपमा लगभग निरुक्त समूह (६० वर्ष माथिका र १४ वर्ष मुनि) को जनसंख्या क्रमशः १४% र ९% छ। आर्थिक रूपले सक्रियहरूको जनसंख्या अधिक हुनु यस गापाको सबल पक्ष हो जसको परिचालनले गापालामा विकासको दौड प्रबल र सफल बनाउन सजिलो हुन्छ।

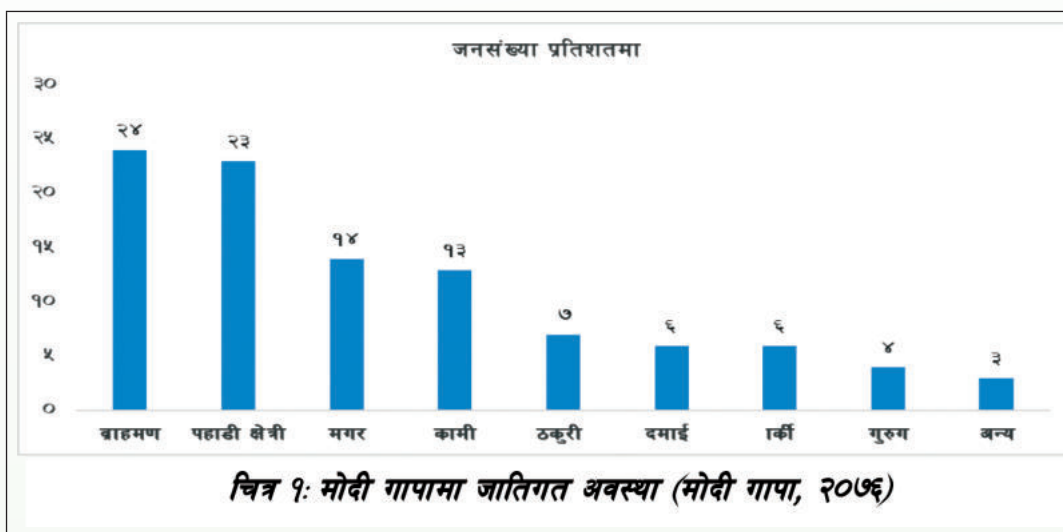
३.१.४ जातियता, भाषा, र धर्म

यस पालिकामा ब्राम्हण, क्षेत्री, मगर, कामी, गुरुङ, दमाई, सार्की, कुँवर, नेवार, घर्ती, ठकुरी, सन्यासी, कुमाल, वोटे, माझी, थकाली, मुस्लिम र अन्य जातिहरूको मिश्रित बसोवास पाइन्छ। पालिकाको उच्च भागमा गुरुङ र मगर जातिका बाहुल्यता रहेको छ। कूल जनसंख्यामा ब्राह्मण, पहाडी क्षेत्री, मगर, कामी, ठकुरी, दमाइ, सार्की, गुरुङ र बाँकी अन्य जाति बस्दछन्। चित्र-१३ मा जनसंख्याको आधारमा जातिगत बाहुल्यतालाई चित्रण गरिएको छ। गापालामा मातृभाषा अनुसार जनसंख्याको स्थिति नेपाली भाषा

फोटो १: मोदी गापा, वडा नं.५, बाजुङमा रहेको उँँ कार्यरवर शीवालय

बोल्ने सबैभन्दा बढी ८८ % रहेको छ। त्यसपछि दोस्रो स्थानमा मगर ८.१६% तेस्रो स्थानमा गुरुङ ३.३७%, र अन्य सबै भाषा बोल्नेहरूको जनसंख्या जोड्दा १.५% भन्दा कम देखिएको छ। यस पालिकामा हिन्दु धर्मालम्बीहरूको बाहुल्यता अर्थात् ८०% छ। दोस्रो स्थानमा बौद्धमार्गी लगभग १७%, क्रिश्चियन लगभग १.६%, किराँती लगभग १% भएको पालिकाका अभिलेखमा छ।

३.१.७ सिमान्ताकृत वर्ग

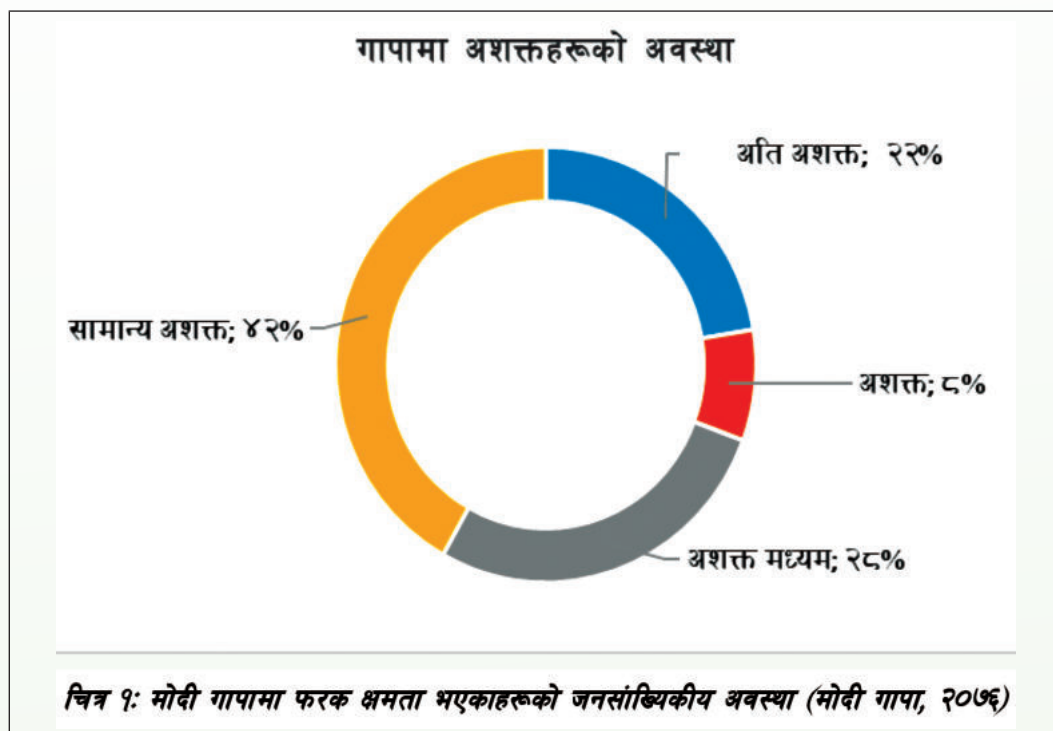
गाउँपालिकामा जाति, जनजाति, सिमान्ताकृत र अल्पसंख्यक वर्गका मानिसहरूको पनि बसोवास छ। यस्तो वर्गको जनसंख्याले गापाको कूल जनसंख्याको १.७% प्रतिनिधित्व गर्दछ। यस वर्गको जनसंख्या मध्ये सन्यासी/दशनामीको संख्या सबैभन्दा बढी छ भने घर्ती/भुजेल तथा लिम्बुहरूको जनसंख्या सबैभन्दा कम छ।

३.१.८ भूस्वामित्व तथा सुकुम्बासी

भूस्वामित्वको अवस्थाले पालिकाको सामाजिक परिवेशलाई चित्रण गर्दछ। मोदी गापाका सामान्यतया: ६ रोपनी भन्दा बढी जमिन भएको परिवारको जनसंख्या लगभग ६२% र ६ रोपनी भन्दा कम जमिन भएकाहरूको जनसंख्या लगभग ३२% रहेको छ। यसैगरी, कूल घरधुरी मध्ये लगभग २०% घरधुरीमा महिलाको स्वामित्व छ। यसमा पनि घर र जग्गा दुवैमा स्वामित्व भएका घरधुरीमा १५% तर जग्गामा मात्रै स्वामित्व भएका २२% घरमूलीहरू महिला छन्। गापा मा ४८-५८ उमेर समूह भएका मानिसहरूमा भूस्वामित्व सबैभन्दा बढी निहित छ। पालिकामा सुकुम्बासीहरूको परिवारको हिस्सा लगभग ५% छ।

३.१.९ अपांगता भएका

नेपाल सरकारले अपाङ्गताको अवस्थालाई चार वर्गमा वर्गीकृत गरेको छ। गाउँपालिकामा जम्मा ४७५ (पुरुष २२५ र महिला २५०) जनाले अपाङ्गता वा फरक क्षमताको आधिकारिक प्रमाण पत्र लिएका छन् जसमध्ये पूर्ण अशक्त अवस्थाका ३९ जना, अति अशक्त अवस्थाका १०६ जना, मध्यम प्रकारका अशक्त अवस्थाका १३० र सामान्य अशक्त अवस्थाका १९८ जना छन्। फरक क्षमता भएकाहरूको यस तथ्यांकमा ६३ जना बालबालिका पर्दछन् जसमा ३४ जना बालक र २८ जना बालिका छन्। तुलनात्मक रूपमा अशक्तहरूको जनसंख्या वडा नं १, २, ३, ५ र ६ मा बढी छ। यस मध्ये वडा ६ तिलाहारमा यो संख्या सबैभन्दा बढी ९५ जना र वडा नं ३ देउरालीमा सबैभन्दा कम (३८ जना) छ।

३. २. ८ बैवाहिक अवस्था

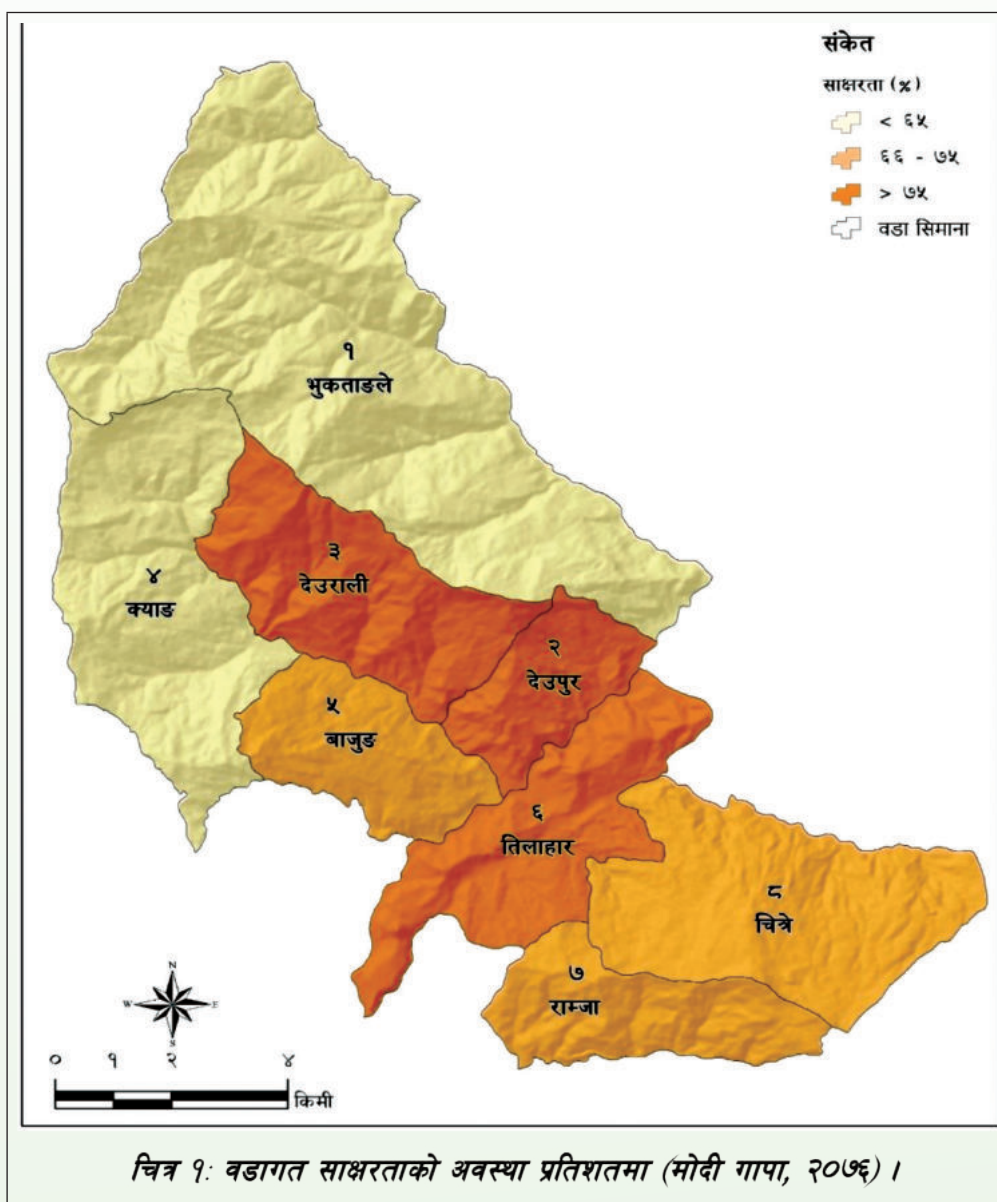
नेपालको कानूनले १८ वर्ष माथिका वयस्कहरूले मात्र विवाह गर्ने अनुमति दिएको छ, तथापी सामान्यतया २० वर्ष माथिका उमेरका वयस्कहरूले मात्र बिबाह यापन गर्दछन् ।

यस गापामा २५ देखि २९ वर्षसम्मका उमेर समूहमा पर्ने वयस्कहरूले पहिलो पटक बिबाह गरेकोहरूको जनसंख्या बढी छ । गापाको प्रोफाइल अनुसार वडा नं १ भुक्ताडलेमा सबैभन्दा बढी बाल विवाहको प्रचलन रहेको देखिन्छ भने यसको अवस्था राम्रामा सबैभन्दा कम वा नभएको देखिन्छ । यस सिलसिलामा, बाल विवाह (१८ वर्ष मुनिका) गर्ने बालिका ५६ र बालकको संख्या ६६ जना गरी गापामा जम्मा संख्या १२२ देखिन्छ र यस मध्ये वार्ड नं १ मा मात्र ६३ जना र वार्ड नं ४ मा १ जना छन् तर वार्ड नं ७ मा यस्ताको जनसंख्या शुन्य छ ।

३. २. ९ साक्षरता

वि.सं. २०६८ सालको जनगणना अनुसार यस गापा मा साक्षरताको अवस्थामा सरदरमा ७१.२९% ले कायम छ जो राष्ट्रिय औसत साक्षरता दर (६५.९%) भन्दा लगभग पाँच प्रतिशतले बढी हो । तुलनात्मक रुपमा गापामा महिला भन्दा पुरुषको साक्षरता दर धेरै छ । यद्यपि महिलाहरूको सबैभन्दा बढी साक्षरताको

अवस्था वडा ३ मा (७२.३९%) र सबैभन्दा कम वडा ४ क्याङमा (५४.४%) टड्कारो रूपमा देखिन्छ। यसैगरी, पुरुषहरूको साक्षरता सबैभन्दा बढी वडा ६ मा (८७.३%) र सबैभन्दा कम वडा १ मा (७२.५६%) छ। अन्य वडा २, ३, ५, ६, ७ र ८ मा साक्षरता ८१.५% छ। चित्र १५ मा वडागत साक्षरताको अवस्था प्रतिशतमा देखाइएको छ।

विद्यमान जातिगत संरचना अनुसार साक्षरताको अवस्था दलित समुदायमा औसत साक्षरता ३६.५% रहेको छ भने सबैभन्दा बढी साक्षरता वडा ७ रामजादेउरालीमा ३९.६% र सबैभन्दा कम वडा १ भुक्ताडले

नै रहेको छ। यसैगरी, जनजाति समुदायमा औसत साक्षरता ४३.३% रहेको छ र जनजातिहरूको साक्षरता सबैभन्दा बढी वडा ३ देउरालीमा ४७.४२% र सबैभन्दा कम ३७.६५% वडा १ भुक्ताडलेमा छ (तालिका ७)।

अन्य जातजातिको औसत साक्षरता दर ६५.३% रहेको छ भने सबैभन्दा बढी साक्षरता वडा ६ तिलाहार ७६.९१% रहेको भने सबैभन्दा कम वडा ४ क्याडमा ५२.९८% रहेको छ। समग्रमा साक्षरताको अवस्था वडा १ र ४ मा कमजोर देखिन्छ।

तालिका ७: जात र लिंगको आधारमा गापा साक्षरताको अवस्था (मोदी गापा, २०७६)

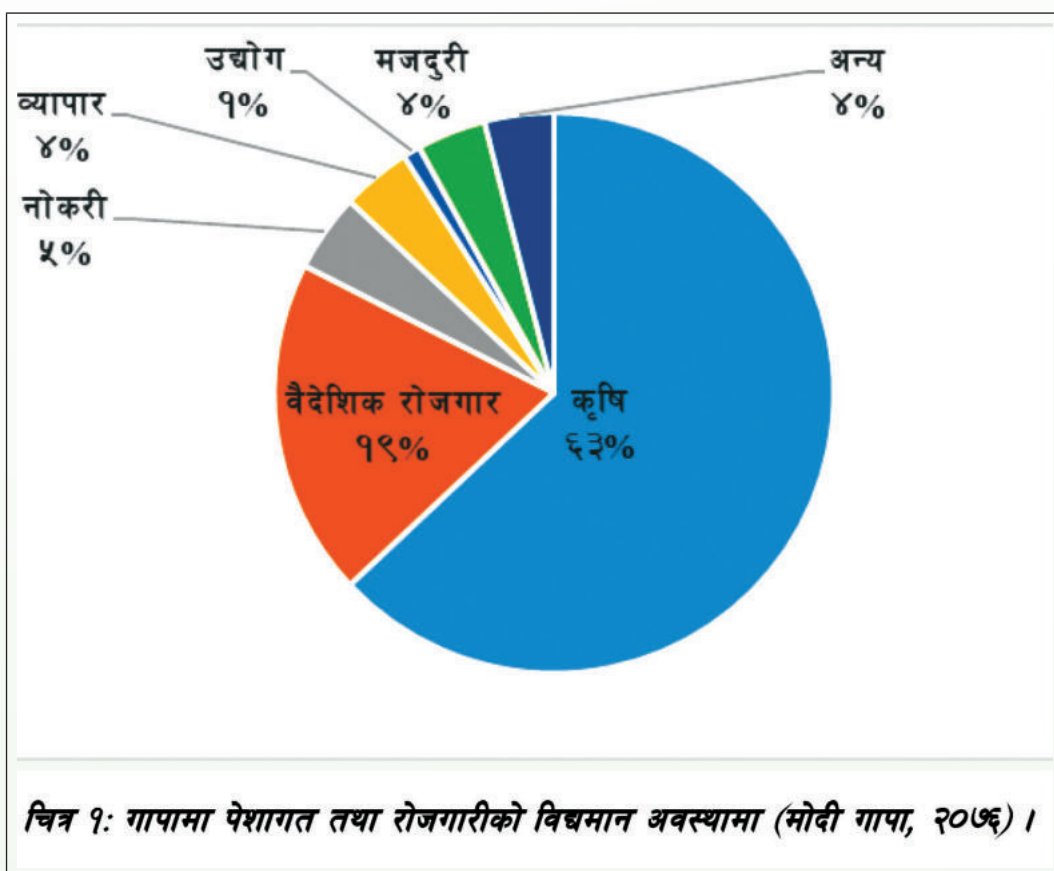
वडा नं.	लिंगको आधारमा साक्षरता (%)		जातको आधारमा साक्षरता (%)		
	महिला	पुरुष	दलित	जनजाति	अन्य
१	५५.००	७२.५६	३२.२५	३७.६५	५७.६६
२	६७.४	८५.१	३५.३८	४५.८३	७०.९३
३	७२.३९	८३.८	३७.२४	४७.४२	७२.२९
४	५४.४	७४.४	३२.९	४२.६७	५२.९८
५	६४.३	८१.७	३८.६	४३.५६	६३.७१
६	६८.५	८७.३	३६.९	४१.६५	७६.९१
७	६३.८	८५.१	३९.६	४४.८	६४.९
८	६२.३३	८१.५	३७.९	४२.३	६२.८
जम्मा सरदर	६३.५१	८१.४३	३६.३५	४३.२४	६५.२८

३.१.१० पेशागत तथा रोजगारीको अवस्था

पर्वत जि.स.स.को २०७२ को तथ्यांक अनुसार जम्मा ६७ प्रतिशत बासिन्दा कृषि व्यवसायमा संलग्न रहेको र अन्य गैरकृषि पेशामा संलग्न भएको देखिन्छ।

कृषि क्षेत्रको अर्ध विस्तृतमा खेतीपाती ६३%, पशुपालन १.४%, कुखुरापालन १.३%, माछापालन ०.७% र अन्य ०.६% मानिस संलग्न छन्। यस बाहेक गैर कृषि क्षेत्रमा ३३% संलग्नलाई अर्ध विस्तृतमा खासगरी वैदेशिक रोजगार, नोकरी, व्यापार, उद्योग, मजदुरी, गरी लगभग ३३% गैर कृषि क्षेत्रमा संलग्न छ।

यस पालिकामा अधिकांश जनसंख्या आय व्यवसायका निमित्त कृषिबाट क्रमशः गैरकृषिक्षेत्र विशेषगरी वैदेशिक रोजगार र व्यापार तर्फ आकर्षण भएको जस्तो देखिन्छ। गापा मा जलविद्युतको प्रचुरता रहेता पनि यसको उपलब्धताले उद्योग क्षेत्रमा कुनै योगदान दिएको जस्तो देखिन्न किनकि उद्योगले पेशागत हिसाबमा एक प्रतिशत जनसंख्यालाई मात्र व्यस्त बनाएको छ (चित्र-१६)। यस अवस्थामा गापामा उद्योग व्यवसाय स्थापना गर्नु र यसबाट गापाको आर्थिक समृद्धि गर्नु गराउनु एक ठूलो चुनौती रहेको छ।

३. ३ भौतिक संरचना

गाउँपालिकाले आफ्नो कार्यालय भवन वडा नं. २ स्थित पातिचौर बजारमा निर्माण गरी सेवा प्रवाह गरिहेको छ । यस गाउँपालिकाको सबै वडा कार्यालयहरूमा आफ्नै भवन भए पनि भवनहरू कच्ची रहेका छन् । यस गा.पा.का सामुदायिक तथा सामाजिक प्रयोगका भवन ११ वटा र आमा समुह भवन २ वटा, युवा क्लब १, २ वटा साभा भवन र २ सचेतना केन्द्र समेत जम्मा १८ वडा सामाजिक छलफल तथा बैठकका लागि उपयोगी भवनहरू विद्यमान रहेका छन् ।

गाउँपालिकामा आवासको निर्माण प्रवृत्ति हेर्दा परम्परागत ढुङ्गा माटोले घर बनाउने प्रविधिलाई विस्थापित गरी क्रमशः ईट्टा, सिमेन्टले घर निर्माण गर्ने प्रवृत्ति बढेको छ । यहाँका अधिकांश घरहरू ढुङ्गा माटोको गारोले बनेका छन् तर केही वर्ष यता ढुवानीको सुविधाले ईट्टा सिमेन्टको गारो लगाउने प्रचलन बढेको छ । तुलनात्मक रूपमा बढी सिमेन्ट र ईट्टाको गारो भएका घर छन् । अधिकांश (लगभग ४९%) घरका छानाहरू परम्परागत रूपमा प्रयोग गर्दै आएका स्लेट वा ढुङ्गाले छाइएका छन् । आजभोली ढुङ्गाको छानालाई विस्थापित गरी जस्तापाताको छाना (लगभग ४१ प्रतिशत) लगाउने प्रचलन बढेको छ । लगभग ८ प्रतिशत घरहरू ढलान र फुस्का वा खरको छानाको घर २ प्रतिशत छन् ।

३. ४ आवासको प्रवृत्ति

यस पालिकाभित्र साना तथा ठूला गरी लगभग ७० भन्दा बढी बस्तीहरू छन्। बढी उचाई लगभग १५०० मिटर भन्दा बढी उचाईका क्षेत्रहरूमा मगर तथा गुरुङ जस्ता जनजातिहरूको बस्तीको बाहुल्यता छ भने कम उचाई भएका क्षेत्रहरूमा बाहुन, क्षेत्री लगायत अन्य जातजातिहरूको बस्तीहरू निर्माण भएको छ।

गुरुङगाउँ खासगरी भिल्लिवन्याङ, भुक, ताडले, लम्सीवोट, कोटगाउँ, लाङ्दी, चित्रे, राम्जा कोटगाउँ, काफलस्वार, रांपू जस्ता गुरुङबस्ती र लेस्पा, क्याङ, घुर्ङगा, पूर्णगाउँ, खुइजरी जस्ता मगर बस्तीहरू गुजुमुज्ज गरी बाक्लो बस्तीहरू निर्माण भएको छ। यसैगरी डिमुवा, पातिचौर, वेतेनी जस्ता साना बजारहरूमा पनि एक स्थानमा बाक्लो बस्ती छन् भने अन्य जातिका बाहुन, क्षेत्री, ठकुरी, सन्यासी, कामी, दमाई, सार्की लगायत अन्य जातजातिका बस्तीहरू छरिएर रहेका छन्।

फोटो ९: मोदी गापा १ भुक गाँउ

पालिकाभित्रका लगभग ९८% परिवार आफ्नै नीजि घर प्रयोग गर्दछन् भने १.५% परिवारले भाडाको घर प्रयोग गर्दछन्। यस बाहेक सरकारी तथा गैरसरकारी संघ संस्था खासगरी विद्यालय, स्वास्थ्य चौकी, प्रहारी चौकी, वडा कार्यालय, महिला समूह, सहकारी, युवा क्लबहरूले प्रयोग गरेका छन्।

नेपालको सविधानले नागरिकलाई स्वच्छ खानेपानीको मौलिक हक प्रदान गरेको छ । यस पालिकाकाले यस हकलाई पूरा गरेका छ । पालिकाको वि.सं. २०७५ सम्पन्न घरधुरी सर्भेक्षण अनुसार लगभग ९०% घरधुरीले पाइपद्वारा घरघरमा खानेपानी पुगेको छ । साथै लगभग ४% वासिन्दा वा घरधुरीले प्राकृतिक मूलको पानी प्रयोग गर्दछ । बाँकी घरधुरीले अन्य स्रोतबाट खानेपानीको उपभोग गर्दछ ।

३. ५ शौचालय/सरसफाई र फोहोरमैला व्यवस्थापन

वि.सं. २०७५ को घरधुरी सर्भेक्षण अनुसार गापाभित्र लगभग ९३% घरधुरीले फलस भएका (सेप्टिकटयाङ्क सहित) शौचालय प्रयोग गर्दछन् । यसैगरी लगभग ६% घर परिवारले सामान्य किसिमको शौचालय प्रयोग गर्दछन् । बाँकी (लगभग १%) घर परिवारले खुल्ला चौर, खोला, खेतबारी लगायतका क्षेत्रलाई शौचालयको रूपमा प्रयोग गर्ने गरेका पाइन्छन् । यस तथ्यांकले पालिका खुल्ला दिशामुक्त पालिका घोषण गर्न सकिन्छ ।

फोटो १०: मुक्त रहेको सार्वजनिक शौचालय र वितरणको लागि राखिएको फोहोर राख्ने भाडाहरू

फोहोरमैला व्यवस्थापन ग्रामीण र बजार क्षेत्रमा भिन्न विधिहरू प्रयोग भएको पाइन्छ । बजार क्षेत्रका प्राय (लगभग ३४%) घरधुरीले आफ्नै घर परिसरभित्र व्यवस्थापन गर्ने गरेका छन् भने नजिकको नदी तथा खोलामा विर्सजन गर्नेहरू लगभग ३१% छन् । यसैगरी, गापाका १९% घरधुरीमा संकलनकर्ता घरमै फोहोर संकलन गर्न आउने पाइएको छ । यो तथ्यांकले नदीमा फोहोर फाल्न प्रवृत्ति निरुत्सहित गर्न कुनै कार्यक्रमको आवश्यकता औल्याएको छ र वातावरण स्वच्छ राख्ने तर्फ गापाको ध्यान जान जरुरी देखिन्छ ।

यस्तैगरी, ग्रामीण ईलाकामा फोहोर नदी वा खोल्सामै फाल्ने परिवार बढी (२१.२४%) छन् । त्यस्तै आफ्नै घर परिसरमा व्यवस्थापन गर्ने लगभग १३.४५% रहेको छ भने कम्पोष्ट मल बनाउने परिवारको हिस्सा लगभग १७.३७% रहेको छ । व्यवस्थित कम्पोष्ट नभए तापनि कतिपयले जुठेल्लो मलखाद तथा करेसाबारी लगायत सामान्य खाडलमा कुहाउने गरेका छन् ।

३. ६ इन्धनको स्रोत

पालिकाको अधिकांश बस्तीहरू ग्रामीण परिवेशमा छन् । वि.सं. २०६८ को घरधुरी सर्वेक्षण अनुसार, लगभग ६२% घरधुरीले खाना पकाउन परम्परागत शैलीको इन्धन अर्थात् दाउरा प्रयोग गर्दछन् । हाल आधुनिक इन्धन खासगरी एल. पि. ग्याँसको प्रयोग प्रयोग बढ्दो छ (३७% ले प्रयोग गर्दै आएका छन्) भने लगभग १ % घरधुरीले बायो वा गोबर ग्यास प्रयोग गर्दै आएका छन् । विद्युतको उपलब्धता भए पनि प्रयोग भने कम गरेको देखिन्छ । उर्जा खपतलाई न्यूनीकरण गर्न विभिन्न किसिमका उपायहरू अवलम्बन गरिएको छ । फलामको सुधारिएको चुलो लगभग ८%, माटोको सुधारिएको चुलो ४%, परम्परागत चुलो ७१%, सुधारिएको पानी घट्ट लगभग ०.२%, बायोग्यास लगभग ०.३५%, सौर्य ऊर्जा ०.४९% र मिश्रित प्रणाली १६.५% घरधुरीले प्रयोग गर्दछन् । उज्यालोका लागि सफा उर्जा विजुली लगभग ९८% परिवार, सौर्य उर्जा १.४% परिवार र अन्य स्रोत मट्टीतेल, बायोग्यास लगायत अन्य स्रोतको प्रयोग ०.६% ले गर्दछन् । यस पालिकालाई उज्यालो पालिका घोषणा गर्दा अत्युक्ति हुदैन ।

फोटो ११: मोदी गापाला प्रमुख इन्धनको रूपमा प्रयोग हुने दाउरा भण्डारण गर्ने परम्परागत विधि

३. ७ सञ्चार

विगतमा हुलाक सेवा संचारको प्रमुख माध्यम थियो। हाल प्रत्येक वडामा एक अतिरिक्त हुलाक सेवा र लाइदीमा एक छोटी हुलाक सेवाको सुविधा छ। यस बाहेक आधुनिक सञ्चारको मध्यम खासगरी नेपाल टेलिकमको व्यवस्थापनमा उपलब्ध टेलिफोन सेवा सुविधा छ। यस पालिकामा ६ वटा नेपाल टेलिकमको टावर (Base Transceiver Station) को स्थापना गरेको छ।

यस गापाला अधिकांश(९६%) ले स्काइ पोस्पेड मोबाइल सेवा र ३% ले जीएसएम प्रिपेड मोबाइल सेवा प्रयोग गरेका छन्। गापाका केन्द्र तथा वडाका केन्द्रहरूमा एडीएसएल र तार रहित इन्टरनेट सेवा पनि उपलब्ध छ। यी मोबाइल सेवा संचालनका लागि ७३ वटा जीएसएम सेवा प्रयोग गर्दै आएको छ।

गापा भित्रका सम्पन्न परिवारहरूले टेलिभिजन र रेडियोको प्रयोग गर्दछन्। तर पालिकासित यसको यकिन तथ्याङ्क छैन। यी उपकरणहरूलाई ग्रामिण परिवेशमा सम्पन्नताको सूचकको रूपमा पनि लिने गरिन्छ।

३. ८. आर्थिक स्थिति

३. ८. १ कृषि व्यवसाय

यस गापाला ६७% जनसंख्या कृषिमा मात्र निर्भर छ। जसमध्ये खेतीपातीमा सबैभन्दा धेरै ६३% संलग्न छन्। यस गाउँपालिका अन्तर्गत ३३ जना कृषकहरूले १५७ रोपनीमा व्यावसायिक तरकारी खेती गरेका छन्। औसतमा यो अंक भण्डै ५ रोपनी प्रति परिवार पर्न आउँछ। वार्ड नं ८ मा यसको संख्या शून्य भएको तथा १ र ३ मा न्युन देखिन्छ भने अरु वार्डमा व्यावसायिक कृषक बढ्दै गएको पाईएको छ।

गाउँपालिकामा भैसी, बाख्रा, कुखुरा समेत जम्मा ४३ वटा व्यावसायिक पशु फार्महरू दर्ता भएका छन्। बाख्राहरू विशेषतः उच्च भेगका बस्तीहरूमा क्याङ्ग, भुक्रमा बढी छन्। गाइ, भैसी, कुखुरा तथा थोरै बंगुर फार्म समेत कम उचाई भएका वडा नं २, ६ तथा ५ मा संचालित छन्।

फोटो १२: मोदी गापा ५, बाजुङ्ग गाउँमा आधुनिक बिधि अपनाई टोलेबमा गरिएको तरकारी खेती

यस गाउँपालिकाभित्र हरियो घाँसमा आधारित पशुपालन गर्ने कृषकको संख्या ज्यादै न्यून रहेको देखिन्छ । बाह्र महिना हरियो घाँस खुवाएर पशुपालन गर्दा मात्र पशुपालनबाट अपेक्षित फाइदा लिन सकिन्छ । व्यावसायिक रुपमा पशुपालन गर्ने कृषकहरूले पालन गर्ने पशु संख्याको आधारमा घाँसखेती गर्नुपर्ने हुन्छ । उल्लेखित अवस्थालाई मध्यनजर गर्दै हिउँदे, वर्षे, बहुवर्षे घाँसको साथै साना रुख प्रजातिका डाँले घाँसहरूको विस्तारमा जोड दिनुको साथै वडाहरूमा घाँसेबालीहरूको श्रोत केन्द्रहरूको स्थापना गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ ।

यस गाउँपालिका अन्तर्गत वडा ४ क्यान्न र वडा १ भुक्ताइले बाहेक अन्य वडाहरूमा स्थानीय गाईको संख्या अपेक्षित रुपमा छैन । तर भएका स्थानहरूमा समेत घट्दो क्रममा रहेको तथ्यांकले देखाउँछ । यो अवस्थालाई हेर्दा अबको केही वर्षपछि स्थानीय गाईहरू लोप हुने अवस्था रहेको छ । जसको कारण गोरुहरूको समेत अभाव हुने स्थितिलाई मध्यनजर गर्दै स्थानीय गाईहरू संरक्षणको लागि गाउँपालिकाले आवश्यक पहल गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

तथ्यांकलाई केलाउदा स्थानीय प्रजातिका कुखुराको संख्या निकै घट्दो क्रममा रहेको देखिन्छ । बढ्दो बजार मागलाई ध्यान दिदै स्थानीय प्रजातिको कुखुरापालनलाई प्राथमिकता दिनु पर्ने देखिन्छ । स्थानीय कुखुरामा आफै चल्ला कोरल्न सक्ने, रोग प्रतिरोधक क्षमता बढी हुनुको साथै स्थानीय हावापानी र कमसल दानापानीमा समेत सजिलै पालन गर्न सकिने भएकोले यिनीहरूको संरक्षण गर्नुको साथै स्थानीय कुखुराहरूलाई फार्मको रुपमा समेत विकास गर्न नयाँ प्रविधिको विकास गर्नु आवश्यक छ । यस मोदी गाउँपालिकाका प्राय वडाहरूमा भैसीपालकहरूले जन्मना साथ ६० प्रतिशत पाडापाडी हटाउने प्रचलन बढी छ । जसको कारण माउ भैसीहरूको संख्याको तुलनामा पाडापाडीहरूको संख्यामा निकै कमी भएको देखिन्छ । त्यसैकारण भैसीको मुल्यमा वृद्धि छिटोछिटो हुनुको साथै गाउँपालिकाबाट केही वर्ष अगाडि सम्म भैसी/रांगा बाहिर निकासी हुने अवस्थाबाट हाल भैसीरांगा बाहिरबाट ल्याउनु पर्ने स्थितिको सृजना हुन लागेको छ । यो अवस्थालाई मध्यनजर गर्दै भैसीपालक कृषकहरूलाई पाडापाडी पाल्न समेत प्रोत्साहित गरी पाडापाडी संरक्षणको लागि आवश्यक पहल गर्नुपर्ने अवस्था रहेको छ ।

३.८.२ भूमिहीन घरधुरी

परम्परादेखि नेपाली समाजमा जमिनलाई स्थायी सम्पत्तिका रुपमा लिने गरिन्छ । तर नयाँ पुस्तामा यो धारणा परिवर्तन हुन थालेको छ । यद्यपि यस गापालमा भूमिहीन घरधुरी २.४% रहेको छ । सुकुम्बासीको संख्या गाउँपालिका भरिमा जम्मा ३० घरधुरी रहेको छ ।

३.८.३ खाद्यान्न उत्पादन

पालिकामा धान, मकै, कोदो, गहुँ, भटमास, मास, गहत, आलु प्रमुख बालीहरू हुन् । यसबाहेक दलहन र तेलहन बाली तथा फलफूलको उत्पादन पनि उल्लेखनिय हुन्छ । यी बाली उत्पादन गर्न गापा मा जम्मा क्षेत्रफल मध्ये ८०,९८६ रोपनी क्षेत्रफल प्रयोग भएको छ । पालिकामा लगभग ६,७२१ रोपनी क्षेत्रफल (८%) उपयोग बिहिन वा बाँभो छोडिएको छ । खेती गरिएको क्षेत्रफल मध्ये सबैभन्दा बढी क्षेत्र (७२,४८८ रोपनी) मा अन्नबाली हुन्छ । यसबाट वार्षिक औसत ७४,२९३ क्विन्टल अन्नबाली उत्पादन हुन्छ । पालिकाभित्र कूल खेतीयोग्य जमिन मध्ये लगभग ३२.४% मा धानबाली लगाई वार्षिक रुपमा सरदर ३०,७२२ क्विन्टल धान उत्पादन हुन्छ । सबै वडाहरूमा धान उत्पादन एकैनास छैनन् । यस पालिकामा औसत धान उत्पादन प्रति रोपनी

लगभग १.१७ क्विन्टल हुन्छ। तर वडा नं १, ३, ४, ७ र ८ औसत उत्पादन भन्दा कम देखिन्छ भने अन्य वडामा औसत भन्दा बढी उत्पादन हुन्छ (तालिका-८)। यी वडाहरूमा धान उत्पादनको सट्टा समशीतोष्ण हावापानीमा सुहाउने बहुवर्षीय फलफूल खेती (उदाहरणको लागि, व्यावसायिक कागती, सुन्तला, किवि, आदि खेती) जस्ता वैकल्पिक खेती गरी उत्पादन र आय बढाउन सकिन्छ।

तालिका ८: वडागत रूपमा धानको उत्पादनको विवरण क्विन्टल प्रति रोपनी (मोदी गापा, २०७६)

वडा	क्षेत्रफल (रोपनी)	उत्पादन (क्विन्टल)	औसत उत्पादन (क्विन्टल प्रति रोपनी)
१	१,३९०	१,५२९	१.१
२	३,०५४	३,६६५	१.२
३	१,३२७	१,४६०	१.१०
४	२८	३०	१.०७
५	६,५५४	७,८६५	१.२
६	५,९६०	७,१५२	१.२
७	४,१३२	४,६३७	१.१२
८	३,८१२	४,३८४	१.१५
जम्मा	२६,२५७	३०,७२२	१.१७

मकै बाली यस पालिकाको तीन प्रमुख अन्नबाली मध्ये एक हो जो पालिकाको खेती योग्य जमिनको लगभग २२% क्षेत्रमा लगाईन्छ र वार्षिक लगभग १८,५६० क्विन्टल मकैबाली उत्पादन गरिन्छ। यहाँ सरदर १.०४ क्विन्टल प्रति रोपनी मकै उत्पादन हुन्छ। वडागत विश्लेषण गर्दा वडा नं ५ वाजुडमा सबभन्दा धेरै १.१ क्विन्टल प्रति रोपनी र सबभन्दा कम वडा १ भुकाताडलेमा ०.९८ क्विन्टल/रोपनी उत्पादन हुने तथ्याङ्कले देखाउँछ (तालिका-९)।

तालिका ९: वडागत रूपमा मकैको उत्पादनको विवरण क्विन्टल प्रति रोपनी (मोदी गापा, २०७६)

वडा	क्षेत्रफल (रोपनी)	उत्पादन (क्विन्टल)	औसत उत्पादन (क्विन्टल प्रति रोपनी)
१	१,६४१	१,६१४	०.९८
२	१,७०७	१,७९२	१.०५
३	१,६४३	१,७२५	१.०५
४	८३३	८७५	१.०५
५	२,६१५	२,८७७	१.१
६	३,१२२	३,२६८	१.०५
७	३,२४२	३,१९४	०.९९
८	३,०२०	३,१७१	१.०५
जम्मा	१७,८२३	१८,५१६	१.०४

तालिका १०: वडागत रुपमा कोदो उत्पादनको विवरण क्विन्टल प्रति रोपनी (मोदी गापा, २०७६)

वडा	क्षेत्रफल (रोपनी)	उत्पादन (क्विन्टल)	औसत उत्पादन (क्विन्टल प्रति रोपनी)
१	१,४८४	४९०	०.६
२	१,५४७	१,००६	०.६५
३	१,५७३	१,०२२	०.६५
४	१,४४७	१,०१३	०.७
५	२,५४९	१,७८४	०.७
६	२,८३०	१,९८१	०.७
७	२,६८५	१,८७७	०.७
८	२,८७५	१,८६९	०.६५
जम्मा	१५,५०६	१०,५५२	०.६८

कोदो पालिकाको तेस्रो प्रमुख अन्नबाली हो । कूल खेती योग्य जमिनको लगभग १९% जमिनमा कोदो खेती हुन्छ र यसको वार्षिक उत्पादन लगभग १०, ५५२ क्विन्टल छ । सरदर प्रति रोपनी ०.६८ क्विन्टलका हिसाबले कोदोको उत्पादन हुन्छ । वडागत विश्लेषणमा वडा नं ५ वाजुडमा सबभन्दा धेरै १.१ क्विन्टल प्रति रोपनी र सबभन्दा कम वडा १ भुक्ताडलेमा ०.९८ क्विन्टल प्रति रोपनी उत्पादन हुने तथ्यांकले देखाउँछ । अन्य वडा २, ३ र ८ मा औसत भन्दा कम र बाँकी वडामा औसत परिमाण भन्दा बढी उत्पादन हुन्छ (तालिका-१०)।

३. ८. ४ खाद्य सुरक्षा अवस्था

यस गापा खाद्य सुरक्षामा कमजोर छ । यहाँका लगभग ४२% जनसंख्यालाई आफ्नो उत्पादनले ३ महिना भन्दा कम समयको लागि खाद्यान्न पुग्दछ । यसैगरी ३०% जनसंख्यालाई गाउँको उत्पादनले ४ देखि ६ महिनाको लागि खाद्यान्न पुग्छ । लगभग १७% जनसंख्यालाई ६ देखि ९ महिना खाना पुग्दछ भने बाँकी १०% जनसंख्यालाई उत्पादित खाद्यान्नले सालभर खाना पुग्दछ । यसैगरी लगभग १ परिवारले मात्र सालभर खाना पुगेर बढी भएको खाद्यान्न स्थानीय बजारमा विक्री गर्दछ । कुपोषणको अवस्था यस गा.पा.मा खासै गम्भीर देखिदैन । कुपोषित संख्या वार्डनं. ५ मा ३ जना मात्र देखिन्छ भने वार्ड नं. १ र ६ मा क्रमश १ र २ जना मात्र रहेको देखिन्छ (तालिका-११) ।

तालिका ११: गापामा खाद्य सुरक्षाको स्थिति (मोदी गापा, २०७६)

विवरण	घरधुरी	प्रतिशत
३ महिना भन्दा कम खान पुग्ने परिवार	२,२८१	४२
४- ६ महिना खान पुग्ने परिवार	१,६२३	३०
७ -९ महिना खाना पुग्ने परिवार	८९५	१७
१०-१२ महिना खान पुग्ने परिवार	५५०	१०
आफ्नो खेतबारीका उत्पादनबाट खान पुगेर वेचबिखन गर्ने परिवार	५८	१
जम्मा	५,४०७	१००

वडागत हिसाबमा खाद्य सुरक्षाको अवस्था सबैतिर एकनासको छैन । पालिकाभित्रको वडा न.४ क्याडमा ७७ प्रतिशत भन्दा बढी जनसंख्या तीन महिना भन्दा कम अवधिका लागि खाद्यान्न स्थानीय उत्पादन हुने देखिन्छ भने बांकी अवधि बाहिरी आयातमा निर्भरता रहेको छ । यो संख्या वडा ३ देउराली पनि लगभग ५७% र चित्रे ५५% उस्तै किसिमको अवस्था देखिन्छ भने यो संख्या वडा ६ तिलाहार र वडा ७ राम्जा देउराली बराबर (२९%) अवस्था देखियो । अर्कोतर्फ पालिकाको वडा २, देउपुर, ३ देउराली, ४ क्याड र वडा ५ बाजुड केही परिवारमा सालभर खाद्यान्न पुगेर पनि बेच्न पर्नु अवस्था देखिएकोले यी वडाहरू खाद्य सुरक्षाको दृष्टिकोण तुलनात्मक रूपमा सवाल देखिन्छ । समग्रमा यस पालिकामा लगभग ९०% घरधुरीले खाद्य पदार्थ आंशिक वा पूर्ण रूपमा खाद्य आयात गर्नु पर्दछ (तालिका-१२) ।

तालिका १२: खाद्य सुरक्षाको वडागत विवरण (मोदी गापा, २०७६)

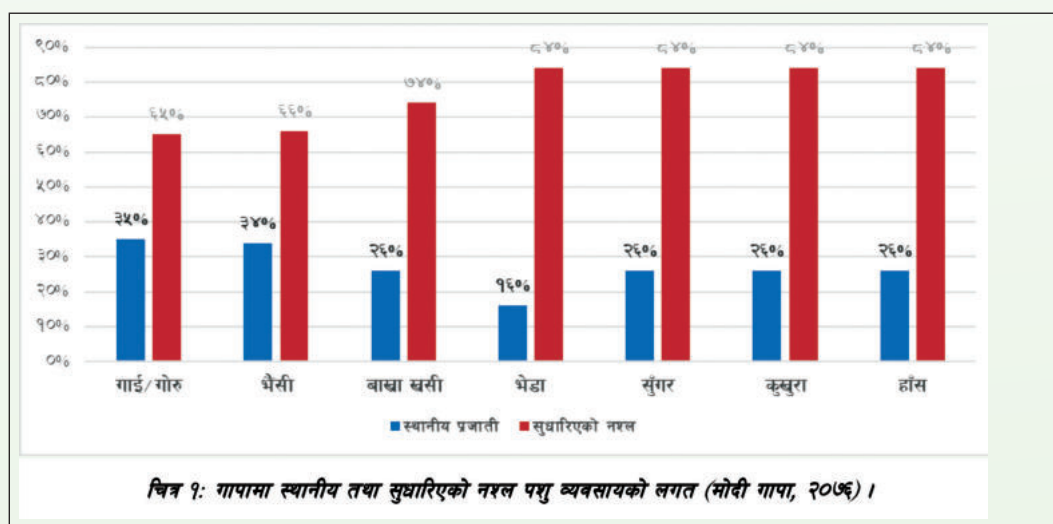
वडा	३ महिना भन्दा कम	४-६ महिना	७-९ महिना	१०-१२ महिना	वचत वेचबिखन	घरधुरी जम्मा
१	२१३ (४०%)	१७९ (३३%)	१३२ (२५%)	१४ (३%)	०	५३८
२	३३४ (५२%)	१२९ (२०%)	८२ (१३%)	९५ (१५%)	५ (०.७८%)	६४५
३	२६६ (५७%)	८० (१७%)	४६ (१०%)	५६ (१२%)	१९ (४%)	४६७
४	३६८ (७७%)	७९ (१७%)	१८ (४%)	११ (२%)	२ (०.४२%)	४७८
५	३५६ (३१.४%)	३८९ (३४.३%)	१८३ (१६%)	१७४ (१५.३%)	३२ (३%)	११३४
६	३२८ (२९%)	४७२ (४१%)	२३२ (२०%)	११२ (१०%)	०	११४४
७	१४३ (२९%)	१४६ (२९%)	१३९ (२८%)	७२ (१५%)	०	५००
८	२७३ (५५%)	१४९ (२९%)	६३ (१३%)	१६ (३%)	०	५०१
जम्मा	२,२८१	१,६२३	८९५	५५०	५८	५४,०७
%	४२	३०	१७	१०	१	

३. ८. ५ पशुपंक्षीपालन

पालिकाको पशुपालनमा प्रमुख गरी गाई/गोरु, भैसी/रागा, भेडा/सांडे, बाख्रा/खसी/बोका, संगुर तथा बंगुर पालन कृषकको रोजाइमा पर्दछ। यसै गरी पंछीपालनमा कुखुरा र हाँस पाल्ने गरेको पाइन्छ। पालिकामा वर्णशंकर प्रजातिका पशुपंक्षी पालनमा जोड दिइएको पाइन्छ। यहाँ पालिने प्रमुख ५ प्रजातिका मध्ये ६५% भन्दा बढी पशु र ८४% भन्दा बढी पंछी वर्णशंकर वा उन्नत प्रजातिका छन् (चित्र १७)। यस प्रवृत्तिले स्थानीय वा रैथाने प्रजातिका पशुहरु विस्तारै मासिदै जाने संभावना बढेको छ। यस बाहेकका खोलामा व्यावसायिक माछा पालन र मौरीपालन पनि बढ्दो छ। खासगरी दुध, मासु, अण्डा र ऊन उत्पादनका लागि पशुपालन गरिन्छ।

मोदी गाउँपालिकाको पशुहरुको तथ्यांकलाई हेर्दा उन्नत गाई भैसीको संख्या २२५ मात्र रहेको देखिन्छ। गाउँपालिकाको वर्तमान स्थिति हेर्दा बाख्रापालन व्यवसायमा २० वटा भन्दा माथि बाख्रापालन गर्ने कृषकको संख्या ४३ जना छ। ती मध्ये २६ भुक्तानुलेमा मात्र रहेको देखिन्छ। क्याड, देउराली र देउपुरको माथिल्लो क्षेत्र, बाजुडको माथिल्लो क्षेत्र, चित्रे र राम्जा देउरालीमा व्यावसायिक रुपमा बाख्रापालन गर्न उपयुक्त भएकोले यी क्षेत्रहरुलाई बाख्रापालन पकेट क्षेत्रको रुपमा विकास गर्न सकिने संभावना छ।

यस गाउँपालिका भित्र व्यावसायिक रुपमा ५०० भन्दा बढी कुखुरा पालन गर्ने कृषकको संख्या १९ मात्र रहेको देखिन्छ। तथ्यांकलाई हेर्दा देउपुर, बाजुड, र भुक्तामा व्यावसायिक कुखुरापालन गर्ने कृषकहरुको संख्या बढी छ। यस बाहेक तिलाहर, देउराली र भुक्ताको तल्लो क्षेत्र, लगायत पोखरा बाग्लुङ राजमार्गको ३ किलोमिटर क्षेत्र भित्र ब्रोइलर/लेयर्स कुखुराका ठुला फर्महरु संचालन गर्न सकिने सम्भावना छ। यस क्षेत्रलाई कुखुरा पालन पकेट क्षेत्रको रुपमा विस्तार गर्न सकिन्छ। राम्जा, चित्रे र क्याडमा ब्रोइलर/लेयर्सका साना फार्महरु संचालन गरी कृषकको जीवनस्तर उठाउनुको साथै रोजगार सृजना गर्न सकिने सम्भावना रहेको छ। स्थानीय प्रजातिका कुखुरा, हाँस, भैसी, गाई, बाख्रा तथा भेडा पालनलाई संरक्षण गरी रैथाने प्रजातिको संरक्षण गरिनु पर्दछ।

गापामा वार्षिक औसत मासु उत्पादन ६,६१,६४१ के.जी हुन्छ । मासु उत्पादन रागां भैंसीबाट बढी र खसी बोकाबाट कम छ । वार्षिक औसत दुध उत्पादन ६३,७३,११६ लि. हुन्छ । प्रति व्यक्ति दुध उपभोक्ता दर ८२.५ लि. प्रति वर्ष रहेको छ । भेडाको ऊन ५६ के.जी प्रति वर्ष उत्पादन हुन्छ । यसैगरी पंक्षीबाट वार्षिक औसत मासु उत्पादन १,७४,२६० के.जी. हुन्छ । यस बाहेक कुखुराको अण्डा वार्षिक औसत ३१,५०१ गोटा उत्पादन हुन्छ ।

व्यावसायिक रुपमा उन्नत गाई भैंसी पालनबाट दुध उत्पादन गरी यस क्षेत्रको कृषकहरुको आमदानी वृद्धिको साथै रोजगार सृजना गर्न देउपुर, बाजुङ्ग, तिलाहार, भुक्ताङ्गले र देउरालीको तल्लो भेग लगायत पोखरा बाग्लुङ्ग राजमार्गको नजिक दाँया बाँया ५ किलोमिटरसम्मको क्षेत्रलाई उन्नत गाईभैंसी पकेट क्षेत्र एवं श्रोत केन्द्रको रुपमा विकास गर्दै घाँसमा आधारित पशुपालन व्यवसाय गर्न सकिने प्रवल सम्भावना रहेको छ । राम्जा, देउराली र चित्रे तल्लो क्षेत्र समेत उन्नत गाई भैंसी पालन व्यवसाय विस्तार गर्न सकिने सम्भावना रहेको छ । गाउँपालिका भित्रका प्रायः सबै वडाहरुमा बंगुरपालन व्यवसायको सम्भाव्यता रहेतापनि खासगरी लक्षित समुदायमा बंगुरपालन व्यवसायलाई पकेट क्षेत्रको रुपमा स्थापित गर्न सकिने देखिन्छ । कमसल आहारा, थोरै लगानीबाट व्यवसाय सुरुवात गर्न सकिने भएकोले लक्षित समुदायको जीवनस्तर उकास्न तथा आय वृद्धिको लागि बंगुरपालन व्यवसाय उपयुक्त हुने देखिन्छ ।

३. ८. ६ वैदेशिक रोजगार र विप्रेषण

वैदेशिक रोजगार र विप्रेषण गापा बासिन्दाको एक आमदानीको स्रोत हो । अधिकांश युवाहरु वैदेशिक रोजगारमा संलग्न छ । मध्यम तथा निम्न आय भएका परिवारका सदस्य वैदेशिक रोजगारमा जाने प्रचलन छ । भारत, हङकङ, वेलायत, मलेसिया, साउदी अरब, कतार, यू.ई., कुवेत, जापान, वहराइन, स्पेन, पोर्चुगल, नेदरल्याण्ड, बेल्जियम, लगायतका यूरोपियन देशहरुमा रोजगारीमा गएका छन् । गापाका लगभग १९.५% कति मानिस वैदेशिक रोजगारीमा छन् । अध्ययनका सिलसिलामा देश बाहिर गएका छन् । तर उनीहरुको संख्या र पठाएको रकमको यकिन तथ्यांक गापासंग उपलब्ध छैन ।

३. ८. ७ आम्दानीको स्रोत र वितरण

यस पालिकाका बासिन्दाहरु कृषि पेशामा लगभग ६७% संलग्न छ । कृषि बाहेक व्यापार, सेवा क्षेत्र र वैदेशिक रोजगार पालिकाको बासिन्दाका प्रमुख आय स्रोतहरु हुन् । स्थानीय गैर सरकारी संस्थाको अध्ययन अनुसार पालिकाको औसत पारिवारिक आय मासिक १५,००० भन्दा बढी आय भएका परिवार ५४% छ । यसलाई अभि विस्तृतमा प्रस्तुत गर्दा मासिक रु.१५,०००-२५,००० हुने सबैभन्दा बढी २९% र सम्पन्नता वा राम्रो आय भएको अर्थात् रु २५,००० भन्दा माथि हुने परिवार लगभग २५% छ । यसैगरी औसत मासिक आय रु १५,०००

फोटो १: मोदी गापा ४, स्याङ्ग गाउँमा परम्परागत शैलीमा तानमा कपडा बुन्ने स्थानियवासी

भन्दा कम भएको परिवार लगभग ४६% छ। वचततर्फ विश्लेषण गर्दा औसत मासिक परिवारीक वचत रु ५,०००-१०,००० सम्म बचत हुनेको संख्या सबैभन्दा बढी ३०% रहेको छ। बाँकी रु ३,०००-५,००० सम्म बचत गर्ने परिवार लगभग २६% र मासिक रु १०,००० भन्दा बढी बचत गर्ने परिवार लगभग २१% छ। बाँकी २५% परिवारको न्यून बचत भै रु.३,००० भन्दा कम भएको तथ्यांकले देखाउछ।

३. ८. ८ पर्यटन

पालिकाको पूर्वी सीमामा पर्ने प्रसिद्ध पञ्चासे लेक (२५१७ मी) र भवरकोट हुदै हम्पाल (३३०९ मीटर) को धुरी यस पालिकाको प्रमुख दुई पर्यटकीय गन्तव्यहरु हुन्। पञ्चासे लेक पोखरा महानगरपालिकाको वडा २३ संग जोडिएको मात्र नभई स्याङ्जा जिल्लाको फेदीखोला गाउँपालिका वडा ५ र आदिखोला गाउँपालिकासित वडा ४ जोडिएको छ। यस धुरीमा पुन पोखरा, स्याङ्जा र पर्वतबाट पुन सकिन्छ। पञ्चासे लेक जैविक विविधताको धनी, उत्तरमा सेताम्य हिमालको दृष्य, दक्षिणतर्फ आदिखोला, कालीगण्डकी लगायतका विविध भूवनोटको मनोरम दृष्य र उच्च स्थानमा अवस्थित तालले पनि पर्यटकहरुलाई आकर्षण गर्दछ। यस बाहेक सिद्ध बाबाको मन्दिरका र तालका कारण बालाचतुर्दशीका दिनमा मेला लाग्ने भएकोले यस क्षेत्र धार्मिक रूपमा प्रसिद्ध छ। यो क्षेत्र प्राकृतिक सुन्दरताका कारण पोखरा लगायतका आन्तरिक पर्यटकको लागि प्रमुख गन्तव्य बनेको छ।

हम्पाल, कालान्जर पर्वत, जलजला, श्रीपु, र माटेको लेक भनि विभिन्न नामले चिनिने भए पनि एकमुष्ट हम्पाल नै हो। यो पालिकाको धार्मिक तथा मनोरम प्राकृतिक दृष्यको लागि पर्यटकको लागि प्रसिद्ध गन्तव्य हो। यहावाट मनोरम प्राकृतिक दृष्यका साथै यस स्थानको धार्मिक महत्व छ। श्रीमद्भागवत महापुराण, पुरुषोत्तम महात्म्य लगायतका विभिन्न धार्मिक पुस्तकहरुमा कालान्जर पर्वत, जलजला, श्रीपु, श्रहस्रधारा लगायतका धार्मिक महत्वका स्थानहरुको बारेमा उल्लेख छ। यस स्थानको धार्मिक महत्व बढेको छ। त्यसैले प्रत्येक वर्ष चैते दशैका दिनमा धार्मिक मेला लाग्दछ।

पोखरा, नयाँपुल, मोहोरिया, ताङ्गले, भवरकोट हुदै हम्पाल पुग्ने पदमार्ग निर्माण भएको छ। यो पदमार्ग म्याग्दीको मोहोरेडाडा हुदै पुनहिल घोडेपानीसम्म पुग्न सकिन्छ भने वेनी तर्फ निस्कन पनि सकिन्छ। यो पदमार्ग अन्नपूर्ण फेरोको सहायक पदमार्ग बन्न सक्दछ। यसैगरी पोखरा, नयाँपुल, देउपुर, पूर्णगाउँ, लाङ्दी, घुरुङ्गा, लेस्पा हुदै जलजला, मोहोरेडाडा, पुनहिल प्रचलनमा रहेका स्थापित पर्यटन पदमार्ग हो।

गण्डकी प्रदेश सरकारको प्राथमिकता परेको घरवास कार्यक्रम (ज्यक कतबथ) पनि संचालन छन्। यस पालिकामा भुक, ताडले, लक्सीवोट, कोटगाउँ, पूर्णगाउँ, हलहले, क्याङ्ग, लेस्पा, खुइजुरी, वाजुड, जयगाउँ र चित्रेमा घरवास कार्यक्रम संचालनमा छ। यी होम स्टेहरुमा हिउदताका आन्तरिक पर्यटकहरुको आगमन बढ्दो छ।

पालिकास्तरमा धार्मिक स्थलहरु मठ, मन्दिर, शिवलाय, देवल आदि कोटहरु, ऐतिहासिक किल्लाहरु लगायतका अन्य पर्यटकीय तथा पौराणिक मनोरम स्थलहरु छन्। यस पालिकामा सालभर लगभग १८ भन्दा बढी हिन्दू संस्कार तथा धार्मिक तथा सांस्कृतिक संस्कार र पराम्परागत चाड पर्वहरु मनाउँदै आएका छन्। यी चाडा पर्व तथा धार्मिक शुभ दिनहरु प्रत्येक महिनामा न्युनतम एक चाड पर्व पर्ने भएकाले वाहैमास पालिकाका वासिन्दाहरु धार्मिक स्थलहरुमा पुग्ने प्रचलन छ। यसले पालिकाभित्र विद्यमान धार्मिक स्थल खासगरी मठमन्दिर, तीर्थ स्थलहरुमा आन्तरिक पर्यटकको घुइँचो लाग्ने भएकाले आन्तरिक पर्यटन प्रवर्धनमा सहयोग पुगेको छ।

३. ८. ९ व्यापारिक केन्द्र

यस गा.पा. भित्र तपसिल अनुसारका ९ वटा साना बजारहरु रहेका छन् । मुख्यतया यी बजारहरुमा दैनिक उपभोगका सामानहरु खासगरी फलफुल, तरकारी तथा लत्ता कपडाको किनवेच हुन्छ । गापाको मुख्य व्यापार केन्द्रित बजारहरुमा पातिचौर, डिमुवा, मैदान, पूर्ण गाँउ, क्याङ्ग, लेस्पा, नयाँपुल, वेतेनी, पाटाचौतारा तथा राम्जा ठाँटी हुन् ।

३. ८. १० खानी क्षेत्र

यस पालिकामा स्लेट ढुंगा, चुनढुंगा, क्वार्ज्जिट, तामा, बालुवा तथा ढुंगाको खानी भएको अनुमान सजिलै लगाउन सकिन्छ । स्लेटको राम्रो भण्डार गापाको वडा नं १, ३ र ४ को धुरीमा पर्ने हम्पाल जलजला क्षेत्र स्थित स्लेट खानीको पहिचान भएको छ । यसको दिगो र व्यावसायिक उत्पादन र प्रयोगमा ल्याएर गापा ले उच्चतम लाभ लिन सक्छ । यसका लागि थप अध्ययन र अनुसन्धान गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

यसैगरी, पालिकाको वडा ६ स्थित राजमार्गसित जोडिएको महभीर क्वार्ज्जिटको खानी हो । यसको विस्तृत अध्ययन गरी पालिकाको प्रमुख आम्दानीको रुपमा उपयोग गर्न सकिन्छ । क्वार्ज्जिटमा ९६ प्रतिशत सिलिकन भएमा शिशा उद्योगको लागि गुणस्तरीय कच्चा पदार्थको रुपमा प्रयोग गरिन्छ । अन्य पदार्थहरु गुणस्तरीय निर्माण सामग्रीको रुपमा प्रयोग गर्न सकिन्छ । यसैगरी पालिकाका वडा ३ देउरालीमा तामा र वडा १ र २ को बीचमा चुनढुंगाको संभावना पनि उत्तिकै भएको खानी विज्ञहरुको राय छ ।

मोदी, पातीखोला, भुरुडदी खोला र रतीखोलामा ढुंगा, गिट्टी, बालुवाको खानी भएकोले उपयुक्त विधिद्वारा उपयोग गर्नु पर्दछ ।

फोटो १: ढुंगा, गिट्टी, बालुवा सङ्कलन गर्न मिल्ने रती खोला, मोदी गा.पा ६

३. ९ सामाजिक पूर्वाधार

३. ९. १ शैक्षिक केन्द्र

यस गाउँपालिकामा सरकारी तथा निजी विद्यालय गरी कूल ५९ विद्यालयहरु छन्। यस बाहेक सामुदायिक बाल विकास केन्द्र ३ वटा छन्। सरकारी लगानीमा प्राथमिक विद्यालय ३४, नि.मा.वि ८ र मा.वि. ११ गरी ५३ र एक कलेज गरी कूल ५४ शिक्षण संस्थाहरु छन्। यी शिक्षण संस्थाहरुमा वि.सं. २०७४ को सर्भेक्षण अनुसार कूल ३,७४२ (छात्र: १८३२ र छात्रा: १९१०) विद्यार्थी अध्ययनरत छन्। अन्य जिल्ला वा पालिकाको तुलनामा यस पालिकाका विद्यालयहरु स्रोत र साधनले सम्पन्न छन्। आवश्यक दरबन्दीको अभावमा मा.वि.र आधारभूत स्तरमा चाहे जस्तो शैक्षिक गुणस्तर वृद्धि गर्न कठिन भएको छ। प्रा.वि. तहमा शिक्षकको अभाव महसुस हुँदैन। तर कतिपय प्राथमिक विद्यालयहरु तत्काल समायोजन गर्न जरुरत देखिन्छ। समग्रमा यस गाउँपालिकाको शैक्षिक स्थिति अभिवृद्धि गर्न तत्काल सबै लाग्नु पर्ने देखिन्छ। मोदी गाउँपालिकाको शैक्षिकस्तर सुधार्न यस क्षेत्रका सम्पूर्ण बुद्धिजीवी, समाजसेवी, अभिभावक र सरोकारवाहरुको कर्तव्य भएको बोध गराउन जरुरत छ। यस पाँच वर्षको अन्तरालमा मोदी गाउँपालिकामा शैक्षिक गुणस्तर उच्च बनाउन आवश्यक दरबन्दी, विषयगत शिक्षक, नक्सानुसार अनुरूपका विद्यालयको अवधारणा, खेलमैदान, अध्यापन लगायत पुस्तकालय, शैक्षिक सामग्री, शौचालय, कम्पाउण्ड र पक्की भवनको व्यवस्थापन गर्न जरुरी देखिन्छ।

फोटो १५: मोदी गापाको देउपुरमा रहेको विद्यालय

कूल स्वीकृत दरबन्दीमा कार्यरत ३२५ शिक्षक मध्ये स्थायी महिला २९ पुरुष १२७ छन् भने अस्थायीमा ५४ र ४९ रहेको पाईयो । यी सबै शिक्षकहरूले आधारभुत तालिम प्राप्त गरेका छन् । राहत दरबन्दीमा महिला ४४ र पुरुष २२ गरी जम्मा ६६ जना कार्यरत भएको अभिलेख छ । कूल ३,७४२ विद्यार्थीहरू मध्ये छात्र १,८३२ र छात्रा १,९१० अभिलेखले छात्र तथा छात्रा बीचमा अनुपात सन्तुलित देखिन्छ । गापामा विद्यार्थी शिक्षक अनुपात (१ जना शिक्षक बराबर पर्न आउने विद्यार्थी संख्या) ११.५ छ । यो अनुपात मा.वि. मा धेरै (२४.६) देखिन्छ भने नि.मा. वि. तहमा १९.६ तथा प्रा.वि. तहमा ७.२ छ । यी सबै तहहरूमा नेपालको पहाडी क्षेत्रमा शिक्षक विद्यार्थी अनुपात राष्ट्रिय औसत (४५:१) छ । यसको तुलनामा यस पालिकाको विद्यार्थी शिक्षक अनुपात धेरै राम्रो मानिन्छ ।

विद्यालयको भौतिक सुविधातर्फ कक्षा कोठा र शिक्षक अभै अपर्याप्त रहेका विद्यालय छन् । सरकारको मापदण्ड भन्दा बाहिर गएर एउटै कक्षा कोठामा क्षमता भन्दा बढी विद्यार्थी अध्यापन गर्नु परेको छ । यस पालिकाका ५४ विद्यालय मध्ये २५ विद्यालयमा नयाँ भवन आवश्यक छन् भने २४ वटा विद्यालयमा मर्मत गर्नुपर्ने अवस्थामा छन् । कूल भवन मध्ये ११ मात्र आर सी सी, ४७ पक्की तथा ६० वटा कच्ची भएको देखिन्छ ।

सबै विद्यालयमा शौचालयको सुविधा छ । पालिकाभित्र ५० विद्यालयमा शिक्षक तथा विद्यार्थीको लागि छुट्टै शौचालय छ भने ८ विद्यालयमा संयुक्त शौचालय छ । विद्यालयका शौचालयहरू अपांग मैत्री छैनन् ।

जिल्ला शिक्षा कार्यालय पर्वतको प्रतिवेदन अनुसार यस पालिकामा विद्यालय भर्ना नभएका १०५ जना (बालक ४६ जना र बालिका ५९ जना) बालबालिका छन् र भर्ना भए पनि बीचमै विद्यालय छोडेको विद्यार्थीको संख्या १७९ (छात्र ८१ जना र छात्रा ९८ जना) जना रहेको छ ।

बाल विकास केन्द्रमा बालबालिकाको जम्मा संख्या २७४ छ । जातिगत रूपमा विश्लेषण गर्दा दलित बालिका ३४ र दलित बालक १३ संलग्न छन् भने जनजातिको बालिका ४१ र बालक ३१ छन् । यसैगरी अन्य जातिमा बालिका ७४ र बालक ८४ गरी कूल बालिका १४९ र बालक १२८ रहेका छन् ।

पालिकामा समुदायमा आधारित १४ र विद्यालयमा आधारित ४० गरी कूल ५४ वटा बालक्लबहरू छन् । समुदायमा आधारित बाल क्लबमा १६० जना र विद्यालयमा आधारित बाल क्लबहरूमा ४२९ जना गरी कूल ६८९ जना बालबालिकाहरू बाल क्लबमा संलग्न छन् । वडागत वितरणमा सबभन्दा बढी वडा ५ र ८ मा ९ वटा र वडा ७ मा ८ वटा सामुदायमा आधारित बाल क्लब छ भने विद्यालयमा आधारित बाल क्लब वडा ३ मा ८० वटा र वडा ५ मा ४८ वटा बाल क्लबहरू संचालनमा छन् ।

अनाथ वा परिवार विहिन बालबालिकाको संख्या ज्यादै न्युन छ । अनाथको कूल संख्या ३७ (बालिका १९ र बालक १८) जना मात्र छ । वडा नं १ मा सबभन्दा बढी ६ जना बालिका छन् भने वडा २ मा सबभन्दा बढी बालक ७ जना छन् । अन्य वडामा केही भए पनि वडा ३, ७ र ८ वडामा अनाथ बालबालिकाको संख्या शुन्य छ ।

३.९.२ स्वास्थ्य केन्द्र

स्वास्थ्य सेवा राज्यले नागरिकलाई प्रदान गर्नुपर्ने संवैधानिक दायित्वभित्र पर्दछ। यस गापाको आठै वडाहरूमा व्यवस्थित स्वास्थ्य चौकी र एक आयुर्वेदिक अस्पताल/औषधालय छ। वडा ३, ४ र ७ मा बाहेकका अन्य वडामा बर्थिङ सेन्टरको सुविधा छ। यसैगरी, वडा २, ३, ५ र ६ मा नीजि क्षेत्रले स्वास्थ्य सेवा प्रदान गरेको छ। सबै वडामा महिला स्वास्थ्य सेविकाहरूले स्वास्थ्य सेवा दिइरहेका छन्। एक जना स्वास्थ्यकर्मीले ४८७ जना नागरिकलाई सेवा प्रदान गर्दै आएको छ। स्वास्थ्य चौकीबाट उपलब्ध हुने बिसीजी, डिपीटी, हेपाटाइटिस बी, दादुरा/रुवेला, पोलियो, गर्भवती महिलाका लागि टिटि, पीभीसी र जे.ई. गरी कूल ८ किसिमका आधारभूत खोप सेवा प्राप्त गरिरहेको छ। स्वास्थ्य चौकीमा सुत्केरी हुने आमाहरूको सहभागित ज्यादै न्यून छ। बालबालिकामा कुपोषण छैन र शिशु मृत्युदर पनि शुन्य नै छ। पालिकाबाट अधिकतम लगभग २५ किमी को दुरीमा कुस्मामा जिल्लास्तरीय अस्पताल र लगभग ६० किमी को दुरी पोखरामा प्रादेशिक अस्पतालको सुविधा छ। स्वास्थ्य प्रकोप खासगरी कोभिड १९ को प्रकोपलाई सम्बोधन गर्ने योजना पनि गापा ले बनाएको छ।

३.९.३ सडक संजाल

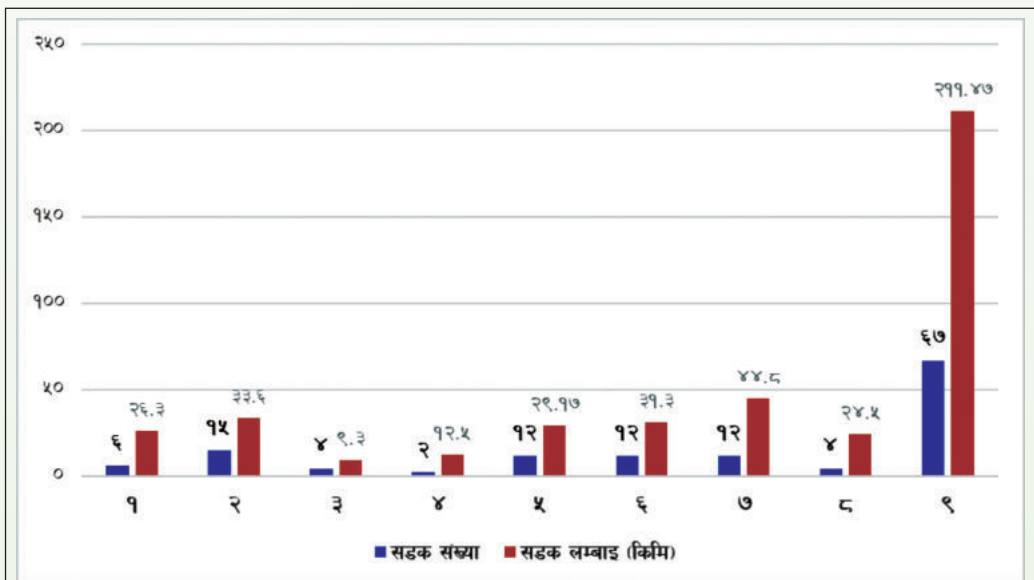
यस पालिकामा सडक संजालको विद्यमान अवस्था राम्रो छ। पालिकाको हकमा मुख्य सडकले पालिकाको मुख्यालयदेखि वडा कार्यालय जोड्ने योजनालाई प्राथमिकता दिएको छ। यस बाहेक मुख्य बस्तीहरूमा पुग्न सहायक सडकहरू पनि छन्। गाउँपालिका मुख्यालय पातिचौरबाट सबै वडाहरूको वडा कार्यालयसम्म कच्ची सडकले जोडिएका छन्। सबभन्दा कम दुरीको बस्ती जोड्ने सडक वडा ६ को कुवरटोलदेखि रतिखोला लगभग ३०० मिटर छ भने सबभन्दा लामो सडक पालिकाको मुख्यालय वडा २ पातिचौरदेखि बाजुड वडा ५ हुदै वडा ४ कार्यालय क्याडसम्मको दुरी लगभग १४.५ किमि छ। दोस्रो लामो दुरीको सडक पालिका मुख्यालय पातिचौरदेखि देउपुर मैदान हुदै वडा १ भुकाताडलेको वडा कार्यालय लम्बीवोटसम्मको दूरी लगभग १२.४ किलोमिटर छ।

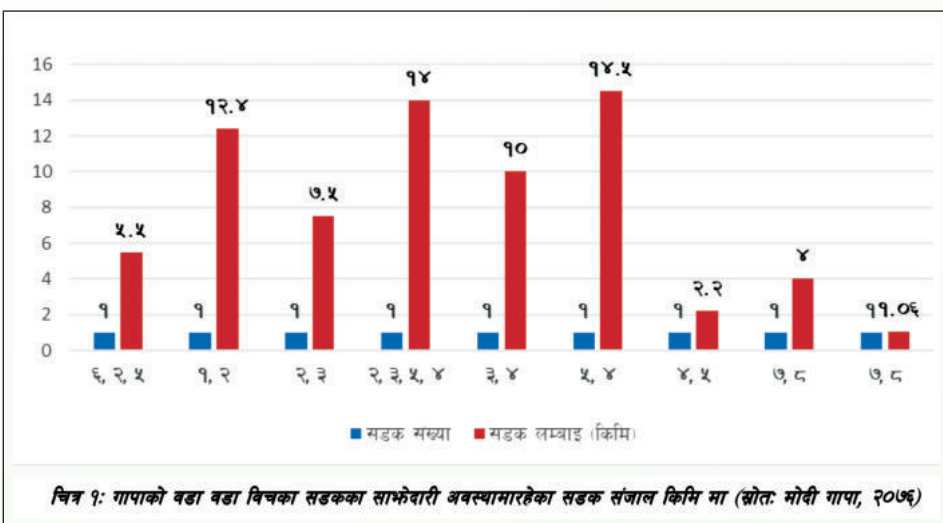
फोटो १६: भुकाताडलेमा रहेको स्वागतद्वार

अधिकांश सडकहरु कच्ची छन् भने केही लगभग ५.५ किमि पोखरा बाग्लुङ राजमार्गको सडक खण्ड मात्र कालोपत्रे छ । डिमुवा राम्जेठाटीसम्मको लगभग ९.५ किमि सडक कालोपत्रे गर्ने क्रममा छ । बांकी कच्ची सडकहरु कालोपत्रे गर्ने क्रममा छन् । वडाको एकल व्यवस्थापनमा पर्ने ६७ वटा सडक छन् । यस सडकको कूल लम्वाई लगभग २११.४७ किमी छ । दुई भन्दा बढी वडासित साभेदारीका सडक ९ वटा छन् भने यसको लम्वाई ७१.१६ किमि छ । लम्वाईको हिसावले सबभन्दा लामो सडक वडा ७ मा पर्दछ । यसको लम्वाई लगभग ४४.८ किमि छ भने सडकको संख्या १२ वटा छन् । यसपछि दोस्रो लामो सडक वडा २ मा पर्दछ । यसको लम्वाई लगभग ३३.६ किमी छ भने सडक संख्या सबभन्दा धेरै १५ वटा छ । यसैगरी तेस्रो स्थानमा वडा ६ पर्दछ । यहाँको सडक लम्वाई लगभग ३१.३ किमि भए पनि सडक संख्या १२ वटा छ । वडा ५ मा सडक लम्वाईको दृष्टिकोणले चौथो स्थान पर्दछ । यसको सडक लम्वाई लगभग २९.१७ किमि छ भने संख्या १२ वटा मात्र छ । वडा १ मा सडकको लम्वाई २६.३ किमि भए पनि संख्या ६ वटा मात्र छ भने वडा ८ मा सडक लम्वाई २४.५ किमि भए पनि संख्या भने ४ वटा मात्र छन् । यसैगरी वडा ४ मा २ वटा सडक भए पनि सडकको लम्वाई १२.५ किमि छ । पालिकाको सबभन्दा कम सडक लम्वाई ९.३ किमि भएका वडा ३ मा हो जसमा ४ वटा सडकहरु छन् ।

पालिकाभित्र एक भन्दा बढी वडासित जोडिएको सडक संख्या ९ छ । क्रमशः वडा १ र २ जोडने १२.५ किमि, वडा २ र ३ जोड्ने ७.५ किमि, वडा २,३,४ र ५ जोड्ने १४ किमी, वडा नं. ३ र ४ जोड्ने १० किमि, वडा ४ र ५ जोड्ने २.२० किमि, वडा ७ र ८ जोड्ने ४ किमि र यसैगरी वडा ७ र ८ जोड्ने अर्को सडक १.०६ किमि रहेको छ । अन्त्यमा पोखरा-बाग्लुङ राजमार्गले वडा नं. ६, २ र ५ लाई जोडेको छ । राजमार्ग र आन्तरिक कच्ची समेत सडकको लम्वाई कूल २८२.६३ कि.मी.छ ।

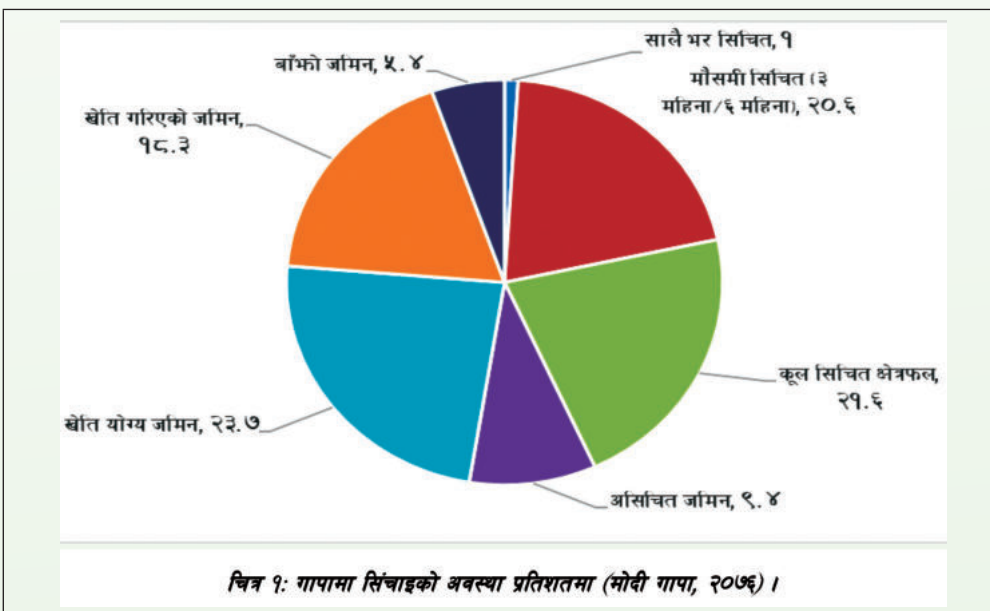

चित्र १: गापाको वडा १ देखि ८ सम्म सडक संजालको संख्या तथा लम्वाई किमि मा (स्रोत: मोदी गापा, २०७६) ।

३. ९. ४ सिंचाई

पालिकामा कूल खेती योग्य जमिन लगभग १२०,१९७ रोपनी छ। यसमध्ये १ प्रतिशत सालैभर सिचाई, २०.६ मौसमी सिचाई, सिचाई विहिन क्षेत्र लगभग ९.४५ खेती योग्य जमिन २३.७५ खेती गरीएको लगभग १८.३५ र बाँझो वा प्रयोगमा नआएको जमिन ५.३५ छ। सालभर सिंचित जमिनको क्षेत्रफल वडा ५ मा लगभग ८२३ रोपनी छ भने वडा नं २ दोस्रो स्थानमा लगभग १४७ रोपनी छ। यसैगरी, सिचाई वडा नं. १ मा सबभन्दा कम लगभग १४ रोपनी मात्र सालभर सिचाई पुग्ने जमिन छ (चित्र-२०)।

कूल सिंचित क्षेत्रफल मध्ये सबभन्दा कम क्षेत्रफल भएको वडा ४ (१,९१४ रोपनी) र सबै भन्दा बढी क्षेत्रफल भएको वडा ५ (५,३३२ रोपनी) देखिन्छ। सालै भरी सिंचित जमिन वडा नं. १ र २ (१४-१५ रोपनी)मा अत्यन्तै कम छ भने वडा नं. ५ मा अत्याधिक (८२३ रोपनी) देखिएको छ। वडा नं. ४, ६ र ७ मा सालै भरी सिंचित जमिन ३४-४० रोपनी देखिन्छ भने वार्ड नं. २ मा १४७ रोपनी देखिएको छ। खेती योग्य जमिन ५,५१५ रोपनी भएपनि वडा नं. ५ मा असिंचित जमिनको क्षेत्रफल बाहुल्य (१,१८३ रोपनी) छ। यस गाउँपालिकाका वडा नं. ३, ६, ७, र ८ मा बढी सिचाईका श्रोत भएको आँकडा देखिन्छ। तर पानीको वास्तविक मापन नभएको हुँदा सिंचित हुन सक्ने क्षेत्रफल यकिन भएको छैन (तालिका-१३)।

तालिका १३: गापालमा वडागत सिंचित तथा असिंचित भूमिको लगत अवस्था (मोदी गापा, २०७६)

वार्ड	सिंचित भूमिको लगत (रोपनीमा)							
	वर्षेनी सिंचाइ	मौसमी सिंचाइ	कूल सिंचित भूमि	असिंचित भूमि	खेतीयोग्य	खेती गरिएका	बाँझो	जम्मा
१	१४	१,९००	१,९१४	१,९१०	२,०७९	१,२४९	८३०	९,८९६
२	१४७	३,५६०	३,७०७	३९२	३,८०६	२,५६८	१,२३८	१५,४१८
३	१५	१,२४२	१,२५७	१५०	२,५२६	१,५९१	९३५	७,७१६
४	३५	९६९	१,००४	९१८	२,०२२	९३२	१,०९०	६,९७०
५	८२३	४,५०९	५,३३२	१,१८३	५,५१५	५,२४८	२६७	२२,८७७
६	३४	४,९४०	४,९७४	३,३२६	५,१६६	४,०१३	१,१५३	२३,६०६
७	४०	३,४८९	३,५२९	१,७६०	३,८१७	३,४२७	३९०	१६,४५२
८	८७	४,१६९	४,२५६	१,६३०	३,५६०	२,९४६	६१४	१७,२६२
जम्मा	१,१९५	२४,७७८	२५,९७३	११,२६९	२८,४९५	२१,९७४	६,५१७	१२०,१९७

३. ९. ५ बिद्युतीकरण

यस गापा मा निर्माणाधीन तथा संचालनमा रहेका गरी चार जलविद्युत केन्द्र रहेका छन् : मोदीखोला जलविद्युत आयोजना १४.८ मेगावाट, तल्लो मोदी जलविद्युत आयोजना १० मेगावाट, पातिखोला लघु जलविद्युत आयोजना १.८ मेगावाट र ठाडो खोला लघु जलविद्युत आयोजना २७ किलोवाट। यी केन्द्रबाट उत्पादन हुने विद्युत राष्ट्रिय प्रसारण लाइनमा जोडिएको छ।

कूल घरधुरी मध्ये ९७.५ प्रतिशतले बिजुली प्रयोग गरेको र बाकी २.५ ले मात्र अन्य उर्जा प्रयोग गरी बत्ती बालेको पाईयो। मोदी गाउँपालिकामा शहरी विद्युतीकरणको तथ्यांकहरु बन्ने गरी प्रसारण नभएको अवस्था छ।

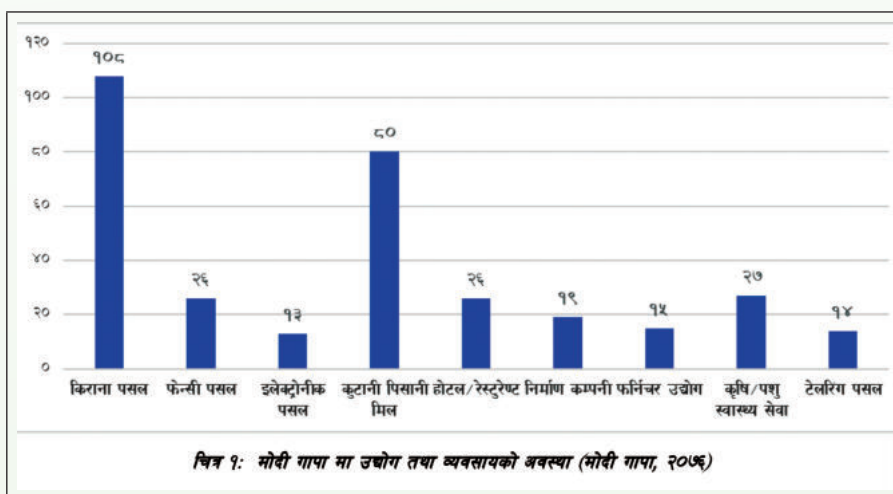

फोटो १७: मोदी जलविद्युत आयोजना

३.९.६ उद्योग तथा व्यवसाय

लघु तथा साना उद्योग समिति पर्वतमा दर्ता भएका कूल ४७६ वटा विभिन्न उद्योगहरू पालिकाभित्र संचालन छन्। यी मध्ये सबैभन्दा धेरै किराना पसल (१०८), फेन्सी/जुता पसल (२६), तथा इलेक्ट्रोनिक पसल (१३) वटा छन्। अन्य लघु उद्योग तथा स-साना पसल भएको विवरण उल्लेख छ। दोश्रो पंक्तिमा कुटानी पिसानी ८०, होटल तथा खाजा घर २६, निर्माण कम्पनी वा १९ र फर्निचर उद्योग १५ वटा छन्। कृषि तथा पशु चिकित्सक सेवा भेटनेरी पसल २७ र सिलाई केन्द्र १४ भएको विवरण छ।

यस गा.पा.मा तरकारी तथा फलफुल संकलन केन्द्र तथा कृषि फर्म ७ वटा छन्। त्यस्तै ब्यवसायिक रुपमा मौरी पालन गर्ने कृषकको संख्या जम्मा १० वटा छन्। यसमा मुडेघार समेत (५५ वटा) हुने ३ जना र आधुनिक घर हुने १० जना देखिएका छन्। १३ जना कृषकले माछापालन अनुदान रु. १०,०००- ५०,००० सम्म पाएका र पोखरीको क्षेत्रफल ०.५-१.० रोपनीसम्म पाइएको छ। माछापालन गर्ने कूल कृषकको संख्या ५० रहेको छ। यी अधिकांश कृषक बाजुङ्ग र देउपुरका छन् भने अरु वडामा पनि छिटफुट रहेका छन्।

३.९.७ हुलाक सेवा

यस गाउँपालिकाको प्रत्येक वडामा अतिरिक्त हुलाक सेवा रहेको र लाडदीमा एक छोटी हुलाक रहेको छ (चित्र २१)। नयाँ प्रविधि र इन्टरनेटको बढ्दो प्रयोग संगै हुलाक सेवाको प्रयोगमा कमि आएको हुदाँ यसलाई स्तरोन्नति गरी प्रविधि मैत्री बनाउन जरुरी छ।

३.९.८ खेलकुद

पालिकाले छुट्टै खेल मैदान निर्माण गरेको छैन। तर युवा क्लबहरूले निर्माण गरेका खेल मैदानको रुपमा साना ठूला गरी जम्मा १५ वटा रहेको छ। अधिकांश खेलमैदान विद्यालय परिसरमा रहेको छ र प्रायः विद्यालय प्रांगणमै खेल मैदानका रहेको तथ्यांक छ। यस गाउँपालिकाको कुनै पनि वडामा पार्क, वनस्पति तथा उद्यान नरहेको अवस्था छ।

३. ९. ९ प्रहरी चौकी

गापामा शान्ति र सुरक्षाको प्रत्याभूति गराउन ३ वटा सुरक्षा इकाइहरु रहेका छन् । स्थायी प्रहरी चौकी डिमुवामा रहेको छ ।

३. १०. प्रशासनिक संरचना

कार्यालय प्रशासन तर्फ प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत, ६ वटा शाखाहरु खासगरी प्रशासन, योजना तथा अनुगमन शाखा (५ वटा इकाई), पूर्वाधार विकास तथा वातावरण व्यवस्थापन शाखा (३ वटा इकाई), सामाजिक तथा आर्थिक विकास शाखा (४ वटा इकाई), शिक्षा, युवा, तथा खेलकूद शाखा, सूचना तथा प्रविधि शाखा, भूकम्पीय आवास पुनर्निर्माण शाखा, आन्तरिक लेखा परीक्षण इकाई छन् । आयुर्वेद शाखा, पशु सेवा केन्द्र, कृषि सेवा केन्द्र, पर्यटन केन्द्र लगायतका सेवा उपलब्ध छ ।

पालिका तर्फ प्रमुख, उप प्रमुख र ८ जना वडा अध्यक्ष र एक जना महिला सहित ५ जनाको मनोनित सदस्य सहित ४४ जनाको गाउँ सभा गठन भएको छ । यसैगरी ६ जना मनोनित सदस्य सहित १६ जनाको कार्यपालिका कार्यरत छ । पालिकामा आर्थिक विकास समिति, सामाजिक विकास समिति, पूर्वाधार विकास समिति, सार्वजनिक सेवा तथा क्षमता विकास समिति, विधेयक समिति, वन तथा वातावरण समिति, सूचना प्रविधि समिति, पर्यटन विकास समिति, विपद व्यवस्थापन समिति, न्यायिक समिति गरी १० वटा समिति छन् ।

पालिकाभर सचिव सहित ८ वडा कार्यालय छन् । प्रत्येक वडा कार्यालयमा ना.सु. स्तरको सचिव, प्राविधिक सहायक र अन्य २ गरी कूल ४ जना कर्मचारीको व्यवस्था छ ।

३. १०. १ गाउँपालिका कार्यालय

गाउँपालिका अन्तर्गत लगभग २ रोपनी क्षेत्रफलमा निर्माण भएको १६ कोठे भवनमा गाउँपालिकाको कार्यालय संचालनमा छ । कर्मचारीलाई यातायात सहजताका लागि हाल ३ वटा गाडी र २३ वटा मोटर साइकल छन् ।

फोटो १८: निर्माणाधीन गापालिकाको कार्यालय

३. १०. २ कर्मचारीहरूको विवरण

हाल यस गाउँपालिकामा जम्मा १३७ जना कर्मचारी कार्यरत छन् । जसमध्ये ६२ जना स्थायी र ७५ जना अस्थायी/करारमा कार्यरत छन् ।

३. ११ बैङ्क तथा वित्तीय संस्था

प्रभु बैंक, राष्ट्रिय वाणिज्य बैंक, नेपाल बैंक, लुम्बिनी बैंक तथा कामना विकास बैंक गरी कूल ५ वटा व्यापारिक बैंकहरू संचालनमा छन् । यस बाहेक पालिकामा महिला विकास शाखा मोदीको रिपोर्ट अनुसार यस गापा मा जम्मा ३० वटा सहकारी संस्था रहेकोमा जम्मा १३ वटा मात्र सकृय अवस्थामा छन् भने बाँकी निष्कृय अवस्थामा रहेका छन् । सकृय अवस्थाका सहकारीहरू मध्ये पनि प्राय ऋण तथा बचत कार्यक्रममा बढी संलग्न रहेको देखिन्छ । व्यापारिक बैंकहरू नजिक भएकोले व्यवसाय संचालनका लागि ऋण प्रवाहमा सजहता हुनेछ ।

३. १२ गैरसरकारी संस्था

यस गा.पा.मा १२ वटा गैर सरकारी संस्था कार्यरत रहेकोमा मुलत : सामाजिक क्षेत्रमा बढी केन्द्रित रहेका छन् । मानवीय विकास तथा वातावरण सरोकार समाज नेपाल र नेस्डोको इकाई अफिस पालिकाको केन्द्रमा रहेको तर अन्य संस्थाको जिल्ला कार्यालय जिल्ला सदरमुकाम कुशमामा नै रहेको छ । अन्तर सरकारी, अर्ध सरकारी तथा अन्तर्राष्ट्रिय संघ संस्थाहरू छैन । नेपाल विद्युत प्राधिकरणको शाखा लगायत नीजि क्षेत्रबाट विद्युत उत्पादनमा संलग्न नीजि कम्पनीहरू छन् । सेबाले मेगा मार्फत् उद्यम विकास कार्यमा सहजिकरण गरिरहेको छ । पातिचौर स्थित साभा सुबिधा केन्द्रमा धरेलु तानबाट बिबिध कपडाहरू तयार पारिएका छन् । अल्लोको कपडा यहि साभा सुबिधा केन्द्र तथा लेस्पाको गाउँमा तयार गरिन्छ ।

३. १३ राजस्व परिचालन

प्राकृतिक स्रोत खासगरी ढुङ्गा गिट्टी बालुवा, स्लेट जस्ता स्रोत परिचालन तथा अन्य कर तथा गैरकर क्षेत्रहरूलाई उचित किसिमले परिचालनमा पालिका कमजोर देखिएको छ ।

परिच्छेद ४

समस्या, चुनौती तथा अवसरहरू

४.१ समस्या तथा चुनौतीहरू

गाउँपालिका स्तरीय छलफल, समुदायसँगको छलफल, विषयगत स्थलगत अध्ययन र वार्ड प्रतिनिधिस्तरीय कार्यशाला गोष्ठीबाट निष्कर्षमा आएका तथ्याङ्क र सूचनास्रोतको विश्लेषणबाट मोदी गापाका समग्रमा निम्न चुनौती र अवसरहरूको पहिचान गरिएको छ। क्षेत्रगत चुनौती र अवसरहरू भने एकीकृत योजना भाग ४ मा राखिएको छ।

४.१.१ सडकको बिग्रदो अवस्था

गाउँपालिकाको माथिल्लो भेगमा सबारी साधन चल्ने सडक वर्षायाममा चल्न गाह्रो भएको अवस्था छ। यसले गर्दा सर्वसाधारणलाई आवतजावतमा धेरै समस्या हुने गरेको छ। प्रतिवर्ष नयाँ सडक निर्माण गर्ने बढ्दो प्रचलन व्यवस्थापन गर्नु आवश्यक छ।

४.१.२ युवा पलायन

युवा जमात ग्रामीण इलाका छाडी शहरतर्फ जाने प्रवृत्ति गापामा देखिएको छ। विगतको अनुभवलाई हेर्दा धेरै युवाहरू गाउँ फर्केर पुनः आफ्नो परम्परागत व्यवसायमा संलग्न हुनेछन् भन्ने सम्भावना धेरै कम छ र यो अवस्था कायम रहेमा गापाबाट युवाहरूको ठूलो सक्रिय जनशक्ति पलायन हुने छ र गापाको विकासको अभियानका लागि प्रत्यक्ष असर पर्ने देखिन्छ।

४.१.३ कृषिमा व्यावसायिकरण नहुनु

सुन्तला, कागती, चिया, कफि लगायतका बालीको नर्सरी यसै क्षेत्रमा नहुदा स्थानीय रुपमा सुहाउदा विरुवा उत्पादन नर्सरी स्थापना गर्नुपर्ने देखिन्छ। व्यावसायिक खेती, पर्यटन तथा बजार व्यवस्थापन सम्बन्धी दिर्घकालीन योजना नभएको हुँदा सिलसिलावद्ध ढंगले अगाडी बढ्न समस्या भएको छ।

फोटो २०: मोदी गापा, वडा नं. १, बन्दीबोटमा अवस्थित किवी फार्ममा फलिरहेको किवी

४.१.४ दक्ष जनशक्तिको अभाव

गा.पा.मा कृषि र उद्यमसँग संवन्धित अधिकृत स्तरको दरवन्दी नभएको अवस्था छ। यसले गर्दा समग्र कृषि क्षेत्रको व्यावसायिक अवधारणामा प्रत्यक्ष असर परेको छ। गा.पा.को बढी रकम भौतिक पूर्वाधार विशेषतः ग्रामीण सडक तर्फ उद्धत भएको र सामाजिक क्षेत्रमा कम प्रवाह हुदा दक्ष जनशक्तिको विकास र सन्तुलित विकासमा बाधा पर्न सक्ने देखिन्छ।

४.१.५ औद्योगिकरण र बजारीकरणको अभाव

उत्पादन संकलन गरी बजार पुर्याउने बजार व्यवस्थापन सहकारी तथा संयन्त्र दिगो छैन । यसकारण बजार सुनिश्चित नहुने हुदा कृषकहरूमा उत्पादकमा उचित जोस, जागर र प्रोत्साहनमा कमि आएको छ ।

घरेलु उद्योग, लघु उद्यम तथा अन्य व्यावसायिक धन्दाको यथेष्ट विकास र लगत नहुनु र पर्यटन तालिम व्यवस्था नहुनु जस्ता पक्ष पनि गापा मा समस्याको रूपमा देखिएको छ ।

फोटो २१: भवस्कोट वन क्षेत्र

४.१.६ वनको बिग्रदो अवस्था

यहाँको वनजङ्गलको वनछत् (Forest canopy) को अवस्था बिग्रिएको छ जसले गापाका वनजङ्गल क्षेत्रफलको आधारमा राम्रो भएता पनि यसको हैसियत भने विग्रिदै गएको प्रमाणित गर्दछ । सामुदायिक वनमा खुल्ला चरिचरनमाथि कुनै रोकतोकको प्रभावकारी व्यवस्था छैन जसले वनको अवस्था विगारेको छ । अधिकांश सामुदायिक वनहरूको कार्य समितिहरू प्राय निष्क्रिय छन् र धेरै सा.व.का कार्य योजनाहरू नविकरण पनि गरिएको छैन । यस अवस्थामा सबै वनहरूको व्यवस्थापनमा उल्लेख्य सुधार ल्याउनु अहिलेको सबैभन्दा परिचासोको विषय हुनजान्छ ।

४.१.७ वन्यजन्तुको चोरीशिकारी

गापामा हुने वन्यजन्तुको अवैध शिकारवारे वस्तुगत अध्ययनका कुनै दस्तावेजहरूको अभिलेखीकरण भएको छैन । यद्यपि वन्यजन्तुको निरन्तर अवैध शिकार जस्ता गतिविधिले हदसम्मको सिमापार गरेको सत्यता त्यहाँका वासिन्दाहरू स्विकार्दछन् जुन सत्यतालाई स्थलगत अवलोकन अध्ययनले पनि प्रमाणित गरेको छ । वनको विग्रदो अवस्था, चरम अवस्थाका वन्यजन्तुको अवैध शिकार र विद्यमान खेतीपातीको परम्परागत वर्तमान अभ्यासको अन्तर्सम्बन्धको परिणामस्वरूप गाउँपालिकाका जैविक विविधतामा उल्लेख्य गिरावट आएको छ । तर अवैद्य रूपमा गैरकाष्ठ वनजन्य उपजहरू खासगरी स्थानीय व्यापारीहरूले जुडीबुटीहरूको निकासी गर्ने साथै घरेलु प्रयोजनका लागि वन कुखुरा र हरिण वा रतुवा मृग चोरी शिकारी गरेको सुचनाहरू समय समयमा प्राप्त हुने गर्दछन् ।

४.१.८ वन्यजन्तु र मिचाहा प्रजातिका वनस्पतिको बढ्दो अवस्था

मानव र वन्यजन्तु बीचको द्वन्द्व छ । वन्यजन्तु खासगरी बाँदर, बँदेल, दुम्सी, र हरिण जस्ता वन्यजन्तुहरूले कृषकका खेतीबालीमा अतिक्रमण गरी बाली विनाश गर्नेक्रम केही वर्ष देखि बढ्दो छ । साथै स्याल, मलस्राप्ती र चितुबाले कृषकको घरपालुवा जनावर बाख्रा, गाई भैसी, कुखुरा र मौरी जस्ता उपजहरूलाई विनाश गर्दै

आएको छ । कृषि उत्पादनको लागि यी समस्याहरूमध्ये एक प्रमुख रूपमा देखिन थालेको छ । वनजङ्गलका नजिकका बस्ती र खेतीमा यो समस्याको अवस्था निकै गम्भिर छ । यद्यपि वन्यजन्तुले दिएको समस्या बराबरको पिडा नभए पनि गापाको वातावरण बनमारा (*Eupatorium adenophorum*) र ल्वाङ्गफूल (*Lantana camara*) जस्ता वनस्पतिका मिचाहा प्रजातिको दिनानुदिन बढ्दो अतिक्रमणबाट विशेषगरी भौगोलिक रूपमा कम उचाई भएको क्षेत्रहरू ग्रसित छन् । बनमाराले ल्वाङ्गफूलले भैं उच्च उचाईका क्षेत्रहरूमा त्यती असर गरेको छैन ।

४.१.९ कृषियोग्य भूमिको संकुचन

विगतको वर्षमा भन्दा मोदी गापा को भूउपयोग प्रणालीमा ठूलो परिवर्तन आएको छ । यो अवधिमा कृषियोग्य भूमि र वनक्षेत्र घटेर भाडी र बुट्यान क्षेत्रमा परिणत भएको तथ्यांकले देखाउँदछ । यसैगरी, खेत, पाखा बाँभो राख्ने प्रवृत्ति पनि बढीरहेको छ । कृषियोग्य भूमिलाई पर्ती छाड्ने प्रवृत्तिलाई यथाशिघ्र रोक्नु आवश्यक छ ।

४.१.१० कमजोर विपद् व्यवस्थापन

विपद् व्यवस्थापनका लागि पूर्वतयारी नरहेको पाइन्छ । पालिकाभित्र एम्बुलेन्स, दमकल लगायतका साधन तथा जनचेतनाको पनि अभाव छ । कतिपय थाहा भए पनि कार्यान्वयन भएको छैन । वडास्तरमा हेलीकप्टर सेवाका लागि हेलीप्याड नभएको, विपद् व्यवस्थापन सम्वन्धी दक्ष जनशक्तिको पनि अभाव छ ।

४.१.११ खस्कटो पारिस्थितिक प्रणाली

विकासको मूलप्रवाहमा होमिएको गापामा नयाँ ग्रामीण सडकहरूको विकास र पुराना सडकहरूको विस्तार र मर्मत संभार तीव्र रूपमा बढीरहेको छ । प्रारम्भिक वातावरणीय प्रभावको परीक्षण तथा अध्ययन विना व्यापक रूपमा ग्रामीण सडकहरू निर्माण गर्ने क्रमले स्थानीय पारिस्थितिक प्रणालीमा खल्बल्याएको साथै बाधा समेत पुगेको छ । ग्रामीण वासिन्दामा प्राकृतिक मूल सुक्ने तथा मासिन थालेको अनुभूति भएको छ । यसले वातावरण र प्राविधिक मापदण्ड र नियमनका प्रावधानलाई पन्छाएर गरिएका यस्ता गतिविधिहरूले पारिस्थितिक प्रणाली र यसले दिने सेवा/सुविधामा नकारात्मक प्रभाव पर्दछ । यस्ता गतिविधिको कुप्रभाव र जोखिम गापाले अहिले भोग्नु परेको त छैन यद्यपि वातावरणीय मापदण्डको ख्याल राखी वातावरणीय सुरक्षा सुनिश्चित गर्नु आवश्यक छ ।

फोटो ११: सुरुवात अवस्थामा रहेको जलजला सिमसार क्षेत्र

४.१.१२ बढ्दो प्रवासन

वैदेशिक रोजगारी तथा युवा पुस्ता विदेश अध्ययनको बढ्दो प्रवृत्तिले यस पालिकाबाट धेरै मानिस पोखरा,

बुटवल, काठमाडौं, चितवन जस्ता ठूला शहर तथा नजिकको जिल्ला सदरमुकाम वा पालिका मुख्यालयको बजारमा बसाई सराई गर्ने प्रचलन बढेको छ। यसले गापाबाट ठूलो संख्यामा घरधुरीहरू प्रवासन/पलायन भएको अहिलेको सर्बेक्षणले देखाउछ। दिगो विकासको लागि सामाजिक-वातावरणीय लचकता (Socio-ecological resilience) लाई सुनिश्चित गर्दै उत्पादनशील सम्पत्ति स्रोत (Productive assets) र प्राकृतिक संसाधनको प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्नुपर्दछ र यसका निमित्त कुनैपनि स्थानमा मोदीको निश्चित आकार र यसको वृद्धि दर कायम राख्नु धेरै जरुरी हुन्छ।

४. १. १३ खाद्य असुरक्षा

पालिकामा खाद्य सुरक्षाको अवस्था मध्यम किसिमको छ। पर्याप्त जमिन भए पनि खेतीपातिमा संलग्न जनशक्तिको अभावका कारण कुनै समय खाद्यान्न निर्यात गरिने पालिका हाल आयात गर्नु पर्ने अवस्था छ।

४. १. १४ न्यून प्राविधिक जनशक्ति तथा सेवा केन्द्र

गापामा विद्यमान सेवा क्षेत्रहरूका मानवस्रोत साधन खासगरी स्वास्थ्य, कृषि, पशुचिकित्सा र निर्माण कार्यमा संलग्न जनशक्तिको प्राविधिक क्षमता तुलनात्मक रूपमा कमजोर छ। यी निकायहरूमा अपर्याप्त जनशक्ति र भएका जनशक्तिहरू जुनियर देखि मध्यम तहसम्मका आफ्नै प्राविधिक कर्मचारीहरू त छन् तर यी निकायहरूमा समुदाय र घरधुरीसम्म गुणस्तरीय सेवा प्रवाह गर्न कठिन छ। यसले गर्दा कृषि तथा पशुपालन सम्बन्धी प्राविधिक सहयोगको आवश्यकता पर्दा र तत्सम्बन्धी साधन र सामग्रीहरूको आयात गर्नुपर्दा तथा परामर्शसेवाका लागि पोखरा, वाग्लुङ तथा कुस्मा बजारका कृषि-पशु केन्द्रहरूमा निर्भर गर्नुपरेको छ। साथै निजी क्षेत्रमा पनि कृषि, पशु चिकित्सा र मर्मत सम्बन्धी विषयगत प्राविधिक सेवाहरू प्रदान गर्ने पर्याप्त दक्ष जनशक्तिहरू छैनन्। यसका साथै, गापामा बहुउद्देशीय प्रयोजनका वनस्पति/कृषि नर्सरीहरू पनि छैनन्।

फोटो १३: मोदी गा.पा. ४, वयाङ्मा स्थानिय स्रोतसाधन प्रयोग गरेर निर्माण कार्यमा संलग्न तालुङ्का

४. १. १५ कमजोर संस्थागत संरचना र परिचाबन

गापामा आमा र महिला समूह, युवा क्लबहरू, बचत तथा ऋण समूहहरू, वन समूह जस्ता स्थानीय स्तरका धेरै सामुदायिक संस्थाहरू छन्। अधिकांश यस किसिमको समूहहरूको नियमित तथा सामान्य संस्थागत गतिविधिहरूको अवस्था धेरै कमजोर छ। यी समूहहरू लगभग निष्क्रिय जस्तै छन्। कृषि सहकारी जस्ता संस्थाहरू त छन् तर यिनीहरूको न त कार्यक्षेत्र ठूलो र विस्तारित अवस्थामा छ न यिनीहरूको कार्य प्रभावकारिता नै उल्लेख्यीय छ। अधिकांश: महिला समूहहरू नियमित बैठक गर्दैनन् र उनीहरूको बचत तथा ऋणको अभ्यास

पनि नियमित छैन । यो अवस्थामा पनि गापामा केही महिला समूहहरु सक्रिय छन् जो स्थानीय सुशासनको सबल पक्ष हो । गापाका निष्क्रिय अवस्थामा रहेका सबै संस्थाहरुको कार्यक्षमता सबल बनाई संस्थाहरुलाई पूर्णजीवित गर्ने र संस्थाको संज्जाललाई सेवाप्रदायीको रूपमा गापाभित्र र बाहिर विकास एवं विस्तार गर्न नितान्त आवश्यक छ ।

४. १ अवसरहरू

माथिका चुनौतीहरुका साथसाथै गापामा अवसर प्रदायी स्रोतहरु आशलाग्दा अवस्थामा छन् । समुदायहरुको सामाजिक-पारिस्थितिक लचकता ल्याउन सहयोगी हुन सक्नेछन् र गापाको सामाजिक-वातावरणीय समृद्धिको भावनारूप मननयोग्य छन् ।

४. १. १ भौगोलिक तथा जलवायुमा विविधता

गापाभित्रको विद्यमान भौगोलिक तथा भूवनोट तथा हावापानीको विविधताले गापामा कृषि व्यवसायमा विविधिकरणका उपायहरु र जनजीविकाका विकल्पहरुको विविधिकरण गर्न सक्ने विकल्प र उपयुक्त वातावरण प्रदान गर्दछ । गापाको क्षेत्रमा न्यानोदेखि उच्च भेगका जलवायु पाईन्छ जसले गर्दा हावापानी अनुसारका र विभिन्न भेगमा उचाई अनुसारका विविध बालीनाली उत्पादन गर्न सकिन्छ ।

भौगोलिक विविधतालाई तुलनात्मक लाभको आधारमा व्यवसाय विविधीकरण गरी सुन्तला, तरकारी, अन्नबाली, बेमौसमी तरकारी, पशुपालन (दुध,मासु), माछा पालन, आदि व्यावसायिक रूपमा प्रर्वद्धन गर्न सकिने अवसर छ ।

४. १. २ गुणस्तर उन्मुख शिक्षास्थल

पालिकामा विद्यमान विद्यालयहरु गुणस्तर उन्मुख भएकाले शैक्षिक हवको रूपमा विकास गर्न सकिने छ । प्राविधिक शिक्षाको उपयुक्त गन्तव्य बन्न सक्ने अवस्था छ । बाल क्लबहरुले बालबालिकाको क्षमता अभिवृद्धि गरेकोले पालिकालाई बालमैत्री पालिका घोषणा गर्न सक्ने अवसर पनि छ ।

४. १. ३ व्यावसायिक तरकारी तथा फलफूल खेतीको सम्भावना

दुध, सुन्तला, अलैची, वर्षे आलु, कफि, चिया, बाख्रापालन, माछा पालन, तरकारी लगायतका उद्यमहरु बृहत्तर रूपमा विकास गरी उत्पादन र निर्यात गर्न सकिने, प्रांगारिक खेतीलाई बिस्तार गरी बिशेषत प्रांगारिक तरकारी वार्षिक (२०-४० टन) उत्पादन गरी पोखरा बजार, वाग्लुङ, कुस्मा शहरका ठूला होटेलहरुमा निर्यात गर्न सकिने, सुन्तला, कागती खेतीलाई व्यावसायिक रूपले अगाडी बढाई आगामी छ वर्षमा ५० हे. जमिन भित्र सुन्तला लगाउन सकिने अवस्था विद्यमान छ । यसका लागि देउपुर, राम्जा, तिलाहर र वाजुडमा विशेष कार्यक्रम संचालन गरेमा पूर्ण संभावना रहेको देखिन्छ ।

यसैगरी, हाल विभिन्न निकाय तथा केन्द्रिय चिया, कफि बोर्डबाट पर्वतमा चिया विस्तार गर्ने संभावना ईंगित गरे अनुरूप राम्जा, चित्रे, भुक क्याङ्ग, देउराली जस्ता ठाउँमा बांभो भै रहेको जमिनमा वहुवर्षिय नगदे बाली प्रर्वद्धन गर्न सकिने, बाजुङ्गमा रहेको भन्डै १५० हे. जमिनलाई मुख्य खेतीको रूपमा अन्नबाली, दाल, तेलहन उत्पादन गरी मोदी गा.पा.लाई खाद्यान्न आत्मा निर्भरताको स्थितिमा पुर्याउन सकिने, पाती, रती खोला

तथा मोदी खोलामा मिसिन आउने सहायक खोला लगायत स्थानीय प्राकृतिक मूललाई सिचाईमा प्रयोगगरी बाली सघनता बढाउन सकिने अवसर छ ।

माथिल्लो भेग खासगरी गुरुङ्ग र मगर बस्तीहरूमा वसाई सराईको कारण खेती योग्य जमिनहरू बाभो छाडिएको छ । यस किसिमका जमिनमा उपयुक्त हावापानी अनुसारको खेती लगाउने राम्रो अवसर छ । देउराली राम्जा, चित्रे तथा भुक्ताडलेका पहिला खेती गरिएका तर हाल बाभो रहेका चौरहरूमा वर्षे आलु, वेमौसमी तरकारी, गैह्रकाष्ठ वन पैदावर तथा बाख्रापालनको लागि बृहत्तर स्तरमा उपयोगमा ल्याउन सकिने छ ।

४.२.४ व्यावसायिक पशुपालन

वन क्षेत्र र खेती योग्य भूमि भएकाले पशुपालनका लागि उचित स्थान छ । साथै आर्थिक विकासका पूर्वाधारहरू जस्तै सञ्चार, यातायात, विद्युतको सुविधाले व्यवसाय पशुपालन खासगरी बाख्रा, गाई र भैंसीपालन गर्न उचित क्षेत्रहरू छन् भने खोला किनार वंगुर पालनाको संभावना पनि छ । यस्तै, देउपुर, बाजुङ्ग र तिलाहारलाई उन्नत तथा वर्णशंकर गाई/भैंसी प्रर्वद्धन गरी पातीचौरमा दुध संकलन केन्द्र बनाई दैनिक १०००-१५०० लिटर दुध पोखरा निर्यात गर्न सकिने र उच्च पहाडी क्षेत्रहरूमा व्यावसायिक बाख्रापालन गरी बाख्रा श्रोत केन्द्र र स्थानीय प्रजातिका पाडापाडी संरक्षण गरी पाडापाडी श्रोत केन्द्र बनाउन सकिने अवसर गापामा छ ।

४.२.५ व्यावसायिक मौरीपालन

वाजुड, देउपुर, तिलाहार लगायतका वडाहरूमा तरकारी लगायत विभिन्न वेमौसमी बाली उत्पादन हुने साथै वनको अवस्था पनि राम्रो भएकोले हम्पाल, पञ्चासे जस्ता वृहत वन मात्र नभई पालिकाको लगभग ६९ प्रतिशत हरियाली भएकाले वन तथा खेतमा विभिन्न फूल फुल्लाले मौरीको राम्रो चरण क्षेत्र छ । यसले मौरी पालन व्यवसाय प्रर्वद्धन गर्न सकिन्छ । केही साल यता यो व्यवसाय तर्फ आकर्षित वन्दै गएकोमा कम्तिमा १०० जना कृषकलाई ५० घर न्यूनतमका दरले अग्रसर गराउन सकिने अवस्था छ ।

४.२.६ व्यावसायिक माछापालन

पातिखोला, रतीखोला, भुरुडदीखोला, लाड्दी खोलाहरूमा चिसोपानीका माछा खासगरी रेन्वो ट्राउट जस्ता माछापालनका लागि उपयुक्त स्थानहरू छन् । यी खोलाका आसपासमा ट्राउट माछा तथा अन्य जातका माछालाई व्यावसायिक रूपमा प्रर्वद्धन गरी (भन्दै ५० पोखरी) पोखरा र काठमाडौं ढुवानी गर्न सकिने बलियो संभावना छ ।

फोटो २४ मोदीमा स्थानियले घरैखु प्रयोगको लागि पाल्ना राखेको मौरीको घर ।

४.२.७ बजारिकरणको संभावना

गापामा पातिचौर र डिमुवा बजार जस्ता प्रमुख व्यापारिक केन्द्र छन् । पालिकाको सबै वडा पालिकासम्म यातायातको सुविधा, विद्युत यथेष्ट उत्पादन, संचारको सुविधा, वाणिज्य वैकहरू जस्ता आर्थिक विकासका पूर्वाधार उपलब्ध भएकोले स्थानीय कृषि उपज माछा, मासु, अण्डा, दुध, फलफूल, तरकारी, लगायतका

उपजलाई सजिलै बजारीकरण गर्न सकिने आधारहरू छन्। यी पूर्वाधारले कृषि उपजहरू उत्पादन गरी स्थानीय बजार कुस्मा, वाग्लुङ, पोखरा मात्र नभई काठमाडौं, वुटवल, नारायणघाट सम्म पुर्याउन सकिन्छ।

४.२.८ विद्युत उत्पादनको अधिक सम्भावना

हावा लाग्ने हम्पालको धुरी, पारिलो पाटाहरूले सौर्य ऊर्जा उत्पादन लगायत खोलाहरूमा थप विद्युत उत्पादन गर्न सकिने बलियो संभावना छ।

४.२.९ सडक संज्जालको विस्तार

निर्माण भएका सडक संज्जाललाई स्तर उन्नती गरी सबारी साधनको सहयोगमा बस्ती बस्तीमा पुग्न सहज बनाउन सकिन्छ। थप सडक निर्माण गर्नु आवश्यक छैन।

४.२.१० योजनाबद्ध विकासको शुरूवात

हाल गापा योजनाबद्ध किसिमले गाउँ विकासको क्रममा छ। योजनाबद्ध विकासका कार्यक्रमले निर्दिष्ट समयावधिभित्र विकासका लक्ष्य प्राप्त गर्न सहयोग पुऱ्याउँदछ। यस सिलसिलामा तयार पारिएको यो 'मोदी गाउँपालिकाको एकीकृत ग्रामीण विकास योजना' महत्वपूर्ण दस्तावेज सावित हुने छ। जसले गापाको आउने ५ वर्षे गतिविधिहरूलाई निर्देशित गर्ने छ।

४.२.११ नियमित बजेटको व्यवस्था

गापाले केन्द्र र राज्य सरकारबाट प्राप्त गर्ने वार्षिक अनुदान र अन्य सहयोगलाई अरु पनि स्रोतहरू परिचालन गरी स्रोतको आकार बढाई विकासको दायरा र लक्ष्य बढाउने अवसरको रुपमा लिनु आवश्यक हुन्छ।

जलविद्युत, खानी लगायतका प्राकृतिक स्रोतहरूको संभावना भएकाले स्रोत संकलनको लागि आधारहरू छन्। यी स्रोतहरूको सदुपयोगबाट पालिकाको आम्दानी वृद्धि गर्न सकिन्छ।

४.२.१२ गैरसडकहरूको कार्यक्रम र लगानी सहितको उपस्थिति

फोटो १५: मोदी २, पातिचौरमा सडक विस्तार कार्य

यी संस्थाहरूलाई पालिकाको कृषि तथा वनजन्य स्रोतहरूको लगायत मानव स्रोत अध्ययन गर्न उचित अवसर हुनेछ।

४.२.१३ जडिबुटी निर्यातको सम्भावना

हाल अध्ययन टोलीले १५८ गैर काष्ठ वन पैदावरको सूचीकृत गरेको छ। अझ गैरकाष्ठ वन पैदावरको व्यावसायिक योजनाले सिफारिस गरेको लगभग १२ प्रजातिका जडिबुटीहरूलाई व्यापारिक प्रयोजनको लागि उत्पादन गर्न सकिन्छ। योजनाबद्धरूपले संरक्षण संकलन तथा प्रशोधन गरी व्यावसायिक रुपमा विभिन्न लघु उद्यम संचालन गर्न सकिने छ।

४. २. १४ कार्वन संचितीकरण

पालिका भित्रका वनमा विद्यमान उच्च कार्वन संचितीकरण गर्ने क्षमताका प्रजातिका वनस्पतिहरु चिलाउने, खसु, गुरास, खसु, कटुस, फलाट लगायत वनस्पति छन् । एक अध्ययन अनुसार पालिकाका वनमा वार्षिक ११,९२,५९० टन प्रति वर्ष रहेको देखिन्छ । यस कार्वनलाई जलवायु परिवर्तन न्यूनीकरण गर्ने विश्व कार्वन व्यापारमा समावेश गर्न सकिने बलियो सम्भावना छ ।

फोटो २५: पातिचौरबाट देखिने देउपुरको वन क्षेत्र
फोटो २६: पातिचौरबाट देखिने देउपुरको वन क्षेत्र

४. २. १५ पर्यटनको केन्द्र

प्राकृतिक दृश्यहरुले भरिपूर्ण क्षेत्रहरु खासगरी लेस्पारको हम्पाल, चित्रेको पञ्चासे, भुक तथा देउपुरको बीचमा पर्ने भवरकोट, चित्रेको सानदाह लगायतका पर्यटकीय गन्तव्यहरु विकास गर्न सक्ने प्रबल संभावना छन् । साथै पालिकाभित्रका लगभग १२ वटा घरवास कार्यक्रमहरुलाई पर्यटन गतिविधिसंग आवद्ध गर्न सकिन्छ । चित्रे, जयगाउँ, राम्जा, बाजुड, खुइजरी, हलहले, क्याड, लेस्पार, घुरुङ्गा, पूर्णगाउँ, देउपुर, ताङ्ले, लब्सीबोट, भुक, लगायतका गाउँहरुमा होमस्टेको व्यवस्था छ । यी बस्तीहरुमा विद्यमान संस्कृति र प्रकृतिलाई संरक्षण गर्न विशेष कार्यक्रमद्वारा पर्यटन विकास गर्न सकिन्छ । पालिकाभित्र लेस्पार, भिलिवन्याड, लगायतका खोला वा पहाड लगायत छाँगो र भीर पहाड भएकाले साहसिक खेलका लागि गन्तव्यको खोजी गर्न सकिन्छ । पालिकाभित्र विभिन्न किसिमका मठमन्दिर, ऐतिहासिक किल्ला, गढी लगायत धार्मिक तथा सांस्कृतिक स्थानहरुले भरिपूर्ण छ । यसरी प्रकृति र संस्कृतिले धनी पालिकालाई पर्यटन गन्तव्यको रूपमा विकास गर्ने प्रबल सम्भावना रहेको छ ।

फोटो २७: हम्पाल लेक्बाट दक्षिण-पश्चिम तिर देखिने मनोरम दृश्य

४. २. १६ खानी संचालन सम्भावना

वडा ४ को हम्पाल तथा जलजला क्षेत्रमा स्लेट ढुङ्गा र वडा २ र ४ खासगरी देउपुर देउराली क्षेत्रमा चुनढुङ्गा र तामा खानी साथै वडा ६ को महभीरमा क्वार्जइट लगायतका खानीको बलियो संभावना छ । यसको संभाव्यता अध्ययन गरी उत्खनन तयारी गर्नु जरुरी छ ।

फोटो १८: मोदी गापा ४, क्याङ्गु माटिको खानीबाट संकलित स्लेट ढुङ्गा

परिच्छेद ५

आवधिक ग्रामीण विकास योजना

५. १ दूरदृष्टि, उद्देश्य र रणनीतिहरू

मोदी गाउँपालिकाको एकीकृत विकासका लागि चुनौती र अवसरहरूको विद्यमान अवस्था र पृष्ठभूमिका आधारमा तपशिलका दूरदृष्टि, लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीति तर्जुमा गरिएको छ ।

५. १. १ दूरदृष्टि

एकीकृत योजना तर्जुमा गोष्ठीमा उपस्थित स्थानीय जनप्रतिनिधिराजनीतिकप्रतिनिधिहरूबीचको व्यापक छलफल र सहमतिबाट गापा को दीर्घकालीन विकासको दूरदृष्टिको रूपमा 'समृद्ध मोदी' निर्धारण गरिएको छ । यस दूरदृष्टि निर्धारण गर्ने क्रममा मोदी गापालाई आर्थिक, सामाजिक र वातावरणीय हिसाबले समृद्ध बनाउन कृषि, वन, पर्यटन, र पूर्वाधारहरू विकासका जग तथा प्राथमिक हस्तक्षेपका कार्यक्षेत्रहरू हुन भन्ने स्पष्ट आधार पनि निर्धारित गरेको छ ।

फोटो १०: गापाको सभा हलमा आवधिक योजना तर्जुमा कार्यशाला गोष्ठीमा सहभागी जनप्रतिनिधिहरू

५. १. २ लक्ष्य

‘साधन र श्रोतको उच्चतम परिचालन गरी उच्च उत्पादन र उद्यमशीलता केन्द्रित रोजगारी, वातावरण मैत्री पूर्वाधारको विकास र सुशासनको माध्यमद्वारा आर्थिक, सामाजिक तथा पर्यावरणीय हिसाबले समृद्ध गाउँपालिकाको निर्माण’ गर्ने यस गाउँपालिकाको दीर्घकालीन लक्ष्य हो ।

चित्र २२ ले रणनीतिक लक्ष्य प्राप्तिका लागि विकासका मूल विषयगत क्षेत्र र उपक्षेत्रहरूबीच विभिन्न विधाका अन्तर सम्बन्ध देखाएको छ ।

चित्र २२: मोदी गापाका एकीकृत विकासका लागि विषयगत मूलक्षेत्र र उपक्षेत्रहरू बीचको रणनीतिक अन्तरसम्बन्ध ।

५. १. ३ उद्देश्य

यस एकीकृत योजनाको समग्र उद्देश्य 'गाउँपालिकाको सन्तुलित विकास गरी मोदीवासीको आर्थिक, सामाजिक तथा वातावरणीय समृद्धि हासिल गर्नु' रहेको छ । यी उद्देश्यहरू प्राप्तिका लागि अन्य खास उद्देश्यहरू यस प्रकार छन् :

१. साधन र श्रोतको अधिकतम एवं प्रभावकारी परिचालन गरी कृषि, वन, पर्यटन र जलश्रोतमा आधारित उद्यमशीलता, रोजगारी र गुणस्तरीय उत्पादन एवं उत्पादकत्व वृद्धि गरी गापाको आर्थिक वृद्धि गर्ने ।
२. निश्चित आवश्यकता अनुसारको दिगो आर्थिक विकास र सामाजिक कल्याणमा सहयोग पुऱ्याउने वातावरण मैत्री एवं दिगो भौतिक पूर्वाधारको विकास गर्ने ।
३. स्थानीय नागरिकहरूको क्षमता अभिवृद्धि सहित जैविक विविधता तथा वातावरणीय स्रोत एवं सेवाहरूको दिगो संरक्षण र उपयोग मार्फत् स्थानीय पारिस्थितिक प्रणाली (Ecosystem) को सुधार र विपद्/जोखिम एवं जलवायू परिवर्तनको असरको अनुकूलन/न्यूनीकरण गरी गापालाई सामाजिक-वातावरणीय समृद्धि उन्मुख गराउने ।
४. गुणस्तरीय एवं जीवनोपयोगी शिक्षा, स्तरीय स्वास्थ्य र स्वच्छ खानेपानी सेवामा सर्वसुलभ पहुँच स्थापना गरी गापामा शिक्षित तथा स्वस्थ नागरिकहरू र गुणस्तरीय मानव संसाधनको विकास गर्ने ।
५. विभेद र असमानताको न्यूनीकरण सहितको सामाजिक न्यायको व्यवस्था, समग्र सेवामा जवाफदेहिता एवं पारदर्शिताको नीति र आधुनिक सूचना प्रविधिको प्रयोगको माध्यमबाट गापामा नागरिक सुरक्षा र सुशासनको प्रत्याभूति दिने ।

५. १. ४ रणनीति

उद्देश्य		रणनीति
१. साधन र श्रोतको अधिकतम एवं प्रभावकारी परिचालन गरी कृषि, वन, पर्यटन र जलश्रोतमा आधारित उद्यमशीलता, रोजगारी र गुणस्तरीय उत्पादन एवं उत्पादकत्व वृद्धि गरी गापा को आर्थिक वृद्धि गर्ने ।	१.१	अनुसन्धान एवं विकास र आवश्यक समन्वय सहित स्थानीय श्रोत र साधनको प्रभावकारी उपयोग मार्फत् उत्पादन एवं उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने ।
	१.२	उच्च मूल्य तथा तुलनात्मक लाभका क्षेत्रहरूको पहिचान गरी कृषि, वन, पर्यटन र जलश्रोतमा आधारित गुणस्तरीय उत्पादन वृद्धि एवं निकासी प्रवर्धन गर्ने ।
	१.३	कृषि, वन, पर्यटन र जलश्रोतमा आधारित रोजगार/स्वरोजगारमूलक उद्योग तथा उद्यमशीलताको विकास मार्फत् खाद्य सुरक्षा एवं गरीबी निवारण गर्ने ।
	१.४	कृषि, वन, पर्यटन र जलश्रोत क्षेत्रसंग सम्बन्धित आर्थिक गतिविधिको आधुनिकीकरण एवं व्यावसायीकरण र व्यवसायीहरूको क्षमता अभिवृद्धिको माध्यमबाट उत्पादन, उत्पादकत्व र बजार प्रवर्धन गर्ने ।
	१.५	सार्वजनिक, निजी र सहकारीको उपयुक्त एवं प्रभावकारी परिचालन मार्फत् लगानी वृद्धि गरी उत्पादन तथा रोजगारी प्रवर्धन सहित दिगो आर्थिक वृद्धिहासिल गर्ने ।
	१.६	गरीब तथा पिछडिएका र आर्थिक रुपमा सीमान्तकृत समुदायलाई प्राथमिकतापूर्ण सहयोगको माध्यमबाट उद्यमशीलता र रोजगारीको विकास मार्फत् सन्तुलित र समतामूलक आर्थिक वृद्धि हासिल गर्ने ।
२. निश्चित आवश्यकता अनुसारको आर्थिक विकास र सामाजिक कल्याणमा सहयोग पुऱ्याउने वातावरण मैत्री एवं दिगो भौतिक पूर्वाधारको विकास गर्ने ।	२.१	निश्चित आवश्यकता र मापदण्ड सहितको प्रभावकारी भौतिक पूर्वाधार गुरुयोजनाको आधारमा कृषि, पर्यटन, उर्जा, यातायात लगायतका आर्थिक विकास केन्द्रित गुणस्तरीय भौतिक पूर्वाधारको निर्माण गर्ने ।
	२.२	सबै नागरिकहरूको पहुँच स्थापित हुनसक्ने गरी मानव संसाधन विकास र समाज कल्याण केन्द्रित शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी, प्रशासकीय सेवा, बस्ती विकास जस्ता क्षेत्रको भौतिक पूर्वाधारको योजनाबद्ध निर्माण गर्ने ।
	२.३	वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन र वातावरणमैत्री प्रविधिको प्रयोगको माध्यमबाट हरेक किसिमका भौतिक पूर्वाधारहरू निर्माणमा वातावरण संरक्षण तथा दिगोपनको सुनिश्चितता गर्ने ।
	२.४	भौतिक पूर्वाधार निर्माण र मर्मतसम्भारमा स्थानीय सहभागिताको सुनिश्चितता र नागरिकहरूको क्षमता अभिवृद्धि गरी त्यस्ता पूर्वाधारहरूको दिगोपनको सुनिश्चितता गर्ने ।
	२.५	सुरक्षित एवं व्यवस्थित बस्ती तथा आवास सहितको योजनाबद्ध ग्रामीण विकास तथा शहरीकरणको माध्यमबाट गापालाई नगरोन्मुख गापा को रुपमा विकास गर्ने ।
३. स्थानीय नागरिकहरूको क्षमता अभिवृद्धि सहित जैविक विविधता तथा वातावरणीय श्रोत एवं सेवाहरूको दिगो संरक्षण र उपयोग मार्फत् स्थानीय पारिस्थितिक प्रणालीको सुधार र विपद्/ जोखिम एवं जलवायू परिवर्तनको असरको न्यूनीकरण गरी गापा लाई सामाजिक-वातावरणीय समृद्धि उन्मुख गराउने ।	३.१	स्थानीय नागरिकहरूको क्षमता अभिवृद्धि गरी जल, जमीन, वन तथा वातावरणीय श्रोत एवं सेवाहरूको वैज्ञानिक व्यवस्थापन मार्फत् दिगो संरक्षण, संवर्धन र उपयोग गरी आर्थिक आयआर्जन प्रवर्धन र स्थानीय पारिस्थितिक प्रणालीको सुधार गर्ने ।
	३.२	आर्थिक सामाजिक विकासका हरेक क्रियाकलापलाई वातावरणमैत्री बनाई र जलवायू परिवर्तनको जोखिम बहन गर्न सक्ने गरी स्थानीय उत्पादन प्रणालीको क्षमता अभिवृद्धि गरी गापा मा विपद् जोखिम एवं जलवायू परिवर्तनको असर न्यूनीकरण गर्ने ।
	३.३	विपद् जोखिम एवं जलवायू परिवर्तन प्रतिरोधी प्रविधिको प्रयोग सहित स्थानीय नागरिकहरूमा जलवायू परिवर्तनको असर सम्बन्धी सचेतना र पुनर्उत्थान क्षमताको विकास मार्फत् विपद् जोखिम एवं जलवायू परिवर्तनको असर न्यूनीकरण गर्ने ।

उद्देश्य		रणनीति
४. गुणस्तरीय एवं जीवनोपयोगी शिक्षा, स्तरीय स्वास्थ्य र स्वच्छ खानेपानी सेवामा सबैमुलभ पहुँच स्थापना गरी गापा मा शिक्षित तथा स्वस्थ नागरिकहरू र गुणस्तरीय मानव संसाधनको विकास गर्ने ।	४.१	सम्बन्धित निकायहरूसंगको समन्वय र सहकार्यमा आवश्यक पूर्वाधार र दक्ष जनशक्तिको व्यवस्था सहित आधुनिक प्रविधिमा आधारित शिक्षा तथा स्वास्थ्य सेवाको विकास गरी त्यसमा सबै नागरिकहरूको पहुँच स्थापना गर्ने ।
	४.२	उत्पादन र रोजगारमूलक गुणस्तरीय एवं जीवनोपयोगी शिक्षा, स्तरीय स्वास्थ्य सेवा र स्वच्छ खानेपानी तथा सरसफाई सेवा मार्फत् शिक्षित तथा स्वस्थ नागरिकहरू र गुणस्तरीय मानव संसाधनको विकास गर्ने ।
	४.३	नयाँ पाठ्यक्रम तथा पाठ्यशैलीको प्रयोग, आवश्यक शैक्षिक पूर्वाधार एवं जनशक्तिको व्यवस्था शिक्षालाई प्राविधिक शिक्षातर्फ उन्मुख गर्दै स्थानीय आवश्यकता समेत परिपूर्ति हुनेगरी गुणस्तरीय एवं प्राविधिक जनशक्तिको उत्पादन गर्ने ।
	४.४	नवप्रवर्तक शिक्षाको माध्यमबाट दक्ष युवा जनशक्ति तथा नेतृत्व तयार गरी सामाजिक आर्थिक क्रियाकलापमा युवा सहभागितालाई प्राथमिकतापूर्वक वृद्धि गर्ने ।
५. विभेद र असमानताको न्यूनीकरण सहितको सामाजिक न्यायको व्यवस्था समग्र सेवामा जवाफदेहिता एवं पारदर्शिताको नीति र आधुनिक सूचना प्रविधिको प्रयोगको माध्यमबाट गापा मा नागरिक सुरक्षा र सुशासनको प्रत्याभूति दिने ।	५.१	कानूनी, नीतिगत र संस्थागत व्यवस्था गरी गापा भित्रका सामाजिक, जातिय तथा लैङ्गिक विभेद र उत्पीडनको अन्त्य र समावेशीकरणको नीति अवलम्बन गरी गापाका हरेक सामाजिक आर्थिक क्रियाकलापमा पिछडिएका तथा सीमान्तकृत क्षेत्रका नागरिकहरूको सहभागिता सुनिश्चित गर्ने ।
	५.२	अपाङ्ग, असहाय, जोखिममा परेका र हिंसा पीडित महिला, बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिकहरूको निमित्त सामाजिक सुरक्षाको सुनिश्चितता गर्ने ।
	५.३	गापा का सामाजिक तथा प्रशासकीय संरचनाहरू बालमैत्री, अपाङ्गमैत्री तथा ज्येष्ठ नागरिकमैत्री बनाई त्यस्ता सेवाहरूमा उनीहरूको पहुँच सहज बनाउने ।
	५.४	शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाई जस्ता आधारभूत सार्वजनिक सेवामा सबै नागरिकहरूको समान पहुँच स्थापित गर्ने ।
	५.५	कानूनी, नीतिगत र संस्थागत व्यवस्था मार्फत् शासकीय सुधार गरी गापा का सामाजिक, आर्थिक एवं प्रशासनिक सेवा तथा क्रियाकलापहरूमा पारदर्शिता कायम गर्दै संवेदनशील, जवाफदेही र पारदर्शी शासन प्रणालीको विकास गर्ने ।
	५.६	गापा का सम्पूर्ण सूचना तथा सेवा प्रणालीलाई आधुनिक सूचना प्रविधिको प्रयोगको माध्यमबाट चुस्त दुरुस्त र प्रभावकारी बनाउने ।
	५.७	गापा को राजश्व संकलन र खर्च प्रणालीमा नवीनतम सुधार गरी गापा को समग्र सार्वजनिक वित्तीय प्रणालीलाई सुदृढ, किफायती र प्रभावकारी बनाउने ।

५. २ मार्गनिर्देशन र परिचालनका सिद्धान्तहरू

गापाको दीर्घकालीन लक्ष्य प्राप्त गर्न, र प्रत्येक क्षेत्र र उप क्षेत्रहरूभित्रका उद्देश्यहरू प्राप्तिका लागि प्रमुख रणनीति र क्रियाकलापहरू तयार गर्नुमा गरिएका छन् जसलाई कार्यान्वयन गर्न र सो अनुसार प्रतिफल हासिल गर्न केही मार्गनिर्देशन र परिचालनका सिद्धान्तहरू पनि तय गरिएको छ। मोदी गापाले यी सिद्धान्तहरूलाई रणनीतिक कार्यविधिका रूपमा अनिवार्य अपनाउनु पर्नेछ जो यस प्रकारका छन् :

५. २. १ राष्ट्रिय/अन्तर्राष्ट्रिय नीतिहरूको सम्मान

यस योजनाको उद्देश्य र रणनीतिहरू नेपाल सरकारले प्रतिपादित र आवलम्बन गरेका सबै राष्ट्रिय नीति र योजनाहरू मर्म र भावनानुरूप हुनुका साथै यस योजनाले नेपाल सरकार पक्षधर भएको सबै अन्तराष्ट्रिय अधिवेशन र सन्धिहरूका सबै प्रावधानहरूलाई अक्षरस पालना गर्नुपर्दछ। यो 'मोदी गाउँपालिकाको एकीकृत ग्रामीण विकास योजना' दिगो विकासका लक्ष्यहरू (२०१५-२०३०) बाट निर्देशित छ र यसले राष्ट्रिय योजना आयोगको '१५ औं योजना अवधारण पत्र', 'राष्ट्रिय जैविक विविधता रणनीति र कार्ययोजना', 'नेपालको राष्ट्रिय रामसार नीति तथा कार्य (२०१८-२०२४)', आइची लक्ष्य र मौसम परिवर्तनसँग आवद्ध UNFCCC अन्तराष्ट्रिय सन्धिहरूका प्रावधानहरूलाई समेटेको छ।

५. २. २ पारिस्थितिक प्रणाली अनुकूलन विधिको व्यवस्था

पारिस्थितिक प्रणालीमा आधारित कार्यविधिले पारिस्थितिक प्रणाली र विकास एकआपसमा सहसम्बन्ध र सहअस्तित्वको विषय भएको तथ्य स्वीकार गर्दछ। जलाधारको एकीकृत विकास नै मोदी गापाको विकास हो। यस क्रममा विकासका प्रत्येक खण्डसँग जलाधार, जङ्गल, जमीन, पानी र अन्य क्षेत्रहरूको अन्तर तथा सह-सम्बन्धलाई सबल तथा सुदृढ बनाउँदै दिगो विकासको सुनिश्चितता गर्नु पर्दछ। यस अर्थमा मोदी गापा आफैमा एउटा पारिस्थितिक प्रणाली हो र यसको व्यवस्थापनमा 'पारिस्थितिक अवस्थाको प्रयोग गर, तर यसलाई न मास' भन्ने व्यवहारिक मान्यता पालना गर्न निम्न बुँदाहरूलाई अक्षरस लागु गर्नुपर्दछ :

- पारिस्थितिक प्रणालीको प्राकृतिक प्रक्रिया र अवयवहरू बीचको अन्तर निष्ठालाई अविच्छिन्न गर्न सकिन्न।
- पारिस्थितिक प्रणालीको व्यवस्थापनमा स्थानाविशेष सीमा र स्थानहरू बीचको सिमापारको अवस्था अपरिहार्य हुन्छ। यस सन्दर्भमा गापाको सीमा आफैमा पारिस्थितिक प्रणालीको सीमा हुने र गापाभन्दा बाहिरको सीमा भने सिमापारको अवस्था भएको बुझनु पर्दछ।
- पारिस्थितिक प्रणालीको परिवर्तनलाई टार्न सकिन्न, यो पारिस्थितिक प्रणालीको अकाट्य चरित्र हो।
- मानिस पारिस्थितिक प्रणालीको अभिन्न अंश हो।
- ज्ञानमा आधारित अनुकूलन विधि पारिस्थितिक प्रणालीको व्यवस्थापन गर्न अपरिहार्य छ।
- पारिस्थितिक प्रणालीको व्यवस्थापनमा बहुसरोकारवालाहरूको भूमिका र सहकार्य महत्वपूर्ण हुन्छ।
- विकासका सबै प्रक्रियामा पारिस्थितिक प्रणालीको अनुकूलन विधिहरूलाई प्रवाहित गर्नपर्दछ।

विकासका प्रक्रियाहरू अत्यन्त गतिशील छन् र हाम्रा वातावरण र विकासका कार्यहरू गतिशीलताको यो सिद्धान्तबाट पृथक रहन सक्दैन । एक समयमा सम्पादन गरेका नीति र कार्यले अर्कोपल्ट पहिलेको भैं उपलब्धि हाँसिल गर्दछ भन्ने कुनै भरोशा हुन्न, त्यसकारण व्यवस्थापन पक्षले विकासको प्रतिक्रियाहरू समयमै बुझ्न सक्नु पर्दछ र सो अनुकूल गतिविधिहरू सञ्चालन गर्नु पर्दछ । कार्यक्रम सञ्चालनको यो लचिलो प्रावधानले अनुकूलनका गतिविधिहरू खोजी गर्ने अवसर प्रदान गर्दछ ।

५. २. ३ उत्तरदायित्वकरण

संस्थाहरूको कार्यहरू प्रतिको समर्पण र उत्तरदायित्वमा योजनाको कार्यान्वयन र प्रभावकारिता निर्भर रहन्छ । संस्थाहरूको उत्तरदायित्व वहन गर्ने क्षमताले विकासका गतिविधिहरूलाई लक्ष्यसम्म पुर्‍याउनका साथै सुशासनको व्यवस्थापनमा पनि उल्लेखनीय योगदान पुर्‍याउँछ । तसर्थ, योजनाको प्रभावकारी र सफल कार्यान्वयनका लागि समाजका हरेक तप्का र विधाले कार्यक्रम र गतिविधिप्रति उत्तरदायी हुनु अत्यन्त आवश्यक छ ।

५. २. ४ ढिगोपनको सुनिश्चितता

कार्यक्रमका रणनीति र गतिविधिहरू तर्जुमा गर्दा सामाजिक तथा वातावरणीय स्थिरतालाई कायम राख्ने र नकरात्मक प्रभावका संभावनाहरूलाई न्यूनीकरण गरिएको हुन्छ । त्यसकारण, यस योजनाले कार्यक्रम र कार्यहरूको सूचीमा वातावरण प्रभाव अनुगमन र मूल्याङ्कनलाई विशेष महत्व दिएको र अनुगमनलाई प्रतिफलमूखी बनाउन एक स्वतन्त्र अनुगमन निकायको प्रावधान गरेको छ । यो प्रावधान शुरुमा खर्चिलो र बोझिलो भैं लाग्दछ तर कालान्तरमा यसले मोदी गापालाई एक सक्षम गापाको रूपमा स्थापित गर्नुका साथै वातावरणजन्य विपद्बाट हुने घर-धनको क्षति, जीवन विनासको भय, पूर्वाधार र सम्पत्तिको क्षतिले पर्न सक्ने थप आर्थिक भार र व्यवस्थापनमा लाग्ने खर्चको अनावश्यक भन्फटबाट जोगाउँदछ । मोदी गापा ले विकासका हरेक गतिविधिहरूले सामाजिक तथा वातावरणीय सन्तुलनको मर्मप्रति गम्भिर र सजग हुनु पर्दछ र यसको सुनिश्चितताका लागि यो पक्षलाई आफ्नो जाँचसूचीमा अनिवार्य समावेश गर्न आवश्यक छ ।

५. २. ५ उत्तप्रतिफलका निर्मित साझेदारी तथा सहकार्य

पारिस्थितिक प्रणालीको अनुकूलन व्यवस्थापनले वातावरण संरक्षण जस्तो गहन कार्यमा साझेदार र सरोकारवालाहरूको भूमिकालाई पूर्णरूपले अङ्गिकरण गरेको छ । यिनीहरूको सहकार्य र सहअस्तित्वको कार्यक्रमले वातावरण संरक्षणका जटिल भन्दा जटिल मुद्दाहरूलाई समयसिमा भित्रै समाधान गर्ने सामर्थ्य राख्दछ ।

विकास र संरक्षणका प्रक्रियाहरूसँग विविध विधा र कारकहरूको अन्तर सम्बन्ध हुन्छ र यी सम्बन्धहरू सधैं एकै प्रकृतिका र सरल हुन्छन् भन्ने ग्यारेन्टी हुन्न । यस अवस्थामा, कुनै खास विषयमा जस्तै विपद् र

कार्बन व्यवस्थापन कार्यको लागि उदाहरणीय योगदान गरेका वा विशिष्ट काम गरेका सरकारी, अर्धसरकारी, अन्तर्सरकारी, गैसस र समुदायका संस्थाहरूसँग गापा लेविपद् र कार्बन व्यवस्थापनको सहकार्य गर्नसक्छ। यस्ता सहकार्यले उच्चप्रतिफल हाँसिल गर्दछ। गापाले थप स्रोत र सीपको लागि बाहिरी संघ/संस्थाहरूसँगको समन्वयमा र साभेदारीमा समृद्धिका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्न र उच्च प्रतिफल हाँसिल गर्न सधैं अग्रसर हुन आवश्यक छ। साभेदारी कार्यक्रमको समन्वय र कार्यान्वयनले स्रोतहरूको प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्नुका साथै सरकारका रणनीतिक/नीतिगत प्रावधानहरूलाई स्थानीय विकासमा संस्थागत गर्दछ।

५.२.६ परिणाममूखी कार्यका लागि आर्थिक दायरा

विकासका सबै गतिविधिहरूले लक्षित परिणामहरू ल्याउनु पर्दछ। धेरै गतिविधिहरू कार्यान्वयन गर्ने तर अर्थपूर्ण नतिजा उपलब्ध नहुने जस्ता कार्यक्रमले स्रोत-साधनको गलत प्रयोग गर्दछ, त्यसकारण गापाले यस्ता मिथ्या कार्यलाई समयमा त्याग्नु पर्दछ। यस अर्थमा, गापाले हरेक वर्ष अनुभव र सिकाईका आधारमा कार्यक्रमहरूलाई बृद्धि गर्दै लैजानु पर्दछ जसको लागि गापाले स्रोत र अवसरको खोजी र आर्थिक दायराको विस्तार गर्न बहुसरोकारवालाहरूसँगको सहकार्य गर्न तयार हुनुपर्दछ।

५.२.७ जाँचसूचीको अनिवार्य पालन

माथि उल्लेखित रणनीतिक र मार्गनिर्देशन र कार्य परिचालनका सिद्धान्तहरूको अतिरिक्त स्थानीय वासिन्दाहरूलाई सबै प्रकारका सेवा र सुविधाहरूलाई प्रभावकारीरूपमा प्रदान गर्न र विकासका गतिविधिहरूलाई परिणाममूखी बनाउन मोदी गापा व्यवहारिक कार्यविधि कडाइका साथ अवलम्बन गर्न जरुरी छ। गापाबाट प्राप्त कुनै पनि सेवा र सुविधा लिने वा लिन जाने वा चाहने सबै सेवाग्राहीहरूले गापा ले निर्धारण गरेको कार्यविधिको 'जाँचसूची' का सबै सूचकहरूलाई पूरुरूपले पालना गरेको हुनुपर्दछ। यस्तो आचरण पुरा नगर्ने सेवाग्राहीलाई सूचक पालना नगरुञ्जेल गापाबाट पाउने सेवा र सुविधामा रोक लगाउनु पर्दछ। यो 'रोकावट' को व्यवहारिक पालना सरल र सहज छैन तथापि यो ससर्त र अनिवार्य हुनुपर्छ। यस कार्यका लागि सेवाग्राही व्यक्ति र घरधुरीको कार्य सम्पादनका अभिलेख सहितको प्रभाकारी अनुगमन र मूल्याङ्कन व्यवस्था हुन जरुरी छ। यो प्रावधान नगरेमा हरेक नागरिकमा श्रम र लगानी बेगर विकास पाइन्छ भन्ने भावनाको विस्तार हुन्छ जो दिगो विकासका लागि घातक शत्रु हो। निम्न बुँदाहरूलाई गापाको कार्यविधिको 'जाँचसूची' मा समावेश गर्न सिफारिस गरिएको छ जसको अनिवार्य पालन हुन जरुरी छ :

- सबै राजनीतिक पार्टी, सामाजिक नेता लगायतका सरोकारवालाहरूको घोषणा-पत्रमा 'स्कूल बाहिर कुनै बालबालिका नरहुन्' भन्ने नीति समावेश गरी जोखिम अवस्थाका, अल्पसंख्यक, वञ्चित र फरक क्षमताका बच्चालाई निःशुल्क शिक्षाका लागि दवाव दिन यो प्रावधानलाई गापा को 'जाँचसूची' मा राखिएको हो। यसले मोदी गापाका सबैलाई विद्यालयमा जान मद्दत गर्दछ र शिक्षाको पहुँचमा सबैको सुनिश्चितता गर्दछ।

- सेवाग्राहीलाई प्रदान गरिने सबै सेवा, सुविधा र कार्य सम्पादनमा 'वार्षिक ५ वोट वृक्षारोपण' को व्यवहारिक आचरणको विकास गर्न मोदी गापा को 'जाँचसूची' सहितको कार्यविधिको कार्यान्वयन अनिवार्य गर्ने । यसले मोदीका लगभग ६००० घरधुरीले वार्षिक ३०,००० बोटविरूवा सामुदायिक वन वा नीजि जग्गामा हुर्काउने परिपाटीको विकास हुन्छ र हरेक वर्ष कम्तीमा ३५ हेक्टरमा वनको हैसियतमा सुधार हुन्छ ।
- खुल्ला चरिचरनको अवस्थाबाट बन्धनलाई जोगाउन र खोलानालामा पानीको सुख्दो अवस्थामा उल्लेखनीय सुधार गर्न मोदी गापाले वनको स्थानीय निकायसँग सहकार्यमा नेपाल सरकारको विद्यमान ऐन/नियमको प्रावधानलाई कडीकडाईका साथ वन, खुल्ला चउर, नदीका किनारा आदिमा खुल्ला चरिचरन तुरुन्त बन्देज गर्नुपर्दछ । गापाको 'जाँचसूची' सहितको कार्यविधिमा 'बन्ध चरन' समावेश गरिएको छ । यसको साथै, गापाको आर्थिक विकासको महत्वपूर्ण पाटो मध्ये पशुधनको व्यावसायिक उत्पादन एक कृषिउद्योग पनि हो । यो उद्योगको विकास डालेघाँस र भूईँघाँस वेगर सम्भव छैन । गापाले घरेलु चौपायाको पालन होस् या त पशुधनको व्यावसायिक योजना लागु गर्नेमा होस् डालेघाँस/भूईँघाँसको प्रचुर उपलब्धतालाई महत्व दिनुपर्दछ । त्यसैले गापाको 'जाँचसूची' सहितको कार्यविधिमा 'प्रचुर डालेघाँस'को प्रावधान राखिएको छ जसलाई पशुविकासको स्थानीय निकायले कार्यक्रमको अनुगमन सहित यो कार्य अनिवार्य लागु गर्नुपर्दछ । यस कार्यले वनमा गाई-बस्तुका चाप कमी गर्नुका साथै वनको हैसियत र जलाधारको अवस्थामा पनि सुधार ल्याउने छ ।
- बढ्दो जल सङ्कट, सुख्दै गईरहेका खोलानाला, कुवा र पोखरी र सङ्कुचनमा रहेका जलाधार क्षेत्र र दिनानुदिन बढ्दो तापक्रमले सुख्दै गएका पाखा, बारी र खेतहरूमा पानीको व्यवस्था गर्नु सजिलो छैन । गापा ले यथासम्भव धेरै भन्दा धेरै ससाना पोखरीहरू निर्माण गरी वर्षे पानीको संग्रह गर्न ढिलो भईसकेको छ । यसका लागि 'पोखरीयुक्त गाउँ' कार्य सञ्चालन विधिको भावनानुसार हरेक गाउँमा समुदायहरूले कम्तीमा एउटा पोखरी बनाई त्यसमा बाह्रैमासा पानी अडाउने व्यवस्थाको सुरुवात गर्ने उद्देश्यले 'पोखरीयुक्त गाउँ'लाई गापाको 'जाँचसूची' राखिएको छ ।
- आधुनिक विकासको सूचक मध्ये ऊर्जाको प्रयोगमाथि घर-समुदायको पहुँच हुनु पनि एक हो । मोदीका बासिन्दाले ऊर्जाका लागि अब दाउराको प्रयोग गर्ने परिपाटी क्रमशः हटाउँदै जानु पर्दछ । यसका लागि गापाले प्रत्येक घरधुरीमा वैकल्पिक ऊर्जाको व्यवस्था गर्ने कार्यक्रमलाई प्रभावकारी बनाउन यसको 'जाँचसूची' मा 'ऊर्जा घर' को व्यवस्था सहित कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु आवश्यक छ । यो योजनाको कार्यान्वयनले मोदी गापाका घरधुरीमा गोबर ग्याँस तथा विद्युतिय उपकरणहरूको सेवा र सुविधाबाट लाभान्वित हुनेछन् ।
- पातिचौर जस्ता गापाका बस्तीहरूमा बजार व्यवसाय क्रमशः बढ्दो छ । अब गापाले बजार र बस्तीहरूमा सूचक सहितको स्वास्थ्य र सरसफाइको सबल नतिजाहरू दिनु पर्दछ । यसका लागि

गापा को 'जाँचसूची' मा 'शौचालय र सेवा' र 'शुन्य ठोस फोहर' को अनिवार्यता गरिएको छ । यस प्रावधानले विद्यालय, कार्यालय, र गाउँ-बजार केन्द्रहरूको मानकीकरण 'शुन्य ठोस फोहर' को आधारमा र सबै घरहरूको मापन अनिवार्य शौचालयको आधारमा जाँचसूची प्रमाणीकरण गरेर मात्र सरकारी अनुदान दिने व्यवस्थाको कार्यान्वयन गर्नु पर्दछ ।

५.३ विषयगत मूलक्षेत्रहरू

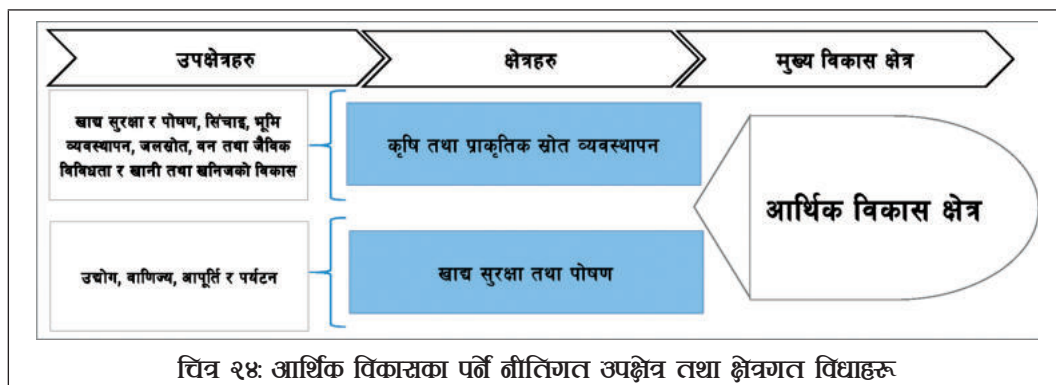
'मोदी गाउँपालिकाको एकीकृत ग्रामीण विकास योजना' को विषयगत मूलक्षेत्रहरू नेपाल सरकारको राष्ट्रिय योजना आयोगले स्थानीय तहहरूको योजना तयार पार्नको लागि बनाईएको सहयोगी दस्तावेज 'स्थानीय तहको योजना तर्जुको दिग्दर्शन, २०७५' को भावनानुरूप ४ वटा मूल विषयमा केन्द्रित छ (चित्र-२३) ।

उल्लेखित विषयगत मूलक्षेत्रहरूको नाभिक केन्द्रमा 'सुशासन' रहेको छ । सुशासनको अवस्था गापामा जतिजति सबल हुँदै जान्छ गापाले त्यसैगरी स्थानीयहरूलाई विषयगत विधामा सेवा-सुविधाहरू प्रभावकारी रूपमा प्रदान गर्दै जान्छ ।

५.३.१ आर्थिक विकास क्षेत्र

यस विषयगत मूलक्षेत्रका उपक्षेत्र र हरेक उपक्षेत्र भित्र नीतिगत रूपमा समावेश गरिएका विकासका क्षेत्रहरू एक आपसमा प्रकृयागत हिसाबले पनि सम्बन्ध राख्दछन् जसलाई सचित्रण प्रस्तुत गरिएको छ (चित्र-२४) ।

५. ३. २ सामाजिक विकास क्षेत्र

यो विषयगत क्षेत्रभित्र ११ वटा उपक्षेत्रहरू छन्। ती हुन् :

• जनसंख्या तथा बसाइँसराई उपक्षेत्र	• बालबालिका तथा किशोरकिशोरी उपक्षेत्र
• शिक्षा उपक्षेत्र	• जेष्ठ नागरिक उपक्षेत्र
• स्वास्थ्य र पोषण उपक्षेत्र	• अशक्त जनसंख्या उपक्षेत्र
• खानेपानी र सरसफाई उपक्षेत्र	• खेलकुद विकास उपक्षेत्र
• युवा विकास उपक्षेत्र	• सामाजिक सुरक्षा र संरक्षण उपक्षेत्र
• लैंगिक समानता तथा महिला सशक्तिकरण उपक्षेत्र	

५. ३. ३ पूर्वाधार विकास क्षेत्र

यो विषयगत मूलक्षेत्रभित्र निम्नानुसारका ७ वटा उपक्षेत्रहरू छन् :

• ऊर्जा विकास उपक्षेत्र	• भवन तथा शहरी विकास (गापाका अन्य क्षेत्र) विकास उपक्षेत्र
• यातायात पूर्वाधार र व्यवस्थापन उपक्षेत्र	• ग्रामीण बस्ती विकास उपक्षेत्र
• सूचना तथा संचार विकास उपक्षेत्र	• आवास तथा बस्ती उपक्षेत्र
• भवन तथा शहरी विकास (गाउँपालिका) विकास उपक्षेत्र	

५. ३. ४ लोकतन्त्र तथा सुशासन क्षेत्र

यो विषयगत मूलक्षेत्रभित्र गापा को प्राथमिकताका निम्नानुसारका १० वटा उपक्षेत्रहरू छन् :

• स्थानीय एकता उपक्षेत्र	• मानव अधिकार उपक्षेत्र

• शान्ति सुव्यवस्था र सुरक्षा उपक्षेत्र	• न्याय प्रणाली उपक्षेत्र
• नेतृत्व विकास उपक्षेत्र	• सुशासन उपक्षेत्र
• अन्तर्राष्ट्रिय आर्थिक सम्बन्ध विकास उपक्षेत्र	• प्रशासनिक सुशासन उपक्षेत्र
• निर्वाचन प्रणाली सुधार उपक्षेत्र	• भ्रष्टाचार निवारण उपक्षेत्र

५. ३. ५ अन्तरसम्बन्धित क्षेत्र

यस क्षेत्रले माथि उल्लेखित सबै क्षेत्र र उपक्षेत्रसँग अन्तरसम्बन्ध राख्ने विषय र विधालाई जनाउँदछ । यस भित्र निम्नानुसारका ५ वटा उपक्षेत्रहरू छन् :

• तथ्यांक व्यवस्थापन प्रणाली उपक्षेत्र	• अनुसन्धान र विकास उपक्षेत्र
• गरीबी उन्मूलन उपक्षेत्र	• वातावरण, जलवायु तथा प्रकोप व्यवस्थापन उपक्षेत्र
• मानव संसाधन विकास उपक्षेत्र	

५. ३. ६ समष्टिगत आर्थिक नीति

यस भित्र निम्नानुसारका ६ वटा उपक्षेत्रहरू छन् :

• तथ्यांक प्रणाली	• सार्वजनिक ऋण
• राजश्व परिचालन	• सार्वजनिक, निजी र सहकारी साभेदारी
• वैदेशिक लगानी तथा सहायता परिचालन	• अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण

५. ३. ७ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

यो क्षेत्रले समग्र योजनाको कार्यान्वयनको अनुगमन र मूल्यांकन गर्ने काम गर्दछ ।

गापाको सामाजिक तथा वातावरणीय समृद्धि गर्न माथिका विषयगत क्षेत्र र उपक्षेत्र गरिने प्राथमिकताका कार्यक्रमहरूलाई आगामी भाग र उपभागमा वर्णन गरिएको छ ।

५. ४ आर्थिक विकासका आवधिक योजना

५. ४. १ कृषि तथा पशुपंक्षी विकास

कृषि तथा पशुपंक्षीपालन पेशा गापाका स्थानीय वासिन्दाहरूको जीविकोपार्जनको मेरुदण्ड हो । यस गापा को ६७ प्रतिशत वासिन्दाहरूको मुख्य पेशा कृषि हो र यो गापा को सामाजिक तथा आर्थिक विकासको

मुख्य आधार पनि रहेको छ। यस गापा मा केही व्यवसायिक तरकारी खेती र पशु फर्म संचालित छन्। यहाँका ४२ प्रतिशत घरपरिवार आफ्नो उत्पादनले ३ महिना पनि खान नपुग्ने खालका छन्। खेतीयोग्य जमीन मध्ये भण्डै २३ प्रतिशत अर्थात् करीब साढे ६ हजार रोपनी जमीन अभै बाँभो र जम्मा जमीनको २१.६ प्रतिशत जमीन मात्र सिंचित रहेको छ। परम्परागत र निर्वाहमुखी खेती प्रणालीका कारण कृषि उत्पादकत्व र उत्पादन कम हुनाले कृषि कर्म प्रतिको युवा आकर्षण पनि कम छ। यस गापाको कृषि तथा पशुपंक्षी विकासका सबै कार्यक्रम र गतिविधिहरूले दिगो विकासको राष्ट्रिय लक्ष्य नं. १- सबै क्षेत्रमा सबै किसिमका गरीबीको अन्त्य र लक्ष्य नं. २- भोकमरी अन्त्य, खाद्य सुरक्षाको सुनिश्चितता तथा पोषणावस्थामा सुधार र दीर्घकालीन कृषिको प्रवर्द्धन प्राप्तमा विशेष योगदान दिन्छ। कृषि विकास रणनीति (२०१५-२०३५) बाट निर्देशित नेपालको कृषि विकासका लक्ष्य र कार्यक्रमहरूले निर्वाहमुखी अवस्थामा रहेको कृषि क्षेत्रलाई आधुनिकीकरण, व्यावसायीकरण, यान्त्रीकरण गर्दै प्रतिस्पर्धात्मक बनाउन र परिमाणात्मक तथा गुणात्मक हिसाबले कृषि उत्पादन बृद्धि गर्न जोड दिएको छ। यस गापा ले पनि प्रकृति प्रदत्त भौगोलिक विविधताको भरपूर प्रयोग गर्दै आफ्नो आर्थिक विकासको एक मुख्य आधारको रूपमा रहेको कृषि तथा पशुपंक्षीपालन क्षेत्रको विकासको व्यवस्थित योजना निर्माण र कार्यान्वयनतर्फ पाइला बढाउनु आवश्यक छ।

क. समस्या, चुनौती र अवसर

मोदी गापाले कृषि तथा पशुपंक्षीपालनको क्षेत्रमा रासायनिक मल तथा कीटनाशक औषधि तथा औजार जस्ता कृषि सामग्रीहरूको समयानुकूल आपूर्ति र दक्ष जनशक्ति तथा प्राविधिकहरूको अभाव, उत्पादित बस्तुहरूको बजारीकरणको समस्या जस्ता थुप्रै चुनौतीहरू छन्। यसै गरी गापामा किसानहरूका लागि सेवा विस्तार गर्न सक्षम कृषि सहकारीको कमी छ र बजारको पनि अभाव छ। केही वडामा सहकारीहरू भएता पनि यिनीहरूको उद्यम तथा व्यवसाय गर्ने क्षमताको विकास भईसकेको छैन। त्यस्तै, असिना र वन्यजन्तुको प्रकोप पनि गापा को कृषि क्षेत्रका चुनौतीहरू हुन्। व्यवस्थित कृषि तथा पशुपंक्षी विकास योजनाको अभाव, न्यून उत्पादकत्व, परम्परागत तथा निर्वाहमुखी कृषि प्रणालीको निरन्तरता, कम गुणस्तरका रासायनिक मल र विषादी औषधिहरूको बढ्दो प्रयोग, युवा शक्तिको विदेश पलायन, स्थानीय जाति प्रजातिका बालीहरू लोप हुँदै जानु, खेतीयोग्य जमीनको खण्डीकरण, खेतीयोग्य बाँभो जमीनको पूर्ण उपयोग हुन नसक्नु, व्यवसायिक खेतीको निम्ति पर्याप्त पूँजी र वित्तीय पहुँचको अभाव जस्ता समस्याहरू यस गापा मा मौजूद छन्।

भौगालिक तथा जलवायुको विविधताले यहाँ तुलनात्मक लाभ भएका विविध जाति तथा प्रजातिका कृषि बाली तथा पशुपंक्षीजन्य वस्तुको परिणाममुखी उत्पादन हुनसक्ने अवसर र प्रबल सम्भावनाहरू पनि उतिकै छन्। पर्याप्त खेतीयोग्य जमीन, कृषकहरू विस्तारै व्यावसायिक खेती तथा पशुपंक्षी पालन तर्फ उन्मुख हुँदै जानु, कृषि सहकारीहरूको वृद्धि, लुम्ले कृषि अनुसन्धान केन्द्र, पोखरा र कुस्मा जस्ता शहरी तथा बजार केन्द्रसंगको भौगोलिक निकटता, तीनै तहका सरकारहरूको कृषि प्रवर्धन सम्बन्धी नीति तथा कार्यक्रमहरू जस्ता कुराहरू यस गापाको कृषि तथा पशुपंक्षी विकासको निम्ति अवसरको रूपमा रहेका छन्।

ख. उपक्षेत्रगत सौच

मोदी गापाको आर्थिक समृद्धिको एक आधार, दिगो व्यावसायिक कृषि उत्पादन र पूर्वाधार ।

ग. लक्ष्य

कृषि र पशुपंक्षीजन्य वस्तुको व्यावसायिक उत्पादन र रोजगारीको प्रवर्धन गरी खाद्य सुरक्षाको सुनिश्चितता र आर्थिक समृद्धि हासिल गर्ने ।

घ. उद्देश्यहरू

- अनुसन्धान, आधुनिक प्रविधि र सूचना प्रणालीको प्रयोग सहित आधुनिकीकरण, यान्त्रीकरण र व्यावसायीकरणको माध्यमबाट कृषि र पशुपंक्षीपालन क्षेत्रको उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने मोदी गापालाई आधारभूत रूपमा कृषि तथा पशुपंक्षीजन्य वस्तुमा आत्मनिर्भर बनाउने ।
- तुलनात्मक लाभ एवं उच्च मूल्यका कृषि बाली तथा पशुपंक्षीको व्यावसायिक उत्पादन, प्रशोधन र विशिष्टीकरण (Branding) गरी बजारीकरण र निकासीका निमित्त आवश्यक वातावरण तयार पार्ने ।
- प्रांगारिक मल र जैविक कीटनाशक प्रविधिको प्रयोग मार्फत् गापामा स्वस्थ र अर्गानिक खाद्यवस्तुको उपभोगको प्रवर्धन गर्ने ।
- कृषकहरूको प्राविधिक तथा सङ्गठनात्मक क्षमताको अभिवृद्धि र युवाशक्ति परिचालन गरी कृषि उत्पादन र रोजगारी प्रवर्धन गर्ने ।
- समूह र सहकारीको माध्यमबाट कृषि बाली तथा पशुपंक्षीजन्य उत्पादनलाई कृषिवनसँग एकीकृत गर्दै कृषि तथा पशुधनको उत्पादनमा वृद्धि, खाद्य असुरक्षाको अन्त्य र गरीबी न्यूनीकरण गर्ने ।
- कृषि तथा पशुपंक्षी उत्पादक सहकारीहरूलाई समेत परिचालित गरी सिंचाई सुविधा, उन्नत मलबीउ, आधुनिक उपकरण तथा औजार जस्ता कृषि सामग्री, प्राविधिक सेवा र वित्तीय सुविधाको आपूर्ति गरी कृषि तथा पशुपंक्षीजन्य उत्पादन वृद्धि गर्ने ।
- कृषि तथा पशुपंक्षीजन्य क्रियाकलाप र उद्योग तर्फ नीजि, सहकारी तथा साभेदारी लगानी आकर्षित गरी उत्पादन, रोजगारी र आय वृद्धि गर्ने ।

ङ. अपेक्षित उपलब्धि

यस उपक्षेत्रमा सञ्चालन गरिएका कार्यक्रम र गतिविधिहरूले निम्न उपलब्धिहरू प्रदान गर्नेछ :

- आधुनिक, विशिष्टीकृत र व्यावसायिक कृषि प्रणालीको अवलम्बनमा वृद्धिसँगै कृषि तथा पशुपंक्षीजन्य उत्पादन र उत्पादकत्वमा उल्लेखनीय वृद्धि भएको हुनेछ ।
- गापामा कुपोषण र खाद्य असुरक्षाको अवस्थाको अन्त्य भएको हुनेछ ।
- गापामा कृषि सामग्रीको आपूर्ति, प्राविधिक सेवाको अवस्था र उत्पादनको बजारीकरण सहज भएको हुनेछ ।
- पाँच/पाँच वटा मुख्य कृषि तथा पशुपंक्षी क्षेत्रमा उद्यमशीलताको विकास र लगानी भएको हुनेछ ।

- कृषि तथा पशुपंक्षी विकासको योगदान स्वरूप प्रत्येक घरधुरीको औसत आयमा बृद्धि भएको हुनेछ ।
- गापामा हानिकारक कीटनासक औषधिको प्रयोग निरुत्साहित भएको र अर्गानिक वस्तुहरूको उत्पादन र उपभोगमा बृद्धि भएको हुनेछ ।

च. अनुमानित लागत

यस उपक्षेत्रका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा ५ वर्षको अवधिमा अनुमानित कूल बजेटको ६.४३% अर्थात रु. ७४ करोड ८६ लाख ३५ हजार लाग्नेछ ।

छ. रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
क.	आर्थिक विकास		
१.	कृषि तथा पशुपंक्षी विकास		
१.१	तुलनात्मक लाभ एवं उच्च मूल्यका कृषिबाली तथा पशुपंक्षीजन्य वस्तुहरूको उत्पादनमा बृद्धि गरी निकासीका निमित्त आवश्यक वातावरण तयार पार्ने ।		
१.१.१	संघ र प्रदेशका सम्बन्धित मन्त्रालय र विभागहरूसँग उच्च मूल्यका कृषि बाली तथा पशुपंक्षीको उत्पादन बृद्धि र निकासीका निमित्त आवश्यक वातावरण तयार पार्न समन्वय (चौमासिक) ।	समन्वय (पटक)	१५
१.१.२	कृषि विकासलाई विषयगत निकायहरूको क्रियाकलापसँग आवद्ध गरी 'बृहत कृषि कार्यक्रम तथा कार्य ढाँचा' तयारी तथा अनुमोदन ।	कार्यक्रम/ कार्यहरूको ढाँचा	१
१.१.३	कृषक तथा कृषक समूहहरूलाई सहयोगको निमित्त वित्तीय संस्थाहरूसँग समन्वय (चौमासिक) ।	समन्वय (पटक)	१५
१.१.४	कृषकहरूको कृषिबाली र पशुपंक्षी व्यवसायमा बीमाको व्यवस्था ।	घरधुरी X वर्ष	१८९२०
१.१.५	कृषि बाली तथा पशुपंक्षीजन्य उत्पादनलाई कृषि सहकारीको व्यवस्थापनबाट व्यवसायीकरण गर्न सम्भाव्यता अध्ययन ।	अध्ययन	१
१.१.६	व्यवसायिक तरकारी र फलफूल खेतीको प्रर्वद्धनको निमित्त कृषि सडक निर्माण, व्यवस्थापन र संचालन ।	कि.मी. X वर्ष	१०
१.१.७	अगुवा कृषकको छनोट र प्राविधिक तालिमको व्यवस्था ।	संख्या X वर्ष	१००
१.१.८	प्राङ्गारिक मल र जैविक विषादिको उत्पादन र प्रयोग (एवं भकारी सुधार) सम्बन्धी कार्यक्रम र तालिमको व्यवस्था ।	संख्या X वर्ष	१००
१.१.९	बेमौसमी तरकारी तथा नगदेबाली प्रर्वर्धनको निमित्त सम्भाव्यता अध्ययन ।	अध्ययन	१
१.१.१०	उद्यमी कृषकका लागि कृषि परिचयपत्रको व्यवस्था ।	संख्या	५०
१.१.११	कृषि प्राविधिकहरूको थप नियुक्ति (४ जना) ।	संख्या X वर्ष	२०

क्र.स.	प्रमुख रणनीति / कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
१.१.१२	लक्षित विद्यालयहरूमध्ये कृषि तथा पशुपंक्षी विकासका कार्य गर्ने सर्वोत्कृष्ट विद्यालयलाई प्रोत्साहन सुविधा र थप सहयोग ।	संख्या X वर्ष	१५
१.१.१३	कृषि सामग्री र सेवाको आपूर्ति, वस्तु उत्पादन, प्रशोधन, बजारीकरण र निकासी सम्मका मूल्य शृंखलाका सबै चरणहरूको गुणस्तरको मापदण्ड निर्धारण र कार्यान्वयन ।	नीतिगत	१
१.१.१४	कृषिबालीमा अक्सर परिरहने वन्यजन्तु तथा मौसमजन्य असर प्रतिरोधी उपाय तथा प्रविधिको खोजी तथा अबलम्बन ।	अध्ययन	१
१.१.१५	माटो परिक्षणको व्यवस्था ।	परिक्षण	५,०००
१.१.१६	समूहमा आधारित साना सिंचाई तथा वैकल्पिक सिंचाईको प्रबन्ध (सिंचाई उपक्षेत्र) ।	तयारी	१
१.२	तुलनात्मक लाभ एवं उच्च मूल्यका कृषिबाली तथा पशुपंक्षीजन्य बस्तुहरूको उत्पादन, विशिष्टिकरण (Branding), निकासी र सेवा प्रवाह गर्ने क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।		
१.२.१	'बृहत कृषि कार्यक्रम तथा कार्यको ढाँचा' मा आधारित भएर तुलनात्मक लाभ एवं उच्च मूल्यका कृषिबाली तथा पशुपंक्षीको उत्पादन, बस्तुहरूको विशिष्टिकरण, ब्राण्डिङ्ग, निकासी सम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धान ।	अध्ययन	१
१.२.२	'बृहत कृषि कार्यक्रम तथा कार्यको ढाँचा' मा आधारित भएर तुलनात्मक लाभ एवं उच्च मूल्यका कृषिबाली तथा पशुपंक्षीको उत्पादन, बस्तुहरूको विशिष्टिकरण, ब्राण्डिङ्ग, निकासी सम्बन्धी तालिम ।	कृषक संख्या	२००
१.२.३	गापाका सबै कृषि तथा पशुपंक्षी स्रोतहरूको पूर्ण अभिलेख निर्माण तथा व्यवस्थापन ।	तयारी	१
१.२.४	कृषि तथा पशु विकासका प्रचार-प्रसार सामग्रीहरूको निर्माण र वितरण ।	ब्रोसर/वार्षिक	१
१.२.५	एफ.एम.रेडियोबाट कृषि तथा पशुपंक्षी विकासका प्रचार-प्रसार सामग्रीहरूलाई प्रसारण ।	साप्ताहिक प्रसारण	२६०
१.२.६	वेब पोर्टल तथा सामाजिक सञ्जालबाट कृषि तथा पशुपंक्षी विकासका प्रचार-प्रसार सामग्रीहरूलाई प्रसारण ।	वेब पोर्टल वर्ष अद्यावधिकरण	५
१.२.७	कृषि तथा पशुपंक्षी विकास सम्बन्धी प्रचार-प्रसार, मौसम र बजार तथा मूल्य सूचनाका लागि मोबाइल एप्स निर्माण र संचालन ।	मोबाइल एप्स	१
१.२.८	स्थानीय कृषि तथा पशुपंक्षी उत्पादनको ब्राण्डिङ्गको निमित्त आवश्यक व्यवस्था ।	नीतिगत	१

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
१.२.९	कृषि अनुसन्धान केन्द्र लुम्ले एवं अन्य सम्बन्धित संस्थाहरूसँग समन्वय र सहकार्य ।	नीतिगत	१
१.२.१०	कृषि तथा पशुपंक्षी विकास सम्बन्धी स्थानीय प्राविधिक जनशक्ति उत्पादन र कृषकहरूमा नयाँ प्रविधिको प्रयोग सहितको क्षमता विकास गर्न अध्ययन, अनुसन्धान र तालीमका निम्ति स्वदेश स्थित तथा विदेशी विश्वविद्यालय, सरकारी एवं गैरसरकारी संघ संस्था निकायहरूसँग संपर्क, समन्वय र सहकार्य ।	नीतिगत	१
१.२.११	उत्पादित वस्तुको गुणस्तर निर्धारणको निम्ति आवश्यक प्राविधिक एवं उपकरण सहयोगको लागि स्रोतको खोज ।	नीतिगत	१
१.२.१२	उत्पादित वस्तुको गुणस्तर निर्धारणको निम्ति प्राविधिक एवं उपकरण सहयोगको खोज ।	उपकरण र प्राविसधक सहयोग	१
१.२.१३	उत्कृष्ट कृषि तथा पशुपंक्षी व्यवसायीहरूलाई सम्मान कार्यक्रम ।	पुरस्कार X वर्ष	९
१.३	कृषि सहकारीको माध्यमबाट कृषि तथा पशुपंक्षीजन्य उत्पादनलाई व्यावसायीकरण गर्न र सेवाको स्तरवृद्धिका लागि सहकारी र कृषि तथा पशु सेवा केन्द्रको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।		
१.३.१	विद्यमान कृषि तथा पशुसेवा केन्द्रको सवलीकरण र आधुनिकिकरण ।	भवन, उपकरण र सेवा सुविधा	२
१.३.२	स्थानीय सहकारी संस्थालाई सेवा केन्द्र र उप-केन्द्रको रूपमा विकास गरी कार्यविधि सहितको वित्तीय संयन्त्रको संचालन ।	भवन, उपकरण र सेवा सुविधा	९
१.३.३	कृषि तथा पशुपंक्षी बीउबिजन बैंकको उप-केन्द्रहरू वडाहरूमा विस्तार ।	बीउबीजन तथा बीउ पशु बैंक	३
१.३.४	सरोकारवाला सरकारी तथा गैरसरकारी संस्थाहरूसँग नव प्रविधि र सीपहरूको परिचालन (अनुदान सहयोग)।	गैसस X वर्ष	२०
१.३.५	स्थानीय (रैथाने) जातका अन्नबाली (फापर, सिलाम, कोदो, आलु आदि) को संरक्षण र प्रवर्धनको लागि कृषकलाई तालिम ।	कृषक संख्या	२००
१.३.६	स्थानीय (रैथाने) जातका पशुपंक्षी -गाई, भैसी, कुखुरा आदि) को संरक्षण र प्रवर्धनको लागि कृषकलाई तालिम ।	कृषक संख्या	२००
१.३.७	शीत भण्डार (Cold store) को स्थापना (७०० मेट्रीक टन) ।	संख्या	१
१.३.८	पशुपंक्षी दाना आहारा उद्योग स्थापना	नीतिगत	१
१.३.९	दुग्ध चिस्यान केन्द्रको स्थापना ।	संख्या	१

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
१.३.१०	संघ तथा प्रदेश समेतको सहयोगमा ढुवानी साधन र कृषि औजार खरीदमा सशर्त अनुदान ।	प्याकेज X वर्ष	५
१.३.११	कृषि उत्पादन संकलन केन्द्रको स्थापना ।	संख्या	५
१.३.१२	सहकारीहरूको सहकार्यमा स्थानीय पशु सेवा शाखामा पशु एम्बुलेन्सको व्यवस्था ।	संख्या	१
१.३.१३	“पाँच वर्षमा पाँच” को अवधारणा अनुरूप मुख्य पाँच प्रकारका तुलनात्मक लाभ एवं उच्च मूल्यका कृषि बाली तथा पशुपंक्षीहरूमा केन्द्रित गरी व्यावसायिक उत्पादन गर्ने ।	नीतिगत	१
१.३.१४	तरकारी तथा दुधमा उत्पादनमा आधारित प्रोत्साहन तथा ढुवानी अनुदानको व्यवस्था ।	नीतिगत	१
१.३.१५	सहकारीसंगको सहकार्यमा कृषि तथा पशुपंक्षीजन्य उत्पादनको बजारीकरणको निमित्त नियमित हाटबजारको प्रबन्ध ।	नीतिगत	१
१.४	गापा मा कृषि तथा पशुपंक्षीजन्य उत्पादन र निर्यात बढाउन निजी र सहकारी क्षेत्रको लगानी सुनिश्चित गर्ने ।		
१.४.१	कृषि तथा पशुपंक्षीजन्य वस्तु उत्पादन र निर्यातका लागि समन्वय बैठक र लगानी सम्मेलन ।	समन्वय	२०
१.४.२	कृषकहरूको कृषि तथा पशुपंक्षीजन्य उद्यमशीलता विकासको निमित्त लगानीको निरन्तर व्यवस्था गर्न स्थानीय सहकारीहरूको परिचालन ।	सहकारी	८
१.४.३	कृषि तथा पशुपंक्षीजन्य ठूला व्यवसायलाई दिगोरूपमा संञ्चालन गर्न निजी क्षेत्रको लगानी परिचालन ।	निजी क्षेत्र	२
१.४.४	उद्यमी कृषकहरूलाई फलफूल, तरकारी, डालेघाँस र बोटविस्वा सहितको बहुद्येशीय व्यावसायिक कृषि-नर्सरी स्थापना गर्न सशर्त सहयोग ।	नर्सरी	२
१.४.५	दुध उत्पादक सहकारीलाई दुध प्रशोधन उद्योग स्थापनाको निमित्त सशर्त सहयोग ।	संख्या	१
१.४.६	बाँझो जमीनको उपयोग र व्यावसायिक खेतीको निमित्त जग्गा प्राप्तिको निमित्त नीति निर्माण तथा सहजीकरण ।	नीतिगत	१
१.४.७	ट्राउट जातको माछापालनको निमित्त सशर्त सहयोग ।	कृषक संख्या	५
१.४.८	टनेल प्रविधिमा आधारित तरकारी खेती प्रोत्साहन कार्यक्रम ।	कृषक संख्या	१००
१.४.९	उन्नत गाईभैँसी पालन पकेट क्षेत्रको पहिचान र प्रोत्साहन (देउपुर, बाजुङ्ग, तिलाहार, भुक्ताङ्ले, तल्लो देउराली) ।	नीतिगत	१

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
१.४.१०	उन्नत बाख्रापालन पकेट क्षेत्रको पहिचान र प्रोत्साहन (क्याड, देउराली, र माथिल्ला देउपुर, माथिल्लो बाजुङ्ग, चित्रे र राम्जा) ।	नीतिगत	१
१.४.११	कुखुरापालन पकेट क्षेत्रको पहिचान र प्रोत्साहन ।	नीतिगत	१
१.४.१२	बंगुरपालन पकेट क्षेत्रको पहिचान र प्रोत्साहन ।	नीतिगत	१
१.५	कृषि तथा पशुपंक्षी विकासलाई कृषिवनसँग एकीकृत गर्दै कृषि सहकारीको व्यवस्थापनबाट उत्पादन र बजारीकरण अभिवृद्धि गर्ने ।		
१.५.१	सम्भाव्यताको आधारमा “एक वडा एक मुख्य उत्पादन” को नीति बनाई अगुवा कृषकलाई तुलनात्मक लाभ एवं उच्च मूल्यका ‘कृषि बाली तथा पशुपंक्षी विकासको व्यावसायिक योजना’ बनाउन तालिम र सो योजनाहरूको कार्यान्वयन ।	तयारी X पटक	२
१.५.२	‘सुन्तला खेती कृषक समूह’ लाई ‘सुन्तला खेतीको व्यवसायिक योजना’ कार्यान्वयन गर्न सशर्त सहयोग ।	समूह	१
१.५.३	‘किवी खेती कृषक समूह’ लाई ‘किवी खेतीको व्यवसायिक योजना’ कार्यान्वयन गर्न सशर्त सहयोग ।	समूह	१
१.५.४	‘तरकारी उत्पादक कृषक समूह’ को ‘तरकारी खेती व्यवसायिक योजना’ लागु गर्न सशर्त सहयोग ।	समूह	१
१.५.५	‘कागती खेती कृषक समूह’ को ‘कागती खेती व्यवसायिक योजना’ लाई कृषि वनसँग एकीकृत गरी लागु गर्न सशर्त सहयोग ।	समूह	१
१.५.६	‘अदुवा खेती कृषक समूह’ को ‘अदुवा खेती व्यवसायिक योजना’ लाई कृषि वनसँग एकीकृत गरी लागु गर्न सशर्त सहयोग ।	समूह	१
१.५.७	‘टिम्पुर खेती कृषक समूह’ को ‘टिम्पुर खेती व्यवसायिक योजना’ लाई कृषि वनसँग एकीकृत गरी लागु गर्न सशर्त सहयोग ।	समूह	१
१.५.८	‘आलु खेती कृषक समूह’ को ‘आलु खेती व्यवसायिक योजना’ लाई कृषि वनसँग एकीकृत गरी लागु गर्न सशर्त सहयोग ।	समूह	१
१.५.९	अलैंची खेतीको व्यवसायिक योजना तयार पार्न कृषकहरूलाई प्राविधिक र कृषि औजार सहयोग ।	समूह	१
१.५.१०	‘दुग्ध उत्पादक कृषक समूह’ को दुध भण्डारण र परिवहन सुविधा सहितको ‘दुग्ध विकास व्यावसायिक योजना’ लाई कृषि वनसँग एकीकृत गरी लागु गर्न सशर्त सहयोग ।	समूह	१
१.५.११	‘चिया कफी खेती कृषक समूह’ को व्यवसायिक योजना’ लाई कृषि वनसँग एकीकृत गरी लागु गर्न सशर्त सहयोग ।	समूह	१

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
१.५.१२	‘मौरीपालक कृषक समूह’ को ‘मौरीपालन व्यावसायिक योजना’ लाई कृषि वनसँग एकिकृत गरी लागु गर्न सशर्त सहयोग ।	समूह	१
१.५.१३	उत्पादित वस्तुहरूको बजारीकरणको निम्ति सहकारी र उद्योग वाणिज्य संघबीच समन्वय र सहकार्यमा सहजीकरण ।	नीतिगत	१
१.६	कृषि तथा पशुपालनमा आधुनिकीकरण तथा खाद्यबाली संगै नगदेबालीमा ग्राह्यता दिइ गरिबी न्यूनीकरण गर्ने ।		
१.६.१	नश्ल सुधारका लागि उन्नत जातका बिउ बोका (जस्तै:बोयर), साँढे तथा राँगो को बितरण र सहजीकरण ।	संख्या	२४
१.६.२	विपन्न समुदायको आर्थिक स्तर उकास्नको लागि वनमा आधारित फूट्कर कृषि कार्यक्रम संचालन (रणनीति १.५ सँग एकीकृत) ।	समूह (२०० जना)	२००
१.६.३	उन्नत डाले घाँस तथा भुइँ घाँसको बीउ वितरण र रोपण ।।	हे	३००
१.६.४	गरिब तथा भूमिहीनहरूलाई खेतीयोग्य सार्वजनिक जमीन सामुहिक कृषि तथा पशुपालनको निम्ति भाडामा दिने ।	नीतिगत	१
१.६.५	तरकारी तथा फलफूल जस्ता तुलनात्मक लाभ एवं उच्च मूल्यका कृषिबालीको खेतीमा गरिब तथा विपन्नहरूलाई विशेष तालिम तथा अनुदान सहयोग ।	कृषक संख्या	२००
१.६.६	स्वरो		

५. ४. २ खाद्य सुरक्षा तथा पोषण

नेपालको संविधानले खाद्य सुरक्षालाई नेपाली नागरिकको आधारभूत अधिकारको रूपमा सूचीकृत गरेको छ। यसैगरी यसअघि उल्लेख गरिए भैं दिगो विकासको लक्ष्य १ र २ ले भोकमरीको अन्त्य, खाद्य सुरक्षा, सुधारिएको पोषण, कृषि विकासको दिगो व्यवस्था र यसको प्रचार जस्ता पक्षहरू समेटेको छ। नेपाल सरकारले पनि यी लक्ष्यहरू स्वरूप कृषि विकास रणनीति र कार्यक्रम (२०१५-२०३५) मार्फत खाद्य र पोषण सुरक्षा प्राप्तिलाई नेपालको दिगो विकासको प्राथमिकताको क्षेत्रमा राखेको छ। विगतमा गापाको खाद्यान्नको अभाव भएता पनि पछिल्ला वर्षमा यसको उपलब्धता बढेको छ। हाल गापा मा ४२ प्रतिशत घरपरिवार तीन महिना भन्दा कम, ३० प्रतिशत घरपरिवार ६ महिना सम्म, १७ प्रतिशत घरपरिवार ९ महिनासम्म खानपुग्ने अवस्थाका छन् भने जम्मा १० प्रतिशत घरपरिवार वर्षभरि खानपुग्ने र जम्मा ५८ परिवारले मात्र आफूलाई पुऱ्याएर बेचबिखन गर्नसक्ने छन्। त्यसैगरी, स्वस्थ तथा पोषणयुक्त खानेकुरामा नागरिकहरूको पहुँच कमजोर रहेको छ। खाद्यान्न अभावको विद्यमान अवस्थालाई समाधान गर्न, आर्थिक समृद्धिको बढ्दो चाहनालाई उपलब्धिमूलक बनाउन र युवाहरूको वैदेशिक रोजगारमा जाने क्रमलाई कम गर्न खाद्य सुरक्षा तथा पोषणको क्षेत्रमा गापाले योजनाबद्ध प्रयास गर्नु जरुरी भएको छ।

क. समस्या, चुनौती र अवसर

यस अवस्थामा कठिन भौगोलिक बनावट, परम्परागत एवं निर्वाहमुखी खेती प्रणाली, खाद्यान्नको उत्पादन तथा उत्पादकत्वमा कमी, उत्पादनको विविधता र वितरण प्रणालीमा सुधार गर्नु, गापामा विषादिको प्रयोगका कारण स्वस्थ एवं पोषणयुक्त खानेकुरामा नागरिकहरूको कमजोर पहुँच, आय वृद्धिका नयाँ उपायहरूको खोजी तथा कार्यान्वयन जस्ता चुनौतीहरू गापाले खाद्य सुरक्षा तथा पोषणका क्षेत्रमा व्यहोर्दै आउनुपरेको छ। यसैगरी, कतिपय खाद्यान्न पशु आहारको रूपमा प्रयोग हुनु, व्यवस्थित खाद्यान्न वितरण प्रणाली र जगेडा खाद्यान्न भण्डारको अभाव, स्वस्थ एवं पोषणयुक्त आहार शैलीबारे जनचेतनामा कमी, अर्गानिक खेती प्रतिको आकर्षणमा कमी, खेतीयोग्य जमीन बाँझो रहनु, खाद्य सुरक्षा तथा पोषण सम्बन्धी स्थानीय तथ्यांकको अभाव जस्ता समस्याहरू विद्यमान छन्। यसका बावजुद, खाद्यसुरक्षा तथा पोषणका सन्दर्भमा राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय नीति र अन्तरसरकारी समन्वयको वातावरण, उत्पादन तथा वितरणमा सहकारीहरूको परिचालनको वातावरण, बाली विविधता, सिंचाई सुविधा र खेतीयोग्य जमीनको पूर्ण सदुपयोग मार्फत् खाद्यान्नको उत्पादकत्व र उत्पादन वृद्धिको सम्भावना, स्वस्थ तथा पोषिलो आहार प्रतिको नागरिकहरूमा बढ्दो चेतना जस्ता अवसरहरू पनि गापामा मौजूद छन्। यसबीच, कृषि क्षेत्रलाई आर्थिक विकासको मेरुदण्डको रूपमा ठानिएको परिप्रेक्ष्यमा खाद्य असुरक्षाको वर्तमान अवस्था यस गापाका लागि आफैमा ठूलो चुनौतीको विषय देखिन्छ।

ख. अपेक्षित गत सीमा

गाउँवासीहरूको जीवनरक्षा, सुनिश्चित पोषण तथा खाद्यसुरक्षा।

ग. लक्ष्य

खाद्यवस्तुहरूको उत्पादन वृद्धि र सरल एवं व्यवस्थित आपूर्ति व्यवस्था सहित स्वस्थ र पौष्टिक खानामा नागरिकहरूको पहुँचमा सुधार गरी गापा मा खाद्यसुरक्षा तथा पोषणको सुनिश्चिता गर्ने।

घ. उद्देश्यहरू

- कृषि तथा पशुपंक्षीजन्य उत्पादन र आय वृद्धिको माध्यमबाट गापा मा खाद्यवस्तुहरूको उपलब्धताको सुनिश्चितता गरी खाद्यसुरक्षा तथा पोषणको स्थितिमा सुधार ल्याउने।
- खाद्य असुरक्षा र कुपोषण ग्रसित लक्षित क्षेत्र तथा घरधुरीको पहिचान र आपूर्ति गरी स्वस्थकर र पौष्टिक खाद्यपदार्थमा तिनीहरूको पहुँच स्थापित गर्ने।
- उपयुक्त संचय र वितरण प्रणाली मार्फत् पूर्व तयारीका साथ गरीब तथा विपन्नहरूको खाद्यसुरक्षा तथा पोषणप्रति विशेष ध्यान दिदै गापा मा खाद्य संकट निवारण गर्ने।
- नागरिकहरूमा स्थानीय उत्पादन र उपभोगमा आधारित स्वस्थ आहारशैलीको विकास गरी खाद्यसुरक्षा तथा पोषणमा बाह्य निर्भरता कम गर्ने।

ङ. अपेक्षित उपलब्धि

- गापा मा खाद्यसुरक्षा तथा पोषण सम्बन्धी प्रभावकारी नीति नियम तथा प्रणाली व्यवस्थित भएको हुनेछ।

- गापा मा खाद्यवस्तुहरूको उत्पादन र नागरिकहरूको आयमा वृद्धि भई खाद्य असुरक्षा र कुपोषणको अन्त्य भएको हुनेछ ।
- सुविधा सम्पन्न 'जगेडा भंडार' १६गायच(कतयचबनभ० सहितको व्यवस्थित खाद्यवस्तुहरूको संचय र लक्षित वर्ग केन्द्रित वितरण प्रणाली स्थापित भएको हुनेछ ।
- नागरिकहरूमा स्थानीय उत्पादन र उपभोगमा आधारित स्वस्थ आहारशैलीको विकास भएको हुनेछ ।

च. अनुमानित लागत

यस उपक्षेत्रका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा ५ वर्षको अवधिमा अनुमानित कूल बजेटको ०.४४% अर्थात रु. ५ करोड ११ लाख ९५ हजार लाग्नेछ ।

छ. रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
२.	खाद्य सुरक्षा तथा पोषण		
२.१	एक दीर्घकालिन खाद्य व्यवस्थापन प्रणालीको निर्माण गरी गापाका सबै नागरिकको खाद्य सुरक्षा र पोषण अवस्थालाई सम्बोधन गर्ने ।		
२.१.१	सम्बन्धित मन्त्रालयहरू, विभागहरू र सरोकारवाला संस्थाहरूसँग समन्वय ।	समन्वय	२०
२.१.२	गापा को खाद्य सुरक्षा र पोषण सम्बन्धित खाद्य सम्प्रभुता नीति तथा ऐन र संयन्त्र निर्माण र कार्यान्वयन ।	नीति तथा ऐन	१
२.१.३	खाद्य सुरक्षा र पोषणबाट असुरक्षित घरघुरीको पहिचान र तथ्यांक एवं सूचना प्रणालीको व्यवस्था ।	अध्ययन	१
२.१.४	निर्देशिका र कार्यविधि सहितको सुविधा सम्पन्न 'जगेडा भंडार' (Buffer-storage) को स्थापना र सहकारीबाट यसको व्यवस्थापन ।	जगेडा भंडार र कार्यविधि	१
२.१.५	गैसहरूको पहिचान ।	अध्ययन	१
२.१.६	गैसहरूसँग सहकार्यका निमित्त कार्यनीति तयार र साभेदारी बजेट व्यवस्था ।	योजना वर्ष	५
२.१.७	खाद्यवस्तुहरूको गुणस्तर परीक्षण, प्रमाणीकरण र नियमित अनुगमन र नियमन ।	पटक	१००
२.१.८	स्थानीय उत्पादन र उपभोगमा आधारित स्वस्थ आहारशैलीको विकास सम्बन्धी जनचेतना कार्यक्रम ।	वर्ष पटक	५
२.१.९	सहकारी मार्फत् सुपथ मूल्य पसल संचालन गरी खाद्यपदार्थको विक्री वितरण र आपूर्ति ।	पसल संख्या	१६
२.१.१०	"पाँच वर्षमा पाँच" को अवधारणा अनुरूप धान, मकै, तरकारी, दुध, अण्डा तथा मासुमा गापा लाई आत्मनिर्भर बनाउने हिसाबले कृषि उत्पादनलाई केन्द्रित गर्ने नीति निर्माण ।	नीतिगत	१

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
२.२	गापा मा कृषि उत्पादकत्व र उत्पादनको वृद्धि गरी एकमुष्ट कार्यक्रम (Package) अपनाई खाद्य सुरक्षा सुनिश्चित गर्ने ।		
२.२.१	विशेष सहुलियत सहित मल, कीटनाशक औषधि, उन्नत बीउ, नश्ल पशु जस्ता कृषि सामग्रीलाई सुलभ र दिगो रूपमा उपलब्ध गराउन संयन्त्र निर्माण ।	संयन्त्र	१
२.२.२	कृषकहरूलाई जैविक मल, विनाशकारी कीट-जीव, पानी र वन्यस्रोत र अन्य प्रविधिहरूलाई सामञ्जस्य गरी एकिकृत कृषि खेती गर्न प्रशिक्षण र अध्ययन भ्रमण ।	घरधुरी	२००
२.२.३	गापा मा बाख्रा पालन गर्ने २०० घर, बङ्गुर पालन गर्ने ५० घर, कुखुरा पालन गर्ने ५०० घर र टनेलमा तरकारी खेती गर्ने १०० घरको साना किसान र महिलाहरूलाई औपचारिक बैठक मार्फत् तयार पार्ने ।	वैठक	१६
२.२.४	लक्षित वर्गलाई पोषणयुक्त र उच्च मूल्य तथा तुलनात्मक लाभका खाद्यवस्तुको उत्पादन सम्बन्धी तालिम एवं सशर्त अनुदान सहयोग ।	घरधुरी	२००
२.३	गैरकृषि व्यवसाय मार्फत् भूमिहीन तथा निम्न आय भएका घरधुरीहरूको आय वृद्धि गर्ने ।		
२.३.१	'गैरकृषि व्यावसायिक योजना' बनाउन र सो लाई लागु गर्न भूमिहीन/निम्न आयका घरधुरी सदस्यहरूलाई तालिम ।	घरधुरी/वर्ष	१००
२.३.२	मौरी पालन व्यवसाय गर्न सशर्त सहयोग ।	घरधुरी/समूह	१००
२.३.३	लघु, साना तथा मझौला उद्यमहरूमा खाद्य सुरक्षाको लागि रोजगारी ।	घरधुरी/वर्ष	१००

५. ४. ३ सिंचाइ विकास

कृषिजन्य उत्पादकत्व र उत्पादन वृद्धिको निम्ति स्थानीय प्रविधि उपयोग गरिएको परम्परागत सिंचाइ प्रविधिलाई निरन्तरता दिदै थप आधुनिक र वैकल्पिक विधिबाट समेत खेतीयोग्य जमीनमा बाह्रै महिना सिंचाइ सुविधा पुग्ने गरी सिंचाइको दिगो व्यवस्था गरिनु अत्यन्त आवश्यक छ । नेपालको सबै सिंचाइका कार्यक्रम र कार्यहरू 'मुलुकका सम्पूर्ण कृषियोग्य भूमिमा कृषि उत्पादकत्वमा योगदान पुग्ने गरी बर्षेभरि दिगो एवं भरपर्दो सिंचाइ सुविधा पुऱ्याउने' भन्ने दीर्घकालीन दूरदृष्टि सहितको नेपालको सिंचाइ नीति (२०७०) बाट निर्देशित रहेको छ ।

गापा मा रहेको कूल खेतीयोग्य जमीनको करीब २३ प्रतिशत बाँझो र ६० प्रतिशत मात्र एकीकृत सिंचाइ सुविधाको पहुँचमा छ भने करीब ४ प्रतिशत खेतीयोग्य जमीनमा मात्र बाह्रै महिना सिंचाइ हुन सकेको छ । गापा मा भएका सिंचाइ प्रणालीहरू किसानद्वारा व्यवस्थित सिंचाइ प्रणाली र गुरुत्वाकर्षणमा आधारित परम्परागतका प्रणालीबाट (Traditional gravity flow system) अग्ला ठाँउबाट होचा ठाउँमा पानी सिंचाइका

लागि प्रवाह गरिएका छन् । सिंचाइको थप पूर्वाधार विकास र सम्पन्न सिंचाइका संरचनाको सुदृढीकरण गरी व्यवस्थित बनाउन लगानी गर्न पनि उत्तिकै आवश्यक छ । सिंचाइ नीति (२०७०) मा रहेर मोदी गापाका विद्यमान परम्परागत सिंचाइ प्रणालीमा सुधार गर्नु देखी सिमसिमे सिंचाइ र साना जलाशययुक्त पोखरीका निर्माण जस्ता नवप्रविधिको विस्तार गर्नु अहिलेको कृषि उत्पादन बढाउने र घट्दो जलस्रोतलाई पुनर्स्थापना गर्ने संयुक्त उत्तम उपाय हो ।

क. समस्या, चुनौती र अवसर

पहाडी भौगोलिक बनावट, उच्च पहाडी क्षेत्रमा वैकल्पिक सिंचाई व्यवस्था खर्चिलो हुनु, सिंचाईको निम्ति पानीको श्रोत पर्याप्त नहुनु, बाढीपैहोका कारण सिंचाई प्रणालीको क्षति र पानी चुहावटको समस्या, सिंचाई प्रणालीको न्यून क्षमता र प्रभावकारिता, निर्माण र मर्मत तथा सम्भारमा अधिक खर्च जस्ता चुनौतीहरू यहाँको सिंचाई क्षेत्रमा विद्यमान छन् । गापा को समग्र सिंचाई गुरुयोजना र दिगो सिंचाईको व्यवस्थाको अभाव, भूगोल सुहाउँदो नयाँ एवं वैकल्पिक सिंचाई प्रविधिको प्रभावकारी प्रयोग हुन नसक्नु, यातायात पूर्वाधारको तुलनामा सिंचाई तर्फ नागरिकहरूको कम आकर्षण र न्यून आर्थिक सहभागिता, नदीजन्य पदार्थको उत्खनन र निकासीका कारण खोलाको सतह गहिरिनु, परम्परागत कूलोहरूको आधुनिकीकरण तथा क्षमता अभिवृद्धि हुन नसक्नु जस्ता समस्याहरू यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरू हुन् । यसका अलावा, तीनै तहका सरकारका कृषि तथा सिंचाई प्रवर्धन सम्बन्धी अनुकूल नीति तथा कार्यक्रम, व्यवसायिक खेती तर्फ नागरिकहरूको आकर्षण र सिंचाई सुविधाको बढ्दो माग, भूगोल अनुकूलको नयाँ तथा वैकल्पिक सिंचाई प्रणालीको विकास, सतह तथा वैकल्पिक सिंचाई प्रणाली दुवैको प्रयोगको सम्भावना, जल उपभोक्ता समूह मार्फत् कृषकहरूको सामुहिक सक्रियतामा वृद्धि, परम्परागत सिंचाइ प्रणालीको मर्मत संभार र संचालन जस्ता अवसरहरूमौजुद छन् । यिनै अवसर र चुनौतीका बीच उपयुक्त सिंचाई प्रविधिको प्रयोग गर्दै उपभोक्ताहरूको सहभागिता र गापा को सक्रियतामा भूगोल सुहाउँदो सिंचाई प्रणालीको निर्माण, मर्मत-सम्भार, व्यवस्थापन एवं सञ्चालन गर्ने व्यवस्थित योजना मार्फत् गापा को २३ प्रतिशत खेतीयोग्य बाँझो जमीनलाई सिंचित गरी उपयोगमा ल्याएर र खेती भैरहेका जमीनहरूको निम्ति पनि आवश्यकता अनुसार सर्वकालीक सिंचाईको व्यवस्था गरी कृषि उत्पादन बढाउन सकिने अवसरलाई गापा ले सदुपयोग गर्नु अपरिहार्य छ ।

ख. उपक्षेत्रगत सीत

कृषि उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धिको एक आधार, दिगो एवं व्यवस्थित सिंचाइ सुविधा र पूर्वाधार ।

ग. लक्ष्य

सबै किसिमका खेतीयोग्य जमीनमा वातावरण अनुकूलन सहितको दिगो एवं व्यवस्थित सिंचाइ सुविधाको विस्तार गरी गापामा कृषि उत्पादकत्व र उत्पादन वृद्धि गर्ने ।

घ. उद्देश्यहरू

- उपयुक्त सिंचाई नीति तथा कार्यक्रम तय गरी विद्यमान सिंचाई प्रणालीको मर्मत सम्भार र नयाँ प्रविधि अनुरूपको वैकल्पिक सिंचाई प्रविधिको प्रयोग मार्फत् सिंचित क्षेत्रफलको विस्तार गर्ने ।
- विद्यमान पानीको श्रोत, भूगोल र बालीप्रणाली अनुरूपको सिंचाई प्रविधिको प्रयोग गरी सिंचाई सुविधालाई प्रभावकारी र किफायती बनाउने ।
- कृषिका विशेष अर्थात् पकेट क्षेत्रमा वातावरण तथा जलवायुमैत्री र विपद् प्रतिरोधी सर्बकालीक सिंचाई सुविधाको सुनिश्चितता गर्ने ।
- कृषक तथा जलउपभोक्ता समूह मार्फत् कृषकहरूको क्षमता अभिवृद्धि गरी तिनीहरूको सहभागितामा पानीको श्रोत संरक्षण सहित सिंचाई प्रणालीको दिगो तथा प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्ने ।

ङ. अपेक्षित उपलब्धि

- गापा को एक 'वृहद् सिंचाई कार्यक्रम तथा कार्यढाँचा' निर्माण र कार्यान्वयन भै सिंचाईका परम्परागत अनुभव तथा नव प्रविधिको प्रयोग र विस्तार सहित कम्तीमा ५०% कृषि योग्य जमिनलाई वर्षभर सिंचाई सुविधा पुग्नेछ र कृषि उत्पादनको २०% वृद्धि लक्ष्य हाँसिल गर्न सहयोग पुग्नेछ ।
- उपभोक्ताहरूको आर्थिक तथा श्रम सहभागिता दिगो, चुस्तदुरुस्त र व्यवस्थित सिंचाई प्रणाली स्थापित भएको हुनेछ । आयोजनाहरूको संचालन र मर्मत-सम्भारमा उपभोक्ताहरूको क्षमता विकास भएको हुनेछ ।
- कृषि उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि भई आर्थिक रुपले विपन्न ५०० कृषक घरधुरीले खाद्यसुरक्षा प्राप्त गरेको हुनेछ ।

च. अनुमानित लागत

यस उपक्षेत्रका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा ५ वर्षको अवधिमा अनुमानित कूल बजेटको ०.२९% अर्थात रु. ३ करोड ३३ लाख ७५ हजारलाग्नेछ ।

छ. रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
३.	सिंचाइ विकास		
३.१	नेपालको राष्ट्रिय सिंचाई गुरु योजना, राष्ट्रिय कृषि विकास रणनीति (सन् २०१५-२०३५), राष्ट्रिय जलवायु अनुकूलन कार्यक्रम (सन् २०१०) र प्रदेश सरकारका प्रावधानहरूलाई समेत समावेश गरी सबै सिंचाईका परियोजनाहरू निर्माण र संचालन गर्ने ।		
३.१.१	राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक नीति र कार्यक्रमहरूसँग तालमेल हुनेगरी मोदी गापाका अल्प, मध्यम र दीर्घकालीन कार्यक्रमहरू सहितको 'वृहद् सिंचाई कार्यक्रम तथा कार्यढाँचा' को निर्माण तथा स्वीकृति ।	कार्यक्रम ढाँचा	१
३.१.२	असिंचित र सिंचाई सुविधा कम भएका खेतीयोग्य जमीनहरूको विवरणको तयारी ।	अध्ययन	१
३.१.३	परम्परागत सिंचाई प्रणाली र अन्य सम्भाव्य सिंचाई परियोजनाहरूको सूचीकरण ।	अध्ययन	१
३.२	कृषिका विशेष अर्थात् पकेट क्षेत्रमा वातावरण तथा जलवायुमैत्री र विपद् प्रतिरोधी सर्वकालीक सिंचाई सुविधाको सुनिश्चितता		
३.२.१	वातावरण, जलवायु मैत्री र विपद् प्रतिरोधी सर्वकालीक सिंचाइ व्यवस्थाका लागि सम्भाव्यता अध्ययन ।	तयारी	१
३.२.२	गापा क्षेत्रमा सौर्य पम्प द्वारा सिमसिमे सिंचाई (Sprinkler irrigation) र यसको दिगो व्यवस्थापनबारे सम्भाव्यता अध्ययन ।	अध्ययन	१
३.२.३	सौर्य पम्पबाट पानी खिँचि मोदी गापाका स्थानहरूमा सिमसिमे सिंचाई गर्न परीक्षण-परियोजना र यसको दिगो विस्तार गर्न 'सौर्य-सिमसिमे सिंचाइ कार्य योजना' को तयारी ।	परिक्षण परियोजना	- १
३.२.४	आर्थिक रूपले विपन्न कृषकहरूलाई करेसाबारी र अन्य कृषि गतिविधिका निमित्त सिमसिमे सिंचाईका उपकरण र सहयोगी सामग्रीको सशर्त सहयोग वितरण ।	घरधुरी	२००
३.२.५	कृषकहरूलाई प्लाष्टिक पोखरीहरू निर्माणको निमित्त सहयोग ।	कृषक संख्या	२५
३.२.६	निम्नलिखित सिंचाई परियोजनाको निर्माण र मर्मत सम्भार:	कुलो (कि.मी.)	
	स्वार्का-डुम्रे खोला-भूक-मेदु बेसी सिंचाइ परियोजना	कुलो (कि.मी.)	५
	मोदी मख-सिम खेत परियोजना	कुलो (कि.मी.)	२
	ठाडोखोला-कल्या-जयले-धुरुङ्गशेरा सिंचाइ परियोजना	कुलो (कि.मी.)	२
	क्याङ्ग-हलहले सिंचाइ परियोजना	कुलो (कि.मी.)	४

क्र.स.	प्रमुख रणनीति / कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
	लिस्तुङ्ग-सानो पाखा सिंचाइ परियोजना	कुलो (कि.मी.)	१
	सोत सिंचाइ परियोजना	कुलो (कि.मी.)	२
	रातमाटा सिंचाइ परियोजना	कुलो (कि.मी.)	२
	दराक सिंचाइ परियोजना	कुलो (कि.मी.)	२
	चालिसे सिंचाइ परियोजना	कुलो (कि.मी.)	३
	सोप्रे-सानदह-चित्रे सिंचाइ परियोजना	कुलो (कि.मी.)	१
	दभाङ्ग सिंचाइ परियोजना	कुलो (कि.मी.)	१
	तीसमुरे सिंचाइ परियोजना	कुलो (कि.मी.)	१
	परालखोला सिंचाइ परियोजना	कुलो (कि.मी.)	१
	रति सिंचाइ परियोजना	कुलो (कि.मी.)	१
	पातिचौर सिंचाइ परियोजना	कुलो (कि.मी.)	१
	लिस्तुङ्ग-कुइया सिंचाइ परियोजना	कुलो (कि.मी.)	१
	लिस्तुङ्ग-खोलाखेत-खँदरा सिंचाइ परियोजना	कुलो (कि.मी.)	१
३.२.२४	सिंचाई संरचना निर्माण र मर्मत सम्भारको निम्ति उपभोक्ताहरू लागत सहभागिताको सुनिश्चितता ।	नीतिगत	१
३.२.२५	सिंचाई संरचना निर्माणमा नीजि, सहकारी तथा साभेदारी लगानीको प्रयास ।	नीतिगत	१
१	किसानद्वारा सञ्चालित सिंचाई प्रणालीको मर्मत र संभार गर्न तथा यस्ता प्रणालीको दिगो व्यवस्थापनका लागि अन्य संभावनाको खोजी गर्न किसानहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।		
३.३.१	जलउपभोक्ता समूह मार्फत् पानीको श्रोत संरक्षण, सिंचाई प्रणालीका संरचना र सुविधाहरूको बहुउद्देशीय एवं किफायती प्रयोग र आवश्यकताबारे उपभोक्ताहरूलाई अभ्यस्त पार्ने छलफल कार्यक्रम ।	समूहको मिटिङ्ग	१६
३.३.२	न्यून खाद्य सुरक्षा भएका साना किसानलाई सौर्य-सिमसिमे सिंचाई प्रणालीका मर्मत गर्न सीप विकास सम्बन्धी तालिम ।	तयारी	१
३.३.३	तालिम प्राप्त साना किसानलाई सौर्य पद्धतिबाट सिमसिमे सिंचाई प्रणालीको मर्मत-संभार गर्न उपकरण, औजार र सहयोगी सामग्रीहरू एक पटकका लागि सशर्त सहयोग ।	किसान संख्या	१६
३.३.४	विद्यमान जीर्ण वा मर्मत गर्नुपर्ने अवस्थाका किसानहरूका कुलोहरूको मर्मत-संभार गर्न सशर्त अनुदान सहयोग ।	कुलो	१

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरु	एकाइ	लक्ष्य
३.३.५	कृषकहरुलाई नियमित प्राविधिक सेवाको व्यवस्था ।	नीतिगत	१
३.३.६	सेवा शुल्क संकलनको व्यवस्था समेत मार्फत् सिंचाई प्रणालीको मर्मत सम्भारको लागि दीर्घकालीन कोषको व्यवस्था र त्यसको निम्ति सशर्त अनुदान सहयोग ।	सिंचाई प्रणाली संख्या	१

५. ४. ४ भूमि व्यवस्थापन

नेपालको भू-उपयोग नीति (२०६९) ले सबै तहका सरकारलाई भूमि तथा भूमिभ्रोतको अधिकतम उपयोगका लागि भूमिको वर्गीकरण गर्न, वर्गीकरणको आधारमा भूमिको संरक्षण, व्यवस्थापन र उपयोगलाई प्रोत्साहित गर्न निर्देशित गरेको छ। त्यसैगरी, भूमिको खण्डीकरणलाई व्यवस्थित गर्न तथा योजनाबद्ध शहरीकरणलाई प्रोत्साहित गर्न, विकास र वातावरण बीच सन्तुलन कायम राख्न, भौगोलिक, सांस्कृतिक, धार्मिक, ऐतिहासिक, पर्यटकीय लगायत विशेष महत्वका क्षेत्रहरु रहेको भूमिको संरक्षण गर्न, भू-उपयोग नीतिलाई सम्बोधन गर्ने गरी भू-उपयोग योजना तयार गर्न, उपयोगको आधारमा न्यूनतम मूल्याङ्कन एवं भूमिकर प्रणाली निर्धारण गर्न, र उपयोगमा नरहेको भूमिलाई समुचित प्रयोगमा ल्याउने व्यवस्था मिलाउन सक्ने गरी नीतिगत व्यवस्था गरेको छ।

मोदी गापाको जमीनको कूल क्षेत्रफल मध्ये करीब ३१ प्रतिशत खेतीयोग्य जमीन, २३ प्रतिशत घरघडेरी सहित आवास क्षेत्र र ४६ प्रतिशत वनजंगल, चरन, भाडीले ओगटेको छ। खेतीयोग्य जमीन कम रहेको यस्तो परिदृश्यमा उपलब्ध जमीनको वैज्ञानिक र व्यवस्थित उपयोग गरी कृषि उत्पादनको वृद्धि गर्नु, वन तथा वातावरण संरक्षण र वातावरणीय सन्तुलन सहितको व्यवस्थित आवास क्षेत्रको विकास गर्नु गापा को एक महत्वपूर्ण दायित्व भित्र पर्दछ। भूमिको समुचित उपयोग सुनिश्चितताको निम्ति जमीनको वर्गीकरण सहितको भू-उपयोग योजना तयार गर्न, आधुनिक प्रविधिको प्रयोग मार्फत् नापी नक्सामा शुद्धता कायम गर्दै परम्परागत जग्गा प्रशासनको शैलीमा समय सापेक्ष सुधार गर्न गापा लागी पर्नु पर्दछ। साथै, भूमि व्यवस्थालाई सुरक्षित, पारदर्शी, विश्वसनीय बनाउन र आफ्नो क्षेत्रको भूमिलाई वैज्ञानिक नापी नक्सा तथा भू-सूचना प्रणालीमा आबद्ध गरी अनलाइन सेवा प्रवाह तथा डिजिटल अभिलेख तयार गरी आवश्यक नीति, कानून, पूर्वाधार तयारी तथा भ्रोत साधन परिचालन तर्फ अघि बढ्नु अपरिहार्य छ।

क. समस्या, चुनौती र अवसर

पहाडी भौगोलिक बनावट, अस्पष्ट केन्द्रीय नीति, गापा मा भू-उपयोगको नीति तथा पद्धतिको स्थापना र कार्यान्वयन, जमीनको वैज्ञानिक वर्गीकरण, सीमान्तकृत तथा भूमिहीनहरुको जमीन माथिको पहुँच, व्यवस्थित भू-उपयोग विरोधी नागरिक स्वार्थ र मानसिकता, प्राकृतिक प्रकोप प्रतिरोधी सुरक्षित आवास तथा कृषि भूमिको संरक्षणको व्यवस्था, आधुनिक प्रविधि सहितको भू-मापन, भू-सूचना तथा तथ्यांक व्यवस्थापनको

निम्ति आवश्यक साधन र जनशक्तिको आपूर्ति जस्ता पक्षहरूमा चुनौती व्यहोर्नुपर्ने देखिन्छ। त्यसैगरी, गापाको भू-उपयोग सम्बन्धी नीति तथा अध्ययनको अभाव, खेतीयोग्य जमीनको बढ्दो खण्डीकरण, अव्यवस्थित बसोबास तथा अनियन्त्रित शहरीकरण, सार्वजनिक जमीनको अतिक्रमण, परम्परागत भू-मापन तथा भू-सूचना प्रणालीको प्रयोग, नागरिकहरूमा विद्यमान जमीन बाँझै राख्ने प्रवृत्ति जस्ता समस्याहरू गापा ले भोगिरहेको छ। यसका बीच भूमि व्यवस्थापन र व्यवस्थित बसोबासलाई प्रोत्साहन गर्ने नागरिक वहस पैरवी, भूमि व्यवस्थापन, नयाँ भू-मापन तथा भू-सूचना एवं तथ्यांक प्रणालीको स्थापना सम्बन्धी सरकारको राष्ट्रिय नीति तथा तत्परता, खेतीयोग्य जमीनको विस्तार र कृषि उत्पादन वृद्धि गर्न सकिने अवस्था, चक्लाबन्दी तथा व्यावसायिक खेती र व्यवस्थित शहरीकरण प्रतिको क्रमशः बढ्दो आकर्षण र प्रयोजनविहीन जमीनको समुचित प्रयोग गर्न सकिने अवस्था जस्ता पक्षहरू अवसरको रूपमा विद्यमान छन्।

भूमिको समुचित व्यवस्थापनका लागि राष्ट्रिय भू-उपयोग नीतिको मर्म अनुरूप मोदी गापाले सबै वार्डहरूको भू-प्रणाली र भू-क्षमताका लागि माटोको सर्बेक्षण र जोखिम मूल्याङ्कन अध्ययन गर्न, विशेष तुलनात्मक लाभ भएका क्षेत्रमा भू-खण्डीकरण र भू-परिवर्तन रोक्न, गापाका सबै तथ्यांकहरूको अद्यावधिक संग्रह, पुनर प्रयोग र वितरण विधि सहितको आधार-तथ्यांकहरू कम्प्युटर प्रणालीमा व्यवस्थित गर्न, सबै घरधुरी र जग्गाको जियोरिफरेन्स सहितको नापी र यसको लगत कम्प्युटरमा अध्यावधिकीकरण गर्न, प्रयोजन विहिन सबै जग्गाको लगत सूची तयार गर्न र त्यस्ता जग्गाहरूलाई प्रयोगमा ल्याई भूमिहीन र सीमान्तकृत वर्गको हित समेत हुनेगरी न्यायोचित व्यवस्थापन गर्न एक व्यवस्थित र प्रभावकारी योजना बनाउनु आवश्यक छ।

ख. उपक्षेत्रगत स्तौच

दिगो, व्यवस्थित, समन्यायिक, उत्पादनमुखी र वैज्ञानिक भूमि व्यवस्थापन।

ग. लक्ष्य

भूमिको वैज्ञानिक व्यवस्थापन मार्फत् उत्पादन वृद्धि र व्यवस्थित बसोबास तथा शहरीकरण गरी गापाको आर्थिक, सामाजिक तथा वातावरणीय समृद्धिको आधार तयार गर्ने।

घ. उद्देश्यहरू

- आधुनिक, वैज्ञानिक र प्रभावकारी भू उपयोगको नीति र भूमि व्यवस्थापन प्रणालीको स्थापना गरी भू-विखण्डन र भू-परिवर्तन लाई निरुत्साहित गर्ने र कृषि उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने।
- नयाँ प्रविधिमा आधारित भूमि प्रशासन मार्फत् भूमि सम्बन्धी सेबालाई सरल, सहज, प्रभावकारी र पारदर्शी बनाउने।
- भूमिको वैज्ञानिक वर्गीकरण गरी स्वच्छ, सुरक्षित, व्यवस्थित र वातावरणमैत्री बस्ती विकास तथा शहरीकरणको आधार तयार गर्ने।
- सार्वजनिक जमीनको संरक्षण र प्रयोग मार्फत् जमीनमाथि भूमिहीन र सीमान्तकृत वर्गको पहुँच विस्तार गर्ने।

- ड. अपेक्षित उपलब्धि
- गापा को भूमि व्यवस्थापन नीति तथा योजना विपरीत हुने अनाधिकृत भू-विखण्डन र भू-परिवर्तनको अवस्थामा उल्लेख्य सुधार भएको हुनेछ ।
- माटोको सर्वेक्षण र जोखिम मूल्याङ्कन सहित सबै वार्डहरूको भू-प्रणाली र भू-क्षमताको जाँच भएको हुनेछ ।
- जियोरेफरेन्स सहितको नयाँ सूचना प्रविधिमा आधारित भूमि सम्बन्धी तथ्यांक र भू-सूचना प्रणालीको स्थापना भएको हुनेछ ।
- प्रयोजनविहिन जग्गाहरूको समुचित प्रयोग र कृषि उत्पादनको वृद्धिमा सहयोग पुगेको हुनेछ
- जमीनमाथि भूमिहीन र सीमान्तकृत वर्गको पहुँच विस्तार भएको हुनेछ
- गापा एक स्वच्छ, सुरक्षित, व्यवस्थित र वातावरणमैत्री बस्ती तथा शहरहरूको पूंजको रुपमा विकासोन्मुख भएको हुनेछ

च. अनुमानित लागत

यस उपक्षेत्रका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा ५ वर्षको अवधिमा अनुमानित कूल बजेटको ०.०८% अर्थात रु. १० लाख ३५ हजार लाग्नेछ ।

छ. रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
४.	भूमि व्यवस्थापन		
४.१	प्रभावकारी भूमि व्यवस्थापन नीति तथा कार्यक्रम मार्फत गापाका सबैप्रकारका भूमिको समुचित उपयोग र उत्पादन तथा उत्पादकत्व बृद्धि गर्ने ।		
४.१.१	संघ र प्रदेशका विषयगत मन्त्रालय र विभागहरूसँग सहकार्यमा एक गापा स्तरीय भू-उपयोगको नीति सहितको “भूमि व्यवस्थापन कार्यक्रम तथा कार्यढाँचा” निर्माण र कार्यान्वयन ।	कार्यक्रम तथा कार्यढाँचा	१
४.१.२	जग्गा एकीकरण, स्थानीय भूमि बैंकको स्थापना र व्यावसायिक खेतीको निम्ति उपयोग ।	नीतिगत	१
४.१.३	राष्ट्रिय भू-उपयोग नीतिको मर्मअनुरूप गापाका सबै वार्डहरूको भू-प्रणाली र भू-क्षमताका लागि माटोको सर्वेक्षण र जोखिम मूल्याङ्कन अध्ययन ।	अध्ययन	१
४.१.४	विशेष तुलनात्मक लाभ भएका क्षेत्रमा भू-विखण्डन र भू-परिवर्तन (Alteration) रोक्न विषयगत मन्त्रालय र विभागहरूसँग सहकार्य ।	सहकार्य	१

४.१.५	बस्ती, आवास तथा शहरीकरण सम्बन्धी भू-उपयोगको मापदण्डको निर्धारण तथा कार्यान्वयन ।	नीतिगत	१
४.१.६	प्रयोजनविहिन अवस्थाका सार्वजनिक जग्गाको लगतसूचीको तयारी र सो जग्गा भूमिहीन, सुकुम्वासी तथा सीमान्तकृत समुदायहरूलाई उपयोग गर्न दिने व्यवस्था ।	नीतिगत	१
४.२	नयाँ प्रविधिको प्रयोग सहित तथ्यांक व्यवस्थापन र प्रभावकारी सेवा विस्तार गरी गापाका भूमि प्रशासनलाई चुस्त दुरुस्त र पारदर्शी बनाउने ।		
४.२.१	गापाका जमीनको वर्गीकरण, स्वामित्व र क्षेत्रफल लगायतको भूमि सम्बन्धी सबै तथ्यांकहरूको अद्यावधिक संग्रह, पुनर्प्रयोग र वितरण विधि सहितको आधार-तथ्यांकहरू (Database) कम्प्युटर प्रणालीमा व्यवस्थापन ।	आधार-तथ्यांक	१
४.२.२	गापाका सबै घरधुरी र जग्गाको जियोरिफरेन्स सहितको नापी र यसको लगत (Database) कम्प्युटरमा नियमित अद्यावधिकरण ।	तयारी	५
४.२.३	सबै सरोकारवालाहरूको जग्गा/सम्पतिको एकीकृत मूल्याङ्कन ।	अध्ययन	१
४.२.४	गापा मा जग्गा दर्ता र भूमि सम्बन्धी अन्य समान्य सेवा जस्ता नागरिक सरोकारका सबै सेवाहरूको आधुनिक प्रविधिको प्रयोग सहित निरन्तरता ।	सेवा र वर्ष	५
४.२.५	पूर्वाधार, उपकरण तथा जनशक्ति व्यवस्था सहित स्थानीय भूमि प्रशासनको क्षमता अभिवृद्धि ।	एकमुष्ट	१

५. ४ ५. जलस्रोत

जलस्रोतको समुचित व्यवस्थापनले दिगो विकास लक्ष्य २ (भोकमरी अन्त्य, खाद्य सुरक्षा र उन्नत पोषण प्राप्त र दिगो कृषिको प्रवर्द्धन), लक्ष्य ६ (सबैको निम्ति खानेपानीको साथै सरसफाईको उपलब्धता र यसको दिगो व्यवस्थापन), ७ (भरपर्दो, दिगो र आधुनिक ऊर्जामा सबैको पहुँच), लक्ष्य १५ (पृथ्वीको भूपरिधिस्तरीय पारिस्थितिकीय प्रणालीको दिगो संरक्षण, वनको दिगो व्यवस्थापन, मरुभूमिकरण र जमिनको क्षयीकरणको रोकथाम, र जैविक विविधताको संरक्षण) प्राप्तिको निम्ति महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउँछ । यसैगरी, यो विना जलविद्युत, सिंचाइ, खानेपानी जस्ता क्षेत्रको विकास पनि सम्भव हुँदैन । नेपालको संविधान, राष्ट्रिय जलस्रोत रणनीति (२००२), राष्ट्रिय पानी योजना (२००५) र राष्ट्रिय सिमसार नीति (२०१२) ले सहभागितात्मक आधारमा नेपालको जलस्रोतको बहुउद्देशीय उपयोगको परिकल्पना एवं नीतिगत व्यवस्था गरेको छ ।

मोदी गापाका प्रमुख जल प्रणालीमा मोदी खोला, पातिखोला, रति खोलाहरू पर्दछन् । विशेष गरी मोदी खोलामा जल विद्युतका उत्पादन केन्द्रहरू सञ्चालनमा छन् । केही वर्षदेखि यी खोलाहरूका साथै पानीका कुवा, ढुङ्गेधारा, जरुवापानी र पोखरीहरूमा पानीको मात्रा र वहावमा कमी आएको छ । त्यस्तै, बाढी, पैहो लगायतका भू-क्षय र भू-स्खलनको प्रकोप पनि यस गापा मा विद्यमान छ । यस्तो परिप्रेक्षमा यस गापा मा

पनि जलाधारको संरक्षण तथा जलस्रोतको उपयोग गरी जलविद्युत, सिंचाइ, खानेपानी जस्ता विकासलाई दिगो बनाउन जलस्रोतका मुहान, जलप्रवाह, भूमिगत जलस्रोत इत्यादि सम्बन्धी अध्ययन/अनुसन्धान सहित तथ्यांकको सूक्ष्म विश्लेषण गर्न र जल उत्पन्न विपद्बाट मानव बस्ती, कृषियोग्य भूमि, भौतिक पूर्वाधारको संरक्षण र विपद् न्यूनीकरणका प्रविधिको विकास/विस्तार गर्न व्यवस्थित योजना निर्माण र कार्यान्वयन गरिनु आवश्यक छ ।

क. समस्या, चुनौती र अवसर

जलवायु परिवर्तन, वन तथा वातावरणको विग्रदो हैसियत तथा अन्य कारणबाट सिर्जित असरका कारण जलाधारमा आउने असन्तुलन, पानीको श्रोतको अनिश्चितता समेतको जलसंकट, अव्यवस्थित भू-उपयोग, सडक सञ्जालको निर्माण र पहाडी भू-बनोटका कारण अक्सर आइपर्ने बाढी पैघो जस्ता प्रकोप आदि यस क्षेत्रको चुनौतीहरू हुन् । गापा संग जलश्रोत संरक्षण र विकास सम्बन्धी ठोस र एकीकृत नीति तथा योजनाको अभाव, जलश्रोतको संभाव्यता तथा त्यसको उपयोग सम्बन्धी व्यवस्थित तथ्यांक नहुनु, मुहान संरक्षण र बहुउद्देश्यीय हिसाबले श्रोतको पूर्ण उपयोग गर्न नसक्नु, जलश्रोत संरक्षण र विकासमा जनचासोको कमी, नदीजन्य पदार्थको जथाभावी उत्खनन आदि समस्याहरूलाई विद्यमान छन् । यस बाहेक, जलश्रोत विकास सम्बन्धी राष्ट्रिय नीति तथा प्राथमिकता, मोदी खोला लगायतका केही जलप्रणाली र सिम्सार क्षेत्रको उपस्थिति, खानेपानी, जलविद्युत र सिंचाईको विकास तथा उत्पादन प्रवर्धनको प्रबल सम्भावना, जलश्रोत विकास सम्बन्धी बढ्दो जनचेतना जस्ता अवसरहरू गापाको जलश्रोत विकासका निम्ति सहयोगी देखिन्छन् ।

ख. उपक्षेत्रगत सीच

जलस्रोतको दिगो संरक्षण र बहुआयामिक उपयोग, गापा को समग्र समृद्धिको योग ।

ग. लक्ष्य

जलस्रोतको दिगो संरक्षण र विकास, बहुआयामिक उपयोग र समन्यायिक वितरण मार्फत् मोदी गापाको आर्थिक, सामाजिक तथा वातावरणीय समृद्धि हासिल गर्ने ।

घ. उद्देश्यहरू

- जलस्रोतको दिगो संरक्षण र विकास र बहुआयामिक उपयोगको माध्यमबाट उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने ।
- जलाधार व्यवस्थापन र जल उत्पन्न प्रकोप न्यूनीकरण गरी उत्पादक जमीन तथा भौतिक संरचनाहरूको संरक्षण मार्फत् आर्थिक सामाजिक क्षति न्यूनीकरण गर्ने ।

- स्थानीय नागरिक र निकायहरूको क्षमता अभिवृद्धि गरी जलस्रोतको दिगो संरक्षण तथा विकास र प्रकोप न्यूनीकरण कार्यमा आधुनिक प्रविधिको प्रयोग र जनसहभागिता सुनिश्चित गर्ने ।

ड. अपेक्षित उपलब्धि

- जलवायु र प्रकोप सम्बद्ध जलस्रोतको बहुउद्देश्यीय प्रयोजन र दिगो संरक्षणको लागि नीति/कानुनी संयन्त्रको कार्यान्वयन र गापा को जलस्रोत दिगो संरक्षण र विकासको लागि आवश्यक नीति नियम सहित 'स्थानीय कार्यक्रम र कार्यढाँचा' को निर्माण र कार्यान्वयन भएको हुनेछ ।
- मोदी खोला लगायतका मुख्य जलप्रणालीहरूको पूर्ण सदुपयोग भई गापामा कृषि तथा उर्जा उत्पादनमा वृद्धि र खानेपानी आपूर्ति सहज भएको हुनेछ ।
- भू तथा जलाधार क्षेत्रहरूको संरक्षण भई बाढी पैहो र नदी कटान जस्ता प्रकोप न्यूनीकरण र आर्थिक, सामाजिक तथा भौतिक संरचनाहरूको क्षतिमा कमी भएको हुनेछ ।
- जलस्रोतको दिगो व्यवस्थापन र प्रकोप न्यूनीकरणमा नयाँ प्रविधिको प्रयोग र बढ्दो जनचासो एवं जनसहभागिता सहित सम्बद्ध निकाय र नागरिकहरूको क्षमता अभिवृद्धि भएको हुनेछ ।

च. अनुमानित लागत

यस उपक्षेत्रका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा ५ वर्षको अवधिमा अनुमानित कूल बजेटको ०.५४% अर्थात रु. ६ करोड ३१ लाख लाग्नेछ ।

छ. रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू

८	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
५.	जलस्रोत		
५.१	जलस्रोतको दिगो संरक्षण, विकास र बहुउद्देश्यीय प्रयोजनको निम्ति स्थानीय नीतिगत र संस्थागत व्यवस्था गर्ने ।		
५.१.१	राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक नीति र अन्तरराष्ट्रिय प्रतिबद्धता अनुरूप जलस्रोतको बहुउद्देश्यीय उपयोग र दिगो संरक्षणको लागि नीतिगत र कानुनी संयन्त्रको निर्माण तथा कार्यान्वयन ।	नीतिगत	१
५.१.२	जलस्रोतको दिगो विकास एवं बहुउद्देश्यीय उपयोग र जलवायु तथा जलउत्पन्न प्रकोप न्यूनीकरणका लागि 'स्थानीय जलस्रोत गुर्योजना' को निर्माण र कार्यान्वयन ।	अध्ययन	१
५.१.३	नदी जन्य स्रोत (ढुङ्गा, गिटी, बालुवा) को निकासी नियमनका लागि नियामक संयन्त्र निर्माण र वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन (आई.ई.ई र ई.आई.ए.) व्यवस्थाको कार्यान्वयन ।	अध्ययन	१

८	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
५.२	सीमावर्ती जलश्रोतको सामूहिक र सहभागितात्मक उपयोग गरी जलस्रोतबाट दिगो र आपसी लाभको सुनिश्चितता गर्ने ।		
५.२.१	सीमाका जलस्रोत व्यवस्थापन र परिचालनको लागि सम्बन्धित स्थानीय तह, प्रदेश र संघ सरकारी निकायहरूसँग समन्वय र सहकार्य ।	समन्वय	५
५.३	विश्वविद्यालय र अन्य संस्थाहरूको सहकार्यमा जलस्रोतको दिगो संरक्षण र बहुउद्देश्यीय उपयोगका लागि ज्ञान र प्रविधिको विस्तार गर्ने ।		
५.३.१	जलश्रोत एवं जलीय जैविक विविधता बारे अनुसंधान अनुदानका लागि विश्वविद्यालयसँग सम्झौता ।	समन्वय	५
५.३.२	जलस्रोत र संसाधनको डाटाबेसको अभिलेखीकरण र उपयोग ।	तयारी	१
५.४	पहिरो र नदी कटानको जोखिमबाट सुरक्षित राख्न आवश्यक स्थानहरूमा भू-संरक्षण कार्यक्रम संचालन गर्ने ।		
५.४.१	पहिरो, नदी कटान र अन्य सम्भाव्य जोखिम क्षेत्रहरूको पहिचान ।	अध्ययन	१
५.४.२	नदी कटान र पहिरो नियन्त्रणको लागि वृक्षारोपण सहितको बायो इंजीनियरिंग विधिको प्रयोग एवं संरचनाहरूको निर्माण तथा मर्मत-संभार ।	बायोइन्जिनियरिंग स्थलहरू	८
५.४.३	गापाका विपदे व्यवस्थापन योजनाबाट निर्देशित जोखिमपूर्ण स्थानहरूमा जलाधार संरक्षण र नदी कटान नियन्त्रणका लागि भौतिक संरचनाको निर्माण एवं मर्मत संभार	मर्मत	१०
५.५	स्थानीय नागरिक र निकायहरूको क्षमता अभिवृद्धि गरी विभिन्न प्रविधिबाट जल पुनर्भरण, जलवायू परिवर्तन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण र मुख्य जलाधार क्षेत्रको संरक्षण गर्ने ।		
५.५.१	सरकारी वा गैर सरकारी सरोकारवाला निकायहरूसँगको समन्वय र सहकार्यमा नागरिक समूहहरूलाई विभिन्न प्रविधिबाट जल पुनर्भरण, जलवायू परिवर्तन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण र मुख्य जलाधार क्षेत्रको संरक्षण सम्बन्धी तालिम ।	प्याकेज	१
५.५.२	जलउपभोक्ता समितिहरूलाई 'जल व्यवस्थापन योजना' निर्माण तालिम तथा कार्यान्वयनमा सशर्त सहयोग ।	सहयोग	८
५.५.३	मोदी लगायतका मुख्य खोलाहरूमा माइक्रो बेसीन स्तरका जलसंरक्षण तथा उपभोक्ता समूह निर्माण र सशक्तिकरण तालिम ।	संख्या	२०
५.५.४	सम्भाव्यताका आधारमा 'एक गाउँ एक पोखरी' को अवधारणा अनुरूप पोखरी निर्माणमा सशर्त अनुदान सहयोग ।	संख्या	५०
५.५.५	मोदी खोला र पातीखोलामा जलसंरक्षण तथा जलीय पारिस्थितिक प्रणाली संरक्षणमा आधारित व्यावसायिक माछापालनको निमित्त प्रोत्साहन ।	नीतिगत	१

८	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
५.५.६	जलाधार क्षेत्र, माइक्रो बेसीन र पोखरीको वरिपरि जनसहभागितामा आधारित वृक्षारोपण ।	हेक्टर	१००
५.५.७	परम्परागत कुवा, जरुवापानी स्थलहरूको मर्मतसम्भार र पुनर्स्थापना ।	संख्या	१०
५.५.८	जलाधार संरक्षण र माइक्रो बेसीन व्यवस्थापनमा उत्कृष्ट काम गर्ने जलउपभोक्ता समूहलाई पुरस्कारको व्यवस्था ।	पुरस्कार × वर्ष	९

५. ४. ६ वन तथा जैविक विविधता

नेपालको दिगो विकासको लागि वन-जङ्गल र जैविक विविधताको समुचित व्यवस्थापन हुनु आवश्यक छ । हाल नेपालको कूल भू-भागको ४४.७४% भाग वन क्षेत्रको महत्वपूर्ण प्राकृतिक सम्पदा हो । वन, वनस्पति, वन्यजन्तु, जैविक विविधता र जलाधार व्यवस्थापनलाई समेट्ने यो क्षेत्र प्रत्यक्ष रूपमा पर्यावरण, जलविद्युत, कृषि, पशुपालन, स्वच्छ पर्यावरण र वन तथा जडिबुटिमा आधारित उद्योगसँग गाँसिएको छ । वनबाट प्राप्त हुने काठ, दाउरा, जडिबुटी, हरित उद्यम र पर्यटनको विस्तार समृद्धिका आधार हुन् भने स्वच्छ पर्यावरण, हरियाली, जैविक विविधता, प्राकृतिक रमणीयता, समुन्नत जलाधार, प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापनमा महिला, आदिवासी तथा स्थानीय समुदायको सहभागिता एवं पहुँच र लाभको निष्पक्ष र न्यायोचित वितरण सुखि नेपालीका महत्वपूर्ण सूचक हुन् । यी स्रोतको अध्ययन, अनुसन्धान, अभिलेखीकरण तथा दर्ता र गुण पहिचान गर्दै मूल्य अभिवृद्धि गरी तुलनात्मक लाभ लिन सक्नु स्थानीय निकायहरूका लागि एक अवसर हो ।

जैविक विविधताको दृष्टिले नेपाल सम्पन्न मुलुक हो । यहाँ ११८ प्रकारका पारिस्थितिक प्रणाली, ७५ प्रकारका वनस्पतिका वर्ग, ३५ प्रकारका वन, १२,४८० वनस्पति प्रजाति, ११, ८६१ प्राणी प्रजाति पहिचान भएका छन् जस मध्ये ६० (०.४८ %) वनस्पतिका प्रजातिहरू र ९५ (०.८१ %) प्राणीका प्रजातिहरू सङ्कटापन्न अवस्थामा छन् । २० वटा संरक्षित क्षेत्र (वन क्षेत्रको कूल २३.३%), १० वटा अन्तराष्ट्रिय महत्वका सिमसार क्षेत्र, ११ वटा वनस्पति उद्यान, २२,६०० वटा सामुदायिक वन (वन क्षेत्रको कूल ३९%) र १० हजार भन्दा बढीको संख्यामा रहेका अन्य समुदायमा आधारित निजी/पारिवारिक वन र कृषि वनहरूमा जैविक विविधताको संरक्षण भइरहेको छ । नेपालका वन, जलाधार र जैविक विविधतामा गरिएका सबै प्रकारका कार्यक्रमहरू र गतिविधिहरूलाई राष्ट्रिय वन नीति (२०७५) र नेपाल जैविक विविधता रणनीति र कार्य योजना (२०१४-२०२०) ले प्रभावित तथा निर्देशित गर्दछ र यी सबै कार्यले दिगो विकासको लक्ष्य १, २, ३, ६, १३ र १५ मा योगदान पुऱ्याउँदछ ।

जैविक विविधताले धनी पञ्चासे संरक्षित वनको २४ प्रतिशत पर्वतमा पर्ने मध्ये सबै क्षेत्र मोदी गाउँपालिकामा परेको छ । पञ्चासे वनमा २ रैथाने सहित लगभग ११३ प्रजातिका सुनाखारी पाइने भएकाले पञ्चासेमा सुनाखारी पार्कको घोषणा सरकारले गरिसकेको अवस्था छ । १५८ प्रजातिका वनस्पति गैरकाष्ठ वनपैदावरको लागि अभिलेख तयार भएको अवस्था भएकोमा १२ प्रजातिका वनस्पति व्यापारीक तथा उद्यमको लागि सिफारिस गरिएको छ । जिल्लाको एक मात्र लौठ सल्ला पाइने पालिकाको वन क्षेत्र भुकाताडले, क्याड, भावरकोट र पञ्चासे वनको लगभग ४६७ हेक्टर क्षेत्रफलमा लौठ सल्ला पाइने प्रतिवेदन (वनस्पति

अनुसान्धन विभाग २०७८) लाई विशेष लौठ सल्ला संरक्षण क्षेत्र सम्वन्धि कार्यक्रम तयार गर्ने, वन क्षेत्रमा भौतिक पूर्वाधारको विकास तिब्रगतिमा भईरहेकोले चोरी निकासीको वलियो संभावना रहेको चोरी निकासि नियन्त्रणको विधि अपनाउनु पर्ने छ। मोदी गाउँपालिकाभित्र वहु उद्देश्यीय वन नर्सरी नभएको अवस्थामा छ। पालिकाभित्र ५९ वटा सामुदायिक वन उपभोक्त समूह तथा समितिहरु छन्। उनीहरुको कार्ययोजना अद्यावधिक नभएको अवस्था छ। गैर वन पैदावर व्यवस्थापन शीप भएका केही जनशक्ति पालिकामा उपलब्ध छ। भवरकोट र पञ्चासे क्षेत्रमा पर्यटकीय गतिविधि वढेकाले सरकारी जग्गा अतिक्रमणको संभावना वढेको छ। राष्ट्रिय वन क्षेत्रमा खासै मानविय उपस्थिति नभएकाले गैर कानूनी गतिविधि क्रियाकलाप हुन सक्ने सम्भावना छ। पशुपालन व्यवसाय कमि हुदै जानले चरण क्षेत्रमा भाडी पलाएर साधुरिदै गएको छ। पालिकाभित्रका वनको विद्युतिय नक्सा तयार गर्न सकिने छ।

क. समस्या, चुनौती र अवसर

माथिको परिदृश्यमा मोदीमा गापामा क्षेत्रफलको हिसाबले ५५.६९% क्षेत्रफलमा वन छ जो वनको राष्ट्रिय औसत ४४.७४% क्षेत्रफल भन्दा बढी छ। वितेको दुई दशकमा गापा को वन क्षेत्र घटेको छ तर बुट्यान क्षेत्र बढेको छ। वन क्षेत्रमा खुल्ला चरिचरन, जथाभावि काठ काट्ने, रुख ढाल्ने, वन्यजन्तुका अवैध शिकार र वन क्षेत्रबाट सडकको सञ्जाल निर्माण जस्ता कार्यहरु प्रशस्त छन्। सामुदायिक वनहरु गठन भएका छन् तर यिनीहरुको व्यवस्थापन पक्ष कमजोर छ। मानव-वन्यजन्तुको द्वन्द्व र पानीको घट्दो उपलब्धता वन विशेषका अन्य चुनौतीहरु हुन्। यस परिवेशमा गापा ले वनको सूक्ष्म अध्ययन, अभिलेखीकरण र वनको हैसियतमा सुधार गरी वन्यजन्तुका उद्यान र मनोरञ्जनस्थलको व्यवस्थाको सम्भावनालाई विकास मूलाधारमा समेट्न आवश्यक छ। गापाका वन क्षेत्रमा भएका गैरकाष्ठ वन पैदावारको उचित व्यवस्थापन गरेर बिक्री योग्य गैरकाष्ठ वनपैदावारबाट गापा ले उच्चतम लाभ लिन सक्दछ।

ख. उपक्षेत्रगत सौच

वन र जैविक विविधताको दिगो व्यवस्थापनबाट मोदी गापा को सामाजिक तथा वातावरणीय समृद्धिमा योगदान।

ग. लक्ष्य

वन, जैविक विविधता तथा वातावरणको दिगो र सहभागितामूलक व्यवस्थापनबाट वातावरणीय सन्तुलन र दिगो विकास कायम राख्दै वनजन्य उद्यम तथा पर्यटनको विकास र वन्यजन्य वस्तु तथा सेवाको उत्पादन, मूल्य अभिवृद्धि र वितरण गरी गापा को अर्थतन्त्रमा वृद्धि गर्ने।

घ. उद्देश्यहरु

- प्रभावकारी अन्तर-सरकारी समन्वय र नीतिगत संसाधन र उपयुक्त संयन्त्र (Enabling mechanism) को सुनिश्चितता गर्ने।

- स्थानीय ज्ञान, सीप र अभ्यास सहितको वन र जैविक विविधताको वैज्ञानिक व्यवस्थापनका लागि समुदाय र उनीहरूको संस्थाको ज्ञान क्षमता बढाउने ।
- राष्ट्रिय, सामुदायिक र निजी वनको हैसियत र वन्यजन्तुको वासस्थानको स्थितिमा सुधार गर्ने ।
- वन र मानव बस्तीको अन्तर-क्षेत्रमा (Interface) हुने मानव-वन्यजन्तु बीचको द्वन्द (Human-wildlife conflict) कमी गर्न दिगो संयन्त्रको विकास गर्ने ।
- सडक, भवन, प्रसारण लाईन जस्ता पूर्वाधार निर्माणहरूको कारणले वनमा हुने क्षतिलाई कम गर्न उपयुक्त उपायहरू अपनाउने ।
- वातावरणीय पर्यटन र मनोरन्जनका मान्यता र मूल्यसँग सरोकार भएका वन, जैविक विविधता र वन्यजन्तुहरूको भू-परिधि स्तरमा (Landscape level) संरक्षण व्यवस्थापन प्रदर्शन गर्ने र न्यायोचित वितरणले नाफा वितरण गर्ने
- वन तथा जैविक विविधता स्रोतको अध्ययन, अनुसन्धान, अभिलेखीकरण तथा दर्ता र गुण पहिचान गर्ने ।

इ. अपेक्षित उपलब्धि

- वन/जैविक विविधतामा सम्बद्ध विभिन्न निकायहरू बीच समन्वय तथा यसको वितरणबारे संयन्त्र सहितको 'स्थानीय जैविक विविधता रणनीति र कार्य योजना' तयार र कार्यान्वयन हुने ।
- वन/जैविक विविधता स्रोतहरूको अध्ययन, अनुसन्धान, अभिलेखीकरण तथा दर्ता र गुण पहिचान, जैव-संभाव्यता (Bio-prospecting), स्थानीय ज्ञान, सीप र अभ्यासहरू, स्थानीय संस्कृति, प्रणाली र समुदायको सम्पत्ती-अधिकार को पंजीकरण सहितको डाटावेसको संग्रह, पूर्णप्राप्ती र प्रचार/प्रसारको व्यवस्था हुने ।
- उपभोक्ता समूहबाट सञ्चालित ५ वटा डाले र अन्य घाँसहरू सहितको बहुउद्देश्य नर्सरीहरू दिगोरूपमा सञ्चालन हुनेछन् । 'वार्षिक १० वोट वृक्षारोपण' गर्ने प्रवृत्तिबाट २० हेक्टर अतिरिक्त वन विकास हुने छ । वन्यजन्तु सहितको समुदायिक वन/जैविक विविधताको वैज्ञानिक व्यवस्थापनको लागि १०० जना सा.व.उ.स.हरूको क्षमता वृद्धि हुने छ ।
- वनको पुनर्उत्थान प्रक्रिया र पशु व्यवसाय एकीकृत गरी ८५० हेक्टर वनको हैसियतमा सुधार हुने छ । ५०० हेक्टरमा जल संरक्षण मैत्री च्यूरी, काठका प्रजातिहरू र बाँसहरू र थप ५०० हेक्टर निजी धूर/ढिस्का र खुल्ला स्थानमा डाले र भूईँ घाँसहरू रोपिने ।
- 'अवैध शिकार/स्रोत निकासी विरुद्ध वन समूह' मा २५ जना युवाहरूको क्षमता अभिवृद्धि गरी वन्यजन्तुको अवैध शिकार नियन्त्रण गरिने छ । वन्यजन्तु व्यवस्थापनका लागि मोबाइल अनुप्रयोगहरू र कार्यविधि निर्देशिका सहितको 'वन्यजन्तु राहत कोष' र द्वन्द-बीमाको दिगो अभ्यास हुने छ ।

- लैङ्गिक समानता, मौसम परिवर्तन/विपद्, जैविक विविधता/वन्यजन्तु, सिमसार र जल संरक्षणलाई सबै सावउसको कार्ययोजनामा समावेश गरी थपसा.व.को गठन र हस्तान्तरण हुने ।
- भू-परिधि स्तरीय वन र जैविक विविधताको संरक्षणको लागि मनोरन्जनका सेवा लगायत उपयुक्त सुविधाहरू सहितको पार्क सञ्चालन हुने ।

च. अनुमानित लागत

यस उपक्षेत्रका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा ५ वर्षको अवधिमा अनुमानित कूल बजेटको १.२७% अर्थात् रु. १४ करोड ८४ लाख ५५ हजार लाग्नेछ ।

छ. रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/ कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
६.	वन र जैविक विविधता		
६.१	गापा मा वन क्षेत्रको दिगो व्यवस्थापनका लागि प्रभावकारी अन्तर-सरकारी समन्वय र नीतिगत संसाधनमार्फत् उपयुक्त संयन्त्रको सुनिश्चितता गर्ने ।		
६.१.१	वनको दिगो व्यवस्थापनलाई पारिस्थितिक प्रणालीसंग सन्तुलन गर्न विभिन्न तहका निकायहरू बीच समन्वय ।	समन्वय	१०
६.१.२	जैविक विविधताको संरक्षणबाट हुने लाभ र यसको वितरणबारे संयन्त्र सहितको 'स्थानीय जैविक विविधता रणनीति र कार्य योजना' तयार र कार्यान्वयन ।	स्थानीय जैविक विविधता रणनीति र कार्य योजना	१
६.१.३	'वार्षिक प्रति घरधुरी १० बोट वृक्षारोपण' र वन सबैको आर्थिक समुन्नतिको पाटो भएको कुरालाई अभ्यस्त पार्न मोदी गापाका क्षेत्रगत कार्यालयहरू बीच वन व्यवस्थापनलाई एकीकृत गर्ने संयन्त्रको विकास ।	निर्देशिका	१
६.१.४	वन व्यवस्थापनको लागि एक स्वतन्त्र अनुगमन र मूल्याङ्कन संयन्त्रको निर्माण र कार्यान्वयन ।	अनुगमन र मूल्याङ्कन	१५
६.१.५	जडीबुटी लगायतका गैरकाष्ठ वन पैदावारहरूको उपयोग सम्बन्धी व्यावसायिक योजनाको कार्यान्वयन ।	कार्यान्वयन	१
६.१.६	वार्षिक १०,००० वेर्ना उत्पादन क्षमताको बहुउद्देश्यीय वन नर्सरी स्थापना ।	नर्सरी	१
६.१.७	सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको कार्ययोजना आद्यावधिकीकरण ।	योजना	५९
६.१.८	वनमा नदी कटान, पहिरो, डडेलो जस्ता प्रकोप नियन्त्रणको वृहद् र वैज्ञानिक योजना निर्माण ।	नीतिगत	१

क्र.स.	प्रमुख रणनीति / कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
६.२	गापा मा वनको उत्पादकत्व बढाउन स्थानीय ज्ञान, सीप र अभ्यास सहितको वैज्ञानिक व्यवस्थापनका लागि समुदाय र उनीहरूको संस्थाको ज्ञान क्षमता बढाउने ।		
६.२.१	इन्टर्नशिप र अनुसन्धानमार्फत् वन र वन्यजन्तुहरूको वैज्ञानिक व्यवस्थापन सम्बन्धी अध्ययनका लागि विश्वविद्यालयसँग सहकार्य ।	अध्ययन	१०
६.२.२	वनको महत्व र वन्यस्रोतको (जैविक विविधता र वन्यजन्तु) परिमाण सहितको बृत्तचित्र तयार ।	अध्ययन	१
६.२.३	जैविक विविधता, स्थानीय ज्ञान, सीप र अभ्यासहरू, स्थानीय संस्कृति, प्रणाली र समुदायको सम्पत्ति-अधिकारको पंजीकरण ।	अध्ययन	१
६.२.४	गापाका राष्ट्रिय वन व्यवस्थापन गर्न वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन विधिलाई जिल्ला वन कार्यालयको कार्यक्रमसँग समावेशीकरण ।	नीतिगत	१
६.२.५	वन्यजन्तु सहितको सामुदायिक वन र जैविक विविधताको वैज्ञानिक व्यवस्थापनको लागि सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरूलाई प्रशिक्षण दिन सरोकारवालासँग सहकार्य ।	प्रशिक्षण/ ३०० व्यक्ति लाई ३ दिन	१००
६.२.६	स्थानीय ज्ञान, सीप र अभ्यासहरू सहितको जैविक स्रोतहरूको आधार-तथ्यांकको दस्तावेज निर्माण र वनको दिगो व्यवस्थापनको लागि यसको प्रसार ।	आधार-तथ्यांक	१
६.३	चरिचरन नियन्त्रण, गोठे घाँस/ चारो छाउने, र खुल्ला बिग्रोका वनमा डाले घाँस र बाँस रोपी राष्ट्रिय, सामुदायिक र निजी वनको हैसियत र वन्यजन्तुको वासस्थानको स्थितिमा सुधार गर्ने ।		
६.३.१	मोदी गापा मा वन्यजन्तुको अवैध शिकार, छाडा वस्तु चरिचरन र अवैध रूख काट्ने जस्ता गतिविधि रोक्न जनचेतना कार्यक्रम ।	कार्यक्रम	१६
६.३.२	योजना र प्रोत्साहन सहितको 'समुदायमा आधारित चोरी निकासी समूह' को गठन र गस्ती ।	समूह × वर्ष	५
६.३.३	वनको पुनर्उत्थान (Regeneration) प्रक्रिया र पशुपक्षी व्यवसाय एकीकृत गरी वनको हैसियतमा सुधार गर्न सावउसलाई सहयोग ।	साव	१६
६.३.४	अवैध वन फडानी रोक्न र वनको सुरक्षाको लागि कानुनी प्रावधानको कार्यान्वयन ।	नीतिगत	१
६.३.५	उपभोक्ता समूहबाट संज्वालित डाले र अन्य घाँसहरू सहितको बहुउद्देश्य नर्सरीहरू व्यवस्थित गर्न समूहलाई सहयोग ।	नर्सरी	२
६.३.६	खुल्ला स्थानमा डाले घाँसहरू र भूर्ई घाँस रोप्न घरधुरी/व्यक्तिलाई सहयोग ।	वृक्षरोपण (२००००)	१

क्र.स.	प्रमुख रणनीति / कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
६.३.७	नयाँ सावउसको गठन र वन हस्तान्तरण ।	सामुदायिक वन हस्तान्तरण	८
६.३.८	वनकर्मिहरूको क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम कार्यान्वयन ।	तालिम	५
६.४	गापाका वन र मानव बस्तीको अन्तर-क्षेत्रमा हुने मानव-वन्यजन्तु बीचको द्वन्द्व कमी गर्न एक दिगो संयन्त्रको विकास गर्ने ।		
६.४.१	वन्यजन्तुको संरक्षण मूल्य र महत्वको लागि समुदायहरूलाई सचेतनामूलक कार्यक्रम ।	सचेतनामूलक कार्यक्रम	५
६.४.२	मानव र वन्यजन्तुबीचको द्वन्द्व व्यवस्थापन बारेमा मोबाइल अनुप्रयोगहरू (Mobile Apps) र एफएम रेडियोबाट सूचना, समाचार तथा सन्दर्भ सामग्री प्रसारण ।	प्रसारण × महिना	१
६.४.३	गापामा मानव-वन्यजन्तु द्वन्द्वलाई सम्बोधन गर्न कार्यविधि र निर्देशिका निर्माण ।	निर्देशिका	१
६.४.४	गापामा मानव-वन्यजन्तु द्वन्द्वलाई सम्बोधन गर्न 'वन्यजन्तु राहत कोष' को स्थापना र 'द्वन्द्व-बीमा संयन्त्र' को दिगो अभ्यास	राहत कोष × वर्ष	१
६.४.५	वन्यजन्तु सहितको जैविक विविधता तथा वनको वैज्ञानिक व्यवस्थापनका लागि युवाहरूलाई प्रशिक्षण ।	संख्या	५
६.५	गापा मा सडक, भवन, प्रसारण लाईन जस्ता पूर्वाधार निर्माणहरूको कारणले वनमा हुने क्षतिलाई कम गर्न उपयुक्त उपायहरू अवलम्बन गर्ने ।		
६.५.१	आई.ई.ई. र ई.आई.ए. का प्रतिवेदनका सुझाव र प्रावधानहरूको पूर्ण र प्रभावकारी कार्यान्वयन ।	अनुगमन र मूल्यांकन	५
६.५.२	निर्माण स्थलहरूमा माटोको स्थिरीकरण गर्न घाँस तथा वृक्षहरूको रोपण ।	वृक्षारोपण × वर्ष	५
६.५.३	उच्च संरक्षण महत्वका रूख र अन्य प्रजातिहरूको बोटलाई वैकल्पिक सुरक्षित स्थानहरूमा स्थानान्तरण ।	स्थानान्तरण	५
६.६	वातावरणीय पर्यटन र मनोरन्जनका मान्यता र मूल्यसँग सरोकार राख्ने वन, जैविक विविधता र वन्यजन्तुहरूको भू-परिधि स्तरमा (Landscape level) संरक्षण व्यवस्थापन गर्ने ।		
६.६.१	गापा मा वन र वन्यजन्तुको वासस्थानको भू-परिधि स्तरीय संरक्षणका लागि राज्य र छिमेकी सरकारी निकायहरूसँग समन्वय र सेयर कोषको व्यवस्था ।	वैठक	५
६.६.२	भू-परिधि स्तरीय वन र जैविक विविधताको संरक्षणको लागि मनोरन्जनका सेवा लगायत उपयुक्त सुविधाहरू सहितको विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयार ।	विस्तृत परियोजना रिपोर्ट	१
६.७	वन तथा जैविक विविधताको दिगो संरक्षण संगै दिगो उपयोग गरी रोजगारी प्रवर्धन र आर्थिक वृद्धि हासिल गर्ने ।		

क्र.स.	प्रमुख रणनीति / कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
६.७.१	जडीबुटी लगायतका गैरकाष्ठ वन पैदावारहरूको उपयोग सम्बन्धी व्यावसायिक योजनाको अध्यावधिकरण ।	योजना	१
६.७.२	पंचासे वन क्षेत्रमा “सुनाखरी पार्क (Orchid Park)” को निर्माण ।	संख्या	१
६.७.३	हम्पल र भवरकोटमा “लालीगुराँस पार्क (Rhododendron Park)” को निर्माण ।	संख्या	२
६.७.४	भू-परिधि स्तरीय वन र जैविक विविधताको संरक्षणको लागि मनोरन्जनका सेवा लगायत उपयुक्त सुविधाहरू सहितको पार्क जलजलामा सञ्चालन ।	संख्या	१
६.७.५	पञ्चासे र हम्पल जस्ता पर्यटकिय गन्तव्य समाटेर पर्यापर्यटन कार्ययोजना तयार गरी कार्यन्वयन ।	कार्ययोजना	१
६.७.६	लौठ सल्लाजन्य वस्तुहरूको उत्पादन, प्रशोधन र निकासी ।	नीतिगत	१
६.७.७	सिसनो, अल्लो, चुत्रो, नागवेली, चिराइतो, कुरिलो, लोकता, न्यूउरो, ऐसेलु, पानी अमला, सतुवा र दुसा आदि गैरकाष्ठ वन पैदावरमा आधारित घरेलु उद्यम स्थापना ।	नीतिगत	१
६.७.८	प्रत्येक वडामा न्यूनतम एक गैरकाष्ठ वन पैदावर उद्यम स्थापना ।	नीतिगत	१
६.७.९	ग्रामीणस्तरमा शिकार पर्यटनको परिक्षण ।	नीतिगत	१
६.७.१०	वन क्षेत्रमा विद्यमान सींचित कार्वनलाई व्यापारीकरण गर्न पहल ।	नीतिगत	१

७. ४. ७ खनिज सम्पदा

विविध भौगर्भिक बनावट भएको नेपाल जस्तो मुलुकको निम्ति खनिज सम्पदा राष्ट्रिय विकासको एउटा मुख्य आधार हो । यो मुलुकको आर्थिक समृद्धि र औद्योगिक विकासको पूर्वाधार पनि हो । यसको प्रयोग भने वातावरणीय सन्तुलन कायम राख्दै व्यवस्थित र दीर्घकालीन हिसाबले गर्नुपर्छ । खनिज सम्पदाको दिगो उपयोगले नै औद्योगिक उत्पादन र उत्पादकत्व प्रवर्धन र राष्ट्रिय आयमा दिगो वृद्धि हुन सक्छ । नेपालको संविधानले प्राकृतिक साधन स्रोतको संरक्षण र सम्बर्द्धन र उपयोग सम्बन्धी नीतिमा ‘राष्ट्रिय हित अनुकूल तथा अन्तरपुस्ता समन्यायको मान्यतालाई आत्मसात गर्दै देशमा उपलब्ध प्रकृतिक स्रोत साधनको संरक्षण, सम्बर्द्धन र वातावरण अनुकूल दिगोरूपमा उपयोग गर्ने र स्थानीय समुदायलाई प्राथमिकता र अग्राधिकार दिँदै प्राप्त प्रतिफलहरूको न्यायोचित वितरण गर्ने’ भन्ने व्यवहारा उल्लेख छ ।

नेपाल सरकारको राष्ट्रिय खनिज नीति (२०७४) ले मुलुकमा उपलब्ध खनिज सम्पदाको संरक्षण, सम्बर्द्धन र उपयोग एवं दिगो विकास गर्दै राष्ट्रको आर्थिक समुन्नतिमा योगदान पुऱ्याउने, खनिज कार्यलाई सरल, प्रभावकारी र परिणाममुखी बनाउन आवश्यक कानून निर्माण र संघीय ढाँचा अनुरूप संस्थागत संरचना निर्माण गर्ने र खनिज सम्पदाको उपयोग, विकास एवं नवीनतम प्रविधिको प्रयोग र प्रवर्द्धनका लागि प्रतिस्पर्धाको आधारमा नीजी क्षेत्रलाई आकर्षित गर्ने जस्ता उद्देश्य लिएको छ ।

पहाडी धरातल सहित विविध भौगर्भिक बनावट भएको मोदी गापा मा खानी तथा खनिज पदार्थको राम्रो सम्भावना छ । तर यसबारे सम्भाव्यता अध्ययन भने खासै हुन सकेको छैन । यहाँ पाइने र परिचालन गर्न सकिने मुख्य खानी तथा खानीजन्य पदार्थहरूमा स्लेट ढुंगा, चुनढुंगा, क्वार्ज्‌इट, तामा, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा पर्दछन् । जसमध्ये मोदी खोला, रतिखोला, पाती खोला र भुरुङ्दी खोला लगायतका मुख्य खोलाहरूमा ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवाको उत्खनन गर्न सकिने स्थिति छ भने हम्पाल, जलजला, देउपुर देउराली लगायतका स्थानमा रहेको स्लेटढुंगा र चुनढुंगा खानी प्रमुख छन् । गापाको वडा नं. ६ स्थित राजमार्गसित जोडिएको महभर क्वार्ज्‌इटको खानी रहेछ । व्यवस्थित योजना, नीति, ऐन, नियम, कार्यविधि र मापदण्ड निर्माण गरी यी पदार्थहरूको उत्खनन, स्थानीय उपयोग र निकासी गरी गापा ले आर्थिक उपलब्धि हासिल गर्नसक्छ । यसमा आधारित उद्योगहरूको संचालनले गापा मा रोजगारी श्रृजनाका साथै उत्पादन र आयमा वृद्धि हुनसक्ने देखिन्छ ।

क. समस्या, चुनौती र अवसर

खनिज सम्पदाको दिगो परिचालनको सन्दर्भमा मोदी गापा समक्ष तीन तहका सरकारहरूको अधिकार र जिम्मेवारी सहितको आवश्यक स्पष्ट नीति, ऐन, नियम र कार्यविधिको अभाव, खर्चिलो उत्खनन कार्य र पर्याप्त लगानीको अभाव, यसको परिचालनमा नीजि क्षेत्रको कम आकर्षण, दक्ष जनशक्तिको आपूर्ति, नयाँ प्रविधिको समुचित उपयोग, भ्रष्टाचारी प्रशासनिक प्रक्रिया, आवश्यक पूर्वाधारको व्यवस्था, खानी क्षेत्रको वातावरण संरक्षण जस्ता चुनौतीहरू रहेको छ । खानी सम्भाव्य भौगर्भिक विविधता र भू-धरातलीय बनौट, बढ्दो पूर्वाधार विकास कार्य, खनिज सम्पदा परिचालन सम्बन्धमा बढ्दो राष्ट्रिय, प्रादेशिक तथा स्थानीय चासो र अन्वेषण, सर्भेक्षण र उत्खनन कार्यको शुरुवात, खनिज सम्पदाको बढ्दो माग जस्ता पक्षहरूले खनिज सम्पदा परिचालनले गापा को आर्थिक विकासमा योगदान गर्नसक्ने अवसर छ । खनिज सम्पदा परिचालन सम्बन्धी स्थानीय नीति नियम, योजनाको अभाव, कतिपय महत्वपूर्ण खानीस्थलसम्म पहुँच मार्ग र अन्य आवश्यक पूर्वाधारहरूको व्यवस्थामा कठिनाई र अन्य उपयुक्त साधन, आवश्यक सीप, प्रविधि र स्रोतको पनि अभाव, नदीजन्य ढुंगा, गिट्टी, बालुवाको अव्यवस्थित उत्खनन जस्ता समस्या छ । उल्लेखित परिदृश्यमा मोदी गापा मा खानी र खनिजहरूको दिगो परिचालनले गापा को र राष्ट्रको आर्थिक समृद्धिको अवसर प्रदान गर्नसक्दछ ।

ख. उपक्षेत्रगत स्रोत

खनिज सम्पदाको दिगो संरक्षण र परिचालन सहितको समृद्ध गाउँपालिका ।

ग. लक्ष्य

स्रोत र साधनको प्रभावकारी कार्यान्वयन मार्फत् खनिज सम्पदाको अन्वेषण, उत्खनन र दिगो परिचालन गरी र गापाको आर्थिक वृद्धिमा यस क्षेत्रको योगदान सुनिश्चित गर्ने ।

घ. उद्देश्यहरू

- उपयुक्त नीति निर्माण र स्रोत तथा साधनको प्रभावकारी परिचालन मार्फत् खनिज सम्पदाहरूको

सर्वेक्षण, अन्वेषण, उत्खनन, उत्पादन र दिगो उपयोग गर्ने ।

- सम्भाव्यताको आधारमा खानी तथा खनिज उद्योगको प्रवर्धन, उत्पादित खनिज पदार्थहरूको निकासी तथा बजारीकरण मार्फत् आर्थिक वृद्धि गर्ने ।
- प्रभावकारी नियामक नीति एवं संयन्त्र मार्फत् खनिज सम्पदाको उत्खनन र निकासीको अनुगमन गरी वातावरणीय सन्तुलन र श्रोतको दिगो परिचालन सुनिश्चित गर्ने ।

इ. अपेक्षित उपलब्धि

- गापा मा एक स्थानीय खानी तथा खनिज ऐन, नियम एवं खनिज सम्पदा उपयोग कार्यढाँचा बनेको हुनेछ र विद्यमान र सम्भाव्य खनिज श्रोतहरूको अभिलेखीकरण र अद्यावधिकरण भएको हुनेछ ।
- खनिज श्रोतको प्रभावकारी परिचालन र त्यसबाट गापा मा एकातर्फ खानीजन्य वस्तुहरूको स्थानीय आवश्यकता पूर्ति भएको हुनेछ भने अर्कोतर्फ उत्पादन, रोजगारी र आर्थिक वृद्धि भएको हुनेछ ।
- वातावरणीय सन्तुलन र श्रोतको दिगो परिचालन कायम रहने गरी मात्र खनिज सम्पदाको उपयोग गर्ने प्रवृत्तिको विकास भएको हुनेछ ।

च. अनुमानित लागत

यस उपक्षेत्रका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा ५ वर्षको अवधिमा अनुमानित कूल बजेटको ०.०२% अर्थात रु. १८ लाख ७५ हजार लाग्नेछ ।

छ. रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
७.	खनिज स्रोत		
७.१	आवश्यक नीतिगत एवं संस्थागत व्यवस्था गरी खनिज सम्पदाको दिगो परिचालनको लागि वातावरण तयार गर्ने ।		
७.१.१	संघ र प्रदेशको कानूनसंग समन्वय गरी स्थानीय खानी तथा खनिज ऐन, नियम, कार्यविधि र मापदण्डको निर्माण र कार्यक्रम ।	ऐन	१
७.१.२	खनिज पदार्थ उत्खनन र निकासीलाई व्यवस्थित गर्न उत्खनन अगावै वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन (ई.आई.ए., आ.ई.ई.) गर्नुपर्ने व्यवस्थाको कडाईको साथ कार्यान्वयन ।	नीतिगत	१
७.१.३	खानी तथा खनिजवस्तु सम्बन्धी उद्योग व्यवसायको क्षेत्रमा लगानीमैत्री वातावरण निर्माण ।	नीतिगत	१

७.२	सम्भाव्यताको आधारमा खनिज सम्पदाको परिचालन गरी उत्पादनको वृद्धि र आर्थिक उन्नति गर्ने ।		
७.२.१	संघ र प्रदेशसँग समन्वय गरी खनिज पदार्थको उत्खनन सहित परिचालनको निमित्त एक व्यावसायिक योजनाको निर्माण ।	व्यावसायिक योजना	१
७.२.२	संघ र प्रदेशसँग समन्वय गरी खनिज पदार्थ परिचालनको निमित्त सर्वेक्षण, सम्भाव्यता अध्ययन, अन्वेषण र उत्खनन गर्ने कार्यक्रम ।	समन्वय	१०
७.२.३	सर्वेक्षण, सम्भाव्यता अध्ययन, अन्वेषणको आधारमा गापा मा उत्खननका लागि सम्भाव्य खनिज पदार्थहरूको सूचीकरण (अनुसंधान र विकास) ।	नीतिगत	१
७.२.४	प्रभावकारी नियामक र अनुगमन संयन्त्र मार्फत् ढुंगा, गिट्टी, बालुवा र स्लेट उत्खननको नियमित अनुगमन ।	पटक × वर्ष	५
७.२.५	खानी उद्योग सम्मको पहुँच मार्गको निर्माण ।	नीतिगत	१
७.२.६	स्लेट ढुंगा, चुनढुंगा, क्वार्ट्जइट, तामाको उत्खनन, उत्पादन र निकासीको निमित्त सरकारी/नीजि/सहकारी लगानी र बजार व्यवस्थापन निमित्त पहल ।	नीतिगत	१

७. ४. ८ उद्योग

नेपालको संविधानले उद्योगधन्दा र स्रोत साधनको संरक्षण र प्रवर्द्धन गरी नेपाली श्रम, सीप र कच्चा पदार्थमा आधारित स्वदेशी लगानीलाई प्राथमिकतामा राखी अर्थतन्त्रको विकास गर्ने कुरा गरेको छ । त्यसैगरी, राष्ट्रिय हितलाई ध्यानमा राख्दै आयात व्यवस्थापन र निर्यात प्रवर्द्धनका क्षेत्रमा वैदेशिक पुँजी तथा प्रविधिको लगानीलाई आकर्षित गर्दै औद्योगिक पूर्वाधार विकासमा प्रोत्साहन र परिचालन गर्ने नीतिको आवश्यकता पहिल्याएको छ । राष्ट्रिय औद्योगिक नीति (२०६७) ले औद्योगिक विकासको सन्दर्भमा गुणस्तरीय तथा प्रतिस्पर्धात्मक औद्योगिक उत्पादन एवं उत्पादकत्व, राष्ट्रिय आय र रोजगारी र निर्यात प्रवर्द्धन; स्थानीय स्रोत, कच्चा पदार्थ, सीप र साधनको परिचालन; नविनतम प्रविधि एवं वातावरणमैत्री उत्पादन प्रक्रियाको अवलम्बन र दिगो औद्योगिक विकासको प्राप्ति; आवश्यक उत्पादनशील औद्योगिक जनशक्ति तथा व्यवस्थापकीय क्षमताको विकास; आकर्षक लगानीस्थलको रूपमा मुलुकको विकास; र औद्योगिक बौद्धिक सम्पत्ति अधिकारको संरक्षण जस्ता उद्देश्य बोकेको छ ।

मोदी गापा मा खासै औद्योगिक विकास भएको छैन र खाद्य (कृषि तथा पशुपंक्षी), निर्माण, फर्निचर उद्योग जस्ता लघु तथा साना उद्योगहरू मात्र संचालनमा छन् । कृषि तथा पशुपंक्षी, जलश्रोत, वन, पर्यटन लगायतका केही क्षेत्रमा युवा तथा स्वदेशी लगानीकर्ताको भूमिका बढाई औद्योगिक विकास गरी ग्रामीण अर्थतन्त्रलाई मजबुत बनाउन सक्ने सम्भावना रहेको छ । भौगोलिक विविधतामा आधारित तुलनात्मक लाभका वस्तुहरूको उत्पादनको निमित्त अनुकूल वातावरण छ । गापा मा कृषि आधारित केही उद्यमहरू बढीरहेका छन् । तराईका प्रमुख बजारहरूमा निकटता, राष्ट्रिय प्रसारण लाइनसँगको जडानमा सुधार, यातायात, र संचारका माध्यमहरूको पहुँच जस्ता कुराहरूले कृषि, प्राकृतिक संसाधनमा आधारित उद्योगहरूको थालनीको हुनुका साथै स्लेट उद्योगका लागि उपयुक्त अवसर पनि छ ।

क. समस्या, चुनौती र अवसर

गापामा औद्योगिक विकास सम्बन्धमा संघ र प्रदेश सरकारको चासो र समन्वयको कमी, उद्योग स्थापनामा भन्फटिलो प्रशासनिक प्रक्रिया, औद्योगिक विकासका निम्ति यातायात, उर्जा लगायतका आवश्यक पूर्वाधारको व्यवस्थामा कठिनाई, युवाहरूको बढ्दो विदेश पलायन, दक्ष श्रमिकहरूको उपलब्धता, परम्परागत उत्पादन प्रविधिबाट नयाँ प्रविधिको प्रयोगमा स्थानान्तरण, उत्पादन र उत्पादकत्वको प्रवर्धन, उत्पादनको गुणस्तर कायम गर्नु, वाह्य लगानी जुटाउनु, उत्पादित वस्तुको माग र बजारको समस्या जस्ता चुनौतीहरू छन्। अहिले पनि यस गापा मा स्थानीय रूपमा औद्योगिक पूँजीको अभाव, स्थानीय कच्चा पदार्थको उपलब्धताको आधारमा औद्योगिक सम्भाव्यताको अध्ययन र सूचीकरण, आधारभूत पूर्वाधारहरूको कमजोर अवस्था, स्थानीय लगानीमैत्री नीतिको अभाव, गुणस्तरीय र राष्ट्रिय अन्तरराष्ट्रिय रूपमा प्रतिस्पर्धी वस्तुको उत्पादनको योजनाको अभाव, उत्पादनको विशिष्टीकरण र ब्राण्डिङ्गको अभ्यासमा कमी, स्थानीय उद्योग व्यवसायीहरूको क्षमतामा कमी, लघु तथा साना उद्योग व्यवसायको निम्ति वित्तीय श्रोतमा स्थानीय व्यवसायीहरूको पहुँचमा कमी जस्ता समस्याहरू विद्यमान छन्।

अर्को तर्फ, उद्योग व्यवसाय प्रवर्धन तर्फ नागरिक र जनप्रतिनिधिहरूको बढ्दो चासो, भौगोलिक तथा भौगर्भिक विविधताका कारण कृषि, वन, पर्यटन, जलश्रोत लगायतका क्षेत्रमा स्थानीय कच्चा पदार्थमा आधारित विशिष्ट खालका उद्योगको सम्भावना, राष्ट्रिय तथा स्थानीय रूपमा लगानी अनुकूल वातावरणमा क्रमिक सुधार, सूचना प्रविधिको विकास संगै राष्ट्रिय अन्तरराष्ट्रिय बजारको बढ्दो नेटवर्किङ्गको वातावरण र मुख्य बजार केन्द्रसंगको गापा को सन्निकटता, उपभोक्तामा आएको क्रयशक्ति र उपभोग प्रवृत्तिमा वृद्धिका कारण औद्योगिक वस्तुहरूको बढ्दो माग, श्रम सम्बन्धमा सुधार र दक्ष स्थानीय जनशक्ति र पूर्वाधार निर्माणमा बढ्दो सरकारी चासो जस्ता पक्षहरू इस गापा को औद्योगिक विकासको निम्ति महत्वपूर्ण अवसरहरू हुन्। यस परिवेशमा, गापाका सबल पक्ष र स्थानीय सरकारको उद्योग विकासमा अघि बढ्ने प्रवृत्ति चाहनालाई मध्यनजर गर्दै र तुलनात्मक लाभ तथा भूगोलको सकारात्मक वातावरणको हरसम्भव उपयोग गर्दै औद्योगिक र व्यापारिक प्रक्रियाहरू सरल, सहज र पारदर्शी बनाई गापाको आर्थिक विकासमा उद्योगको भूमिका वृद्धि गर्नु आजको आवश्यकता रहेको छ।

ख. उपक्षेत्रगत स्रोत

आर्थिक समृद्धिका लागि दिगो प्राकृतिक स्रोतमा आधारित औद्योगिक विकास।

ग. लक्ष्य

स्थानीय प्राकृतिक स्रोतमा आधारित औद्योगिक विकास मार्फत् गापामा उत्पादन, रोजगारी र आय प्रवर्धन सहित आर्थिक वृद्धि गर्ने।

घ. उद्देश्यहरू

- स्थानीय प्राकृतिक स्रोत (कृषि, वन, जलश्रोत र उर्जा, खनिज आदि) र जनशक्तिमा आधारित लघु उद्यम, कुटीर, साना तथा मझौला उद्योगहरूको विकास गरी गापा मा उत्पादन, रोजगारी र आय वृद्धि गर्ने ।
- तुलनात्मक लाभ र उच्च मूल्यका वस्तुजन्य उद्योगहरू स्थापना गर्न उपयुक्त वातावरण तयार पारी निकासी प्रवर्धन गर्ने ।
- मुख्य उपभोग्य वस्तुहरूको आन्तरिक उत्पादनमा वृद्धि गरी आयात प्रतिस्थापन गर्ने र त्यस्ता वस्तुहरूको सन्दर्भमा गापा लाई आत्मनिर्भर बनाउने ।
- स्वदेशी तथा विदेशी लगानी आकर्षित गरी औद्योगिक पूँजी निर्माण र उत्पादन तथा रोजगारी प्रवर्धन गर्ने ।

ङ. अपेक्षित उपलब्धि

- लघु, साना तथा मझौला उद्योग संचालनबाट स्वरोजगारी तथा रोजगारी प्रवर्धन भई बेरोजगार समस्या न्यूनीकरण भएको हुनेछ ।
- स्थानीय प्राकृतिक स्रोतको प्रभावकारी परिचालन भई गापा मा उत्पादन र रोजगारी संगै आर्थिक वृद्धि र प्रतिव्यक्ति आमदानीमा वृद्धि भएको हुनेछ ।
- गापा मा अत्यावश्यक वस्तुहरूको आयात न्यूनीकरण र उच्च मूल्यका वस्तुहरूको निर्यात प्रवर्धन भएको हुनेछ ।
- खाद्यान्न, तरकारी तथा फलफूल, दुध, माछामासु, अण्डा जस्ता उपभोग्य वस्तुमा गापा आत्मनिर्भर भएको हुनेछ ।

च. अनुमानित लागत

यस उपक्षेत्रका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा ५ वर्षको अवधिमा अनुमानित कूल बजेटको ४.०९% अर्थात रु. ४७ करोड ६० लाख ९५ हजार लाग्नेछ ।

छ. रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
८.	उद्योग		
८.१	संघ र प्रदेश सरकारसँगको समन्वय र सहकार्यमा गापा मा हरित आय (Green income) आर्जनलाई प्राथमिकता दिदै रोजगार केन्द्रित प्राकृतिक संसाधनमा आधारित लघु उद्यम, कुटीर र साना उद्योग स्थापना र विकासको निम्ति आवश्यक वातावरण तयार गर्ने ।		
८.१.१	लघु उद्यम, कुटीर र साना उद्योग स्थापनाका लागि राज्यका विषयगत मन्त्रालय र विभागहरूसँग समन्वय ।	समन्वय बैठक	१०
८.१.२	गापा मा उद्योग, वाणिज्य, आपूर्ति र पर्यटन सबै क्षेत्रका कानुनी संयन्त्रहरूसँग तालमेल र एक लगानीमैत्री नीति सहित गापा को 'औद्योगिक नीति, कार्यक्रम तथा कार्यढाँचा' को तर्जुमा ।	कार्यक्रमको फ्रेमवर्क	१
८.१.३	लघु उद्यम, कुटीर र साना उद्योगहरूको स्थापनाका लागि 'संयुक्त सञ्चालन निर्देशिका' निर्माण ।	निर्देशिका	१
८.१.४	स्थानीय श्रोतमा आधारित उद्योगहरूको सम्भाव्यता अध्ययन, सूचीकरण र आयोजना बैंक निर्माण ।	अध्ययन	१
८.१.५	स्थानीय श्रोतमा आधारित उद्योगहरूको स्थापनाको लागि लगानी प्रवर्धन गर्न लगानीकर्ताहरू संग छलफल, गोष्ठी र अन्तर्क्रिया ।	भेला	१
८.१.६	औद्योगिक तथ्यांकको डिजिटाइजेसन र अद्यावधिकरण ।	नीतिगत	१
८.१.७	लघु उद्यम, कुटीर र साना उद्यमीहरूको दक्षता एवं क्षमता अभिवृद्धि सहित सशक्तिकरण (प्रविधि हस्तान्तरण, तालिम र अनुदान प्रोत्साहन समेत) कार्यक्रम ।	प्याकेज	१
८.१.८	संघ र प्रदेश सरकारको समन्वय र सहकार्यमा आवश्यक भौतिक पूर्वाधार सहितको स्थानीय औद्योगिक ग्रामको स्थापना ।	औद्योगिक ग्राम	१
८.१.९	“पाँच वर्षमा पाँच”को अवधारणा अनुरूप मुख्य पाँच वस्तु उत्पादनमा केन्द्रित उद्योग स्थापनाको निम्ति सहजीकरण ।	नीतिगत	१
८.१.१०	प्रदेश सरकारको “एक स्थानीय तह एक औद्योगिक उत्पादन सहयोग कार्यक्रम” संग समन्वय गर्दै एक मुख्य उद्योगको छनोट र स्थापनाको निम्ति प्रोत्साहन र सहयोग ।	नीतिगत	१
८.१.११	संघ र प्रदेश सरकारको समन्वयमा स्थानीय उत्पादनहरूको गुणस्तर मापन तथा ब्राण्डिङ्गको व्यवस्था ।	नीतिगत	१
८.१.१२	गरिबी निवारणका लागि लघु उद्यम विकास कार्यक्रमको कार्यान्वयन	नीतिगत	१
८.१.१३	सम्भावित मुख्य उद्योग स्थापना सहित स्थानीय औद्योगिक विकासको निम्ति नीजि क्षेत्रसंग सहकार्य ।	नीतिगत	१

क्र.स.	प्रमुख रणनीति / कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
८.१.१४	स्थानीय उत्पादनको बजार प्रवर्धनको निमित्त स्थानीय घरपरिवार र सार्वजनिक निकायहरूमा स्थानीय उत्पादनको हरसम्भव प्रयोगको निमित्त जनचेतना अभिवृद्धि कार्यक्रम र नीतिगत व्यवस्था ।	नीतिगत	१
८.२	<i>गापा का स्रोत सम्पन्न र ठूला किसानहरूको पशुजन्य स्रोतमा आधारित उद्यमशीलतालाई कृषिसँग एकीकृत गरी प्रवर्द्धन गर्ने ।</i>		
८.२.१	कृषि कार्यक्रमहरूसँग समन्वय गर्दै 'एकीकृत कृषि उद्यम विकास योजना' को तयारी र सम्भावित व्यवसायहरूको अध्ययन र सूचीकरण ।	योजना	१
८.२.२	स्थानीय घरधुरीहरूलाई लाभको सुनिश्चितता गरी बाख्रा र सुँगुर बंगुरसँग सम्बन्धित उद्यम-व्यवसाय संचालन गर्न प्रोत्साहन सहयोग ।	उद्यमसंख्या	७५०
८.२.३	बाख्रा र सुँगुर बंगुरको उद्यम-व्यवसायका लागि प्रशिक्षण, अध्ययन भ्रमण र पुनर्ताजकीय कार्यक्रम ।	तालिम	७५०
८.२.४	नीजि तथा सहकारी लगानीमा दुग्ध प्रशोधन तथा दुग्ध परिकार उद्योगको स्थापनाको निमित्त प्रोत्साहन सहयोग ।	नीतिगत	१
८.३	<i>वन र जल संसाधनमा आधारित उद्यम विकासबाट हरित आय तथा हरित-वित्तीय व्यवस्थाको प्रवर्द्धन र हरित उद्यमका उद्यमीहरूको लागि वित्तीय संस्थाहरूसँगको पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।</i>		
८.३.१	दिगो काष्ठ बाली (Timber harvest) र काठ कारखानाको स्थापना समेत काष्ठ तथा गैर काष्ठ उद्योगको सम्भाव्यता अध्ययन ।	नीतिगत	१
८.३.२	गैरकाष्ठ प्रजातिहरूमा आधारित न्यूनतम २ साना उद्योगहरू स्थापना सहितको 'हरित उद्यम व्यावसायिक योजना' को कार्यान्वयन	उद्यम	२
८.३.४	ग्रीन क्लाइमेट कोषबाट कार्बन क्रेडिट र अन्य कोषबाट सहयोग प्राप्त गर्न वन तथा वातावरण मंत्रालयसँग सहयोग र समन्वयको पहल ।	नीतिगत	१
८.४	गापा को समृद्धिका लागि उच्च तुलनात्मक लाभ तथा उच्च मूल्यका वस्तुजन्य उद्योगहरूको संचालन गर्न उपयुक्त वातावरण तयार पार्ने ।		
८.४.१	खनिजजन्य उद्योग स्थापनाको लागि राज्यका सम्बन्धित मन्त्रालयहरू र विभागहरूसँग समन्वय ।	समन्वय	१०
८.४.२	स्लेट ढुगा र क्वार्ट्जइट जस्ता खानीजन्य उद्योगहरूको सम्भाव्यता अध्ययन ।	अध्ययन	१
८.४.३	लेस्पासमा स्लेट उद्योगको स्थापनाको लागि सहजीकरण ।	नीतिगत	१
८.४.४	व्यवस्थित र वातावरणीय सन्तुलन कायम राख्दै स्थानीय ढुंगा गिटी, बालुवामा आधारित क्रसर उद्योग स्थापना र नियमनको व्यवस्था ।	नियमन वर्ष	५

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
८.४.५	खानी तथा खनिज क्षेत्रसम्म पुग्ने पहुँच मार्ग लगायतको भौतिक पूर्वाधारको व्यवस्था (७.२.५) ।	किमि	६
८.४.६	जडीबुटी संकलन तथा प्रशोधन केन्द्रको स्थापनाको निम्ति सम्भाव्यता अध्ययनको अध्यावधिकरण ।	संख्या	१
८.४.७	जडीबुटी संकलन तथा प्रशोधन केन्द्रको स्थापनाको निम्ति उद्यमीहरूलाई प्रोत्साहन सहयोग ।	संख्या	१
८.४.८	उत्पादित वस्तुहरूको निकासी र बजारीकरणको निम्ति समन्वय र सहयोग ।	नीतिगत	१
८.५	गापा मा कृषि कार्यक्रमहरूसँग तालमेल गर्दै लघु उद्यम, कुटीर र साना उद्योगहरूको दिगो र प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन गर्न स्थानीय उद्यमीहरूको क्षमता अभिवृद्धि, पूँजी निर्माणको निम्ति लागि वित्तीय पहुँचमा सहजीकरण र अन्य सहयोगको व्यवस्था गर्ने		
८.५.१	उद्यम, कुटीर र उद्योग संचालकहरूको लागि सहुलियत दरमा ऋण लिन बैंक र स्थानीय सहकारीहरूसँग समन्वय ।	समन्वय वैठक	१०
८.५.२	कृषिवन र प्राञ्जरिक मलको उत्पादन सँगै एकीकृत गरी प्रति वर्ष २००० वटा बाख्रा पालन गर्न सशर्त आर्थिक सहयोग ।	बाख्रा फार्म	१
८.५.३	कृषिवनसँग एकीकृत गरी प्रति वर्ष ५०० वटा बंगुर पालन गर्न सशर्त आर्थिक सहयोग ।	बंगुर फार्म	१
८.५.४	कुखुरा पालनलाई प्रवर्धन गर्न प्रति वर्ष २० हजार के.जी. उत्पादनको निम्ति सशर्त सहयोग ।	फार्म	८
८.५.५	स्थानीय जातको कुखुराको व्यावसायिक पालनको निम्ति प्रति वर्ष ५ हजार के.जी. उत्पादनमा अनुदान ।	एकमुष्ट	१
८.५.६	कृषिजन्य स्रोत तथा यसका अवशेष सामग्रीहरूबाट पशु विकासका लागि दाना उद्योग सञ्चालन गर्न सशर्त आर्थिक सहयोग ।	उद्योग	१
८.६	स्थानीय कच्चा पदार्थको वैज्ञानिक प्रयोगमा जोड दिई स्थानीय उत्पादनको प्रवर्धन र गरिबी न्यूनीकरण गर्ने ।		
८.६.१	लोक्तावाट नेपाली कागज बनाउन धरेलु उद्योग स्थापनाको निम्ति सहयोग ।	संख्या	१
८.६.२	अल्लोबाट लत्ताकपडा बनाउन धरेलु उद्योग स्थापनाको निम्ति सहयोग ।	संख्या	१
८.६.३	स्थानीय अन्नबाली र फलफूलमा आधारित जुस/पेय पदार्थ उद्योग स्थापनाको निम्ति सहयोग ।	संख्या	१

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
८.६.४	स्थानीय अन्नबाली र तरकारीजन्य वस्तुहरूको प्रशोधन संग सम्बन्धित स्वरोजगार उद्यमहरूको विकासमा सशर्त सहयोग ।	संख्या	१००
८.६.५	स्थानीय कच्चा पदार्थ र परम्परागत सीप तथा प्रविधि सहितको हस्तकलामा आधारित लघु उद्योगको स्थापनामा सशर्त सहयोग ।	संख्या	३
८.६.६	पेय पानी उद्योगमा (Bottling water industry) भूमिहीन नागरिक र युवालाई रोजगारीको सुनिश्चितता गर्दै पानी उद्योगमा सरकारको सशर्त शेयर लगानी ।	उद्योग	१
८.६.७	उत्पादित वस्तुहरूको राष्ट्रिय तथा अन्तरराष्ट्रिय बजार प्रवर्धनको निमित्त समन्वय र सहयोग ।	नीतिगत	१

५. ४. ९ बाणिज्य

बाणिज्य क्षेत्रको विकास र विस्तारले वस्तुको माग र आपूर्तिको शृंखलाको कडीको रुपमा भूमिका खेलेको हुन्छ । यातायात र संचारको संजालको तीव्र विकास सहित उदारीकरण र विश्वव्यापीकरणका कारण विश्व अर्थतन्त्रमा व्यापार र बाणिज्य क्षेत्रले आर्थिक वृद्धि र विकासमा महत्वपूर्ण भूमिका खेलि रहेको छ । नयाँ सीप र प्रविधिको उपयोग गरी प्रतिस्पर्धी र तुलनात्मक लाभ भएका वस्तुको उत्पादन, आन्तरिक उपभोग र वाह्य बजारमा प्रवर्धन सहित बाणिज्य क्षेत्रको विकासले स्थानीय तथा राष्ट्रिय अर्थतन्त्रलाई सबल बनाउन सकिन्छ । यसर्थ, मोदी गापा ले पनि आफ्नो कार्यक्षेत्र भित्र बाणिज्य व्यवस्थालाई पूर्वाधारको विकास र व्यापार तथा लगानीको वातावरणमा सुधार सहित सबल बनाउदै आन्तरिक आपूर्तिको सहजीकरण र वाह्य बजारमा स्थानीय उत्पादनको प्रवर्धन गर्नु आवश्यक छ ।

पोखरा-बाग्लुङ-जोमसोम सडक जस्तो मुख्यमार्गको कोरिडोर भित्र पर्ने भएपनि मोदी गापामा बाणिज्य विकास र बजार व्यवस्था भने सुषुप्त अवस्थामा छ । गापामा जम्मा ९ वटा स-साना बजार केन्द्रहरू मात्र छन् । जसमा खासगरी फलफुल, तरकारी तथा लत्ता कपडा जस्ता दैनिक उपभोगका सामानहरू खरीद विक्री हुने गर्छ । स्थानीय उत्पादनहरूको सम्भाव्यता अध्ययन, सूचीकरण र बजारीकरणको अवस्था कमजोर छ । गापाले बाणिज्य विकास र प्रवर्द्धनको निमित्त उपयुक्त वातावरण तयार गर्दै उत्पादकत्व र प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता वृद्धि गरी व्यापार क्षेत्रमा संरचनागत परिवर्तन गर्नु, निर्यात प्रवर्द्धनको शुरुवात गर्नु र आयातलाई सन्तुलित गर्दै वस्तुगत व्यापार विविधीकरण तथा वस्तुको प्रमाणीकरण, लेवलिङ्ग, ब्राण्डिङ्ग गरी गुणस्तरीय उत्पादनहरूको आन्तरिक तथा वाह्य बजारीकरण तर्फ ध्यान दिनु जरुरी छ । यस परिप्रेक्षमा, राष्ट्रिय हित अनुकूल निर्यात प्रवर्द्धन तथा आयात व्यवस्थापन गर्न सकिने विद्यमान संवैधानिक व्यवस्था, बाणिज्य नीति (२०७२) र नेपाल व्यापार एकीकृत नीति (२०७३) जस्ता क्षेत्रगत राष्ट्रिय नीति तथा रणनीतिको आधारमा मोदी गापाले योजनावद्ध ढंगले स्थानीय बाणिज्य क्षेत्रको व्यवस्थापन र विकास गर्नु आवश्यक छ ।

क. समस्या, चुनौती र अवसर

मोदी गापा ले आर्थिक भूमण्डलीकरण र उदारीकरणबाट सिर्जित प्रतिस्पर्धी वातावरणको सामना, उच्च मूल्य तथा तुलनात्मक लाभका स्थानीय वस्तुहरूको उत्पादन र राष्ट्रिय अन्तरराष्ट्रिय स्तरमा बजारीकरण, गुणस्तरीय उत्पादन र ब्राण्डिङ्ग, स्थानीय रुपमै उत्पादन हुनसक्ने कृषिजन्य उपभोग्य सामग्री र विलासीताका वस्तुहरूको आयात निरुत्साहन र प्रतिस्थापन, उच्च मूल्य तथा तुलनात्मक लाभका स्थानीय वस्तुहरूको उत्पादनमा स्वदेशी तथा वैदेशिक लगानीको वातावरण निर्माण र त्यस्ता वस्तुहरूको निर्यात व्यापार प्रवर्धन, व्यापार विविधीकरण, व्यापार तथा बजारीकरणमा आधुनिक प्रविधिको प्रयोग जस्ता क्षेत्रमा चुनौतीको सामना गर्नुपर्ने देखिन्छ । त्यसैगरी, वाणिज्य क्षेत्रसंग सम्बन्धित स्थानीय ऐन, कानून, नियम र व्यवस्थित योजनाको अभाव, आवश्यक सूचना तथा तथ्यांकको अभाव, स्थानीय व्यवसायीहरूमा प्रतिस्पर्धात्मक क्षमताको कमी, आयात प्रतिस्थापन र निर्यात प्रवर्धन हुनसक्ने वस्तुहरूको पहिचान र उत्पादनको निम्ति व्यवस्थित प्रोत्साहन नीतिको अभाव, अव्यवस्थित बजार व्यवस्था, व्यापारिक वस्तुहरूको गुणस्तर जाँच र नियमनको अभाव जस्ता समस्याहरू पनि विद्यमान छन् ।

यस गापा को वाणिज्य क्षेत्रको प्रवर्धन र विकासको निम्ति व्यापार प्रवर्धनमा संघीय र प्रादेशिक नीति तथा प्राथमिकता, भौगोलिक विविधताका कारण उच्च मूल्य तथा तुलनात्मक लाभका वस्तुहरूको उत्पादन र व्यापारको सम्भावना, पारिवारिक आयमा वृद्धिसंगै उपभोक्ताहरूको क्रयशक्तिमा आइरहेको क्रमिक वृद्धि, नागरिकहरूमा व्यापार प्रतिको बढ्दो चासो, वाह्य लगानीको सम्भावना जस्ता अवसरहरू पनि मौजुद छन् ।

ख. अपेक्षित गत स्तरी

गापाको आर्थिक समृद्धिको निम्ति वाणिज्य क्षेत्रको अभिवृद्धि ।

ग. लक्ष्य

उत्पादन क्षेत्रसंग समन्वय गर्दै आन्तरिक बजार व्यवस्थापन, आयात प्रतिस्थापन र निर्यात प्रवर्धनमुखी वाणिज्य व्यवस्थाको विकास र विस्तार मार्फत् गापा को आर्थिक समृद्धिमा सहयोग पुऱ्याउने ।

घ. उद्देश्यहरू

- नयाँ प्रविधिहरूको प्रयोग सहित स्थानीय वाणिज्य क्षेत्रको क्षमता अभिवृद्धि गर्दै आन्तरिक बजार व्यवस्थालाई व्यवस्थित गर्ने र आपूर्ति व्यवस्थालाई सहज तुल्याउन मद्दत गर्ने ।
- आत्मनिर्भरताको लक्ष सहित उत्पादन क्षेत्रसंग समन्वय गर्दै आधारभूत कृषिजन्य उपभोग्य वस्तुहरूको र विलासिताका वस्तुहरूको आयातलाई निरुत्साहित गर्ने ।
- स्थानीय उत्पादन प्रणालीको समेत अनुकूलतामा उच्च मूल्य र तुलनात्मक लाभका वस्तुहरूको ब्राण्डिङ्ग सहित निर्यात प्रवर्धन गर्ने ।

ड. अपेक्षित उपलब्धि

- गापा मा गुणस्तरीय वस्तु व्यापार, प्रभावकारी मूल्य तथा आपूर्ति शृंखला सहितको न्यूनतम पाँच वटा व्यवस्थित बजार केन्द्रको विकास भएको हुनेछ ।
- नागरिकहरूमा स्थानीय उत्पादनहरूको उपभोगको प्रवृत्तिमा वृद्धि र कृषिजन्य वस्तुहरूको आयात निरुत्साहित हुँदै गएको हुनेछ ।
- स्थानीय उच्च मूल्य र तुलनात्मक लाभका (न्यूनतम ५ वटा) वस्तुहरूको प्रवर्धन र निर्यातमा वृद्धि भई स्थानीय अर्थतन्त्र मजबूत हुँदै गएको हुनेछ ।
- स्थानीय वस्तुहरूको निर्यातयोग्य उत्पादन र उत्पादनहरूको बजारीकरणका लागि उपयुक्त वातावरण सृजना हुने ।

च. अनुमानित लागत

यस उपक्षेत्रका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा ५ वर्षको अवधिमा अनुमानित कूल बजेटको १.६५% अर्थात रु. १९ करोड २६ लाख ५० हजार लाग्नेछ ।

छ. रणनीति/कार्यनीति कार्यक्रमहरू

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
९.	वाणिज्य		
९.१	उच्च मूल्य र तुलनात्मक लाभका वस्तुहरूको निर्यात प्रवर्धनका लागि उपयुक्त वातावरण तयार पार्ने ।		
९.१.१	कृषि र उद्योगबाट उत्पादित निर्यातयोग्य वस्तुहरूको प्रवर्द्धनका लागि प्रदेश र केन्द्र सरकारसँगको समन्वय ।	समन्वय	१०
९.१.२	उच्च तुलनात्मक लाभको वस्तुहरूको व्यवसायिक निर्यात प्रवर्धनमा सहयोगी ऐन नियमको निर्माण र कार्यान्वयन ।	नीतिगत	१
९.१.३	उद्योगी र व्यापारीहरूको समन्वयमा माग र आपूर्ति सम्बन्धी सूचनाको आधारमा उच्च तुलनात्मक लाभको वस्तुहरूको व्यापार सम्बन्धी संभाव्यता अध्ययन र वस्तुहरूको सूचीकरण ।	अध्ययन	१
९.१.४	वाणिज्य क्षेत्रका व्यवसायीहरूको बीच संजालीकरण र दक्षता एवं क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम ।	तालिम	४
९.१.५	उच्च तुलनात्मक लाभको वस्तुहरूको व्यवसायिक निर्यातको लागि इच्छुक संस्था र व्यक्तिहरूलाई आमन्त्रण र छलफल ।	अन्तर्क्रिया	४

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
९.१.६	कृषि तथा पशुपंक्षीजन्य उत्पादनको बजारीकरणको निमित्त सरोकारवाला निकायहरूसँग समन्वय ।	समन्वय	१०
९.१.७	कृषि तथा पशुपंक्षीजन्य उत्पादनको माग र मूल्य सूचीको जानकारीको निमित्त मोबाइल एप्सको प्रयोग ।	मोबाइल एप्स	१
९.१.८	सहकारीको योजनाहरूको स्वीकृति र साभेदार सहकारी संस्थालाई सुरक्षा, बैंक क्रेडिट र अन्य सुरक्षा सहयोग प्रदान ।	नीतिगत	१
९.१.९	स्थानीय निर्यातजन्य उत्पादनहरूको व्यापारमा बैंक बीमा व्यवस्था ।	बीमा × वर्ष	५
९.१.१०	स्थानीय निर्यातजन्य वस्तुहरूको डिजिटাইजेसन र पर्यटन क्षेत्रसँग समन्वय गरेर प्रचारप्रसार र बजारीकरण गर्नको निमित्त सहयोग	नीतिगत	१
९.१.११	लोक्ता र अल्लो जस्ता स्थानीय कच्चा पदार्थहरूमा आधारित निर्यातयोग्य उत्पादनहरूको निमित्त अन्तरराष्ट्रिय बजारको निमित्त सहजीकरण र निर्यात अनुदान सहयोग ।	अनुदान	५
९.१.१२	"पाँच वर्षमा पाँच" को अवधारणा अनुरूप उच्च तुलनात्मक लाभका मुख्य पाँच वस्तुहरूको निकासी व्यापारको प्रवर्धनको निमित्त व्यवसायीहरूलाई सशर्त सहयोग ।	नीतिगत	१
९.१.१३	समूह वा सहकारीमा आधारित मौलिकता फलकाउने स्थानीय उत्पादनहरूको प्रदर्शनी तथा विक्री कक्ष (कोशेली घर) निर्माण र संचालनको निमित्त सशर्त सहयोग ।	नीतिगत	१
९.२	नयाँ प्रविधिको प्रयोग र नियमन सहित गुणस्तरीय वस्तुहरूको व्यापार, उचित मूल्य र सहज आपूर्ति भएको व्यवस्थित आन्तरिक बजारको विकास गर्ने ।		
९.२.१	वस्तु तथा सेवाको व्यापार प्रवर्धनको निमित्त वाणिज्य क्षेत्रको समग्र पक्षलाई समेटेर आवश्यक ऐन कानून, नियम, संहिता र कार्यविधिको निर्माण र कार्यान्वयन ।	नीतिगत	१
९.२.२	वाणिज्य क्षेत्रको नियमनको निमित्त संस्थागत संयन्त्रको विकास ।	नीतिगत	५
९.२.३	कृषकहरूको उत्पादन र निर्यातका वस्तुहरूको लागि सङ्कलन तथा आपूर्ति केन्द्रहरू सञ्चालनका कार्यविधि निर्देशिका तयार पार्न सहकारी संस्थाहरूसँग समन्वय ।	कार्यविधि निर्देशिका	१
९.२.४	नीजि क्षेत्रसंगको सहकार्यमा सार्वजनिक सौचालय, खानेपानी, ढल निकास, हरियाली वातावरण, विश्राम स्थल, वस्तु व्यापारको प्रकारको आधारमा बजार (स्टल) को व्यवस्था सहितको पाँच मुख्य बजार केन्द्रको निर्माण ।	बजार केन्द्र	५
९.२.५	नयाँ प्रविधिको प्रयोग गर्दै व्यापारिक वस्तुहरूको गुणस्तर जाँच, मूल्य अनुगमन, अनैतिक संचय बारे अनुगमन र दण्ड जरिवाना सहित बजार नियमनको व्यवस्था ।	नीतिगत	५

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
९.२.६	स्थानीय आधारभूत कृषिजन्य उपभोग्य वस्तुहरूको व्यापार प्रवर्धन र विलासिताका वस्तुहरूको आयातलाई निरुत्साहित गर्न सार्वजनिक कार्यालयहरू, सार्वजनिक व्यक्तित्व र नागरिकहरूमा स्थानीय उत्पादनको उपभोग सम्बन्धी जनचेतना र नियमहरूको कार्यक्रम कार्यान्वयन ।	कार्यक्रम संख्या	५
९.२.७	स्थानीय उत्पादनहरूको लघु व्यापारको निमित्त हाटबजार संचालन ।	हाटबजार	५
९.२.८	गरिब, विपन्न र साना स्वरोजगार खुद्रा व्यवसायीहरूको निमित्त सहूलियतपूर्ण भाडामा उपलब्ध गराउने गरी व्यापारिक स्टलको निर्माण ।	व्यापारिक स्टल	५०
९.३	प्रभावकारी पूर्वाधारहरूको विकास र उपकरणहरूको व्यवस्था मार्फत् गुणस्तरीय प्राकृतिक स्रोत र कृषिजन्य उत्पादनको विक्री वितरण र निर्यातमा सहकारी तथा साना व्यवसायीहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।		
९.३.१	शीतभण्डार, सङ्कलन र चिस्यान केन्द्रहरूको व्यवस्था सहित निर्यातजन्य वस्तुहरूको व्यावसायिक योजनाहरूको लागि सम्भाव्यता अध्ययन (अनुसंधान र विकास) ।	नीतिगत	१
९.३.२	सहकारीद्वारा सञ्चालित हुने गरी गापाका प्रत्येक वार्डमा निर्यातजन्य उत्पादनहरूको सङ्कलन केन्द्रको स्थापना ।	नीतिगत	१
९.३.३	सहकारीद्वारा सञ्चालित हुने गरी गापा मा एक निर्यातजन्य उत्पादनहरूको शीत भण्डारको स्थापना ।	नीतिगत	१
९.३.४	दुध सङ्कलन डिपो र चिस्यान सुविधा सहितको दूध भण्डारण केन्द्र स्थापना ।	नीतिगत	१
९.३.५	दुधको पारवाहनको लागि ट्याङ्कर खरीदमा सशर्त सहयोग ।	नीतिगत	१

५. ४ १० आपूर्ति

नेपालको संविधानले प्रत्येक उपभोक्तालाई गुणस्तरीय वस्तु र सेवा प्राप्त गर्ने हक र गुणस्तरहीन सेवाबाट क्षति पुगेको व्यक्तिलाई कानुन बमोजिम क्षतिपूर्ति पाउने हकको व्यवस्था मार्फत् उपभोक्ताको हकको सुनिश्चितता गरेको छ । त्यसैगरी, उपभोक्ताको हर्कहित संरक्षणको निमित्त कालोबजारी, एकाधिकार, कृत्रिम अभाव सृजना, प्रतिस्पर्धा नियन्त्रण (सिण्डिकेट) जस्ता कार्यको पूर्ण अन्त्य गर्दै प्रतिस्पर्धी, स्वच्छ र अनुशासित आर्थिक र व्यापारिक गतिविधि स्थापित गर्ने नीति राज्यले लिएको छ । आपूर्ति व्यवस्थालाई नियमन गर्न राज्यले उपभोक्ता संरक्षण ऐन २०७५, नेपाल गुणस्तर (प्रमाण-चिन्ह) ऐन २०३७ लगायतका कानुनी व्यवस्था गरेको छ । खाद्यवस्तु, औषधि, इन्धन जस्ता दैनिक प्रयोगका आधारभूत र अत्यावश्यक उपभोग्य वस्तुहरूको उचित मूल्यमा सहज आपूर्तिको व्यवस्था मिलाउनु हरेक तहका सरकारहरूको दायित्व हुन्छ । कठिन भौगोलिक क्षेत्रका र कमजोर आर्थिक तथा सामाजिक अवस्थाका नागरिकहरूलाई अत्यावश्यक उपभोग्य वस्तुमा सहज पहुँच पुऱ्याउनु पनि राज्यको कर्तव्य हुन आउँछ । त्यस्तै, कृषि सामाग्रीहरूको प्रभावकारी आपूर्ति व्यवस्थाको सबल प्रवन्धले दिगो विकासको लक्ष्य-१२ (दिगो उपभोग र उत्पादन ढाँचाहरू सुनिश्चित गर्ने) लाई पूरा गर्न योगदान पुऱ्याउँछ ।

मोदी गापाको औपचारिक आपूर्तिको खास व्यवस्था छैन । गापाका पातिचौर, डिमुवा र केही स्थानमा केही पसलहरु र सेवा केन्द्रहरु सञ्चालनमा छन् तथापि यी सबै पसल र सेवा केन्द्रहरुको आपूर्ति निजी प्रयासमा आधारित छन् । गापाले एकातिर यी असञ्चित व्यापारिक पसलहरुको संस्थागत र कानून व्यवस्थापन गर्नुपर्ने छ भने अर्कोतर्फ सहकारीहरुको सहकार्यमा नागरिकहरुलाई आधारभूत आवश्यकताका उपभोग्य वस्तुहरुको सुपथ मूल्य सहित सहज आपूर्तिको दीर्घकालीन व्यवस्थापन प्रणालीको व्यवस्था गर्नुपर्नेछ । बजार अनुगमन र नियमनको ठोस तथा प्रभावकारी व्यवस्था गर्नुपर्नेछ । आपूर्ति व्यवस्थापनसंग सम्बन्धित पंजीकरण, प्रमाणीकरण, आधुनिक बजार व्यवस्थापन र सेवा विस्तार लगायतका क्षेत्रहरुमा संस्थागत क्षमता विकास गर्नु आवश्यक छ ।

क. समस्या, चुनौती र अवसर

गापाको सामु व्यापार तथा आपूर्तिको क्षेत्रमा विद्यमान अस्वाभाविक बीचौलिया प्रथाको न्यूनीकरण, आपूर्तिमा निजी क्षेत्रको भूमिकाको वृद्धि र नियमन, अव्यवस्थित बजारलाई व्यवस्थित गर्नु, उपभोग्य वस्तु तथा सेवाको गुणस्तर मापन र नियमन, अस्वस्थ खाद्यवस्तुको आपूर्ति नियन्त्रण, व्यापारिक स्वच्छता र अनुशासन कायम गरी उपभोक्ताको हित संरक्षण गर्नु, दैनिक उपभोग्य वस्तुहरुको संभाव्य कृत्रिम अभावको सामना, चुहावट, ठगी, विद्यमान खुल्ला मूल्य व्यवस्था र संभाव्य अस्वभाविक मूल्य वृद्धि, कार्टेलिङ्ग र सिण्डिकेट अन्त्य गरी प्रतिस्पर्धा कायम गर्नु जस्ता चुनौतीहरु छन् । त्यसैगरी, प्रभावकारी आपूर्ति व्यवस्थापन सम्बन्धी स्थानीय ऐन नियम, कार्यविधि लगायतका नीतिगत तथा संस्थागत संयन्त्रहरुको अभाव, गुणस्तर जाँच सम्बन्धी दक्ष जनशक्ति र उपकरणको कमी, खाद्य वस्तु, औषधि तथा स्वस्थ उपकरणहरु, निर्माण सामग्री, मल, बीउ लगायतका कृषि सामग्री र अन्य आवश्यक सामग्रीको माग एवं आपूर्तिको अवस्था र अभावग्रस्त लक्षित वर्ग सम्बन्धी तथ्यांक प्रणालीको अभाव, अव्यवस्थित बजार व्यवस्था जस्ता समस्याहरु गापा मा विद्यमान छन् । यसका बाबजुद, आपूर्ति व्यवस्थामा सहकारीहरुलाई परिचालन गर्न सकिने अवस्था, स्थानीय जनप्रतिनिधिको सक्रियता, उपभोक्ता र विक्रेताहरुमा बढ्दो जनचेतना, खाद्यवस्तुको स्थानीय उत्पादनमा वृद्धि, जलविद्युत तथा वैकल्पिक उर्जाको उत्पादन, नयाँ सूचना प्रविधिको बढ्दो प्रयोग, मुख्य राजमार्ग र शहरी केन्द्रसम्मको पहुँच जस्ता अवसरहरुले गापा लाई आपूर्ति व्यवस्थालाई व्यवस्थित गर्न मद्दत पुर्याउन सक्ने देखिन्छ ।

ख. उपक्षेत्रगत स्रोत

गुणस्तरीय वस्तु तथा सेवाको सहज आपूर्तिको आधार, प्रभावकारी तथा स्वचालित आपूर्ति प्रणाली र पूर्वाधार ।

ग. लक्ष्य

प्रभावकारी तथा स्वचालित आपूर्ति प्रणाली र पूर्वाधारको व्यवस्था मार्फत् गापा भित्र सहज, सुलभ र नियमित आपूर्तिको प्रबन्ध गरी गुणस्तरीय वस्तु तथा सेवामा नागरिकहरुको पहुँच स्थापित गर्ने र उपभोक्ता हकहित संरक्षण गर्ने ।

घ. उद्देश्यहरू

- प्रभावकारी तथा स्वचालित आपूर्ति प्रणाली र पूर्वाधारको व्यवस्था गरी गापामा अत्यावश्यक उपभोग्य वस्तु तथा सेवाको सहज, सुलभ र नियमित आपूर्ति गर्ने ।
- बजार अनुगमन र नियमन गरी स्वच्छ, प्रतिस्पर्धी, उपभोक्ताप्रति जिम्मेवार बजार प्रणाली मार्फत गुणस्तरीय वस्तु तथा सेवामा नागरिकहरूको सहज पहुँच स्थापित गर्ने र उपभोक्ता हकहित संरक्षण गर्ने ।
- उपयुक्त कानूनी र भौतिक पूर्वाधार सहितको व्यवस्था गरी लक्षित वर्गको निम्ति र आपूर्ति संकटकाल बखत अत्यावश्यक वस्तुहरूको आपूर्ति नियमित र सहज गर्ने ।

ङ. अपेक्षित उपलब्धि

- एक प्रभावकारी बजार नियमन र अनुगमन संयन्त्र स्थापना भएको हुनेछ र वस्तु तथा सेवाको व्यापारमा एकाधिकार, अस्वभाविक मूल्य वृद्धि, कार्टेलिङ्ग र सिण्डिकेट जस्ता गतिविधिहरूको अन्त्य भएको हुनेछ ।
- उपभोक्ताहरूलाई आपूर्ति श्रृंखला र सेवाहरूको लागि सहकारी मार्फत १६ वटा आपूर्ति केन्द्र सञ्चालन भएको हुनेछ ।
- हरेक पसलमा मूल्य नियमन सूची सहित बिक्रि सामग्रीका रसिद दिने व्यवस्था भएको हुनेछ ।
- गरीब/असुरक्षित घरधुरीको निम्ति वस्तु र सेवाको सहज आपूर्तिको लागि पहिचान प्रमाणीकरण पत्र र सहूलियत कार्ड प्रदान गरिएको हुनेछ ।
- आम उपभोक्ताले उचित मूल्यमा गुणस्तरीय वस्तु र सेवा प्राप्तिको अवस्था सृजना भएको अनुभव गर्नेछन् ।

च. अनुमानित लागत

यस उपक्षेत्रका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा ५ वर्षको अवधिमा अनुमानित कूल बजेटको ०.०६% अर्थात् रु. ६५ लाख २० हजार लाग्नेछ ।

छ. रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू

क्र.स.	प्रमुख रणनीति / कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
१०.	आपूर्ति		
१०.१	गापा मा स्थानीय उत्पादनको खपत बढाउन र बाह्य उपभोग्य सामग्रीको आयात घटाउन र सामानको कृत्रिम अभाव, कार्टेलिङ्गको अन्त्य गर्न उपयुक्त वातावरण सिर्जना गर्ने ।		
१०.१.१	कृषि उत्पादन बढाउने तर आयात घटाउने वाणिज्य नीति निर्माण र कार्यान्वयनका लागि प्रदेश र संघीय सरकारहरूसँग समन्वय ।	समन्वय	१०
१०.१.२	प्रभावकारी आपूर्ति श्रृंखला र सेवाहरूको लागि आपूर्ति केन्द्रहरूको व्यवस्था गर्न सहकारीलाई सुविधा सहयोग ।	नीतिगत	१
१०.१.३	सहकारीहरूको आपूर्ति योजनाहरूको स्वीकृति र योजना सञ्चालनका लागि वित्तीय पहुँच सुनिश्चित गर्न सहयोग ।	नीतिगत	१
१०.१.४	गापा भित्र संचालित सबै बजार र पसलहरूमा मूल्य नियमन व्यवस्थाको प्रवर्धन ।	अनुगमन/	१५
१०.१.५	आवश्यक कानूनी व्यवस्था र पूर्वाधार सहितको प्रभावकारी तथा स्वचालित आपूर्ति प्रणालीको स्थापना ।	नीतिगत	१
१०.१.६	प्रभावकारी बजार नियमन तथा अनुगमन संयन्त्रको निर्माण र नयाँ प्रविधिमा आधारित वस्तु तथा सेवाको गुणस्तर जाँच प्रणालीको स्थापना ।		५
१०.१.७	पसलहरूमा अनिवार्य रूपमा सामग्रीहरूको मूल्य सूची राख्ने र बिक्री सामग्रीका रसीद दिने लिने व्यवस्थाको कार्यान्वयन ।	नीतिगत	१
१०.१.८	उपभोक्ता हकहित, वस्तुहरूको गुणस्तर र मूल्य पहिचान सम्बन्धी उपभोक्ता सचेतना कार्यक्रम ।	कार्यक्रम	५
१०.१.९	बजारमा अत्यावश्यक वस्तुहरूको संचय र भण्डारणको अवस्थाको विवरण राख्ने र जाँच गर्ने प्रणालीको स्थापना ।	नीतिगत प्याकेज	१
१०.१.१०	अत्यावश्यक सामग्रीको आपूर्ति व्यवसाय सञ्चालनका लागि निजी कम्पनीहरू र फर्महरूलाई सहयोग ।	फर्म	४
१०.२	कानूनी प्रावधान सहित चरम गरिबी, जेष्ठ नागरिक, एकल महिला र अन्य आपूर्ति संकटग्रस्त नागरिक घरधुरीका लागि खाद्य र आधारभूत सामग्रीको आपूर्ति गर्न एक स्थायी संयन्त्र स्थापना गर्ने ।		
१०.२.१	सबै गरिब तथा विपन्न घरधुरी र असुरक्षित सदस्यहरूको लागि पहिचान प्रमाण पत्र र सहूलियत कार्ड प्रदान ।	नीतिगत	१
१०.२.२	संकटको अवस्थामा खाद्य आपूर्तिको लागि खाद्य भण्डारको स्थापना र संचालन ।	नीतिगत	१

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
१०.३	संवेदनशील वस्तुहरूको आपूर्तिको लागि डिपो स्थापना गर्ने।		
१०.३.१	निजी स्तरमा विद्युतीय चार्जिङ स्टेशन/पेट्रोलियम/डिजेल/मट्टीतेलको डिपो सञ्चालन र यसका लागि गापाबाट सशर्त सहयोग।	डिपो	१
१०.३.२	औषधि केन्द्रहरू र पसलहरूको लागि इजाजतपत्र।	नीतिगत	१
१०.३.३	रासायनिक मलखाद आपूर्तिमा गापाबाट सहजीकरण।	नीतिगत	१
१०.४	पाँच वर्ष भित्रमा दुध, अण्डा, मासु, तरकारी र फलफूलमा आत्मनिर्भर बनाउने।		
१०.४.१	वार्षिक रुपमा दुध, अण्डा, मासु, तरकारी र फलफूल उत्पादनमा सहयोग।	नीतिगत	१

५. ४. ११ पर्यटन

अनुपम प्राकृतिक सौन्दर्य, प्रचुर जैविक विविधता, भौगोलिक विषमता, सामाजिक सांस्कृतिक विविधता र ऐतिहासिक तथा साँस्कृतिक सम्पदाको उल्लेख्य उपस्थितिले नेपाललाई विश्व मानचित्रमा एक प्रमुख पर्यटकीय गन्तव्य स्थलको रुपमा चिनाएको छ। विज्ञान, प्रविधि र संचार प्रणालीमा भइरहेको तीब्र एवं अभूतपूर्व विकासले विश्वलाई नै साँघुरो बनाएको यस परिप्रेक्ष्यमा नेपालले यस्ता सम्पदाको समुचित प्रयोग तथा विकास गरी विश्व पर्यटन बजारलाई आफूतर्फ आकर्षित गरी अत्यधिक लाभ लिन सक्छ। राष्ट्रिय अर्थतन्त्रको प्रमुख आधारको रुपमा यस क्षेत्रलाई विकास गर्न लागि मुलुकले पर्यटन व्यवसायको विविधीकरण र विस्तार सहित आफ्नो क्षमता अभिवृद्धि गर्नु आवश्यक छ। यस उद्देश्यका साथ लागू गरिएको नेपाल सरकारको पर्यटन नीति २०६५ ले पर्यटन क्षेत्रको विविधीकरण र विस्तार, स्वरोजगारमूलक पर्यापर्यटन र ग्रामीण पर्यटनको विकास मार्फत् गरीबी निवारण र जीवनस्तरमा सुधार, पर्यटन उद्योगको प्रवर्द्धन गरी यसलाई राष्ट्रिय अर्थतन्त्रको प्रमुख आधारको रुपमा विकास गर्ने जस्ता उद्देश्य लिएको छ। त्यसैगरी, मुलुकमा विद्यमान पर्यटकीय सम्पदाहरूको खोज, संरक्षण, सम्बर्द्धन एवं विकास गरी मुलुकलाई पर्यटकीय दृष्टिले आकर्षक र प्रमुख गन्तव्य स्थलको रुपमा विकास गर्ने, वातावरण संरक्षण सहित प्राकृतिकस्रोत/साधनको दिगो उपयोग गर्दै सुलभ, सुरक्षित, भरपर्दो र नियमित हवाई तथा स्थल यातायात र अन्य पर्यटकीय पूर्वाधारको विकास र निर्माणको माध्यमद्वारा पर्यटन क्षेत्रको विकास, विस्तार र प्रवर्द्धन गर्ने उद्देश्य बोकेको छ। पर्यटन क्षेत्रको विकासको सन्दर्भमा नेपालको पन्ध्रौं योजना (आ. व. २०७६/७७-२०८०/८१) र गण्डकी प्रदेशको प्रथम पञ्चवर्षीय योजना (आ. व. २०७६/७७-२०८०/८१) ले पनि विभिन्न कार्यक्रमका साथ महत्वका साथ उल्लेख गरेको छ।

भौगोलिक, जैविक र सांस्कृतिक विविधताले युक्त भएपनि मोदी गापामा पर्यटन क्षेत्रको खासै विकास हुन सकेको छैन। पञ्चासे लेक र हम्पाल लेक जस्ता पर्यटकीय गन्तव्यहरूको पहिचान र केही मात्रामा पर्यटकीय गतिविधि संचालन भएका छन्। सुविधा सम्पन्न होटल तथा रेष्टुरेन्टहरूको अभाव रहेको यस गापा का केही स्थानहरूमा होम स्टे संचालन भने भएका छन्। यसैगरी, अन्नपूर्ण फेरोको सहायक पदमार्गको रुपमा विकसित

हुनसक्ने पोखरा, नयाँपुल, देउपुर, पूर्णगाउँ, लाडदी, घुर्डगा, लेस्पा र हुँदै जलजला, मोहोरेडाडा, पुन हिल सम्म पुग्ने र पोखरा, नयाँपुल, मोहोरिया, ताङ्गले, भवरकोट हुदै हम्पाल पुग्ने दुईवटा पदमार्ग संचालनमा आएका छन् । राम्जाकोट, भूमेथान, मैदानचुली लगायतका स्थानहरूमा स्थानीय धार्मिक तथा ऐतिहासिक पर्यटनको विकास गर्न सकिने सम्भावना छ । यस परिप्रेक्षमा संघ र प्रदेशका नीतिहरूमा आधारित भएर यस गापा ले पनि आफ्नो पर्यटन विकासको प्रभावकारी नीति तथा योजना र कार्यक्रम तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्नु आवश्यक छ ।

क. समस्या, चुनौती र अवसर

पर्यटन विकासको सन्दर्भमा मोदी गापाले तुलनात्मक रूपमा कठिन भौगोलिक बनावट कारण पर्यटकीय पूर्वाधारहरूको निर्माण, निकटवर्ती पर्यटकीय क्षेत्रसंगको प्रतिस्पर्धा, पर्याप्त लगानीको अभाव, स्थानीय पर्यटनको क्षेत्रमा नयाँ प्रविधिहरूको प्रयोग, दक्ष तथा अनुभवी जनशक्तिको आपूर्ति, धार्मिक तथा सांस्कृतिक सम्पदाहरूको अतिक्रमण, वातावरणीय संरक्षण, राष्ट्रिय तथा अन्तरराष्ट्रिय स्तरमा यस क्षेत्रको पर्यटन प्रवर्द्धन, नागरिकहरूमा रहेको परम्परागत मानसिकता र नवीनतम सौचको कमी, गुणस्तरयुक्त आवास, खाद्य तथा अन्य सेवा सहितको गुणस्तरीय पर्यटकीय पूर्वाधार र सेवाको विकास जस्ता पक्षहरूमा चुनौतीको सामना गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

स्थानीय पर्यटन सम्बन्धी संस्थागत संरचनाको अभाव, पर्यटनजन्य उपज र क्रियाकलापको अपेक्षित विकास र विविधीकरण हुन नसक्नु, पोखरा, घान्द्रुक लगायतका निकटवर्ती पर्यटकीय क्षेत्रहरूसंग सञ्जालीकरणको अभाव, स्थानीय पर्यटकीय गन्तव्यहरूको पर्याप्त प्रचार प्रसारमा कमी, गुणस्तरीय होटल, रेष्टुरेन्ट आदिको कमी, विद्यमान होम स्टे हरूको संरचना, सेवा र सुविधाको अपेक्षाकृत कमजोर गुणस्तर, पर्याप्त र आकर्षक पर्यटन पूर्वाधारको कमी, अव्यवस्थित धार्मिक तथा सांस्कृतिक सम्पदाहरू र तिनीहरूको व्यवस्थित संरक्षण संवर्द्धनको अभाव, पर्यटन विकासमा निजी क्षेत्रको सहभागितामा कमी, पर्यटनलाई उद्यमशीलता विकासलाई जोड्न नसकिनु, स्थानीय उत्पादन र पर्यटनबीचको तादात्म्यतामा कमी, प्राप्त लाभको न्यायोचित वितरण हुन नसक्नु र पर्यटकीय गतिविधि प्रविधिमैत्री नहुनु जस्ता प्रमुख समस्या यस गापा को पर्यटन विकासको क्षेत्रमा विद्यमान छन् । यस बाहेक, भौगोलिक, जैविक र सांस्कृतिक विविधताको पर्याप्त उपस्थिति, पोखरा, अन्नपूर्ण हिमाल लगायतका अन्तरराष्ट्रिय पर्यटकीय क्षेत्रसंगको सामीप्यता, पोखरा-बाग्लुङ्ग-मुस्ताङ्ग मुख्य राजमार्गको कोरिडोर भित्र गापाको अवस्थिति, पर्यटन प्रवर्धन सम्बन्धी संघीय तथा प्रादेशिक नीति योजना र स्थानीय चासो, नागरिकहरूको पर्यटकीय गतिविधि र खर्च गर्ने प्रवृत्तिमा वृद्धि, प्रसिद्ध स्थानीय धार्मिक स्थलको उपस्थिति जस्ता अवसरहरूले यस क्षेत्रमा पर्यटन प्रवर्धन र स्थानीय आर्थिक विकासमा पर्यटन क्षेत्रको योगदान वृद्धिको सम्भावनाको ढोका खोल्ने देखिन्छ ।

ख. अपेक्षित गत सीमा

समृद्ध मोदीको एक आधार, दिगो तथा गुणस्तरीय पर्यटन सेवा र पूर्वाधार ।

ग. लक्ष्य

दिगो र गुणस्तरीय पर्यटकीय सेवा र पूर्वाधारको विकास मार्फत् उत्पादन, रोजगारी र आय वृद्धि गरी गापा को अर्थतन्त्र सबल बनाउने ।

घ. उद्देश्यहरू

- संभाव्यताको आधारमा पर्यटकीय गन्तव्यको पहिचान र नीतिगत तथा संरचनागत सुधार गर्ने ।
- लगानीमा सार्वजनिक-निजी साभेदारीको अभ्यास र नयाँ प्रविधि सहितको दिगो र गुणस्तरीय पर्यटकीय सेवा र पूर्वाधारको विकास गर्ने ।
- स्थानीय उत्पादन र पर्यटनको बीच अन्योन्याश्रित सम्बन्ध र सहकार्य स्थापित गरी गापामा उत्पादन र रोजगारी वृद्धि गर्ने ।
- स्थानीय पर्यटनलाई राष्ट्रिय तथा अन्तरराष्ट्रिय स्तरमा प्रवर्द्धन मार्फत् यस क्षेत्रको उत्पादकत्व र आयमा वृद्धि गर्ने ।
- पर्यापर्यटनबाट प्राप्त लाभलाई समन्यायिक रुपमा जनस्तरसम्म पुर्याउने ।

ङ. अपेक्षित उपलब्धि

- गापामा नीति, कार्यक्रम र कार्यढाँचा सहितको एक व्यवस्थित पर्यटन प्रवर्धन प्रणाली र संरचना स्थापित भएको हुनेछ ।
- होमस्टे, होटल तथा लज सञ्चालन र पथप्रदर्शक आदिबाट गापा मा नागरिकहरूको रोजगारी र आयमा वृद्धि भएको हुनेछ ।
- स्थानीय ऐतिहासिक, धार्मिक तथा सांस्कृतिक सम्पदाहरूको संरक्षण संगै मुख्य सम्पदाहरू पर्यटकीय क्षेत्रको रुपमा समेत विकसित भएको हुनेछ ।
- पर्यटकीय गतिविधिको विस्तार संगै स्थानीय कृषि तथा गैर कृषिजन्य उत्पादनको माग र आपूर्ति बढ्न गई स्थानीय अर्थतन्त्रमा वृद्धि भएको हुनेछ ।

च. अनुमानित लागत

यस उपक्षेत्रका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा ५ वर्षको अवधिमा अनुमानित कूल बजेटको २.५८% अर्थात रु. २९ करोड ७८ लाख ५५ हजार लाग्नेछ ।

छ. रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
११.	पर्यटन विकास		
११.१	सार्वजनिक-निजी साझेदारीको अवधारणा अनुरूप मोदी गापालाई पर्यटन गन्तव्यका रूपमा स्थापित गर्न उपयुक्त वातावरण तयार पार्ने।		
११.१.१	उच्च कोटीको पर्यटन प्रवर्धनका लागि आवश्यक नीति तथा कार्यक्रमको निर्माण गर्न र राज्यको लगानीको हिस्साका लागि सम्बन्धित मन्त्रालयहरू, विभागहरू र सरोकारवालाहरूसँग समन्वय।	समन्वय	१०
११.१.२	मोदी गापा को 'पर्यटन नीति तथा कार्यक्रमको ढाँचा' निर्माण र कार्यान्वयन।	नीति तथा कार्यक्रमको ढाँचा	१
११.१.३	स्थानीय स्तरमा पर्यटन समिति निर्माण।	संख्या	१
११.१.४	मोदी गापा को 'पर्यटन गुर्योजना' को निर्माण।	गुर्योजना	१
११.१.५	'पर्यटन गुर्योजना' लागू गर्न सम्भाव्य लगानीकर्ता संस्था र व्यक्तिहरूसँग समन्वय।	समन्वय	१०
११.१.६	मोदी गापा भित्रको पर्यटन प्रवर्धनको लागि राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय संजाल स्थापना।	एकमुष्ट	१
११.१.७	मोदी गापा भित्रको पर्यटन प्रवर्धनको लागि प्रचार सामग्री (वृत्तचित्र, भिडियो, वेबपेज, फेसबुक, गित आदि) निर्माण।	प्याकेज	१०
११.१.८	साहसिक पर्यटन प्रवर्धन स्वरूप 'हनी हन्टिङ्ग' र 'जिप लाइन' को निर्माण।	संख्या	२
११.१.९	जलजला हम्पाल क्षेत्रलाई धार्मिक पर्यटकीय हब को रूपमा विकास गर्न पूर्वाधारमा लगानी।	संख्या	१
११.१.१०	पंचासे पर्यटकीय पार्क र मुख्य पर्यटकीय पदमार्गको निर्माण तथा सुधार।	संख्या	१
११.१.११	पर्यटकीय आपत्कालीन उद्धारको निमित्त हेलिप्याडहरूको निर्माण।	संख्या	१
११.१.१२	डिमुवा/पातीचौरमा ग्रामीण पर्यटन सूचना केन्द्रको स्थापना।	संख्या	१
११.१.१३	स्थानीय उत्पादन प्रवर्धनको लागि कोशेली घरको स्थापना।	संख्या	१
११.१.१४	पर्यटकीय सेवामा स्थानीय श्रमिक तथा रैथाने र स्थानीय उत्पादनका खाद्य तथा गैर खाद्य वस्तुहरूको प्रयोगमा प्रोत्साहन कार्यक्रम।	नीतिगत	५
११.१.१५	भू-परिधि स्तरीय वन र जैविक विविधताको संरक्षणको लागि मनोरन्जनका सेवा लगायत उपयुक्त सुविधाहरू सहितको पार्क सञ्चालन।	नीतिगत	१
११.१.१६	ग्रामीणस्तरमा शिकार पर्यटनको परिक्षण।	नीतिगत	१

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
११.१.१७	पर्यटकीय क्षेत्र र पूर्वाधारहरूमा फोहोरमैला व्यवस्थापन ।	एकमुष्ट	५
११.२	मोदी गापा मा सार्वजनिक-निजी लगानीमा उच्च कोटीको पर्यटन प्रवर्द्धन गर्ने वित्तीय स्रोतको पहुँचको सुनिश्चित गर्ने ।		
११.२.१	उद्यमीहरूलाई सहूलियत दरमा ऋण लिन बैंक तथा वित्तीय संस्था र स्थानीय सहकारीहरूसँग समन्वय ।	समन्वय	१०
११.३	मोदी गापा मा उच्च कोटीको प्रकृतिक-सांस्कृतिक-पर्यटन प्रवर्द्धनको लागि समुदाय र ग्रामीण संस्थाहरूको क्षमताको विकास गर्ने ।		
११.३.१	होमस्टेका लागि सर-सुविधाहरूको तयारीमा सहयोग र सञ्चालकहरूलाई अध्ययन भ्रमण ।	अध्ययन भ्रमण	२
११.३.२	मोदी गापाका पर्यटन महत्व भएका स्थलहरूमा होमस्टेका लागि नमूना व्यावसायिक योजना निर्माण ।	होमस्टे व्यवसायिक योजना	१
११.३.३	पंचासे र भवरकोट क्षेत्रमा हिलस्टेशनको निर्माण र संचालनमा सशर्त सहयोग ।	हिल स्टेशन	२
११.३.४	होमस्टे व्यवसायिक योजना लागु गर्न समूहहरूलाई सशर्त सहयोग ।	होमस्टे समूह	१०
११.३.५	सम्भावित पर्यटनस्थलहरूमा खाना पकाउने र लज व्यवस्थापन गर्न र होटल लज एवं रेष्टुरेन्ट संचालनको व्यावसायिक योजना बनाउन तालिम ।	तालिम	२
११.३.६	होटल लज एवं रेष्टुरेन्टको व्यवसायिक योजना लागु गर्न सशर्त सहयोग ।	होटल लजको योजना	८
११.३.७	खानाको परिकार बनाउने र लज व्यवस्थापन सम्बन्धी युवाहरूलाई तालिम ।	संख्या	३०
११.४	सबै धार्मिक-सांस्कृतिक स्थल, मठ-मन्दिर र प्राकृतिक गुफा, स्मारकको पुनर्स्थापना गर्ने र मोदी गापा को संस्कृति संरक्षण र पर्यटन विकासको अभिन्न निधिको रूपमा गाउँ संग्रहालय स्थापना गर्ने ।		
११.४.१	मोदी गापाका धार्मिक, सांस्कृतिक एवं ऐतिहासिक (मठ-मन्दिर लगायतका धार्मिक-सांस्कृतिक स्थल, र प्राकृतिक गुफा, स्मारक) सम्पदाको पुनर्स्थापना, जीर्णोद्धार तथा उल्लेख्य सुधार कार्य ।	संख्या	८
११.४.२	समुदायहरूद्वारा व्यवस्थापन गरिदै आएका सबै देवस्थल र धार्मिक-सांस्कृतिक स्थानहरूको मर्मत संभार ।	संख्या	१६
११.४.३	कार्ययोजना र संचालन निर्देशिका सहितको ग्रामीण सांस्कृतिक संग्रहालयको विस्तृत परियोजना प्रतिवेदनको निर्माण ।	विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन	१

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
११.४.४	पूर्वाधार, सांस्कृतिक महत्वका प्रदर्शन सामग्री र अन्य वस्तुहरू सहितको ग्रामीण सांस्कृतिक संग्रहालय स्थापना र यसको दिगो सञ्चालनको लागि सहयोग ।	संग्रहालय स्थापना	१
११.४.५	महत्वपूर्ण रणनीतिक स्थानहरूका चौताराहरूमा आकर्षक विश्रामस्थल सहितको सुधार ।	चौतारा र विश्रामस्थल	१५
११.५	युवाहरूलाई दिगो विकासको निधिको रूपमा संस्कृति संरक्षणका लागि परिचालन गरी मोदी गापाका पर्यटन विकासको पहलमा योगदान पुऱ्याउने ।		
११.५.१	परम्परागत र आदिवासी संस्कृति संरक्षणमा युवाहरूको संलग्नता बढाउन विभिन्न सांस्कृतिक समूहहरूको युवाहरूको सञ्जाल तयार ।	वडा संख्या	८
११.५.२	संस्कृति संरक्षणको संस्थागत विकास गर्न युवा क्लबहरूलाई तालिम ।	तालिम	२
११.५.३	युवाहरूको सञ्जाल र समूहहरूलाई सांस्कृतिक गतिविधिहरू नियमित गर्नका लागि सशर्त सामग्री सहयोग ।	समूह	८

५. ५. सामाजिक विकास क्षेत्र

५. ५. १ जनसंख्या तथा बसाइँसराइ

समतामूलक सामाजिक, आर्थिक तथा सांस्कृतिक संरचना निर्माणमा योगदान गर्दै नागरिकलाई गुणस्तरीय जीवनयापनको लागि अवसरको वृद्धि गर्न जनसंख्या तथा विकास सम्बन्धी २० वर्षे (२०६७-२०८७) दीर्घकालीन योजना, जनसंख्या र विकास सम्बन्धी अन्तरराष्ट्रिय सम्मेलनका कार्ययोजना, दिगो विकास लक्ष्य र राष्ट्रिय जनसंख्या नीति (२०७१) कार्यान्वयनमा छन् । नेपालको संविधानले संघ, प्रदेश र स्थानीय तह तीनै तहका सरकारलाई जनसंख्या व्यवस्थापनको कार्य जिम्मेवारी दिएको छ । एकल तथा साभा अधिकारको कार्य विस्तृतीकरणका अनुसार जनसंख्या योजना, परिवार नियोजन र जनसंख्या व्यवस्थापनलाई संघ र प्रदेशको साभा जिम्मेवारी अन्तर्गत रहेको छ भने व्यक्तिगत घटना (जन्म, मृत्यु, विवाह, सम्बन्ध बिच्छेद, बसाइँसराइ) जस्ता तथ्यांक व्यवस्थापन गर्ने कार्य संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको अधिकारको राष्ट्रिय कार्यसूचीमा राखिएको छ । जनगणना २०६८ का अनुसार, मोदी गापामा वार्षिक जनसंख्याको वृद्धिदर हाल ०.७४ प्रतिशत छ जुन राष्ट्रिय औसत १.३५ प्रतिशत भन्दा धेरै कमी हो । आर्थिक रुपले सक्रिय जनसंख्या भने ७७ प्रतिशत छ । प्रवास र वैदेशिक रोजगारको कारण जनसंख्याको वृद्धि दरमा कमी भएको हुनुपर्दछ ।

क. समस्या, चुनौती र अवसर

रोजगारीको निम्ति युवाशक्तिको बढ्दो विदेश पलायन, उच्च वाह्य/आन्तरिक बसाइँसराइका कारण

जनसंख्याको वितरणमा बढ्दो असमानता, ज्येष्ठ नागरिकको जनसंख्याको न्यायोचित व्यवस्थापन कार्य, प्रवासी/आप्रवासीहरूको रोजगारी र व्यवस्थापन कार्य, आधारभूत सेवा सुविधा सहितको बस्ती विकासको काम, आन्तरिक बसाइँसराईको न्यूनीकरण जस्ता पक्षहरू गापालमा चुनौतीका रूपमा रहेका छन्। असन्तुलित विकास, अक्सर आउने प्राकृतिक प्रकोप र त्यसका कारण हुने बसाइँसराई, जनसंख्या व्यवस्थापनको प्रभावकारी नीति र संयन्त्रको अभाव, श्रमशक्तिको निरन्तर निकासी जस्ता चुनौतीहरू रहेका छन्।

ख. उपक्षेत्रगत सौच

उच्च जनसांख्यिक व्यवस्थापन तथा सन्तुलित बस्ती सहितको विकसित गाउँपालिका।

ग. लक्ष्य

मोदी गापालमा जनसंख्याको उचित व्यवस्थापन र सन्तुलित विकासको माध्यमबाट मानवश्रोतको प्रभावकारी उपयोग एवं बसाइँसराई नियन्त्रण सहित गापालको विकास गर्ने।

घ. उद्देश्यहरू

- उचित जनसंख्या व्यवस्थापन र संस्थागत विकास मार्फत् दिगो विकासमा जनसांख्यिक लाभको प्रभावकारी उपयोग गर्ने।
- रोजगारीको अवसर र आधारभूत सेवा सुविधा सहितको सन्तुलित बस्ती विकास गरी आन्तरिक र बाह्य बसाइँसराई न्यूनीकरण गर्ने।

ङ. अपेक्षित उपलब्धि

- गापालाई 'जनसंख्या व्यवस्थापन नीति, कार्यक्रम र कार्यढाँचा' निर्माण हुने र मिलान कोषको व्यवस्था सहित कार्यान्वयन हुने।
- लैङ्गिक, भाषिक, आर्थिक, पिछडिएका समूह, शारीरिक र मानसिकरूपले भिन्न वर्ग र जेष्ठ नागरिकहरूलाई रोजगारी र सबै प्रकारका अवसरहरूमा संविधानको सामाजिक समावेशीकरणको प्रावधान प्रवर्तन हुने।
- गापालाई नागरीक पंजीकरण र जन्म, मृत्यु, विवाह, प्रवास आदि जस्ता गहन तथ्यांक (Vital Statistics) को अङ्गीकरण (Digitization) सहितको आधार तथ्यांक नियमित रूपमा अध्यावधिक हुने र केन्द्रीय तथ्यांक विभागको राष्ट्रिय तथ्यांक व्यवस्थापन प्रणालीसँग जोडिने।
- प्रवासन रोक्न १०० जना युवाको २० वटा व्यावसायिक योजनाहरू कार्यान्वयन हुने र प्रवासन उन्मुख बस्तीमा सडक, सिंचाइ, विद्यालय, बिजुली आदि जस्ता संरचना/सुविधाहरूको सुधार र विस्तार हुने।
- गापालाई जनसंख्या वृद्धिदर घटेको र आन्तरिक तथा बाह्य बसाइँसराई व्यवस्थित हुने।

च. अनुमानित लागत

यस उपक्षेत्रका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा ५ वर्षको अवधिमा अनुमानित कूल बजेटको ०.०६% अर्थात रु. ६९ लाख १५ हजार लाग्नेछ ।

छ. रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
१२.	जनसंख्या तथा बसाइँसराई		
१२.१	गापा मा जनसंख्या व्यवस्थापनको निम्ति एक प्रभावकारी संयन्त्र सहित समन्वय र संस्थागत विकास गर्ने ।		
१२.१.१	संघ र प्रदेशको सम्बन्धित विभाग र कार्यालयहरू एवं केन्द्रीय तथ्यांक विभागसँग समन्वय ।	समन्वय	१०
१२.१.२	गापा को 'जनसंख्या व्यवस्थापन नीति, कार्यक्रम र कार्यढाँचा' निर्माण र यसको कार्यान्वयन ।	कार्यक्रम र	१
१२.१.३	संविधानमा उल्लेखित सामाजिक समावेशीकरणको प्रावधानभित्र पर्ने विपन्न, विभिन्न हिसाबले पिछडिएका समूह, शारीरिक र मानसिकरूपले भिन्न वर्ग र जेष्ठ नागरिकहरूलाई गापाका रोजगारी र सबै प्रकारका अवसरहरूमा पहुँच प्रवर्धन ।	नीतिगत	५
१२.१.४	'जनसंख्या व्यवस्थापन नीति, कार्यक्रम र कार्यढाँचा' लागू गर्न लगानीका लागि राष्ट्रिय, क्षेत्रीय र अन्य प्रमुख सरोकारवालाहरू बीच कार्यशाला गोष्ठी ।	कार्यशाला गोष्ठी	१
१२.१.५	'जनसंख्या व्यवस्थापन नीति, कार्यक्रम र कार्यढाँचा' कार्यान्वयनको लागि मिलान-कोष ।	मिलान- कोष × वर्ष	५
१२.१.६	जनसांख्यिकीय र अन्य सामाजिक विषयहरूको आधार-तथ्यांक/सूचनाहरू तयारी, अद्यावधिकीकरण र प्रसारण ।	तथ्यांकाधार	१
१२.१.७	'जनसंख्या व्यवस्थापन नीति, कार्यक्रम र कार्यढाँचा' कार्यान्वयन र प्रगतिहरूको अनुगमन गर्न गापाका सामाजिक विकास समितिका सदस्यहरूलाई प्रशिक्षण ।	नीतिगत	५
१२.१.८	विकास आयोजनामा जनसांख्यिक प्रभावको अध्ययनको नीतिको कार्यान्वयन ।	नीतिगत	१
१२.१.९	जन्म, मृत्यु, विवाह, प्रवास, बसाइँसराई आदि जस्ता तथ्यांकहरूको अंकीयीकरण (Digitization), र अन्य तथ्यांकाधार सँग संयोजन ।	अनुगमन	५
१२.३	स्थानीय स्तरमा प्रोत्साहन र सुविधाहरूको प्रभावकारी उपायहरूको माध्यमबाट गापा मा बसाइँसराईको अवस्थालाई न्यूनीकरण गर्ने ।		

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
१२.३.१	उत्पादन क्षेत्रमा युवाहरूको रोजगारी प्रवर्धनका लागि 'प्रधानमन्त्री स्वरोजगार कार्यक्रम', 'राष्ट्रपति महिला उत्थान कार्यक्रम', 'गरिबी निवारण कोष', 'युवा स्वरोजगार कोष' र 'साना उद्यमशील स्वरोजगार कोष' जस्ता संघसंस्थाहरूसँग समन्वय ।	समन्वय	१०
१२.३.२	प्रवासनको प्रवृत्तिलाई रोक्न १०० जना युवालाई उनीहरूको २० वटा व्यवसायिक योजनाहरू कार्यान्वयन गर्न सशर्त सहयोग ।	नीतिगत	५
१२.३.३	प्रवासन सम्भाव्य बस्तीमा सडक, सिंचाइ, विद्यालय, बिजुली आदि जस्ता भौतिक संरचना र सुविधाहरूको सुधार ।	नीतिगत	५
१२.३.४	गापा मा आप्रवासीबाट सञ्चालन हुने रोजगारमूलक तथा निर्यातजन्य व्यवसायिक योजनालाई विशेष सुविधा तथा संयुक्त लगानीको व्यवस्था ।	नीतिगत	५
१२.४	दुई वा सो भन्दा कम बच्चा भएका परिवारलाई सम्मान र सेवा/सुविधामा सहूलियत पहुँचको माध्यमबाट जनसंख्या वृद्धि दर कम गर्न प्रोत्साहन गर्ने ।		
१२.४.१	दुई वा दुई भन्दा कम बच्चा भएका परिवारहरूलाई जनसंख्या वृद्धि दर कमीको निमित्त योगदान गरेबापत सम्मान कार्यक्रम ।	प्रमाणपत्र वितरण	५
१२.४.२	दुई भन्दा कम बच्चा भएका परिवारहरूलाई बिजुली, सिंचाई आदिका लागि विशेष सुविधा र सेवाहरू प्रदान ।	घरधुरी	२००
१२.४.३	गापा को 'जनसंख्या व्यवस्थापन नीति, कार्यक्रम र कार्यढाँचा' अनुरूप जनसंख्याको वृद्धि दर तोकिएको सीमामा संकुचन गर्न जनचेतनाको अभियान, र परिवार नियोजनका साधनमा सहयोग ।	अभियान संख्या	५

५. ५. २ शिक्षा

दिगो शान्ति र समृद्धिको विकासको एक आधार स्तम्भको रूपमा रहेको शिक्षा सम्बन्धी नागरिकको हकलाई नेपालको संविधानले मौलिक अधिकारको रूपमा प्रत्याभूत गरेको छ र आधारभूत तहसम्मको शिक्षामा पहुँच, आधारभूत तहसम्मको अनिवार्य र निःशुल्क शिक्षा तथा माध्यमिक तहसम्मको निःशुल्क शिक्षा पाउने हकको व्यवस्था गरेको छ । अपाङ्ग र आर्थिक रूपले विपन्न नागरिकलाई कानुन बमोजिम निःशुल्क उच्च शिक्षा पाउने, प्रत्येक नेपाली समुदायलाई आफ्नो मातृभाषामा शिक्षा पाउने र त्यसका लागि विद्यालय तथा शैक्षिक संस्था खोल्ने र सञ्चालन गर्ने अधिकार समेत प्रदान गरेको छ । साथै, यसकै आधारमा नेपाल सरकारले शिक्षालाई वैज्ञानिक, प्राविधिक, व्यावसायिक, सीपमूलक तथा रोजगारीमूलक बनाउँदै शिक्षामा राज्यको लगानी अभिवृद्धि गर्दै निजी क्षेत्रको लगानीलाई नियमन र व्यवस्थापन गरी सेवामूलक बनाउने नीति अवलम्बन गरेको छ । यस सन्दर्भमा, नेपालको शिक्षा नीति (२०७६) ले 'शिक्षित, सभ्य, स्वस्थ र सक्षम मानव संसाधन, सामाजिक न्याय, परिवर्तन र समृद्धि' को परिकल्पना गरेको छ जसले विश्वव्यापी दिगो विकास

लक्ष्यको लक्ष्य ४ (समावेशी तथा न्यायोचित र गुणात्मक शिक्षा सुनिश्चित गर्दै सबैका लागि जीवनपर्यन्त सिकाइका अवसरहरू प्रवर्द्धन गर्ने) प्राप्तमा योगदान पुऱ्याउन सहयोग गर्दछ ।

गापा ले लिएको “समृद्ध मोदी” को परिकल्पनालाई साकार पार्न स्थानीय स्तरमा पनि शिक्षालाई आर्थिक सामाजिक र सांस्कृतिक रुपान्तरणको माध्यमको रुपमा विकास गर्नु जरुरी छ । गापा को साक्षरता दर राष्ट्रिय औसत भन्दा बढी (७१.२९%) भए पनि यो दर महिला, जनजाति तथा दलितमा कम रहेको देखिन्छ । थोरै विद्यालयहरूको हकमा ठीकै भएपनि धेरैजसो विद्यालयको शैक्षिक गुणस्तर कमजोर छ । यस परिप्रेक्षमा, गापामा आवश्यक शैक्षिक पूर्वाधार, दक्ष जनशक्ति र समयसापेक्ष शिक्षा नीतिको व्यवस्था गरी गुणस्तरीय एवं जीवनोपयोगी शिक्षाका माध्यमबाट दक्ष र प्रतिस्पर्धी मानवश्रोतको विकास गर्नु अपरिहार्य छ । यस सिलसिलामा गापा ले विभिन्न समुदाय र लक्षित वर्ग विशेष शिक्षा नीति अख्तियार गर्ने तर्फ पनि ध्यान दिनुपर्दछ । विद्यालय शिक्षाको सर्बसुलभता, पूर्वाधारको विकास, समन्यायिकता, गुणस्तर वृद्धि गरी शिक्षामा आकर्षण अभिवृद्धि, आधुनिक संचार र प्रविधियुक्त शिक्षा सेवा प्रवाह, श्रम बजारमैत्री र स्थानीय आवश्यकता अनुरूपको दक्ष जनशक्ति उत्पादन आदि मार्फत् गापालाई शैक्षिक क्षेत्रमा नमूनाको रुपमा स्थापित गर्न र समृद्ध बनाउन प्रभावकारी शैक्षिक योजना निर्माण गर्नु जरुरी छ ।

क. समस्या, चुनौती र अवसर

यस गापाको शैक्षिक व्यवस्थापनमा सामुदायिक विद्यालयमा आवश्यक पूर्वाधारको अभाव, कमजोर विद्यार्थी-शिक्षक अनुपात, दक्ष तथा गुणस्तरीय जनशक्तिको अभाव, परम्परागत शैक्षिक शैलीको अवलम्बन, व्यवस्थित र प्रभावकारी स्थानीय शिक्षा नीतिको अभाव, शिक्षा क्षेत्रमा आवश्यकताको तुलनामा न्यून बजेट विनियोजन र लगानी श्रोतको अभाव, विद्यालयमा शैक्षिक अनुशासनको कमी, शिक्षामा समन्यायिक पहुँच र शैक्षिक वातावरणको अभाव, प्रतिभाहरूको पलायन जस्ता समस्याहरू विद्यमान छन् । यसैगरी, गापाले शिक्षा क्षेत्रमा विषयगत शिक्षक सहित दक्ष जनशक्तिको सहज आपूर्ति, लक्षित समूहका बालबालिकाहरूमा विद्यमान विद्यालय भर्नामा अनिच्छा र विद्यालय छोड्ने प्रवृत्तिको अन्त्य, विद्यालयहरूको पुनरोत्थान, आवश्यक शैक्षिक पूर्वाधारको व्यवस्था, पाठ्यक्रम र पाठ्यशैलीमा नयाँ प्रविधिको व्यापक प्रयोग, शिक्षाको मूलधारको रूपमा प्राविधिक शिक्षाको विकास, अनुसन्धानात्मक, प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा विकासको निम्ति लगानीको श्रोत व्यवस्था, प्रतिस्पर्धात्मक श्रम बजार, माग अनुरूपका प्रतिस्पर्धी शैक्षिक जनशक्तिको उत्पादन र रोजगारीको व्यवस्था, अपाङ्ग तथा लैङ्गिक मैत्री शिक्षाको व्यवस्था, निजि विद्यालयसंगको प्रतिस्पर्धा, रोजगारमूलक शिक्षाको विकास र विस्तार जस्ता पक्षमा चुनौतीको सामना गर्नुपर्ने देखिन्छ । त्यसैगरी, सूचना तथा प्रविधिको बजारको विस्तार, हरक्षेत्रमा यसको उपलब्धता र प्रयोगको बढ्दो प्रवृत्ति, नागरिकहरूमा शिक्षाको महत्व सम्बन्धी जनचेतनामा वृद्धि, रोजगारमूलक तथा व्यवसायिक शिक्षा प्रति तीनै तहको सरकारको प्राथमिकता, शैक्षिक विकाससंग सम्बन्धित राष्ट्रिय तथा अन्तरराष्ट्रिय नीति, लगानी श्रोतको आपूर्तिमा वैदेशिक सहायताको वातावरण, तीन तहबीच शिक्षा सम्बन्धी जिम्मेवारीको स्पष्ट बाँडफाँड, सीपमूलक, प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा प्रति युवाहरूको बढ्दो आकर्षण, शैक्षिक क्षेत्रमा नयाँ पाठ्यशैलीहरूको द्रुत विकास जस्ता अवसरहरू यस गापा मा शैक्षिक विकासमा निम्ति सहयोगी हुन सक्छन् ।

ख. अपेक्षित गत सीमा

गापा को सामाजिक आर्थिक रूपान्तरणको सदिका, समान पहुँच सहितको आधुनिक शिक्षा ।

ग. लक्ष्य

समान पहुँच सहितको आधुनिक र गुणस्तरीय शिक्षाको माध्यमबाट सामाजिक आर्थिक रूपान्तरणका लागि आवश्यक दक्ष, उत्पादनशील र प्रतिस्पर्धी मानव संसाधनको विकास गर्ने ।

घ. उद्देश्यहरू

- शिक्षामा गुणात्मक, संस्थागत र संरचनात्मक सुधार गरी समान पहुँच सहितको आधुनिक र गुणस्तरीय शिक्षाको विकास गर्ने ।
- गापालाई नेपालको बहुप्राविधिक शिक्षा अध्ययनका निमित्त उत्कृष्ट शिक्षण गन्तव्यको रूपमा स्थापित गर्ने ।
- जीवनोपयोगी, वैज्ञानिक एवं आधुनिक प्रविधियुक्त, प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा मार्फत दक्ष, उत्पादनशील र प्रतिस्पर्धी जनशक्तिको विकास गर्ने ।
- उत्पादित जनशक्ति आवश्यकता अनुरूप प्रयोग गरी गापा को सामाजिक आर्थिक रूपान्तरण हासिल गर्ने ।

ङ. अपेक्षित उपलब्धि

- गापाबाट निरक्षरताको अन्त्य हुनेछ र साक्षरतामा सहभागी मध्ये २० प्रतिशत घरधुरीको योजना सहितको व्यवसायबाट आय वृद्धि हुनेछ ।
- प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रको तहमा खुद भर्नादर शतप्रतिशत, आधारभूत तहमा भण्डै शतप्रतिशत र माध्यमिक तहमा ८० प्रतिशत पुग्नेछ ।
- गापाको शिक्षामा ४० प्रतिशत हिस्सा व्यावसायिक र प्राविधिक शिक्षाले ओगटेको हुनेछ ।
- गापामा पाँच वटा आधुनिक, गुणस्तरयुक्त र आकर्षक नमूना सामुदायिक विद्यालयको स्थापना हुनेछ ।
- गापामा आधारभूत र माध्यमिक तहसम्म लक्षित वर्गका सबै नागरिकहरूको पहुँच स्थापित हुनेछ ।

च. अनुमानित लागत

यस उपक्षेत्रका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा ५ वर्षको अवधिमा अनुमानित कूल बजेटको ५.४३% अर्थात रु. ६३ करोड २६ लाख ८५ हजार लाग्नेछ ।

छ. रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
१३.	शिक्षा		
१३.१	गापा का सबै विद्यालयहरूमा आवश्यक भौतिक पूर्वाधार र जनशक्ति सहितको व्यवस्था गरी गुणास्तरीय शिक्षा प्रदान गर्ने		
१३.१.१	विषयगत मन्त्रालय, विभाग र सरोकारवालाहरूको समन्वयमा उपयुक्त नीति, कार्ययोजना र कार्यक्रम सहितको एक “स्थानीय शैक्षिक व्यवस्थापन कार्यढाँचा” को निर्माण ।	शैक्षिक व्यवस्थापन कार्यढाँचा	१
१३.१.२	गापा मा दक्ष तथा प्राविधिक जनशक्तिको मागको प्रक्षेपण ।	अध्ययन	१
१३.१.३	अन्य सरोकारवालाहरूको सहयोगमा विद्यालय सुधार योजनाको कार्यान्वयन र गापा को आर्थिक सहयोग ।	मोटामोटी वर्ष	५
१३.१.४	संघ र प्रदेश सरकार र अन्य गैरसरकारी संस्थासंगको समन्वयमा आवश्यकता अनुसार विद्यालय भवन निर्माण र मर्मत सम्भार सहयोग ।	विद्यालय × वर्ष ×	५
१३.१.५	सबै विद्यालयहरूमा दक्ष विषय शिक्षकहरूको परिपूर्ति र तालिम कार्यक्रम संचालन ।	शिक्षक संख्या × महिना	३,९००
१३.१.६	विद्यालय सुधार योजना बनाउन विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक-अभिभावक संघ र शिक्षकहरूको कार्यशाला गोष्ठी	गोष्ठी	५
१३.१.७	शैक्षिक सामग्री, प्रयोगशाला र फर्निचरहरूको आवश्यकताबारे विद्यालयगत अध्ययन र त्यसको व्यवस्थापनको निम्ति विद्यालयहरूलाई सहयोग ।	विद्यालय	३०
१३.१.८	नयाँ सिकाई विधि र नयाँ सूचना प्रविधिको प्रयोग मार्फत् पठनपाठनको निम्ति नमूना विद्यालयहरूको छनोट र आर्थिक सहयोग ।	विद्यालय संख्या	८
१३.१.९	“रूपान्तरणको निम्ति शिक्षा” भन्ने मूल उद्देश्यका साथ अनुसन्धानात्मक र जीवनोपयोगी व्यावहारिक शिक्षामा जोड दिदै स्थानीय पाठ्यक्रमको निर्माण र पाठ्यशैली तथा मूल्यांकन प्रणालीको अवलम्बन ।	पाठ्यक्रम निर्माण	१
१३.१.१०	शिक्षालयहरूमा एकीकृत रुपमा मनोपरामर्श कक्षा संचालन ।	एकीकृत	१
१३.१.११	“सुन्दर, स्वच्छ र सफा विद्यालय, उत्कृष्ट शैक्षिक वातावरण” को नारा सहित विद्यालयको वातावरणलाई आकर्षक बनाउन ‘नमूना विद्यालय पूर्वाधार योजना’ बनाई गापा भरि कार्यान्वयनको निम्ति सहयोग ।	विद्यालय संख्या	८

क्र.स.	प्रमुख रणनीति / कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
१३.१.१२	संघ र प्रदेश सरकार र अन्य गैरसरकारी संस्थासंगको समन्वयमा टाढाबाट आउने विद्यार्थीहरूको यातायात सुविधाको लागि बस व्यवस्थाको निम्ति सहयोग ।	बस संख्या × वर्ष	५
१३.१.१३	सबै विद्यालयहरूमा स्वच्छ खानेपानी तथा सफा शौचालयको व्यवस्था ।	विद्यालय संख्या	५४
१३.१.१४	विद्यार्थी संख्या र भूगोलको आधारमा विद्यालयहरूलाई एक आपसमा मिलान र केहीको स्थानान्तरण ।	नीतिगत	५
१३.१.१५	माध्यमिक र उच्च माध्यमिक तह संचालन भएका विद्यालयहरूमा छात्रावासको व्यवस्था ।	छात्रावास संख्या	३
१३.१.१६	विपद् र भूकम्पबाट क्षतिग्रस्त विद्यालय पुनर्निर्माणको लागि सम्बन्धित मन्त्रालय र विभागहरूसँग समन्वय ।	समन्वय	१०
१३.१.१७	गापा को 'शिक्षा व्यवस्थापन सूचना प्रणाली' को व्यवस्थापन र वार्षिक अद्यावधिकरण ।	सूचना प्रणाली	१
१३.१.१८	विद्यालय शिक्षाको गुणस्तर वृद्धि सम्बन्धी अनुभव हासिल गर्न विद्यालय व्यवस्थापन समिति सहितको टोलीको केही अनुकरणीय गुणस्तरयुक्त सरकारी विद्यालयहरूको अध्ययन भ्रमण ।	अध्ययन भ्रमण	५
१३.१.१९	“पाँच वर्षमा पाँच” को अवधारणा अनुरूप भौतिक, प्राविधिक, वातावरणीय, व्यवस्थापकीय तथा शैक्षिक गुणस्तरका हिसाबले उत्कृष्ट पाँच आदर्श विद्यालयको विकास ।	नमूना विद्यालय	५
१३.२	गापा मा प्रारम्भिक बाल विकास कार्यक्रमलाई शिक्षा प्रणालीको अभिन्न अङ्गको रूपमा सबै बच्चाहरूको लागि अनिवार्य गर्न संरचना र सुविधाहरूमा सुधार र विस्तार गर्ने ।		
१३.२.१	शिक्षा क्षेत्रको रणनीति अनुरूप प्रारम्भिक बाल विकासको गुणस्तर वृद्धि र क्षेत्र विस्तार गर्न विषयगत मन्त्रालय, विभाग र सरोकारवालाहरूसँग समन्वय ।	वैठक × पटक	१०
१३.२.२	खाना, पोषण, सरसफाइहरूलाई मध्यनजर गरी विद्यमान प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्रहरूको संरचना र सुविधा, गुणस्तर, शिक्षकहरूको मूल्याङ्कन ।	मूल्याङ्कन × पटक	५
१३.२.३	बाल विकास केन्द्रका शिक्षकहरूलाई गुणस्तर शिक्षाका लागि नयाँ प्रविधि (अनलाइन लगायतका दूर शिक्षाका प्रविधि) को प्रयोग र शिक्षाका समकालीन मुद्दा/विषयहरूमा प्रशिक्षण ।	प्रशिक्षण	३
१३.२.४	विद्यमान प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्रहरूको भौतिक पूर्वाधार र गुणस्तरमा सुधारका लागि गापा को निरन्तर बजेटको व्यवस्था ।	शैक्षिक केन्द्र × वर्ष	१५
१३.२.५	प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्रको कार्य क्षेत्र विस्तार ।	शैक्षिक केन्द्र	५

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
१३.३	गापाबाट वि सं २० × ० सम्म निरक्षरता हटाउने।		
१३.३.१	गापाका सबै वार्डहरूमा निरक्षर व्यक्ति भएका स्थलहरूको पहिचान र त्यस्ता घरधुरीका लागि अनौपचारिक शिक्षाको प्याकेज कार्यान्वयन।	केन्द्र × वर्ष	८०
१३.३.२	अनौपचारिक शिक्षाका सर्वोत्कृष्ट २० प्रतिशत शिक्षार्थीलाई व्यवसायिक योजना सञ्चालन र विस्तारका लागि वित्तीय संस्थासँग संबन्धन सहित प्रोत्साहन सहयोग।	व्यवसायिक योजना	२४
१३.४	गापा मा दिगो विकासको लक्ष्य-४ सँग सम्बद्ध सबै बालबालिकाहरूको निशुल्क: शिक्षाका लागि शिक्षाको पहुँचमा सुधार गर्ने।		
१३.४.१	अभिभावकहरूलाई शैक्षिक सचेतना बारे तालिम सहित अभिभावक शिक्षामा अवसर।	तालिम	१०
१३.४.२	सबै राजनीतिक पार्टी र अन्य सरोकारवालाहरूको घोषणा-पत्रमा 'स्कूल बाहिर कुनै बालबालिका नहुन्' भन्ने नीति समावेश गरी जोखिम अवस्थाका, अल्पसंख्यक, वञ्चित र फरक क्षमताका बच्चाहरूलाई निःशुल्क शिक्षाका लागि प्रभावग्राही व्यवस्था।	प्रभावग्राही × वर्ष	३
१३.४.३	विद्यालयको ग्रेड-१ मा बालबालिकाको उपस्थितिमा सुधार ल्याउन भर्ना अभियान सञ्चालन।	अभियान × वर्ष	५
१३.४.४	शिक्षा क्षेत्रको नीति बमोजिम विद्यालयहरूमा विद्यार्थीको कुल भर्नाको १० प्रतिशत सिट छात्रवृत्तिको रूपमा जोखिम अवस्थाका, अल्पसंख्यक, गरिब, जेहेन्दार, वञ्चित र फरक क्षमताका बच्चाको लागि दिने प्रावधान कार्यान्वयन।	नीतिगत	१
१३.४.५	सबै बच्चाहरूलाई दिवा खाजाको दिगो प्रवन्धको लागि सरोकारवालाहरूलाई संलग्न गराउने व्यवस्था।	ECD × वर्ष	५
१३.४.६	सबै स्कूलमा विद्यार्थीहरूको नियमित स्वास्थ्य जाँचको लागि स्वास्थ्य केन्द्रहरूको परिचालन र अन्य सरोकारवालाहरूको संलग्नताको व्यवस्था।	पटक	१०
१३.४.७	प्रारम्भिक कक्षामा मातृभाषामा पाठ्यक्रम एवं पाठ्यपुस्तकको विकास र शिक्षणको अभ्यास।	प्याकेज	१
१३.४.८	मातृभाषामा शिक्षणको निम्ति क्षमता अभिवृद्धि तालिम।	तालिम	५

मोदी गाउँपालिकाको प्रथम पञ्चवर्षीय विकास योजना

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरु	एकाइ	लक्ष्य
१३.५	गापाका छात्रा र फरक क्षमताका विद्यार्थीहरू सहितको गुणस्तरीय शिक्षाको लागि शिक्षा केन्द्रहरूमा अनुकूल संरचना र सुविधामा सुधार गर्ने।		
१३.५.१	गुणस्तरीय शिक्षामा सीमान्त, वञ्चित र अल्पसंख्यक विद्यार्थीहरूको पहुँचका लागि प्रत्येक वार्डमा छात्रवास व्यवस्था।	नीतिगत	१
१३.५.२	बालमैत्री र अपांग मैत्री संरचना सहित पुराना विद्यालयहरूको पूर्वाधार हरूको पुनरुद्धार/मर्मतसम्भार।	नीतिगत	१
१३.५.३	छात्राहरूलाई स्यानेटरी प्याड वितरणको व्यवस्था।	वर्ष	५
१३.५.४	अतिरिक्त क्रिलयाकलापसँग शिक्षक-विद्यार्थीहरूलाई समावेश गराइ प्रत्येक विद्यालयमा 'सुन्दर बगैचा, रमणीय विद्यालय' कार्यक्रम सञ्चालन।	नीतिगत	१
१३.५.५	मातृभाषामा शिक्षा लिन चाहने विद्यार्थीहरूलाई भाषा छनौटको अवसर प्रदान।	नीतिगत	१
१३.६	क्षेत्रगत विषयका सबै मुद्दा र कार्यक्रमलाई अतिरिक्त पाठ्यक्रम र क्रिययाकलाप संग एकीकृत गराई विद्यार्थी र शिक्षकहरूको क्षमताको सुदृढीकरण गर्ने।		
१३.६.१	विद्यार्थी र शिक्षकलाई वन व्यवस्थापन र वृक्षरोपणको सर्वश्रेष्ठ प्रदर्शनको लागि प्रोत्साहन।	वृक्षारोपण स्थलहरु	५
१३.६.२	विद्यार्थी र शिक्षकलाई जल तथा जलाधार संरक्षणको सर्वश्रेष्ठ प्रदर्शनको लागि प्रोत्साहन।	कुवा र साना खोलाहरु	५
१३.६.३	प्राथमिक तहमा गापा को परिचय र महत्व भल्काउने पाठ्यसामग्रीको व्यवस्था।	पाठ्यसामग्री	१
१३.६.४	कृषि र पशुपालन व्यवस्थापन विषयमा सर्वश्रेष्ठ नमूना प्रदर्शनका लागि शिक्षक र विद्यार्थीहरूलाई प्रोत्साहन।	प्रदर्शन (Demo)	८
१३.७	गापालाई नेपालको बहुप्राविधिक शिक्षा अध्ययनका निम्ति उत्कृष्ट शिक्षण गन्तव्यको रूपमा स्थापित गर्ने।		
१३.७.१	कृषि तथा पशु विज्ञान व्यावहारिक शिक्षालय स्थापना गर्न र उच्च माध्यमिक विद्यालयहरु मध्ये एक उत्कृष्ट विद्यालयलाई उच्च तथा गुणत्मक शिक्षाका लागि प्रवर्द्धन गर्न सम्भाव्यता अध्ययन र निजी, कर्पोरेट र अन्य संस्थाबाट आर्थिक सहयोगको लागि प्रस्तावना-पत्र तयार।	अध्ययन	२
१३.७.२	बढ्दो बजार प्रतिस्पर्धामा उत्रन सक्ने दक्ष जनशक्ति उत्पादन गर्न प्राविधिक एवं व्यावसायिक शिक्षालयको स्थापना।	शिक्षालय	१

क्र.स.	प्रमुख रणनीति / कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
१३.७.३	प्रयोगशाला, छात्रावास, खेलकुद आदि सुविधाहरू र मानव संसाधन सहितको नमूना उच्च विद्यालयलाई उच्च गुणस्तर शिक्षालयको रूपमा प्रवर्द्धन ।	उच्च विद्यालय	१
१३.७.४	योग्यता र क्षमताका आधारमा उच्च शिक्षामा अध्ययन गर्न युवा विद्यार्थीहरूलाई फेलोशिप छात्रवृत्ति ।	विद्यार्थी × वर्ष	५०

७. ७. ३ स्वास्थ्य तथा पोषण

स्वास्थ्यलाई मानव श्रोत विकासको एक प्रमुख सूचकको रूपमा लिइन्छ । नेपालको संविधानले स्वास्थ्यलाई जनताको मौलिक हकको रूपमा स्थापित गरेको छ र आधारभूत स्वास्थ्य सेवा निःशुल्क प्राप्त गर्ने हक प्रदान गरेको छ । राष्ट्रिय स्वास्थ्य नीति २०७१ ले व्यवस्थापनको माध्यमबाट आवश्यक सबै स्रोत र साधनको अधिकतम परिचालन गरी स्वास्थ्य क्षेत्रमा विद्यमान तथा नयाँ चुनौतीहरूलाई सम्बोधन गर्दै नागरिकको स्वास्थ्य प्रतिको हक सुरक्षित गर्न आधारभूत स्वास्थ्य सेवा निःशुल्क उपलब्ध गराउने उद्देश्य लिएको छ । त्यसैगरी, गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा हरेक नागरिकको सहज पहुँच स्थापित गर्न आवश्यक औषधि, उपकरण, प्रविधि र दक्ष स्वास्थ्यकर्मीहरू सहितको प्रभावकारी एवं जवाफदेहीपूर्ण स्वास्थ्य सेवा प्रणालीको स्थापना गर्ने र स्वास्थ्य सेवा प्रवाहमा जनसहभागिता प्रवर्द्धन, निजी तथा सहकारी क्षेत्रको संलग्नता वृद्धि र व्यवस्थित गर्ने उद्देश्य लिएको छ । यस प्रावधानले दिगो विकासको लक्ष्य-३ (सबै उमेर समूहका व्यक्तिका लागि स्वस्थ जीवनको सुनिश्चितता गर्दै समृद्ध जीवनस्तर प्रवर्द्धन गर्ने) प्राप्त गर्न योगदान दिन्छ । मोदी गापा मा अहिले पनि घरमा सुत्केरी हुने आमाहरूको संख्या उल्लेख्य छ । बाल कुपोषण र शिशु मृत्युदरको समस्या करीब शुन्य छ । विगतको दौरानमा गापा मा शिशु, प्रसूति र समान्य स्वास्थ्यमा उल्लेखनीय सुधार भएता पनि स्वास्थ्य समस्या अबै विद्यमान छ । गापा का आठै वडामा स्वास्थ्य चौकी र केही वडाहरूमा बर्थिङ सेन्टरहरू भएपनि तिनीहरूको भौतिक पूर्वाधार र सेवा अबै आधुनिक र गुणस्तरीय बनाउनु पर्ने छ । यहाँ केही निजी क्लिनिक र औषधि पसलहरू पनि सञ्चालनमा छन् ।

गापा मा नेपाल सरकारको “एक स्थानीय तह एक अस्पताल” को नीति अनुरूपको सुविधा सम्पन्न अस्पताल पनि बन्न सकेको छैन । त्यसैगरी, स्थानीयवासीहरू विशेषज्ञ सेवाको निम्ति जिल्ला अस्पताल कुस्मा बजार वा पोखरा पुग्नुपर्ने हुन्छ । यस अवस्थामा गापा ले “समृद्ध मोदी” निर्माणको निम्ति आधुनिक प्रविधिमा आधारित आधारभूत तथा विशेषज्ञ सेवा सहितको अस्पतालको संचालन र अन्य स्वास्थ्य सेवा समावेश भएको एक व्यवस्थित “स्थानीय स्वास्थ्य सेवा योजना” निर्माण गरी नागरिक स्वास्थ्य प्रवर्धन र स्वस्थ जनशक्ति उत्पादनमा भूमिका खेल्नुपर्ने हुन्छ । यसको निम्ति स्वास्थ्य क्षेत्रमा गापा को लगानीमा वृद्धि गर्नु आवश्यक छ ।

क. समस्या, चुनौती र अवसर

परम्परागत स्वास्थ्य प्रणाली, गुणस्तरीय औषधि तथा पूर्वाधार र दक्ष स्वास्थ्य जनशक्तिको आपूर्ति, स्वास्थ्य क्षेत्रमा लगानीको श्रोत परिचालन, स्वास्थ्य सेवामा समतामूलक पहुँच, संघ तथा प्रदेश सरकारको

योजना कार्यान्वयनमा ढिलासुस्ती, नीजि औषधि पसल र क्लिनिकहरूको नियमन, गुणस्तरहीन औषधिको प्रयोगको नियन्त्रण, प्रति परिवार स्वास्थ्य खर्चको न्यूनीकरण, अस्वस्थ खानपान र जीवनशैली, विपद् तथा जलवायु परिवर्तनको प्रतिकूल प्रभाव, स्वास्थ्य सम्बन्धी कमजोर नागरिक चेतना, नागरिकहरूको निमित्त निःशुल्क स्वास्थ्य सेवा प्रवाह जस्ता स्वास्थ्य क्षेत्रका चुनौतीहरू गापा सामु छन् । पर्याप्त स्वास्थ्य पूर्वाधार, औजार र जनशक्तिको अभाव, स्वास्थ्य क्षेत्रमा लिपिबद्ध तथ्यांक र प्रगति विवरणको दस्तावेजको अभाव, मानव पोषणको सम्बन्धमा जनचेतनाको कमी, स्वास्थ्य बीमा प्रणालीको अभाव, खाद्य असुरक्षाको स्थिति, एन्टिबायोटिकको असन्तुलित प्रयोग, असुरक्षित गर्भपतनको प्रवृत्ति, स्वास्थ्य क्षेत्र नियमन नीति र संयन्त्रको अभाव, स्वास्थ्य सेवामा सबै नागरिकको सहज पहुँचमा कमी जस्ता समस्याहरू गापा ले व्यहोर्नु परेको छ । यस बाहेक, राष्ट्रिय तथा अन्तरराष्ट्रिय नीतिहरूको कार्यान्वयनमा दबाब, स्थानीय तहको अधिकार र जिम्मेबारी सहितको संवैधानिक र कानूनी व्यवस्था, मानव स्वास्थ्य प्रति बढ्दो जनचेतना, दक्ष स्वास्थ्यकर्मी र गुणस्तरीय औषधिहरूको फराकिंदो बजार, स्वास्थ्य बीमाको बढ्दो बजार र प्रयोग जस्ता पक्षहरू भने स्वास्थ्य सेवा तथा पोषणको सन्दर्भमा गापा का निमित्त अवसरको रूपमा मौजूद छन् ।

ख उपक्षेत्रगत स्रोत

समृद्ध मोदी, स्वस्थ मोदीवासी ।

ग. लक्ष्य

स्वास्थ्य प्रणालीमा सुधार र गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा नागरिकहरूको सहज पहुँच स्थापित गरी स्वस्थ, उत्पादनशील र सुखी नागरिक तयार गर्ने ।

घ. उद्देश्यहरू

- स्वास्थ्य प्रणालीमा भौतिक, नीतिगत र संरचनागत सुधार गरी प्रतिरोधात्मक, प्रवर्द्धक, उपचारात्मक र पुनर्स्थापनात्मक स्वास्थ्य हेरचाह र चिकित्सा सेवा सहितका आधुनिक प्रविधियुक्त गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा नागरिकहरूको सहज पहुँच स्थापित गर्ने ।
- स्वस्थ खानपान र व्यायाम लगायत स्वास्थ्य सम्बन्धी जनचेतना जागृत गरी गापा मा स्वास्थ्य जोखिम न्यूनीकरण गर्ने ।
- जलवायु परिवर्तन तथा विपद् उत्पन्न स्वास्थ्य सम्बन्धी जोखिम न्यूनीकरण गर्ने ।
- अनिवार्य स्वास्थ्य बीमा व्यवस्थाको प्रवर्धन गरी नागरिक स्वास्थ्य खर्चमा वित्तीय पहुँच पुर्याउने ।

ङ. अपेक्षित उपलब्धि

- केन्द्रीय तथ्यांक विभागको प्रणालीसँग समेत आवद्ध गर्दै स्वास्थ्यसँग सम्बन्धित सबै प्रकारका सूचना तथा तथ्यांक सहितको स्वास्थ्य सूचना प्रणाली प्रविधि ९:६६० स्थापना हुने ।
- घरेलु प्रशुति दर, बाल कुपोषण दर, बाल मृत्युदर र शिशु मृत्युदर न्यून वा शुन्यमा रहने छ ।

- संक्रामक/गैर-संक्रामक रोगको प्रकोप र प्रभाव न्यूनीकरण भएको हुनेछ ।
- प्रतिबन्धित सूती र रक्सी जस्ता स्वास्थ्य/पोषणमा प्रतिकूल पार्ने वस्तुका बिक्री नियन्त्रण हुने र गापा मा पोषणको स्थितिमा सुधार भएको हुनेछ ।
- स्वास्थ्य बीमामा नागरिकहरूको आवद्धतामा वृद्धि र प्रति परिवार स्वास्थ्य खर्च न्यूनीकरण हुनेछ ।
- गापा का ९९ प्रतिशत बालबालिका पूर्ण खोपको दायराभित्र आउनेछन् ।
- गापा मा गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा नागरिकहरूको पहुँच विस्तार र मानव स्वास्थ्यमा सुधार भई स्वस्थ, उत्पादनशील र सुखी नागरिकको हिस्सामा उल्लेख्य वृद्धि भएको हुनेछ ।

च. अनुमानित लागत

यस उपक्षेत्रका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा ५ वर्षको अवधिमा अनुमानित कूल बजेटका २.०७% अर्थात रु. ३१ करोड ४९ लाख ४५ हजार लाग्नेछ ।

छ. रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
१४.	स्वास्थ्य तथा पोषण		
१४.१	गापा मा सूतिजन्य र मदिरा जस्ता स्वास्थ्यमा हानिकारक सर-सामान र उत्पादनहरू 'सबै नीतिमा स्वास्थ्य' को नीति अवलंबन गरी सबै क्षेत्रको संलग्नतामा नियमन र कार्यान्वयन गर्ने ।		
१४.१.१	विभिन्न क्षेत्रगत संस्थाहरूको नीति तथा कार्यक्रममा स्वास्थ्य र पोषणका मुद्दालाई समावेश गर्न समन्वय ।	समन्वय	१
१४.१.२	निर्धारित स्थानहरू र समयमा मात्र प्रतिबन्धित सूती र रक्सीको बिक्रीको अनुमति ।	अनुमति पत्र	१
१४.१.३	सूतिजन्य र मदिराजन्य वस्तुहरूको प्रतिबन्धित उत्पादन एवं बिक्री व्यवस्थाबारे सार्वजनिक सूचना प्रसारण ।	प्रसारण पटक	५०
१४.१.४	बजार केन्द्रहरूको नियमित अनुगमन तथा दण्ड र पुरस्कार जस्ता व्यवस्थाको कार्यान्वयन ।	अनुगमन × पटक	२०
१४.१.५	स्वास्थ्य र पोषणका सबै नीति निर्माण र विकास गतिविधिहरूको अनुगमन ।	अनुगमन/पटक	२०
१४.२	नीति निर्माण, अनुगमन र अन्य प्रयोजनका निम्ति स्वास्थ्यका तथ्यांकको उत्पादन र प्रविधिमा आधारित स्वास्थ्य सूचना प्रणालीको व्यवस्था गर्ने ।		

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
१४.२.१	सबै क्षेत्रहरूका मुद्दा र विषयसँग आवद्ध गरी गापा मा एकीकृत स्वास्थ्य सूचना प्रणालीको स्थापना ।	अध्ययन	१
१४.३	गापा मा संक्रामक र गैर-संक्रामक रोगहरूको प्रकोप विरुद्ध नियन्त्रणका उपायहरू अपनाउने ।		
१४.३.१	संक्रामक र गैर-संक्रामक रोगहरूको प्रकोपको नियन्त्रणको लागि सम्बन्धित निकाय र विभागहरूसँग समन्वय तथा तत्परता कार्यक्रमको व्यवस्था ।	वैठक	१०
१४.३.२	संक्रमणीय रोगहरूको लागि जोखिम क्षेत्रहरूको नक्साङ्कन र नक्सा अद्यावधिक गर्ने व्यवस्था ।	तयारी	१
१४.३.३	अतिरिक्त एम्बुलेन्स सेवाहरूको सञ्चालन ।	एम्बुलेन्स	१
१४.३.४	व्यवसायिक योजना सहितको औषधि पसलहरू सञ्चालनको लागि युवाहरूलाई सशर्त कोष सहयोग ।	औषधि पसलहरू	१०
१४.३.५	कोभिड जस्ता संक्रामक रोग नियन्त्रणको निमित्त पूर्वाधार निर्माण ।	पूर्वाधार	१
१४.३.६	राज्य र केन्द्रमा सम्बन्धित निकायहरूको सहयोगमा औषधि, उपकरणहरू, एन्टिबायोटिकको प्रयोगको अनुगमन ।	पटक	१५
१४.४	गापा मा प्रतिरोधात्मक, प्रवर्द्धक, उपचारात्मक र पुनर्स्थापनात्मक स्वास्थ्य हेरचाह र चिकित्साका सेवाहरूमा नागरिकहरूको पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।		
१४.४.१	राज्यका सम्बन्धित निकायहरू, विभागहरू र सरोकारवालाहरूसँग समन्वय र निःशुल्क आधारभूत स्वास्थ्य सेवाहरूको लागि निर्देशिकाको तयारी र नागरिकहरूलाई विभिन्न स्वास्थ्य-उपचार-प्याकेज ।	पटक	१०
१४.४.२	नियमित स्वास्थ्य अभियान र मोबाइल स्वास्थ्य सेवाहरूको लागि गैरसरकारी र निजी संस्थाहरूसँग सहकार्य ।	पटक	१०
१४.४.३	दूर-स्वास्थ्य सेवाहरूको लागि गैरसरकारी र निजी संस्थाहरूसँग सहकार्य ।	नीतिगत	१
१४.४.४	“सबै नागरिकलाई स्वास्थ्य बीमा” कार्यक्रमको कार्यान्वयन ।	बिमा	१
१४.४.५	सुरक्षित गर्भपतन सेवाको लागि गर्भपतन केन्द्र स्थापना ।	नीतिगत	१
१४.४.६	खोप सेवाहरूको दिगोपनका लागि ‘खोप कोष’ को स्थापना ।	वर्ष वर्ष	५
१४.४.७	गापा भरि नै विभिन्न मुख्य रोगसँग सम्बन्धित घुम्ती स्वास्थ्य शिविर संचालन ।	घुम्ती स्वास्थ्य शिविर × वर्ष	५

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
१४.४.८	योग तथा ध्यान केन्द्रको स्थापना सहित सबै वडाहरूमा योग शिविरको संचालन ।	शिविर	१
१४.४.९	स्वास्थ्य खानपान, व्यायाम, जलवायु परिवर्तन तथा विपद् उत्पन्न स्वास्थ्य लगायतका सम्बन्धमा जनचेतना कार्यक्रम ।	नीतिगत	१
१४.४.१०	प्रतिरोधात्मक र उपचारात्मक स्वास्थ्य सम्बन्धमा रेडियो कार्यक्रम संचालन ।	पटक	२६०
१४.५	<i>गापा मा बालबालिकाको आधारभूत स्वास्थ्य र कुपोषणको घटनाहरू न्यूनीकरण गर्न स्वास्थ्य केन्द्रहरूमा सुविधा र सेवाहरूको सुनिश्चितता गर्ने ।</i>		
१४.५.१	विद्यालयमा विद्यार्थीहरूको जुका, रक्तअल्पता र कुपोषण आदिको नियमित स्वास्थ्य जाँचको लागि स्वास्थ्य केन्द्रहरूको परिचालन ।	नीतिगत	१
१४.५.२	आधारभूत सुविधा र चौबिसै घण्टा सेवा सहितको बर्थिङ सेन्टर स्थापना ।	केन्द्र	१
१४.५.३	गापाका गाँउहरूमा छिटो छरितो स्वास्थ्य सेवा र खोप पहुँचको लागि घुम्ती साधनहरूको व्यवस्था ।	नीतिगत	१
१४.५.४	स्कूले बालबालिकाहरूलाई खोप सेवा नियमित गर्न सम्बन्धित निकाय र विभागहरूसँग समन्वय ।	समन्वय	१०
१४.५.५	जनस्वास्थ्य सम्बन्धी अन्य कार्यक्रम सँगै स्वास्थ्यमा पोषणको महत्व बारे जनचेतना कार्यक्रम ।	नीतिगत	१
१४.६	<i>गापाका विद्यमान स्वास्थ्य चौकीहरूमा नागरिकहरूको राम्रो स्वास्थ्य हेरचाहको लागि संरचना र चिकित्सा सुविधाहरूमा सुधार गर्ने ।</i>		
१४.६.१	गापा मा आधारभूत स्वास्थ्य सेवा संचालनको लागि २५ शैया सहितको सुविधा सम्पन्न अस्पतालको स्थापना ।	अस्पताल	१
१४.६.२	अस्पतालमा महिला तथा बालबालिका स्वास्थ्य विशेष सेवा संचालनको व्यवस्था ।	स्वास्थ्य कक्ष	१
१४.६.३	विद्यमान स्वास्थ्य चौकीहरूको भवन संरचनाहरूको निर्माण र नवीकरण ।	भवन	९
१४.६.४	राम्रो स्वास्थ्य सुविधाहरूको लागि स्वास्थ्य चौकीहरूलाई सामग्री र आधुनिक उपकरणहरूको व्यवस्था ।	सामग्रीहरू	९
१४.६.५	स्वास्थ्य केन्द्रहरूमा प्रतिकक्षा कक्ष स्थापना र टोकन प्रणाली अवलम्बन ।	नीतिगत	१

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
१४.६.६	राम्जा आयुर्वेद केन्द्रको सशक्तिकरण (भवन, औषधि आदि)	भवन, औषधि आदि	१
१४.६.७	“पाँच वर्षमा पाँच” को अवधारणा अनुरूप न्यूनतम ५ वटा स्वास्थ्य चौकीहरूको आधुनिक सुविधा सहित स्तरवृद्धि गरी नमूना स्वास्थ्य चौकीको रूपमा विकास ।	नीतिगत	१
१४.७	<i>सुरक्षित प्रजनन स्वास्थ्य, परिवार नियोजन र सुरक्षित मातृशिशुका लागि अधिकारसम्मत प्रजनन सेवाहरूको पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।</i>		
१४.७.१	गर्भनिरोधक साधन र खोपहरूको प्रयोगको लागि परामर्श र जनचेतना वृद्धि गर्न स्वास्थ्य स्वयंसेविकालाई सहयोग प्रदान ।	सेविकाहरू × वर्ष	३६०
१४.७.२	गापा “शुन्य घरेलु प्रशुति अभियान” र “सुत्केरी पोषण कार्यक्रम” संचालन ।	सुत्केरी	५,०००
१४.७.३	दक्ष सँडेनी {Skill Birth Attendant (SBA)} को व्यवस्था ।	संख्या × वर्ष	४०
१४.७.४	सँडेनीका लागि सीप विकास तालिम र प्राथमिक उपचारका सामग्रीहरू प्रदान ।	× × वर्ष	४०
१४.७.५	प्रसूति स्वास्थ्य हेरचाह, शिशु जन्मका लागि आवश्यक सुविधाहरू र पोषण सहित गर्भवती महिलाहरूको नियमित जाँचको व्यवस्था ।	मोटामोटी × वर्ष	४०

५. ५. ४ खानेपानी तथा सरसफाई

नागरिकहरूमा सुरक्षित खानेपानीको आपूर्ति तथा सरसफाईका सेवाहरूको पहुँच सार्वजनिक स्वास्थ्य सुधार र राष्ट्रिय गरीबी न्यूनीकरणका उद्देश्यहरूको परिपूरक आधारभूत आवश्यकता हो । असुरक्षित पानीको प्रयोगका कारण दुवै ग्रामीण र शहरी क्षेत्रका धेरै मानिसहरू पानीजन्य र पानी सम्बन्धी रोगहरूबाट प्रभावित छन् । त्यसैले यस सेबालाई नेपालको संविधानले मौलिक हकको रूपमा व्यवस्था गरेको छ । साथै, अन्तराष्ट्रिय रूपमा समेत दिगो विकास लक्ष्य-६ ले सन् २०३० सम्म सबैको निम्ति खानेपानीको साथै सरसफाईको उपलब्धताका साथै यसको दिगो व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्ने लक्ष्य निर्धारण गरेको छ ।

प्रभावकारी खानेपानी तथा सरसफाई सेवाको कारण बालमृत्युदर कम हुन, सरदर आयु वृद्धि हुन र नागरिकको समग्र स्वास्थ्य अवस्थामा सुधार भई उत्पादनशील समयमा वृद्धि भएको तथा सामाजिक रहनसहन र बालबालिकाको विद्यालय उपस्थिति दरमा अनुकूल सुधार गन योगदान पुगेको छ । तथापि विभिन्न प्राकृतिक तथा मानवजन्य कारणले स्रोतहरूमा आएको ह्रासका कारण पानीको उपलब्धतामा कमी आएको छ । अपेक्षा अनुरूप खानेपानी सेबालाई सुरक्षित, भरपर्दो र दिगो बनाउन सकिएको छैन । मानव बस्तीको विस्तार र विकाससँगै मानव मल-मुत्रजन्य फोहोरको व्यवस्थापनको अभावमा नदीनाला, जलाशय तथा वातावरण क्रमशः प्रदूषित हुँदै गएका छन् ।

मोदी गापा मा पाइएको खानेपानीमा पहुँच भएका मानिसहरूको जनसंख्या ८९% छ । त्यस्तै, शौचालय सुविधामा पहुँच पुगेका परिवारहरूको जनसंख्या ९८% छ । यद्यपि पाइपयुक्त पानीको पहुँच पाइरहेका कतिपय घरपरिवारको सामाजिक तथा आर्थिक अवस्था तुलनात्मक हिसाबले राम्रो छ ।

क. समस्या, चुनौती र अवसर

नेपालको संविधानद्वारा प्रदत्त खानेपानी/सरसफाईको अधिकार अनुरूप सबैलाई स्वच्छ र सुरक्षित खानेपानीको आपूर्ति गर्नु, हास हुँदै गएका सतहगत तथा अन्य पानीका स्रोतको जगेर्ना गर्नु, खानेपानी/सरसफाईका संरचनालाई जलवायु परिवर्तन अनुकूल तथा विपद् व्यवस्थापनमैत्री बनाउँदै लैजानु, खानेपानी तथा सरसफाईको सेवामा परेको चाप व्यवस्थित गर्नु, परिवर्तित संरचनाको सन्दर्भमा खानेपानी तथा सरसफाई क्षेत्रको व्यवस्थित विकासका लागि तिनै तहमा क्षमता अभिवृद्धि गर्नु, शहर/बस्तीमा उपयुक्त आर्थिक/प्राविधिक उपायद्वारा मानव सिर्जित मल मूत्र लगायतका फोहोर पानीको सङ्कलन र प्रशोधन गरी उचित व्यवस्थापन गर्नु यस क्षेत्रका प्रमुख चुनौती हुन् । यद्यपि परिवर्तित सन्दर्भमा समुदाय स्तरमा आयोजना पहिचान, तर्जुमा र कार्यान्वयनबाट उत्तरदायित्व वृद्धि हुने, जीवन शैलीमा आएको सुधारसँगै गुणस्तरयुक्त खानेपानी र सरसफाई सेवाको बढ्दो माग, नदीनाला, तालतलैया तथा जलाशय लगायत अन्य वातावरणीय स्वच्छताका विषयमा जनचेतनामा आएको सकारात्मक अभिवृद्धि, खानेपानी र सरसफाईको सेवा प्रवाहमा निजी क्षेत्रको बढ्दो आकर्षण, सामुदायिक, गैरसरकारी तथा विकास साभेदारको सहभागिता र अन्य सम्भावनाको खोजी यस क्षेत्रमा भइरहेका छन् ।

गापा मा पानीको उपलब्धता तल्लो बेसी क्षेत्रमा पर्याप्त भएपनि माथिल्लो भेगमा घट्दै गइरहेको छ । कतिपय ठाउँमा खानेपानीका पुराना संरचनाहरू काम लाग्ने अवस्थामा छैनन् भने कतिपय बस्तीमा पाइपयुक्त खानेपानीको पहुँच विस्तार गर्नुपर्ने छ । पानीका स्रोतहरू सुक्दै गएका छन् । ठोस फोहोरमैला व्यवस्थापनको कुनै प्रणालीको विकास भएको छैन । सुरक्षित पानीको पर्याप्त आपूर्ति र सरसफाईका सेबालाई प्राथमिकता दिदै सबैलाई सेवा सुनिश्चित गर्नका साथै सुरक्षित र खानेपानी आपूर्ति र सरसफाईको विस्तारक्षेत्र बढाउने अवसर गापासँग रहेको छ ।

ख. उपक्षेत्रगत स्रोत

स्वच्छ वातावरण र स्वस्थ नागरिक जीवनको निमित्त दिगो र गुणस्तरीय खानेपानी तथा सरसफाई सेवा ।

ग. लक्ष्य

सबै घरपरिवारमा दिगो र गुणस्तरीय आधारभूत खानेपानी तथा सरसफाई सेवाको पहुँचको सुनिश्चितता गरी नागरिक स्वास्थ्यमा योगदान गर्ने ।

घ. उद्देश्यहरू

- सुरक्षित पानीको पर्याप्त आपूर्ति र सरसफाईका सेबालाई गरीब, सीमान्तकृत र विपन्न घरधुरीलाई प्राथमिकता दिदै सबैलाई सेवा सुनिश्चित गर्ने ।

- सुरक्षित खानेपानी आपूर्ति र सरसफाईको विस्तारक्षेत्र बढाउने ।
- शुल्क सहितको मौसम परिवर्तन र विपद्सँग सम्बद्ध खानेपानी, सरसफाई र सिंचाई जस्ता बहुउपयोगी सेवा र सुविधाहरू मागमा आधारित जलाशयको निर्माण गर्ने ।
- माइक्रो बेसी स्तरको जलाधारबाट पानीका सबै स्रोत र मुहानहरूको सुरक्षा गर्ने ।
- मौसम परिवर्तन र विपद्सँग सम्बद्ध गराई स्थानीय सरोकारवालाहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।

इ. अपेक्षित उपलब्धि

- 'खानेपानी तथा सरसफाईको कार्यक्रम र कार्यको ढाँचा' निर्माण तथा कार्यान्वयन हुने ।
- जल उपभोक्ता तथा सरसफाई संघ ध्वज को संञ्जाल, मार्फत् जलवायु परिवर्तन र विपद्सँग सम्बद्ध गरी गरीब, सीमान्तकृत र वञ्चित घरधुरीलाई प्राथमिकता दिदै ५ वटा खानेपानी आपूर्ति र सरसफाई योजना सञ्चालन हुने ।
- मध्यमस्तरको खानेपानी र सरसफाई योजनामा शुल्क धारणको व्यवस्था सञ्चालनमा आउने, शुल्क धारणानुरूप आधारभूत स्तरबाट मध्यमस्तर सम्म पुर्‍याउन घरधुरीको नक्साङ्कन सहितको खानेपानीको आपूर्ति र सरसफाई हुने र खानेपानीको सेवा नपुगेका र न्यून आयका घरधुरीमा सुलभ चर्पि सहितको पाइप-पानीको जडान हुने ।
- प्रदूषण रहित, चरिचरन मुक्त र निर्माण गतिविधि विहिन जलस्रोतको मूहान संरक्षण गर्न आचार संहिता र निर्देशिकाको निर्माण हुने, ५० वटा स्थानमा साइनपोष्ट राख्ने, १५० हेक्टरमा मुहानका माइक्रो बेसी स्तरमा वृक्षारोपण हुने र मुहानहरू संरक्षण गर्न विद्यार्थी लगायत सबै नागरिकलाई जागरुक बन्ने ।
- खानेपानी आपूर्ति र सरसफाईका स्किमहरूको योजना, विकास र व्यवस्थापन प्रभावकारी बनाउन ध्वज का १५ जना सदस्यहरूलाई तालिम, योजना सञ्चालन र ःक्व को मर्मत संभारका गर्न प्रशिक्षण र सरसफाईका लागिमहिला समूह, युवा क्लब र अन्य संस्थाहरूको परिचालन हुने ।
- जलस्रोतहरूको मूहानको सर्वोत्तम व्यवस्थापनका लागि पुरस्कार योजनाको नियमित व्यवस्था हुने ।

च. अनुमानित लागत

यस उपक्षेत्रका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा ५ वर्षको अवधिमा अनुमानित कूल बजेटको १.०२% अर्थात् रु. ११ करोड ८६ लाख ०५ हजार लामेछ ।

छ. रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
१५.	खानेपानी तथा सरसफाई		
१४.१	गापा मा सूर्तिजन्य र मदिरा जस्ता स्वास्थ्यमा हानिकारक सर-सामान र उत्पादनहरू 'सबै नीतिमा स्वास्थ्य' को नीति अवलंबन गरी सबै क्षेत्रको संलग्नतामा नियमन र कार्यान्वयन गर्ने ।		
१४.१.१	विभिन्न क्षेत्रगत संस्थाहरूको नीति तथा कार्यक्रममा स्वास्थ्य र पोषणका मुद्दालाई समावेश गर्न समन्वय ।	समन्वय	१
१४.१.२	निर्धारित स्थानहरू र समयमा मात्र प्रतिबन्धित सूती र रक्सीको बिक्रीको अनुमति ।	अनुमति पत्र	१
१४.१.३	सूर्तिजन्य र मदिराजन्य वस्तुहरूको प्रतिबन्धित उत्पादन एवं बिक्री व्यवस्थाबारे सार्वजनिक सूचना प्रसारण ।	प्रसारण पटक	५०
१४.१.४	बजार केन्द्रहरूको नियमित अनुगमन तथा दण्ड र पुरस्कार जस्ता व्यवस्थाको कार्यान्वयन ।	अनुगमन x पटक	२०
१४.१.५	स्वास्थ्य र पोषणका सबै नीति निर्माण र विकास गतिविधिहरूको अनुगमन ।	अनुगमन/पटक	२०
१४.२	नीति निर्माण, अनुगमन र अन्य प्रयोजनका निमित्त स्वास्थ्यका तथ्यांकको उत्पादन र प्रविधिमा आधारित स्वास्थ्य सूचना प्रणालीको व्यवस्था गर्ने ।		
१४.२.१	सबै क्षेत्रहरूका मुद्दा र विषयसँग आवद्ध गरी गापा मा एकीकृत स्वास्थ्य सूचना प्रणालीको स्थापना ।	अध्ययन	१
१४.३	गापा मा संक्रामक र गैर-संक्रामक रोगहरूको प्रकोप विरुद्ध नियन्त्रणका उपायहरू अपनाउने ।		
१४.३.१	संक्रामक र गैर-संक्रामक रोगहरूको प्रकोपको नियन्त्रणको लागि सम्बन्धित निकाय र विभागहरूसँग समन्वय तथा तत्परता कार्यक्रमको व्यवस्था ।	वैठक	१०
१४.३.२	संक्रमणीय रोगहरूको लागि जोखिम क्षेत्रहरूको नक्साङ्कन र नक्सा अद्यावधिक गर्ने व्यवस्था ।	तयारी	१
१४.३.३	अतिरिक्त एम्बुलेन्स सेवाहरूको सञ्चालन ।	एम्बुलेन्स	१
१४.३.४	व्यवसायिक योजना सहितको औषधि पसलहरू सञ्चालनको लागि युवाहरूलाई सशर्त कोष सहयोग ।	औषधि पसलहरू	१०

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
१४.३.५	कोभिड जस्ता संक्रामक रोग नियन्त्रणको निमित्त पूर्वाधार निर्माण ।	पूर्वाधार	१
१४.३.६	राज्य र केन्द्रमा सम्बन्धित निकायहरूको सहयोगमा औषधि, उपकरणहरू, एन्टिबायोटिकको प्रयोगको अनुगमन ।	पटक	१५
१४.४	गापा मा प्रतिरोधात्मक, प्रवर्द्धक, उपचारात्मक र पुनर्स्थापनात्मक स्वास्थ्य हेरचाह र चिकित्साका सेवाहरूमा नागरिकहरूको पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।		
१४.४.१	राज्यका सम्बन्धित निकायहरू, विभागहरू र सरोकारवालाहरूसँग समन्वय र निःशुल्क आधारभूत स्वास्थ्य सेवाहरूको लागि निर्देशिकाको तयारी र नागरिकहरूलाई विभिन्न स्वास्थ्य-उपचार-प्याकेज ।	पटक	१०
१४.४.२	नियमित स्वास्थ्य अभियान र मोबाइल स्वास्थ्य सेवाहरूको लागि गैरसरकारी र निजी संस्थाहरूसँग सहकार्य ।	पटक	१०
१४.४.३	दूर-स्वास्थ्य सेवाहरूको लागि गैरसरकारी र निजी संस्थाहरूसँग सहकार्य ।	नीतिगत	१
१४.४.४	“सबै नागरिकलाई स्वास्थ्य बीमा” कार्यक्रमको कार्यान्वयन ।	बिमा	१
१४.४.५	सुरक्षित गर्भपतन सेवाको लागि गर्भपतन केन्द्र स्थापना ।	नीतिगत	१
१४.४.६	खोप सेवाहरूको दिगोपनका लागि ‘खोप कोष’ को स्थापना ।	वर्ष वर्ष	५
१४.४.७	गापा भरि नै विभिन्न मुख्य रोगसँग सम्बन्धित घुम्ती स्वास्थ्य शिविर संचालन ।	घुम्ती स्वास्थ्य शिविर × वर्ष	५
१४.४.८	योग तथा ध्यान केन्द्रको स्थापना सहित सबै वडाहरूमा योग शिविरको संचालन ।	शिविर	१
१४.४.९	स्वस्थ खानपान, व्यायाम, जलवायु परिवर्तन तथा विपद् उत्पन्न स्वास्थ्य लगायतका सम्बन्धमा जनचेतना कार्यक्रम ।	नीतिगत	१
१४.४.१०	प्रतिरोधात्मक र उपचारात्मक स्वास्थ्य सम्बन्धमा रेडियो कार्यक्रम संचालन ।	पटक	२६०
१४.५	गापा मा बालबालिकाको आधारभूत स्वास्थ्य र कुपोषणको घटनाहरू न्यूनीकरण गर्न स्वास्थ्य केन्द्रहरूमा सुविधा र सेवाहरूको सुनिश्चितता गर्ने ।		
१४.५.१	विद्यालयमा बिद्यार्थीहरूको जुका, रक्तअल्पता र कुपोषण आदिको नियमित स्वास्थ्य जाँचको लागि स्वास्थ्य केन्द्रहरूको परिचालन ।	नीतिगत	१
१४.५.२	आधारभूत सुविधा र चौबिसै घण्टा सेवा सहितको बर्थिङ सेन्टर स्थापना ।	केन्द्र	१

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
१४.५.३	गापाका गाँउहरूमा छिटो छरितो स्वास्थ्य सेवा र खोप पहुँचको लागि घुम्ती साधनहरूको व्यवस्था ।	नीतिगत	१
१४.५.४	स्कूले बालबालिकाहरूलाई खोप सेवा नियमित गर्न सम्बन्धित निकाय र विभागहरूसँग समन्वय ।	समन्वय	१०
१४.५.५	जनस्वास्थ्य सम्बन्धी अन्य कार्यक्रम सँगै स्वास्थ्यमा पोषणको महत्व बारे जनचेतना कार्यक्रम ।	नीतिगत	१
१४.६	गापाका विद्यमान स्वास्थ्य चौकीहरूमा नागरिकहरूको राम्रो स्वास्थ्य हेरचाहको लागि संरचना र चिकित्सा सुविधाहरूमा सुधार गर्ने ।		
१४.६.१	गापा मा आधारभूत स्वास्थ्य सेवा संचालनको लागि २५ शैया सहितको सुविधा सम्पन्न अस्पतालको स्थापना ।	अस्पताल	१
१४.६.२	अस्पतालमा महिला तथा बालबालिका स्वास्थ्य विशेष सेवा संचालनको व्यवस्था ।	स्वास्थ्य कक्ष	१
१४.६.३	विद्यमान स्वास्थ्य चौकीहरूको भवन संरचनाहरूको निर्माण र नवीकरण ।	भवन	९
१४.६.४	राम्रो स्वास्थ्य सुविधाहरूको लागि स्वास्थ्य चौकीहरूलाई सामग्री र आधुनिक उपकरणहरूको व्यवस्था ।	सामग्रीहरू	९
१४.६.५	स्वास्थ्य केन्द्रहरूमा प्रतिक्षा कक्ष स्थापना र टोकन प्रणाली अवलम्बन ।	नीतिगत	१
१४.६.६	राम्जा आयुर्वेद केन्द्रको सशक्तिकरण (भवन, औषधि आदि)	भवन, औषधि आदि	१
१४.६.७	“पाँच वर्षमा पाँच” को अवधारणा अनुरूप न्यूनतम ५ वटा स्वास्थ्य चौकीहरूको आधुनिक सुविधा सहित स्तरवृद्धि गरी नमूना स्वास्थ्य चौकीको रूपमा विकास ।	नीतिगत	१
१४.७	सुरक्षित प्रजनन स्वास्थ्य, परिवार नियोजन र सुरक्षित मातृशिशुका लागि अधिकारसम्मत प्रजनन सेवाहरूको पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।		
१४.७.१	गर्भनिरोधक साधन र खोपहरूको प्रयोगको लागि परामर्श र जनचेतना वृद्धि गर्न स्वास्थ्य स्वयंसेविकालाई सहयोग प्रदान ।	सेविकाहरू वर्ष	× ३६०
१४.७.२	गापा “शुन्य घरेलु प्रशुति अभियान” र “सुत्केरी पोषण कार्यक्रम” संचालन ।	सुत्केरी	५,०००
१४.७.३	दक्ष सँडेनी कर्प्पी छप्चतज बततभलमबलत ९क्यब्बै को व्यवस्था ।	संख्या × वर्ष	४०
१४.७.४	सँडेनीका लागि सीप विकास तालिम र प्राथमिक उपचारका सामग्रीहरू प्रदान ।	× × वर्ष	४०

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
१४.७.५	प्रसूति स्वास्थ्य हेरचाह, शिशु जन्मका लागि आवश्यक सुविधाहरू र पोषण सहित गर्भवती महिलाहरूको नियमित जाँचको व्यवस्था ।	मोटामोटी × वर्ष	४०
१५.	खानेपानी तथा सरसफाई		
१५.१	पर्याप्त र सुरक्षित पानीको आपूर्ति र सरसफाईका सेवाहरू सबैलाई सुनिश्चित गर्न उपयुक्त वातावरण बनाउने ।		
१५.१.१	स्वच्छ पानीको आपूर्ति र सरसफाईसँग सम्बद्ध नीति र मुद्दाहरूका बारेमा सम्बन्धित मन्त्रालय र विभाग र सरोकारवालाहरूसँग समन्वय	वैठक	१०
१५.१.२	जलवायु परिवर्तन र विपद् व्यवस्थापनसँग सम्बद्ध गरी खानेपानीको आपूर्ति र सरसफाईको क्षेत्रमा 'एक घर एक धारो' प्रावधान सहित 'एकीकृत खानेपानी तथा सरसफाई कार्यक्रमको ढाँचा' निर्माण ।	कार्यक्रम र कार्यको ढाँचा	१
१५.१.३	स्थानीय खानेपानी तथा सरसफाई उपभोक्ता समितिहरूको संञ्जाल निर्माण र निर्णय प्रक्रियामा उनीहरूको संलग्नताको सुनिश्चितता ।	संञ्जाल × वर्ष	५
१५.१.४	'एकीकृत खानेपानी तथा सरसफाई कार्यक्रमको ढाँचा' मा गरिब, सीमान्तकृत र वञ्चित घरधुरीलाई प्राथमिकताको सुनिश्चितता ।	नीतिगत	१
१५.२	सहभागितामूलक व्यवस्थापनबाट सुरक्षित र पर्याप्त पिउने पानी आपूर्ति र सरसफाई सेवाहरूको विस्तार क्षेत्र बढाउने ।		
१५.२.१	विद्यमान खानेपानी योजनाहरूको मर्मत, सुधार र स्तरोन्नति ।	योजना	२०
१५.२.२	गापाका मध्यमस्तरको खानेपानी र सरसफाई योजनामा शुल्क निर्धारण गर्न सर्वसम्मतिबाट सहमति विकास ।	कार्यालय गोष्ठी	१
१५.२.३	सेवा-शुल्कको अवधारणानुरूप पानीको वितरण र सरसफाई सुविधालाई आधारभूत अवस्थाबाट मध्यमस्तर सम्म पुऱ्याउन लक्षित घरधुरीको पहिचान तथा नक्साङ्कन ।	नक्साङ्कन	१
१५.२.४	खानेपानीमा पहुँच नपुगेका र न्यून आयका सबै लक्षित घरधुरीमा सुलभ चर्पी सहितको पाइप-पानीको धारा जडान	घरधुरी एकमुष्ट	१
१५.२.५	प्रदूषण रहित, चरित्ररन मुक्त र निर्माण गतिविधि विहिन जलस्रोतको मुहान संरक्षण गर्न आचार संहिता र निर्देशिकाको निर्माण ।	आचार संहिता र मार्गनिर्देशिका	१
१५.३	गापा मा खानेपानी आपूर्तिका सबै योजनाहरूको माइक्रो बेसीन स्तरको जलाधारबाट पानीका सबै स्रोत र मुहानहरूको सुरक्षा गर्ने ।		
१५.३.१	प्रदूषण, चरन र निर्माण जस्ता कार्यहरू जलस्रोतहरूको सबै मुहानमा प्रतिवन्ध गर्ने सूचना सहितको साईन पोष्ट, र यस्ता पोष्टका अद्यावधिकीकरण ।	साईन पोष्ट	४०

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
१५.३.२	खानेपानी आपूर्तिको जलस्रोतका सबै मुहानका माइक्रो बेसीन स्तरका जलाधारमा वृक्षारोपण ।	एकमुष्ट	१
१५.३.३	खानेपानीको मुहान स्रोतहरूमा छाडा चरिचरन र वन विनास नियन्त्रण गर्न उपभोक्ताहरूको गस्ती ।	मोटमोटी × वर्ष	५
१५.३.४	दिगोरूपमा जलस्रोतको सबै मुहानहरूलाई जलवायु परिवर्तन र विपद्सँग सम्बद्ध गरी जलको संरक्षण ।	घटना × वर्ष	५
१५.४	खानेपानी आपूर्ति र सरसफाईका कार्यक्रमहरूको दिगोपनका लागि जलवायु परिवर्तन र विपद्सँग सम्बद्ध गराई स्थानीय सरोकारवालाहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।		
१५.४.१	जलवायु परिवर्तन र विपद्का विषयसँग ताजा पानी (Fresh water) को संरक्षण, खानेपानी र सरसफाईलाई सम्बद्ध गरी विद्यार्थीहरूका लागि जनचेतना अभिवृद्धि कार्यक्रम ।	वटा स्कूल × वर्ष	५४
१५.४.२	नयाँ प्रविधि र अभ्यासहरूको आधारमा खानेपानी आपूर्ति, बहुप्रयोग र सरसफाईका स्किमहरूको योजना, विकास र व्यवस्थापन प्रभावकारी बनाउन उपभोक्ता सदस्यहरूलाई तालिम ।	तालिम × वर्ष	५
१५.४.३	योजनाहरूको सञ्चालन र मर्मत सभारका लागि तालिम ।	तललिम × वर्ष	५
१५.४.४	जलस्रोतहरूको मुहानको सर्वोत्तम व्यवस्थापनका लागि उपभोक्ताहरूलाई पुरस्कारको व्यवस्था ।	पुरस्कार × वर्ष	५
१५.४.५	गापा मा सरसफाईको स्थिति सुधार गर्न महिला समूह, युवा क्लब र अन्य संस्थाहरूको परिचालन ।	एकमुष्ट	५

५. ५. ५ युवा विकास

युवाहरू राजनीतिक, आर्थिक, सामाजिक र सांस्कृतिक रूपान्तरणको अग्रगामी र परिवर्तनका संवाहक हुन् । युवाहरू साहस, रचनात्मकता, सीखने योग्यता र उच्च आत्मविश्वासको कारण राष्ट्रको मुख्य सम्पदाको रूपमा रहेका छन् जुन राष्ट्र निर्माणको प्रमुख स्रोत मानिन्छ । गुणात्मक र मात्रात्मक दुवै दृष्टिकोणबाट युवाहरू देशको मेरुदण्ड भएकाले उनीहरूलाई राष्ट्रिय विकासको मूलधारमा ल्याउनु आवश्यक छ । यसका लागि राष्ट्रिय विकासमा युवा सहभागिता अभिवृद्धि गर्दै राजनीतिक, सामाजिक, सांस्कृतिक र आर्थिक अधिकारहरूको पूर्ण उपयोग गर्ने वातावरण तयार गरी युवाको सर्वाङ्गीण विकास, सशक्तीरण र युवा उद्यमशीलताका लागि शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगारी लगायतका क्षेत्रमा विशेष अवसर प्रदान गर्ने संवैधानिक व्यवस्था रहेको छ । युवाहरूको अर्थपूर्ण सहभागिता, योग्यता र नेतृत्व विकासको माध्यमबाट सम्पन्न, आधुनिक र पूर्णरूपले न्यायिक नेपाल निर्माण गर्ने उद्देश्यले नेपाल सरकारले 'राष्ट्रिय युवा नीति (२०७२)' पनि लागु गरेकोछ । संयुक्त राष्ट्रसंघीय

सुरक्षा परिषद्को प्रस्ताव नं २२५०, दिगो विकास लक्ष्यहरु र युथ भिजन (२०२५) ले युवाको विकास र सहभागितामा जोड दिएको छ। तथापि नेपालको सर्वाङ्गीण विकासमा युवाहरुको भूमिकालाई सशक्त बनाउन सकिएको छैन।

मोदी गापा को एकीकृत विकासमा भूमिका खेल्न सक्ने १५-४० वर्षका युवाहरुको जनसंख्या ३६% छ जो राष्ट्रिय औसत युवाको जनसंख्या (४०%) भन्दा कम छ।

क. समस्या, चुनौती र अवसर

युवा लक्षित नीति, योजना तथा कार्यक्रमहरुको प्रभावकारी कार्यान्वयन हुन नसक्नु, बजारको माग र जनशक्तिको आपूर्तिबीच सामञ्जस्य नहुनु, युवा विकासको लागि ठोस योजना नहुनु, युवासँग सम्बन्धित तथ्याङ्कीय आधार नहुनु, युवाहरुलाई उद्यमशीलता तथा रोजगारीका अवसरहरु सीमित हुनु, ठूलो संख्यामा युवा शक्ति विदेश पलायन हुनु, गरीबी, विभेद, कुरीति र अन्धविश्वासजन्य चिन्तन तथा अभ्यासहरु समाजमा विद्यमान रहनु युवा विकासका प्रमुख अवरोध हुन्। युवा शक्ति विशेषगरी पुरुष रोजगारीको लागि बिदेशीने क्रम बढ्दो छ। गापा मा रोजगारीका कुनै नयाँ अवसरहरु छैनन्। केही युवा क्लबहरु छन् तर प्रायः धेरै क्लबहरुको संस्थागत क्षमता कमजोर छ। युवा विकासको लागि युवा क्षमताको विकास गर्नु, युवा प्रतिभा पलायनलाई रोक्नु, युवा लक्षित जीवनोपयोगी, प्राविधिक र व्यावसायिक शिक्षा सर्वसुलभ रूपमा उपलब्ध गराउनु, गापा मा रोजगारीका अवसर वृद्धि गर्नु, युवामा सकारात्मक सोचको निर्माण गरी स्वयंसेवी संस्कृतिको विकास र श्रमको सम्मान गर्ने संस्कृतिको विकास गर्नु, वित्तीय स्रोतमा युवाको सहज पहुँच सुनिश्चित गर्नु, युवा सशक्तीकरण गर्नु गापा को तथा राष्ट्रको सामाजिक, सांस्कृतिक तथा आर्थिक रूपान्तरण गर्नु, विद्यमान जनसांख्यिक लाभलाई उपयोग गर्नु जस्ता चुनौतीहरुलाई अवसरमा बदल्न सक्नु पर्दछ।

ख. उपलब्धता स्रोत

गापा को समृद्धिको एक सबल आधार, दक्ष युवा जनशक्तिको विकास।

ग. लक्ष्य

स्वस्थ, सकारात्मक सोचयुक्त, सिर्जनशील, अधिकारप्रति सचेत, कर्तव्यनिष्ठ र उत्पादनशील युवाशक्तिको विकास तथा परिचालन गरी गापा मा आर्थिक सामाजिक समृद्धि हासिल गर्ने।

घ. उद्देश्यहरु

- युवाद्वारा सञ्चालित उद्यम तथा साना व्यवसायहरुलाई वित्त व्यवस्था गर्ने।
- युवाका साना व्यवसायका लागि प्राविधिक र व्यावसायिक सीपहरुको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने।
- युवाद्वारा उत्पादित उच्च तुलनात्मक लाभ तथा मूल्यको कृषि उपजहरुको व्यापारीकरण गर्ने।

- युवाहरूको क्षमता विकास गर्दै तिनीहरूको सक्रियता र योजनाहरूबाट खाद्य सुरक्षाको स्थानीय संयन्त्र सबल बनाउने ।
- युवा शक्तिलाई रोजगारमूलक कृषि, उद्यमशीलता, साना कुटीर र अन्य उद्योगहरूको मूलधारमा प्रवाहित गर्दै युवाहरूको प्रवासनको प्रवृत्ति न्यूनीकरण गर्ने ।

ड. अपेक्षित उपलब्धि

- युवाका रोजगारीका कार्यलाई 'प्रधानमन्त्री स्वरोजगार कोष' र 'राष्ट्रपति महिला उत्थान कार्यक्रम', 'गरीबी निवारण कोष' र 'साना उद्यमी स्वयंरोजगार कोष' सँग आवद्ध हुने, युवाहरूको योजना सहितका ५ वटा सञ्जाल, क्षमता विस्तार, बित्तीय व्यवस्था र ५ व्यवसाय सञ्चालनमा हुने ।
- युवाका साना व्यवसायका लागि बहुउद्देशीय कृषि नर्सरीहरूका लागि ५ जना, एफ.एम. रेडियो र टिभी स्टेशनबाट आधुनिक प्रविधि र नवप्रवर्तनीय सूचनाहरूको प्रसारण गर्न २ जना, १०० जनालाई कृषि/पशु विकासका सेवाका योजना बनाउन र ५ जनालाई सेवा विस्तार गर्न, ३८ जनालाई तुलनात्मक लाभको क्षेत्रहरूमा व्यापार योजना सहित उदयीमान गराउन, १० जनालाई खानेपानी मिस्त्री र अन्य सीप, महिला र गरीब सहितका १७५ जनालाई व्यावसायिक/सीप र व्यावसायिक योजनाहरू बनाउन, १५ जना युवाहरूलाई औषधि पसल, २५ जनालाई घरमा वायरिङ्ग, र बिजुली उपकरण, सौर र बायोग्याँस उपकरणको मर्मत संभार जस्ता प्राविधिक/व्यावसायिक सीपहरूको क्षमता अभिवृद्धि हुने र व्यवसायबाट स्वरोजगारीको ग्यारेण्टी हुने ।
- व्यावसायिक योजना सहित २०० जनाले व्यावसायिक योजना कार्यान्वयन गरी निर्यातमूखी कृषि उत्पादन हुने ।
- युवाद्वारा 'जगेडा भंडार' सञ्चालन, १५ जनाबाट एकीकृत खेती, एकीकृत कीट व्यवस्थापन, जल व्यवस्थापन, २५ जनाबाट जैव विविधताको वैज्ञानिक व्यवस्थापन, ७० जनाबाट बाख्रा र सँगुर पालन, ५० जनाबाट कूकिङ्ग र होटल-लज व्यवस्थापन, १० जनाबाट संस्कृति संरक्षणको संस्थागत विकास, २४ जनालाई औषधि विज्ञान अध्ययन र फार्मास्यूटिकल केन्द्र सञ्चालन र शिक्षावृत्तिको व्यवस्थाबाट आयवृद्धि भइ खाद्य सुरक्षा सुनिश्चित हुने ।
- युवाको प्रवासन पलायन रोक्न १०० जना युवाका २० वटा स्किम कार्यान्वयन हुने, पलायन संभाव्य १५ बस्तीमा सडक, सिंचाई, विद्यालय, बिजुली आदिका संरचना र सुविधा विस्तार हुने, र आप्रवासीका ४० योजनामा संयुक्त लगानी गरी प्रवासन प्रवृत्तिको न्यूनीकरण हुने ।
- गापाका साना उद्यम, साना कुटीर, जल र खनिज उद्योगमा १०० जनालाई रोजगारीको अवसर, युवाहरूका व्यापारका स्किम लागि प्रधानमन्त्री स्वरोजगार कोष लिन मिलान कोष र सहकारीबाट कोषको व्यवस्था, वैदेशिक रोजगारबाट फर्केका ४० जनालाई रोजगार केन्द्रित कृषि, उद्यमशीलता, साना कुटीर र अन्य उद्योगहरूमा सहयोग हुने ।

च. अनुमानित लागत

यस उपक्षेत्रका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा ५ वर्षको अवधिमा अनुमानित कूल बजेटको १.९% अर्थात रु. २१ करोड ९५ लाख ९५ हजार लाग्नेछ ।

छ. रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू

क्र.स.	प्रमुख रणनीति / कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
१६.	युवा विकास		
१६.१	गापा मा युवाद्वारा सञ्चालित उद्यम तथा साना व्यवसायहरूलाई कृषिवनसँग आवद्ध गरी प्रवर्द्धन गर्न वित्तीय सहयोग सहितको प्रावधानको व्यवस्था गर्ने ।		
१६.१.१	युवाका कार्यक्रमहरूलाई 'प्रधानमन्त्री स्वरोजगार कोष' र 'राष्ट्रपति महिला उत्थान कार्यक्रम', 'गरिबी निवारण कोष', 'युवा स्वरोजगार कोष' र 'साना उद्यमी स्वयंरोजगार कोष'सँग आवद्ध गराई युवाहरूलाई उत्पादन क्षेत्रमा संलग्न गराउन विषयगत मन्त्रालय, विभाग र सरोकारवालाहरूसँग समन्वय ।	समन्वय	१०
१६.१.२	व्यवसायिक योजनानुसार कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि युवाहरूको सञ्जाल निर्माणको निम्ति सहजीकरण ।	सञ्जाल	८
१६.१.३	युवाद्वारा संचालित उद्यमहरूलाई प्राविधिक सेवा सहयोग ।	प्राविधिक सेवा × वर्ष	५
१६.१.४	युवाका व्यावसायिक योजनाहरूको लागि बैंक कर्जाको निम्ति सहजीकरण र बीमा सहयोग ।	नीतिगत	१
१६.२	युवाद्वारा सञ्चालित साना व्यवसायका लागि विभिन्न क्षेत्रमा युवाहरूको प्राविधिक र व्यवसायिक सीपहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।		
१६.२.१	युवा किसानद्वारा सञ्चालित ग्रामीणस्तरीय बहुउद्देशीय कृषि नर्सरीहरूमा फलफूल, तरकारी, डालेघाँस र रूखका प्रजातिहरूका लागि युवा उद्यमीलाई प्रशिक्षण ।	नीतिगत	१
१६.२.२	संचार माध्यमबाट कृषि र पशु स्वास्थ्यका विषयमा आधुनिक प्रविधि र नवप्रवर्तनीय सूचनाहरूको प्रसारणको लागि युवाहरू परिचालन ।	युवा × वर्ष	८०
१६.२.३	उच्च तुलनात्मक लाभको भौगोलिक क्षेत्रहरूमा युवालाई किसानको रूपमा उदीयमान गराउन उनीहरूलाई व्यापार योजना बनाउन र कार्यान्वयन गर्न प्रशिक्षण ।	नीतिगत	१
१६.२.४	३०० जना युवा कृषकहरूलाई कृषि-पशु विकासका सेवाका लागि व्यवसायिक योजना लागु गर्न प्रशिक्षण ।	नीतिगत	१

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
१६.२.५	कृषि-पशु विकासका सेवा र व्यवसायिक योजना बनाउन युवा किसानलाई प्रशिक्षण ।	नीतिगत	१
१६.२.६	गापा का २४ जना युवालाई खानेपानी मिस्ट्री र अन्य सीपहरूको तालिम ।	नीतिगत	१
१६.२.७	महिला र गरिब सहितका १७५ जना युवाहरूलाई व्यवसायिक/सीप र उनीहरूको व्यवसायिक योजनाहरू बनाउन तालिम	नीतिगत	१
१६.२.८	गापा का २४ जना युवाहरूलाई औषधि पसल सञ्चालन गर्न तालिम ।	नीतिगत	१
१६.२.९	घरमा वायरिङ्ग, र बिजुली उपकरण, सौर र बायोग्याँस उपकरणहरूको मर्मत संभार गर्न बिजुली मिस्ट्रीको लागि युवाहरूलाई प्रशिक्षण ।	नीतिगत	१
१६.२.१०	५० जना युवाहरूलाई पर्यटन व्यवस्थापन तालिम	नीतिगत	१
१६.३	युवा संलग्नता, कृषिवन र सहकारीलाई एकीकृत गरी उच्च तुलनात्मक लाभका भौगोलिक क्षेत्रहरूमा उच्च मूल्यको कृषि उत्पादनहरूको व्यापारीकरण गर्ने ।		
१६.३.१	सुन्तला खेतीको व्यावसायिक योजनालाई कृषिवनसँग एकीकृत गरी कार्यन्वयन र सुन्तला खेतीलाई बजारीकरण गर्न युवा कृषकहरूलाई ससर्त सहयोग ।	युवा कृषक	१६
१६.३.२	तरकारी खेतीको व्यावसायिक योजनालाई कृषिवनसँग एकीकृत गरी कार्यन्वयन र तरकारी खेतीलाई बजारीकरण गर्न युवा कृषकहरूलाई ससर्त सहयोग ।	युवा कृषक	१६
१६.३.३	अदुवा खेतीको व्यावसायिक योजनालाई कृषिवनसँग एकीकृत गरी कार्यन्वयन र अदुवा खेतीलाई बजारीकरण गर्न युवा कृषकहरूलाई ससर्त सहयोग ।	युवा कृषक	१६
१६.३.४	आलु खेतीको व्यावसायिक योजनालाई कृषिवनसँग एकीकृत गरी कार्यन्वयन र आलु खेतीलाई बजारीकरण गर्न युवा कृषकहरूलाई ससर्त सहयोग ।	युवा कृषक	१६
१६.३.५	दुध भण्डारण र परिवहन सुविधा सहितको 'दुध विकास व्यवसायिक योजना' लाई कृषि वनसँग एकीकृत गरी कार्यन्वयन र यसलाई बजारीकरण गर्न युवा कृषकहरूलाई ससर्त सहयोग ।	युवा कृषक	१६
१६.४	क्षमता विकास र युवाका योजनाहरूबाट खाद्य सुरक्षाको स्थिति संबोधन गर्न स्थानीय संयन्त्र सबल बनाउने ।		
१६.४.१	प्रत्येक वडामा औषधि पसल र अन्य सेवाहरूको व्यवसाय योजनाहरू लागु गरी कृषि-पशु सेवाहरूका लागि युवा किसानहरूलाई ससर्त सहयोग ।	योजना	१

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
१६.४.२	एकीकृत खेती (जैविक मल, एकीकृत कीट व्यवस्थापन, जल व्यवस्थापन) र अन्य तरिकाहरूको लागि युवाहरूलाई परिचालन	घरधुरी	१६
१६.४.३	वन्यजन्तु सहित सामुदायिक वन र जैव विविधताको वैज्ञानिक व्यवस्थापनमा युवाहरूको बढ्दो भूमिकाका लागि २५ जना युवाहरूको संलग्नता ।	नीतिगत	१
१६.४.४	बाख्रा, कखुरा र सँगुर पालनसँग सम्बद्ध उद्यम विकासको प्रशिक्षण र अध्ययन भ्रमण कार्यक्रममा १३० जना युवाको संलग्नता ।	व्यक्ति	१३०
१६.४.५	संस्कृति संरक्षणको संस्थागत विकास गर्न युवा क्लबहरूलाई प्रशिक्षण ।	नीतिगत वर्ष	५
१६.४.६	महिला र गरिब समेतका २०० युवालाई व्यावसायिक/सीप प्रशिक्षण र उनीहरूको व्यवसायिक योजनाहरूको तर्जुमा ।	नीतिगत	१
१६.४.७	औषधि विज्ञान अध्ययन गर्न र फार्मास्यूटिकल केन्द्रहरू सञ्चालन गर्न २४ जना युवाहरूलाई शिक्षावृत्ति ।	नीतिगत	१
१६.५	युवाहरूको प्रवासनको प्रवृत्ति न्यूनीकरण गर्न गापा मा अवसरहरूको सृजना गर्ने ।		
१६.५.१	युवाहरूको प्रवासनको प्रवृत्ति न्यूनीकरण गर्ने × वटा स्किम बनाउन र त्यसको कार्यन्वयन गर्न १२ × जना युवाहरूलाई सहयोग ।	योजना	८
१६.५.२	प्रवासनको प्रवृत्ति कम गर्न प्रवासनका दृष्टिले जोखिम बस्तीहरूमा सडक, सिंचाई, विद्यालयहरू, बिजुली आदिका संरचना र सुविधाहरूको सुधार ।	योजना	८
१६.५.३	आप्रवासीलाई आकर्षण गर्न आप्रवासीका रोजगारी सृजना गर्ने र निर्यात गर्ने व्यवसायहरूको सञ्चालनमा सरलीकरण र संयुक्त लगानी ।	व्यक्तिहरू/संस्था	८
१६.६	गापाका युवा शक्तिलाई रोजगार केन्द्रित कृषि, उद्यमशीलता, साना कुटीर र अन्य उद्योगहरूको मूलधारमा प्रवाहित गर्ने ।		
१६.६.१	गापाका साना उद्यम, साना कुटीर, जल र खनिज उद्योगहरूमा रोजगार अवसरहरू प्रदान ।	व्यक्तिहरू/ व्यवस्थाका लागि खर्च	१००
१६.६.२	युवाहरूका × वटा व्यापारका स्किम लागि प्रधानमन्त्री स्वरोजगार कोष र कोषको पहुँचका लागि गापाबाट मिलान कोष सहयोग र सहकारीबाट कोषको व्यवस्था ।	व्यापारका स्किम	८
१६.६.३	वैदेशिक रोजगारबाट फर्केका ४० जना युवाहरूलाई सीपमा आधारित स्थानीय उद्यममा संलग्न गराउन सहयोग ।	व्यक्ति	४०

५. ५. ६ लैङ्गिक समानता, समावेशी र महिला सशक्तीकरण

नेपालको संविधानले लैङ्गिक गतिविधि विभेदको अन्त्य गर्न सङ्कल्प सहित महिलालाई लैङ्गिक गतिविधि भेदभावविना समान वंशीय हक, सुरक्षित मातृत्व र प्रजनन स्वास्थ्य सम्बन्धी हक, राज्यका सबै निकायमा समानुपातिक समावेशी सिद्धान्तको आधारमा सहभागी हुने हक लगायत मौलिक हकको प्रत्याभूति गरेको छ। राष्ट्रिय जनगणना (२०६८) को तथ्यांक अनुसार नेपालमा सम्पत्तिमा स्वामित्व पुगेको महिला २६% र मातृ मृत्यु दर प्रतिलाख जीवित जन्ममा २३९, महिला र पुरुषको श्रमशक्ति सहभागिता दर क्रमशः २६.३ र ५३.८% तथा बेरोजगारी दर क्रमशः १३.१ र १०.३% छ। त्यसैगरी कूल प्रजनन दर २.३% रहेको छ। नेपालले महिला विरुद्ध हुने सबै प्रकारका भेदभाव उन्मूलन गर्ने सम्बन्धी माहासन्धि (१९७९) को अनुमोदन गरी सोही अनुरूप नीति तथा कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गर्दै आएको छ। त्यसैगरी दिगो विकासका लक्ष्य ३, ४, ५, ९, १०, ११ र १४ मा यो विषय समावेश भएको छ। महिलाहरूको क्षमता, श्रम, सीप र पसिनालाई विकास प्रक्रियामा लगाई संविधानको मर्म अनुरूप सामाजिक समानता कायम गर्न आवश्यक छ।

माथिका प्रावधान अनुसार मोदी गापा मा लैङ्गिक समानता, समावेशी र महिला सशक्तीकरणका बारेमा प्रगति प्रतिवेदनहरू पाइदैनन्। गापाका महिलाको जम्मा जनसंख्या को लगभग ५६.५% रहेको छ। लैङ्गिक अनुपात सरदरमा १००:७६ छ। गापाका हरेक वडामा महिला समूहहरू छन् तर यिनीहरूको संस्थागत अवस्था कमजोर रहेको देखिन्छ।

क. समस्या, चुनौती र अवसर

यसका लागि आर्थिक/सामाजिक जीवनमा सारभूत लैङ्गिक समानता कायम गर्नु, गापा मा लैङ्गिक दृष्टिकोणलाई मूलप्रवाहीकरण गरी लैङ्गिक उत्तरदायी शासन पद्धति संस्थागत गर्नु, संघ र प्रदेश बीच लैङ्गिक समानता सम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रमहरू सामाज्यस्यता कायम गर्नु पारिवारिक/सामाजिक मूल्य, मान्यता र लैङ्गिक भूमिकामा परिवर्तन ल्याउनु, महिलाको घरेलु श्रम र हेरचाह कार्यलाई मूल्य कायम गरी राष्ट्रिय आर्थिक आयमा महिलाको योगदानको गणना गर्नु, महिलामाथि हुने सबै किसिमका हिंसा, विभेद र शोषणको अन्त्य गर्नु, सम्पत्तिमाथि महिलाको पहुँच स्थापित गर्नु, ग्रामीण महिला सहित समग्रमा सबै महिलाको जीवनमा सुधार ल्याउनु, विद्यालय शिक्षामा लैङ्गिक समदर कायम गर्नु जस्ता समस्या र चुनौती गापा मा रहेका छन्। यस सम्बन्धी संवैधानिक कानूनी व्यवस्था, राज्यका निकायहरूमा उल्लेख्य महिला सहभागिता, लैङ्गिक उत्तरदायी केन्द्रीय बजेट व्यवस्था, लैङ्गिक विभेदको क्रमिक न्यूनीकरण जस्ता पक्षहरूले यस क्षेत्रको विकासमा अवसर सिर्जना गरेको छ।

ख. उपलब्धता स्रोत

सामाजिक-वातावरणीय समृद्धिको लागि लैङ्गिक समतामूलक मोदी गाउँपालिका।

ग. लक्ष्य

महिला/लक्षित वर्गको सामाजिक/आर्थिक क्षमता अभिवृद्धि गरी समान/अर्थपूर्ण सहभागिता सहित सारभूत समानता कायम गर्ने ।

घ. उद्देश्यहरू

- नीति, कानून र योजना तर्जुमाकै अवस्था देखि महिलाको सहभागिता ५०५ ले सुनिश्चित गरी लैङ्गिक समानताका लागि उपयुक्त वातावरण बनाउने ।
- सबै क्षेत्रहरूमा लैङ्गिक समानता र महिला सशक्तिकरणको समीक्षाका लागि संयन्त्र विकास गर्ने ।
- सामाजिक र आर्थिक रुपबाट वञ्चित महिलाहरूको सामाजिक उत्थान र आर्थिक सार्वभौमताको लागि सशक्तिकरण गर्ने ।
- प्रसूति स्वास्थ्य हेरचाह, शिशु जन्मका आवश्यक सुविधा र राम्रो पोषणावस्थाका सुविधाहरूको सुनिश्चितता गर्ने ।
- मोदी गापा मा सबै प्रकारका घरेलु हिंसा र सामाजिक विभेदको बिरुद्ध महिलाहरूलाई सशक्त बनाउने ।

ङ. अपेक्षित उपलब्धि

- गापा को 'लैङ्गिक समानता र महिला सशक्तिकरणको कार्यक्रम र कार्यको ढाँचा' निर्माण, आचारसंहिता सहित तयार र मानव संसाधन र बजेटसहितको वेग्लै कार्य इकाईको स्थापना हुने ।
- लैङ्गिक समानताका र महिला सशक्तीकरणका लागि २५ वटा जनचेतना कार्यक्रम र घरेलु हिंसा/सामाजिक विभेद बिरुद्ध २५ वटा जनचेतना र जनजागरण अभियान हुने ।
- सबै वार्डहरूको लैङ्गिक नक्शा र सूचक सहितको आधार-तथ्यांक तयार र वार्षिक अध्यावधिकीकरण हुने ।
- लैङ्गिक समानताका कार्यक्रम र कार्यहरू सहितको महिला समूहहरूको छाता संज्वाल हुने र २ जना सामाजिक परिचालकहरू मार्फत् समूहहरू परिचालन हुने ।
- गरीब महिला सदस्यहरूको १६ वटा महिला समूहको संस्थागत विकासका लागि संस्था संज्वालन, वचत/ऋण, हिसाव किताव व्यवस्थापन गर्न क्षमता अभिवृद्धि हुने र उनीहरूको १ सहकारी संस्था हुने ।
- स्वास्थ्य सेवामा आधारभूत स्वास्थ्य सहायक, नर्सिङ शिक्षा र उच्च शिक्षा पढ्न ८०/८० जना बालिकाहरूलाई छात्रवृत्ति ।

- प्रसूति स्वास्थ्य, बर्थर सुविधा र पोषणको लागि गर्भवती महिलाहरूको नियमित जाँच ।
- सबै प्रकारका घरेलु हिंसा र सामाजिक विभेदको कानुनी परामर्श, पैरवी र अन्य उपचार लागि सो अन्त्यका लागि समर्पित चण्जत(दबकभम संस्थासँग समन्वय हुने र कानुनी उपायका लागि एकल महिलालाई सहयोग हुने ।

च. अनुमानित लागत

यस उपक्षेत्रका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा ५ वर्षको अवधिमा अनुमानित कूल बजेटको ०.१२% अर्थात रु.१० करोड ७३ लाख १५ हजार लाग्नेछ ।

छ. रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
१७.	लैङ्गिक समानता,समावेशी र महिला सशक्तीकरण		
१७.१	विकासका हरेक क्षेत्रका कार्यक्रम र कार्यहरूका ढाँचा निर्माण गर्दा महिलाको सहभागिता ५०% ले सुनिश्चित गरी लैङ्गिक समानताका लागि उपयुक्त वातावरण बनाउने ।		
१७.१.१	गापा को 'लैङ्गिक समानता र महिला सशक्तिकरण कार्यक्रमको ढाँचा' निर्माण गर्न विषयगत मन्त्रालय र विभागहरूसँग समन्वय ।	वैठक	१०
१७.१.२	सामाजिक र आर्थिक रूपबाट वञ्चित महिलाहरूको सामाजिक र आर्थिक परिवर्तनका लागि राष्ट्रपति महिला उत्थान कार्यक्रम र राष्ट्रिय महिला समितिसँग समन्वय ।	वैठक	१०
१७.१.३	विद्यमान सबै नीतिहरू, ऐन र कार्यक्रमहरूको पुनरावलोकन तथा समीक्षा, र 'लैङ्गिक समानता र महिला सशक्तिकरण कार्यक्रमको ढाँचा' निर्माण ।	कार्यक्रमको ढाँचा	१
१७.१.४	लैङ्गिक समानताका संवेदनशील विषयहरूका लागि आचार संहिता निर्माण र सबै क्षेत्रमा यस आचार संहिताको कार्यान्वयन ।	आचार संहिता	१
१७.१.५	लैङ्गिक समानताका र महिला सशक्तीकरणका लागि जनचेतना कार्यक्रम अभियान ।	अभियान × वर्ष	५
१७.१.६	दलित सशक्तिकरण सम्बन्धी नीति निर्माण तथा जनचेतना कार्यक्रम ।	नीति र कार्यक्रम	५
१७.२	सबै क्षेत्रहरूमा लैङ्गिक समानता र महिला सशक्तिकरणको समीक्षाका लागि संयन्त्र विकास गर्ने ।		
१७.२.१	लैङ्गिक समानता र महिला सशक्तिकरणको मामिला हेर्न गापा कार्यालयमा 'सामाजिक विकास समिति' अन्तर्गत मानव संसाधन र बजेटसहितको बेग्लै कार्य इकाईको स्थापना ।	इकाई × वर्ष	५

क्र.स.	प्रमुख रणनीति / कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
१७.२.२	वार्ड खुल्ने गरी गापा भरिकै लैगिक नक्सा र सूचक सहितको तथ्यांकाधारको तयारी र वार्षिक अद्यावधिकरण ।	आधार-तथ्यांक / नक्सा × वर्ष	१
१७.३	गापा मा सामाजिक र आर्थिक रूपबाट वञ्चित महिलाहरूको सामाजिक उत्थान र आर्थिक सार्वभौमताको लागि सशक्तिकरण गर्ने ।		
१७.३.१	लैङ्गिक समानताका कार्यक्रम र कार्यहरू सहितको महिला समूहहरू र गापा स्तरीय समूहहरूको छाता संञ्जाल निर्माण र परिचालन ।	संजाल × वर्ष	९
१७.३.२	महिला समूहहरू परिचालनका लागि × जना सामाजिक परिचालकहरूको व्यवस्था ।	परिचालक × वर्ष	४०
१७.३.३	सामाजिक र आर्थिक रूपमा पिछडिएका महिला सदस्यहरूको महिला समूहको संस्थागत विकासका लागि तालिम (संस्था संञ्चालन, वचत/ऋण, हिसाव किताब व्यवस्था सम्बन्धी) मार्फत् क्षमता अभिवृद्धि ।	तालिम	१६
१७.३.४	सामाजिक र आर्थिक रूपले गरिब महिला सदस्यहरूको समूहलाई राष्ट्रपति महिला उत्थान कार्यक्रम र राष्ट्रिय महिला आयोगसँग आवद्ध गर्न सहयोग र सबै समूहहरूलाई निरन्तर सहयोग ।	नीतिगत	५
१७.३.५	सामाजिक र आर्थिक हिसाबले गरिब महिला सदस्यहरूको महिला समूहलाई उनीहरूको चासोको सहकारी व्यवस्थापनका लागि सहयोग ।	सहकारी	१
१७.३.६	आधारभूत स्वास्थ्य सहायक शिक्षा (अहेव, नर्सिङ्ग) अध्ययनको लागि छात्राहरूलाई छात्रवृत्ति ।	छात्रा × वर्ष	८०
१७.३.७	कमजोर आर्थिक अवस्थाका घरधुरीका छात्रालाई उच्च शिक्षाको लागि छात्रवृत्ति ।	छात्रा × वर्ष	८०
१७.३.८	लैङ्गिक समानता र महिला सशक्तिकरणको क्षेत्रमा उत्कृष्ट कार्य सम्पादन प्रदर्शन गर्ने महिला समूहलाई पुरस्कार र प्रोत्साहन ।	छात्रा × वर्ष	१५
१७.४	गापा मा प्रसुति स्वास्थ्य हेरचाह, शिशु जन्मका आवश्यक सुविधा र राम्रो पोषणावस्थाका सुविधाहरूको सुनिश्चितता गर्ने ।		
१७.४.१	सबै वार्डहरूमा सबै घरेलु हिंसा र सामाजिक विभेद बिरुद्ध जनचेतना र जनजागरण अभियान ।	अभियान × वर्ष	५
१७.४.२	प्रसुति स्वास्थ्य, सुरक्षित प्रजनन र पोषणको लागि गर्भवती महिलाहरूको नियमित जाँच ।	नीतिगत	१
१७.५	गापा मा सबै प्रकारका घरेलु हिंसा र सामाजिक विभेद र मानव बेचबिखनको बिरुद्ध महिलाहरूलाई सशक्त बनाउने ।		

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
१७.५.१	सबै वार्डहरूमा सबै दाइजो प्रथा, घरेलु हिंसा र सामाजिक विभेद बिरूद्ध जनचेतना र जनजागरण अभियान ।	अभियान × वर्ष	५
१७.५.२	सबै प्रकारका घरेलु हिंसा र सामाजिक विभेदको कानुनी परामर्श, पैरवी र अन्य उपचार लागि सो अन्त्यका लागि समर्पित संस्थासँग समन्वय गर्न सहजीकरण ।	समन्वय	१०
१७.५.३	घरेलु हिंसाको बिरूद्ध उपयुक्त कानुनी उपायका लागि पीडित महिलालाई सहयोग ।	घटनामा आधारित सहयोग	४०
१७.५.४	लैंगिक हिंसा तथा मानव बेचबिखन प्रभावितहरूको खोजी, संरक्षण र पुनर्स्थापनाको निमित्त व्यवस्था ।	मोटामोटी सहयोग	५०

५. ५. ७ बालबालिका तथा किशोरकिशोरी

बालबालिका तथा किशोरकिशोरी समाजका अभिन्न अङ्ग हुन् र विकासका कुनै पनि गतिविधले यिनीहरूको हितलाई समेट्नु पर्दछ । नेपालको संविधानले बालबालिकाको हकलाई मौलिक हकको रूपमा व्यवस्था गरी बाल बचाउ, बाल संरक्षण, बालविकास र बाल सहभागिता जस्ता विषयहरू समेटेटी सर्वाङ्गीण विकासको प्रत्याभूत गरेको छ । बालअधिकार सम्बन्धी महासन्धि (१९८९) तथा अन्य बालअधिकार सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि र इच्छाधीन आलेखहरूमा गरेको प्रतिबद्धताअनुरूप नेपाल सरकारले बाल अधिकार सम्बन्धी नीति तथा कानुन तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्दै आएको छ । दिगो विकासको लक्ष्य-४ (समावेशी तथा न्यायोचित र गुणात्मक शिक्षा सुनिश्चित गर्दै सबैका लागि जीवनपर्यन्त सिकाइका अवसरहरू प्रवर्द्धन गर्ने) र लक्ष्य-५ (लैङ्गिक समानता हासिल गर्ने र सबै महिला, किशोरी तथा बालबालिकाहरूलाई सशक्त बनाउने) मा बालबालिकाको गुणस्तरीय शिक्षा तथा स्वास्थ्य, सुरक्षित, पहुँचयोग्य र सार्वजनिक हरितस्थलमा पहुँच, बालबालिका तथा किशोरकिशोरी बिरूद्ध हुने सबै प्रकारका विभेद, शोषण, दुर्व्यवहार र हिंसाको अन्त्य गरी सशक्त गर्ने जस्ता लक्ष्य छन् । नेपाल सरकार बालअधिकार सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय सन्धिसहित अन्य अन्तर्राष्ट्रिय सन्धिहरूको पक्ष राष्ट्र हो र बालबालिका तथा किशोरकिशोरीको विषयलाई सम्बोधन गर्न नेपालले बालबालिका सम्बन्धि ऐन (२०७५) र राष्ट्रिय किशोर स्वास्थ्य र विकास रणनीति (२०५७) को व्यवस्था गरेको छ । यिनै महासन्धि र कानुनी व्यवस्था अनुरूप नेपाल सरकारले बालबालिका तथा किशोरकिशोरीको विकासका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्नुपर्ने हुन्छ ।

क. समस्या, चुनौती र अवसर

सबै बालबालिका तथा किशोरकिशोरीहरूको गुणस्तरीय शिक्षा र स्वास्थ्यमा सहज पहुँच नहुनु, मनोरञ्जन, बालसहभागिता, बालमैत्री वतावरणको अभाव हुनु, बालश्रम र सडक बालबालिकाको अवस्था विद्यमान रहनु, असाहय र अनाथ बालबालिकाको संरक्षण तथा व्यवस्थापन हुन नसक्नु, बालविवाह, हिंसा, शोषण, यौन दुर्व्यवहार, बलात्कार, हत्या, अनधिकृत ओसार पसार विद्यमान रहनु, किशोरी शिक्षाको कमी हुनु, कानुनको विवाद र बाल विज्याईजस्ता समस्याको प्रभावकारी सम्बोधन गरी उनीहरूको भावी जीवनलाई सहज

बनाउँदै परिवार र समाजमा पुनर्मिलन र पुनर्स्थापना गराउन नसक्नु र वैकल्पिक स्याहारको माध्यमबाट अनाथ बालबालिकाको पुनर्स्थापना गर्न नसक्नु यस क्षेत्रका जल्दाबल्दा राष्ट्रिय समस्या र चुनौतीहरु हुन् ।

संविधानले बावबालिकाको हकलाई मौदिक हकको रुपमा प्रत्याभूत गर्नु, संघीय संरचना अनुसार यिनीहरुका लागि छुट्टै कानून, नीति, योजना, कार्यक्रम तथा सस्थागत संयन्त्र स्थानीय तहदेखि संघीय तहसम्म स्थापना तथा सत्तचालन हुँदै जानु, दिगो विकासको लक्ष्यमा यो विषय समावेश हुनु र राज्यको तिनै तहको सरकारको अधिकार क्षेत्रभित्र पर्नु, सेभ द चिल्ड्रेन तथा स्थानीय संघ-संस्थाबीच लमो समय देखि समन्वय, सहकार्य तथा सहजीकरणमा कार्यक्रमहरु संज्वालनमा रहनु जस्ता वर्तमान अवस्थाहरु गापा मा बाल तथा किशोरकिशोरीहरुको विकास प्रवर्द्धन गर्नका लागि अवसरहरु हुन् ।

ख. उपक्षेत्रगत स्रोत

अधिकारको सुनिश्चितता सहितको बाल तथा किशोर किशोरीमैत्री आदर्श गाउँपालिका ।

ग. लक्ष्य

सबै प्रकारका हिंसा, दुर्व्यहार र शोषणबाट मुक्त गराउँदै बालबालिका तथा किशोरकिशोरीहरुलाई गापाको विकास गर्दै राष्ट्र निर्माणयोग्य र सक्षम नागरिकको रुपमा विकास गर्ने ।

घ. उद्देश्यहरु

- बाल स्वास्थ्यका अवस्थामा सुधार गरी बाल मृत्युदर न्यून गर्ने ।
- दिगो विकासको लक्ष्य-४ अनुसार सबै बच्चाका लागि निःशुल्क बाल शिक्षामा समावेशी र समान पहुँचको प्रावधानको सुनिश्चित गरी किशोरकिशोरी मैत्री वातावरण सृजना गर्ने ।
- सबै बच्चा र किशोर किशोरीहरुलाई सबै प्रकारका शारीरिक र मानसिक लगायत विभेद सबै प्रकारका हिंसा, विभेद, दुर्व्यवहार, शोषण र उपेक्षको अन्त्य गर्ने ।
- बच्चाहरुलाई सक्रिय र जिम्मेवार नागरिककारुपमा तयार पारी पुस्तान्तरणमा देशको भावि नेताकारुपमा तयार पार्ने लाने ।

ङ. अपेक्षित उपलब्धि

- सबैसरोकारवालाहरुको घोषणपत्रमा 'स्कूल बाहिर कुनै बालबालिका नहुन्' नीति समावेश हने र कार्यान्वयनमा आउने ।
- सबै स्कूलमा बिद्यार्थीहरुको जुका, रक्ताल्पता र कुपोषण आदि को ६० पटक नियमित स्वास्थ्य जाँच हुने ।
- बाल पोषण र शिक्षा सुधारका वार्षिक १७ वटा सहभागितामूलक कार्यक्रम हुने ।
- सबै स्कूलमा बाल अधिकार र प्रजनन स्वास्थ्यको लागि शिक्षकहरुलाई क्षमता अभिवृद्धिका लागि

वार्षिक १७ वटा तालिम हुने ।

- विद्यालयको ग्रेड-१ मा बालबालिकाको उपस्थितिमा सुधार ल्याउन ५ वटा भर्ना अभियान सञ्चालन हुने ।
- अल्पसंख्यक, वञ्चित र शिक्षामा भिन्न क्षमता भएका बच्चाहरूको आवश्यकता सुनिश्चिता गर्न क्षमता अभिवृद्धि हुने, र विद्यार्थीको कूल भर्नाको १०% सिट छात्रवृत्तिको रूपमा जोखिम अवस्थाका, अल्पसंख्यक, वञ्चित र फरक क्षमताका बच्चाहरूको लागि दिने प्रावधान कार्यान्वयन हुने ।
- सबै बाल विकास केन्द्रका बच्चाहरूलाई दिउँसो खाजाको दिगो प्रवन्ध हुने ।
- सबै स्कूल र सार्वजनिक स्थानहरूमा बच्चा मैत्री संरचनाहरू निर्माणका हुने ।
- बच्चाहरूमा गरिने हिंसा बिरुद्ध सबै वार्डहरूमा जनचेतना र जागरणका २५ वटा अभियान सञ्चालन हुने ।
- सबै वार्डमा आपतकालीन बाल उद्धार कोषको व्यवस्था हुने ।
- अन्तरपुस्ताका मुद्दाहरू सम्बोधन गर्न उत्कृष्ट बच्चाहरूको चयन गर्न मापदण्ड लागु हुने ।
- १०० जना नेता विद्यार्थीहरू निर्माण हुने ।

च. अनुमानित लागत

यस उपक्षेत्रका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा ५ वर्षको अवधिमा अनुमानित कूल बजेटको १.५२% अर्थात रु. १७ करोड ६७ लाख ६० हजार लाग्नेछ ।

छ. रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
१८.	बालबालिका तथा किशोरकिशोरी		
१८.१	बाल स्वास्थ्यका अवस्थामा सुधार गरी बाल मृत्युदर न्यून गर्न विषयगत निकायहरूको सहकार्यमा स्वास्थ्य केन्द्रहरूको सेवा सञ्चालन ।		
१८.१.१	स्कूले बच्चाहरूलाई खोपहरू नियमित गर्न सम्बन्धित निकाय र विभागहरूसँग समन्वय ।	खोप कार्य	३२
१८.१.२	बाल पोषण र शिक्षा सुधार गर्नका लागि कार्यक्रम र कार्यहरू गर्न सरोकारवालाहरूसँग सहभागितामूलक कार्य ।	बालकेन्द्र × वर्ष	४०
१८.१.३	सबै स्कूलमा बाल अधिकार र प्रजनन स्वास्थ्यको लागि शिक्षकहरूलाई आधारभूत प्रशिक्षण ।	स्कूल × वर्ष	२७०
१८.२	दिगो विकासको लक्ष्य-४ अनुसार गापा मा सबै बच्चाका लागि निःशुल्क बाल शिक्षामा समावेशी र समान पहुँचको प्रावधानको सुनिश्चित गर्ने ।		

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
१८.२.१	राजनैतिक नेता, गापाका प्रतिनिधि, गापाका सल्लाहकार सदस्य, कर्मचारी आदिलाई दिगो विकासको विशेषगरी लक्ष्य-४ जस्तै जोखिममा रहेका, अल्पसंख्यक, वञ्चित र शिक्षामा भिन्न क्षमता भएका बच्चाहरूको आवश्यकता सुनिश्चि गर्नेबारे प्रभावग्राहीकरण ।	नीतिगत	८
१८.२.२	सबै राजनीतिक पार्टी, सरोकारवालाहरूको घोषणपत्रमा 'स्कूल बाहिर कुनै बालबालिका नहुन' नीति समावेश गरी जोखिम अवस्थाका, अल्पसंख्यक, वञ्चित र फरक क्षमताका बच्चाहरूलाई निःशुल्क शिक्षाका लागि प्रभावग्राही गर्ने व्यवस्था ।	प्रभावग्राही × वर्ष	८
१८.२.३	विद्यालयहरूमा विद्यार्थीको कुल भर्नाको १०% सिट छात्रवृत्तिको रूपमा जोखिम अवस्थाका, अल्पसंख्यक, वञ्चित र फरक क्षमताका बच्चाहरूको लागि दिने प्रावधान कार्यान्वयन कार्यन्वयन ।	विद्यार्थीहरू × वर्ष	२,०००
१८.२.४	सबै स्कूलमा विद्यार्थीहरूको नियमित स्वास्थ्य जाँचको लागि स्वास्थ्य केन्द्रहरूको परिचालन र अन्य सरोकारवालाहरूको संलग्नताको व्यवस्था ।	पटक	६०
१८.३	गापाका सबै बच्चा र किशोर किशोरीहरूलाई सबै प्रकारका घरेलु हिंसा र सामाजिक विभेदबाट सुरक्षित राखी सुरक्षा सुनिश्चित गर्ने ।		
१८.३.१	सबै बच्चाहरू र किशोर किशोरीहरूको सबै प्रकारको हिंसा र सामाजिक विभेदबाट कानुनत मुक्त र सुरक्षित जीवनको सुनिश्चितता लागि समन्वित सरोकारवालाहरूसँग समन्वय ।	वैठक	१०
१८.३.२	सबै स्कूल र सार्वजनिक स्थानहरूमा बच्चा मैत्री संरचनाहरू निर्माणका लागि निर्देशन ।	नीतिगत	१
१८.३.३	बालश्रममुक्त गाउँपालिका घोषणाको निमित्त आवश्यक वातावरणको तयारी ।	नीतिगत	१
१८.३.४	आपतकालिन बाल उद्धार कोषको स्थापनाको लागि वार्षिक कोष योगदान ।	बाल उद्धार कोष	१
१८.४	बच्चाहरूलाई सक्रिय र जिम्मेवार नागरिकारूपमा तयार पारी पुस्तान्तरणमा देशको भावि नेताकारूपमा तयार पार्दै लाने ।		
१८.४.१	अर्को पुस्ताका मुद्दाहरू सम्बोधन गर्न तयार पारिने उत्कृष्ट बच्चाहरूको चयन गर्न मापदण्डको विकास ।	मापदण्ड	१
१८.४.२	गापा बाहिर एक्सपोजर घटनाहरूमा अभिमुख गराउन सम्भाव्य नेता विद्यार्थीहरूको चयन ।	घटनाहरू	५
१८.४.३	मुख्य सम्मेलन र गोष्ठीहरूको राष्ट्रिय मञ्चमा उत्कृष्ट विद्यार्थीहरूको लागि एक्सपोजर ।	१६ बच्चा × २ घटना वर्ष × ५ वर्ष	१६०

५. ५. ८ ज्येष्ठ नागरिक

नेपालको जनसांख्यिकीय रूपरेखाले बढ्दो उर्वरता, जन्मदरमा वृद्धिको अपेक्षा र आंशिक उमेरको बढ्दो आशाको परिणामस्वरूप आगामी दशकमा जनसंख्यामा वृद्धि हुने अडकल गरेको छ । नेपालमा विगतमा वृद्ध

जनसंख्याको अनुपात प्रति १० लाखमा केही कमी भए पनि यो अनुपात क्रमशः बढ्दो छ । ज्येष्ठ नागरिकहरू समाजको अभिन्न अङ्ग हुन् र यसको उचित व्यवस्थापनले विकासको पहिचान दिन्छ ।

नेपालको संविधानले ज्येष्ठ नागरिकको अधिकारलाई मौलिक अधिकारका रूपमा समाहित गरेको छ र राज्यले ज्येष्ठ नागरिकहरूलाई सामाजिक सुरक्षा प्रदान गरेको छ । दिगो विकास लक्ष्यहरूमा ज्येष्ठ नागरिकलाई सामाजिक सुरक्षाको लगायत सुरक्षित, समावेशी र पहुँचयोग्य हरित तथा सार्वजनिक खुल्ला ठाउँहरूमा पहुँच सर्वसुलभ गर्ने विषय समावेश भएको छ । सरकारले नागरिकको संरक्षण, स्याहारसुसार र सुरक्षा गर्नको लागि बृद्धा आश्रम (हेरचाह केन्द्र) र दिवा सेवा केन्द्र सञ्चालन, यातायतमा विशेष सहूलियत, औषधोपचार खर्च, सामाजिक सुरक्षा भत्ता लगायतका सेवा प्रदान गरेको छ । तथापि ज्येष्ठ नागरिकलाई सेवा सुविधा र सामाजिक सुरक्षा पर्याप्त उलपब्ध गराउन सकिएको छैन । यसका साथै शारीरिक र मानसिक रूपमा असक्त, असाहय, एकल, वेवारिसे तथा पीडामा परेका ज्येष्ठ नागरिकको उचित संरक्षण गर्न सकिएको छैन । सन्तानले बाबु-आमा प्रति पुरा गर्नुपर्ने दायित्व बहन र हेरचाहमा क्रमशः ह्रास हुँदै गइरहेको छ । बुढ्यौलीको कारणले लामो विभिन्न रोगहरूको निदान तथा उपचारको यथोचित व्यवस्था पनि छैन । उनीहरूको ज्ञान, सीप र अनुभव नयाँ पीढीमा हस्तान्तरण गर्न सकिएको छैन र राष्ट्रले यसबाट फाइदा लिन सकेको छैन । यी विभिन्न कारणले समाजमा ज्येष्ठ नागरिक प्रतिको श्रद्धा र सम्मानमा स्खलन आइरहेको छ जो मुलुकको सर्वाङ्गीण विकासको लागि चुनौती हुन् ।

क. समस्या, चुनौती र अवसर

गापा मा ज्येष्ठ नागरिकलाई सामाजिक सुरक्षा भत्ता प्रदान गर्नुको अलावा, ज्येष्ठ नागरिकले सामना गरीरहेका मुद्दाहरूलाई सम्बोधन गर्न र ज्येष्ठ नागरिकहरूको ज्ञान र सीपलाई नयाँ पुस्तामा सार्न ठोस प्रयासहरू भएका छैनन् । गापाका ज्येष्ठ नागरिकहरूलाई सेवा सुविधा र सामाजिक सुरक्षा पर्याप्त उपलब्ध गराउन सकिएको छैन । शारीरिक र मानसिक रूपमा असाहय, एकल, पीडामा परेका ज्येष्ठ नागरिकको लागि कुनै स्याहार केन्द्र सञ्चालनमा छैन र उनीहरूको बुढ्यौलीका स्वास्थ्य उपचारको कुनै बन्दोबस्ती पनि छैन । आगामी दिन तथा वर्षमा मोदी गापा ले ज्येष्ठ नागरिकको विषयलाई समान रूपमा सम्बोधन र व्यवस्थापन गर्नु पर्दछ र उनीहरूको सेवा सुविधाको लागि विशेष व्यवस्था गर्नु पर्दछ । ज्येष्ठ नागरिकको ज्ञान र सीपलाई समाज तथा पूर्वाधार विकासमा उपयोग गर्नु, उनीहरूको आर्थिक तथा सामाजिक हक अधिकारको संरक्षण गर्नु, ज्येष्ठ नागरिकको उमेर वृद्धि हुँदै जाँदा वरिष्ठ नागरिक सम्बन्धित मुद्दाहरूको लागि विशेष ध्यानको व्यवस्था गर्नु जस्ता गापाका समस्या र चुनौतीहरू हुन् ।

ख. अपेक्षित गत सीत

सबै ज्येष्ठ नागरिकको संरक्षण र सम्मानित जीवनको प्रत्याभूति सहितको समृद्ध मोदी गाउँपालिका ।

ग. लक्ष्य

ज्येष्ठ नागरिकको जीवन सुरक्षित, सम्मानजनक, र ब्यबस्थित बनाई र गापाको समृद्धिका लागि उनीहरूको ज्ञान, सीप र अनुभवको उपयोग गरी मोदी गापा को दिगो विकास गर्ने र राष्ट्र निर्माणमा सहयोग पुर्याउने ।

घ. उद्देश्यहरू

- ज्येष्ठ नागरिकहरूको राम्रो हेरचाह र स्याहाँसुसारका लागि एक संयन्त्र व्यवस्था गर्ने ।
- पारिवारिक, आर्थिक, र कानुनी माध्यमबाट ज्येष्ठ नागरिकहरूको अधिकारको रक्षा गर्ने ।
- ज्येष्ठ नागरिक, सेवानिवृत्त कर्मचारी र अन्यको ज्ञान, सीप, र अनुभव अभ्यासहरूलाई समाजको सामाजिक आर्थिक रूपान्तरणको लागि उपयोग गर्ने र अन्तर-युवापुस्ता सीप हस्तान्तरणको पहल गर्ने ।
- ज्येष्ठ नागरिकका लागि व्यवस्था गरिएका सामाजिक सुरक्षा सहयोग लिन सरल व्यवस्था गर्ने ।

ङ. अपेक्षित उपलब्धि

- सबै ज्येष्ठ नागरिक क्लबको आर्थिक तथा सामाजिक विकासका लागि 'ज्येष्ठ नागरिकका व्यवस्थापन कार्यक्रम र कार्य ढाँचा' तयार हुने र कार्यान्वयन हुने ।
- कार्यविधि निर्देशिका सहितको हरेक वार्डमा ज्येष्ठ नागरिक क्लब गरी जम्मा ८ क्लबहरू सञ्चालन हुने ।
- सरकारी र सार्वजनिक स्थानहरूमा कार्यालय, स्कूल र अन्य भवनहरूमा ज्येष्ठ नागरिक मैत्री संरचनाहरूको प्रावधानको कार्यान्वयन हुने ।
- घर विहिन ज्येष्ठ नागरिकहरूको लागि 'उच्च प्रविधि सिप सृजना केन्द्र' सञ्चालन हुने र स्वास्थ्य सेवामा सुविधा र सेवाहरू प्रवाह हुने ।
- ८० जना ज्येष्ठ नागरिक सम्बद्ध सिर्जना तथा सीपमूलक कार्यक्रम सञ्चालन भई उनीहरूको ज्ञान र सीपको प्रयोग हुने ।
- ज्येष्ठ नागरिकहरूले समाज कल्याण, वातावरण र अन्य क्षेत्रमा पुर्‍याएको योगदान कार्यहरूको कदर गर्न सम्मान पत्रको र ज्येष्ठ नागरिक प्रमाणपत्र व्यवस्था हुने ।
- युवामा ज्ञान स्थानान्तरणको लागि १५ वटा छलफल, गोष्ठी र अन्तरक्रिया कार्यक्रम सञ्चालन हुने ।
- ज्येष्ठ नागरिकहरूको उत्तम अनुभव र सिकाई अभ्यासहरूको हरेक वर्ष प्रकाशन र प्रसार गरिने ।
- गापा भित्र सञ्चालनमा रहेका सबै सार्वजनिक सबारी साधनहरूमा ज्येष्ठ नागरिकहरूका लागि सहूलियत प्रदान हुने ।

च. अनुमानित लागत

यस उपक्षेत्रका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा ५ वर्षको अवधिमा अनुमानित कूल बजेटको ०.६% अर्थात रु. ६ करोड ७० लाख १० हजार लाग्नेछ ।

छ. रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
१९.	जेष्ठ नागरिक		
१९.१	गापा मा जेष्ठ नागरिकहरूको राम्रो हेरचाह र स्याहारसुसारका लागि एक संयन्त्र व्यवस्था गर्ने।		
१९.१.१	हरेक वार्डमा कार्यविधि निर्देशिका सहितको वरिष्ठ नागरिक क्लबहरूको स्थापना।	वरिष्ठ नागरिक क्लब	८
१९.१.२	वार्डका सबै जेष्ठ नागरिक क्लबको आर्थिक तथा सामाजिक हकअधिकार सुरक्षा गर्न 'जेष्ठ नागरिक व्यवस्थापन कार्यक्रमको ढाँचा' को तर्जुमा।	कार्यक्रम र कार्यहरूको ढाँचा × वर्ष	१
१९.१.३	सरकारी र सार्वजनिक स्थानहरूमा कार्यालय, स्कूल र अन्य भवनहरूमा जेष्ठ नागरिक मैत्री संरचनाहरूको प्रावधानको कार्यान्वयन।	प्रोटोकल × वर्ष	५
१९.१.४	गापा मा एक आधारभूत सुविधा सम्पन्न "असहाय जेष्ठ नागरिक आश्रम" को व्यवस्था।	आश्रम निमर्ण	१
१९.१.५	घर विहिन जेष्ठ नागरिकहरूको लागि स्वास्थ्य सेवामा विशेष सुविधा र अन्य सेवाहरूको व्यवस्था।	प्रोटोकल × वर्ष	१
१९.१.६	'उच्च प्रविधि सीप सृजना केन्द्र' मार्फत् सीपमूलक कार्यक्रममा जेष्ठ नागरिकहरूको संलग्नताको लागि सहयोग।	एकमुष्ट	१
१९.१.७	जेष्ठ नागरिकहरूले समाज कल्याण, वातावरण र अन्य क्षेत्रमा पुर्‍याएको योगदानको कदर गर्न पुरस्कार र सम्मानको व्यवस्था।	नीतिगत	१
१९.१.८	वआधिक रुपमा जेष्ठ नागरिकहरूको निम्ति मनोसामाजिक परामर्श कार्यक्रमको आयोजना।	कार्यक्रम वर्ष	५
१९.२	जेष्ठ नागरिक, सेवानिवृत्त कर्मचारी र अन्यको ज्ञान, सीप, र अनुभव अभ्यासहरूलाई अन्तर-युवापुस्ता सीप हस्तान्तरणको पहल गर्ने।		
१९.२.१	जेष्ठ नागरिकहरूबाट युवामा ज्ञान स्थानान्तरणको लागि नियमित छलफल, गोष्ठी र अन्तरक्रिया।	घटना × वर्ष	१५
१९.२.२	जेष्ठ नागरिकहरूको उत्तम अनुभव र सिकाई अभ्यासहरूको प्रकाशन र प्रसार।	प्रकाशन × वर्ष	५
१९.३	गापा मा जेष्ठ नागरिकका लागि व्यवस्था गरिएका समाजिक सुरक्षा सहयोग लिन सरल व्यवस्था गर्ने।		
१९.३.१	सबै जेष्ठ नागरिकहरूलाई जेष्ठ नागरिक प्रमाणपत्र प्रदान।	नीतिगत	१

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
१९.३.२	गापा भित्र संञ्चालनमा रहेका सबै सार्वजनिक सवारी साधनहरूमा जेष्ठ नागरिकहरूका लागि सहुलियतको व्यवस्था ।	नीतिगत	१

७. ७. ९ अपाङ्गता भएका व्यक्ति

नेपालको संविधानले मानसिक वा शारीरिक रूपले सामान्य जीवन बिताउन नसक्नेलाई असक्तता, अपाङ्ग वा शारीरिक रूपले भिन्न व्यक्ति भनि परिभाषित गरेको छ । यस्ता अपाङ्गता भएका व्यक्तिलाई ७ वटा वर्गमा राखिएको छ । यस्ता व्यक्तिहरूको चाहना, सिप र सङ्कल्पलाई देशले विकासमा लाउनु जरुरी छ । यसका लागि नेपालको संविधानले आर्थिक समानता, समृद्धि र सामाजिक न्याय सुनिश्चित गर्न समानुपातिक र सहभागितामूलक सिद्धान्तका आधारमा समतामूलक समाज निर्माण गर्ने सङ्कल्प गरेको छ र राज्यले विशेष व्यवस्था पनि गरेको छ । दिगो विकास लक्ष्यहरूमा अपाङ्ग मैत्री विद्यालयहरू र अन्य सार्वजनिक सुविधाहरूमा पहुँचको प्रावधान छ । अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूका लागि मानव अधिकार ऐन-२०७४, एशिया र प्रशान्त क्षेत्रको इन्चोन रणनीति (२०१३-२०२२) लगायतका अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धताहरूको कार्यान्वयन गर्दै आएको छ । यशै सिलसिलामा नेपालमा विश्वव्यापी मान्यताका अनुसारको समुदायमा आधारित पुनर्स्थापना कार्यक्रम कार्यान्वयनमा रहेको छ । यसै मर्मलाई गापाहरूले पनि आफ्नो विकासका कार्यक्रममा प्राथमिकतामा राखि कार्यान्वयन गर्नुपर्दछ ।

यस गापालामा जम्मा ४७५ जना अपाङ्गता भएका नागरिकहरू छन् जसमा २२५ जना पुरुष र २५० जना महिला छन् । यसमध्ये ३९ जना पूर्ण अशक्त १०६ जना अति असक्त १३२ मध्यम र १९८ जना सामान्य अपाङ्गता भएको छन् ।

क. समस्या, चुनौती र अवसर

अपाङ्गता भएका व्यक्तिको लागि रोजगारी, सामाजिक सहभागिता र आय आर्जनका अवसरमा समान पहुँच नहुनु, सुचना सेवा, नियमित स्वास्थ्य सेवा, परामर्श सेवा नहुनु, विद्यालय वातावरण अपाङ्ग मैत्री नहुनु र नदेखिने अपाङ्गता (Invisible disability) को पहिचान र सही सम्बोधन नहुनु गापाका जल्दाबल्दा समस्या हुन् । यी समस्याहरूको न्यूनीकरण वा निराकरण गर्न अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको अधिकार सम्बन्धी ऐनले निर्देशित गरेको संरचनाको निर्माण, गापा मा आवश्यक नीतिको व्यवस्था, सबै प्रकारका अपाङ्गता भएका व्यक्तिको लागि पुर्वाधार, आवश्यकता अनुसार सेवा सुविधा तथा उपकरणको व्यवस्था, सबै भौतिक संरचनाहरू अपाङ्गमैत्री बनाउन, सबै प्रकारका अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको लागि शिक्षा, स्वास्थ्य, तालिम र आवश्यकता अनुसार रोजगारी उपलब्ध गराउनु गापा को चुनौती र अवसरहरू हुन् । ।

ख. अपेक्षित गत सीमा

अपाङ्गता भएका व्यक्तिको सम्मानित र आत्मनिर्भर जीवन सहितको अपाङ्गतामैत्री मोदी गाउँपालिका ।

ग. लक्ष्य

अपांगता भएका व्यक्तिहरूको लागि सेवा, सुविधा, साधन र स्रोतमा पहुँच स्थापित गरी सामाजिक र आर्थिक सशक्तिकरण गरी मोदी गापा मा सम्मानजनक जीवनयापनको वातावरण सिर्जना गर्ने ।

घ. उद्देश्यहरू

- सबै सार्वजनिक भौतिक संरचना, कार्यालय भवन, यातायात, सेवा र सेवा केन्द्र, साधन र स्रोत, सञ्चार र सूचना र प्रविधिमा सबै अशक्तहरूको सरल पहुँचको सुनिश्चितता गर्ने ।
- अशक्त समुदायलाई आर्थिक सार्वभौमता, शिक्षा र खेलकूदको गतिविधिका निमित्तसशक्त बनाउने ।
- अशक्तहरूका लागि व्यवस्था गरिएका सामाजिक सुरक्षा सहयोग लिन सरल व्यवस्था गर्ने ।
- अशक्तहरूकोलागि स्वास्थ्य सुविधा, पुनःस्थापना, र आवश्यक उपकरण प्रबन्धको सुनिश्चित गर्ने ।
- अशक्त व्यक्तिको सामाजिक र आर्थिक सशक्तीकरण गर्ने ।

ङ. अपेक्षित उपलब्धि

- समन्वय, र राज्यबाट गापाका अशक्तहरूको लागि प्राप्त हुने सामग्री/उपकरणहरूको व्यवस्था हुने ।
- अशक्त-मैत्री कार्यालय, विद्यालय र अन्य भवनहरू सहितको सबै सरकारी तथा सार्वजनिक विकास संरचनाहरू हुने
- कार्यविधि निर्देशिका सहितको 'अशक्त नागरिकका कार्यक्रम र कार्यहरूको ढाँचा'निर्माण र अशक्त नागरिकहरूको हरेक वार्डमा कार्यविधि सहितको क्लब स्थापना हुने ।
- अशक्तहरूको आर्थिक सार्वभौमताको लागि क्षमता अभिवृद्धि तथा अशक्त समुदायको क्लबद्वारा सञ्चालित कार्ययोजना सहितको १ वटा साना व्यवसायलाई सहयोग पुग्ने।
- अशक्तहरू बालबालिकाको गुणस्तर शिक्षाका लागि ३०० जनालाई सहयोग पुग्ने ।
- अशक्तहरूको लागि प्रतिवर्ष खेलकूदका कार्यक्रमको आयोजना हुने ।
- सबै किसिमका अशक्तहरूलाई प्रमाणपत्र/परिचयपत्र प्रदान हुने ।
- सबै सार्वजनिक सबारी साधनहरूमा अशक्त नागरिकहरूका लागि सहुलियतामा सबारी सुविधा प्रदान हुने ।
- अशक्त जनसंख्यालाई घरमै स्वास्थ्य सेवा, औषधि र अन्य सुविधाहरू वर्षको २ पटक प्रदान गरिने ।

च. अनुमानित लागत

यस उपक्षेत्रका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा ५ वर्षको अवधिमा अनुमानित कूल बजेटको ०.१६% अर्थात रु. १ करोड ९१ लाख ४५ हजार लाग्नेछ ।

छ. रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
२०.	अपांगता भएका व्यक्ति		
२०.१	सबै सार्वजनिक भौतिक संरचना, यातायात सेवा र सेवा केन्द्र, साधन र स्रोत, सञ्चार र सूचना र प्रविधिमा सबै अशक्तहरूको सरल पहुँचको सुनिश्चितता गर्ने ।		
२०.१.१	गापा को कार्यक्रमको ढाँचासँग सम्बन्धित मन्त्रालय र विभागहरूको अशक्तहरूको लागि बनाईएका कार्यक्रम आवद्ध गर्न समन्वय, र राज्यबाट गापाका अशक्तहरूको लागि प्राप्त हुने सामग्री/उपकरणहरू लिने व्यवस्था ।	समन्वय	१०
२०.१.१	कार्यालय, विद्यालय र अन्य भवनहरू सहितको सबै सरकारी तथा सार्वजनिक विकास संरचनाहरू अशक्त-मैत्री हुने प्रावधानको कार्यान्वयन ।	नीतिगत	१
२०.२	गापाका अशक्त समुदायलाई उनीहरूको आर्थिक सार्वभौमता, शिक्षा र खेलकुदको गतिविधिका निमित्त सशक्त बनाउने ।		
२०.२.१	कार्यविधि निर्देशिका सहितको एक 'अशक्त नागरिक सम्बन्धी कार्यक्रमको ढाँचा' निर्माण ।	कार्यक्रमका ढाँचा	१
२०.२.२	अशक्त नागरिकहरूको क्लब स्थापना र त्यस क्लबद्वारा सञ्चालित साना व्यवसायलाई सहयोग ।	व्यवसायिक योजना	१
२०.२.३	अशक्त बालबालिकाको गुणस्तर शिक्षाका लागि विद्यालयमा भर्ना र अध्ययनका लागि सहयोग ।	छात्र × वर्ष	३००
२०.२.४	अशक्तहरूको लागि विशेष अतिरिक्त खेलकुदका कार्यक्रम ।	घटना × वर्ष	५
२०.३	गापा मा अशक्तहरूका लागि व्यवस्था गरिएका समाजिक सुरक्षा सहयोग लिन सरल व्यवस्था गर्ने ।		
२०.३.१	सबै किसिमका अशक्तहरूलाई प्रमाणपत्र/परिचयपत्र प्रदान ।	नीतिगत	१
२०.३.२	गापा भित्र सञ्चालनमा रहेका सबै सार्वजनिक सवारी साधनहरूमा अशक्त नागरिकहरूका लागि सहूलियत प्रदान ।	नीतिगत	१
२०.४	गापाका स्वास्थ्य केन्द्रहरूमा अशक्तहरूको लागि स्वास्थ्य सुविधा सुनिश्चित गर्ने ।		
२०.४.१	अशक्त जनसंख्यालाई उनीहरूको क्लब र घरमा स्वास्थ्य सेवाहरू प्रदान गर्न स्वास्थ्य केन्द्रहरूसँग समन्वय ।	समन्वय	१०
२०.४.२	अशक्त समुदायहरूको लागि स्वास्थ्य सेवा, औषधि र अन्य सुविधाहरू प्रदान ।	एकमुष्ट	१

५. ५. १० खेलकुद विकास

खेलकुद दिगो विकासको एक अभिन्न अङ्ग हो । सहिष्णुता र सम्मानको प्रवर्द्धनमा, विकास र शान्तिको प्राप्तिको, महिला युवा व्यक्ति तथा व्यक्ति र समुदायको सशक्तिकरणका साथै स्वास्थ्य, शिक्षा र सामाजिक समावेशीकरणका क्षेत्रगत उद्देश्यहरूमा खेलकुदको योगदान अत्यन्त महत्वपूर्ण हुनुका साथै विश्वव्यापीरूपमा बढ्दो खेलकुद विकास आर्थिक विकासको अभिन्न पाटो हुँदै गइरहेको पाइन्छ । व्यक्तिको शारीरिक तन्दुरुस्ती, मानसिक र संवेगात्मक पक्षको सन्तुलित विकासमा खेलकुदको महत्वपूर्ण भूमिका रहन्छ । खेलकुद, राष्ट्रिय एकता बढाउन र अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रमा राष्ट्रिय पहिचान प्रवर्द्धन गर्न महत्वपूर्ण साधन हो । विश्वव्यापी मूल्यमान्यता र प्रविधिको संयोजनबाट नागरिकलाई रोजगार सृजना गर्ने, खेल पर्यटनको माध्यमबाट दिगो विकासका शिक्षा, स्वास्थ्य, लैङ्गिक समानता तथा आर्थिक वृद्धि लगायत लक्ष्यहरू हासिल गर्न स्थानीय तह देखि नै खेलकुदको संस्थागत विकास एवं पूर्वाधार निर्माण गरी सबैका लागि खेलकुद अभियानलाई सार्थक बनाउनु आवश्यक छ ।

क. समस्या, चुनौती र अवसर

मोदी गापा मा खेल विकासका लागि सञ्चालितरूपमा कार्यहरू भएका छैनन् । केही युवा क्लबहरू बाहेक, गापामा खेलहरूको प्रवर्द्धन गर्न संस्थागत प्रयासको अभाव छ । गाउँका मौलिक तथा परम्परागत खेलहरू जस्तै डण्डी वियो, क्वडी खेल क्रमशः लोप भए भैं अवस्थामा छन् । गापा मा खेलकुद विकासको नीतिसङ्गत कार्यक्रमहरू कार्यान्वयनमा छैन र खेलकुदका लागि पूर्वाधार, प्रशिक्षण सुविधाहरूको कमी र जागरुक युवकहरूको कमी पनि उतिकै छ । अधिकांश खेलकुदका कार्यक्रमहरू स्कूलका खुल्ला चउरमा हुने गर्दछन् । गापा लेखेलकुद विकासका जनशक्तिको निर्माण देखि पूर्वाधारका थुप्रै कार्यहरू गर्नु पर्ने हुन्छ ।

ख. अपेक्षित गत सीमा

प्रविधिमैत्री प्रतिस्पर्धी खेलकुदको विकास तथा प्रवर्द्धनयुक्त मोदी गापा ।

ग. लक्ष्य

खेलकुदको विकास र विस्तार गरी स्वास्थ्य, सक्षम, प्रतिस्पर्धी र अनुशासित नागरिक तयार पार्दै राष्ट्रको सम्मानमा सहयोग पुर्याउने ।

घ. उद्देश्यहरू

- खेलकुदको दिगो विकासको लागि दिगो संयन्त्र बनाउने ।
- गुणस्तरीय बाह्य खेल गतिविधिहरू सञ्चालन गर्न खेल पूर्वाधारहरू सुधार र विकास गर्ने ।
- एकीकृत अवधारणा अनुसार खेलकुद प्रवर्द्धनको लागि पहल गर्ने ।
- कपर्दी र डण्डी/बियो जस्ता परम्परागत र स्थानीय खेलहरूलाई प्रवर्द्धन गर्ने ।

ड. अपेक्षित उपलब्धि

- कार्यविधि निर्देशिका सहितको एक 'खेलकुद विकास समिति' को गठन हुने ।
- 'खेलकुद कोष' र खेलकुदका कार्यक्रमका प्रवर्द्धन तथा परम्परागत खेलकुदका गतिविधिहरूलाई प्रवर्द्धन गर्न राष्ट्रिय खेलकुद परिषदसँग राम्रो तथा दिगो समन्वय विस्तार हुने र खेलकुद कोष' सञ्चालन हुने ।
- गापास्तरीय खेलकुदको क्यालेन्डर निर्माण र क्यालेन्डर अनुसार गतिविधिहरूको कार्यान्वयन हुने ।
- गापा भन्दा बाहिरका खेलकुदका कार्यक्रमहरूमा हरेक वर्ष १५ जना युवाहरूको सहभागिता र उनीहरूको बन्दोबस्तीका लागि खर्चको व्यवस्था हुने ।
- माध्यमिक विद्यालयहरूमा खेल मैदानको अवस्था सुधार हुने ।
- खेल बुलेटिनको प्रकाशन र गापामा स्तरीय खेलकुदको लागि पाठ्यक्रम र क्यालेन्डर निर्माण, र विद्यालयहरूमा खेलकुद पाठ्यक्रमको कार्यान्वयन हुने ।
- खेलकुद गतिविधिहरूको सर्वश्रेष्ठ २ प्रदर्शनकर्तालाई हरेक वर्ष सम्मानपत्रको व्यवस्था गरिने ।
- कपडी र डण्डी-बियोका राष्ट्रिय वार्षिक खेलकुद कार्यक्रम आयोजना गर्ने र उत्कृष्ट खेल प्रदर्शन गर्ने युवालाई प्रोत्साहन र पुरस्कार ।

च. अनुमानित लागत

यस उपक्षेत्रका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा ५ वर्षको अवधिमा अनुमानित कूल बजेटको ०.८३% अर्थात् रु. ९ करोड ६८ लाख १५ हजार लाग्नेछ ।

छ. रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
२१.	खेलकुद विकास		
२१.१	खेलकुद र यसका सुविधालाई विकासको कोशेढुंगाकारूपमा विकास गर्न दिगो संयन्त्र बनाउने ।		
२१.१.१	गापा मा कार्यविधि र निर्देशिका सहितको 'खेलकुद विकास समिति' को गठन र खेलकुद विकास नीति निर्माण ।	समिति × सञ्चालन खर्च × वर्ष	१
२१.१.२	राज्यको सम्बन्धित मन्त्रालय, केन्द्रिय मन्त्रालय र सरोकारवालाहरूसँग 'खेलकुद कोष' को लागि समन्वय र खेलकुदका कार्यक्रमका प्रवर्द्धन ।	समन्वय	१०
२१.१.३	गापा स्तरीय खेलकुदको क्यालेन्डर निर्माण र क्यालेन्डर अनुसार गतिविधिहरूको कार्यान्वयन ।	क्यालेन्डर	१

क्र.स.	प्रमुख रणनीति / कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
२१.१.४	गापा मा खेलकुदको दिगो व्यवस्थापनको लागि 'खेलकुद कोष' मा वार्षिक कोष योगदान ।	खेलकुद कोष × वर्ष	५
२१.१.५	गापा भन्दा बाहिरका खेलकुदका कार्यक्रमहरूमा युवाहरूको सहभागिता र उनीहरूको बन्दोवस्तीका लागि खर्च ।	१५ युवा × वर्ष	७५
२१.२	गापा मा गुणस्तरीय आउटडोर खेल गतिविधिहरू सञ्चालन गर्न खेल पूर्वाधारहरू सुधार गर्ने ।		
२१.२.१	माध्यमिक विद्यालयहरूमा खेल मैदानको अवस्था सुधार गर्न गापा को कोष ।	मैदान	११
२१.२.२	तिलाहारमा जिमखाना सहितको खेलकुद रंगशाला निर्माण ।	रंगशाला	१
२१.२.३	खेल गतिविधिहरूको प्रकाशन ।	बुलेटिन × वर्ष	५
२१.३	सबै क्षेत्र विकासका कार्यक्रम र कार्यको ढाँचा विशेष गरी युवा र शिक्षा क्षेत्रको ढाँचासँग एकीकृत अवधारणा अनुसार खेलकुद प्रवर्द्धनको लागि पहल गर्ने ।		
२१.३.१	खेलकुद पाठ्यक्रम निर्माण र पाठ्यक्रमलाई विद्यालय शिक्षामा सम्बन्धन ।	नतिगत	१
२१.३.२	गापा मा स्तरीय खेलकुदको लागि पाठ्यक्रम र क्यालेन्डर निर्माण, र विद्यालयहरूमा पाठ्यक्रमको कार्यन्वयन ।	नतिगत	१
२१.३.३	खेलकुद गतिविधिहरूको सर्वश्रेष्ठ ४ प्रदर्शनकर्तालाई हरेक वर्ष सम्मानपत्र ।	नतिगत	१
२१.४	गापा मा परम्परागत र स्थानीय खेलहरूलाई प्रवर्द्धन गर्ने ।		
२१.४.१	परम्परागत खेलकुदका गतिविधिहरूलाई प्रवर्द्धन गरी यस्ता खेलका राष्ट्रिय कार्यक्रम गापा मा आयोजना गर्न राष्ट्रिय खेलकुद परिषदसँग समन्वय ।	समन्वय	५
२१.४.२	कपर्दी र डण्डीबियोका राष्ट्रिय वार्षिक खेलकुद कार्यक्रम आयोजना गर्न युवा क्लबहरूलाई सहयोग र युवालाई प्रोत्साहन र पुरस्कार ।	पुरस्कार	५

५. ५. ११ सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण

नेपाल बहु-सांस्कृतिक, बहु-भाषिक तथा बहु-सामाजिक चरित्र भएको मुलुक हो । यहाँको विभिन्न भौगोलिक क्षेत्रमा विभिन्न सामाजिक आयामका जनसंख्या भएका मानिसहरूको बसोबास छ । विभिन्न जातजाति र उमेरका बृद्ध, अशक्त, एकल महिला तथा पुरुष, विभिन्न कारणवस पिछ्छाडिएका र उत्पिडनमा रहेका वर्गहरू यहाँको समाजमा विद्यमान छन् । यिनीहरूको गरीबी निवारण, सम्मानजनक जीवन, र उज्वल भविष्य सुनिश्चित गर्न सामाजिक सुरक्षाको आवश्यकता छ । सामाजिक सुरक्षा प्रणाली सामाजिक, आर्थिक, र प्राकृतिक अनिश्चितताहरू विरुद्ध बिमा र संयन्त्रको रूपमा सेवा गर्दछ । नेपालको संविधानले सामाजिक सुरक्षा,

खाद्य सुरक्षा, खाद्य सम्प्रभुता, आवास, स्वास्थ्य, शिक्षा र रोजगारीको हकलाई मौलिक हकको रूपमा स्थापित गरेअनुरूप सबै नागरिकको गुणस्तरीय जीवन सुनिश्चिताको लागि राज्यले सामाजिक सुरक्षा र संरक्षणको नीति अवलम्बन पनि गरेको छ ।

आर्थिक तथा सामाजिक वञ्चितकरण तथा जोखिममा परेकाहरूको सामाजिक संरक्षणका लागि सामाजिक सुरक्षा ऐन-२०७५, जारी भएको तथा श्रमिकको सामाजिक सुरक्षाको लागि योगदानमा आधारित सामाजिक सुरक्षा ऐन-२०७४ कार्यान्वयनमा रहेको छ । क्षेत्रगत रूपमा नेपाल सरकारको विभिन्न निकायबाट विभिन्न समूहहरूलाई खाद्यान्न, पोषण, स्वास्थ्य, शिक्षा, कृषि, श्रम तथा रोजगारीका क्षेत्रहरूमा सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम संचालित छन् । यसै सिलसिलामा धेरै सरकारी तथा गैर सरकारी निकायहरूले देशका विभिन्न ठाउँमा खाद्यान्न, पोषण शिक्षा, कृषि र रोजगार क्षेत्रहरूमा लक्षित समूहहरूलाई सुरक्षा कार्यक्रमहरू प्रदान गर्दै आएका छन् ।

क. समस्या, चुनौती र अवसर

विगत केही वर्ष देखि कानूनतः मोदी गापाले सामाजिक सुरक्षाका दायित्व वहन गर्दै आएको छ । विगतको अनुभव र कार्य सम्पादनको आधारमा अब गरिने सामाजिक कार्यक्रमहरू अभि प्रतिफलमूखी बनाउनु, गापा ले सामाजिक सुरक्षा लगायतका सबै प्रकारका डाटाबेसहरू चुस्त-दुरुस्त राख्न आवश्यक राख्नुका साथै प्रशासनिक क्षमता पनि प्रभावकारी बनाउन चुनौती र अवसरहरू गापासंग रहेको छ ।

ख उपक्षेत्रगत सौच

दिगो तथा प्रभावकारी सामाजिक सुरक्षा प्रणाली सहितको मोदी गाउँपालिका ।

ग. घलङ्क्य

सामाजिक सुरक्षा र संरक्षणलाई दिगो र पहुँचयोग्य बनाई नागरिक हक सुरक्षित गर्ने ।

घ. उद्देश्यहरू

- आय नभएका घरधुरी, अशक्त व्यक्ति, विधवा, अभिभावक विहिन/असहाय बच्चाहरू र परिवारीविहिन व्यक्तिहरूलाई सामाजिकसंरक्षण गर्ने ।
- सबै नागरिकलाई सामाजिक सुरक्षाका स्वास्थ्य सेवा, यात्रा र सामाजिक सुरक्षा भत्ता जस्ता सबै सुविधाहरूको सरल पहुँचको सुनिश्चितता गर्ने ।
- सामाजिक सुरक्षा प्रणालीमा गापाका सबै व्यक्तिहरूलाई नामाङ्कन गर्ने ।
- सबै सामाजिक बहिष्कृत मानिसहरूलाई सामाजिक सुरक्षा प्रदान गर्ने ।
- सामाजिक, आर्थिक, र वातावरणीय जोखिमहरूलाई कम गर्ने ।

ड. अपेक्षित उपलब्धि

- जेष्ठ नागरिक, अशक्त जनसंख्या, दलित, विधवा र असहाय बच्चाहरू र अन्यको तथ्यांक वार्षिक रूपमा अध्यावधिक हुने,
- जेष्ठ नागरिक र अशक्तहरूलाई सबै वाहनहरूमा सहूलियत प्रदान हुने,
- सबै जेष्ठ नागरिक, अशक्त, दलित, विधवा महिलाहरूका लागि सामाजिक सुरक्षा भत्ताको व्यवस्था हुने,
- सबै नागरिकलाई स्वास्थ्य बीमाको व्यवस्था हुने ।

च. अनुमानित लागत

यस उपक्षेत्रका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा ५ वर्षको अवधिमा अनुमानित कूल बजेटको ०.०७% अर्थात रु. ८१ लाख ९५ हजार लाग्नेछ ।

छ. रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
२२.	सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण		
२१.१	आय नभएका घरधुरी, अशक्त व्यक्ति, विधवा, अभिभावक विहिन/असहाय बच्चाहरू र परिवारविहिन व्यक्तिहरूलाई सामाजिक सुरक्षाको विद्यमान व्यवस्थानुसार संरक्षण गर्ने ।		
२१.१.१	सामाजिक सुरक्षाका प्रावधानहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि प्रदेश र केन्द्रमा रहेका मन्त्रालय र विभागहरूसँग समन्वय ।	वैठक	१०
२१.१.२	गापाका जेष्ठ नागरिक, अशक्त जनसंख्या, दलित, विधवा र असहाय बच्चाहरू र अन्यको तथ्यांक वार्षिक रूपमा अद्यावधिकरण ।	नर्तिगत	१
२१.१.३	जेष्ठ नागरिक र अशक्तहरूलाई गापा भित्र यात्रा गर्दा सबै वाहनहरूमा सहूलियत ।	एकमुष्ट	१
२२.२	मोदी गापाका सबै नागरिकलाई सामाजिक सुरक्षाका स्वास्थ्य सेवा, यात्रा र सामाजिक सुरक्षा भत्ता जस्ता सबै सुविधाहरूको सरल पहुँचको सुनिश्चितता गर्ने ।		
२२.२.१	बैकिङ्ग प्रणालीको अवलम्बन सहित सामाजिक सुरक्षा भत्ता वितरण कार्यको सरलीकरण ।	नर्तिगत	१
२२.२.२	सबै नागरिकलाई स्वास्थ्य बीमाको पहल ।	नर्तिगत	१
२२.२.३	रोजगारीको लागि तेस्रो देश जाने युवालाई सामाजिक सुरक्षा बीमा ।	व्यक्ति × महिना	१,०००
२२.२.४	सम्पूर्ण वडा कार्यालयहरूमा सामाजिक सुरक्षा सम्बन्धी पञ्जीकरणको कार्य अनलाइन मार्फत गर्ने ।	नर्तिगत	५

५. ६ पूर्वाधार विकास

५. ६. १ विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा

विद्युत समाजको सामाजिक-आर्थिक रूपान्तरणको लागि महत्वपूर्ण साधन हो । नयाँ प्रविधिको विश्वव्यापी विस्तार द्रुतगतिले भइरहेको परिप्रेक्षमा घरेलु प्रयोजन देखि लिएर कृषि प्रयोजन, उद्योगधन्दा लगायतका आर्थिक क्रियाकलापहरूमा विद्युत र विद्युतीय उपकरणको प्रयोगले उत्पादन प्रक्रियालाई धेरै हदसम्म सहज र लागत किफायती तुल्याएको छ । त्यसैगरी, खासगरी हाम्रो जस्तो मुलुकमा जलविद्युत र अन्य वैकल्पिक उर्जाको इन्धनको रूपमा गरिने प्रयोगले वातावरण संरक्षण र ग्रामीण भेगका नागरीकहरूको स्वस्थ जीवनयापनको निम्ति समेत केही हदसम्म सहयोग पुऱ्याएको हुन्छ ।

माथिको परिवेशमा मोदी गापालमा विद्युत आपूर्तिको आवश्यकता बढी देखिन्छ । यद्यपी अरु गापाको तुलनामा यस गापालमा जलविद्युत उत्पादन (२६.६३ मेघावाट) बढीनै भइरहेको छ र गापालमा ९७% घरधुरीले बिजुलीको प्रयोग गर्ने गरेका छन् तर ६२% घरधुरीले खाना पकाउने इन्धनको रूपमा प्रयोग गर्ने गरेका छन् । यहाँका केही स्थानमा विद्युतको उपलब्धताले साना उद्यमहरू जस्तै चामल मिल, फोटोकपी केन्द्रहरू, ग्रिल गद्योग इत्यादिका लागि सम्भाव्यता खोलेको छ । गाउँपालिकाको प्रसारण लाइनलाई राष्ट्रिय ग्रिडसँग जोएको छ ।

क. समस्या, चुनौती र अवसर

गापालमा छरिएका घर/बस्तीहरू हुनाले विद्युत विस्तार गर्न चुनौतीपूर्ण र खर्चिलो हुने देखिन्छ तर पनि अत्यावश्यक छ । साथसाथै, सम्भाव्यताको आधारमा थप लघु जलविद्युत आयोजनाहरूको निर्माण र सौर्य उर्जाको प्रयोगमा समेत गापाले ध्यान दिनु जरुरी छ । जलविद्युत उत्पादनको लागि उपयुक्त भौगोलिक अवस्था र जलस्रोतको उपलब्धता हुनु, औद्योगिकीकरण एवं आर्थिक गतिशिलता र कृषि क्षेत्रको आधुनिकीकरणले जलविद्युत क्षेत्र आर्थिक रूपान्तरणको संवाहकको रूपमा पहिचान हुनु, यस क्षेत्रमा स्वदेशी तथा वैदेशिक लगानी खुला हुनु, जलविद्युत आयोजनामा स्थानीय निकायको लगानी बढी जनताको स्वामित्व कायम हुनु, जलविद्युत आयोजनाको विकासमा आन्तरिक क्षमता वृद्धि हुनु, जलविद्युत उत्पादन, प्रसारण र विरणमा संरचनागत खण्डीकरण एवं तीनै तहका सरकारको कार्य क्षेत्र र जिम्मेवारी स्पष्ट हुनु यस क्षेत्रको विकासका अवसरहरू पनि हुन् ।

ख. उपक्षेत्रगत स्रोत

उज्यालो र समृद्ध मोदी गापा निर्माणको निम्ति सर्वसुलभ विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जाको आपूर्ति ।

ग. लक्ष्य

गापा मा विद्युत आपूर्ति गरी आर्थिक वृद्धि गर्नु सामाजिक अवस्थामा सुधार ल्याउन विद्युत प्रसारण

लाईनलाई राष्ट्रिय प्रसारण लाइनसँग जोड्ने र अन्य वैकल्पिक उर्जाको प्रविधिको उपयोग गर्ने ।

घ. उद्देश्यहरू

- राष्ट्रिय प्रसारण लाइन र सौर्य ऊर्जा प्रणाली मार्फत् गापा का सबै परिवारलाई विद्युत/स्वच्छ उर्जा आपूर्तिमा सहज पहुँचको सुनिश्चितता गर्ने ।
- उर्जा दक्षतामा वृद्धि गर्दै गाउँपालिकाको अर्थतन्त्र वृद्धि गर्न उत्पादक क्षेत्रमा विद्युत उपयोग/खपत बढाउने ।
- वन संसाधनमा दबाब कम गर्न इन्धनको वातावरण मैत्री प्रविधि जस्तै बायोग्याँस, सुधारिएको चुलो (ICS), स्मोक वाटर हीटर आदिको प्रयोग बढाउने ।

ङ. अपेक्षित उपलब्धि

- गाउँपालिका भित्र सबैजसो बस्तीमा लघु जलविद्युत र राष्ट्रिय प्रसारण लाइनको माध्यमबाट विद्युतको भरपर्दो पहुँच पुगेको हुनेछ ।
- दुर्गम बस्तीमा सौर्य प्रणाली मार्फत् विद्युत आपूर्ति भएको हुनेछ ।
- दक्ष उर्जा उपयोगको माध्यमबाट गापा मा उत्पादकत्व शक्ति बढेको र ग्रामीण अर्थतन्त्रको विस्तार भएको हुनेछ ।
- कम्तीमा ५०% घरपरिवारले उर्जा संचिति (एयधभच कबखप्नन)/दक्ष प्रविधि (जस्तै, बायोग्यास, सुधारिएको चुलो आदि) प्रयोग गरीरहेका हुनेछन्, जसले इन्धनको निम्ति वनपैदावार माथिको निर्भरता कम गरी वन वातावरण संरक्षण र नागरीकहरूको स्वास्थ्यमा समेत अनुकूल असर पारेको हुने ।

च. अनुमानित लागत

यस उपक्षेत्रका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा ५ वर्षको अवधिमा अनुमानित कूल बजेटको १.३१% अर्थात रु. १५ करोड ३३ लाख लाग्नेछ ।

छ. रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
ग.	पूर्वाधार विकास क्षेत्र		
२३.	उर्जा		

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
२३.१	राष्ट्रिय प्रसारण लाइन (National grid) र उर्जा व्यवस्थापनबाट भरपर्दो बिजुली आपूर्तिको लागि पहुँच विस्तार गर्ने र गापामा स्मार्ट मिटरिङको व्यवस्था गर्ने ।		
२३.१.१	गापा का सबै घरधुरीमा विद्युत आपूर्तिको निम्ति संघ र प्रदेश अन्तर्गतका सम्बन्धित मन्त्रालय, विभाग र कार्यालयहरूसँग समन्वय ।	समन्वय	२०
२३.१.२	गापा मा उर्जा उत्पादन र वितरणको समग्र योजना सहितको “उज्यालो मोदी अभियान कार्यक्रम” निर्माण र कार्यान्वयन ।	विस्तृत योजना	१
२३.१.३	घरायसी र व्यवसायिक प्रयोजनको वर्गीकरण सहित पालिकाभरि नै स्मार्ट मीटर सहित आपूर्ति लाइन विस्तार ।	एकमुष्ट	५
२३.१.४	काठको पोलहरूलाई फलामे पोलहरूद्वारा विस्थापित गर्ने कार्यक्रम ।	संख्या	५००
२३.१.५	आवश्यक स्थानहरूमा ट्रान्सफर्मर जडान र विद्यमान ट्रान्सफर्मरहरूको क्षमता वृद्धि ।	संख्या	२०
२३.१.६	विद्युत रोयल्टीबाट प्राप्त रकमको मापदण्ड बनाई प्रभावित क्षेत्रमा उर्जा व्यवस्थापन र दिगो वातावरण संरक्षणमा लगानी ।	नीतिगत	१
२३.१.७	आवासीय क्षेत्रमा रहेको विधुतको नाङ्गो तार एवं केन्द्रीय प्रसारण लाइनलाई विस्थापित गरी नयाँ प्रविधिको भूमिगत केबल राख्न संघीय सरकारसँग पहल ।	समन्वय	१०
२३.२	गापामा राष्ट्रिय प्रसारण लाइनको विद्युतको पहुँच बाहिर रहेका घरधुरीलाई सौर्य उपकरणबाट उर्जामा पहुँचको सुनिश्चितता प्रदान गर्ने ।		
२३.२.१	“उज्यालो मोदी अभियान कार्यक्रम” अन्तर्गत गापाका विद्युतीय उर्जाको पहुँच सम्भव नभएका घरधुरीमा बत्ती उज्यालोको लागि सौर्य उपकरणहरूको दायरा वृद्धि गर्न सरोकारवाला निकायहरूसँग सहकार्य ।	घरधुरीहरू	१००
२३.२.२	सौर्य तथा वायु उर्जा उत्पादनको संभाव्यता अध्ययन ।	अध्ययन	१
२३.२.३	गापामा दिगो सेवाको निम्ति सौर्य प्रणालीको मर्मत तथा सञ्चालनको व्यवस्था ।	मर्मत × वर्ष	५०
२३.३	वातावरणीय प्रदूषण कम गर्न गापामा दाउराको खपत कमी गरी नयाँ उदीयमान बजार केन्द्रहरूका घरहरूमा वायोग्यास लगायतका प्रभावकारी उर्जा वचत प्रविधि उपकरणहरूको प्रयोगलाई प्रवर्द्धन गर्ने ।		
२३.३.१	उर्जाका वैकल्पिक प्राविधिक उपकरणको प्रवर्धनको निम्ति वैकल्पिक उर्जा प्रवर्धन केन्द्र र अन्य खालका सरोकारवाला निकायहरूसँग समन्वय ।	बैठक	१०
२३.३.२	वायोग्याँस र विद्युतीय चुलो जस्ता उपकरणहरूको प्रवर्द्धनात्मक क्रियाकलापहरूको सञ्चालन ।	कार्यक्रमहरू	१०

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
२३.३.३	तापक्रम पुग्ने ठाउँको पहिचान सहित वायोग्याँस जडान ।	वायोग्याँसः	१००
२३.३.४	दिगो सेवाको निमित्त वायोग्याँस प्रणालीको मर्मत तथा सञ्चालन व्यवस्था ।	मर्मत x वर्ष	५
२३.३.५	धुवँरहित सुधारिएको चुलो निर्माण तालीम र जनचेतना ।	तालीम	३
२३.४	<i>गाउँपालिकामा हाउस वाइरिङ्ग, विद्युतीय उपकरणहरू, सौर्य उपकरणहरू आदि जस्ता चीजहरूको मर्मत र सम्भारको निमित्त समुदायको क्षमता बढाउने ।</i>		
२३.४.१	हाउस वाइरिङ्ग र विद्युतीय उपकरणहरू, सौर्य र वायोग्यास उपकरणहरू आदि जस्ता चीजहरूको मर्मत र सम्भारको निमित्त यूवाहरूलाई तालीम ।	नीतिगत	१
२३.४.२	हाउस वाइरिङ्ग र विद्युतीय उपकरणहरू, सौर्य र वायोग्यास उपकरणहरू आदि जस्ता चीजहरूको मर्मत र सम्भारको निमित्त यूवाहरूलाई आवश्यक वस्तु तथा औजारहरू सहयोग ।	संख्या	२५
२३.४.३	विद्युत सुरक्षा सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रम ।	संख्या	८
२३.५	<i>गापाका खोलाहरूमा विद्युत उत्पादन र सम्बन्धित आयोजना शीघ्र कार्यान्वयनको निमित्त सम्बन्धित निकाय संग समन्वय गर्ने ।</i>		
२३.५.१	पातिखोला, रतिखोला र भुरुङ्दी खोलामा जल विद्युत उत्पादनको सम्भाव्यता अध्ययनको निमित्त प्रस्ताव अघि बढाउन उर्जा तथा जलस्रोत मन्त्रालयसंग समन्वय ।	सम्भाव्यता अध्ययन	१
२३.५.२	गापाको कार्यक्षेत्र भित्रका खोलाहरूमा निर्माण भएका एवं निर्माणाधीन जलविद्युत आयोजनाहरूले वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदनमा सिफारिश गरिएका वातावरण संरक्षण एवं स्थानीय विकास निर्माण कार्यको कार्यान्वयन ।	नीतिगत	५
२३.५.३	१ मेगावाट भन्दा कमका जलविद्युत परियोजनाहरूमा गापा कार्यालय र नागरिकहरूको संयुक्त लगानीको वातावरणको श्रृजना ।	नीतिगत	१

५. ६. २ यातायात पूर्वाधार तथा व्यवस्थापन

यातायात क्षेत्रले मुलुकको सामाजिक आर्थिक रूपान्तरण र आर्थिक समृद्धिमा महत्वपूर्ण भूमिका खेल्छ । यस क्षेत्रले उद्योग, व्यापार, संचार, शिक्षा, पर्यटन, ग्रामीण/शहरी विकास जस्ता अन्य भौतिक तथा सामाजिक पूर्वाधार निर्माणमा महत्वपूर्ण भूमिका खेलेको हुन्छ । यस क्षेत्रको उपलब्धिले दिगो विकासको लक्ष्य-९ पूरा गर्न योगदान दिनेछ । गापाको सन्दर्भमा पनि समग्र दीर्घकालीन सौँच अनुसारको उपलब्धि हासिल गर्न यातायात क्षेत्रको सन्तुलित विकास अपरिहार्य छ । हाल गापामा यातायात सुविधा वडाहरू ३, ५, ६ मा राम्रै भएपनि अरु वडाहरूमा त्यति सहज छैन । केही सडकहरू विशेष गरेर माथिल्लो भेगमा सबै मौसममा पहुँच योग्य हुँदैनन् ।

गापामा राजमार्ग र आन्तरिक कच्ची समेत बाटोको लम्वाई कूल जम्मा २९१.६३ कि.मी. छ यसमध्ये कालो पत्रे भएको पोखरा-बागलुङ्ग राजमार्ग वडा नं. ६, २ र ५ मा रहेको छ ।

क. समस्या, चुनौती र अवसर

यस क्षेत्रको प्रमुख चुनौती भनेको सडकहरू मध्ये धेरैले प्राविधिक दिशानिर्देशनलाई अनुसरण गरेका छैनन् । संघ, प्रदेश र गापा को समन्वयात्मक प्रयासमा पर्यावरणीय र प्राविधिक दिशानिर्देशनहरूको पालना सहित यी सडकहरूको स्तर उन्नति गर्नु र आफ्नो क्षेत्रभित्र पर्यावरणमैत्री र भरपर्दो यातायात सुविधाको व्यवस्था गर्नु गापाको एक प्रमुख अभिभारा रहेको छ । गापामा सडक सञ्जालको दिगो विकास गरी समृद्ध गापाको सोच हासिल गर्ने उपयुक्त अवसर रहेको छ ।

ख. अपेक्षित सौच

मोदी गापाको दिगो विकासको लागि भरपर्दो सडक सञ्जाल ।

ग. लक्ष्य

भरपर्दो सडक सञ्जालको विस्तार र सुधार गरी सामाजिक-आर्थिक विकास र व्यापारको सहजीकरण मार्फत गापा को समृद्धिमा योगदान पुर्याउने ।

घ. उद्देश्यहरू

- गापाका उपयुक्त स्थानहरूमा सबै वातावरणीय सुरक्षा र सङ्केत सहितको यातायात सञ्जालको दिगो विकासको निमित्त सहज वातावरण निर्माण गर्ने ।
- लागत प्रभावकारी प्रविधिको प्रयोग गरी प्राविधिक र वातावरणीय दिशानिर्देशनहरूको अनुसरण गर्दै वर्षभरि नै भरपर्दो सेवा प्रदान गर्न सडक सञ्जाल विस्तार र सुधार गर्ने ।
- आर्थिक गतिविधि बढाउन रणनीतिक महत्वको राजमार्गहरूलाई जोड्ने ।
- सडक पूर्वाधारहरूको उचित संरक्षण र नियमित मर्मतसम्भार, उपयुक्त सबारी साधन व्यवस्थापन सहित सहज यातायात/आवागमन प्रणाली सुनिश्चित गर्ने ।
- सडक सञ्जाल निर्माणको कारण हुनसक्ने प्रकोप जोखिम र जलवायु परिवर्तनको प्रभावलाई न्यूनीकरण गर्ने ।

ङ. अपेक्षित उपलब्धिहरू

- सबै वार्ड कार्यालयहरू र गाउँपालिकाका कार्यालयहरू भरपर्दो सडक सञ्जालले वर्षभर जोडिएको हुने ।
- गाउँपालिकाका सबै बजार र उत्पादन केन्द्रहरूमा भरपर्दो सडक पहुँच पुगेको हुने ।

- गाउँपालिकासंग राष्ट्रिय र क्षेत्रीय सडक जोडिएको हुने।
- गाउँपालिकामा वातावरणमैत्री यातायात प्रणाली स्थापित भएको हुने ।

च. अनुमानित बागत

यस उपक्षेत्रका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा ५ वर्षको अवधिमा अनुमानित कूल बजेटको ४९.६% अर्थात रु. ५ अरब ७७ करोड ५८ लाख १५ हजार लाग्नेछ ।

छ. रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
२४.	यातायात पूर्वाधार र व्यवस्थापन		
२४.१	गापाका उपयुक्त स्थानहरूमा सबै वातावरणीय सुरक्षा र संकेतहरू सहितको यातायात सञ्जालको दिगो विकासको निम्ति सहज वातावरणको तयारी र निर्माण गर्ने ।		
२४.१.१	यातायात क्षेत्रको दिगो विकासको लागि सडक बोर्ड सहित प्रदेश र केन्द्रका सम्बन्धित मन्त्रालय तथा विभागहरूसँग समन्वय ।	समन्वय	२०
२४.१.२	एकीकृत विकासको लागि आवश्यक यातायात क्षेत्रको प्राथमिकतावद्ध परियोजना बैङ्क सहितको “मोदी नगर यातायात गुरुयोजना” को तयारी ।	अध्ययन	१
२४.१.३	“मोदी नगर यातायात गुरुयोजना” को आधारमा सबै प्राथमिकता प्राप्त सडकसँग सम्बन्धित परियोजनाहरूका वातावरणीय सुरक्षाको पूर्ण प्रत्याभूति सहितको विस्तृत परियोजना प्रतिवेदनको तयारी ।	विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन	१
२४.२	मोदी गापाका सबै वडाहरूलाई जोड्ने सबै मौसममा चल्ने वातावरणीय सुरक्षा सहितको लिड्क रोड निर्माण र स्तरोन्नति गर्ने ।		
२४.२.१	सबै मौसममा सेवा पुग्ने, वातावरणमैत्री दृष्टिकोणले सबै वडाहरू र वडा कार्यालयहरूलाई जोड्ने लिड्क रोडको विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयार ।	विस्तृत प्रतिवेदन	१
२४.२.२	नाला, वायो इन्जिनियरिङ्ग र सङ्केत चिन्हआदि सहितको कालोपत्रे लिड्क रोडको निर्माण ।	कि.मी.	३०
२४.२.३	गापा का निम्न मुख्य सडकहरूको स्तरोन्नति:	कि.मी.	२००
	नयापुल-शेराबेशी-मोहोरिया-लप्सीबोट-भूक-भिलिबराङ्ग सडक		
	बेतेनी-मख-कडीन सडक		
	पातिचौर-घुरुङ्गशेरा-पूर्णगाउँ सडक		
	पातिचौर-बाजुङ्ग-लेसपार सडक कालोपत्र सहित स्तरोन्नति		

क्र.स.	प्रमुख रणनीति / कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
	डिमुवा-ठाना-गिज्यान सडक		
	रतिखोला -दराक चित्रे सडक		
	रापू-ठाटी सडक		
	तिलाहार-थामाजुङ -सल्यान सडक		
	अम्बोट- ओखलढुंगा-बाउसे स्तरोन्नति		
	भद्रखोला- बाउसे- न्याउले स्तरोन्नति		
	पातीचौर-टिमुरे-लेस्पा सडक स्तरोन्नति र पातिचौर र लिस्ती खोलामा पुल		
	पातिचौर हाइ वे बाट मसानघाट मोटरबाटो निर्माण		
	कालीमाटी- हलहले तथा कालीमाटी-मैदान सडक स्तरोन्नति		
	भुकबाट भुकबेनी फाँट कृषि सडक		
	लिदिखोला-मोटेरेबल पुल निर्माण		
	गाडतारा-परादी मोटेरेबल पुल निर्माण		
	अम्बोट-गिज्यान मोटेरेबल पुल निर्माण		
	डाडागुप्ते-गोतामेश्वर-गँगटे सडक स्तरोन्नति		
	हलहले-क्याङ्ग-लेस्पा सडक		
	भ्याउले -बाइसे लामाफाँट - दुलुङ सडक		
	तिलार-चित्रे-भदौरे सडक कालोपत्रे		
	दरक-सरादीखोला-भदौरे मोटरबाटो ग्राभेल		
	चित्रे-काफलस्वाँरा सडक कालोपत्रे		
	अम्बोट-दानाबगर-गिज्यान सडक		
	लाम्दुली-लौसीबोट-फलाँटे-देउराली लाङ्दी सडक स्तरोन्नति		
	राहाले टापू-मख-मोहरिया सडक		
	गिज्यान-तिलाहार-नहरपेटी पैदलमार्ग स्तरोन्नति		
२४.३	वातावरणीय सुरक्षा सहितको ग्रामीण शाखा सडकहरू निर्माण गर्ने स्थानीय समुदायहरूको पहललाई सहयोग गर्ने ।		
२४.३.१	विभिन्न वडाहरूमा सबै शाखा सडकहरूको प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण सहितको सम्भाव्यता अध्ययन ।	अध्ययन	१

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
२४.३.२	विभिन्न वडाहरूमा रहेका शाखा सडकहरूको वायो इन्जिनियरिङ्ग र वातावरणीय सुरक्षा सहित स्तरोन्नति ।	नर्तितगत	१
२४.३.३	सबै वायो इन्जिनियरिङ्गका उपायहरू सहित शाखा सडक निर्माण गर्ने स्थानीय समुदायहरूको पहललाई सहयोग ।	कि.मी.	४०
२४.४	गापामा सबै मौसममा यातायात सुविधाको निमित्त पक्की पुल संरचना सहितको यातायात सञ्जालको सुधार गर्ने ।		
२४.४.१	विभिन्न वडाहरूमा सबै पुलहरूको प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण सहितको सम्भाव्यता अध्ययन ।	अध्ययन	१
२४.४.२	सबै वातावरणीय तथा प्रकोप सुरक्षा सहित प्राथमिकताका पुलहरूको निर्माण ।	पुलहरू/एकमुष्ट	१
२४.५	वातावरणीय सरसफाई, सुरक्षा र अन्य सुविधासहितको आधुनिक बसपार्क तथा बस स्टेसन सहित स्थानीय यातायात प्रणालीलाई व्यवस्थित गर्ने ।		
२४.५.१	सबै वडाहरूमा निर्दिष्ट क्षमता सहितको बसपार्कको निमित्त जग्गा प्राप्ति ।	बसपार्क	१०
२४.५.२	बसपार्क र बस स्टेसनको निमित्त सञ्चालन निर्देशिका र दिगो सञ्चालनको निमित्त पार्किङ्ग शुल्कको व्यवस्था ।	निर्देशिका/ मापदण्ड	१
२४.५.३	पातीचौर र डिमुवामा सुरक्षित खानेपानी, बगैचा, विश्राम गृह, शौचालय र सरसफाई तथा फोहरमैला व्यवस्थापन संरचना सहितको सुविधायुक्त आधुनिक बसपार्क निर्माण ।	बसपार्क	२
२४.५.४	वडाहरूमा निर्दिष्ट क्षमता सहितको बसपार्कको निर्माण ।	बसपार्क	५
२४.५.५	नीजि क्षेत्रबाट सञ्चालित पेट्रोल/डिजेल/मट्टीतेल डिपोहरूलाई सुविधा र सशर्त सहयोग ।	डिपो	१
२४.५.६	निर्धारित मापदण्ड अनुरूप नीजि क्षेत्रबाट संचालित सवारी साधन वर्कसपहरूलाई सशर्त सहयोग ।	वर्कशप	२
२४.५.७	यातायात दुर्घटना न्यूनीकरण मापदण्डको तयारी तथा कार्यान्वयन ।	मापदण्ड	१

५. ६. ३ सूचना प्रविधि तथा संचार

नेपालको संविधानले सूचना तथा संचारको हकलाई नागरीकको आधारभूत र मौलिक हकको रूपमा स्थापित गरेको छ । भरपर्दो संचारमा पहुँचले मुलुकको सामाजिक र आर्थिक रूपान्तरण र सुदृढीकरणमा धेरै मद्दत गर्दछ । सूचना प्रविधिको पहुँचमा सुधारले धेरै योजनाहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा मद्दत गर्दछ । सूचना तथा संचार प्रविधिको विकासले दिगो विकास लक्ष्यका १७ वटा लक्ष्यहरू प्रत्येकको प्राप्तिको निमित्त

सहयोग पुऱ्याउँछ ।

यस गापाको सन्दर्भमा, गापाको सामाजिक आर्थिक विकास र विस्तारमा सूचना तथा संचार प्रविधिले महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्न सक्ने भएपनि त्यसको पर्याप्त, गुणस्तरीय र भरपर्दो सुविधाको व्यवस्थामा कमी रहेको छ । विगतका वर्षहरूमा भन्दा मोबाइल सेटको स्वामित्व लिने र प्रयोग गर्ने तथा इन्टरनेटको प्रयोग गर्नेको संख्या पनि गापामा बढेको छ । मोबाइल नेटवर्कको पहुँच प्राय सबै भौगोलिक क्षेत्रमा रहेको छ यद्यपी केही वडाहरू १, २, ४, ८ का माथिल्लो भेगमा नेटवर्कको पहुँच पनि सहज छैन । इन्टरनेटमा पहुँच गाउँपालिकाका बजार क्षेत्रमा सीमित रहेको छ । अतिरिक्त र इलाका हुलाक कार्यालय गरी ७ वटा हुलाक कार्यालयहरूले सेवा पुऱ्याइरहेका छन् । कृषि, पर्यटन जस्ता क्षेत्रहरू नै आर्थिक विकासको महत्वपूर्ण आधार भएको यस गापामा कृषि सामग्रीको उपलब्धता र उत्पादित वस्तुहरूको बजार व्यवस्थापन र पर्यटन सेवामा सूचना प्रविधिको प्रयोगको निम्ति पूर्वाधार विकास गर्नु र त्यसको अभ्यासको विस्तार गर्नु अपरिहार्य छ ।

क. समस्या, चुनौती र अवसर

सूचना तथा संचार सम्बन्धी नीतिगत र कानूनी व्यवस्थाको अभाव, भौगोलिक विकटताका कारण सेवा विस्तार, सबै भेगमा सूचना तथा संचारको सेवा प्रवाह गर्नु, गुणस्तरीय सेवा प्रवाहको व्यवस्था गर्नु जस्ता समस्या र चुनौतीहरू छन् भने हरेक क्षेत्रमा सूचना तथा संचार क्षेत्रको बढ्दो महत्व र विस्तारको निम्ति संघ तथा प्रदेश सरकारको प्राथमिकता र स्थानीय तहसंगको सहकार्यको नीति, यस सम्बन्धमा रहेको संवैधानिक व्यवस्था जस्ता पक्षहरू अवसरको रूपमा रहेका छन् ।

ख. उपक्षेत्रगत स्रोत

गापामा प्रभावकारी सूचना प्रविधि र सञ्चार सेवाहरूमा सबैको पहुँच ।

ग. उपक्षेत्रगत लक्ष्य

सूचना प्रविधि र सञ्चारमा गाउँवासीहरूको पहुँच तथा अधिक प्रयोग सुनिश्चित गरी सामाजिक-आर्थिक रुपान्तरणको माध्यमबाट उनीहरूको जीवनस्तरमा गुणात्मक सुधार गर्ने ।

घ. उद्देश्य

- गाउँपालिकाको सबै स्थानमा राम्रो गुणस्तरीय, विश्वसनीय मोबाइल नेटवर्कको पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।
- गाउँपालिकामा सबै सबै स्थानमा गुणस्तरीय इन्टरनेट नेटवर्कको पहुँच विस्तार गर्ने ।
- आर्थिक उत्पादकत्व अभिवृद्धि र बजार व्यवस्थापन गर्न मोबाइल र इन्टरनेट सेवाहरूको अनुप्रयोगको विस्तार गर्ने
- सूचना प्रविधिको अधिकतम प्रयोग गरी गाउँपालिकामा सुशासन कायम राख्ने र सेवा प्रवाहलाई चुस्त दुरुस्त बनाउने ।

- आधुनिक प्रविधिको प्रयोग गरी हुलाक सेवालाई चुस्त दुरुस्त सेवा प्रवाह गर्न सक्ने बनाउने ।

इ. अपेक्षित उपलब्धि

- गाउँपालिकामा भरपर्दो टेलिफोन र मोबाइल नेटवर्कमा नागरीकहरूको विश्वव्यापी पहुँच सुनिश्चित भएको हुने ।
- गाउँपालिकामा गुणस्तरीय इन्टरनेट सेवामा नागरीकहरूको पहुँच सुरक्षित गरिने ।
- आधुनिक सूचना प्रविधिको प्रयोगबाट गाउँपालिकाको सेवा प्रवाहमा सुधार भई नागरिकहरूको निमित्त गुणस्तरीय सेवा प्राप्त भएको हुने ।
- कृषि तथा पर्यटन क्षेत्रमा आधुनिक सूचना प्रविधिको प्रयोगबाट कृषि उत्पादकत्व वृद्धि, उचित बजार व्यवस्थापन, पर्यटन प्रवर्धनको कारण गापालामा रोजगारी सिर्जना र आर्थिक वृद्धि भएको हुने ।

च. अनुमानित लागत

यस उपक्षेत्रका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा ५ वर्षको अवधिमा अनुमानित कूल बजेटको ०.३४% अर्थात रु. ३ करोड ९० लाख १५ हजार लाग्नेछ ।

छ. रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
२५.	सूचना तथा संचार		
२५.१	सूचना तथा संचार प्रणाली सुधार		
२५.१.१	गापा को सूचना तथा सेवालाई डिजिटल प्रविधिमा रुपान्तरण गर्न एक “वृहद् सूचना प्रणाली सुधार कार्यक्रम” को तयारी ।	नीतिगत	१
२५.१.२	“वृहद् सूचना प्रणाली सुधार कार्यक्रम” लागू गर्न संघ र प्रदेशका सम्बन्धित मन्त्रालय, विभाग तथा कार्यालयहरूसँग समन्वय ।	समन्वय	१०
२५.२	गापालामा प्रभावकारी संचार तथा सूचना सेवामा सबै नागरिकहरूको पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।		
२५.२.१	गाउँपालिकाको मुख्य प्रवेश द्वार धौलागिरि गेट र बजार क्षेत्रका ३ स्थानमा गापा सम्बन्धि जानकारी र महत्वपूर्ण सार्वजनिक सूचना सम्प्रेषणका लागि डिजिटल बोर्डको व्यवस्था ।	डिजिटल बोर्ड	५
२५.२.२	गापालामा सेवाग्राहिको गुनासो सुन्ने र सम्बोधन गर्ने कार्यलाई सहज बनाउन टोल फ्री नम्बर संचालन गर्ने ।	नीतिगत	१
२५.२.३	संचारको निमित्त गापाको वेब पोर्टल, सामाजिक सञ्जाल, मोबाइल एपको विकास ।	एप्स	१
२५.२.४	सम्बन्धित केन्द्रीय निकायसँग समन्वय गरी गापा मा रहेका टेलिफोन टावरहरूको क्षमता विस्तार ।	समन्वय	१०
२५.२.५	बसपार्क, शिक्षालय र सेवा कार्यालय परिसरहरूमा नागरिकहरूलाई निशुल्क इन्टरनेट सुविधा प्रदान ।	एकमुष्ट	१

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
२५.२.६	विद्यमान हुलाक सेवाको आधुनिकीकरण ।	एकमुष्ठ	१
२५.२.७	गापाको गतिविधिहरूसँग सम्बन्धित सूचनाहरू समेटिएको वार्षिक मुखपत्र प्रकाशन ।	मुखपत्र	५
२५.२.८	हरेक घरधुरीको विवरण समावेश गरिएको एकीकृत डाटावेशको तयारी, अद्यावधिकरण ।	डाटावेश	१
२५.३	<i>सबै नागरिकहरूको सञ्चार र सूचनाको अधिकारको रक्षा गर्न सबै क्षेत्रगत प्रगति/सुद्धाहरू प्रसारण गर्न एफ.एम. रेडियो र टिभी स्टेशनहरूको स्थापना गर्न अवसरहरूको खोजी गर्ने ।</i>		
२५.३.१	सम्बन्धित मन्त्रालय, विभागहरू, छिमेकी पालिकाहरू र अन्य सरोकारवालाहरूसँग एफ.एम. रेडियो र टि.भी. संयुक्त सञ्चालन गर्न समन्वय ।	समन्वय	१०
२५.३.२	मोदीमा एफ.एम. रेडियो स्टेशन र त्यसको सेवा स्थापनाको निम्ति सहयोग ।	स्टेशन	१
२५.३.३	टि.भी. स्टेशनको निम्ति अवसरको खोजी गर्न सरोकारवालाहरूसँग सहकार्य ।	समन्वय	१०

५. ६. ४ भवन तथा शहरी विकास

‘समृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली’ को राष्ट्रिय सोंचको प्राप्तिको निम्ति शहरी विकास र ग्रामीण विकास दुई महत्वपूर्ण क्षेत्रहरू हुन् । गाउँलाई वातावरणमैत्री, विपद् प्रतिरोधी, व्यवस्थित, आर्थिक गतिविधिले लैश शहरको रूपमा रूपान्तरण विकास गर्नु नै शहरी विकास हो । त्यसैगरी, गाउँलाई परम्परागत सामाजिक स्वरूपबाट आर्थिक, सामाजिक, राजनैतिक, सांस्कृतिक र भौतिक पूर्वाधारको सन्दर्भमा आधुनिक ढाँचामा रूपान्तरण गर्ने प्रक्रियालाई ग्रामीण विकास भनिन्छ । शहरीकरणको कारण शहर बजारमा ग्रामीण भेगबाट भइ आउने बसाइसराइको चापका कारण थप आर्थिक, सामाजिक र भौतिक पूर्वाधारको विकास गर्नु हरेक नयाँ शहरको निम्ति अनिवार्य देखिन्छ । जहाँ कि गुणस्तरीय शहरी पूर्वाधार सेवा तथा सुविधा प्रवाहले शहरी वातावरण र जीवनस्तरमा सुधार ल्याउन मद्दत गर्दछ । त्यसैगरी, ग्रामीण क्षेत्रमा विभिन्न ग्रामीण विकास कार्यक्रमको माध्यमबाट उत्पादन र उत्पादकत्वमा वृद्धि, रोजगारीको श्रृजना, स्थानीय उत्पादनको बजार व्यवस्था, सीमान्तकृत समूह सम्म विकासको प्रतिफलको वितरण गर्दै शहर र ग्रामीण क्षेत्रको विकास प्रक्रियाबीच अन्तरसम्बन्ध कायम राखी नागरिकहरूको गुणस्तरीय जीवन सुनिश्चित गर्न सकिन्छ ।

क. समस्या, चुनौती र अवसर

यस गापालमा विगतका पछिल्ला वर्षहरूमा शहरी केन्द्रहरूको थप विकास र विस्तार भइरहेको छ । एकातिर यस्ता शहरी केन्द्रहरूको योजनाबद्ध विकास गर्नु आवश्यक छ, जसमा वातावरण अनुकूल पूर्वाधार, प्रकोप प्रतिरोधी, उद्यममैत्री जस्ता विशेषताहरू हुन्छन् । अर्कोतर्फ, ग्रामीण विकासका कार्यक्रमहरूको माध्यमबाट ग्रामीण क्षेत्रको सामाजिक आर्थिक विकास गरी नागरीकहरूको जीवनस्तरमा सुधार ल्याउनु जरुरी छ । गाउँ र शहरबीचको असमानतालाई न्यूनीकरण गर्दै ग्रामीण र शहरी सम्बन्धलाई सहज बनाउनु पर्छ । यस गापालमा मुख्य चुनौती भनेको बढ्दो शहरी केन्द्रहरूमा योजनाबद्ध विकासको अभाव र अपुग हुनु हो । व्यवस्थित शहरीकरणको

योजनाको अभाव, मापदण्ड विनाका घरहरू, अव्यवस्थित बजार क्षेत्रहरू र आवश्यक पूर्वाधारहरूको अभाव जस्ता समस्या र चुनौतीहरू यस गापालामा छन् भने कतिपय गाउँ क्षेत्रहरूलाई उपयुक्त पूर्वाधार सहितको नयाँ र व्यवस्थित बजार केन्द्रहरूको रूपमा विकास गर्न सकिने अवसर पनि उत्तिकै छ ।

ख. उपक्षेत्रका सौँच

भरपर्दो र पहुँचयोग्य स्थानीय स्तरको शहरी पूर्वाधारको विकास मार्फत् दिगो आर्थिक सामाजिक समृद्धि ।

ग. लक्ष्य

भरपर्दो स्थानीय स्तरको शहरी पूर्वाधारको विकासको माध्यमबाट गापा को सामाजिक र आर्थिक रूपान्तरण गर्ने ।

घ. उद्देश्य

- उत्पादन तथा बजारमैत्री र वातावरणीय सुरक्षाको हिसाबले दिगो सामुदायिक (शहरी तथा ग्रामीण) पूर्वाधार निर्माणको माध्यमबाट समृद्ध गाउँ शहरको निर्माण गर्ने र नागरिकहरूको जीवनस्तरमा सुधार ल्याउने ।
- एकीकृत बस्ती केन्द्रहरूलाई बढावा दिएर लागत किफायती र गुणस्तरीय सार्वजनिक सेवाहरूको प्रवाह गर्ने ।
- स्थानीय स्तरको पूर्वाधारको व्यवस्थापनमा स्थानीय समुदायको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।
- भवन सहिताको अनुसरण गर्दै गुणस्तरीय सरकारी तथा नीजि भवनहरू निर्माण गर्ने ।

ड. अपेक्षित उपलब्धि

- गापाको एकीकृत शहरी विकास योजना र एकीकृत ग्रामीण विकास योजना निर्माण भएको हुनेछ,
- गाउँपालिकामा एकीकृत सेवा वितरणको लागि उपयुक्त भवन निर्माण गरी सेवा प्रवाह गरिएको हुनेछ ।
- गापा भित्र उपयुक्त स्थानहरूको छनौट गरी ८ वटा वातावरणमैत्री, प्रकोप प्रतिरोधी संरचना लगायत आवश्यक पूर्वाधार सहितको बजार केन्द्रहरूको निर्माण भएको हुनेछ,
- गापा का सबै वडा कार्यालयहरू र उत्पादन केन्द्रहरू भरपर्दो वर्षै भरी यातायातको साधन चल्ने सडकसंग जोडिएको र आवश्यक पूर्वाधारहरू (जस्तै, ठोस फोहोरमैला हटाउने, सार्वजनिक साधन पार्किंग स्थानहरू) सहितको भएको हुनेछन्,

- विकसित शहरी केन्द्रहरू र ग्रामीण क्षेत्रहरूमा उत्पादन र रोजगारीको सिर्जना भई नागरिकहरूको आर्थिक स्तर सुधार भएको हुनेछ,
- नागरिकहरूको निमित्त किफायती र गुणस्तरीय सार्वजनिक सेवा प्रवाह सुनिश्चित भएको हुनेछ ।

च. अनुमानित लागत

यस उपक्षेत्रका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा ५ वर्षको अवधिमा अनुमानित कूल बजेटको १.६% अर्थात रु. १८ करोड ७७ लाख लाग्नेछ ।

छ. रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
२६.	भवन तथा शहरी विकास (गाउँपालिका)		
२६.१	गापामा कुशल एवं प्रभावकारी सेवा प्रवाह र विकासका कदमहरूको व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्ने ।		
२६.१.१	क्षेत्रगत विकास र सेवासंग सम्बन्धित निर्देशिकाहरू र मापदण्डहरूको तयारीको निमित्त प्रदेश तथा केन्द्रका सम्बन्धित मन्त्रालय र विभागहरूसँग समन्वय ।	क्षेत्रगत निर्देशिका	१
२६.१.२	क्षेत्रगत विकास र सेवासंग सम्बन्धित कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा नीजि क्षेत्र, सहकारीहरू, गैरसरकारी संस्थाहरू र अन्य सामाजिक संस्था परिचालन ।	कार्यक्रम	१०
२६.२	गापामा जेष्ठ नागरिकहरू, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू र बालबालिकाहरूको सहज पहुँच सुनिश्चित हुनेगरी गाउँपालिकाको सचिवालय भवन र सेवा केन्द्रहरूको निर्माण गर्ने ।		
२६.२.१	गापाका सबै उप-क्षेत्रगत इकाईहरूको निमित्त पर्याप्त ठाउँ सहितको सुविधा र साधन सम्पन्न मुख्यालय भवनको डिजाइन, इष्टिमेट र निर्माण ।	भवन	१
२६.२.२	सबैखाले नागरिकमैत्री आधारभूत सुविधा र साधन सहितको वडा कार्यालयहरूको आधुनिकीकरण ।	भवन	८
२६.२.३	गापा कार्यालय र वडा कार्यालयहरूको नियमित सञ्चालन र मर्मत सम्भार ।	सरदर	९
यस उपक्षेत्रका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा ५ वर्षको अवधिमा अनुमानित कूल बजेटको ६.३% अर्थात रु. ७३ करोड १४ लाख ५० हजार लाग्नेछ ।			
क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
२७.	भवन तथा शहरी विकास (गापाका अन्य क्षेत्र)		
२७.१	पाँच वर्ष भित्रमा गापा लाई मापदण्ड अनुरूपको सुविधा सहितको नगरमा स्तरोन्नति गर्न भौगोलिक र तुलनात्मक लाभका क्षेत्रहरूमा एकीकृत शहरी केन्द्रहरूको विकासोन्मुख कार्यक्रम र कार्यहरूको थालनी गर्ने ।		

क्र.स.	प्रमुख रणनीति / कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
२७.१.१	शहरी विकासको निमित्त उच्च तुलनात्मक लाभका पातिचौर लगायतका केही प्रमुख स्थानहरूको प्रवर्द्धनको निमित्त प्रदेशका सम्बन्धित मन्त्रालय तथा विभागहरू र अन्य सरोकारवालासँग समन्वय ।	समन्वय	१०
२७.१.२	स्थानीय “एकीकृत शहरी विकास गुरुयोजना”को निर्माण र क्रमागत कार्यान्वयन ।	गुरु योजना	१
२७.१.३	केन्द्रीय नीति र स्थानीय परिवेश अनुरूप शहरी घर तथा कम्प्लेक्सहरूको निमित्त भवन संहिताको निर्माण र कार्यान्वयन ।	संहिता	१
२७.१.४	सुरक्षात्मक उपायहरू सहितको शहरी संरचना, सुविधा र सफाई सहितको नमूना साना शहर निर्माणको निमित्त दुइवटा स्थानहरूको छनौट र विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन निर्माण ।	विस्तृत प्रतिवेदन	१
२७.१.५	गापाका सबै वडामा सुविधा सहितको न्यूनतम १ बजार केन्द्र निर्माण ।	बजार केन्द्र	८
२७.१.६	शहरी केन्द्रमा भवन संहिता र क्षेत्रगत निर्देशिका बमोजिम २०० भवन सुधारको लागि प्रोत्साहन स्वरूप वित्तीय पहुँच सहजीकरण समेतको सुविधा प्याकेज ।	नीतिगत	१
२७.२	शहर निर्माण प्रक्रियामा स्थानीय पहिचान र वातावरणमैत्री भौतिक संरचना र सेवाहरूको प्रवर्धन गर्ने ।		
२७.२.१	निर्माणको क्रममा स्थानीय पहिचान र धार्मिक, ऐतिहासिक एवं सांस्कृतिक सम्पदाहरूको संरक्षण र प्रवर्धन ।	नीतिगत	१
२७.२.२	निर्माण कार्यमा स्थानीय उत्पादन, निर्माण सामग्री र श्रमिक परिचालनमा जोड ।	नीतिगत	१

५. ६. ५ ग्रामीण विकास र आवास तथा बस्ती विकास

नेपालको संविधानले आवासको अधिकारलाई मौलिक अधिकारका रूपमा समेटेको छ । संविधानले योजनाबद्ध र व्यवस्थित बस्ती विकासको अवधारणालाई समेत आत्मसात गरेको छ, जसलाई ग्रामीण बस्ती विकासको योजनाले सार्थक तुल्याउँछ । बस्तीहरूले सेवा वितरणको लागत घटाउनुका साथै गुणस्तरीय सेवा प्रवाहमा मद्दत गर्दछ । असुरक्षित क्षेत्रहरूमा प्रकोप जोखिम विरुद्ध मानव जीवन तथा सम्पत्तिको संरक्षणको लागि सुरक्षित स्थानहरूमा एकीकृत बसोबासको विकास गर्नु आवश्यक हुन्छ । आर्थिक विकासको योजना सहितको एकीकृत बस्तीले जोखिममा रहेका नागरीकहरूको सुरक्षाका साथै आय आर्जन र रोजगारीको प्रत्याभूति समेत प्रदान गर्दछ । आवासको अधिकार ऐन २०७२ जारी हुनुले एकीकृत बस्तीको कार्यान्वयनमा सहयोग पुऱ्याउँछ । सरकारले जनता आवास कार्यक्रम शुरू गरीसकेको छ जुन गापामा ग्रामीण बस्तीलाई प्रवर्धन गर्ने उदाहरण पनि हो । एकीकृत बसोबास विकासका लागि प्रमुख चुनौतीहरू आय स्तरमा विविधता, प्रमुख व्यवसाय, सांस्कृतिक अवरोधहरू यस पहलको सफल कार्यान्वयनमा अवरोध पुऱ्याउँछन् ।

क. समस्या, चुनौती र अवसर

छरिएको बस्ती र बाढी पहिरो जस्ता प्राकृतिक प्रकोपको जोखिम रहेको यस गापामा पनि प्रकोप र वातावरणीय सुरक्षा सहितको एकीकृत बस्ती विकासको थालनी गर्नु अपरिहार्य देखिन्छ। आर्थिक उपार्जनको विकल्प सहितको सबै सुविधा उपलब्ध एकीकृत बस्ती नै यस गापा का नागरीकहरूलाई प्रभावकारी सेवा प्रवाह र तिनीहरूको जीवनस्तर सुधारको निम्ति एक भरपर्दो माध्यम हुनसक्छ। तर यस गापामा एकीकृत बस्ती विकासको निम्ति केही चुनौती र अवसरहरू भने पक्कै छन्।

ख. अपेक्षित स्रोत

सुरक्षित, उत्थानशील, वातावरण मैत्री ग्रामीण विकास र आवास तथा बस्ती विकास।

ग. लक्ष्य

सुरक्षित, उत्थानशील, वातावरण मैत्री एकीकृत योजनाबद्ध बस्ती विकास मार्फत् लक्षित समूहका नागरीकहरूको लागि सुविधा सम्पन्न र दिगो आवासको व्यवस्था गर्ने।

घ. उद्देश्य

- नागरिकहरूको लागि सुरक्षित, उत्थानशील, वातावरण मैत्री, सुलभ एकीकृत बस्ती विकास गरी दिगो आवासको व्यवस्था गर्ने।
- एकीकृत बस्तीको माध्यमबाट लागत किफायती र प्रभावकारी सार्वजनिक सेवा प्रवाह र आर्थिक उपार्जनको विकल्प प्रदान गरी नागरीकहरूको जीवनस्तरमा सुधार ल्याउने।
- निजी र सरकारी भवनहरूको लागि स्थानीय संस्कृति, प्रविधि र सुरक्षालाई ध्यानमा राख्ने भवन कोडहरू विकास गरी सुन्दर बस्ती निर्माण गर्ने।

च. अपेक्षित उपलब्धि

- योजना अवधि समाप्त भएपछि गापा मा कम्तीमा २ वटा भौतिक सुविधा सहितको नमूना एकीकृत बस्तीको विकास भएको हुनेछ।
- गाउँपालिकामा नयाँ सरकारी तथा निजी भवनहरू सबै भवन निर्माण संहिता (दगर्षमप्लन अयमभ) अनुरूप निर्मित र सुरक्षित हुनेछन्।

च. अनुमानित लागत

यस उपक्षेत्रका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा ५ वर्षको अवधिमा अनुमानित कूल बजेटको ०.३९% अर्थात् रु. ४ करोड ५१ लाख ५० हजार लाग्नेछ।

छ. रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
२८.	ग्रामीण बस्ती विकास		
२८.१	एकीकृत ग्रामीण विकासको अवधारणा अनुरूप विकास गरी पाँच वर्ष भित्र गापा लाई नगरमा स्तरोन्नति गर्ने ।		
२८.१.१	प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण मूल्याङ्कन सहितको गापाको एकीकृत ग्रामीण विकास योजनाको तयारी ।	योजना	१
२८.१.२	गापाको एकीकृत ग्रामीण विकास योजनाको छपाई र प्रचारप्रसार ।	एकमुष्ट	१
२८.१.३	एकीकृत ग्रामीण विकास योजनाको भावनामा आधारित योजना निर्माण, नक्साङ्कन र कार्यक्रम कार्यान्वयनको निम्ति सबै क्षेत्रगत निकायहरूसँग समन्वय ।	समन्वय	१०
२८.१.४	भुका र लेस्पाइलाई स्थानीय मौलिक विशेषतामा आधारित पर्यटकीय गन्तव्य सहितको नमूनावस्तीको रूपमा रुपान्तरण ।	नमूनावस्ती	२
यस उपक्षेत्रका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा ५ वर्षको अवधिमा अनुमानित कूल बजेटको १.८% अर्थात रु. २१ करोड १४ लाख ५० हजार लाग्नेछ ।			
क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
२९.	आवास तथा बस्ती विकास		
२९.१	गापा भरिका सबै आवासमा स्थानीय पहिचान सहित विपद् र वातावरणीय सुरक्षा सुनिश्चितताको निम्ति पहल गर्ने ।		
२९.१.१	ग्रामीण घरहरूको निम्ति भवन संहिताको निर्माण र कार्यान्वयन ।	भवन संहिता	१
२९.१.२	गापा लाई खरको छानामुक्त बनाउन विपन्न घरधुरीलाई फुस्को छाना विस्थापन अनुदान ।	घरधुरी	७०
२९.१.३	भूकम्प प्रतिरोधी घरनिर्माणको निम्ति घरनिर्माण सम्बन्धी मापदण्डको पालनामा कडाई ।	अनुगमन	१०
२९.२	गापामा विपद् र वातावरणीय सुरक्षा सहितको एकीकृत वस्ती विकासको थालनी गर्ने ।		
२९.२.१	नमूना एकीकृत वस्ती विकासको निम्ति सम्बन्धित मन्त्रालय तथा विभागहरू र अन्य सरोकारवालासँग समन्वय ।	समन्वय	१०
२९.२.२	गापामा नमूना एकीकृत वस्ती विकासको निम्ति मुख्य दुई स्थानहरूको पहिचान ।	मूल्याङ्कन	१
२९.२.३	जग्गा प्राप्ति र विस्तृत परियोजना प्रतिवेदनको तयारी र कार्यान्वयन ।	मोटामोटी	२
२९.२.४	गाउँलेहरूलाई एकीकृत गाउँ व्यवस्थापनको बारेमा तालीम र गाउँ व्यवस्थापन समितिको गठन ।	तालीम	३
२९.२.५	निर्देशिका र सुरक्षाका सबै उपाय सहितको एकीकृत आवासको निम्ति हरेक घरधुरीलाई सशर्त सहयोग ।	घरधुरी × ३ स्थान	१५०

५... ७ लोकतन्त्र तथा सुशासन

५... ७.१ स्थानीय एकता

नेपालको संविधानले नेपाल बहुजातिय, बहुभाषिक, बहुधार्मिक, बहुसांस्कृतिक तथा भौगोलिक विविधतायुक्त मुलुक रहेको र यी विशेषतालाई मध्येनजर गर्दै मुलुकमा विविधता बीचको एकता निर्माण गर्ने सङ्कल्प गरेको छ। त्यसैगरी, संविधानले राज्यका नीतिहरु अन्तर्गत नेपालको स्वतन्त्रता, सार्वभौमिकता, भौगोलिक अखण्डता र स्वाधीनताको संरक्षण गदै राष्ट्रिय एकता अक्षुण्ण राख्ने तथा विभिन्न जातजाति, भाषा, धर्म, संस्कृति र सम्प्रदायबीच पारस्परिक सद्भाव, सहिष्णुता र ऐक्यबद्धता कायम गर्ने नीति लिएको छ। त्यस्तै, सहयोगात्मक संघीय शासन प्रणालीको परिकल्पना संगै संघीय इकाइहरु बीच परस्परमा सहयोगात्मक सम्बन्ध विकास गर्दै राष्ट्रिय एकता प्रवर्द्धन गर्ने नीति अङ्गीकार गरेको छ। मोदी गाउँपालिकामा पनि बहुजातिय, बहुभाषिक, बहुधार्मिक, बहुसांस्कृतिक र भौगोलिक विविधता रहेको छ। तर विविध समुदायहरु बीच आपसी मेलमिलापको अवस्था छ। गाउँपालिकामा राष्ट्रिय स्तरको तुलनामा विविधताका बीच जटिलताको मात्रा कम भए पनि संविधानको मूल मर्मलाई आत्मसात गर्दै स्थानीय र राष्ट्रिय एकतामा योगदान पुऱ्याउने खालको सद्भाव र सहकार्यको संस्कृतिलाई अभि सुदृढ पार्नु आवश्यक छ।

क. समस्या, चुनौती र अवसरहरू

कडा राजनीतिक प्रतिस्पर्धाका बीच स्थानीय एकताको प्रवर्धन, नागरिकहरुमा अन्तर्निहित व्यक्तिगत स्वार्थको भावनाको बदला सामुहिक भावनाको विकास, सबै वर्ग तथा समुदायको पहिचान र भावनाको सम्बोधन, संघीय संरचना अन्तर्गतका अन्तरसरकारी निकायहरुबीचको क्षेत्राधिकारको कार्यान्वयनमा सह-अस्तित्व, समन्वय र सहकार्यकोसंस्कृतिको सुदृढीकरण र त्यस्तो वातावरणको सुनिश्चितता गर्ने जस्ता चुनौतीहरु गापा सामु छन्। त्यस्तैगरी, समाजको चरम पार्टीकरणका कारण कतिपय मुद्दामा आपसी समन्वयको अभाव, राजनीतिक सहमतिको वातावरणको निर्माणमा कठिनाई, संघीयता कार्यान्वयनमा आवश्यक कानूनी संरचनाको पूर्ण व्यवस्था र माथिल्ला सरकारको तदारुकतामा कमी, बेलाबखत देखिने साम्प्रदायिक विवाद जस्ता समस्याहरु पनि देखिन्छन्। तर आफ्नो पालिका भित्रको विकासका निम्ति नागरिकहरुबीचको सहकार्य, राष्ट्रिय एकता कायम गर्ने सन्दर्भमा भएको संवैधानिक र कानूनी व्यवस्था, भौगोलिक, जातिगत, धार्मिक, सांस्कृतिक, भाषिक विविधता व्यवस्थापन सहित स्थानीय एकताको निम्ति गापाका जनप्रतिनिधिहरुको तदारुकता जस्ता अवसरले स्थानीय तथा राष्ट्रिय एकता प्रवर्धनको निम्ति मद्दत पुग्ने देखिन्छ।

ख. उपक्षेत्रगत सीत

स्थानीय एकताको संरक्षण र संवर्द्धन, मोदी गापा को समृद्धिमा योगदान।

ग. लक्ष्य

स्थानीय विविधताको पहिचान सहितको ग्रामीण एकताको संरक्षण र संवर्द्धन मार्फत् गापा को आर्थिक,

सामाजिक र सांस्कृतिक विकास गर्ने ।

घ. उद्देश्यहरू

- गापामा विद्यमान विविधताको पक्षलाई न्यायोचित सम्बोधन, संरक्षण र समन्वय गरी स्थानीय एकता प्रवर्द्धन गर्ने ।
- स्थानीय एकताको अवसरलाई गापा को आर्थिक, सामाजिक र सांस्कृतिक विकासमा उपयोग गर्ने ।

ङ. अपेक्षित उपलब्धि

- विद्यमान भौगोलिक, आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिक विविधताको सम्बोधन हुने गरी गापा द्वारा प्रदान गरिने हरेक सार्वजनिक सेवा र सुविधा प्रवाह गरिएको हुनेछ ।
- गापा को हरेक गतिविधिमा सबै तह र तप्काका नागरिकहरूको सहभागिता सुनिश्चित गरिएको हुनेछ ।
- नागरिकहरूमा आपसी एकता, सद्भाव र सहकार्यको संस्कृतिको प्रवर्धन भएको हुनेछ ।

च. अनुमानित लागत

यस उपक्षेत्रका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा ५ वर्षको अवधिमा अनुमानित कूल बजेटको ०.२% अर्थात रु. २ करोड ३१ लाख ४५ हजार लाग्नेछ ।

छ. रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
३.	लोकतन्त्र तथा सुशासन क्षेत्र		
३०.	स्थानीय एकता		
३०.१	नागरिकहरू र स्थानीय संस्थाहरूको बीचको ऐक्यबद्धता नै गापा को आर्थिक, सामाजिक र सांस्कृतिक समृद्धिको आधार हो भन्ने मान्यताको विकास गर्ने ।		
३०.१.१	गापाद्वारा प्रदान गरिने हरेक सेवा र सुविधाका सबै क्षेत्रगत कार्यक्रमहरूमा ग्रामीण एकताको पक्षलाई अनिवार्य शर्तको रूपमा समावेश गर्ने व्यवस्था ।	नीतिगत	१
३०.१.२	गापा मा ग्रामीण एकताको महत्व दर्शाउने जागरण अभियान ।	अभियान	१६
३०.१.३	गापा मा विकासका मुद्दा र द्वन्द्व निवारण सम्बन्धी विषयमा सघन छलफल र बहस चलाउन कार्यविधि निर्देशिका सहितको “स्थानीय समन्वय मञ्च”को स्थापना ।	मञ्च वर्ष	८
३०.१.४	“विकासको निमित्त एकता” को अवधारणा अनुरूप एकीकृत रूपमा सर्वदलीय बैठकको आयोजना र सामुहिक निर्णय एवं कार्यान्वयन गर्ने परम्पराको विकास ।	नीतिगत	१
३०.१.५	स्थानीय विविधताको प्रवर्धन र एकता सुदृढीकरणमा सहयोग पुऱ्याउने खालका सामग्रीहरूको उत्पादन र वितरण ।	प्याकेज	१

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
३०.१.६	आधारभूत तथा माध्यमिक तहको पाठ्यपुस्तकमा विविधताको महत्व सहित गापा को परिचय र स्थानीय एकताको आवश्यकता भल्काउने विषयवस्तु समावेश गर्ने व्यवस्था ।	नीतिगत	१
३०.१.७	स्थानीय विविधताको प्रवर्धन र एकता सुदृढीकरणमा सहयोग पुऱ्याउने खालका सामग्रीहरूको रेडियो प्रसारण कार्यक्रम ।	पटक	८०
३०.१.८	स्थानीय र राष्ट्रिय एकता प्रवर्धक सामग्री सहितको “हाम्रो विकास” पत्रिकाको प्रकाशन ।	वार्षिक	५
३०.१.९	धार्मिक, जातिगत, सांस्कृतिक लगायतका सामुदायिक एकता प्रवर्धन गर्न विविध सांस्कृतिक प्रदर्शनी मेलाको आयोजना ।	संख्या	५
३०.२	<i>टोल विकास समितिको परिचालनमा नागरिकहरूको आपसी सद्भाव तथा स्थानीय एकता प्रवर्धन गर्न समितिहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।</i>		
३०.२.१	टोल विकास समितिको गठन र क्रियाकलापमा समावेशीताको पक्षको थप सुदृढीकरण ।	नीतिगत	१
३०.२.२	टोल विकास समितिका सदस्यहरूलाई स्थानीय एकता सहितको सफा, विकसित र आत्मनिर्भर टोल निर्माणमा क्षमता अभिवृद्धिका लागि अवलोकन भ्रमण ।	संख्या	५
३०.३	<i>ग्रामीण एकता सबल पार्न यस क्षेत्रमा प्रशंसनीय योगदान पुऱ्याउने नागरिक तथा संस्थाहरूको सम्मान र एकता विरोधीहरूलाई दण्डित गर्ने ।</i>		
३०.३.१	विकास र सेवा प्रवाहमा भौगोलिक, सामाजिक र सांस्कृतिक समावेशीताको सर्वोत्तम अभ्यास गर्ने टोल विकास संस्थालाई पुरस्कार ।	संख्या	१५
३०.३.२	आफ्नो क्षेत्रमा सर्वदलीय र सर्वपक्षीय एकता कायम राख्न सक्ने उत्कृष्ट टोल विकास संस्थालाई पुरस्कार ।	संख्या	५
३०.३.३	गापा मा एकता प्रवर्धनको निमित्त अभियान सहित उत्कृष्ट योगदान गर्ने व्यक्ति र संस्थालाई कदरपत्र र सम्मान ।	संस्था र व्यक्ति	१०
३०.३.४	गापा मा एकता विरोधी गतिविधि गर्ने व्यक्ति र संस्थालाई दण्डित गर्ने कानूनी व्यवस्था ।	नीतिगत	१

७. ७. १ शान्ति सुव्यवस्था र सुरक्षा

नेपालको संविधानले नेपालको स्वतन्त्रता, सार्वभौमिकता, भौगोलिक अखण्डता र स्वाधीनताको संरक्षण गर्दै राष्ट्रिय एकता अक्षुण्ण राख्ने, राष्ट्रिय सुरक्षा प्रणालीको विकासगरी शान्ति सुरक्षाको व्यवस्था गर्ने, सर्वाङ्गीण मानवीय सुरक्षाको प्रत्याभुति गर्ने, राष्ट्रिय सुरक्षा नीतिको आधारमा सबै सुरक्षा निकायहरूलाई सबल, सुदृढ, समावेशी र जनउत्तरदायी बनाउने नीतिलाई आत्मसात गरेको छ । संधीय व्यवस्था बमोजिम स्थानीय तहमा प्रभावकारी शान्ति र सुरक्षा प्रणालीको विकास गर्दै समुन्नत, आत्मनिर्भर र दिगो आर्थिक विकासका लागि शान्ति सुरक्षाको उपयुक्त वातावरण निर्माण गर्नु गापाको प्राथमिकताको विषय हो । पूर्वाधार निर्माण र आर्थिक विकासका गतिविधिहरूको निर्वाध संचालन र नागरिक स्वतन्त्रता र सुशासनको सुनिश्चितामा शान्ति

र सुरक्षाको वातावरणको महत्वपूर्ण भूमिका हुन्छ। हाल गापामा परम्परागत सुरक्षा प्रणाली संचालनमा छ, आन्तरिक सुरक्षा (प्रहरी प्रशासन) को लागि पूर्वाधारहरू अव्यवस्थित र अविकसित छन् जसले गर्दा गापामा शान्ति, सुव्यवस्था र सुरक्षा सुनिश्चित गर्नका लागि कठिनाई परिरहेको छ।

क. समस्या, चुनौती र अवसर

स्थानीय सुरक्षा व्यवस्थाको आधुनिकीकरण, बढ्दो अपराधका घटना, अपराधीहरूको नयाँ नयाँ अपराधिक शैली, नागरिकहरूकाबीच समन्वय र सहकार्यमा कमी, सुरक्षा श्रोतलाई पर्याप्त श्रोत साधनको व्यवस्थाको अभाव, मदिराजन्य पदार्थहरूको नियन्त्रणमा, छानबीन प्रक्रियामा हुने राजनैतिक दबाब र आर्थिक प्रलोभन जस्ता चुनौतीहरू गापाको शान्ति सुव्यवस्था र सुरक्षाको क्षेत्रमा अवरोधका रूपमा छन्। प्रहरी संचालन सम्बन्धी तहगत कानूनी व्यवस्था र स्पष्टताको अभाव, पर्याप्त दक्ष जनशक्तिको अभाव, शान्ति सुरक्षाको क्षेत्रमा श्रोत र साधनको अभाव जस्ता समस्याहरू गापा ले व्यहोर्नु परेको छ भने नागरिकहरूमा बढ्दो चेतना, नयाँ अनुसन्धान विधि एवं प्रणाली र सूचना तथा प्रविधिको तीव्र विकास र विस्तार आदि यस क्षेत्रको निम्ति अवसरको रूपमा रहेका छन्।

ख. अपेक्षित गत स्तरी

सुरक्षित र शान्त समाज व्यवस्था सहितको मोदी गाउँपालिका।

ग. लक्ष्य

नयाँ प्रविधिमा आधारित शान्ति सुव्यवस्था र उच्च सुरक्षा प्रणाली मार्फत् सुरक्षित र शान्त गाउँपालिका निर्माण गर्ने।

घ. उद्देश्यहरू

- आधुनिक सूचना तथा प्रविधिमा आधारित शान्ति सुरक्षा प्रणालीको विकास गरी स्थानीय सुरक्षा सेवाहरूलाई द्रुत एवं प्रभावकारी बनाउने र गापा मा जनधनको सुरक्षा र नागरिक स्वतन्त्रताको रक्षा गर्ने।
- समाजमा शान्ति सुनिश्चित गर्न समतामूलक विकास र सुशासन प्रबर्द्धन गर्ने।
- गापा मा सुरक्षा पूर्वाधारलाई सुदृढीकरण गर्ने।

ङ. अपेक्षित उपलब्धि

- राज्य र नजिकका स्टेशनहरूमा सुरक्षाका विभागहरूसँग क्षमता अभिवृद्धि र सुरक्षाका अन्य मुद्दाहरूको विषयमा समन्वय हुने, पुलिस चौकीमा बायोमेट्रिक सेवा उपकरण जडान हुने र यसका लागि क्षमता विकास हुने।
- सुरक्षाका प्रावधानका बारेमा 'के गर्न हुने' र 'के नगर्न नहुने'बारे रेडियोबाट सचेतना कार्यक्रम हुने।

- सामाजिक-वातावरणीय समृद्धिका लागि नागरिकहरूको भूमिकालाई स्पष्टपार्न सूचना सहितको होर्डिङ्ग बोर्डहरू रणनीतिक बिन्दुहरूमा स्थापना हुने ।
- द्वन्द्व निवारण सेवाहरूमा निरन्तरता हुने ।
- सुरक्षाका तथ्यांकका अभिलेख बायोमेट्रिक पद्धतिबाट हुने र रिपोर्टिङ्ग च्यानलबाट सूचनाहरूको संप्रेषण गरिने ।

च. अनुमानित बागत

यस उपक्षेत्रका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा ५ वर्षको अर्वाधमा अनुमानित कूल बजेटको ०.६७% अर्थात रु. ७ करोड ८५ लाख ८० हजार लाग्नेछ ।

छ. रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
३१.	शान्ति सुव्यवस्था र सुरक्षा		
३१.१	सुरक्षाका सेवाहरूलाई प्रभावकारी बनाउन संस्थागत तथा संरचनात्मक सुधार गरी विद्यमान प्रहरी पोष्टहरूको सबलीकरण सहित आवश्यक वातावरण बनाउने ।		
३१.१.१	प्रदेश र छिमेकी स्थानीय तहमा रहेका सुरक्षाका निकायहरूसँग क्षमता अभिवृद्धि र सुरक्षाका अन्य मुद्दाहरूको विषयमा समन्वय ।	समन्वय × वर्ष	४०
३१.१.२	स्थानीय सुरक्षा ऐन, नियम र सुरक्षा रणनीतिको निर्माण र कार्यान्वयन ।	नीतिगत	१
३१.१.३	स्थानीय प्रहरी चौकीलाई बायोमेट्रिक सेवाहरूको लागि उपकरण र सेवा पदान ।	वर्ष	५
३१.१.४	(रेडियोबाट नागरिकहरूलाई गापा मा सचेतना कार्यक्रम ।	प्रसारण × वर्ष	२६०
३१.१.५	सामाजिक-वातावरणीय समृद्धिका लागि नागरिकहरूको भूमिकालाई स्पष्ट पार्ने सूचना सहितको होर्डिङ्ग बोर्डहरू रणनीतिक महत्वका प्रवेश बिन्दुहरूमा स्थापना र यी बोर्डहरूको मर्मत संभार ।	होर्डिङ्ग बोर्डहरू	२०
३१.१.६	द्वन्द्व निवारण सेवाहरूलाई लाभार्थी घरधुरी सम्म पुऱ्याउन सेवाहरूलाई निरन्तरता ।	एकमुष्ट	१
३१.१.७	सबै प्रकारका सुरक्षा तथा कसूरका घटनाहरू बायोमेट्रिकमा दर्ता अभिलेख राख्नका लागि क्षमता विकास ।	तालिम	५
३१.१.८	सुरक्षाको दृष्टिकोणले सम्वेदनशील स्थान र व्यस्त सार्वजनिक स्थलहरूमा स्मार्ट सीसीटीभीको व्यवस्था र मर्मत ।	संख्या	१०
३१.१.९	स्थानीय विपद् व्यवस्थापन योजना तथा संरचनाको निर्माण र कार्यान्वयन ।	नीतिगत	१
३१.१.१०	महिला बेचबिखन, लागू पदार्थ दुर्व्यसन जस्ता विषयहरूमा सचेतना कार्यक्रम ।	पटक	१०
३१.१.११	नागरिक सुरक्षा अनुगमन कार्यक्रम	पटक	२०

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
३१.२	टोल वस्तीमा प्रहरी- समुदाय साभेदारी मार्फत स्थानीय स्तरमा “प्रहरी मेरो साथी” भन्ने भावना जगाउँदै शान्ति सुरक्षा कायम गर्ने अभियानमा जनसहभागिता सुनिश्चित गर्ने ।		
३१.२.१	जि प्र का र स्थानीय सरकारको समन्वयमा सबै वडाहरूमा अपराध सम्बन्धी सचेतनात्मक कार्यक्रम ।	कार्यक्रम	१०
३१.२.२	वडाका टोल र बस्ती स्तरमा शान्ति सुरक्षा कायम गर्न सामुदायिक प्रहरीको गठन र नगर प्रहरीको व्यवस्था ।	नीतिगत	१
३१.२.३	नगर प्रहरीको व्यवस्था	संख्या वर्ष	५०

५. ७. ४ नेतृत्वको विकास

नेतृत्व विकासले सङ्गठनहरूमा नेतृत्व भूमिकामा व्यक्तिको क्षमता विस्तार गर्दछ । नेतृत्वले सङ्गठनको रणनीतिको कार्यान्वयनमा सहयोग पुऱ्याउँछ योजना र कार्यक्रमबीच अरुहरूसँग तारतम्य मिलाउँछ विविध बीचार सुसङ्गठित गर्दछ र अरुहरूको क्षमता पनि बढाउँदछ । निर्णय र जिम्मेवारी लिन वा दिन नेतृत्वको भूमिका औपचारिक पनि हुन सक्छ र अनौपचारिक पनि हुन सक्छ । नेपालको संविधानले कानुनको शासन, मौलिक हक तथा मानव अधिकारका मूल्य र मान्यता, लैङ्गिक समानता, समानुपातिक समावेशीकरण, सामाजिक न्यायको माध्यमबाट राष्ट्रिय जीवनका सबै क्षेत्रमा न्यायपूर्ण व्यवस्था कायम गर्दै लोककल्याणकारी राज्य व्यवस्थाको स्थापना गर्ने तथा परस्पर सहयोगमा आधारित संघीय इकाईबीचको सम्बन्ध सञ्चालन गर्ने र स्थानीय स्वायत्तता र विकेन्द्रिकरणको आधारमा शासन व्यवस्थामा समानुपातिक सिद्धान्तलाई आत्मसात गर्दै लोकतान्त्रिक अधिकारको उपभोग गर्न पाउने अवस्था सुनिश्चित गर्न संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक व्यवस्था सुदृढ गर्ने उद्देश्य लिएको छ । यस सन्दर्भमा, संविधानले निर्देश गरेका सिद्धान्तमा आधारीत भई देश र जनताका लागि परिलक्षीत दायित्व पूरा गर्न लोकतान्त्रिक प्रणालीमा विश्वास रहने गरी देश विकासमा टेवा दिन सक्ने, राजनीतिक र प्रशासनीक विषय वस्तुको पूर्ण ज्ञान भएको, सबै पक्षलाई समेट्न सक्ने र सकारात्मक धारण भएको नेतृत्वको विकास गर्नु आवश्यक छ ।

यसै अनुरूप मोदी गापा मा युवा र महिलाहरू बीच दूरदर्शी राजनीतिक, प्रशासनिक र व्यवस्थापकीय नेतृत्वको विकास गर्न ठोस प्रयास गर्न आवश्यक देखिन्छ । सक्षम नेतृत्वले सकारात्मक परिवर्तन ल्याउने छ, र प्रजातान्त्रिक मान्यतालाई बढावा दिनेछ जसले समृद्धिको लक्ष्य पूरा गर्न मद्दत गर्दछ । राजनीतिक नेतृत्व विकासको आवश्यकता मात्र नभई सामाजिक, आर्थिक क्षेत्रमा पनि नेतृत्वको आवश्यकता छ । यद्यपि राजनीतिक दलहरूले गापा मा राजनीतिक नेतृत्वको विकासका लागि धेरै गतिविधिहरू आरम्भ गरेका छन् तर त्यस्ता प्रयासहरू नेतृत्व विकासको अन्य क्षेत्रमा अभाव देखिएको छ । गापा मा नेतृत्व विकासको लागी युवामा लगानी तथा महिलामा सामाजिक परिवर्तन ल्याउन यस क्षेत्रले सकारात्मक भूमिका खेल्ने छ ।

क. समस्या, चुनौती र अवसर

नेतृत्वमा आईरहेको सांघुरो चिन्तन, नैतिकतामा चाहँस र असक्षमताको अवस्था, नेतृत्व प्रति नागरिकहरूको वितृष्णा, नागरिकहरूमा राजनीति र नेतृत्व प्रतिको बढ्दो अविश्वास, नेतृत्वमा विद्यमान समाज र नागरिकहरू प्रतिको जिम्मेवारी भावमा र व्यावसायिकतामा कमी, हरेक मुद्दामा पक्षपात र राजनीतिकरण जस्ता पक्षहरूले निष्पक्ष र सबल नेतृत्व विकासमा चुनौती खडा गरेका छन् । असल राजनीतिक र प्रशासनिक संस्कारको कमी, नमूना नेतृत्वको खडेरी, नेतृत्व विकास र हस्तान्तरणको प्रभावकारी योजनाको अभाव, युवाहरूको सशक्तिकरण र नेतृत्वमा समावेशीकरण जस्ता समस्या छन् ।

ख. अपेक्षित गत स्तरी

गाउँपालिकाको समृद्धि-सबल, सक्षम, प्रतिबद्ध, ईमानदार र गतिशील नेतृत्वको अभिवृद्धि ।

ग. लक्ष्य

आर्थिक सामाजिक रूपान्तरणको लागि लोकतान्त्रिक सिद्धान्तहरूमा आधारित नेतृत्वको विकास गरी मोदी गापा को सामाजिक तथा वातावरणीय समृद्धि हासिल गर्ने ।

घ. उद्देश्यहरू

- अन्तर-पुस्ता दिगो विकास (Inter-generational sustainable development) को भावनारूप सबल तथा प्रभावकारी नेतृत्व विकासको लागि योजना बनाउने ।
- युवा नेताहरूको सक्रिय भूमिका र योगदानको लागि सम्मान कार्यक्रमको आयोजना गर्ने ।
- राजनीतिक, प्रशासनिक, सामाजिक, उद्यमशील, र व्यावसायिक क्षेत्रमा सक्षम नेतृत्व विकास गर्ने ।
- निरन्तर नेतृत्वको विकासको लागि संस्थागत आधार विकास गर्ने ।

ङ. अपेक्षित उपलब्धि

- 'नेतृत्व उत्तराधिकार योजना' को तर्जुमा हुने र यसको कार्यान्वयनका लागि जगेडा कोष र सरोकारवालाहरूसँग सहकार्य हुने ।
- युवाहरूको प्रशंसनीय नेतृत्व भूमिकाका लागि कदर/सम्मान, युवा नेताहरूको लागि इन्टरनेशनलको व्यवस्था र नेतृत्व प्रवर्द्धन र दिगो विकासका राष्ट्रिय र अन्तराष्ट्रिय सम्मेलनहरूमा भाग लिन युवाहरूलाई सहयोग हुनेहसने।

च. अनुमानित लागत

यस उपक्षेत्रका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा ५ वर्षको अवधिमा अनुमानित कूल बजेटको ०.२६% अर्थात रु. ३ करोड ४ लाख १५ हजार लाग्नेछ ।

छ. रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
३२.	नेतृत्व विकास		
३२.१	गापा को अन्तर-पुस्तौ दिगो विकासको भावनारूप सवल तथा प्रभावकारी नेतृत्व विकासको लागि योजना बनाउने ।		
३२.१.१	समावेशीता, दिगो विकास र वातावरणीय संवेदनशीलताको पक्षमा समेत ध्यान दिदै 'नेतृत्व विकास तथा हस्तान्तरण योजना' को तर्जुमा ।	योजना	१
३२.१.२	'नेतृत्व विकास तथा हस्तान्तरण योजना' कार्यान्वयनका लागि सरोकारवालाहरूसँग सहकार्य र योजना कार्यान्वयनका लागि जगेडा कोष ।	वैठक/कोष × वर्ष	५
३२.१.३	गापाका मुख्य कार्यक्रमहरूमा युवाको संलग्नता ।	नीतिगत	१
३२.२	गापा को समग्र विकास प्रक्रियामा युवा नेताहरूको सक्रिय भूमिका र योगदानको लागि सम्मान कार्यक्रमको आयोजना गर्ने ।		
३२.२.१	युवाहरूको प्रशंसनीय नेतृत्व भूमिकाका लागि कदर/सम्मान कार्यक्रमहरूको आयोजना ।	नीतिगत	१
३२.२.२	गापा बाहिर अध्ययन गर्न युवा नेताहरूको लागि इन्टर्नशिप ।	युवा नेताहरू वर्ष	२०
३२.२.३	नेतृत्व विकास र दिगो विकाससँग सम्बन्धित राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय सम्मेलनहरूमा भाग लिन युवाहरूलाई सहयोग ।	सम्मेलन	५

७. ७. ५ अन्तर्राष्ट्रिय आर्थिक सम्बन्ध

अन्तर्राष्ट्रिय आर्थिक सम्बन्धले आर्थिक संसाधनमा पार्ने असरहरू, उत्पादकको संसाधन र उपभोक्ताको प्राथमिकतामा अन्तर्राष्ट्रिय भिन्नता र उनीहरूलाई असर गर्ने अन्तर्राष्ट्रिय संस्थाहरूसँगको सर-सम्बन्धलाई जनाउँदछ । यसले व्यापार, लगानी र लेनदेन सहित विभिन्न देशका बासिन्दाहरूको बीच लेनदेन र अन्तर्क्रियाको स्वरूप र परिणामहरूको व्याख्या गर्दछ । कुनै पनि देशको समग्रमा आर्थिक उन्नतीमा अन्तर्राष्ट्रिय आर्थिक सम्बन्धको महत्वपूर्ण योगदान हुन्छ । नेपालको संविधानले परिभाषित गरेका राष्ट्रिय हितका आधारभूत विषय प्राप्त गर्न नेपालले बाह्य आर्थिक सम्बन्धलाई विशेष जोड दिदै आएको छ । यसै अनुरूप नेपालको आर्थिक कुटनीति मूलभुत रूपमा अन्तर्राष्ट्रिय आर्थिक सम्बन्धलाई मुलुकको समृद्धि र विकासमा परिचालन गर्ने

दिशामा केन्द्रित रहेको छ । गाउँपालिकामा अन्तर्राष्ट्रिय वित्तीय लगानी र अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्थाहरूको पहलले सामाजिक र आर्थिक समृद्धि ल्याउन योगदान पुऱ्याउँछ । केही अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्थाहरूले गाउँपालिकामा पहिले नै आफ्ना गतिविधिहरू विस्तार गरीसकेका छन् । गापा मा स्थानीय स्तरका संस्थाहरू र अन्तर्राष्ट्रिय संस्थाहरूसँगको संयोजनले उनीहरूको क्षमता सुदृढ पार्न र विकास प्रक्रियाको गति बढाउन सहयोग पुऱ्याउँछ ।

क. समस्या, चुनौती र अवसर

अन्तर्राष्ट्रिय आर्थिक सम्बन्ध विस्तार सम्बन्धी कूटनीतिक अनुभव र अभ्यासको कमी, केन्द्रीय सरकारसँगको समन्वय र स्वीकृति प्राप्त गर्नुपर्ने प्रक्रिया, आर्थिक सहयोगको क्षेत्र पहिचान समेतको आयोजना प्रस्तावको अभाव जस्ता समस्या र चुनौतीहरू गापा संग छन् भने विश्वव्यापीकरण र स्थानीयकरणको अन्तर्राष्ट्रिय नीतिले अनुकूलता प्रदान गरेको छ ।

ख. अपेक्षित गति

मोदी गापा को समृद्धिका लागि गतिशील अन्तर्राष्ट्रिय आर्थिक सम्बन्धको विकास ।

ग. लक्ष्य

गापा मा आर्थिक विकासका र समृद्धिका लागि सरकारी तथा गैरसरकारी संस्थाहरूसँग सहकार्य गरी अन्तर्राष्ट्रिय लगानी र सम्बन्धको प्रबर्द्धन गर्ने ।

घ. उद्देश्यहरू

- संघीय सरकारको समन्वयमा नेपाल स्थित आर्थिक र कूटनीतिक नीति तथा कार्यक्रमहरूको माध्यमद्वारा मोदी गापा को एकीकृत विकास का लागि आवश्यक अवसरहरूको खोजी गर्ने ।
- गाउँपालिकामा अन्तर्राष्ट्रिय वित्तीय लगानी प्रवर्धन गर्ने ।
- विकास सहयोगका लागि अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्थाहरूसँग समन्वय गर्ने ।

ङ. अपेक्षित उपलब्धि

- नेपालमा कार्यरत विदेशी कूटनीतिक र आर्थिक सम्बन्ध भएका दूतावासहरू लगायतका संस्थासँग विकास पहलका लागि राज्य र केन्द्रका मन्त्रालय र विभागहरूसँग अनुमोदन लिन समन्वय हुने ।
- १० वटा प्रस्तावना पत्रमा गापाबाट १०% मिलान कोषको व्यवस्था हुने ।
- स्थानीय क्लब र गैरसरकारी संस्थाहरूलाई स्रोतहरूको पहुँच र खोजीको लागि सहजीकरण हुने ।

च. अनुमानित लागत

यस उपक्षेत्रका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा ५ वर्षको अवधिमा अनुमानित कूल बजेटको ०.२२४% अर्थात रु. २ करोड ६१ लाख लाग्नेछ ।

छ. रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
३३.	अन्तर्राष्ट्रिय आर्थिक सम्बन्ध		
३३.१	नेपाल स्थित आर्थिक र कूटनीतिक नीति तथा कार्यक्रमहरूको माध्यमद्वारा गापा को एकीकृत विकासका लागि आवश्यक अवसरहरूको खोजी गर्ने ।		
३३.१.१	नेपालमा कार्यरत विदेशी कूटनीतिक र आर्थिक सम्बन्ध भएका दूतावासहरू लगायतका संस्थासँग गापा को विकास पहलका लागि राज्य र केन्द्रका सम्बन्धित मन्त्रालय र विभागहरूसँग अनुमोदन लिन समन्वय ।	समन्वय	२०
३३.१.२	रु. १५ करोड प्रति प्रस्तावना लागतका १० वटा प्रस्तावनापत्र क्षेत्रगत कार्यक्रमका लागि तयार र यसका लागि गापाबाट १०% मिलान कोषको व्यवस्था ।	प्रस्तावनापत्र	१०
३३.१.३	स्थानीय क्लब र गैरसरकारी संस्थाहरूलाई विदेशी संस्थाबाट प्राप्त हुनसक्ने स्रोतहरूको पहुँच र खोजीको लागि सहजीकरण ।	नीतिगत	१

७. ७. ६ निर्वाचन प्रणाली

लोकतान्त्रिक देशमा निर्वाचन प्रणालीको एकदम महत्वपूर्ण भूमिका हुन्छ किनकि यसले जनताहरूलाई आफ्नो इच्छा बमोजिमको नेतृत्वबाट सरकार छनौट गर्ने अधिकार दिन्छ । नेपालमा तीन प्रकारका चुनावहरू हुन्छन्: १) संघीय संसदको निर्वाचन, २) प्रदेश सभाको निर्वाचन, र ३) स्थानीय तहको चुनाव । यी प्रत्येक तहका चुनावका साथै र उपचुनाव पनि हुन सक्छन् । नेपालको संविधानले स्वतन्त्र, निष्पक्ष र भयरहित वातावरणमा मतदानको अधिकारको प्रयोगको अधिकारलाई सुनिश्चित गरेको छ । सबै चुनावहरूमा मतदाताहरूले शान्तिपूर्ण, निष्पक्ष र धाँधलीरहित वातावरणमा मताधिकारको प्रयोग गर्न पाउने स्थायी वातावरण निर्माण गर्ने काममा गापा को महत्वपूर्ण भूमिका हुन्छ । यसकारण चुनाव प्रणालीलाई स्थानीय तहमा प्रभावकारी बनाउन गापा ले व्यवस्थित योजना बनाउनु आवश्यक हुन्छ ।

क. समस्या, चुनौती र अवसर

आधुनिक प्रविधिको प्रयोग गरेर मतदाता सूची अद्यावधिक गर्नु एउटा चुनौती हो । निर्वाचन प्रणाली सुधारको गतिविधि धेरै हदसम्म संघीय सरकारले शुरु गर्नेछ र स्थानीय सरकारले संघीय सरकारको अनुशरण

गर्नेछ । स्थानीय स्तरमा विभिन्न राजनीतिक दलहरूबीच सद्भाव कायम गर्न स्थानीय तहको पहलले निर्वाचन प्रणाली सुधार गर्न मद्दत पुऱ्याउँछ ।

ख. अपक्षेत्रगत सीच

स्वतन्त्र, स्वच्छ र निष्पक्ष चुनाव पद्धतिको विकास ।

ग. लक्ष्य

स्वतन्त्र, निष्पक्ष, विश्वसनीय र मितव्ययी निर्वाचनको सञ्चालन गर्दै सबै मतदाताहरूको राजनैतिक अधिकारको सम्मान गर्ने ।

घ. उद्देश्यहरू

- सरोकारवालाहरूसँगको समन्वयमा चुनावको असल वातावरण र प्रभावकारी सुरक्षा व्यवस्था सुनिश्चित गर्ने ।
- निर्वाचन प्रणालीको सुधारका लागि स्थानीय रूपमा प्रयास गर्ने ।
- स्वतन्त्र, निष्पक्ष, विश्वसनीय र मितव्ययी निर्वाचन पद्धतिको विकास गर्ने ।

ङ. अपेक्षित उपलब्धि

- सबै वार्डमा एकीकृत रूपमा मतदाता सूचीको अद्यावधिकीकरण हुने र मतदान प्रक्रिया बारे सचेतना बढने ।
- शान्तिपूर्ण चुनावका लागि राजनीतिक संस्था बीच स्थानीय तहमा आचारसंहिताको विकास र कार्यान्वयन हुने ।

च. अनुमानित लागत

यस उपक्षेत्रका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा ५ वर्षको अवधिमा अनुमानित कूल बजेटको ०.०३% अर्थात रु. ३३ लाख ५० हजार लाग्नेछ ।

छ. रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
३४.	निर्वाचन प्रणालीमा सुधार		
३४.१	निर्वाचन आयोगसँग निर्वाचन प्रणालीको सुधारका निम्ति सहकार्य गर्ने ।		

३४.१.१	निर्वाचन पद्धतिमा सुधार गर्न प्रदेश र केन्द्रका निर्वाचन आयोगसँग समन्वय ।	समन्वय	१५
३४.१.२	सबै वार्डमा एकीकृतरूपमा मतदाता सूचीको अद्यावधिकीकरण ।	सालाखाला × वर्ष	५
३४.१.३	मतदान प्रक्रिया बारे स्थानीय नागरिकहरूको सचेतना ।	घटनाहरू	१
३४.१.४	आवधिक निर्वाचन सबै कार्यक्रममा सहभागिता ।	सालाखाला × वर्ष	५
३४.२	गापा मा चुनावको असल वातावरण र प्रभावकारी सुरक्षा व्यवस्थाका लागि राजनीतिक दल, सरोकारवाला र सुरक्षाका निकायहरूबीच समञ्जस्य/सद्भाव (Harmony) सुनिश्चित गर्ने ।		
३४.२.१	निर्वाचन प्रक्रियामा सुरक्षाको स्थिति कायम राख्न सरोकारवाला, राजनीतिक दल र सुरक्षा संस्थाहरू बीच समन्वय ।	समन्वय	१०
३४.२.२	शान्तिपूर्ण चुनावका लागि राजनीतिक संस्था बीच स्थानीय तहमा आचारसंहिताको विकास र कार्यन्वयन ।	आचारसंहिता	१
३४.२.३	एफ.एम. रेडियो र अन्य स्टेशनहरूबाट चुनाव प्रक्रियासँग सम्बन्धित सान्दर्भिक सूचनाहरूको प्रसारण ।	प्रसारण	१००

५. ७. ७ मानवअधिकार

मानव अधिकार जाति, लिङ्ग, राष्ट्रियता, जातियता, भाषा, धर्म, वा कुनै पनि अन्य स्थितिको भेदभावविना जिवनयापन गर्न पाउने सबै मानिसको जन्मसिद्ध अधिकार हो । मानव अधिकारमा जीवन र स्वतन्त्रताको हक, गुलामी र यातनाबाट स्वतन्त्रता, बीचार अभिव्यक्त गर्ने स्वतन्त्रता, काम गर्ने र शिक्षा पाउने अधिकार र अन्य धेरै मानव स्वतन्त्रता र हकहरू पर्दछन् । यो नितान्त नैतिक सिद्धान्त/मानदण्ड हो जसले मानव आचरण तथा व्यवहारको केही मापदण्ड निर्धारित गर्दछ जो कानुनसम्मत राष्ट्र र अन्तराष्ट्रिय कानुनमा प्राकृतिक र कानुनी अधिकारको रूपमा सुरक्षित रहन्छ । यसले व्यक्तिलाई उनीहरूका आधारभूत आवश्यकताहरू जस्तै भोजन, आवास, र शिक्षा पूरा गर्न आवश्यक पर्ने साधनहरूको पनि ग्यारेन्टी गर्दछ ताकि उनीहरूले सबै अवसरहरूको पूर्ण फाइदा लिन सकुन । मानव अधिकारले जीवन, स्वतन्त्रता, समानता र सुरक्षाको ग्यारेन्टी गरेर व्यक्तिलाई अधिक शक्तिशाली व्यक्तिको प्रभावबाट हुने दुरुपयोगबाट मुक्त राख्दछ ।

मानव अधिकारको संरक्षण, प्रवर्द्धन र सम्मानका लागि नेपालको संविधानले आमनागरिकका आधारभूत अधिकारलाई मौलिक हकका रूपमा स्पष्ट व्यवस्था गरेको छ । संयुक्त राष्ट्र संघको बडापत्र एवं मानव अधिकारको विश्वव्यापी घोषणापत्र, मानव अधिकार सम्बन्धी विभिन्न अन्तराष्ट्रिय महासन्धिको नेपाल पक्ष राष्ट्र भइसकेको छ । मानव अधिकारको सम्मान, संरक्षण र प्रवर्द्धनमा निरन्तर अन्तराष्ट्रिय प्रतिबद्धता जनाउँदै कार्यान्वयनका लागि संवैधानिक, कानुनी, नीतिगत एवं संस्थागत संरचनाको व्यवस्था गर्दै आएको छ । मानव अधिकारको संरक्षण, संवर्द्धन र सम्मानका लागि स्थायी संरचना एवं संस्थाहरू र विभिन्न तहका सरकारी निकायहरूका बीचमा समन्वय तथा सहकार्यगरी मानव अधिकार सम्बन्धी जनचेतनामूलक कार्यक्रमलाई थप

सशक्त बनाइएको, समुदायमा मानव अधिकार सम्बन्धी अभिमुखीकरण तालिम सञ्चालन गरिएको, विकासका मुद्दासँग मानव अधिकारलाई संरचनागत एवं कार्यात्मक रूपमा जोड्दै लाने कार्य भइरहेको छ ।

क. समस्या, चुनौती र अवसर

समाजमा रहेको भेदभाव, छुवाछुत, लैङ्गिक हिंसा जस्ता कुप्रथा, मुलुकको भौगोलिक संरचना, पूर्वाधार एवं सेवा सुविधाको उपलब्धता जस्ता कुराहरू मानव अधिकारको प्रत्याभूतिका लागि प्रमुख समस्याको रूपमा रहेका छन् । साथै, मानव अधिकारप्रतिको सचेतनामा अभिवृद्धि भएको भए तापनि सेवाग्राही नागरिक अधिकारका बाहक हुन् भन्ने मानव अधिकार संस्कृतिको विकास हुन नसक्नु, राजनीतिक, सामाजिक एवं मानव अधिकारको आधारभूत ज्ञान, मूल्य-मान्यता र संस्कारको पद्धति स्थापित हुनु नसक्नु, संरचनागत रूपमा रहेको सामाजिक विभेदलाई अन्त्य गर्न नसक्नु जस्ता अन्य समस्याहरू पनि गापा मा छन् । त्यस्तै, संविधान, कानून र अन्तरराष्ट्रिय प्रतिवद्धता अनुरूप दण्डहीनताको अन्त्य र प्रभावकारी रूपमा कानूनको परिपालना गर्नु, विकास निर्माणमा सामाजिक एवं आर्थिक क्रियाकलाप मानव अधिकारमैत्री र संस्कारयुक्त बनाउनु, मानव अधिकारको संरक्षण, सम्बर्द्धन र प्रवर्द्धनमा दायित्वकर्ता र अधिकारकर्ताबीच प्रभावकारी समन्वय र साभेदारी निर्माण गर्न नसक्नु, मानव अधिकार सम्बन्धी सूचना, ज्ञान र जानकारी सबै निकायका अधिकारी एवं आमनागरिकको तहसम्म पुग्न नसक्नु जस्ता चुनौती रहेका छन् ।

विश्वमा सर्वस्वीकार्य भएका मानव अधिकारसम्बन्धी मूल्य र मान्यतालाई नेपालको संविधानले मौलिक हकको रूपमा प्रत्याभूत गर्नु, मौलिक हक कार्यान्वयनका लागि आवश्यक कानुनी व्यवस्था हुनु, मानव अधिकारसँग समुचित क्षेत्रीय, अन्तराष्ट्रिय महासन्धि, सन्धि, तथा ऐच्छिक आलेखको पक्ष राष्ट्र हुनु, संघ, प्रदेश र स्थानीय सरकारको क्षेत्राधिकार संविधानद्वारा नै स्पष्टगरी नागरिकले वास्तविक रूपमै मानव अधिकारको उपभोग गर्न सक्ने गरी संरचनात्मक व्यवस्था हुनु, संविधान एवं कानूनद्वारा संरक्षित मानव अधिकारको कार्यान्वयनको अनुगमन गर्ने, मानव अधिकार उल्लंघनमा अनुसन्धान गर्ने लगायतका कार्य गर्ने स्वतन्त्र र सक्षम संवैधानिक आयोगको व्यवस्था तथा न्याय सम्पादनका लागि स्वतन्त्र न्यायालयको व्यवस्था हुनु जस्ता मानव अधिकारको संरक्षण तथा सम्बर्द्धनको लागि महत्वपूर्ण अवसर हुन् ।

ख. उपक्षेत्रगत सीधा

मानव अधिकारको पूर्ण प्रत्याभूति सहितको गाउँपालिका ।

ग. लक्ष्य

कानूनको शासन र सेवाको प्रभावकारी कार्यान्वयनबाट मानव अधिकार सुनिश्चित गर्ने वातावरणको विकास गर्ने ।

घ. उद्देश्यहरू

- सबै कार्यक्रमहरू (Interventions) को योजना तर्जुमा, डिजाइन र कार्यान्वयन गर्ने कार्यमा मानव अधिकार सम्बद्ध प्रणाली अपनाउने ।
- जाति, लिङ्ग, राष्ट्रियता, जातियता, भाषा, धर्म, वा कुनै पनि स्थितिको भेदभावविना सीमान्तकृत,

वञ्चित, अल्पसंख्यक, अशक्त मानिसहरू र विपन्न वर्गको अधिकारको रक्षा गर्ने ।

- मानव अधिकारको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्न सहयोग गर्ने ।

इ. अपेक्षित उपलब्धि

- मानव अधिकार सम्बद्ध योजनाको तर्जुमा र तथ्यपरक सूचनामा आधारित स्वतन्त्र न्याय प्रणालीका बारेमा 'न्यायीक समिति' का सबै सदस्यहरूको क्षमता विकास हुने ।
- मानव अधिकार उल्लङ्घनका सबै प्रकारका सामाजिक विभेद निर्मूल गर्न २५ वटा सचेतना अभियान हुने ।

च. अनुमानित लागत

यस उपक्षेत्रका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा ५ वर्षको अवधिमा अनुमानित कूल बजेटको ०.०१४% अर्थात रु. १६ लाख ३० हजार लाग्नेछ ।

छ. रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू

नोट: यसकार्यक्रमको प्रत्यक्ष सम्बन्ध 'राष्ट्रिय एकता' को शीर्षकमा भएकोले यस कार्यक्रमको खर्चको व्यवस्था 'राष्ट्रिय एकता' मा पनि राखिएको छ ।

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
३५.	मानव अधिकार		
३५.१	मानव अधिकार सम्बद्ध प्रणाली गापा मा लागु गरिने सबै कार्यक्रमहरू (Interventions) को योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्ने कार्यमा अपनाउने ।		
३५.१.१	मानव अधिकार सम्बद्ध योजनाको तर्जुमा र यसको कार्यान्वयनमा तथ्यपरक सूचनामा आधारित स्वतन्त्र न्याय प्रणालीका बारेमा 'न्यायीक समिति' का सबै सदस्यहरूको क्षमता विकास गर्न तालिम ।	नीतिगत	१
३५.१.२	छुवाछूत जस्ता जातीय विभेद लगायत मानव अधिकार उल्लङ्घनका सबै प्रकारका सामाजिक विभेद निर्मूल गर्न सचेतना अभियान ।	अभियान	२५
३५.१.३	मानव अधिकारमा उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याउने व्यक्तिका लागि सम्मानका कार्यक्रमहरू ।	नीतिगत	१
३५.१.४	मानवाधिकार हनन सम्बन्धी घटनाहरूको न्यूनीकरण निम्ति मानवाधिकार आयोग र अन्य सम्बन्धित सरकारी गैरसरकारी निकायहरूसँग समन्वय ।	नियमित	१

५. ७. ८ न्याय प्रणाली

कुनै पनि न्याय प्रणालीमा कानुन तर्कसङ्गत र समानुपातिक हुन्छ । यसले हाम्रो नियन्त्रण भन्दा बाहिरका चीजहरूको लागि केही पूर्वानुमान प्रदान गर्दछ, जसले गर्दा हामी हाम्रो जीवनका योजनाहरू बनाउन सक्दछौं र

मानसिक तथा शान्तिका साथ बाँच्न सक्दछौं । न्याय प्रणालीले हाम्रो जटिल, सभ्य समाजमा सबैको जीवनलाई सम्भव बनाउँछ । यसले व्यक्ति र समूहहरूलाई उचित व्यवहार र सामाजिक, वातावरणीय र आर्थिक लाभहरूको एक निष्पक्ष हिस्सा दिने वातावरणको ग्यारेन्टी गर्दछ र समाजमा लाभ र हानिहरूको उचित वितरणको लागि प्रोत्साहित गर्दछ ।

संविधान र संघीयताको मर्म अनुसार नेपाली जनताको इच्छा र आकांक्षा तथा अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड अनुरूप कानून निर्माण गरी न्यायलाई सबैको पहुँचयोग्य, अनुमानयोग्य र विश्वसनीय बनाउनु आवश्यक छ । यसका लागि संविधान प्रदत्त मौलिक हकको कार्यान्वयन गरी नागरिक स्वतन्त्रता, मानव अधिकार र मानवीय मूल्य-मान्यताको सम्मान, संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्दै स्वतन्त्र, निष्पक्ष र सक्षम न्यायपालिका मार्फत् छिटो-छरितो, सर्बसुलभ, मितव्ययी, निष्पक्ष, प्रभावकारी र उत्तरदायी न्याय व्यवस्था कायम गरी जनताले प्रत्यक्ष अनुभूति गर्न सक्ने न्याय प्रणाली सुनिश्चित गर्नु आवश्यक छ ।

क. समस्या, चुनौती र अवसर

नेपालको संविधान कार्यान्वयन गर्न आवश्यक पर्ने सबै कानून तर्जुमा भइ नसक्नु, स्थानीय न्यायिक समितिको काम कारवाहीलाई गुणस्तरीय एवं प्रभावकारी बनाउनु, निःशुल्क कानुनी सहायता सेवा सम्बन्धित सबैलाई उपलब्ध गराई न्यायमा पहुँच अभिवृद्धि गर्नु, फौजदारी एवं देवानी कार्यविधि संहिताको पूर्ण पालनाका लागि सबै तह र निकायमा पर्याप्त नागरिक शिक्षा, सचेतना र दक्षता अभिवृद्धि गर्नु, परम्परागत ढाँचाको अनुसन्धान प्रक्रियालाई वस्तुगत र वैज्ञानिक प्रमाणमा आधारित बनाउनु, अपराध पीडित तथा साक्षीको संरक्षण गरी कसुरदारलाई सजाय दिलाउनु, सरकारी सरोकारका मुद्दा सशक्त रूपमा प्रतिरक्षा गर्न पर्याप्त स्रोत-साधन र क्षमता विकास गर्नु, मुद्दाहरूको चापमा वृद्धि भएसँगै त्यसको सही व्यवस्थापन र फैसला कार्यान्वयनको लागि पर्याप्त दक्ष जनशक्तिको व्यवस्था गर्नु, कानूनको परिपालनामा नागरिकको कर्तव्य र दायित्वबोध वृद्धि गर्दै लैजानु, सबै सरोकारवालाबीच समन्वयको भूमिका निर्वाह गर्ने निकायको क्षमता सुदृढ एवं आधुनिकीकरण गर्नु, कानुनी शिक्षा र शिक्षण प्रणालीलाई समाजको विकासक्रम एवं आवश्यकता अनुरूप विशिष्टीकृत, गुणस्तरीय र आकर्षित बनाउँदै लैजानु जस्ता विषयहरू समस्या र चुनौतीका रूपमा विद्यमान छन् ।

न्याय प्रणाली मजबुत बनाउन मोदी गापालाई अहिले सुनौलो अवसर प्राप्त भएको छ । जस्तै, मुलुक संघीय शासन व्यवस्थामा प्रवेश गरेपछि संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमा आवश्यकतानुसार प्राथमिकता निर्धारण गरी कानून निर्माण गर्ने र कार्यान्वयन गर्ने महत्वपूर्ण अवसर प्राप्त भएको छ । सूचना प्रविधिमैत्री न्यायसम्पादन, भौतिक पूर्वाधार विकास र न्यायिक जनशक्तिको क्षमता विकासका क्षेत्रहरूको पहिचानसहितको न्यायपालिकाको रणनीतिक योजनाले सुधारका क्षेत्र पनि पहिचान गरेको छ । सरकारी अभियोजन र सरकारी निर्णयको प्रतिरक्षाको लागि महान्यायाधिवक्ता लगायत प्रदेशस्तरमा मुख्य न्यायाधिवक्ताको संवैधानिक व्यवस्था हुनु, स्थानीय न्यायिक समितिको व्यवस्था हुनु, नयाँ फौजदारी एवं देवानी कार्यविधि संहिता तर्जुमा भइ लागु हुनु, निःशुल्क कानुनी सेवाको व्यवस्था हुनु, हिरासतमा रहेको थुनुवा र कैदीको मानव अधिकारको अनुगमन व्यवस्था हुनु, सरकारी वकिलको लागि छुट्टै सेवा शर्तसम्बन्धी कानुनी व्यवस्था हुनु, अपराध पीडितको हक, संरक्षण र सम्बर्द्धनमा विषयगत कानून निर्माण हुनुलाई गापा ले अवसरका रूपमा लिनु पर्दछ ।

ख. अपेक्षित गत सीमा

स्वतन्त्र, निष्पक्ष, पहुँचयोग्य, सक्षम, र विश्वास योग्य न्याय प्रणाली सहितको मोदी ।

ग. लक्ष्य

द्रुत, निष्पक्ष, र सरल स्थानीय स्तरको न्याय प्रणालीको विकास गर्ने ।

घ. उद्देश्यहरू

- सूचनामा आधारित र प्रभावकारी स्वतन्त्र न्यायीक प्रणाली सेवामा सबै नागरिकहरूको पहुँचको सुनिश्चितता गर्ने ।
- गाउँपालिकाको न्याय समितिलाई सुदृढ गर्ने ।
- कानुनी सचेतना अभिवृद्धि गर्ने ।

ङ. अपेक्षित उपलब्धि

- तथ्यपरक सूचनामा आधारित स्वतन्त्र न्याय प्रणालीका बारेमा 'न्यायीक समिति' का सबै सदस्यहरूको वर्षेनी क्षमता विकास हुने ।
- निःशुल्क कानुनी सहयता कक्षको स्थापना हुने ।
- सबै क्षेत्रका कार्यालयहरूमा उजुरी पेटिका अनिवार्य, र २४ घण्टा भित्र गुनासोहरू सुनवाइको व्यवस्था हुने ।
- द्वन्द समाधान गर्न सबै वडामा 'मेलमिलाप इकाई' गठन र परिचालन हुने ।

च. अनुमानित लागत

यस उपक्षेत्रका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा ५ वर्षको अवधिमा अनुमानित कूल बजेटको ०.०६% अर्थात् रु. ७३ लाख ५० हजार लाग्नेछ ।

छ. रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
३६.	न्याय प्रणाली		
३६.१	सूचना प्रविधिमा आधारित र प्रभावकारी स्वतन्त्र न्यायीक सेवामा सबै नागरिकहरूको पहुँचको सुनिश्चितता गर्ने ।		
३६.१.१	द्वन्द समाधान गर्न सबै वडामा 'मेलमिलाप इकाई' गठन ।	मेलमिलाप इकाई	८

३६.१.२	मानव अधिकारलाई ध्यानमा राखी तथ्यपरक सूचनामा आधारित स्वतन्त्र न्याय प्रणालीका बारेमा 'न्यायीक समिति' र 'मेलमिलाप केन्द्र' का सबै सदस्यहरूको क्षमता विकास गर्न तालिम ।	नीतिगत	१
३६.१.३	सबै नागरिकलाई निरन्तर निःशुल्क कानुनी सेवा र परामर्शमा पहुँच बढाउन गापा मा निःशुल्क कानुनी सहायता कक्षको स्थापना ।	मोटामोटी × महिना	६०
३६.१.४	सबै क्षेत्रका कार्यालयहरूमा उजुरी पेटिका अनिवार्य, र २४ घण्टा भित्रै गुनासोहरू सुनवाइको व्यवस्था ।	नीतिगत	१
३६.१.५	एफ.एम. रेडियोबाट कानूनी सचेतना सामग्री नियमित प्रसारण गर्न सरोकारवालाहरूसँग सहकार्य ।	मोटामोटी × महिना	६०

५. ७. ९ सुशासन

असल सुशासनले प्रक्रिया र संस्थाहरूले उतम र विवादरहित परिणामहरू उत्पादन गर्ने व्यवस्थाको अर्थ राख्दछ जसले समाजको आवश्यकतालाई झोटहरूको उत्तम उपयोगगरी पूरा गर्दछ । यो समग्र र एकीकृतमानव विकासको प्रबर्द्धन र निरन्तरता हो । यो व्यवस्था जातिय, जाति, वर्ग, र राजनीतिक बीचारधारा र सामाजिक उत्पत्तिलाई सोच्न सक्ने किसिमको भिन्नतालाई मध्यनजरगरी कसरी सरकारले आफ्नो जनतालाई सक्षम, सरलीकृत र अधिकृत गर्ने, र उनीहरूको हितमा असल तथा खास निर्णयहरू लिने भन्नेमा केन्द्रित छ जसले जनतालाई एक स्वच्छ, सभ्य, खुशी, र स्वायत्त अस्तित्वको नेतृत्व गर्न सक्षम बनाउँछ । यसका लागि

नागरिकका सामाजिक-आर्थिक आकांक्षा पूरा गदै अगाडि बढ्न शासन सञ्चालनका लागि उपयुक्त पद्धति र औजारलाई निरन्तर परिष्कृत गदै लैजानु पर्दछ । नागरिकले संविधान प्रदत्त आधारभूत मौलिक हकको वास्तविकत अनुभूति गर्न सक्ने वातावरण विकास गर्न समेत यो अपरिहार्य हुन्छ । राज्यका नीतिमा अन्तरिक सार्वजनिक प्रशासनलाई स्वच्छ, सक्षम, निष्पक्ष, पारदर्शी, भ्रष्टाचारमुक्त, जनउत्तरदायी र सहभागितामूलक बनाउँदै राज्यबाट प्राप्त हुने सेवा सुविधामा जनताको समान र सहज पहुँच सुनिश्चित गरी सुशासनको प्रत्याभूति गर्ने व्यवस्था छ । संघीय शासन प्रणाली अनुरूप सेवा प्रवाहका लागि आधार तयार भएसँगै नयाँ प्रकृतिको अभ्यासलाई व्यवस्थित गर्ने, आवश्यक कानुनी ढाँचाको विकास गर्ने र विभिन्न तहबीच समन्वय र सहकार्यलाई अभ्यासमा उतार्ने काम भइरहेका छन् । स्थानीय तहलाई संविधान निर्देशित उत्तदायित्व पूरा गर्न सक्षम तुल्याउन विधायिकी, व्यवस्थापकीय र न्यायिक क्षमता अभिवृद्धि गर्ने, विकासको व्यवस्थापन गर्न सक्षम तुल्याउने र आवश्यक सहयोग, समन्वय र अनुगमन सम्बन्धी कार्य हुँदै आइरहेका छन् ।

क. समस्या, चुनौती र अवसर

संघीय शासन व्यवस्थाको अवलम्बन पश्चात् जनतासँग प्रत्यक्ष सम्बन्धित सेवाप्रवाह र विकासको व्यवस्थापन तथा सञ्चालनको दायित्व प्रदेश र स्थानीय तहको कार्य जिम्मेवारी बमोजिमको क्षमता अभिवृद्धि नहुनु, सार्वजनिक सेवा प्रवाहका क्षेत्रमा नवीनतम विकास एवं प्रविधिको समुचित उपयोग गर्न नसक्नु, पारदर्शिता र जवाफदेहिताको प्रणाली पूर्ण रूपमा विकास भइनसक्नु, विभिन्न तहबीच पर्याप्त समन्वय हुन नसक्नु, सुशासन र सार्वजनिक उत्तरदायित्व अपेक्षित रूपमा बहन हुन नसक्नु असल सुशासन स्थापनाका विद्यमान समस्या हुन् ।

संविधानले निर्देशित गरे अनुरूप सार्वजनिक क्षेत्रमा पारदर्शिता, निष्पक्षता र प्रभावकारिता कायम गरी उत्तरदायित्व बहन गर्दै जनताको घर-दैलोमा सेवा पुऱ्याउनु, विकास प्रशासनको क्षमतामा अभिवृद्धि गर्नु, सार्वजनिक व्यवस्थापनप्रति नागरिकको विश्वास बढाउनु, समन्वयको प्रभावकारी प्रणाली अवलम्बनगरी जनतामा उत्साह पैदा गर्नु, संघीय प्रणालीको कार्यान्वयनलाई कम खर्चिलो बनाउनु, पारदर्शिता र जवाफदेहिताको स्तर सुदृढ बनाउनु, शासन सञ्चालनमा सदाचार र मितव्ययीता कायम गर्नु स्थानीय चुनौतीहरू हुन् । यस्ता चुनौतीका बाबजुद नयाँ संविधान बमोजिम निर्वाचनबाट सबै तहमा राजनीतिक संरचनाहरू तयार भई सकेको अवस्था हुनु, जनतामा शिक्षा र चेतनाको स्तर बढ्नु र नजिकको सरकारबाट काम कारवाहीमा उनीहरूको निगरानी हुन सक्ने सहज वातावरण तयार हुनु, विकास आयोजनाहरूको प्राथमिकीकरण र कार्यान्वयनमा स्थानीय जनताको सहभागिता बढाउन अनुकूल अवस्था रहनु, संविधानको कार्यान्वयन र विकासको लक्ष्यमा पुन अनुकूल वातावरण तयार हुनु असल सुशासन स्थापित गर्ने सुनौला अवसरहरू पनि छन् ।

ख. अपेक्षित गत स्तर

समन्याय, पारदर्शिता, जवाफदेहिता सहितको सुशासित गाउँपालिका ।

ग. लक्ष्य

नयाँ प्रविधि समेतको प्रयोग गरी पारदर्शी, जवाफदेही, जन-उत्तरदायी प्रशासन र प्रक्रिया मार्फत् गापा मा नागरिकहरूलाई सुशासनको प्रत्याभूति दिने ।

घ. उद्देश्यहरू

- गापा को सङ्गठनात्मक, नीतिगत तथा कानुनी संरचनाहरूको निर्माण गर्ने ।
- प्रभावकारी सेवा प्रदान गर्न सबै क्षेत्रगत कार्यालयको सुशासन प्रणालीहरू साधन-प्रविधियुक्त बनाउने ।
- समकालीन र उदीयमान विषय/मुद्दाहरू लाई सम्बोधन गर्न योजनाबद्ध प्राथमिकताका कार्यक्रमहरू र कार्यहरू कार्यान्वयन गर्ने ।
- सरकारी सेवाहरू पारदर्शी, जवाफदेही, जन उत्तरदायी, र प्रविधिमैत्री बनाउने र स्थानीय डाटाबेस प्रणालीलाई प्रभावकारी सेवा पुऱ्याउन सुधार गर्ने ।
- प्रभावकारी अनुगमन प्रणालीको विकास गर्ने र शासन प्रणालीमा नागरिकहरूको विश्वास बढाउने ।

ङ. अपेक्षित उपलब्धि

- विषयगत मन्त्रालय, राज्य र केन्द्रका विभागहरू, जिल्ला समन्वय समिति (DCC) र नेपालको गाउँपालिकाको राष्ट्रिय महासंघ (NARMIN) र नीति/कानुनी निर्माणसँग आवद्ध सरोकारवालाहरूसँग कार्यतालिका सहितको समन्वय संयन्त्रको व्यवस्था हुने ।
- असल सुशासनका लागि निर्वाचित नेताहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्न मन्त्रालयहरू, विभागहरू, DCC / NARMIN सँग समन्वय हुने ।

- गापा मा सञ्चालनमा रहेका सबै क्षेत्रहरूसँग सम्बन्धित ऐन, नियमहरू, कार्यनिर्देशहरू र मापदण्डहरू तयार तथा यिनीहरूको कार्यान्वयन (सबै क्षेत्रहरू) हुने ।
- सबै कार्यालय र संस्थामा नागरिक बडापत्र सूचित गर्ने व्यवस्था हुने ।
- सूचना कक्षाका सुविधा र सेवाहरूमा सुधार, र सबै क्षेत्रहरूको भौगोलिक सूचना प्रणालीमा विकसित तथ्यांक व्यवस्थापनका लागि सूचना अधिकारीको क्षमता विकास हुने ।
- सबै विषय क्षेत्रगत शाखाहरूको वेबसाइट बनाई अध्यावधिक गरी गापाको वेबमा आवद्ध राख्ने र नियमित रूपमा प्रकाशित गर्ने व्यवस्था हुने ।
- गापा को मुख्यालय र वार्ड कार्यालयहरूमा डिजिटल हाजिरी अभ्यासको प्रभावकारी कार्यान्वयन हुने ।
- सबै संस्थाका वित्तीय लेनदेनमा बैकिङ्क/डिजिटल प्रणालीको व्यवस्था हुने ।
- अनुप्रयोगमा आधारित (App based) प्रविधिबाट सबै सूचना, कार्यक्रम र कार्यको संचार/प्रसार हुने ।
- योजना/कार्यहरूको सहभागितामूलक/सह कार्यान्वयनका लागि संस्थाहरूसँग सहकार्य हुने ।
- एकीकृत ग्रामीण विकास योजनामा आधारित वार्ड स्तरीय वार्षिक योजना तर्जुमा र योजना कार्यान्वयन हुने ।
- सेवाग्राहीलाई दिइने सबै किसिमका सेवा र कार्य सम्पादनमा वार्षिक १० वोट वृक्षारोपण, 'बन्ध चरन', 'प्रचुर डालेघाँस', 'पोखरीयुक्त गाउँ', 'बैकल्पिक उर्जायुक्त घर', 'शौचालय र सेवा' इ.) जस्ता 'जाँचसूची' को अनिवार्य मापन र प्रमाणीकरण व्यवस्थाको कार्यान्वयन हुने ।
- जागिरे र गैससहरूलाई वृक्षारोपणका लागि सबै वडाको निर्दिष्ट स्थान प्रदान र वृक्षारोपण कार्यसम्पादन मूल्याङ्कनलाई तलब भुक्तानी, पदोन्नति, पुरस्कार र प्रोत्साहनको आधार बनाउने व्यवस्था कार्यान्वयन हुने ।

च. अनुमानित लागत

यस उपक्षेत्रका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा ५ वर्षको अवधिमा अनुमानित कूल बजेटको ०.०३५% अर्थात रु. ४१ लाख २५ हजार लाग्नेछ ।

छ. रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
३७.	सुशासन		
३७.१	गापा मा संगठनात्मक, नीतिगत तथा कानूनी संरचनाहरूको निर्माण गरी सबल सुशासनको मजबुत जग बनाउने ।		

३७.१.१	विषयगत मन्त्रालय, राज्य र केन्द्रका विभागहरू, जिल्ला समन्वय समिति र नेपालको गाउँपालिकाको राष्ट्रिय महासंघ र नीति/कानूनी निर्माणसँग आवद्ध सरोकारवालाहरूसँग कार्यतालिका सहितको समन्वय संयन्त्रको व्यवस्था ।	समन्वय	२०
३७.१.२	असल सुशासनका लागि निर्वाचित नेताहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्न मन्त्रालयहरू, विभागहरू सँग समन्वय ।	समन्वय	१०
३७.१.३	गापा मा सञ्चालनमा रहेका सबै क्षेत्रहरूसँग सम्बन्धित ऐन, नियमहरू, कार्यनिर्देशहरू र मापदण्डहरू तयार तथा यिनीहरूको कार्यन्वयन ।	नीतिगत	१
३७.२	गापाका सबै क्षेत्रगत कार्यालयको सुशासन प्रणालीहरू साधनसम्मन् र प्रविधियुक्त बनाउने ।		
३७.२.१	गापाका सबै कार्यालय र संस्थामा नागरिक बडापत्र सूचित गर्ने व्यवस्था ।	मोटामोटी	५०
३७.२.२	सूचना कक्षका सुविधा र सेवाहरूमा सुधार र सबै क्षेत्रहरूको भौगोलिक सूचना प्रणालीमा विकसित तथ्यांक व्यवस्थापनका लागि सूचना अधिकारीको क्षमता विकास ।	उपकरण × वर्ष	५
३७.२.३	सबै क्षेत्रगत कार्यालयको वेबसाइट बनाई अध्यावधिक गरी गापा को वेबमा आवद्ध राख्ने र नियमितरूमा बिमोचन गर्ने व्यवस्था ।	नीतिगत	१
३७.२.४	गापा को मुख्यालय र वार्ड कार्यालयहरूमा डिजिटल हाजिरी अभ्यासको प्रभावकारी कार्यन्वयन ।	हाजिरी वर्ष	९
३७.२.५	सबै संस्थाका वित्तीय लेनदेनमा बाँड्ने/डिजिटल प्रणालीको व्यवस्था ।	नीतिगत	१
३७.२.६	अनुप्रयोग प्रविधिबाट सबै सूचना, कार्यक्रम र कार्यको संचार/प्रसार ।	नीतिगत	१
३७.२.७	नागरिक एप्सको प्रयोग	एप्स	१
३७.३	समकालीन र ज्वलन्त विषय/मुद्दाहरू लाई सम्बोधन गर्न योजनाबद्ध प्राथमिकताका कार्यक्रमहरू र कार्यहरू गापा मा कार्यन्वयन गर्ने ।		
३७.३.१	योजना र कार्यहरूको सहभागितामूलक तथा सह कार्यन्वयनका लागि सरोकारवाला, निजी र अन्य संस्थाहरूसँग सहकार्य ।	समन्वय	२५
३७.३.२	वार्ड स्तरीय वार्षिक योजना तर्जुमा र योजना कार्यान्वयन ।	योजना तर्जुमा	५

७.१० प्रशासकीय सुशासन

प्रशासकीय सुशासन नीति कार्यान्वयन गर्ने प्रणाली हो । शासन प्रणालीलाई जनमुखी, सक्षम, सुदृढ, सेवामूलक र उत्तरदायी बनाउँदै लैजानु सुशासनको लागि आवश्यक हुन्छ । शासन प्रणालीमा सबै क्षेत्र, वर्ग, समुदाय र सरोकारवालाको पुहुँच र सहभागितालाई सुनिश्चित गर्न आवश्यक छ । संघीय प्रणालीमा आधारित लोकतान्त्रिक शासन व्यवस्थालाई व्यवहारमा कार्यान्वयन गर्दै जनविश्वास अभिवृद्धि गर्नु प्रशासकीय सुशासनको मूल मर्म हो ।

क. समस्या, चुनौती र अवसर

अन्तरसरकार समन्वय, शासन सञ्चालन र विकास. सेवा प्रवाह सम्बन्धी नीति, कानून तथा मापदण्ड तर्जुमा भई नसक्नु, सबै तहमा संरचनागत व्यवस्था भइनसक्नु, सबै तहमा जनशक्तिको समुचित व्यवस्थापन हुन नसक्नु, जवाफदेहिता, जिम्मेवारीबोध र सेवाग्राहीमैत्री व्यवहार हुन नसक्नु र सदाचार कायम गर्न नसकिनु हालका प्रमुख समस्या र चुनौतीहरू हुन्। यस अवस्थामा लक्षित वर्गले लाभ लिन सक्ने गरी समावेशीकरण नीतिमा पुनरावलोकन गर्नु, जनताको बढ्दो अपेक्षा सम्बोधन गर्ने गरी सेवा प्रवाहमा सुधार गर्नु, सबै राष्ट्रसेवक कर्मचारीको क्षमताको पूर्ण उपयोग हुने गरी संस्थागत क्षमतामा अभिवृद्धि गर्नु, संघ, प्रदेश र स्थानीय तहबीच प्रभावकारी प्रशासकीय समन्वय कायम गर्ने गरी संरचनागत एवं नीतिगत व्यवस्था गर्नु आवश्यक छ। तथापि, संघीय ढाँचा अनुरूप स्थानीय तहबाटै सेवा प्रवाह हुने अवस्था सृजना हुनु, सार्वजनिक व्यवस्थापनको क्षेत्रमा नयाँ प्रविधि, ज्ञान, सीप र क्षमता भएका जनशक्तिको प्रवेश हुँदै जानु, सार्वजनिक प्रशासन समावेशी हुँदै जानु, राजनीतिक र प्रशासनिक सुमधुर सह-सम्बन्धको माध्यमबाट विकास र सेवा प्रवाह प्रभावकारी हुँदै जानु अवसरका रूपमा रहेका छन्।

ख. अपेक्षित गत सीमा

दक्ष, प्रभावकारी, किफायती, जनउत्तरदायी र परिणाममुखी संरचनायुक्त प्रशासनिक प्रणाली।

ग. लक्ष्य

जवाफदेही व्यावसायिक सक्षम सार्वजनिक प्रशासनबाट सार्वजनिक सेवाप्रति मोदी गापाको जनविश्वास जित्ने र आर्थिक, सामाजिक तथा वातावरणीय समृद्धि हासिल गर्ने।

घ. उद्देश्यहरू

- प्रभावकारी प्रशासनिक सेवा प्रदान र आवश्यकतानुरूप सीप विकास गर्न सरकारी कर्मचारीहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने।
- गापामा हुने विकासका सबै कार्य र सेवाहरू प्रति नागरिकका सबै चासो/चिन्ताहरूलाई प्रशासनिक मूलधारमा प्रवाहित गर्ने।

ङ. अपेक्षित उपलब्धि

- गुणस्तर प्रशासनिक सेवाको लागि मन्त्रालय र विभाग, मन्त्रालय र लब्धक्षेत्र सँग समन्वय हुने, कर्मचारीको प्रशासनिक क्षमता बृद्धि आवश्यकतानुरूप गरिने, कर्मचारीको पदोन्नति, पुरस्कार र प्रोत्साहनका लागि विषयगत मन्त्रालय र विभागहरूसँग समन्वय हुने।
- गापाको प्रशासनिक व्यवस्थापनको लागि प्रशासनिक नीति पुस्तिका तयार हुने।
- विकासका मुद्दाहरू, कार्यक्रम/घटनामा नागरिकको संलग्नता र गुनासोहरूको विश्लेषण र गुनासो

सुनुवाईको संयन्त्रबारे छलफल गर्न त्रैमासिक कार्यक्रम हुने ।

- विकासका मुद्दाहरू, समस्या र अवरोधका कारणहरू एफ.एम. रेडियो र वेबसाइटबाट प्रसारण हुने र नागरिक र उनीहरूको संस्थाको चिन्ता र गुनासो समाहित गर्दै 'विकास बुलेटिन' को वार्षिक प्रकाशन हुने ।

च. अनुमानित लागत

यस उपक्षेत्रका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा ५ वर्षको अवधिमा अनुमानित कूल बजेटको ०.०२३% अर्थात रु. २६ लाख ६५ हजार लाग्नेछ ।

छ. रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
३८.	प्रशासकीय सुशासन		
३८.१	प्रभावकारी प्रशासनिक सेवा प्रदान र आवश्यकतानुरूप सीप विकास गर्न सरकारी कर्मचारीहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।		
३८.१.१	गुणस्तर प्रशासनिक सेवाको लागि कर्मचारीहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्न विषयगत मन्त्रालय र विभागहरूसँग समन्वय ।	समन्वय × पटक	१०
३८.१.२	सरकारी कर्मचारीको प्रशासनिक क्षमताको लागि आवश्यकतानुरूप सीपमूलक तालिम ।	तालिम × पटक	५
३८.१.३	कार्यसम्पादन मूल्याङ्कन अनुरूप सरकारी कर्मचारीको पदोन्नती, पुरस्कार र प्रोत्साहनका लागि विषयगत मन्त्रालय र विभागहरूसँग समन्वय ।	समन्वय × पटक	१०
३८.१.४	प्रशासनिक व्यवस्थापनको लागि प्रशासनिक नीति पुस्तिका तयार ।	प्रशासनिक नीति पुस्तिका	१
३८.२	गापा मा हुने विकासका सबै कार्य र सेवाहरू प्रति नागरिकका सबै चासो/चिन्ताहरूलाई प्रशासनिक मूलधारमा प्रवाहित गर्ने ।		
३८.२.१	विकासका मुद्दाहरू, कार्यक्रम/घटनामा नागरिकको संलग्नता र गुनासोहरूको विश्लेषण र गुनासो सुनुवाईको संयन्त्रबारे छलफल गर्न त्रैमासिक कार्यक्रम ।	घटना	१५
३८.२.२	विकासका मुद्दाहरू, समस्या र अवरोधका कारणहरू एफ.एम. रेडियो र वेबसाइटबाट प्रसारण ।	प्रसारण × पटक	६०
३८.२.३	नागरिक र तिनीहरूको संस्थाको चिन्ता र गुनासो समाहित गर्दै 'विकास बुलेटिन' को वार्षिक प्रकाशन ।	नीतिगत	१

५. ७. ११ भ्रष्टाचार नियन्त्रण

‘निजी लाभका लागि आफूमा निहित शक्तिको दुरुपयोग’ सामान्य अर्थमा भ्रष्टाचार भनिन्छ । शक्तिको दुरुपयोगबाट हुने पैसाको मात्रा र प्रवृत्तिका आधारमा भ्रष्टाचार ठूला, सानो र राजनैतिक रूपमा वर्गीकृत गर्न सकिन्छ । ठूला भ्रष्टाचारले सरकारको उच्च स्तरमा नीति-नियमलाई तोडमोड गरी राज्यको सार्वजनिक सम्पतिको विशेष गरी राजनीतिक तहबाट दुरुपयोग हुने गर्दछ वा राजनीतिज्ञहरूको हितमा खर्च गर्न सहयोग पुर्याउँछ जस्तै नीति वा राज्यको केन्द्रीय कार्यलाई विकृत बनाउँदछ । साना भ्रष्टाचारले सामान्यतया मध्य-स्तरका सार्वजनिक अधिकारीहरूद्वारा नागरिकहरूसँगका हुने दैनिक सुम्पिएको शक्तिको दुरुपयोगलाई बुझाउँदछ जसले अक्सर अस्पताल, स्कूल, प्रहरी विभागहरू र अन्य निकायहरू जस्ता स्थानहरूमा आधारभूत सामानहरू वा सेवाहरूको पहुँचमा बिकृति ल्याउँदछ । राजनैतिक भ्रष्टाचार भनेको स्रोतको बाँडफाँड र वित्तपोषणमा नीति, संस्था र कानुनी प्रक्रियाहरूको हेरफेर हो जस्मा राजनीतिक निर्णयकर्ताहरूले आफ्नो शक्ति, स्थिति र सम्पत्ति कायम राख्न आफ्नो ओहदाको दुरुपयोग गर्छन् । कुनै पनि देशको समृद्धिका लागि यी तिनै प्रकारका भ्रष्टाचारका प्रवृत्ति विरुद्ध नियन्त्रणमुखी व्यवस्था हुनु आवश्यक छ ।

नेपालको संविधानमा सार्वजनिक प्रशासनलाई स्वच्छ, सक्षम, निष्पक्ष, पारदर्शी, भ्रष्टाचारमुक्त, जनउत्तरदायी र सहभागितामूलक बनाउँदै राज्यबाट प्राप्त हुने सेवा, सुविधामा जनताको समान र सहज पहुँच सुनिश्चित गरी सुशासनको प्रत्यभूति दिने राज्यको नीति अनुरूप कानुनी र संरचनागत व्यवस्था गरिएको छ । भ्रष्टाचार विरुद्धको संयुक्त राष्ट्र संघीय महासन्धि बमोजिम कानुनको परमार्जन गरी सार्वजनिक, निजी लगायत सबै क्षेत्रमा हुने भ्रष्टाचारजन्य कार्य, आर्थिक अनियमिततालाई समेत कानुनको दायरामा ल्याउन आवश्यक कानुनी व्यवस्था तर्जुमा भइरहेका छन् । उक्त कानुनी व्यवस्था बमोजिम भ्रष्टाचार नियन्त्रणसँग सम्बन्धित नियामक निकायको सबलीकरण गर्नु अहिलेको आवश्यकता हो । समाजको आर्थिक तथा सामाजिक पक्षमा भ्रष्टाचारले पारिरहेको प्रतिकूल असरलाई नियन्त्रण गर्ने सम्बन्धमा विहङ्गम दृष्टिकोण, प्रतिबद्धता एवं सोही बमोजिमको गतिशीलता र व्यवहारमा प्रतिबिम्बित हुन पनि आवश्यक छ ।

क. समस्या, चुनौती र अवसर

भड्किलो सामाजिक व्यवहार र संस्थागत भ्रष्टाचार बढ्नु, समाजमा आर्थिक अपराध विरुद्धको जनमत कमजोर हुनु, निजी क्षेत्रको आर्थिक अनियमिततालाई कानुनी कारवाहीको दायरमा पूर्ण रूपमा ल्याउन नसक्नु, छानबिन तथा अनुसन्धानको सबल प्रणालीको विकास नहुनु, सार्वजनिक सेवा विशेष गरी खरिद तथा नागरिकसँग प्रत्यक्ष सरोकार रहने निकायबाट सम्पादन हुने काम कारवाहीलाई अनलाईन प्रणालीमा पूर्ण रूपमा आबद्ध गर्न नसक्नु, स्थानीय तहमा सार्वजनिक सेबालाई अनुमानयोग्य बनाउन नसक्नु हालको बढ्दो भ्रष्टाचारका दुवै समस्या र कारण अनि चुनौती हुन् । यद्यपि भ्रष्टाचार नियन्त्रणका अवसरहरू र आधारहरू पनि थुप्रै छन् जस्तै भ्रष्टाचार विरुद्धको संयुक्त राष्ट्र संघीय महासन्धि बमोजिम कानुन परिमार्जनको क्रममा रहेको

कानुनले निजी क्षेत्रमा हुने भ्रष्टाचारजन्य कार्य एवं आर्थिक अनियमितता समेत अनुसन्धानको दायरामा आउने सम्भावना बढाएको छ । मुलुकको संघीय संरचना बमोजिम सबै तहमा सबल सरकार गठन भएकोले गलत आर्थिक क्रियाकलापलाई नियन्त्रणागरी मुलुकको विकास गर्न उपयुक्त अवसर निर्माण भएको छ तथापि यस प्रावधानलाई अभि सहक बनाउनु जरुरी छ । समाजमा भ्रष्टाचार विरुद्धको दृष्टिकोण परिवर्तन भएको छ । यसैगरी संवैधानिक एवं कानुनी रूपमा सबल नियामक निकायको व्यवस्था हुनु, नागरिकमा भ्रष्टाचार विरुद्धको सशक्त चेतनाको विकास हुनु, नियामक निकायको सबलीकरण एवं अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगको क्षेत्रीय कार्यालय एवं सम्पर्क कार्यालयको विस्तारले भ्रष्टाचार विरुद्धको अभियानलाई थप प्रभावकारी रूपमा अगाडि बढाउने जस्ता अवसरहरु विद्यमान छन् ।

ख. उपेक्षित श्रोत

भ्रष्टाचारमुक्त र सदाचारी समाज सहितको गाउँपालिका ।

ग. लक्ष्य

गापामा सबै प्रकारका भ्रष्टाचार नियन्त्रण गरी स्वच्छ समाजको निर्माण गर्ने ।

घ. उद्देश्यहरु

- 'शून्य-सहिष्णुता' को सिद्धान्त अवलम्बन गरी भ्रष्टाचारका घटनाहरुको न्यूनीकरण गर्ने ।
- आधुनिक प्रविधि तथा विद्युतीय व्यवस्था लागु गरी सेवा खरिद बिक्रीलाई पारदर्शी बनाउने ।
- भ्रष्टाचारको विरुद्ध जनचेतना अभिवृद्धि गरी गापा मा नागरिक सहभागिता मार्फत् भ्रष्टाचार नियन्त्रण गर्ने ।

ङ. अपेक्षित उपलब्धि

- भ्रष्टाचार विरुद्धको पहलहरुका लागि सबै निकायहरूसँग सहकार्य हुने ।
- भ्रष्टाचारका प्रमाणहरु सहितका सूचनाहरुको सम्प्रेषण हुने ।
- 'अनलाइन खरिद र भुक्तानी' हुने र सबै वित्तीय स्रोतको लेनदेनका सार्वजनिक सुनुवाई र लेखा परीक्षण हुने ।

च. अनुमानित लागत

यस उपक्षेत्रका कार्यक्रमहरुको कार्यान्वयनमा ५ वर्षको अवधिमा अनुमानित कूल बजेटको ०.०२% अर्थात रु. २१ लाख ४० हजार लाग्नेछ ।

छ. रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
३९.	भ्रष्टाचार निवारण		
३९.१	गापा मा सबै प्रकारका भ्रष्टाचारको विरुद्ध 'शून्य-सहिष्णुता' को सिद्धान्त अवलम्बन गर्ने।		
३९.१.१	भ्रष्टाचार निवारण सम्बन्धी पहलकदमीका लागि संघ र प्रदेशका सबै सम्बद्ध संस्थाहरू बीच समन्वय सहकार्य।	समन्वय	२०
३९.१.२	भ्रष्टाचारका प्रमाणहरू सहितका सूचनाहरूको संकलन र सो लाई राज्य र केन्द्रका सम्बन्धित भ्रष्टाचार निरोधक निकायहरूमा सम्प्रेषण।	सालाखाला	१०
३९.१.३	गापमा 'अनलाइन खरीद र भुक्तानी' प्रणालीको सुरुवात।	सालाखाला	१
३९.१.४	गापा मा सरकारी र गैरसरकारी कार्यक्रम अन्तर्गतका सबै वित्तीय स्रोतको लेनदेन सहितका सबै कार्यक्रम र कार्यहरूको पारदर्शिताका लागि सार्वजनिक सुनुवाई र लेखा परीक्षण।	सार्वजनिक सुनुवाई	५
३९.१.५	उजुरी पेटिका र अनलाइन उजुरी गर्नसक्ने व्यवस्था।	नर्तिगत	१
३९.१.६	भ्रष्टाचार सम्बन्धी उजुरीको शीघ्र छानबीन र कारवाहीको व्यवस्था।	नर्तिगत	१

५. ८ अन्तरसम्बन्धित विषय क्षेत्र

माथि उल्लेखित विकासका विषयगत क्षेत्रहरूका कतिपय विषयवस्तु एक आपसमा अन्तरनिहित हुन्छन्। यस्ता प्रकृतिका विषयवस्तुलाई यस शीर्षक अन्तर्गत समावेश गरिएको छ।

५. ८. १ तथ्यांक प्रणाली

तथ्यांक तथा सूचनाको विस्तार दिगो विकासको आधार स्तम्भ हो। विगत अर्धदशकमा यस विधाले विश्वमा एकप्रकारको छलाङ्ग नै ल्याएको छ। सन् २०१३ का दुई वर्षमा मात्र नपत्याउँदो हिसाबले प्रतिदिन २.५ त्रगुणतर्षीयल दथतभक को दरले विश्वका ९०% तथ्यांकहरू सृजना गरिएका छन्। सबै प्रकारका तथ्यांकमा सबैको पहुँच प्रभावकारी ढङ्गले विस्तार गरेमा सरकार र व्यवसायीद्वारा गरिने सबै प्रकारका सेवा वितरण, सार्वजनिक प्रशासन र उत्तरदायित्वमा उल्लेखनीय सुधार ल्याउन सकिन्छ। स्वतन्त्र रूपमा सबैको पहुँच पुग्ने, गुणस्तरीय तथा मानकीकृत, र मेशिनद्वारा पढ्न सकिने (Machine redeable) सरकारी तथ्यांकले विकासका कार्यक्रम र सेवा विस्तारमा जनताको सहभागिता बढाउन, नयाँ अवसरहरूको प्रवर्द्धन गर्न, पारदर्शिता बढाउन र संस्था तथा समुदायको दक्षता अभिवृद्धि गर्न सहयोग पुग्दछ। तथ्यांकमा आधारित जानकारीलाई जनता तथा अन्य निकायहरूले भ्रष्टाचार विरुद्ध लड्न र सरकारद्वारा निर्माण गरिएका विकासका कार्यक्रमहरू, व्यापार र अन्य प्रगतिहरूलाई नजिकबाट अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्न सक्दछन्।

नेपालको संविधानले विकेन्द्रीकृत प्रणाली मार्फत् सरकारका तीन तह तहमा अधिकार र तथ्यांक व्यवस्थापनको प्रकारलाई स्पष्टरूपमा परिभाषित गरेको छ । राम्रोसँग व्यवस्थित तथ्यांकले विकासको दीर्घकालीन सोच, दीर्घकालीन सोच, दिगो विकास लक्ष्य तथा संविधानमा उल्लेखित राज्यका निर्देशक सिद्धान्त तथा नीतिबाट मार्गनिर्देशित कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनबाट अपेक्षित नतिजाको तर्जुमा गर्न, योजनाको उद्देश्य तय गर्न, प्रभावकारीरूपले गतिविधिहरूको कार्यान्वयन गर्न, कार्यान्वयन पक्षको प्रभावकारिताको अनुगमन र ठोस मूल्याङ्कन गर्न र प्रगतीहरूलाई कुशल ढङ्गले प्रस्तुत गर्न र भावि कार्यक्रमहरूलाई प्रक्षेपण गर्न बलियो आधार प्रदान गर्दछ । राम्रोसँग विकसित गरिएको आधार-तथ्यांकले विकास हस्तक्षेपी कार्यक्रमहरू (Interventions) का लागि स्पष्ट दिशानिर्देश प्रदान गर्दछ । यस अनुसार मुलुकको तथ्यांक प्रणाली सरकारका तिनै तहमा विकेन्द्रित प्रणालीको रूपमा सञ्चालनमा छ । तथ्यांकका संघीय क्रियाकलापमा केन्द्रीय तथ्यांक विभागको अतिरिक्त विभिन्न संवैधानिक आयोग, मन्त्रालय तथा विभागहरू, नेपाल राष्ट्र बैंक लगायतका निकाय संलग्न छन् । यी निकायले आ-आफ्नो विषयगत कार्यक्षेत्र अन्तर्गतका तथ्यांक उत्पादन र आपूर्ति गर्दै आएका छन् । यसै शिलशिलामा तथ्यांक प्रणालीको विकासका लागि रीष्ट्रिय रणनीति तर्जुमा भएको र नयाँ तथ्यांक ऐन तर्जुमाको चरणमा छ ।

मोदी गापाले पार्श्वचित्र तयार पारेको छ तर यो अत्यन्तै प्रारम्भिक, अपर्याप्त र सुधारयोग्य छ । यी तथ्यांकहरू गापाका अमूल्य स्रोत हुन् र यसलाई थप विस्तृत बनाएर हरेक वर्ष अद्यावधिक गर्दै केन्द्रीय तथ्यांक विभागको केन्द्रीय तथ्यांक प्रणालीसँग आवद्ध गर्दै लानु गापा को अबको महत्वपूर्ण कार्य हो जसले मोदी गापा को सामाजिक तथा वातावरणीय समृद्धिको बाटो निर्माण गर्दछ ।

क. समस्या, चुनौती र अवसर

गापामा नयाँ सूचना प्रविधि माथिको पहुँच स्थापना, तथ्यांक व्यवस्थापनका निमित्त श्रोत परिचालन, तथ्यांकमा आधारित योजना निर्माण प्रणालीको पूर्ण विकास, नयाँ सूचना प्रविधिमा पोख्त दक्ष जनशक्तिको आपूर्ति जस्ता पक्षहरूमा समस्या र चुनौती छन् भने माथिल्ला शासकीय संरचनामा उपलब्ध सूचना, तथ्यांक व्यवस्थापनमा संघ तथा प्रदेशको बढ्दो सक्रियता, नयाँ प्रविधिहरूको द्रुत विस्तार जस्ता अवसरहरू गापा का लागि उपलब्ध छन् ।

ख. अपेक्षित गति

गापा को आर्थिक, सामाजिक तथा वातावरणीय समृद्धिको लागि गुणस्तरीय तथ्यांक प्रणालीको विकास ।

ग. लक्ष्य

गापा को समन्यायिक, आर्थिक, सामाजिक तथा वातावरणीय विकासका निमित्त संघीय शासन प्रणाली सापेक्ष गुणस्तरीय तथ्यांक उत्पादन, व्यवस्थापन र आपूर्ति प्रणालीको विकास गर्ने ।

घ. उद्देश्यहरू

- नागरिकहरूको सुसूचित हुने र उनीहरूको सूचनामा पहुँचको अधिकारलाई सुनिश्चित गर्ने कुरालाई

ध्यानमा राखी मोदी गापा मा सूचना सञ्चारको लागि अनुगमन र शिक्षण इकाईको सुदृढीकरण गर्ने ।

- मोदीलाई चुस्त (Smart) गापा को रूपमा विकास गर्न तथ्यांक सङ्कलन, विश्लेषण, अपडेट र तथ्यांक संग्रह र संग्रहित सूचनालाई पुनर्प्राप्त (Retrieve) र प्रसार व्यवस्था भएको कम्प्युटर प्रणालीको सुदृढीकरण गर्ने र सबै तथ्यांकलाई काठमाडौंको केन्द्रीय तथ्यांक विभागसँग लिङ्क गर्ने ।
- तथ्यांक प्रसारको दिगो व्यवस्था गर्ने ।

ड. अपेक्षित उपलब्धि

- सबै क्षेत्रगत र वडा कार्यालयको वेब साइटको निर्माण र गापाको मुख्यालयका वेबपेजमा सबै वार्डको सूचना, सेवा-सुविधा र डेलिभरीहरूलाई नियमितरूपमा सञ्चार प्रसारण हुने ।
- सबै प्रकारका महामारी, सुरक्षा, मौसम सम्बन्धी जानकारी, वातावरणीय विपद/जोखिमबारे पूर्वचेतावनीको व्यवस्था आदिका सबै विषयगत क्षेत्र, वार्ड र गापा को मुख्यालयहरूका सबै सूचना, तथ्यांक, प्रगती तथा अन्य गविधिहरू र नागरिकका गुनासाहरूको सङ्कलन र गुनासो सुनुवाई समेतका मोबाइल अनुप्रयोगमा आधारित (Mobile APP-based) संचारको विकास तथा अभ्यास हुने ।
- कृषि तथा पशु स्रोत, भूउपयोगका सबै वर्गमा पर्ने माटो, सरकारी जग्गा र नीजि जग्गाको जियोरेफरेन्स र नक्सा, जनसंख्या र जनसांख्यिकी, स्वास्थ्य तथा पोषण, सङ्क्रमकरोगका महामारी र जोखिमस्थल, लैङ्गिक र गरीब बस्तीका नक्सा, वन र जैविक विविधताको स्थानीय ज्ञान, सीप र अभ्यासहरू सहितको सबै जैविकस्रोत, जैविक विविधताका नक्सा र प्रयोजनका आधारमा भू-व्यवस्थापन (Zonation), जलस्रोत र यसको बहुउपयोग प्रणालीको जियोरेफरेन्स तथ्यांक/नक्सा, जेष्ठ नागरिक, अशक्त जनसंख्या, दलित, विधवा र असहाय बच्चाहरू र अन्यको तथ्यांक आदिका आधारतथ्यांकको निर्माण तथा यी सबैका तथ्यांकका अध्यावधिकीकरण हुने ।
- नागरिक पञ्जीकरण र जन्म, मृत्यु, विवाह, प्रवास, आप्रवास आदि जस्ता गहन तथ्यांक (Vital Statistics) को अङ्कीयीकरण (Digitization) र यी सूचनालाई आधार-तथ्यांकसँग लिङ्क गर्ने व्यवस्था हुने ।
- वन, पानी, ऊर्जा र स्वास्थ्य क्षेत्रहरूलाई समेटी मोदी गापाको 'शिक्षा व्यवस्थापन सूचना प्रणाली' ९३:६६० को व्यवस्थापन र वार्षिक अद्यावधिकरण हुने ।

च. अनुमानित लागत

यस उपक्षेत्रका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा ५ वर्षको अवधिमा अनुमानित कूल बजेटको ०.५५% अर्थात् रु. ६ करोड ४१ लाख ८० हजार लामेछ ।

छ. रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
ड.	अन्तरसम्बन्धित विषय क्षेत्र		
४०.	तथ्यांक प्रणाली		
४०.१	गापा मा सूचना सञ्चारको लागि अनुगमन र शिक्षण इकाईको सुदृढीकरण गर्ने ।		
४०.१.१	सबै क्षेत्रगत र वडा कार्यलयको वेब साइटको निर्माण, र सबै साइटलाई गापा को वेबपेजमा आवद्ध गरी सबै सूचना, सेवा-सुविधाहरूलाई नियमितरूमा प्रसारण ।	वेबसाइट	९
४०.१.२	सबै सूचना, तथ्यांक, प्रगति तथा अन्य गतिविधिहरूको अद्यावधिक सूचनाहरू र नागरिकका गुनासाहरूको संकलन र गुनासो सुनुवाई समेतको व्यवस्था भएको मोबाइल अनुप्रयोगमा आधारित संचारको विकास ।	निर्माण र अपडेट	५
४०.२	तथ्यांक सक्तलन, विश्लेषण, अपडेट र तथ्यांक संग्रह र संग्रहित सूचनालाई पुनर्प्राप्त र कम्प्युटर प्रणालीमा सुदृढीकरण गर्ने र सबै तथ्यांकलाई काठमाडौंको केन्द्रीय तथ्यांक विभागसँग जोड्ने ।		
४०.२.१	सबै कृषि तथा पशु स्रोतहरूको नक्सा सहितको र सेवा प्रवाहबारे पूर्ण अभिलेख निर्माण तथा व्यवस्थापन ।	अभिलेख र अद्यावधिकरण	५
४०.२.२	भूउपयोगका सबै वर्गमा पर्ने गापाका माटो, सरकारी जग्गा र नीजि जग्गाको जियोरेफरेन्स र नक्सा सहितको विस्तृत आधारतथ्यांक तयार (भूउपयोग) ।	आधारतथ्यांक र अद्यावधिकरण	१
४०.२.३	जनसंख्या र जनसांख्यिकी, स्वास्थ्य तथा पोषण, सङ्क्रमक रोगका महामारी र जोखिमस्थल, लैङ्गिक र गरीब वस्तीका नक्साका विस्तृत आधारतथ्यांक तयार र यी सबैका तथ्यांकका अध्यावधिकीकरण व्यवस्था (जनसंख्या र प्रवास, लैङ्गिक समा, र स्वास्थ्य र पोषण) ।	आधारतथ्यांक र अद्यावधिकरण	१
४०.२.४	सबै जैविकस्रोत, जैविक विविधताका नक्सा र प्रयोजनका आधारमा भूखण्डीकरण आदिको जियोरेफरेन्स सहितको विस्तृत आधारतथ्यांक तयार र यी सामग्रीको प्रसार (वन र जैविक विविधता) ।	आधारतथ्यांक र अद्यावधिकरण	१
४०.२.५	सबै प्रकारका जलस्रोत र यसको बहुउपयोग प्रणालीको जियोरेफरेन्स तथ्यांक/नक्सासहितको डाटा तयार (जलस्रोत) ।	आधारतथ्यांक र अद्यावधिकरण	१
४०.२.६	नागरिक पंञ्जिकरण र जन्म, मृत्यु, विवाह, प्रवास, प्रवास आदि जस्ता गहन तथ्यांकको अङ्कीयीकरण गर्ने, र यी सूचनालाई आधार-तथ्यांकसँग लिङ्क गर्ने व्यवस्था (जनसंख्या र प्रवास) ।	नागरिक पंञ्जिकरण र वर्ष	५
४०.२.७	जेष्ठ नागरिक, अशक्त जनसंख्या, दलित, विधवा र असहाय बच्चाहरू र अन्यको तथ्यांक वार्षिकरूपमा अध्यावधिक कार्य सम्पादन (समाजिक संरक्षण र सुरक्षा) ।	आधारतथ्यांक र वर्ष	५

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
४०.२.८	वन, पानी, ऊर्जा र स्वास्थ्य क्षेत्रहरूलाई समेटेरी गापा को 'शिक्षा व्यवस्थापन सूचना प्रणाली' को व्यवस्थापन र वार्षिक अध्यावधिकता (शिक्षा) ।	EMIS र वर्ष	५

५.८.२ गरीबी निवारण

नेपालमा गरीबीलाई मुख्यतः ग्रामीण परिदृश्यको रूपमा लिइन्छ जहाँ ७५% जनसंख्या गाउँमा बसोबास गर्दछन् र उनीहरूको जिविकोपार्जनको मुख्य स्रोत कृषि हो । कूल गरीब मध्ये ९०% भन्दा बढी गाउँमा नै बसोबास गर्छन् । शहरी क्षेत्रमा गरीबीको घटना करीव २५% मात्र छ । समाजमा व्याप्त तल्लो-माथिल्लो जातभातसँग गरीबीको सम्बन्ध छ र तल्लो जातकाहरूको आय वितरणमा कम पहुँच हुनाले उनीहरूको आय माथिल्लो जातका भन्दा कमी छ साथसाथै आदिवासी समुदाय, महिला र सामाजिक रूपमा तल्लो पहिचानकाहरू गरीबीबाट बढी ग्रस्त छन् ।

नेपालको संविधानले सामाजिक सुरक्षा र सामाजिक न्याय प्रदान गर्ने सबै लिङ्ग, क्षेत्र र समुदाय भित्रका आर्थिक रूपले विपन्नलाई प्राथमिकता प्रदान गर्ने नीति अङ्गीकार गरेको छ । दिगो विकास लक्ष्य-१ ले पनि सबै किसिमका गरीबीको अन्त्य गर्ने उद्देश्य लिएको छ । नेपालमा विगत दुई दशकदेखि गरीबी निवारणलाई विकास प्रयासको प्राथमिकतामा राख्ने प्रयत्नको अभ्यास भइराखेको छ । दशौं योजना अवधिको समयदेखि, गरीबीलाई आय गरीबी, मानवीय गरीबी, र सामाजिक वञ्चितिकरण गरी तीन आयाममा वर्गिकरण गरिएको छ र गरीबी निवारणका ५० भन्दा बढी कार्यक्रमहरू सञ्चालनमा छन् । फलस्वरूप आ.व. २०७४/७५ सम्म आइपुग्दा गरीबीको अवस्थामा उल्लेखनीय सुधार भएको छ । हाल गरीबीको रेखामुनि रहेका १८.७% जनसंख्या र बहुआयामिक गरीबी सूचकाङ्क २६.८% छ । यद्यपि गरीबी निवारण र आर्थिक असमानता न्यूनीकरणको क्षेत्रमा अपेक्षाकृत उपलब्धि हासिल हुन सकेको छैन ।

क. समस्या, चुनौती र अवसर

गरीबी बहुआयामी घटना भएकोले गरीबी निवारणका लागि विभिन्न आयामहरूलाई सम्बोधन गर्नु आवश्यक छ । यसको मुख्य समस्या भनेको गरीबी निवारणका लागि भएका कार्यक्रमहरू व्यावहारिक नहुनु र लक्षित वर्ग सम्म पुग्न नसक्नु हो । यसका साथै विभिन्न संगठनहरू बीच समन्वयको अभाव हुनु, गरीब लक्षित कार्यक्रम क्षमता विकासभन्दा वितरणमुखी हुनु, वास्तविक गरीबको पहिचान, राज्यको स्रोत-साधनमा गरीब जनताहरूको सहज पहुँच स्थापना, बैदेशिक रोजगारीबाट सङ्कलित आयलाई उत्पादनका क्षेत्रमा उपयोग, बौद्धिक पलायनको बढ्दो अवस्था, परम्परागत आर्थिक गतिविधि, रोजगारीको अवसर श्रृजना जस्ता पक्षहरू चुनौतीका रूपमा विद्यमान छन् । तर आर्थिक क्रियाकलापमा बढ्दो व्यवसायीकरण, गरीबी निवारणका निम्ति राष्ट्रिय नीति, कृषि, उद्योग, पर्यटन जस्ता क्षेत्रहरूमा रोजगारी श्रृजनाको सम्भावना जस्ता अवसर पनि गापा को निम्ति मौजूद छ ।

ख. अपेक्षित गत सीमा

सबै प्रकारको गरीबीबाट मुक्त समाजयुक्त मोदी ।

ग. विषयगत लक्ष्य

सबै घरधुरीको आय दोब्बर गर्दै समाजमा व्याप्त गरीबी र आर्थिक असमानताको न्यूनीकरण गर्ने ।

घ. उद्देश्यहरू

- गापमा गरीबी निवारणका लागि नीति, कार्यक्रम र कार्यहरूको ढाँचा निर्माणगरी उपयुक्त वातावरण तयार पार्ने ।
- अन्य विषयगत क्षेत्रसँगको समन्वयमा गरीबी निवारणका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
- आर्थिक र सामाजिक दुवैरूपमा गरीबहरूको सशक्तिकरण गर्ने ।
- राज्यको स्रोतमा गरीब घरधुरी र व्यक्तिको पहुँच वृद्धि गर्ने ।

ङ. अपेक्षित उपलब्धि

- विषयगत क्षेत्र सहितका सबै स्थलका जियोरेफरेन्स नक्सा सहितको गरीबीग्रस्त क्षेत्र पहिचान हुने र गापाको गरीबी निवारण नीति, कार्यक्रम र कार्यहरूको ढाँचा निर्माण हुने,सञ्चालन गर्न सहसम्बन्धको स्थापना हुने र कार्यान्वयन हुने ।
- प्रशासनिक प्रयोजनका निमित्त गरीबी घरधुरीको प्रमाणीकरण र परिचय पत्र प्रदान हुने ।
- गरीबी उन्मूलन कोष परिचालन गरी गरीबीग्रस्त क्षेत्रमा काम गर्न सरोकारवालाहरू र गैरसरकारी संस्थाहरूसँग सहकार्य हुने ।

च. अनुमानित लागत

यस उपक्षेत्रका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा ५ वर्षको अर्वाधमा अनुमानित कूल बजेटको ०.३७% अर्थात रु. ४ करोड २९ लाख ५० हजार लाग्नेछ ।

छ. रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
४१.	गरीबी निवारण		
४१.१	गरीबी निवारणका लागि नीति, कार्यक्रम र कार्यहरूको ढाँचा निर्माण गरी उपयुक्त वातावरण तयार पार्ने ।		

४१.१.१	‘उत्पादन वृद्धि र रोजगार, गरिबी निवारणको खास आधार’ भन्ने मूलमंत्र सहित गापा को ‘गरिबी निवारण नीति, कार्यक्रम र कार्यहरूको ढाँचा निर्माण ।	नीति, कार्यक्रम र कार्यहरूको ढाँचा	१
४१.१.२	सबै क्षेत्र र उपक्षेत्रहरूमा गरीबी उन्मूलनको नीति, कार्यक्रम र कार्य ढाँचाको प्रभावकारी संञ्चालन गर्न सहसम्बन्धको स्थापना ।	समन्वय	२०
४१.१.३	जियोरेफरेन्स नक्सा सहितको गरिबीग्रस्त क्षेत्र पहिचान र प्रशासनिक प्रयोजनका निमित्त गरिबी घरधुरीको प्रमाणीकरण र परिचयपत्र प्रदान ।	नक्सा र घरधुरी	१
४१.१.४	गरिबी निवारण नीति, कार्यक्रम र कार्यहरूको ढाँचा कार्यान्वयनका लागि गरिबी उन्मूलन कोष परिचालन गरी गरिबीग्रस्त क्षेत्रमा काम गर्न संघ र प्रदेश सरोकारवालाहरू र गैरसरकारी संस्थाहरूसँग सहकार्य ।	परियोजनाहरू	५
४१.२	गरिब तथा विपन्न घरधुरीलाई सशर्त सहयोगको माध्यमबाट गरिबी न्यूनीकरण गर्ने ।		
४१.२.१	विद्युतीय चुलोको उपयोगको प्रवर्धनको निमित्त सशर्त सहयोग ।	एकमुष्ट	१

नोट: गरीबी निवारणको यो कार्यक्रम अन्य विषयगत क्षेत्रमा रणनीतिक प्राथमिकताका रूपमा समावेश गरिएकोले ती कार्यहरूबाट गरीबी निवारण गरिने खर्च यस शीर्षकमा देखिदैन । गरीबी निवारणका लागि गरिने प्रत्येक विषयगत क्षेत्रको खर्चलाई कार्यक्रमको पूर्ण सम्पादन पश्चात विवरण तयार पारी गापा को समग्र गरीबी निवारणको कार्यक्रमको एकमुष्ट प्रतिवेदन बनाउनु पर्दछ ।

५.८.३ मानव संसाधन विकास

मानव संसाधनको विकास जनशक्ति निर्माण गर्ने व्यवस्था हो जसले स्रोत-साधनहरू परिचालन गरी विषयगत क्षेत्रमा उत्पादन बढाउँछ र यो प्रविधि सापेक्ष हुन्छ । यसको अर्थ प्रविधिको विकासको साथसाथै मुलुकले, क्षेत्रले र संस्थाहरूले समयानुकूल मानव संसाधनको विकासगरी आफ्नो क्षेत्रको उत्पादकत्व वृद्धि गर्नुपर्दछ । यसका लागि कुनै पनि संस्था वा निकायहरूले समग्र प्रभावकारिता सुधार गर्न जनशक्तिको दक्षता विकास गर्न आवश्यक छ । आधुनिक समयमा व्यवस्थापन धेरै नै जटिल भएको छ र यसमा नयाँ आयामहरू पनि थपिएका छन् । यस विधाले नयाँ चुनौतीहरूको सामना गर्न व्यवस्थापनले जनशक्तिको क्षमताको विकास गर्नुपर्ने, विभिन्न तहका व्यक्तिहरू बीचको समन्वय चुस्त राख्नु पर्ने, उत्पादन लागत न्यूनतम गर्ने र उत्पादकत्वमा सुधार गर्ने जस्ता कुरालाई मान्यता दिन्छ ।

नेपालको संविधानले परिलक्षित गरेको समाजवाद उन्मुख स्वतन्त्र र समृद्ध अर्थतन्त्र दक्ष जनशक्ति बेगर सम्भव छैन । त्यसैगरी, संविधान प्रदत्त रोजगारीको मौलिक हकको कार्यान्वयन तथा दिगो विकासका लक्ष्यहरू ८ र १६ ले राखेको सम्मानजनक रोजगारी प्राप्त गर्न समेत शिक्षालाई सीपसँग, सीपलाई उत्पादनसँग, उत्पादनलाई बजार तथा बजारलाई रोजगारी, अवसर र आर्थिक विकाससँग जोड्न मानव संसाधन विकास योजना आवश्यक पर्दछ ।

क. समस्या, चुनौती र अवसर

देशमा विद्यमान जनशक्ति उत्पादनको अवस्था र भविष्यमा आवश्यक पर्ने जनशक्तिको आँकलन गर्ने प्रणाली हालसम्म पनि हुन नसक्नु, उत्पादित जनशक्ति र श्रम बजारको मागबीच तालमेल नहुनु, आन्तरिक श्रम बजारमा आवश्यक दक्ष जनशक्तिको अभाव हुनु, ठूलो संख्यामा अदक्ष कामदार विदेशमा जोखिमपूर्ण काम गर्ने अवस्था सृजना हुनु, विश्वविद्यालयबाट उत्पादित दक्ष जनशक्ति विदेशमा पलायन हुनु, उपलब्ध भएको प्राविधिक शिक्षाको गुणस्तर बजारको माग बमोजिको हुन नसक्नु, ज्ञान तथा सीप र कामको बीच तालमेल नभई बेरोजगारी भन्नु बढ्नु तथा विकास र समृद्धि हुन नसक्नु, गरीबी निवारण र उच्च आर्थिक विकासको मुख्य आधार ठानिएको मानव संसाधनको विकास प्राथमिकतामा पर्न नसक्नु हालका विसङ्गतिका साथै समस्या पनि हुन् ।

मोदी गापामा माथि उल्लेखित सबै समस्याहरु विद्यमान छन् । नयाँ श्रम क्षेत्रको पहिचान, व्यावहारिक र रोजगारमूलक शिक्षा प्रणालीको विकास, मानव संसाधनका कार्यक्रमको निम्ति श्रोत परिचालन जस्ता क्षेत्रमा गापाका लागि समस्या र चुनौतीहरु छन् भने संघ तथा प्रदेशको शिक्षा नीतिका परिवर्तन, रोजगार तथा स्वरोजगार तालिम कार्यक्रमहरु, यस विषयमा नीजि क्षेत्रको लगानी र चासोमा वृद्धि जस्ता अवसरहरु विद्यमान छन् । वर्षौंदेखि अदक्ष जनशक्ति रोजगारको लागि भौतारिएको अवस्था छ र यस्ता जनशक्तिहरुको संख्या क्रमशः बढ्दो छ । गापामा विभिन्न प्राविधिक क्षेत्रमा आवश्यक सेवाहरु पुर्‍याउन पर्याप्त मानव संसाधनहरु लगभग शुन्य भैं छ, तर विभिन्न उमेर समूहहरु बीच युवा र आर्थिक रूपमा सक्रिय जनसंख्याको उच्च अनुपात गापा मा पाउनु एक प्रमुख अवसर पनि हो ।

ख. उपक्षेत्रगत सीध

सक्षम, दक्ष, उत्पादक मानव संसाधनको विकास ।

ग. विषयगत लक्ष्य

गापामा सामाजिक र आर्थिक रूपान्तरणको लागि सक्षम मानव संसाधनको विकास गर्ने ।

घ. उद्देश्यहरु

- वातावरणीय स्थिरता र आर्थिक समृद्धिमा केन्द्रित दिगो विकासका लागि प्रभावकारी मानव संसाधन विकास संयन्त्रको स्थापना गर्ने ।
- प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन, व्यापार, वाणिज्य र आपूर्तिसँग आवद्ध उद्यमशील योजना इत्यादिका लागि नागरिक र उनीहरूको सङ्गठन, किसान समूह, युवा र तिनका समूह, महिला र उनीहरूको समूहको क्षमता विकास गर्ने ।
- वन र जैविक विविधताको हैसियत बढाउन वन्यजन्तु सहितको समुदायिक वन र जैविक विविधताको वैज्ञानिक व्यवस्थापनको लागि सावउस हरुलाई प्रशिक्षण दिन सरोकारवालाहरूसँग सहकार्य गर्ने ।

- साना-गरीब किसान र महिलाहरूको खाद्य सुरक्षा र पोषणको लागि सब्जी/पशु उत्पादनको आपूर्ति बढाउन र थप आमदानीको लागि अतिरिक्त आपूर्ति बढाउन क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।
- वर्षाको पानी सङ्कलन प्रविधिलाई एकीकृत गर्न घरधुरी/किसानहरूको क्षमता विस्तार गर्ने ।
- युवा संञ्चालित साना व्यवसाय सामाजिक-पारिस्थितिकीय समृद्धिको जग हो भन्ने मान्यताका आधारमा विभिन्न विषयगत क्षेत्रमा प्राविधिक र व्यावसायिक सीपहरूको लागि युवाहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।
- सुरक्षित प्रजनन स्वास्थ्य, परिवार नियोजन र सुरक्षित मातृत्व जस्ता अधिकार प्रदत्त प्रजनन सेवाहरूको सुनिश्चितता क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।
- कर्मचारी, नेता र अन्यहरूको सुशासन र ज्ञान व्यवस्थापन प्रणालीबारे क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।

ड. अपेक्षित उपलब्धि

- गापाको 'मानव संसाधन विकास नीतिको ढाँचा' निर्माण र कार्यान्वयन, र अनुगमन र मूल्याङ्कन व्यवस्था सहितको मानव संसाधन विकास कक्षको स्थापना हुने ।
- सबै क्षेत्रगत कार्यालयहरू र गैरसरकारी क्षेत्रहरूको क्षमता विकासका कार्यक्रमहरू र कार्यहरूको लागि आवश्यकता पहिचान मूल्याङ्कन हुने, २०० जना अगुवा कृषकलाई 'कृषि बाली तथा पशु विकासको व्यावसायिक योजना' बनाउन र कार्यान्वयन गर्न तालिम, ५ वटा 'जल व्यवस्थापन योजना' बनाउन जल उपभोक्ता समूहहरूलाई तालिम, वन्यजन्तुको अवैध शिकार, छाडा वस्तु चरिचरन र अवैध रूख काट्ने जस्ता गतिविधि रोक्न ३६ वटा जनचेतना कार्यक्रम, वन/जैविक विविधताको हैसियत बढाउन र वैज्ञानिक व्यवस्थापनको लागि १० जना सावउसलाई प्रशिक्षण लगायतका विषयका लागि तालिम हुने ।
- विपन्न महिलाका खाद्य सुरक्षाका लागि १० समूहलाई तालिम, डाले/भूईँ घाँसखेती र जैविक मललाई एकीकृत व्यवस्थापन गरी करीब १००० कृषकलाई बाख्रापालन, सुँगुर पालन, कुखुरा पालन गर्न तालिम र बाख्रा/सुँगुरको उद्यमका लागि ५ वटा भ्रमण हुने ।
- महिला र गरीब सहितका २०० भन्दा बढी जना युवाहरूलाई व्यावसायिक/सीप र उनीहरूको व्यावसायिक योजनाहरू बनाउन, हाउस वाइरिङ्ग र विद्युतीय उपकरणहरू, सौर्य र वायोग्यास उपकरणहरू आदि जस्ता चीजहरूको मर्मत र सम्भार गर्न क्षमता विकास गर्न तालिम हुने ।
- दक्ष प्रसुतिकर्मीका सीप विकासका, खानेपानी आपूर्ति/सरसफाईका स्किम प्रभावकारी बनाउन र MUSS को मर्मत संभारका लागि प्रशिक्षण हुने ।
- भूसूचना प्रणालीमा विकसित तथ्यांक उत्पादन, संग्रह र पूनर्पात र प्रचार प्रसार गर्न सूचना अधिकृतको क्षमता विकास, सुरक्षा तथा कसूरका घटनाहरू बायोमेट्रिकमा दर्ता अभिलेख राख्नका लागि क्षमता विकास, मानव अधिकार सम्बद्ध योजनाको तर्जुमा र यसको कार्यान्वयनलाई ध्यानमा राखी तथ्यपरक सूचनामा आधारित स्वतन्त्र न्याय प्रणालीका बारेमा 'न्यायिक समिति'

का सबै सदस्यहरूको क्षमता विकास, जनसंख्या कार्यक्रम र कार्यको ढाँचा' कार्यान्वयन गर्न र तथ्यांक सङ्कलन, विश्लेष र अभिलेखीकरण इ. समेतका प्रगतिहरूको अनुगमनका लागि गापाका 'सामाजिक विकास समिति' का सदस्यहरूलाई प्रशिक्षण, ECD शिक्षकहरूलाई नयाँ प्रविधिको प्रयोग र शिक्षाका समकालीन मुद्दा/विषयहरू सहितको प्रशिक्षण हुने ।

च. अनुमानित लागत

यस उपक्षेत्रका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा ५ वर्षको अवधिमा अनुमानित कूल बजेटको ०.९४% अर्थात रु. १० करोड ९७ लाख ५ हजार लाग्नेछ ।

छ. रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
४२.	मानव संसाधन विकास		
४२.१	गापा को वातावरणीय स्थिरता र आर्थिक समृद्धिमा केन्द्रित दिगो विकासका लागि प्रभावकारी मानव संसाधन विकास संयन्त्रको स्थापना गर्ने ।		
४२.१.१	गापा को सामाजिक-पारिस्थितिकीय समृद्धिका निमित्त गापा को मानव संसाधन विकास नीतिको ढाँचा निर्माण र यस नीतिको कार्यान्वयन ।	मानव संसाधन विकास नीतिको ढाँचा	१
४२.१.२	गापा मा अनुगमन र मूल्याङ्कन व्यवस्था सहितको मानव संसाधन विकास कक्षको स्थापना ।	इकाई र वर्ष	५
४२.१.३	सबै क्षेत्रगत कार्यालयहरू र गैरसरकारी क्षेत्रहरूको क्षमता विकासका कार्यक्रमहरू र कार्यहरूको लागि आवश्यकता पहिचान मूल्याङ्कन ।	मूल्याङ्कन	५
४२.२	प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन, व्यापार, वाणिज्य र आपूर्तिसँग आवद्ध उद्यमशील योजना इत्यादिका लागि नागरिक र उनीहरूको सञ्जठन, किसान समूह, युवा र तिनका समूह, महिला र उनीहरूको समूहको क्षमता विकास गर्ने ।		
४२.२.१	अगुवा कृषकलाई तुलनात्मक लाभ एबम् उच्च मूल्य 'कृषि बाली तथा पशु विकासको व्यवसायिक योजना' बनाउन तालिम र योजना कार्यान्वयन गर्न तालिम (कृषि विकास) ।	अगुवा कृषक	२००

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
४२.२.२	एकीकृत जलस्रोत व्यवस्थापनका लागि 'जल व्यवस्थापन योजना' बनाउन जल उपभोक्ता समूहहरूलाई तालिम (जलस्रोत) ।	तालिम/स्किम	५
४२.२.३	वन्यजन्तुको अवैध शिकार, छाडा वस्तु चरिचरन र अवैध रूख काट्ने जस्ता गतिविधि रोक्न जनचेतना कार्यक्रम (वन र जैविक विविधता) ।	जनचेतना	१०
४२.३	वन र जैविक विविधताको हैसियत बढाउन र जैविक विविधताको वैज्ञानिक व्यवस्थापनको लागि सावउसहरूलाई प्रशिक्षण दिन सरोकारवालाहरूसँग सहकार्य गर्ने ।		
४२.३.१	वन र जैविक विविधताको हैसियत बढाउन वन्यजन्तु सहितको समुदायिक वन र जैव विविधताको वैज्ञानिक व्यवस्थापनको लागि सावउस हरूलाई प्रशिक्षण (वन र जैविक विविधता) ।	व्यक्ति	१६०
४२.३.२	वन्यजन्तु सहितको जैविक विविधता तथा वनको वैज्ञानिक व्यवस्थापनमा युवाको बढ्दो भूमिकाको लागि ४० जना युवालाई प्रशिक्षण (वन र जैविक विविधता र युवा विकास) ।	व्यक्ति	४०
४२.३.३	सावउस लाई सिल्विकल्चर र व्यवस्थापन प्रशिक्षण, र सामग्री सहयोग (वन र जैविक विविधता) ।	प्रशिक्षण/सामग्री	५
४२.३.४	गाउँको एकीकृत व्यवस्थापन गर्न गाउँलेलाई तालिम र गाउँलेद्वारा सञ्चालित गाउँ व्यवस्थापन समितिको गठन (पर्यटन) ।	तालिम	२
४२.३.५	प्रकृतिक-सांस्कृतिक-पर्यटनको लागि होमस्टे सुविधाका लागि प्रशिक्षण र अवलोकन भ्रमण (पर्यटन) ।	अवलोकन भ्रमण	२
४२.३.६	सम्भावित पर्यटनस्थलहरूमा खाना पकाउने र लज व्यवस्थापन गर्न, र होटल लजको व्यवसायिक योजना बनाउन तालिम (पर्यटन) ।	तालिम × २० जना	२
४२.३.७	कार्य योजना र सञ्चालन निर्देशिका सहितको ग्रामीण संग्रहालय सञ्चालन गर्न १० जनालाई प्रशिक्षण (पर्यटन) ।	तालिम	२
४२.३.८	पर्यटन प्रवर्द्धनको लागि पंचासे र हम्पाल क्षेत्र समिति व्यवस्थापनका लागि प्रशिक्षण (पर्यटन) ।	तालिम, अवलोकन भ्रमण	२
४२.३.९	सबै वार्डका सामाजिक र आर्थिकरूपमा गरिब महिला सदस्यहरूको महिला समूहको संस्थागत विकासका लागि तालिम (संस्था सञ्चालन, वचत/ऋण, हिसाव किताव व्यवस्था इ.) मार्फत क्षमता अभिवृद्धि ((लैङ्गिक समानता र महिला सशक्तिकरण)) ।	१५ महिला समूह × ३ तालिम × वर्ष	४५

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
४२.४	साना-गरिब किसान र महिलाहरूको खाद्य सुरक्षा र पोषणको लागि सब्जी/पशु उत्पादनको आपूर्ति बढाउन र थप आमदानीको लागि अतिरिक्त आपूर्ति बढाउन क्षमता अभिवृद्धि गर्ने (आपूर्ति) ।		
४२.४.१	डाले/भूईँ घाँस खेती र जैविकमल व्यवस्थापनलाई बाख्रा पालनसँग एकीकृत गरी गापालाई कृषकको आकर्षक स्थलकोरूपमा पहिचान दिन घरधुरी/किसानहरूलाई प्रशिक्षण (आपूर्ति) ।	तालिम × कृषक संख्या	५००
४२.४.२	बाख्रा र सँगुरको उद्यम-व्यवसायका लागि प्रशिक्षण र अध्ययन भ्रमण, र पुनर्ताजिकिए कार्यक्रम (उद्योग) ।	घटना	५
४२.४.३	डाले/भूईँ घाँस खेती र जैविकमल व्यवस्थापनलाई सुँगुर पालनसँग एकीकृत गरी गापालाई कृषकको आकर्षक स्थलकोरूपमा पहिचान दिन घरधुरी/किसानहरूलाई प्रशिक्षण (आपूर्ति) ।	तालिम × कृषक सं. या	५०
४२.४.४	डाले/भूईँ घाँस खेती र जैविकमल व्यवस्थापनलाई कुखुरा पालनसँग एकीकृत गरी गापालाई कृषकको आकर्षक स्थलकोरूपमा पहिचान दिन घरधुरी/किसानहरूलाई प्रशिक्षण (आपूर्ति) ।	तालिम × कृषक सं. या	१०
४२.५	वर्षाको पानी सक्तलन प्रविधिलाई एकीकृत गर्न घरधुरी/किसानहरूलाई प्रशिक्षण ।		
४२.५.१	तरकारीको टनेल खेतीलाई वर्षाको पानी सक्तलन प्रविधिसँग एकीकृत गरी गापालाई कृषकको आकर्षक स्थलकोरूपमा नेपाल मै पहिचान दिन घरधुरी/किसानहरूलाई प्रशिक्षण (आपूर्ति) ।	तालिम	४
४२.५.२	न्यून खाद्य सुरक्षा भएका साना किसानलाई सौर्य-सिमसिमे सिंचाई प्रणालीका मर्मत गरी सिंचाइको स्किमबाट थप आय बढाउन सिप विकासको तालिम (सिंचाई) ।	कृषक	२००
४२.६	युवा सञ्चालित साना व्यवसाय सामाजिक-पारिस्थितिकीय समृद्धिको जग हो भन्ने मान्यताका आधारमा विभिन्न विषयगत क्षेत्रमा प्राविधिक र व्यावसायिक सीपहरूको लागि युवाहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने (युवा विकास) ।		
४२.६.१	युवा किसानद्वारा सञ्चालित ग्रामीणस्तरीय बहुउद्देशीय कृषि नर्सरीहरूमा फलफूल, तरकारी, डालेघाँस र रूखका प्रजातिहरूका लागि युवा उद्यमीलाई प्रशिक्षण ।	नर्सरी	८
४२.६.२	उच्च तुलनात्मक लाभको भौगोलिक क्षेत्रहरूमा युवालाई किसानको रूपमा उदयीमान गराउन उनीहरूलाई व्यापार योजनाहरू बनाउन र कार्यान्वयन गर्न प्रशिक्षण ।	युवा	४०

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
४२.६.३	१०० जना कृषकहरूलाई कृषि-पशु (Agro-vet) विकासका सेवाका लागि व्यवसायिक योजना लागु गर्न प्रशिक्षण ।	व्यक्ति	१००
४२.६.४	कृषि-पशु विकासका सेवा र व्यवसायिक योजना बनाउन युवा किसानलाई प्रशिक्षण ।	व्यवसायिक स्किम	२४
४२.६.५	स्थानीय प्राविधिक तयार पार्न कृषि तथा पशु विज्ञान अध्ययनको लागि स्थानीय विद्यार्थीलाई सहयोग ।	व्यक्ति	१६
४२.६.६	१० जना युवालाई खानेपानी मिस्ट्री र अन्य सीपहरूको लागि तालिम ।	व्यक्ति	१६
४२.६.७	१५ जना युवाहरूलाई औषधि पसल सञ्चालन गर्न तालिम (स्वास्थ्य र पोषण) ।	व्यक्ति	१६
४२.६.८	बाख्रा र सँगुरको उद्यम-व्यवसायका लागि ७० जनालाई प्रशिक्षण र अध्ययन भ्रमण, र पुनर्ताजकिए कार्यक्रममा युवाको संलग्नता (उद्योग) ।	व्यक्ति	१००
४२.६.९	खाना पकाउने र लज व्यवस्थापनको प्रशिक्षणमा १० जना युवाको संलग्नता (पर्यटन र युवा विकास) ।	व्यक्ति	२५
४२.६.१०	संस्कृति संरक्षणका लागि संस्थागत विकास गर्न युवा क्लबहरूलाई तालिम (पर्यटन र युवा विकास) ।	तालिम × वर्ष	८
४२.६.११	महिला र गरिब सहितका १७५ जना युवाहरूलाई व्यवसायिक/सीप र उनीहरूको व्यवसायिक योजनाहरू बनाउन तालिम (मानव संसाधन विकास) ।	व्यक्ति	१७५
४२.६.१२	हाउस वाइरिङ्ग र विद्युतीय उपकरणहरू, सौर्य र वायोग्यास उपकरणहरू आदि जस्ता चीजहरूको मर्मत र सम्भारको निमित्त यूवाहरूलाई तालिम (उर्जा) ।	व्यक्ति	४०
४२.७	<i>गापा मा सुरक्षित प्रजनन स्वास्थ्य, परिवार नियोजन र सुरक्षित मातृत्व जस्ता अधिकार प्रदत्त प्रजनन सेवाहरूको सुनिश्चिताका क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।</i>		
४२.७.१	एम्बुलेन्स सेवाको व्यवस्थापनका लागि क्षमता विकास गर्न प्रशिक्षण (मानव संसाधन विकास) ।	व्यक्ति × पटक	४
४२.७.२	सूडेनीका लागि सीप विकास तालिम र प्राथमिक उपचारका सामग्रीहरू (Medical) पष्टन प्रदान (स्वास्थ्य र पोषण) ।	७२ TBA × वर्ष	२२५

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
४२.७.३	उदयीमान नयाँ प्रविधि र नविन अभ्यासहरूलाई मध्यनजर गरी खानेपानी आपूर्ति र सरसफाईका स्किमहरूको योजना, विकास र व्यवस्थापन प्रभावकारी बनाउन सदस्यहरूलाई तालिम (खानेपानी र सरसफाई) ।	तालिम	५
४२.७.४	योजनाहरूको सञ्चालन र मर्मत संभारका लागि प्रशिक्षण (खानेपानी र सरसफाई) ।	मर्मत × वर्ष	५
४२.८	गापाका कर्मचारी, नेता र अन्यहरूको सुशासन र ज्ञान व्यवस्थापन प्रणालीबारे क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।		
४२.८.१	सबै विषयगत क्षेत्रहरूको भौगोलिक सूचना प्रणालीमा विकसित तथ्यांक उत्पादन, संग्रह र पुनर्प्राप्ति र प्रचार प्रसार गर्न सूचना अधिकृतको क्षमता विकास (सुशासन) ।	तालिम × वर्ष	५
४२.८.२	सबै प्रकारका सुरक्षा तथा कसूरका घटनाहरू बायोमेट्रिकमा दर्ता अभिलेख राखनका लागि क्षमता विकास (शान्ति र सुरक्षा) ।	तालिम × वर्ष	५
४२.८.३	मानव अधिकार सम्बद्ध योजनाको तर्जुमा र यसको कार्यान्वयनलाई ध्यानमा राखी तथ्यपरक सूचनामा आधारित स्वतन्त्र न्याय प्रणालीका बारेमा 'न्यायीक समिति' का सबै सदस्यहरूको क्षमता विकास गर्न तालिम (नव अधिकार र न्याय प्रणाली) ।	तालिम × वर्ष	३
४२.८.४	'जनसंख्या कार्यक्रम र कार्यको ढाँचा' कार्यान्वयन गर्न र तथ्यांक सङ्कलन, विश्लेषण र अभिलेखीकरण इ. समेतका प्रगतिहरूको अनुगमनका लागि गापाका 'सामाजिक विकास समिति' का सदस्यहरूलाई प्रशिक्षण (मानव संसाधन विकास) ।	तालिम	५
४२.८.५	शिक्षकहरूलाई गुणस्तर शिक्षाका लागि नयाँ प्रविधिको प्रयोग र शिक्षाका समकालीन मुद्दा/विषयहरू सहितको प्रशिक्षण (शिक्षा)	तालिम × वर्ष	३

नोट: यस शीर्षकमा हुने कार्यक्रमहरू विषयगत क्षेत्रमा पनि छन् । हरेक विषयगत क्षेत्रमा मानव संसाधनका प्रारम्भिक कार्यहरू मात्र हुन्छन् तर मानव संसाधनको विकासमा लाने अधिकांश खर्च यस शीर्षकमा राखिएको छ । मानव संसाधनका लागि गरिने प्रत्येक विषयगत क्षेत्रको खर्चलाई कार्यक्रमको पूर्ण सम्पादन पश्चात विवरण तयार पारी गापा को समग्र मानव संसाधनको कार्यक्रमको एकमुष्ट प्रतिवेदन बनाउनु पर्दछ ।

५.८.४ अनुसन्धान तथा विकास

संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक शासन व्यवस्थालाई समावेशिताका माध्यमबाट सुदृढ गर्न र विकास व्यवस्थापनलाई नतिजामुखी बनाउन अनुसन्धान तथा विकासको अपरिहार्य रहन्छ । वैज्ञानिक अध्ययन

अनुसन्धान एवं विज्ञान र प्रविधिको आविष्कार, उन्नयन र विकासमा लगानी अभिवृद्धि गर्न तथा वैज्ञानिक, प्राविधिक, बौद्धिक र विशिष्ट प्रतिभाहरूको संरक्षण गर्ने राज्यका नीति रहेको छ । नीति अनुसन्धानको क्षेत्रमा लामो समयदेखि वातावरण, स्वास्थ्य तथा जनसंख्या अनुसन्धान केन्द्र, नेपाल स्वास्थ्य अनुसन्धान परिषद्, नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्, शैक्षिक अनुसन्धान तथा विकास केन्द्र, आर्थिक विकास तथा प्रशासन अनुसन्धान केन्द्र, नेपाल एसियाली अध्ययन केन्द्र, नीति अनुसन्धान प्रतिष्ठान, परराष्ट्र मामिला अध्ययन प्रतिष्ठान, विश्वविद्यालय तथा अन्य प्राज्ञिक संस्थाहरू, नेपाल प्रशासनिक प्रशिक्षण केन्द्र लगायतका क्रियाशील संस्थाहरू रहेता पनि तिनीहरूको योगदानलाई राष्ट्रिय विकासका आयामहरूमा आन्तरिकीकरण गरी मुलुकले उचित लाभ लिन थप काम गर्न बाँकी नै छ । यसै क्रममा नेपाल सरकारबाट नीति अनुसन्धान प्रतिष्ठानको गठन समेत गरी तथ्यमा आधारित नीतिको अध्ययन एवं अनुसन्धान गर्न खोजिएको छ ।

‘समृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली’ को राष्ट्रिय सोचलाई सफल बनाउन ऊर्जा, यातायात, पर्यटन, कृषि, शिक्षा, स्वास्थ्य, वन, वातावरण, शहरी विकास तथा वैदेशिक रोजगार र सामाजिक विकास जस्ता क्षेत्रगत विषयका नीतिहरू तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्न अध्ययन र अनुसन्धानको गहन भूमिका रहेको छ । साथै, हालसम्म पहिचान नभएका स्रोत-साधन पहिचान र यसको परिचालन गर्न तथा उपलब्ध स्रोत-साधनको अत्युत्तम उपयोग गर्ने वातावरण सृजना गर्न र मूलतः विकास नीति तर्जुमा कार्यान्वयन एवं पृष्ठपोषण गर्न अनुसन्धान तथा विकासको माध्यमबाट मार्ग प्रशस्त गर्नु आवश्यक हुन्छ ।

क. समस्या, चुनौती र अवसर

अनुसन्धानात्मक शिक्षा पद्धतिको विकास, अनुसन्धान प्रतिको उदाशीलता र यसको निमित्त न्यून बजेट परिचालन, अध्ययनमा आधारित विकास योजना निर्माणको प्रवृत्तिको प्रवर्धन, दक्ष जनशक्ति र श्रोत परिचालनजस्ता क्षेत्रमा गापाका निमित्त समस्या र चुनौतीहरू छन् । यसैगरी, अनुसन्धानात्मक योजना निर्माणमा सरकारी जोड, शिक्षालयहरूको व्यापक विस्तार जस्ता अवसरहरू पनि गापासंग छन् ।

ख. उपक्षेत्रगत स्रोत

तथ्य र ज्ञानमा आधारित अनुसन्धान, अनुसन्धानमा आधारित विकास ।

ग. लक्ष्य

गापाका सबै विषयगत क्षेत्रका आधार तथ्याङ्क र विकासका माग बमोजिम विषयगत अनुसन्धान गरी सत्यतथ्यका आधारमा दिगो विकास गर्ने ।

घ. उद्देश्यहरू

- दिगो विकासका लागि अनुसन्धानात्मक र विषयगत क्षेत्रका स्रोतको एकीकृत कार्यक्रमको कार्यान्वयनबाट स्रोतको उत्पादकत्व बढाउने ।
- विकासका लागि आवश्यक तथ्यांक उत्पादन गर्ने, संग्रह गर्ने, विस्तार गर्ने र उपयोग गर्ने ।

ड. अपेक्षित उपलब्धि

- तुलनात्मक लाभ/उच्च मूल्य कृषिबाली तथा पशु उत्पादन, कृषिबनसँग र कृषि सहकारीको व्यवस्थापनबाट व्यावसायीकरण, वतावरण, जलवायु/विपत् मैत्री सर्बकालीन सिंचाइ सौर्य पम्पद्वारा सिमसिमे सिंचाइ र यस प्रविधिको दिगो व्यवस्थापन, जलाशययुक्त सिंचाइ (सबै घरधुरी र जग्गाको जियोरिफरेन्स सहितको नापी र यसको लगत कम्प्युटरमा अध्यावधिक हुने, बाभो/खाली जग्गाको लगत सूची बनाइ जग्गाविहिनलाई उत्पादन बढाउन वितरण हुने साथै जग्गा/सम्पतिको एकीकृत मूल्याङ्कन हुने ।
- बेसीं स्तरीय जल/जैविक विविधता, वन र वन्यजन्तुहरूको वैज्ञानिक व्यवस्थापनका बारे अनुसंधान गर्न विश्वविद्यालयसँग सम्भौता हुने ।
- पहिरो र नदी काटान र अन्य सम्भाव्य जोखिम क्षेत्रहरू सहितको मौसम परिवर्तन अनुकूलन र विपद्को जोखिम न्यूनीकरण मूल्याङ्कन गरिएको जोखिमस्थलको नक्साङ्कन हुने ।
- REDD++को महत्व र वन्यस्रोतको परिमाण सहित पार्श्वीचित्र, जैव-सम्भाव्यता (Bio-prospecting) र समुदायको सम्पत्ती-अधिकारको पञ्जीकरण, भू-परिधि स्तरीय वन र जैविक विविधताको संरक्षण र वातावरणीय पर्यटन, एकीकृत पशुजन्य स्रोतमा आधारित उद्यमहरू (बाख्रा र सँगुर) र पशुको चाराको लागि कारखाना स्थापना गर्न सम्भाव्यता अध्ययन हुने ।
- सबै वार्डहरूमा निरक्षर व्यक्ति भएका स्थानहरूको पहिचान हुने ।
- एक कृषि-पशु व्यावहारिक शिक्षा स्थापना गर्न र १०+२ विद्यालयहरूमध्ये एक उत्कृष्ट विद्यालयलाई उच्च तथा गुणत्मक शिक्षाका लागि प्रवर्द्धन गर्न मूल्याङ्कन अध्ययन हुने ।

च. अनुमानित बागत

यस उपक्षेत्रका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा ५ वर्षको अवधिमा अनुमानित कूल बजेटको ०.४६% अर्थात रु. ५ करोड ३३ लाख लाग्नेछ ।

छ. रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू

क्र.स.	प्रमुख रणनीति / कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
४३.	अनुसन्धान तथा विकास		
४३.१	गापा को दिगो विकासका लागि अनुसन्धानात्मक र विषयगत क्षेत्रका स्रोतको एकीकृत कार्यक्रमको कार्यान्वयनबाट स्रोतको उत्पादकत्व बढाउने ।		
४३.१.१	भौगोलिक क्षेत्रमा तुलनात्मक लाभ एबम् उच्च मूल्य कृषि बाली तथा पशु उत्पादन हुनसक्ने बस्तुहरूलाई कृषिबनसँग एकीकृत गर्दै कृषि सहकारीको व्यवस्थापनबाट व्यवसायीकरण गर्न सम्भाव्यता अध्ययन (कृषि विकास) ।	अध्ययन	१

क्र.स.	प्रमुख रणनीति / कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
४३.१.२	गापाका क्षेत्रमा सौर्य पम्प द्वारा सिमसिमे सिंचाई र यस प्रविधिको दिगो व्यवस्थापनबारे सम्भाव्यता अध्ययन (सिंचाई) ।	अध्ययन	१
४३.१.३	राष्ट्रिय भू-उपयोग नीतिको मर्मअनुरूप मोदी गापाका सबै वार्डहरूको भू-प्रणाली र भू-क्षमताका लागि माटोको सर्वेक्षण र जोखिम मूल्याङ्कन अध्ययन (भू व्यवस्थापन) ।	सर्भे नक्सा	१
४३.१.४	गापाका सबै घरधुरी र जग्गाको जियोरिफरेन्स सहितको नापी गर्ने र यसको लगत कम्प्युटरमा अध्यावधिक राख्ने (भू व्यवस्थापन) ।	नापी नक्सा	१
४३.१.५	प्रयोजन विहिन अवस्थाका सबै जग्गाको लगतसूची तयार र सो लाई जग्गाविहिन/सुकुम्वासीहरूलाई वितरण (भू व्यवस्थापन) ।	पार्श्वचित्र	१
४३.१.६	सबै सराकारवालाहरूको जग्गा/सम्पतिको एकीकृत मूल्याङ्कन (भू व्यवस्थापन) ।	पार्श्वचित्र	१
४३.१.७	वेसी स्तरीय जल र जैविक विविधताबारे अनुसंधान गर्न अनुसंधान अनुदानका लागि विश्वविद्यालयसँग सम्झौता (जलस्रोत) ।	अनुसंधान	५
४३.१.८	पहिरो र नदी काटान र अन्य सम्भाव्य जोखिम क्षेत्रहरू सहितको मौसम परिवर्तन अनुकूलन र विपद्को जोखिम न्यूनीकरण मूल्याङ्कन गरिएको जोखिमस्थलको नक्साङ्कन (वातावरण, जलावायु परिवर्तन र प्रकोप न्यूनीकरण, र जलस्रोत) ।	जोखिमस्थलको नक्सा	१
४३.१.९	इन्टर्नेशिप र अनुसन्धानहरू मार्फत वन र वन्यजन्तुहरूको वैज्ञानिक व्यवस्थापनका लागि विश्वविद्यालयसँग सम्झौता (वन र जैविक विविधता) ।	अनुसंधान	१
४३.१.१०	महत्व र वन्यस्रोतको (जैविक विविधता र वन्यजन्तु) परिमाण सहितको बृत्तचित्र तयार (वन र जैविक विविधता)।	बृत्तचित्र	१
४३.१.११	जैव-सम्भाव्यता र स्थानीय ज्ञान, सीप र अभ्यासहरू, स्थानीय संस्कृति, प्रणाली र समुदायको सम्पत्ती-अधिकार को पंजीकरण (वन र जैविक विविधता) ।	रजिष्टर	१
४३.१.१२	गापा मा खनिज उत्खननका लागि सर्वेक्षण (खनिज स्रोत) ।	अध्ययन	१
४३.१.१३	एकीकृत पशुजन्य स्रोतमा आधारित उद्यमहरू (बाख्रा र सँगुर) र पशुको चाराको लागि कारखाना स्थापना गर्न सम्भाव्यता अध्ययन (उद्योग) ।	अध्ययन	१
४३.१.१४	दिगो काष्ठ बाली र काठ कारखानाको स्थापनाको लागि सम्भाव्यता अध्ययन (उद्योग) ।	अध्ययन	१
४३.१.१५	गापा मा बोतलमा पेय पानी र आलु चिप्सको कारखाना स्थापना गरी निर्यात गर्न सम्भाव्यता अध्ययन (उद्योग) ।	अध्ययन	१
४३.१.१६	सङ्कलन र चिस्यान केन्द्रहरू र निर्यातजन्य वस्तुहरूको व्यवसायिक योजनाहरूको लागि सम्भाव्यता अध्ययन (वाणिज्य) ।	संभाव्यता अध्ययन	१
४३.१.१७	गापाका सबै वार्डहरूमा निरक्षर व्यक्ति भएका स्थानहरूको पहिचान (शिक्षा) ।	मूल्याङ्कन	१

क्र.स.	प्रमुख रणनीति / कार्यनीति र कार्यक्रमहरु	एकाइ	लक्ष्य
४३.१.१८	उच्च तुलनात्मक भूगोल भएको स्थानमा एक कृषि-पशु व्यावहारिक शिक्षा स्थापना गर्न र विद्यालयहरु मध्ये एक उत्कृष्ट विद्यालयलाई उच्च तथा गुणत्मक शिक्षाका लागि प्रवर्द्धन गर्न मूल्याङ्कन अध्ययन... (शिक्षा) ।	अध्ययन	२

नोट: यस शीर्षकमा हुने कार्यक्रमहरु विषयगत क्षेत्रमा पनि छन् । हरेक विषयगत क्षेत्रमा अनुसन्धानका प्रारम्भिक कार्यहरुमात्र हुन्छन् तर अनुसन्धानमा लाग्ने खर्च यहाँ राखिएको छ । । अनुसन्धानमा गरिने प्रत्येक विषयगत क्षेत्रको खर्चलाई कार्यक्रमको पूर्ण सम्पादन पश्चात विवरण तयार पारी गापा को समग्र अनुसन्धानको कार्यक्रमको एकमुष्ट प्रतिवेदन बनाउनु पर्दछ ।

५.८. ५ वातावरण, जलवायु परिवर्तन र विपद् व्यवस्थापन

वातावरण सामाजिक, आर्थिक तथा दिगो विकाससँग प्रत्यक्ष सम्बन्ध राख्ने विधा हो । नेपालको संविधानले स्वच्छ र स्वस्थ वातावरणमा बस्ने जनताको मौलिक अधिकारको रुपमा प्रत्याभूती गराएको छ र यसलाई राज्यले उच्च प्राथमिकतामा राखेको छ । यसका लागि नेपाल सरकारले वातावरण संरक्षण ऐन-२०७६ पनि लागु गरेको छ । स्थानीय तहमा वातावरणीय सक्षमता हासिल गर्न जलवायु अनुकूलन कार्यक्रम सञ्चालनमा पनि छन् । वातावरण संरक्षण स्थानीय तहको कार्य क्षेत्रभित्र पनि पर्दछ ।

जलवायु परिवर्तन विश्वव्यापी देखापरेको एक गम्भिर समस्या हो । नेपालको अधिकतम तापक्रम प्रतिवर्ष सरदर ०.०५६० सेल्सियसले बढेको छ । नेपालले कूल हरित गृह ग्याँसको करीब ०.०२७% उत्सर्जन गरे पनि वायुमण्डलीय तापक्रम वृद्धि र भौगर्भिक/भू-बनोटका आधारमा जलवायु परिवर्तनको असर बढी परेको छ र यसले सबै क्षेत्र कृषि, जल संसाधन, वन, जैविक विविधता, मानव स्वास्थ्य, पूर्वाधार र प्रकोपमा असर पारेको छ । राष्ट्रिय जलवायु परिवर्तन नीति-२०६७ कार्यान्वयन, राष्ट्रिय अनुकूलन कार्य-२०६७ र स्थानीय अनुकूलन योजना-२०६८ ले गापा को समग्र विकास योजनाको मूलधार जलवायु परिवर्तन अनुकूलनलाई सहयोग पुऱ्याउँछ । नेपाल कमजोर भौगर्भिक/भू-बनोट, मौसमको विषमता, जलवायु परिवर्तन, दोहोरीरहने बहुप्रकोप घटना, अव्यवस्थित पूर्वाधार, जोखिम तथा असंवेदनशील विकास निर्माण कार्य लगायतका कारण प्राकृतिक तथा गैरप्राकृतिक विपद्को अत्याधिक जोखिममा रहेको मुलुकमध्ये एक हो । अझ, सक्रिय भूकम्पीय क्षेत्र, गतिशील पर्वत श्रृंखला, अस्थिर र भिरालो जमिनका कारण नेपाल भूकम्पीय जोखिमको दृष्टिले विश्वमा ११ औं तथा बाढी पहिरोको दृष्टिले ३० औं अति जोखिम मुलुकको रुपमा चिनिन्छ ।

संबैधानिक प्रत्याभूति, विपद् जोखिम न्यूनीकरण राष्ट्रिय नीति-२०७५, विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन-२०७४, विपद् जोखिम न्यूनीकरण राष्ट्रिय रणनीतिक कार्ययोजना (२०१८-२०३०) जस्ता राष्ट्रिय स्तरका नीतिहरुले विपद् र जोखिमबाट स्थानीय तहमा हुने क्षतिलाई न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन गर्ने आधार दिन्छ । संविधानले प्राकृतिक प्रकोपबाट हुने जोखिम न्यूनीकरण गर्न पूर्व सूचना, तयारी, उद्धार, राहत तथा पुनर्स्थापना गर्ने नीति अवलम्बन गर्दै विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यलाई स्थानीय तहको एकल

अधिकार तथा संघ, प्रदेश तथा स्थानीय तहको साझा अधिकारको रूपमा राखेको छ । त्यसैगरी, प्राकृतिक तथा गैरप्राकृतिक विपद् पूर्व तयारी, उद्धार, राहत र पुर्नलाभ कार्य संघ र प्रदेशको साझा अधिकारको सूचिमा छ । यस जिम्मेवारीलाई योजनाबद्ध र व्यवस्थित ढङ्गले कार्यन्वायन गर्न विगतका विपद् घटनाहरूबाट पाठ सिक्दै सेण्डाई कार्यढाँचा (२०१५-२०३०), जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी पेरीस सम्झौता, अडिस अबाबा कार्ययोजना तथा दिगो विकासका लक्ष्यहरू ९ र ११ लगायतका अन्तराष्ट्रिय प्रतिबद्धताहरू समेटि विपद्बाट हुने जोखिम न्यूनीकरण/व्यवस्थापन गर्न सहयोग पुऱ्याउँछ ।

क. समस्या, चुनौती र अवसर

मोदी गापा मा वातावरणीय मुद्दाहरू, फोहोर व्यवस्थापन र प्रदूषण नियन्त्रणमा जागरूकता बढेको त देखिन्छ तर अपेक्षित परिणाम भने हुन सकेको छैन । यस क्षेत्रमा मुख्य चुनौतीहरू भनेको पूर्वाधार विकास र वातावरण संरक्षण, ठोस फोहोर व्यवस्थापन, कृषि रसायन, र प्रदूषण नियन्त्रण बीच असंतुलन कायम हुनु हो । त्यस्तै गापामा पानीको स्रोत व्यवस्थित नहुनु, बाढी पहिरो, असिनाको प्रकोप, जलवायु परिवर्तनको प्रभाव बढ्नु केही जल्दाबल्दा चुनौतीहरू हुन् । नदीबाट हुने जग्गा कटानको समस्या अझै पनि विद्यमान छ । निर्माण कार्यहरू विशेषतः ग्रामीण सडकहरूको अत्याधिक निर्माणले उचित प्राविधिक निर्देशनहरूको अनुसरण नगर्दाको जोखिम सबैभन्दा भयावह छ । तथापि जमिन र पानीका संरक्षण गम्भिरताका साथ कार्यान्वयन गरेमा पानीको उपलब्धतामा सुधार हुने, नदी कटानबाट जमिन बचाउन सकिने र समग्र विकासमा प्रकोप जोखिम व्यवस्थापनलाई संस्थागत र प्रवाहित गर्न सकिने अवसरहरू पनि छन् ।

ख. अपेक्षित लक्ष्य

सन्तुलित वातावरण र विपद्बाट सुरक्षित मोदी गाउँपालिका ।

ग. लक्ष्य

जलवायु परिवर्तन र प्रकोप जोखिम व्यवस्थापनलाई ध्यानमा राखी प्रदूषण नियन्त्रण, फोहोर व्यवस्थापन, जल र हरियाली प्रवर्द्धन मार्फत् दिगो विकास सुनिश्चित गर्ने ।

घ. उद्देश्यहरू

- पर्यावरणीय अखण्डता दिगो विकासको जग हो भन्ने मान्यताका आधारमा पूर्वाधार र औद्योगिक विकासका आयोजनाहरूबाट वातावरणमा पर्ने नकरात्मक प्रभावहरूलाई न्यूनीकरण गर्न स्थानीय संयन्त्रको स्थापना गर्ने ।
- ठोस फोहोर स्रोतहरूको परिचालनप्रति अनिच्छा (Refuse), पुनर्प्रयोग (Reuse) र पुनर्स्थापना (Recycle) का लागि संयन्त्रको स्थापना तथा 'शुन्य ठोस फोहोर' को सिद्धान्त अनुरूप ठोस फोहोर व्यवस्थापन गर्ने ।

- वन संरचना, जैविक विविधता र पानी व्यवस्थापनमा विशेष ध्यान दिएर भौतिक पूर्वाधार विकास र प्राकृतिक वातावरण संरक्षण बीच सन्तुलन कायम गर्न र सबै प्रकारको प्रदूषण न्यूनीकरण गर्ने ।
- मौसम परिवर्तन र विपद्को जोखिम न्यूनीकरणका मुद्दाहरू सम्बोधन गर्न संस्थागत संयन्त्र स्थापना गर्ने ।
- वातावरण, मौसम परिवर्तन र विपद्बाट जोखिम न्यूनीकरण गर्न स्थानीय समुदायमा जनचेतना बढाउने ।

इ. अपेक्षित उपलब्धि

- 'वातावरण, मौसम परिवर्तन र विपद् व्यवस्थापनको नीति, कार्यक्रम र कार्यको ढाँचा' निर्माण हुने र सबै विकास परियोजनामा समाहित/प्रवाहित हुने, आइ.ई.ई.ई. आइ.ए.का मापदण्डहरूको पालना हुने, सरोकारवालाहरू/ गैरसरकारी संस्थाहरूसँग हरित परियोजनाहरूको सहकार्य हुने ।
- 'शुन्य ठोस फोहोर' को सिद्धान्त सबै विद्यालयका पाठ्यक्रम र कार्यालयहरूमा समावेश हुने, सबै विद्यालय, कार्यालय, र गाउँ-बजार केन्द्रहरूको मानकीकरण 'शुन्य ठोस फोहोर' को आधारमा र घरहरूको शौचालयको आधारमा जाँचसूची प्रमाणीकरण गरी अनुदानको व्यवस्था, पानीको स्रोत, वन जस्ता सार्वजनिक स्थान र संवेदनशील वातावरणीय क्षेत्रमा प्रदूषण र ठोस फोहोर व्यवस्थापनका लागि 'साइन पोस्ट', 'ठोस फोहोर' व्यवस्थापनमा योगदान पुऱ्याउनेलाई सम्मान तथा पुरस्कार इत्यादि हुने । विद्यालय, कार्यालय, बजार केन्द्रहरू र प्रमुख बस्ती क्षेत्रबाट सङ्कलन गर्न ढुवाङ्ग राख्न गैरसरकारी संस्था र सामुदायिक सङ्गठनहरूको परिचालन, वार्डमा ठोस फोहोर सङ्कलन केन्द्र को स्थापना हुने र प्लास्टिक, बोतल र कागजका प्याकिङ्ग बाकसहरूलाई 'फिर्ति योजना' मार्फत पुनर्स्थापना र ठोस फोहोरमा कटौती गर्ने कार्यको शुरुवात हुने ।
- विशेष भूमिका, जिम्मेवारी र जलवायु अनुकूलनको राष्ट्रिय कार्यक्रम NAPA लागु गर्न आवश्यक रकम सहितको गापाको मुख्यालयमा र प्रत्येक वार्डमा विपद् व्यवस्थापन समितिको गठन तथा विपद्को जोखिम न्यूनीकरण आपतकालीन कोषको स्थापना, ग्रामीण स्तरीय CCA/DRR समिति प्रत्येक वार्डमा गठन हुने, विद्यमान DRR उद्धार भवनमा भाँडा, अन्य वन्दोबस्तीका सामग्रीहरू र सुविधाहरूमा सुधार हुने, वार्डका प्रमुख विद्यालयहरूमा वातावरणीय अनुगमन केन्द्रको स्थापना र वातावरणीय तथ्यांक सङ्कलन गर्न शिक्षक र विद्यार्थीहरूको क्षमता अभिवृद्धि हुने ।
- मोबाइल Apps र एफ.एम. रेडियोबाट विपद् व्यवस्थापनबारे सूचना प्रसारण, जनचेतना अभियान, सम्बद्ध प्रमुख विश्व दिवसहरू मनाउने व्यवस्था, महिला समूह, युवा क्लब, पानी उपभोक्ता समिति, वातावरण संरक्षण क्लब र विद्यालयहरू परिचालन हुने ।

च. अनुमानित लागत

यस उपक्षेत्रका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा ५ वर्षको अवधिमा अनुमानित कूल बजेटको १.४% अर्थात रु. १६ करोड ३२ लाख १५ हजार लानेछ ।

छ. रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
४४.	वातावरण, जलवायु तथा प्रकोप		
४४.१	पूर्वाधार र औद्योगिक विकासका आयोजनाहरूबाट वातावरणमा पर्ने नकारात्मक प्रभावहरूलाई न्यूनीकरण गर्न स्थानीय संयन्त्रको स्थापना गर्ने ।		
४४.१.१	वातावरण, मौसम परिवर्तन र विपद् व्यवस्थापनको नीति, कार्यक्रम र कार्यको ढाँचा निर्माण कार्य ।	नीति, कार्यक्रम र कार्यको ढाँचा	१
४४.१.२	वातावरणीय र हरित विकासको कार्यक्रमहरूको अवधारणा सबै प्रकारका विकास परियोजनाहरूमा समावेशीकरण ।	समन्वय × पटक	३०
४४.१.३	गापाका सबै विकास परियोजनाहरूमा आइ.ई.ई, ई.आई.ए. जस्ता सबै वातावरणीय मापदण्डहरूको कार्यान्वयन ।	अनुगमन × पटक	२००
४४.१.४	हरित परियोजनाहरूको कार्यान्वयन गर्न सरोकारवालाहरू र गैरसरकारी संस्थाहरूसँग सहकार्य ।	परियोजनाहरू	१०
४४.२	गापा मा 'शून्य ठोस फोहोर' को सिद्धान्त अनुरूप ठोस फोहोर व्यवस्थापनको थालनी गर्ने ।		
४४.२.१	'शून्य ठोस फोहोर' को सिद्धान्त सबै विद्यालयहरूका पाठ्यक्रममा र कार्यालयहरूमा समावेश गर्ने कार्य ।	पाठ्यक्रम/संहिता × वर्ष	१
४४.२.२	सबै विद्यालय, कार्यालय, र गाउँ-बजार केन्द्रहरूको मूल्यांकन 'शून्य ठोस फोहोर' को आधारमा र सबै घरहरूको मूल्यांकन अनिवार्य शौचालयको आधारमा जाँचसूची प्रमाणीकरण गरेर मात्र सरकारी अनुदान दिने व्यवस्था ।	अनुगमन	२०
४४.२.३	पानीको स्रोत, वन, बजार केन्द्र, स्कूल र कार्यालयहरू जस्ता सार्वजनिक स्थान र संवेदनशील वातावरणीय क्षेत्रहरूमा प्रदूषण र ठोस फोहोर व्यवस्थापनका लागि 'साइन पोस्ट' राख्ने व्यवस्था ।	साइन पोस्ट	२००
४४.२.४	कुहिने र नकुहिने फोहर अलग अलग जम्मा गर्न हरेक घर तथा प्रतिष्ठानमा कन्टेनरको व्यवस्थाको निम्ति सहभागितात्मक सहयोग ।	संख्या	२,०००
४४.२.५	'ठोस फोहर' रहित गापा बनाउन उल्लेख्य योगदान पुर्‍याउने विद्यालय, कार्यालय र गाउँहरूलाई सम्मान तथा पुरष्कार ।	पुरष्कार × वर्ष	१५
४४.२.६	ठोस फोहोर व्यवस्थापनको लागि सचेतना अभियान ।	अभियान × पटक × वर्ष	१५

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
४४.२.७	अस्पतालजन्य फोहरको विशेष व्यवस्थापन	व्यवस्थापन	१
४४.३	बहिष्करण (Refuse), पुनर्प्रयोग (Reuse) र पुनर्स्थापना (Recycle) जस्ता व्यवहारिक सिद्धान्तहरू लागु गर्दै गापा मा ठोस फोहोर स्रोतहरूको परिचालन गर्ने ।		
४४.३.१	सबै विद्यालय, कार्यालय, बजार केन्द्रहरू र प्रमुख बस्ती क्षेत्रबाट फोहर सङ्कलन गर्न कन्टेनर राख्ने कामको शुरुवात गर्न गैरसरकारी संस्था र सामुदायिक सङ्गठनहरूको परिचालन ।	× परियोजना × वर्ष	४०
४४.३.२	व्यावसायिक समूहहरू परिचालन गरी फोहोर स्रोतहरूलाई छुट्याउन, पुनर्प्रयोग गर्न र पुनर्स्थापना गर्न प्रत्येक वार्डमा ठोस फोहोर सङ्कलन केन्द्रको स्थापना ।	फोहोर सङ्कलन केन्द्र	८
४४.३.३	प्लास्टिक, बोतल र कागजका प्याकिङ्ग बाकसहरूलाई 'फिर्ति योजना' मार्फत पुनर्स्थापना र ठोस फोहोरमा कटौती गर्ने कार्यको शुरुवात ।	मोटामोटी × पटक	८
४४.३.४	जथाभावी ठोस फोहोर गर्नेलाई कानूनी प्रावधान अनुरूप दण्ड सजायको व्यवस्था कार्यान्वयन ।	अनुगमन × पटक × वर्ष	४०
४४.४	मौसम परिवर्तन र विपद्को जोखिम न्यूनीकरण का मुद्दाहरू सम्बोधन गर्न गापा मा संस्थागत संयन्त्र स्थापना गर्ने ।		
४४.४.१	विशेष भूमिका, जिम्मेवारी र जलवायु अनुकूलनको राष्ट्रिय कार्यक्रम ल्भए लागु गर्न आवश्यक रकम सहितको गापाको मूख्यालयमा र प्रत्येक वार्डमा विपद् व्यवस्थापन समितिको गठन ।	CCA/DDR × वर्ष	४०
४४.४.२	प्रत्येक वार्डका पहिरो र नदी काटान, र अन्य सम्भावित जोखिम स्थल सहितको मौसम परिवर्तन अनुकूलन र विपद्को जोखिम न्यूनीकरणका लागि जोखिमस्थलहरूको नक्शाङ्कन (अनुसंधान र विकास, र जलस्रोत) ।	नीतिगत	१
४४.४.३	गाउँमा मौसम परिवर्तन र विपद्को जोखिम न्यूनीकरण गर्न विशेष भूमिका र जिम्मेवारी सहितको ग्रामीण स्तरीय समिति प्रत्येक वार्डमा गठन ।	समिति	८
४४.४.४	प्रत्येक समितिको लागि विपद्को जोखिम न्यूनीकरण आपतकालिन कोषको स्थापना ।	DRR आपतकालिन कोष × वर्ष	५
४४.४.५	विद्यमान उद्धार भवनमा भाँडा, अन्य बन्दोवस्तीका सामग्रीहरू र सुविधाहरूमा सुधार ।	सामग्री × वर्ष	५
४४.४.६	प्रत्येक वार्डका प्रमुख विद्यालयहरूमा वातावरणीय अनुगमन केन्द्रको स्थापना, र विशेष निर्देशिका सहित वातावरणीय तथ्यांक सङ्कलन गर्न शिक्षक र विद्यार्थीहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने व्यवस्था ।	वातावरणीय केन्द्र	८
४४.४.७	मोबाइल एप्स र एफ.एम. रेडियो स्टेशनहरूबाट नियमित रूपमा विपद् जोखिम न्यूनीकरणबारे सूचना/सामग्री प्रसारण ।	मोटामोटी	१

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
४४.५	गापा मा वातावरण, मौसम परिवर्तन प्रभाव र विपद्बाट जोखिम न्यूनीकरण गर्न स्थानीय समुदायमा व्यापक जनचेतना बढाउने ।		
४४.५.१	प्रत्येक वार्डमा स्कूलबाट घरधुरीसम्म वातावरण, मौसम परिवर्तनको प्रभाव र विपद्को जोखिम न्यूनीकरण जनचेतना अभियान ।	अभियान × पटक × वर्ष	१६
४४.५.२	वातावरण, सिमसार, जैविक विविधता, मौसम परिवर्तन र विपद्सँग सबद्ध प्रमुख विश्व दिवसहरू मनाउने निरन्तर व्यवस्था ।	पटक × वर्ष	३०
४४.५.३	मौसम परिवर्तन अनुकूलन, विपद् न्यूनीकरण र जलाधार संरक्षण गर्न अभिमुखीकरण, र महिला समूह, युवा क्लब, पानी उपभोक्ता समितिको परिचालन ।	अभिमुखीकरण × वर्ष	५
४४.५.४	सबै विद्यालयका पाठ्यक्रममा संरक्षण शिक्षा लागू र अतिरिक्त गतिविधिहरू सञ्चालन ।	विद्यालय × वर्ष	२७०
४४.५.५	सबै विद्यालयमा वातावरण, मौसम परिवर्तन अनुकूलन र विपद् न्यूनीकरणबारे वातावरण संरक्षण क्लब र यसका गतिविधि नियमित गर्न सहयोग ।	क्लबका गतिविधि	२७०
४४.५.६	वार्षिक चाडहरू, स्कूल प्रतियोगिता, एफ.एम. रेडियो कार्यक्रमहरू जस्ता कार्यक्रम गरी मौसम परिवर्तन अनुकूलन र विपद् न्यूनीकरण, डीआरआर, जैविक विविधता संरक्षण आदिको लागि जनचेतना अभियान सञ्चालन ।	अभियान × पटक	५

५.९. समष्टिगत आर्थिक नीति

नेपालको संविधानको अनुसूची ८ र ९, स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४, अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४ र प्राकृतिक श्रोत तथा वित्त आयोग ऐन २०७४ ले स्थानीय तहलाई आफ्नो आर्थिक अधिकार क्षेत्रभित्र रहेर राजश्व संकलन, माथिल्ला सरकारबाट राजश्व बाँडफाँड, अनुदान र ऋण प्राप्त गर्न तथा सीमित आन्तरिक ऋण परिचालन गर्ने र सो को परिचालन गरी सार्वजनिक खर्च गर्न सक्ने अधिकार प्रदान गरेको छ । यिनै संवैधानिक र कानूनी आधारमा हरेक स्थानीय तहले आफ्नो समष्टिगत आर्थिक नीति तय गर्नु पर्ने हुन्छ । यस सन्दर्भमा स्थानीय तहले आफ्नो सभाबाट स्थानीय आर्थिक ऐन, नियम, कार्यविधि, नीति तथा कार्यक्रम निर्माण गर्नुपर्ने हुन्छ ।

५.९.१ सार्वजनिक खर्च

संविधान र स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ ले व्यवस्था गरे बमोजिमको खर्च जिम्मेवारी बहन गर्न र स्थानीय सार्वजनिक सेवा प्रवाह गर्न स्थानीय तहले आफ्नो सार्वजनिक खर्च प्रणालीलाई व्यवस्थित

गर्नुपर्दछ । स्थानीय स्तरका विकास आयोजना, आधारभूत र माध्यमिक शिक्षा, आधारभूत स्वास्थ्य र सरसफाई, खानेपानी, स्थानीय सडक तथा सिंचाई पूर्वाधार, कृषि तथा पशु सेवा, स्थानीय वन, वातावरण तथा जैविक विविधता संरक्षण, सामाजिक सुरक्षा, साना जल तथा उर्जा आयोजना, विपद् व्यवस्थापन, स्थानीय तथ्यांक व्यवस्थापन र सुशासन जस्ता क्षेत्रमा आफ्नो श्रोत र साधनलाई परिचालन गर्ने जिम्मेवारी स्थानीय तहलाई दिइएको छ । यसै अनुरूपका कार्य सम्पादन र सेवा प्रवाहको निमित्त मोदी गापा ले पनि पारदर्शी, प्रभावकारी र किफायती ढंगले आफ्नो सार्वजनिक खर्च व्यवस्थापन गर्न आवश्यक नीति नियम, कार्यविधि, संरचनाको व्यवस्थापन सहितको योजना निर्माण र कार्यान्वयन गर्नु आवश्यक छ । यसको सम्बोधन स्वरूप निम्नानुसारको सार्वजनिक खर्च व्यवस्थापन योजना तयार गरिएको छ ।

क. समस्या, चुनौती र अवसर

सीमित श्रोत तथा असीमित जनअपेक्षा मोदी गापाको मुख्य चुनौती हो । त्यसैगरी, सार्वजनिक खर्चलाई पूँजी निर्माण, उत्पादन र रोजगारी श्रृजना गर्नसक्ने क्षेत्रमा केन्द्रित गर्नु, सार्वजनिक निर्माण कार्यमा गुणस्तर र पारदर्शिता कायम राख्नु, सीमान्तकृत समुदाय र भौगोलिक क्षेत्र अनुरूप समन्यायिक विकास गर्नु, जनप्रतिनिधिहरूको क्षेत्रगत र दामाशाही बजेट विनियोजनको मानसिकता हटाइ आवश्यकता र योजनाबद्ध बजेट विनियोजनको परिपाटी स्थापित गर्नु जस्ता चुनौतीहरू गापा ले व्यहोर्दै आएको छ । त्यस्तै, योजना तर्जुमाका निमित्त पर्याप्त तथ्यांकको कमी, खर्च प्राथमिकताको उचित निर्धारण र कुशल बजेट विनियोजन एवं कार्यान्वयनमा कमी, दक्ष जनशक्तिको अभाव, लक्ष भन्दा कम पूँजीगत खर्च, योजनामा फेरबदल तथा बजेट रकमान्तर, व्यवस्थित सार्वजनिक खर्च प्रणालीको ढाँचाको अभाव, कमजोर अनुगमन प्रणाली जस्ता समस्याहरू पनि गापाले भोग्दै आएको छ । यी सबका बाबजुद बढ्दो राजश्व श्रोत, संघ तथा प्रदेशको अनुदान, सहयोग र समन्वय, गापाको योजना छनौट, बजेट निर्माण तथा कार्यान्वयन क्षमतामा क्रमिक सुधार, नगरवासी र जनप्रतिनिधिहरूमा विकास कार्यप्रति बढ्दो चासो र प्रतिबद्धता जस्ता कुराहरू अवसरको रूपमा सहयोगीसिद्ध भएका छन् ।

ख. उपक्षेत्रगत सीत

योजनाबद्ध, सुव्यवस्थित, पारदर्शी र परिणाममुखी सार्वजनिक खर्च प्रणाली ।

ग. लक्ष्य

चुस्त दुरुस्त सार्वजनिक खर्च प्रणालीको माध्यमबाट उपलब्ध साधन र श्रोतको प्रभावकारी र किफायतीपूर्वक परिचालन गरी गापामा प्रभावकारी सार्वजनिक सेवा प्रवाह र दिगो आर्थिक सामाजिक समृद्धि हासिल गर्ने ।

घ. उद्देश्यहरू

- सार्वजनिक खर्चको पारदर्शी, मितव्ययी र प्रभावकारी उपयोगको माध्यमबाट गापा मा सन्तुलित आर्थिक सामाजिक विकास र सेवा प्रवाह गर्ने ।

- उत्पादन र रोजगारी प्रवर्धन, पूँजी निर्माण र राजश्वको आधार वृद्धिसंग सम्बन्धित पूर्वाधारको क्षेत्रमा श्रोतको प्रभावकारी परिचालन गर्ने ।

इ. अपेक्षित उपलब्धि

- सार्वजनिक खर्च प्रणाली थप योजनाबद्ध, व्यवस्थित, सुदृढ, पारदर्शी र परिणाममुखी हुनेछ ।
- गापाको श्रोतको व्यवस्थित विनियोजन र कार्यान्वयन क्षमता सुदृढ भएको हुनेछ ।
- गापाको श्रोत उत्पादन तथा रोजगारी प्रवर्धन र पूँजी निर्माणको क्षेत्रमा केन्द्रित हुँदै गएको हुनेछ ।
- गापा सन्तुलित सामाजिक आर्थिक विकास र सेवा प्रवाहतर्फ उन्मुख भएको हुनेछ ।

च. अनुमानित लागत

यस उपक्षेत्रका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा ५ वर्षको अवधिमा अनुमानित कूल बजेटको ०.०९% अर्थात रु. १ करोड ०२ लाख ६५ हजार लाग्नेछ ।

छ. रणनीति/कार्यनीति तथा कार्यक्रमहरू

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
४५.	तथ्यांक प्रणाली		
४५.१	सार्वजनिक खर्चको पारदर्शी, मितव्ययी र प्रभावकारी उपयोगको माध्यमबाट गापा मा सन्तुलित आर्थिक सामाजिक विकास र सेवा प्रवाह गर्ने ।		
४५.१.१	संघ र प्रदेशको समन्वयमा गापा को एक व्यवस्थित “सार्वजनिक खर्च प्रणालीको ढाँचा” को तयारी ।	सार्वजनिक खर्च प्रणालीको ढाँचा	१
४५.१.२	एकीकृत र वार्षिक योजना तथा बजेटबीच तादात्म्यता कायम हुने गरी कार्यक्रमहरूको प्राथमिकीकरण र श्रोत सुनिश्चितताको निमित्त गापा को मध्यकालीन खर्च संरचनाको निर्माण र प्रभावकारी कार्यान्वयन ।	मध्यकालीन	१
४५.१.३	गापा का सबै खरीद कारोबारमा सार्वजनिक खरीद कानूनको कडाइका साथ पालना र त्यसको अनुगमन ।	अनुगमन	५
४५.१.४	जनप्रतिनिधिहरूलाई बजेट निर्माण र कार्यान्वयन सम्बन्धी अभिमुखीकरण तालिम ।	तालिम	४
४५.१.५	लाभ लागत विश्लेषणको आधारमा योजना छनौट गर्ने प्रणालीको अवलम्बन ।	नीतिगत	१
४५.१.६	पूँजीगत खर्च प्रोत्साहन र पूर्ण उपयोगको लागि आवश्यक नियम, कार्यविधि, दक्ष जनशक्तिको व्यवस्था, अनुगमन प्रणाली र कार्यतालिका सहितको एक “पूँजीगत खर्च परिचालन संक्षिप्त कार्ययोजना” निर्माण र कार्यान्वयन ।	कार्ययोजना	१

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
४५.१.७	वित्तीय अनुशासन कायम गर्ने र गुणस्तरीय काम सहित समयमै योजना सम्पन्न गर्ने सर्वोत्कृष्ट निर्माण उपभोक्ता समितिलाई पुरस्कार ।	पुरस्कार × वर्ष	१५
४५.१.८	विकास आयोजना/कार्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनको निमित्त संघ र प्रदेश सरकारको समन्वयमा गापा को एक “आयोजना व्यवस्थापन निर्देशिका” को तयारी ।	निर्देशिका	१
४५.१.९	संघ र प्रदेश सरकारको समन्वयमा गापा को सम्पूर्ण वित्तीय प्रणालीलाई एकीकृत सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापन सूचना प्रणालीसंग जोड्ने गरी आधुनिक सूचना प्रविधि (सफ्टवेयर) मा आधारित वित्तीय सूचना प्रणालीको व्यवस्था ।	सफ्टवेयर	१
४५.१.१०	पूर्ण रूपमा विद्युतीय प्रणालीमा आधारित सार्वजनिक खर्च भुक्तानी व्यवस्था ।	सफ्टवेयर	१
४५.१.११	गापा को राजश्व संकलन र सार्वजनिक खर्च सम्बन्धी जानकारी विद्युतीय माध्यमबाट सार्वजनिकीकरण गर्ने व्यवस्था ।	विद्युतीय होर्डिङ्ग बोर्ड	१
४५.१.१२	सार्वजनिक खर्चको एकीकृत अनुगमनको व्यवस्था र मध्यमकालीन खर्च समीक्षा ।	अनुगमन × वर्ष	१०
४५.२	उत्पादन र रोजगारी प्रवर्धन, पूँजी निर्माण र राजश्वको आधार वृद्धिसंग सम्बन्धित पूर्वाधारको क्षेत्रमा श्रोतको प्रभावकारी परिचालन गर्ने ।		
४५.२.१	मुख्य पूर्वाधार निर्माण र कृषि तथा गैर कृषि क्षेत्रमा उद्योग स्थापनामा जोड सहित नीति निर्माण र स्थानीय स्रोतहरूको परिचालन ।	नीतिगत	१
४५.२.२	सार्वजनिक खर्च परिचालन गर्दा तुलनात्मक लाभ र निर्यातमूलक उद्योग व्यवसायलाई प्रोत्साहन ।	नीतिगत	१
४५.२.३	सार्वजनिक खर्चमा जनसहभागितात्मक र साभेदारीमूलक योजनाहरूलाई प्राथमिकता ।	नीतिगत	१
४५.२.४	गापा मानव पूँजी निर्माणको निमित्त सार्वजनिक खर्चमा शिक्षा र स्वास्थ्य क्षेत्रलाई प्राथमिकता ।	नीतिगत	१

५. ९. १ राजश्व परिचालन

नेपालको संविधानको अनुसूची ८ अनुसार स्थानीय तहको वित्तीय अधिकार अन्तरगत स्थानीय तहहरूले सम्पत्ति कर(घरजग्गा कर), घरबहाल कर, घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क, सबारी साधन कर, भूमिकर (मालपोत), मनोरञ्जन कर, विज्ञापन कर र व्यवसाय कर लगाउँन सक्नेछन् र गैरकर अन्तरगत सेवा शुल्क, दस्तुर, पर्यटन शुल्क र दण्ड जरिवाना लगाउन सक्नेछन् । स्थानीय तहको वित्तीय अधिकारका सम्बन्धमा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ ले पनि दफा ५४ देखि दफा ६३ सम्म व्यवस्था गरेको छ । तर उक्त ऐन र नेपाल

सरकारको आर्थिक ऐन २०७५ ले प्रदेश र नगरपालिका वा नगरपालिकाको दोहोरो अधिकार क्षेत्र भित्रका कर निर्धारण, संकलन तथा बाँडफाँड गर्ने सम्बन्धमा पनि विशेष व्यवस्था गरेको छ । जसअनुसार घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क र सबारी साधन करको दर निर्धारण तथा संकलन प्रदेशले गर्ने तर टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा र इ-रिक्साको सबारी करको दर निर्धारण तथा संकलन गाउँपालिका/नगरपालिकाहरूले आफ्नो कोषमा जम्मा गर्नसक्ने छन् । मोदी गापाले सम्पत्ति तथा मालपोत कर, व्यवसाय कर, वित्तीय तथा सामाजिक क्षेत्र, विज्ञापन कर, मनोरञ्जन कर, मूल्यांकन सेवा शुल्क, सिफारिश दस्तुर, नक्सापास दस्तुर, घरबहाल कर जस्ता शीर्षकमा कर तथा गैरकर राजश्व संकलन गर्दै आएको छ । यस गापा ले पनि पारदर्शी, प्रभावकारी र किफायती ढंगले राजश्व परिचालन गर्न आवश्यक नीति नियम, कार्यविधि, संरचनाको व्यवस्थापन सहितको योजना निर्माण र कार्यान्वयन गर्नु आवश्यक छ। यसको सम्बोधन स्वरूप निम्नानुसारको राजश्व परिचालन योजना तयार गरिएको छ ।

क. समस्या, चुनौती र अवसर

यस गापामा सीमित राजश्व आधार, सबै करदाताहरूलाई करको दायराभित्र ल्याउनु, कतिपय करहरू सम्बन्धमा क्षेत्राधिकार समेतका कानूनी अस्पष्टता, छिमेकी स्थानीय तहको राजश्व नीति, कर र सेवा प्रवाहकोबीच तालमेल मिलाउनु जस्ता चुनौतीहरू सामना गर्नुपरेको छ । आधुनिक प्रविधि समेतको व्यवस्थित राजश्व प्रशासन, दक्ष जनशक्ति र पूर्वाधारको पर्याप्त व्यवस्था, व्यवस्थित राजश्व सुधार कार्ययोजना, वैज्ञानिक कर निर्धारण प्रणालीको अवलम्बन, करदाताहरूमा पर्याप्त जनचेतना जस्ता पक्षहरूको अभाव जस्ता समस्याहरू गापा ले भेल्लुपरेको छ । माथिल्ला सरकारहरूको समन्वय र सहकार्य, विकेन्द्रीकृत राजश्व अधिकार, जनप्रतिनिधि र कर्मचारीमा बढ्दो अनुभव, करदाताहरूमा बढ्दो जनचेतना, थप सम्भाव्य कर आधार जस्ता पक्षहरू भने गापाको राजश्व परिचालनको निम्ति अवसर र सहयोगी रहेका छन् ।

ख. उपलब्ध गत स्रोत

पारदर्शी, न्यायोचित र प्रभावकारी राजश्व प्रणाली- सबल र सक्षम गाउँपालिका ।

ग. लक्ष्य

कर आधार र करको दायरा फराकिलो बनाउँदै आन्तरिक श्रोतबाट धेरै खर्च धान्न सक्ने गरी गापा लाई वित्तीय रुपमा सबल बनाउने ।

घ. उद्देश्यहरू

- आधुनिक प्रविधि र प्रगतिशील कर प्रणालीको अवलम्बन सहित राजश्व प्रणालीलाई दक्ष, पारदर्शी र प्रभावकारी बनाउने ।
- कर तथा गैर करका आधार र दायरा वृद्धि गरी आन्तरिक राजश्व वृद्धि गर्ने ।

ड. अपेक्षित उपलब्धि

- सबै करयोग्य क्षेत्र र करदाताहरू करको दायरामा समेटिएका हुनेछन् ।
- गापामा आधुनिक, दक्ष, पारदर्शी, न्यायपूर्ण र प्रभावकारी राजश्व प्रणालीको स्थापना भएको हुनेछ ।
- कूल आयमा आन्तरिक आयको हिस्सा वृद्धि भई गापा वित्तीय रूपमा सबल भएको हुनेछ ।

च. अनुमानित लागत

यस उपक्षेत्रका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा ५ वर्षको अवधिमा अनुमानित कूल बजेटको ०.१७% अर्थात रु. २ करोड ०३ लाख १५ हजार लाग्नेछ ।

छ. रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
४६.	राजश्व परिचालन		
४६.१	पारदर्शी, प्रभावकारी र किफायती राजश्व प्रणालीको माध्यमबाट गापा को राजश्व वृद्धि गर्ने ।		
४६.१.१	संघ र प्रदेशको समन्वयमा स्थानीय आर्थिक ऐनको आवश्यक परिमार्जन सहित गापा को राजश्व नीति नियम निर्माण ।	नीति नियम	१
४६.१.२	संघ र प्रदेशको ऐन नियमको अधीनमा रही गापा को एक विस्तृत “राजश्व सुधार कार्ययोजना” को निर्माण ।	राजश्व सुधार	१
४६.१.३	पारदर्शी कर निर्धारण, कर असुली, कर छुट, कर अनुपालन सम्बन्धी नीति नियम निर्माण र कार्यान्वयनमा सरोकारवालाहरूको सहभागिता ।	नीतिगत	१
४६.१.४	राजश्व संकलन र प्रभावकारी सेवा प्रवाहबीच तादात्म्यता ।	नीतिगत	१
४६.१.५	कम्प्युटरकृत विलिंग प्रणालीको व्यवस्था	सफ्टवेयर	९
४६.१.६	राजश्व संकलन र खर्चको अवस्थाबारे विद्युतीय माध्यमबाट एकीकृत रूपमा सार्वजनिकीकरण ।	नीतिगत	१
४६.१.७	कराधार समेत खुल्न सक्ने गरी गापा को प्रोफाईलको तयारी (तथ्यांक व्यवस्थापन)	नीतिगत	१
४६.१.८	विद्यमान र सम्भावित कर, शुल्क तथा दस्तुरका दायरा र दरहरूको वर्गीकृत विवरणको तयारी र अद्यावधिकरण ।	नीतिगत	१
४६.१.९	राजश्व बाण्डफाँड अन्तर्गतका शीर्षकहरूमा राजश्व संकलनका सन्दर्भमा सम्बन्धित संघ र प्रदेश सरकारसंग समन्वय ।	नीतिगत	१
४६.१.१०	करदाता सम्बन्धी तथ्यांक प्राप्त र कर असुलीको सहजताको निमित्त आन्तरिक राजश्व कार्यालय लगायतका निकायहरूसंग समन्वय ।	नीतिगत	१

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
४६.२	राजश्व शाखाको क्षमता अभिवृद्धि गरी सरल चुस्त दुरुस्त कर संकलन प्रणालीको माध्यमबाट गापा को राजश्व वृद्धि गर्ने ।		
४६.२.१	नवीनतम विधि, प्रविधि एवं उपकरण र फर्निचर, कम्प्युटर सहितको आवश्यक पूर्वाधार समेतको छुट्टै राजश्व शाखाको व्यवस्था ।	शाखाको व्यवस्था	१
४६.२.२	राजश्वको वर्गीकरण अनुरूपको सफ्टवेयरको व्यवस्था ।	नीतिगत	१
४६.२.३	राजश्व शाखामा आवश्यकता अनुसारको थप दक्ष जनशक्तिको पदपूर्ति ।	जनशक्ति वर्ष	५
४६.२.४	राजश्व समितिका पदाधिकारी र राजश्व शाखाका कर्मचारीहरूलाई आवश्यक तालिम ।	तालिम संख्या	३
४६.२.५	करदातालाई कर व्यवस्था र कर दाखिला सम्बन्धी सूचना प्रदान गर्न मोबाइल एप्स र वेवसाइटको व्यवस्था ।	मोबाइल एप्स र वेवसाइट निर्माण	१
४६.२.६	वडा कार्यालयबाट राजश्व संकलन गर्ने व्यवस्था ।	संकलन काउन्टर	८
४६.२.७	उत्कृष्ट राजश्व संकलक वडालाई सम्मान र प्रोत्साहन ।	पटक × वर्ष	५
४६.३	करदाताहरूको क्षमता अभिवृद्धि गरी कर संकलनलाई सहज बनाउने ।		
४६.३.१	करदाताहरूलाई कर शिक्षा प्रदान गर्न छलफल, गोष्ठी, तालिम कार्यक्रम ।	पटक × वर्ष	५
४६.३.२	रेडियो, टि.भी., फ्यासबोर्ड जस्ता विद्युतीय संचार माध्यमबाट कर सम्बन्धी जनचेतना अभिवृद्धि ।	पटक × वर्ष	६०
४६.३.३	उत्कृष्ट करदातालाई सम्मान प्रोत्साहन ।	संख्या × वर्ष	१५
४६.३.४	करदाताहरूलाई स्वयंकर घोषणा गर्ने सुविधा ।	नीतिगत	१
४६.३.५	कर अनुपालना उल्लंघन गर्ने करदातालाई दण्ड जरीवानाको व्यवस्था ।	नीतिगत	१
४६.३.६	लगानी र उद्यमशीलता वृद्धिलाई प्रोत्साहन दिँदै राजश्व अभिवृद्धिमा सघाउ पुर्याउने व्यवसायमूलक कार्यक्रमहरू र पूर्वाधार विकासमा प्राथमिकता ।	नीतिगत	१

५.९.३ वैदेशिक लगानी तथा सहायता परिचालन

अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्था ऐन २०७४ ले स्थानीय तहले पनि कानूनको परिधि भित्र रही संघीय सरकारको अनुमतिमा वैदेशिक लगानी तथा सहायता परिचालन गर्न सक्ने व्यवस्था गरेको छ । गापाको सामाजिक आर्थिक समृद्धिका मुख्य आधारको रूपमा प्राथमिकता प्राप्त कृषि, उर्जा, पर्यटन, मुख्य पूर्वाधार, वन पैदावार व्यवस्थापन, शिक्षा, स्वास्थ्य र सुशासन जस्ता क्षेत्रमा यस्ता लगानी र सहायता परिचालन गर्न सकिन्छ । खासगरी, उत्पादन र रोजगारी प्रवर्धन, मानव श्रोतको विकास र सुशासन प्रवर्धन गर्ने खालका परियोजनाहरूमा यस्ता श्रोतको परिचालन गर्ने व्यवस्थित नीति तथा योजना निर्माण गर्नु आवश्यक छ । यसको निमित्त उपयुक्त कानूनी व्यवस्था र संभाव्य परियोजना सम्मिलित आयोजना बैंकको निर्माण गर्नुपर्ने हुन्छ ।

क. समस्या, चुनौती र अवसर

सानो जनसांख्यिक बनौटका कारण औद्योगिक उत्पादनको स्थानीय माग कमजोर हुनेहुँदा वैदेशिक लगानीमा कम आकर्षण, दक्ष तथा प्राविधिक जनशक्तिको अभाव, सानो भूगोल र श्रोतहरूको विविधिकरण, लगानी तथा सहायता परियोजनाहरूमा स्थानीय अपनत्व र पारदर्शिता कायम गर्नु, सहायता प्राप्तिको निम्ति प्रतिस्पर्धा जस्ता पक्षहरू यस क्षेत्रको संभाव्य चुनौतीहरू हुन्। त्यसैगरी, लगानीको संभाव्य परियोजनाहरूको प्राथमिकीकरण सहितको सूची र विस्तृत परियोजना सहितको आयोजना बैंकको अभाव, लगानी आकर्षक नीति तथा सूचना प्रवाहको कमी जस्ता समस्याहरू विद्यमान भएपनि भौगोलिक एवं जलवायु विविधता सहित जल, वन तथा जैविक विविधता जस्ता प्राकृतिक श्रोतको उपलब्धता, पोखरा जस्तो मुलुककै मुख्य तथा पर्यटकीय शहर नजीक हुनु, विप्रेषण आयको कारण बढ्दो वस्तु तथा सेवाको माग, जनप्रतिनिधि तथा नागरिकहरूमा बढ्दो जनचेतना र लबिङ्ग गर्नसक्ने क्षमता, स्थानीय स्तरमा वैदेशिक श्रोत परिचालन गर्न सकिने राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक नीति जस्ता अवसरहरूले भने यस गापा मावैदेशिक लगानी तथा सहायता परिचालनको संभावनालाई सहज बनाएको छ।

ख. अपेक्षित गत सीध

वैदेशिक लगानी तथा सहायताको वृद्धि, गाउँपालिकाको आर्थिक सामाजिक समृद्धि।

ग. लक्ष्य

वैदेशिक लगानी तथा सहायताको आकर्षण र प्रभावकारी परिचालन गरी गापा को आर्थिक सामाजिक विकास गर्ने।

घ. उद्देश्यहरू

- उपयुक्त नीति तथा कानूनी व्यवस्थाको माध्यमबाट वैदेशिक लगानी तथा सहायताको वातावरण तयार गर्ने।
- वैदेशिक लगानी तथा सहायतालाई प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्रमा परिचालन गरी पूँजी निर्माण, उत्पादन र रोजगारी प्रवर्धन गर्ने।
- वैदेशिक लगानी तथा सहायताको प्रभावकारी परिचालनको माध्यमबाट मुख्य पूर्वाधारको विकास र गुणस्तरीय सेवा प्रवाह गर्ने।

ड. अपेक्षित उपलब्धि

- वैदेशिक लगानी तथा सहायतामा संचालन हुने आयोजनाहरू र लगानी रकमको वृद्धि भएको हुनेछ।
- स्थानीय उत्पादन, रोजगारी र आयमा वृद्धि भएको हुनेछ।
- गुणस्तरीय पूर्वाधार तथा सेवाको वृद्धि भएको हुनेछ।
- विदेशी सीप र प्रविधिको हस्तान्तरण भएको हुनेछ।

च. अनुमानित लागत

यस उपक्षेत्रका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा ५ वर्षको अवधिमा अनुमानित कूल बजेटको ०.०९% अर्थात रु. १ करोड २ लाख लाग्नेछ ।

छ. रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
४७.	वैदेशिक लगानी तथा सहायता परिचालन		
४७.१	वैदेशिक लगानी तथा सहायताको प्रभावकारी परिचालन गरी स्थानीय पूँजी निर्माण, उत्पादन र रोजगारीको प्रवर्धन सहित गापा को आर्थिक सामाजिक विकास गर्ने ।		
४७.१.१	संघ र प्रदेशको समन्वयमा वैदेशिक लगानी मैत्री नीति सहितको एक “वैदेशिक लगानी तथा सहायता परिचालन कार्यढाँचा” र त्यस अनुरूपको स्थानीय ऐन नियम, कार्यविधि निर्माण ।	कार्यढाँचा निर्माण	१
४७.१.२	शिक्षा, स्वास्थ्य, एकीकृत बस्ती विकास जस्ता आधारभूत सेवाका क्षेत्रमा वैदेशिक सहायता परिचालन ।	नीतिगत	१
४७.१.३	पर्यटन, उर्जा, उद्योग र मुख्य पूर्वाधार जस्ता प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्रमा वैदेशिक लगानीको परिचालन ।	नीतिगत	१
४७.१.४	वैदेशिक लगानी तथा सहायता आकर्षणको निम्ति आयोजनाहरूको निम्ति कर छुटको व्यवस्था ।	नीतिगत	१
४७.१.५	अवधारणा सहित समावेश गरिएको संभावित आयोजनाहरूको आयोजना बैंकको तयारी ।	आयोजना बैंक	१
४७.१.६	लगानीकर्ताहरूलाई स्थानीय लगानी नीति र संभावित लगानीका क्षेत्र तथा परियोजनाबारे जानकारी गराउन गोष्ठीको आयोजना ।	गोष्ठी × वर्ष	५
४७.१.७	वैदेशिक लगानीका निम्ति वैदेशिक लगानीकर्ता र नीजि क्षेत्रसंग परामर्श र समन्वय ।	समन्वय बैठक	२०
४७.१.८	परियोजना निर्माणको निम्ति आवश्यक भौतिक सुविधा र लगानीको सुरक्षाको प्रत्याभूति ।	नीतिगत	१

५. ९. ४ सार्वजनिक ऋण

अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्था ऐन २०७४ ले स्थानीय तहले पनि कानूनको परिधि भित्र रही सघीय सरकारको सहमतिमा सार्वजनिक ऋण परिचालन गर्न सक्ने व्यवस्था गरेको छ। स्थानीय तहले आफ्नो बढ्दो सार्वजनिक खर्चको माग सम्बोधन गर्न आन्तरिक आय र अनुदान रकम मात्र पर्याप्त नभएमा आवश्यकता अनुसार राष्ट्रिय प्राकृतिक श्रोत तथा वित्त आयोगले निर्धारण गरेको सीमा भित्र रही नेपाल सरकारको सहमतिमा आन्तरिक ऋण लिन सक्ने व्यवस्था छ। यसरी ऋण लिन स्थानीय तहले सम्बन्धित योजनाको विवरण, त्यस्तो योजनाबाट प्राप्त हुनसक्ने उपलब्धि र प्रतिफल, ऋण भुक्तानी योजना र ऋण प्रदान गर्ने संस्थाको विवरण समेत समावेश गरी सम्बन्धित मन्त्रालयमा पेश गर्नुपर्दछ। स्थानीय तहले आन्तरिक ऋण नेपाल सरकार वा गैरसरकारी क्षेत्रबाट प्राप्त गर्नसक्छ। तर यसको निम्ति गापामा आवश्यक नीतिगत तथा संस्थागत संरचनाहरूको तयारी हुनु जरुरी छ। यस्ता ऋणको परिचालन दिगो तथा प्राथमिकता प्राप्त एवं पूँजी निर्माण गर्ने, उत्पादन र रोजगारी प्रवर्धन गर्ने खालका परियोजनाहरूमा गर्नु वाञ्छनीय मानिन्छ।

क. समस्या, चुनौती र अवसर

सार्वजनिक ऋण सम्बन्धी मापदण्ड पूरा गर्नु र स्वीकृति प्राप्त गर्नु, ऋण लगानीलाई महत्वपूर्ण पूर्वाधार निर्माण, पूँजी निर्माण हुने, उच्च प्रतिफलमुखी, उत्पादन एवं रोजगारी प्रवर्धन गर्ने परियोजना तर्फ केन्द्रित गर्नु, ऋणको समयसीमा भित्रै सावाँ व्याज भुक्तानीको सुनिश्चितताहरू जस्ता पक्षहरू गापा को निम्ति चुनौतीपूर्ण छन्। सार्वजनिक ऋण परिचालनको नीति, नियम, मापदण्ड तथा संरचनाको अभाव, त्यस्ता लगानीका क्षेत्र र परियोजनाहरूको निक्कैल गर्न नसक्नु, गापा को क्रेडिट रेटिङ्ग नहुनु जस्ता समस्याहरू विद्यमान छन्। सार्वजनिक ऋण लगानी सम्बन्धी राष्ट्रिय नीति नियम र प्रोत्साहन, कृषि, वन, पर्यटन, उर्जा जस्ता क्षेत्रमा आशातित प्रतिफलको संभावना सहितको लगानी गर्न सकिने अवस्था जस्ता अवसरहरू पनि गापा मा मौजूद छन्।

ख. अपेक्षित गत सीत

उत्पादनमुखी पूर्वाधार निर्माण र संचालन, सार्वजनिक ऋणको प्रभावकारी परिचालन।

ग. लक्ष्य

गापा को आर्थिक विकासको निम्ति सार्वजनिक ऋणको प्रभावकारी परिचालन गरी कृषि, उर्जा, पर्यटन तथा अन्य उत्पादनमुखी पूर्वाधारहरूको विकास गर्ने।

घ. उद्देश्यहरू

- सार्वजनिक ऋणको प्रभावकारी परिचालन गरी स्थानीय पूँजी निर्माण सहित गापा मा उत्पादन र रोजगारी प्रवर्धन गर्ने।

- कृषि, वन, उर्जा, पर्यटन पूर्वाधार जस्ता क्षेत्रका स्थानीय गौरवका आयोजनाहरूमा सार्वजनिक ऋण लगानी गरी गापाको आर्थिक विकास गर्ने ।
- सार्वजनिक ऋणलाई स्थानीय गौरवका आयोजना र उत्पादन र रोजगारी प्रवर्धक क्षेत्रमा प्रभावकारी रूपमा परिचालन गरी स्थानीय पूँजी निर्माण सहित गापा को आर्थिक विकास गर्ने ।

इ. अपेक्षित उपलब्धि

- नीतिगत तथा संस्थागत संरचनाहरू सहितको एक व्यवस्थित सार्वजनिक ऋण परिचालन प्रणालीको स्थापना भएको हुनेछ ।
- वित्तीय अनुशासन भित्र रही प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्रमा मात्र सार्वजनिक ऋण लगानी भएको हुनेछ ।
- गापामा स्थानीय पूँजी निर्माण, उत्पादन र रोजगारीको वृद्धि भएको हुनेछ ।

च. अनुमानित लागत

यस उपक्षेत्रका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा ५ वर्षको अवधिमा अनुमानित कूल बजेटको ०.०४% अर्थात रु. ४८ लाख २५ हजार लाग्नेछ ।

छ. रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
४८.	सार्वजनिक ऋण		
४८.१	सार्वजनिक ऋणलाई स्थानीय गौरवका आयोजना र उत्पादन र रोजगारी प्रवर्धक क्षेत्रमा प्रभावकारी रूपमा परिचालन गरी स्थानीय पूँजी निर्माण सहित गापा को आर्थिक विकास गर्ने ।		
४८.१.१	संघ र प्रदेश सरकारको समन्वयमा एक “सार्वजनिक ऋण परिचालन कार्यढाँचा” र त्यस अनुरूपको स्थानीय ऐन नियम, कार्यविधि निर्माण ।	कार्यढाँचा	१
४८.१.२	सार्वजनिक ऋण परिचालन गरिने संभावित मुख्य र स्थानीय गौरवका आयोजनाहरूको पहिचान ।	अध्ययन प्रतिवेदन	१
४८.१.३	सार्वजनिक ऋण परिचालन गरिने परियोजनाको लागत लाभ विश्लेषण र सावार्ँ व्याज भुक्तानीको सुनिश्चितताको अध्ययन ।	अध्ययन × परियोजना	१०
४८.१.४	उच्च प्रतिफलका... ..दूला पूर्वाधार र उत्पादनका क्षेत्रमा सार्वजनिक ऋण परिचालन ।	नीतिगत	१
४८.१.५	सार्वजनिक ऋण परिचालनका सन्दर्भमा संघीय सरकारसंग समन्वय ।	समन्वय	१०
४८.१.६	सार्वजनिक ऋण परिचालन मार्फत् कार्यान्वयन गरिएका आयोजनाहरूको अनुगमन मुल्यांकन ।	अनुगमन ×	१०

५. ९. ५ सार्वजनिक, नीजि र सहकारी साभेदारी

संविधानले परिकल्पना गरेको तीन खम्बे अर्थनीति यस गापाको आर्थिक सामाजिक विकासको निम्ति पनि सान्दर्भिक छ । स्थानीय तहले आफ्नो सामाजिक आर्थिक विकासको निम्ति सार्वजनिक, नीजि र सहकारी क्षेत्रको बीच सहकार्य र साभेदारी गर्न सक्ने हुन्छ । सार्वजनिक क्षेत्रले विकास सम्बन्धी समग्र नीति निर्माण गर्ने, नीजि र सहकारी क्षेत्र आकर्षित हुन नसक्ने क्षेत्रमा लगानी गर्ने, नीजि र सहकारी क्षेत्रको निम्ति लगानी मैत्री नीति तथा पूर्वाधार सहितको वातावरण तयार गर्ने, सामाजिक आर्थिक विकासका गतिविधिको नियमन गर्ने, उत्पादन प्रक्रिया र बजार व्यवस्थापनमा सहजीकरण गर्ने जस्ता कार्य गर्नु आवश्यक हुन्छ । त्यसैगरी, नीजि क्षेत्रले खासगरी स्थानीय साधन र श्रोतको अधिकतम प्रयोग सहित उत्पादनमूलक क्षेत्रहरूमा लगानीगरेर र सहकारी क्षेत्रले आफ्नो एकतृत पूँजीलाई उत्पादन र रोजगारमूलक क्षेत्रमा लगानी गरी उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धिमा सघाउ पुऱ्याउन सक्छ । कतिपय आयोजनाहरू तीनै क्षेत्रको संयुक्त लगानी र साभेदारीमा संचालन पनि गर्न सकिन्छ ।

क. समस्या, चुनौती र अवसर

सार्वजनिक, नीजि र सहकारी क्षेत्रको बीच आपसी विश्वास, समन्वय र सहकार्यको संस्कृति र लगानी प्रवृत्तिको विकास, बजार र मुनाफाको प्रत्याभूति सहितको लगानीको विश्वसनीय वातावरण निर्माण, स्थानीय नीजि क्षेत्रमा प्रतिस्पर्धी क्षमता अभिवृद्धि, ग्रामीण क्षेत्रमा लगानी गर्न नीजि क्षेत्रको उत्साह वृद्धि, सार्वजनिक लगानीलाई उत्पादनशील क्षेत्र उन्मुख गराउनु जस्ता विषय गापा को चुनौतीको रुपमा रहेका छन् । जनप्रतिनिधि तथा नागरिकहरूमा विकास प्रति र युवाहरूमा उद्यमशीलता प्रतिको बढ्दो आकर्षण, प्राकृतिक श्रोत तथा जैविक विविधताको उल्लेखनीय उपस्थिति, तीनै क्षेत्रको लगानी प्रवर्धन सम्बन्धी राष्ट्रिय नीति, पोखरा जस्तो मुख्य बजार केन्द्रसंगको निकटता जस्ता पक्षहरू भने स्थानीय लगानीमा सार्वजनिक, नीजि र सहकारी साभेदारीको निम्ति अवसरको रुपमा रहेका छन् । त्यस्तै, लगानीकर्ताहरूको उद्योगमा भन्दा व्यापारमा आकर्षण, लगानीका निम्ति नीति निर्माण र संभाव्य परियोजनाको सूची तयार नहुनु, ठूला लगानीको निम्ति श्रोतको अभाव, आवश्यक पूर्वाधारको विकास नहुनु, सम्बन्धित निकायहरूसंगको समन्वयको कमी जस्ता समस्याहरू गापा मा विद्यमान छन् ।

ख. उपक्षेत्रगत स्रोत

सार्वजनिक, निजी र सहकारी साभेदारीको अभ्यास, मोदी गापा को समृद्धि र विकास ।

ग. लक्ष्य

साभेदारीको अभ्यास सहित सार्वजनिक, निजी र सहकारीको पूँजीलाई उत्पादन तथा सेवामूलक क्षेत्रमा लगानी गरी गापाको सामाजिक आर्थिक विकास गर्ने ।

घ. उद्देश्यहरू

- प्रभावकारिताको आधारमा सार्वजनिक, निजी र सहकारी क्षेत्रको लगानीको वातावरण तयार गर्ने ।
- सार्वजनिक, निजी र सहकारी क्षेत्रको संयुक्त एवं साभेदारीमा गरिने लगानीको क्षेत्रहरूको पहिचान र पूँजी परिचालन गरी गापा को आर्थिक सामाजिक विकास गर्ने ।

ङ. अपेक्षित उपलब्धि

- सार्वजनिक, निजी र सहकारी क्षेत्र बीच परिणाममुखी साभेदारी प्रणालीको विकास भएको हुनेछ ।
- गापामा उत्पादनशील पूँजी निर्माण, उत्पादन र रोजगारीमा वृद्धि भएको हुनेछ ।
- उत्पादन तथा सेवामूलक क्षेत्रमा लगानी वृद्धि भई गापा को सामाजिक आर्थिक उन्नति भएको हुनेछ ।

च. अनुमानित बागत

यस उपक्षेत्रका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा ५ वर्षको अवधिमा अनुमानित कूल बजेटको ०.२५% अर्थात रु. २ करोड ९६ लाख लाग्नेछ ।

छ. रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू

क्र.स.	प्रमुख रणनीति / कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
४९.	सार्वजनिक, निजी र सहकारी साभेदारी		
४९.१	प्रभावकारिताको आधारमा सार्वजनिक, निजी र सहकारी क्षेत्रको लगानी र ती क्षेत्रहरूको संयुक्त एवं साभेदारीमा गरिने लगानीको क्षेत्रहरूको पहिचान र पूँजी परिचालन गरी गापा को आर्थिक सामाजिक विकास गर्ने ।		
४९.१.१	निजी र सहकारी क्षेत्रको लगानी आकर्षण गर्न नीतिगत एवं कानूनी व्यवस्था र कार्ययोजना सहितको “सार्वजनिक, निजी र सहकारी साभेदारी कार्यढाँचा” को तयारी ।	कार्यढाँचा	१
४९.१.२	निजी र सहकारी क्षेत्रको लगानीकर्ताहरूलाई प्रशासनिक प्रक्रिया, उपलब्ध पूर्वाधार र अन्य विशेष सुविधा र संभावित लगानीका क्षेत्र र परियोजनाहरूको जानकारी सहित स्थानीय लगानी सम्मेलनको आयोजना ।	लगानी सम्मेलन	५
४९.१.३	सार्वजनिक, निजी र सहकारी क्षेत्रको लगानी र ती क्षेत्रहरूको संयुक्त एवं साभेदारीमा संचालन गर्न सकिने संभावित आयोजनाहरूको संभाव्यता अध्ययन र सूचीकरण ।	अध्ययन प्रतिवेदन	१

क्र.स.	प्रमुख रणनीति / कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
४९.१.४	विशेष गरी निजी क्षेत्र आकर्षित नहुने सडक, विद्युत आपूर्ति जस्ता ठूला पूर्वाधार निर्माणमा सार्वजनिक लगानी परिचालन ।	नीतिगत	१
४९.१.५	कृषि, उर्जा, पर्यटन, उद्योग जस्ता नाफामुखी आयोजनाहरूमा निजी र सहकारी क्षेत्रको लगानी परिचालन ।	नीतिगत	१
४९.१.६	निजी र सहकारी क्षेत्रको परिपूरकको रूपमा सरकारी लगानीको परिचालन ।	नीतिगत	१
४९.१.७	प्राकृतिक श्रोत परिचालन सम्बन्धी आयोजनाहरूमा संघ र प्रदेश सरकारसंग साभेदारीमा गापा को लगानी ।	आयोजना	३
४९.१.८	उत्कृष्ट लगानीकर्तालाई प्रोत्साहन सम्मान ।	सम्मानपत्र	१०
४९.१.९	बैंक तथा वित्तीय संस्थासंग समन्वय गरी स्थानीय लगानीकर्तालाई वित्तीय पहुँचको निम्ति सहजीकरण ।	नीतिगत	१

५. ९. ६ अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण

अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्था ऐन २०७४ र राष्ट्रिय प्राकृतिक श्रोत तथा वित्त आयोग ऐन २०७४ ले स्थानीय तहहरूले पनि संघ तथा प्रदेश सरकारबाट चार विभिन्न प्रकारका अनुदान र रोयल्टी प्राप्त गर्न सक्ने व्यवस्था गरेको छ । संविधान र कानूनले तोकेको आफ्नो खर्च जिम्मेवारी पूरा गर्न अपुग श्रोतको व्यवस्था स्वरूप स्थानीय तहहरूले समानीकरणअनुदान प्राप्त गर्दछन् । साथै, स्थानीय तहहरूका बीच आर्थिक, सामाजिक र भौतिक विकासमा समानता कायम गर्ने प्रयास स्वरूप संघ तथा प्रदेश सरकारले विभिन्न आयोजनाहरूको निम्ति सशर्त अनुदान दिन सक्ने प्रावधान छ । संघ वा प्रदेशले स्थानीय तहको आवश्यकता र माग बमोजिम सहलगानीमा संचालन गर्ने गरी विभिन्न प्राथमिकता प्राप्त आयोजनाहरूको निम्ति समपूरक अनुदान दिनसक्ने कानूनी व्यवस्था छ । राष्ट्रिय लक्ष्य अनुरूपको औसत भन्दा कम स्तरको आधारभूत सेवा भएका स्थानीय तहहरूको सेवा प्रवाहको स्तर उकास्नको निम्ति विशेष अनुदानको व्यवस्था गरिएको छ । यी सबै अनुदानको आधार र मापदण्ड भने राष्ट्रिय प्राकृतिक श्रोत तथा वित्त आयोगले निर्धारण गरे बमोजिम हुने प्रावधान छ । संघ तथा प्रदेशबाट यस्ता अनुदान प्राप्त गर्न र हस्तान्तरित वित्तको समुचित र प्रभावकारी प्रयोग गर्नको निम्ति स्थानीय तहहरूले आफ्नो व्यवस्थित योजना बनाउन आवश्यक हुन्छ ।

क. समस्या, चुनौती र अवसर

अनुदान तथा रोयल्टी बाँडफाँडको वैज्ञानिक र न्यायोचित प्रणालीको कमी र यसका निम्ति आवश्यक सूचकहरूसंग सम्बन्धित स्थानीय स्तरका सूचना पर्याप्त नहुनु अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरणको मुख्य चुनौती हो । जसका कारण कतिपय अनुदान हचुवा र पहुँचको आधारमा वितरण हुनसक्छन् । यसकारण यस गापा ले पनि अपेक्षाकृत रकम प्राप्त गर्न सकेको छैन । त्यसैगरी, असीमित मागका कारण प्राप्त अनुदानलाई निश्चित ढाँचा भित्र रहेर उपयोग गर्नु पनि उत्तिकै कठिन छ । अनुदान प्राप्त गर्नको निम्ति माथिल्ला सरकारले राखेका वित्तीय तथा गैर वित्तीय शर्तहरू पूरा गर्नु पनि गापा को निम्ति चुनौतीपूर्ण छ । यसका अलावा, सशर्त, समपूरक र विशेष अनुदान मागको निम्ति आवश्यक तथ्यांक एवं सूचनाहरूको अभाव, आयोजनाहरूको यथासमय छनौट,

प्राथमिकीकरण र माग गर्ने परिपाटीको कमी, व्यवस्थित कार्यान्वयन पद्धतिको अभाव जस्ता समस्याहरू पनि विद्यमान छन् । यति हुँदाहुँदै पनि नेपाल सरकारको वित्तीय विकेन्द्रीकरण र हस्तान्तरणको नीति परिष्कृत हुँदै जानु, यस्ता अनुदान रकममा वृद्धि हुँदै जानु, अनुदान माग र त्यस्ता आयोजनाको कार्यान्वयनमा गापा को अनुभव बढ्दै जानु, त्यस्ता लगानीका क्षेत्रहरू पर्याप्त हुनु जस्ता पक्षहरू वित्तीय हस्तान्तरण मार्फत् यस गापा को विकासको निम्ति अवसरको रूपमा रहेका छन् ।

ख. अपेक्षित गत स्रोत

गुणस्तरीय सार्वजनिक सेवाको निम्ति अन्तरसरकारी वित्तको प्रभावकारी टेवा ।

ग. लक्ष्य

अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण मार्फत् प्राप्त अनुदानहरूको प्रभावकारी उपयोग गरी गापा मा गुणस्तरीय सार्वजनिक सेवा प्रवाह गर्ने ।

घ. उद्देश्यहरू

- संघ तथा प्रदेश सरकारबाट प्राप्त वित्तीय हस्तान्तरणको समुचित प्रयोग गरी गापा को सामाजिक आर्थिक विकास गर्ने ।

ङ. अपेक्षित उपलब्धि

- गापा मा व्यवस्थित र प्रभावकारी अन्तरसरकारी वित्त परिचालन प्रणालीको विकास भएको हुनेछ ।
- सार्वजनिक सेवाको परिमाण र गुणस्तरमा वृद्धि भएको हुनेछ ।
- गापा को सामाजिक आर्थिक विकासको गतिमा वृद्धि भएको हुनेछ ।

च. अनुमानित लागत

यस उपक्षेत्रका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा ५ वर्षको अवधिमा अनुमानित कूल बजेटको ०.००४% अर्थात् रु. ४ लाख २५ हजार लाग्नेछ ।

छ. रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू

क्र.स.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
५०.	अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण		
५०.१	संघ तथा प्रदेश सरकारबाट प्राप्त वित्तीय हस्तान्तरणको समुचित प्रयोग गरी गापा को सामाजिक आर्थिक विकास गर्ने ।		

५०.१.१	अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण प्राप्तिको प्रयोजनको निमित्त आवश्यक आर्थिक, सामाजिक, प्राकृतिक श्रोत समेतका स्थानीय सूचना तथा तथ्यांकधारको विकास र अद्यावधिकरण ।	नीतिगत	१
५०.१.२	संघ र प्रदेश सरकारको नीति र मापदण्ड अनुरूप समपूरक र विशेष अनुदान प्राप्तिको निमित्त उपयुक्त आयोजनाहरूको सूची सहितको आयोजना बैंकको तयारी ।	आयोजना बैंक	१
५०.१.३	सशर्त, समपूरक र विशेष अनुदान सहज र समय भित्रै प्राप्तिको निमित्त संघ र प्रदेश सरकारसंग समन्वय ।	समन्वय	१०
५०.१.४	अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरणबाट संचालित आयोजनाको उद्देश्य अनुरूपको कार्यान्वयन र पारदर्शिताको सुनिश्चितताको निमित्त अनुगमन मूल्यांकन ।	अनुगमन मूल्यांकन	५

५.७ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

कुनै पनि योजना तथा कार्यक्रमको प्रगतिलाई उद्देश्यहरू अनुरूप सम्पादन गर्न, व्यवस्थापन पक्षका निर्णयहरू मार्गनिर्देशित गर्न र उपलब्धीहरूलाई ट्र्याक गर्न जानकारी सङ्कलन, विश्लेषण र प्रयोग गर्न अपनाइने प्रणालीगत प्रक्रियालाई अनुगमन भनिन्छ । यो सामान्यतया प्रक्रियाहरूमा जस्तै गतिविधिहरू कहिले र कहाँ हुन्छन्, कसले तिनीहरूलाई डेलिभर गर्दछ र कति व्यक्तिहरू वा संस्थाहरू उनीहरूको पहुँचमा छन् भन्नेमा केन्द्रित हुन्छ । यसैगरी गतिविधि, परियोजना, कार्यक्रम, रणनीति, नीति, विषय, विषयवस्तु, क्षेत्र, परिचालन क्षेत्र वा संस्थाको प्रदर्शनको व्यवस्थित मूल्याङ्कन हो । मूल्यांकन अपेक्ष गरिएका वा हासिल गर्न खोजिएका परिणामको श्रृंखला (आगत, गतिविधि, परिणामहरू, परिणाम र प्रभावहरू), प्रक्रियाहरू, प्रासङ्गिक कारकहरू र कारणहरूको जाँच गर्दै, उपलब्धिहरू वा उपलब्धिहरूको अभाव बुझ्ने जस्ता कुराहरूमा केन्द्रित हुन्छ । मूल्याङ्कनको उद्देश्य कार्यक्रम तथा योजनाको सान्दर्भिकता, प्रभाव, प्रभावकारिता, दक्षता र हस्तक्षेपको स्थिरता र प्राप्त परिणामहरूमा हस्तक्षेपको योगदान निर्धारण गर्नु हुन्छ ।

विकास नीति, योजना, कार्यक्रम तथा आयोजनाको सफल कार्यान्वयनका साथै विकास प्रक्रियालाई नतिजामूलक र पारदर्शी बनाई सार्वजनिक जवाफदेहिता सुनिश्चित गर्न अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको महत्वपूर्ण भूमिका हुन्छ । संविधानले राष्ट्रिय नीतिको कार्यान्वयन तथा सुशासनको सन्दर्भमा समेत अनुगमन तथा मूल्याङ्कनलाई महत्व दिई फराकिलो दायरामा राखेको छ । हाल विकास आयोजनाहरूको व्यवस्थित अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि राष्ट्रिय अनुगमन तथा मूल्याङ्कन दिग्दर्शन-२०७५ कार्यान्वयनमा छ । स्थानीय तहको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली विकासका लागि प्रदेश अनुगमन तथा मूल्याङ्कन दिग्दर्शन- २०७५ (नमुना) तयारी र सप्रेषण गरी सहजीकरण गरिएको छ । दिगो विकास लक्ष्यमैत्री अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि सूचक तयार गरी प्रदेशगत रूपमा समेत तथ्यांकको व्यवस्थापन गरिएको छ ।

क. समस्या, चुनौती र अवसर

अनुगमन तथा मूल्याङ्कनलाई अन्तरनिकाय र अन्तरसरकार तहको समन्वय र सहकार्यमा थप प्रभावकारी बनाउनु आवश्यक छ । आन्तरिक र तेस्रो पक्षको मूल्याङ्कन मार्फत विकास नीति, योजना तथा कार्यक्रमको असर र प्रभाव अध्ययन गरी पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने प्रयासलाई सुदृढ बनाउने एवं विकास आयोजनाहरूको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्य छिटो, छरितो र व्यवस्थित बनाउन नवीन प्रविधिको प्रयोग र सञ्चालीकरण गर्नुपर्ने हुन्छ । योजनामा अनुगमन तथा मूल्याङ्कनबाट प्राप्त अनुपोषणलाई तीनै तहको सरकारमा अनिवार्य गर्ने प्रणालीको विकासले स्थानीय विकासको महत्व अभूतै सान्दर्भिक बनाउँदछ । तथापि यो सरल कार्य होइन र यसका धेरै चुनौतीहरू पनि छन् । जस्तै कि संघीय संरचना अनुरूप संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको सहकार्य र समन्वयमा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीलाई संस्थागत हुन सकेको छैन । योजनाद्वारा परिलक्षित प्रगतिको एकीकृत प्रतिवेदन तयार गर्नु, राष्ट्रिय लक्ष्यका सही तथा मापनयोग्य सूचकहरूसँग तालमेल गरी स्थानीय सूचकहरू निर्धारण गर्नु, दिगो विकास लक्ष्य लगायतका विषयमा असर र प्रभाव तहका सूचकहरूका खण्डीकृत एवं सर्वेक्षणमा आधारित तथ्यांक, सूचना सृजनागरी प्रगति समीक्षा गर्नु, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन क्षेत्रमा दक्ष जनशक्ति तयार गरी टिकाइराख्नु, नीति, योजना तथा कार्यक्रमको प्रभाव र असर मूल्याङ्कन गर्नु, मूल्याङ्कनबाट आएका पृष्ठपोषणलाई अनिवार्य कार्यान्वयन गराउनु र अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यमा प्रविधिको प्रयोगलाई व्यवहारमा लागु गर्नु हाल देखिएका अन्य चुनौतीहरू हुन् ।

संविधानद्वारा तहगत सरकारको अधिकारको सूचीबाट कार्य जिम्मेवारीको बाँडफाँड भइसकेको छ । यस अर्थमा गापाले आफ्नो कार्य जिम्मेवारी अनुसार अनुगमन सूचक बनाई कार्य गर्ने अवसर प्राप्त भएको छ साथै संघीयताको कार्यान्वयनसँगै प्रदेश र स्थानीय निकायहरू अनुगमन तथा मूल्याङ्कनमा सक्रिय हुनु, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन सम्बन्धी आवश्यक नीतिगत नमुना मार्गदर्श हुनु, मूल्याङ्कनका क्षेत्रमा प्रतिष्ठित राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय संस्थासँगको साभेदारी र सहकार्यमा वृद्धि हुनु र अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको सबैले आत्मसात गर्ने बढ्दो परिपाटीलाई गापाले अवसरको रूपमा अवलम्बन गर्न सक्नुपर्दछ ।

ख. उपक्षेत्रगत स्रोत

मोदी गापा मा नतिजामूलक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन विधि सहितको सुशासन व्यवस्था ।

ग. लक्ष्य

मापनयोग्य सूचक सहितको प्रभावकारी अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको अभ्यासबाट मोदी गापा को सामाजिक तथा वातावरणीय समृद्धिको दिगो विकास ।

घ. उद्देश्यहरू

- सबै क्षेत्रगत र वार्ड कार्यालयहरूका सबै कार्यक्रम र एकल कार्य प्रगतिहरूको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन संयन्त्रको सुदृढीकरण गर्ने ।
- कर्मचारीको पदोन्नति र सुविधाहरूको लागि कार्यसम्पादन मूल्याङ्कनमा आधारित इनाम र सजायको संयन्त्र कार्यान्वयनको शुरुवात गर्ने ।
- सबै क्षेत्रगत प्रगतिको स्वतन्त्र अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको लागि एक स्वतन्त्र अनुगमन-मूल्याङ्कन संयन्त्रको शुरुवात गर्ने ।
- गापाका विकासका सिकाई र अनुभवलाई विभिन्न तहमा व्यक्ति तथा संस्थाहरूमा सम्प्रेषण गर्ने ।

ङ. अपेक्षित उपलब्धि

- अनुगमन, मूल्यांकन र सिकाईका लागि भूमिका र उत्तरदायित्व सहितको एक स्वतन्त्र कार्यान्वयन शिक्षण इकाईको स्थापना हुने, गतिविधि, आउटपुट, र परिणाम स्तरहरूमा मापन गर्न फ्रेमवर्कको विकास हुने, र अनुकूलन व्यवस्थापनको संयन्त्र विकास हुने ।
- कर्मचारीहरूलाई इनाम र दण्ड व्यवस्थाका लागि सूचकहरूको व्यवस्था हुने र कार्यप्रगती सुधारको लागि सुझाव प्रतिक्रियाको व्यवस्था हुने ।
- आउटपुट र परिणामात्मक तहमा गतिविधि, आउटपुट र परिणाम तहमा प्रभावकारी अनुगमनको ढाँचा सहितको स्वतन्त्र अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्न विश्वविद्यालय र गैरसरकारी संस्हरूसँग सहकार्य र सम्झौता हुने ।
- त्रैमासिक र वार्षिक गतिविधिहरूको स्वतन्त्र अनुगमन कार्य सम्पादन हुने ।

च. अनुमानित लागत

यस उपक्षेत्रका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा ५ वर्षको अवधिमा अनुमानित कूल बजेटको ०.१४% अर्थात रु. १ करोड ६४ लाख लाग्नेछ ।

छ. रणनीति/कार्यनीति र कार्यक्रमहरू

क्र.स.	प्रमुख रणनीति / कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
५१	अनुगमन तथा मूल्यांकन		
५१.१	सबै कार्यक्रम र एकल कार्य प्रगतीहरूको अनुगमन र मूल्यांकन संयन्त्रको सुदृढीकरण सबै क्षेत्रगत र वार्ड कार्यालयहरूमा गर्ने ।		
५१.१.१	मानव संसाधन, उपकरण, र सुविधायुक्त, स्पष्ट भूमिका र उत्तरदायित्व सहितको एक “योजना अनुगमन मूल्यांकन इकाई” को व्यवस्था ।	अनुगमन वर्ष	५

क्र.स.	प्रमुख रणनीति / कार्यनीति र कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य
५१.१.२	सबै कार्यक्रम र कार्यका प्रगतीहरूलाई गतिविधि र परिणाम स्तरहरूमा मापन गर्न प्रभावकारी अनुगमन ढाँचाको विकास ।	सोंच तालिका	१
५१.१.३	परिणाममा आधारित सूचकहरूको (सोंच-तालिकाका सूचकहरू) त्रैमासिक र वार्षिक अनुगमन कार्य सम्पादन ।	अनुगमन पटक	१५
५१.१.४	अनुगमन र मूल्याङ्कन इकाई को आधारमा अनुकूलन व्यवस्थापन को संयन्त्र विकास ।	समीक्षा × पटक	५
५१.२	गापा मा कर्मचारीको पदोन्नति र सुविधाहरूको लागि कार्यसम्पादन मूल्याङ्कनमा आधारित इनाम र सजायको पद्धति कार्यन्वयनको शुरुवात गर्ने ।		
५१.२.१	कर्मचारीहरूलाई इनाम र दण्ड व्यवस्था गर्न कार्यप्रगती सूचकहरूको तयारी व्यवस्था ।	प्रगतीसूचक तालिका	५
५१.२.२	कर्मचारीहरूको प्रगती मूल्याङ्कन कार्यसम्पादन र कार्यप्रगती सुधारको लागि सुझाव (प्रतिक्रिया) संकलनको व्यवस्था ।	पटक	५
५१.२.३	हरेक तीन वर्षमा सम्पूर्ण कार्यप्रगती मूल्याङ्कन प्रणालीको समीक्षा र पुनरावलोकन ।	पटक	१
५१.३	सबै क्षेत्रगत प्रगतीहरूको स्वतन्त्र अनुगमन र मूल्याङ्कनको लागि एक स्वतन्त्र अनुगमन-मूल्याङ्कन संयन्त्रको शुरुवात गर्ने ।		
५१.३.२	परिणामात्मक तहमा कार्यक्रम र कार्यहरूको स्वतन्त्र अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्न विश्वविद्यालय र गैरसरकारी संस्थाहरूसँग सहकार्य र सम्झौता ।	सहकार्य	१
५१.३.३	कार्यक्रम र कार्यहरूको स्वतन्त्र अनुगमनको लागि गतिविधि, उपलब्धि र परिणाम तहमा प्रभावकारी अनुगमनको ढाँचा निर्माण ।	नीतिगत	१
५१.३.४	परिणाम स्तरको सूचकहरूको आधारमा त्रैमासिक र वार्षिक गतिविधिहरूको स्वतन्त्र अनुगमन कार्य सम्पादन ।	अनुगमन पटक	५

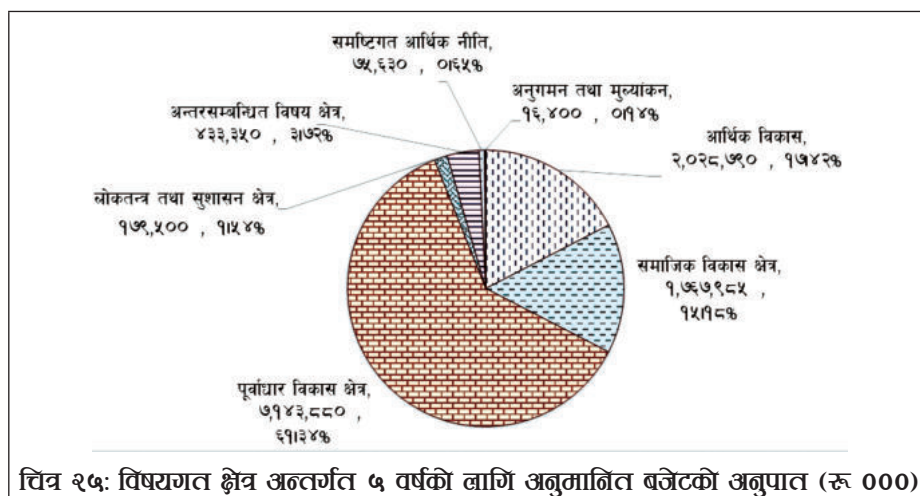
परिच्छेद ६

योजनाका लागि अनुमानित बजेट

६.१ अनुमानित बजेट

मोदी गापाको एकीकृत ग्रामीण विकास योजनाको कार्यान्वयनका लागि आगामी ५ वर्षको लागि अनुमानित कूल बजेट रु. ११ अरब ६४ करोड ५५ लाख ३५ हजार छ (अनुसूची २)। यस बजेटसँगै गापाले ७ क्षेत्रीय र ५१ उपक्षेत्रीय समस्यालाई सम्बोधन गर्दै गापाको सामाजिक-वातावरणीय समृद्धि गर्न अग्रसर रहने छ (चित्र २५)।

कूल अनुमानित बजेटमध्ये, पूर्वाधार विकास क्षेत्रले गापाका विभिन्न संरचनाहरूको निर्माण सुधारको सबैभन्दा धेरै बजेटको माग गर्दछ। यो क्षेत्रले कूल बजेटको ६१.३४% (रु. ७ अरब १४ करोड ३८ लाख ८० हजार) खपत गर्दछ। बजेटको तेस्रो ठूलो अनुपात वरिष्ठ नागरिक, एकल पुरुष महिला, सामाजिक रूपबाट वञ्चित समुदाय, फरक क्षमता भएका व्यक्तिहरूको सम्मानमा सामाजिक सुरक्षा सुधार गर्नका साथै आप्रवास, शिक्षा, स्वास्थ्य र पोषण, खानेपानी आपूर्ति र सरसफाई, युवा विकास, बालबालिका र किशोर किशोरी, खेलकुद आदि सहितको सामाजिक क्षेत्रका लागि खर्च हुन्छ। यस रकमलाई अन्य अन्तरसम्बन्धित विषयका बाँकी क्षेत्रहरूमा एकीकृत गरी विकासको प्रतिफल सिर्जनीको सिद्धान्त अनुसार बढाउन सकिन्छ जस्तै मोदी गापालाई एक जीवन्त संस्थाको रूपमा स्थापित गर्ने छ।

बजेटको दोस्रो ठूलो अनुपात आर्थिक क्षेत्रले कूल अनुमानित बजेटको १७.४% उपभोग गर्नेछ, जसले कृषि विकासको माध्यमबाट उत्पादकत्वमा वृद्धि गर्ने, खाद्य सुरक्षा र पोषण, सिंचाई, भूमि व्यवस्थापन, जल स्रोत, वन, जैविक विविधता र खनिज संसाधनहरूबाट आर्थिक विकासको लागि बलियो आधार तयार गर्नेछ। यो क्षेत्रले प्राकृतिक संसाधनमा आधारित उद्योग, वाणिज्य र आपूर्तिको लागि अवसरहरू सृजना गर्दछ,

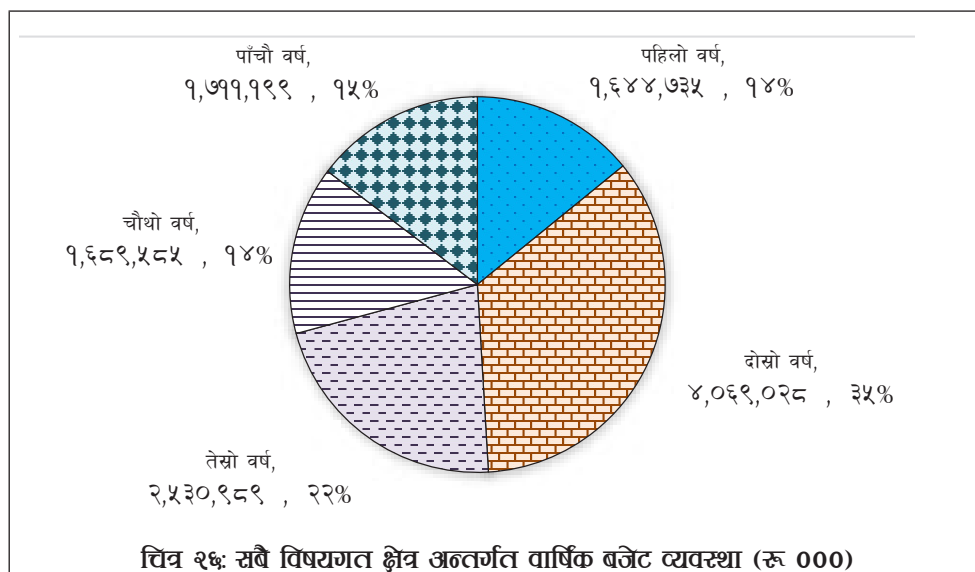
जसले युवा र किसान अगुवाहरूलाई गहन रूपमा परिचालन गर्दछ, र उत्पादन क्षेत्रहरूमा बाह्य लगानीको लागि अवसर पनि सृजना गर्दछ। यस क्षेत्रमा उद्योग, वाणिज्य र आपूर्ति उपक्षेत्रले मात्र ५.८% (रु. ६७ करोड ५२ लाख ६५ हजार) प्रयोग गर्नेछ जुन बाखापालन, सुँगुरपालन र कुखुरा पालन, डेरी, खनिज पानी र कृषि उद्योग, र युवा तथा महिला विकास र सामाजिक रूपबाट वञ्चित समुदायका लागि वा द्वारा गरिने साना व्यवसायमा केन्द्रित हुनेछ।

बाँकीको अन्तरसम्बन्धित विषयगत क्षेत्रले समुदाय र उनीहरूको समूह, युवा र सरकारी कर्मचारीको विभिन्न क्षेत्रहरूमा क्षमता निर्माण गर्नेछ ता कि गापामा दिगो सामाजिक-वातावरणीय रूपान्तरण गर्न सकियोस् जसले मोदीमा सीपयुक्त समाजको निर्माण हुनेछ। यस क्षेत्रले गापाका भरपर्दो डाटा प्रणाली सहितको तथ्यांक र जानकारीहरू उत्पादन, ग्रहण, दस्तावेजीकरण र प्रसार गर्दछ। वातावरण संरक्षण, मौसम परिवर्तन र प्रकोप-जोखिम व्यवस्थापन यस विषयगत क्षेत्रको अभिन्न अङ्ग हो। यस विषयगत क्षेत्रले कूल बजेटको ३.७२% भन्दा बढी उपयोग गर्नेछ (रु. ४३ करोड ३३ लाख ५० हजार)।

प्रजातन्त्र, मानव अधिकार र भ्रष्टाचार जस्ता गम्भिर विषयलाई ध्यानमा राखी शासनको सुदृढीकरण गर्नुपर्ने कार्य गापामा जरुरी देखिन्छ। यो क्षेत्रले कूल बजेटको १.५४% उपयोग गर्दछ। यस अनुमानित खर्चमा सरकारी कर्मचारी र स्कूलका शिक्षकहरूका तलब र उनीहरूको सुविधाहरूलाई समेट्दै (रु. १७ करोड ९५ लाख ०० हजार)।

६. २ वार्षिक बजेटको प्रवाह

चित्र २६ ले गापामा लाग्ने बजेट प्रवाहको वार्षिक प्रवृत्तिलाई उल्लेख गर्दछ। पहिलो वर्षको बजेट रु. १ अरब ६४ करोड ४७ लाख ३५ हजार (१४%) भन्दा बढी छ, जसले विभिन्न परियोजनाको ढाँचाको तयारी, सम्भाव्यता अध्ययन र स्वीकृति जस्ता सबै प्रारम्भिक पहलहरू गर्नेछ, जबकि दोस्रो र तेस्रो वर्षमा क्रमशः ३५% र २२% (क्रमशः रु. ४ अरब ०६ करोड ९० लाख २८ हजार र रु. २ अरब ५३ करोड ०९ लाख ८९ हजार) बजेट प्रयोग हुन्छ जसले पहिलो वर्षमा शुरू गरिएका सबै परियोजनाहरू दोस्रो र तेस्रो वर्षमा आएर पूरा गर्दछ। औद्योगिक, सडक र यातायात र सञ्चार नेटवर्कका सबै विकासका कार्यहरू तेस्रो वर्ष सम्ममा पूर्णरूपमा सम्पादन हुनेछ। चौथो र पाँचौं वर्षको बजेटले नियमित कार्यहरू गर्दछ र यसको अधिकांश खर्च समुदायद्वारा सञ्चालित परियोजनाहरूमा बढी निकासा हुन्छ जसमा मर्मत सम्भारका साथै सामाजिक सुरक्षा, पशुपालन र बालीनालीको स्वास्थ्य बीमामा लाग्ने खर्चहरू पर्दछन्।

६. ३ क्षेत्रगत बजेट

क्षेत्रगत विकासका बजेटलाई बेग्लाबेग्लौ उप-शीर्षकमा तल वर्णन गरिएको छ ।

६. ३. १ आर्थिक विकास

आर्थिक विकास क्षेत्रले कूल बजेटको १७.४२% भन्दा बढी बजेट खपत गर्दछ जसमध्ये, पहिलो, दोस्रो र तेस्रो वर्षले अधिकांश अनुपातमा बजेट खपत गर्दछ भने चौथो र पाँचौ वर्षमा कूल बजेटका १४.५१% र १४.६९% मात्र खपत गर्ने छ ।

तालिका १४ ले आर्थिक विकास विषयगत उपक्षेत्रहरूले गर्ने बजेटको अनुपात देखाउँदछ, जसले उपक्षेत्रले कूल बजेटको समानुपातिक बजेट खपतले प्रतेक उपक्षेत्रले गर्ने योगदानबारे भलक देखाउँदछ । कृषि तथा पशुपक्षी विकासले सब भन्दा बढी कूल बजेटको ६.४२% खर्च गर्दछ । यस आवधिक योजनाले जलस्रोतलाई वातावरणीयको महत्वपूर्ण अङ्ग निक्क्यौल गर्दै आर्थिक र अन्य विकासको प्राथमिकतामा राखी लगानी गरेको छ । यस योजनामा जलस्रोत र सिंचाई आर्थिक विकासको प्रमुख उपक्षेत्रहरू हुन् जसले कूल बजेटको क्रकशः ०.५४% र ०.२९% हिस्सा लिएको छ ।

उद्योग, वाणिज्य, आपूर्ति र पर्यटन विषयवस्तु मोदी गापाको एकिकृत विकास योजनाको मुख्य विषय हो । यो क्षेत्रले कूल अनुमानित बजेटको ५.७९% उपभोग गर्ने अपेक्षा गरिएको छ (तालिका १४) । बजेटले व्यावसायिक रूपमा व्यावहारिक कृषि, पशुपालन र उत्पादनहरूको रणनीतिक हिसाबले अन्वेषण गर्नेछ, र प्राकृतिक स्रोत आधारित उद्योग स्थापना गर्न मद्दत गर्दछ । यस क्षेत्रले विशेष गरी व्यावसायिक बाख्रा पालन, मध्यम स्तरका खनिज, पानी उद्योग, र धेरै साना व्यवसायहरूका लागि बाह्य लगानी पनि परिचालन गर्नेछ ।

यो क्षेत्रले ठूलो अनुपातमा बजेट दोस्रो र तेस्रो वर्षमा खपत गर्दछ ।

यस क्षेत्रमा पर्यटन पूर्वाधार विकासका लागि कूल बजेटको २.५६% भन्दा बढी प्रयोग गर्नेछ । बजेटको यो समानुपातिक खपत विभिन्न उपक्षेत्र जस्तै उद्योगले करिब ४.०८%, वाणिज्यले १.६५% र आपूर्तिले द्वारा ०.०५% प्रयोग गर्दछ । उद्योग, वाणिज्य, आपूर्ति र पर्यटनबाट प्रत्येक वर्ष बजेट प्रयोग गर्ने विस्तृत प्रवृत्ति तालिका १४मा छ ।

तालिका १४: आर्थिक विकास क्षेत्र अन्तर्गत ५ वर्षको लागि अनुमानित बजेटको अनुपात (रु ०००)

क्र. स.	विषयगत उपक्षेत्र	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम	प्रतिशत
		१	२	३	४	५		
क.	आर्थिक विकास	२८६,४४७	१,१६०,९४०	३५७,०९१	११२,९३७	१११,३७५	२,०२८,७९०	१७.४२१
१.	कृषि तथा पशुपक्षी विकास	१२०,५६५	३५८,४८५	१७९,०२७	४५,५३५	४५,०२३	७४८,६३५	६.४२९
२.	खाद्य सुरक्षा तथा पोषण	२६,६१३	१४,२७१	३,४३७	३,४३७	३,४३७	५१,१९५	०.४४०
३.	सिंचाइ विकास	४,८२१	२१,२८६	३,२२३	२,०२३	२,०२३	३३,३७५	०.२८७
४.	भूमि व्यवस्थापन	७,३३५	४२५	४२५	४२५	४२५	९,०३५	०.०७८
५.	जलस्रोत	१६,३३२	१२,६५७	१२,४८२	१०,८१५	१०,८१५	६३,१००	०.५४२
६.	वन र जैविक विविधता	२०,०४५	८८,९४०	१३,२९०	१३,०९०	१३,०९०	१४८,४५५	१.२७५
७.	खनिज स्रोत	१,७०३	४३	४३	४३	४३	१,८७५	०.०१६
८.	उद्योग	२९,५३०	३३१,२७०	८२,२७३	१६,५११	१६,५११	४७६,०९५	४.०८८
९.	वाणिज्य	१४,३३०	१६३,८३०	४,९४७	४,९४७	४,९५७	१९२,६५०	१.६५४
१०.	आपूर्ति	१,५४७	२,३२७	१,३२७	६६०	६६०	६,५२०	०.०५६
११.	पर्यटन विकास	४३,६२७	१६७,४०७	५६,६१८	१५,४५२	१४,७५२	२९७,८५५	२.५५८
	जम्मा	२८६,४४७	१,१६०,९४०	३५७,०९१	११२,९३७	१११,३७५	२,०२८,७९०	१७.४२१
	प्रतिशत (%)	१४।१२	३४।९४	२१।७३	१४।५१	१४।६९	१००।००	

६. ३ सामाजिक क्षेत्र

सामाजिक क्षेत्र गापाको सबैभन्दा ठूलो विषयगत क्षेत्र हो जसका प्रावधानहरूलाई गापाले संवेदनशील भएर सम्बोधन गर्नुपर्दछ किनभने यसले गापामा राष्ट्रिय एकता तथा सामाजिक सद्भाव कायम राखी विकास गर्न सहयोग पुऱ्याउँदछ । यस क्षेत्रले कूल बजेटको १५.१८% हिस्सा प्रयोग गर्दछ । यो क्षेत्र गापाको विद्यमान प्रमुख चुनौतीलाई सम्बोधन गर्ने जनसांख्यिकीय क्षेत्रमा सुधार गर्न समर्पित छ । यस क्षेत्रले ५ वर्षको अधिकांश बजेट दोस्रो वर्षमा प्रयोग गर्दछ भने तेस्रो, चौथो र पाचौँ वर्षमा यस क्षेत्रको बजेटको आकार लगभग उस्तै देखिन्छ ।

यस विषयगत क्षेत्र भित्रको मोदी र वसाइँसराई उपक्षेत्रले कूल बजेटको ०.०६% प्रयोग गर्नेछ जबकि अन्य उपक्षेत्र जस्तै शिक्षा उपक्षेत्रले ५.४३% प्रतिशत प्रयोग गर्नेछ भने स्वास्थ्य र पोषण उपक्षेत्रले २.०७%, खानेपानी र सरसफाइले १.०२%, युवा विकासले करीव १.९%, लैङ्गिक र महिला सशक्तिकरणले ०.९%, बाल तथा किशोर-किशोरीहरूले १.५२%, जेष्ठ नागरिकले ०.५७%, अपांगता भएका व्यक्तिले ०.१६%, खेल विकास ०.८% र सामाजिक सुरक्षा र संरक्षणले कूल बजेटको ०.०७% प्रयोग गर्नेछन् (तालिका १५.) ।

सामाजिक क्षेत्रका सबै उपक्षेत्रहरूको वर्षगत बजेटको प्रयोगमा फरक प्रवृत्ति देखिन्छ, जुन तालिका १५ मा छ ।

तालिका १५: सामाजिक विकास क्षेत्र अन्तर्गत ५ वर्षको लागि अनुमानित बजेटको अनुपात (रु ०००)

क्र. स.	विषयगत उपक्षेत्र	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम	प्रतिशत
		१	२	३	४	५		
ख.	सामाजिक विकास क्षेत्र	२७९,९६३	५९२,८३०	३२८,६१२	२९४,१९२	२७२,३८८	१,७६७,९८५	१५.१८२
१२.	जनसंख्या तथा बसाइँसराई	२११५	१२००	१२००	१२००	१२००	६९१५	०.०५९
१३.	शिक्षा	१०७,७०५	२१४,५३०	१०४,३८०	१०२,९८६	१०३,०८६	६३२,६८५	५.४३३
१४.	स्वास्थ्य तथा पोषण	५२,७५१	१२४,१५८	६५,६४६	३६,१९६	३६,१९६	३१४,९४५	२.७०४
१५.	खानेपानी तथा सरसफाई	२६,१७८	२३,११३	२३,११३	२३,१००	२३,१००	११८,६०५	१.०१८
१६.	युवा विकास	१२,१६८	५८,७२८	५८,२६५	५६,१६८	३४,२६५	२१९,५९५	१.८८६
१७.	लैङ्गिक समानता,समावेशी र महिला सशक्तिकरण	२२,८०८	२१,५७७	२०,९७७	२०,९७७	२०,९७७	१०७,३१५	०.९२२
१८.	बालबालिका तथा किशोरकिशोरी	३५,४३२	३५,३३२	३५,३३२	३५,३३२	३५,३३२	१७६,७६०	१.५१८
१९.	जेष्ठनागरिक	४,९२१	४७,०१६	५,०२४	५,०२४	५,०२४	६७,०१०	०.५७५
२०.	अपांगता भएका व्यक्ति	४,७०९	३,६०९	३,६०९	३,६०९	३,६०९	१९,१४५	०.१६४
२१.	खेलकुद विकास	९,५०२	६१,९३७	९,४३७	७,९७०	७,९७०	९६,८१५	०.८३१
२२.	सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण	१,६७५	१,६३०	१,६३०	१,६३०	१,६३०	८,१९५	०.०७०
	जम्मा	२७९,९६३	५९२,८३०	३२८,६१२	२९४,१९२	२७२,३८८	१,७६७,९८५	१५.१८२
	प्रतिशत (%)	१४।१२	५७।२२	१७।६०	५।५७	५।४९	१००।००	

६. ३. ३ पूर्वाधार विकास

यो विषयगत क्षेत्र भित्र विभिन्न उपक्षेत्रहरू जस्तै ऊर्जा, यातायात, सूचना र सञ्चार, ग्रामीण पूर्वाधार, शहरी विकास र एकीकृत गाउँ विकास पर्दछन् । यी सबै उपक्षेत्र लामो समयदेखि स्थानीय वासिन्दाका विकासका सपना र चाहना पुरा गर्ने औजार हुन् जो विकास इकाइ पनि हुन । त्यसैले यस क्षेत्रले मोदी गापाको योजना

कार्यान्वयनमा कूल निर्धारित बजेटको ६१.३४% उपयोग गर्दछ। यस क्षेत्रको कूल अनुमानित बजेटको ३०.२० % बजेट दोस्रो वर्षमा (करीव रु. २ अरब १५ करोड ७६ लाख ९२ हजार) र २४.१४% बजेट तेस्रो वर्षमा (रु. १ अरब ७२ करोड ४२ लाख ०८ हजार) प्रयोग हुन्छ। यसैगरी, पहिलो वर्षमा यस क्षेत्रले रु. ८८ करोड ८६ लाख ९७ हजार, चौथो वर्षमा रु. १ अरब १६ करोड ९ लाख ८ हजार र पाचौँ वर्षमा रु. १ अरब २१ करोड २३ लाख ५७ हजार खर्च गर्ने छ (तालिका १६)।

पूर्वाधार क्षेत्रका सबै उपक्षेत्रहरूको वर्षगत बजेटको प्रयोगमा फरक फरक प्रवृत्ति देखिन्छ, जुन तालिका १६ मा छ।

तालिका १६: पूर्वाधार विकास क्षेत्र अन्तर्गत ५ वर्षको लागि अनुमानित बजेटको अनुपात (रु ०००)

क्र. स.	विषयगत उपक्षेत्र	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम	प्रतिशत
		१	२	३	४	५		
ग.	पूर्वाधार विकास क्षेत्र	८८८,६९७	२,१५७,६९२	१,७२४,२०८	१,१६०,९०८	१,२१२,३७५	७,१४३,८८०	६१.३४४
२३.	उर्जा	४७,७८५	१२,४१०	४४,५३५	४,५३५	४४,०३५	१५३,३००	१.३१६
२४.	यातायात पूर्वाधार र व्यवस्थापन	५९४,८३०	१,५३८,०४८	१,५००,४२३	१,०७५,४२३	१,०६७,०९०	५,७७५,८१५	४९.५९७
२५.	सूचना तथा संचार	९,२४५	१९,७३०	३,३४७	३,३४७	३,३४७	३९,०१५	०.३३५
२६.	भवन तथा शहरी विकास (गाउँपालिका)	१०,३६७	१६१,३६७	६,४३३	४,७६७	४,७६७	१८७,७००	१.६१२
२७.	भवन तथा शहरी विकास (गापाका अन्य क्षेत्र)	२२१,६७०	२९३,५७०	१४४,०७०	३६,०७०	३६,०७०	७३१,४५०	६.२८१
२८.	ग्रामीण बस्ती विकास	४,५३०	२०,५३०	३०	३०	२०,०३०	४५,१५०	०.३८८
२९.	आवास तथा बस्ती विकास	२७०	११२,०३७	२५,३७०	३६,७३७	३७,०३७	२११,४५०	१.८१६
	जम्मा	८८८,६९७	२,१५७,६९२	१,७२४,२०८	१,१६०,९०८	१,२१२,३७५	७,१४३,८८०	६१.३४४
	प्रतिशत (%)	१२।४४	३०।२०	२४।१४	१६।२५	१६।९७	१००।००	

६.३. ४ लोकतन्त्र र सुशासन

यो विषयगत क्षेत्र नयाँ नेपालको गणतन्त्रात्मक शासन पद्धतिको मर्म र गापाको वासिन्दाको चाहना अनुरूप सामाजिक तथा वातावरणीय समृद्धि गर्न आवश्यक आधारस्तम्भ हो। यो क्षेत्रले राष्ट्रिय एकता, शान्ति

र सुरक्षा, नेतृत्व विकास, अन्तर्राष्ट्रिय आर्थिक सम्बन्ध, निर्वाचन प्रक्रियामा सुधार, मानव अधिकार, सुशासन, प्रशासनिक सुशासन, भ्रष्टाचार नियन्त्रण जस्ता विषय र सवालहरूलाई सम्बोधन गर्दछ जसले यो योजनाको कार्यान्वयनमा कूल अनुमानित बजेटको १.५४% खपत गर्दछ। यसै बजेट भित्रको लगभग बराबर बजेट प्रति वर्ष गापाले प्रयोग गर्दछ। यी विषयगत क्षेत्रको अनुमानित बजेटको प्रवृत्ति तालिका १७ मा दिइएको छ।

तालिका १७: लोकतन्त्र तथा सुशासन क्षेत्र अन्तर्गत ५ वर्षको लागि अनुमानित बजेटको अनुपात (रु ०००)

क्र.स.	विषयगत उपक्षेत्र	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम	प्रतिशत
		१	२	३	४	५		
३.	लोकतन्त्र तथा सुशासन क्षेत्र	३८,३९२	३५,०७२	३४,५३९	३६,९५९	३४,५३९	१७९,५००	१.५४१
३०.	स्थानीय एकता	५,०२९	४,५२९	४,५२९	४,५२९	४,५२९	२३,१४५	०.१९९
३१.	शान्ति सुव्यवस्था र सुरक्षा	१६,११६	१६,०१६	१५,४८३	१५,४८३	१५,४८३	७८,५८०	०.६७५
३२.	नेतृत्व विकास	६,१६३	६,०६३	६,०६३	६,०६३	६,०६३	३०,४१५	०.२६१
३३.	अन्तर्राष्ट्रिय आर्थिक सम्बन्ध	५,२२०	५,२२०	५,२२०	५,२२०	५,२२०	२६,१००	०.२२४
३४.	निर्वाचन प्रणालीमा सुधार	२९०	१९०	१९०	२,४९०	१९०	३,३५०	०.०२९
३५.	मानव अधिकार	३२६	३२६	३२६	३२६	३२६	१,६३०	०.०१४
३६.	न्याय प्रणाली	१,४५८	१,४४३	१,४४३	१,५६३	१,४४३	७,३५०	०.०६३
३७.	सुशासन	१,५१७	६५२	६५२	६५२	६५२	४,१२५	०.०३५
३८.	प्रशासकीय सुशासन	६१३	५१३	५१३	५१३	५१३	२,६६५	०.०२३
३९.	भ्रष्टाचार निवारण	१,६६०	१२०	१२०	१२०	१२०	२,१४०	०.०१८
	जम्मा	३८,३९२	३५,०७२	३४,५३९	३६,९५९	३४,५३९	१७९,५००	१.५४१
	प्रतिशत (%)	२१।३९	१९।५४	१९।२४	२०।५९	१९।२४	१००	

६. ३. ५ अन्तर सम्बन्धित विषयगत क्षेत्र

यस विषयगत क्षेत्रले माथि उल्लेखित सबै विषयगतक्षेत्र र उपक्षेत्रका एक आपस दुवैमा मिल्ने प्रकृतिका प्रसङ्ग र मुद्दाहरूलाई समेट्दछ जसले यो योजनाको कार्यान्वयनमा कूल बजेटको ३.७२% प्रयोग गर्दछ। यो क्षेत्रले वातावरण न्याय र विपद्लाई मूलधारमा राखेर क्षमता अभिवृद्धि, तथ्यांक प्रणालीको प्रभावकारी व्यवस्थापन, अनुसन्धान र विकास, र गरीबी निवारणका मुद्दाहरू जस्ता धेरै कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दछ जसले यस शीर्षकको अधिकांश बजेट पहिलो र दोस्रो वर्षमा नै प्रयोग गर्दछ।

यी विषयगत क्षेत्रको अनुमानित वार्षिक बजेट तालिका १८ मा दिइएको छ।

तालिका १८: अन्तरसम्बन्धित विषय क्षेत्र अन्तर्गत ५ वर्षको लागि अनुमानित बजेटको अनुपात (रु ०००)

क्र. स.	विषयगत उपक्षेत्र	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम	प्रतिशत
		१	२	३	४	५		
ड.	अन्तरसम्बन्धित विषय क्षेत्र	१२१,३६९	१०४,१२९	७६,८७३	६७,७२३	६३,२५६	४३३,३५०	३.७२१
४०.	तथ्यांक प्रणाली	२०,४१९	२१,१६९	९,७५३	६,४१९	६,४१९	६४,१८०	०.५५१
४१.	गरिबी निवारण	९,९४०	८,५९०	८,१४०	८,१४०	८,१४०	४२,९५०	०.३६९
४२.	मानव संसाधन विकास	२२,५९५	२८,०४५	२१,४८८	२०,९७२	१६,६०५	१०९,७०५	०.९४२
४३.	अनुसन्धान तथा विकास	३३,७००	७,३५०	६,७५०	२,७५०	२,७५०	५३,३००	०.४५८
४४.	वातावरण, जलवायु तथा प्रकोप	३४,७१५	३८,९७५	३०,७४२	२९,४४२	२९,३४२	१६३,२१५	१.४०२
	जम्मा	१२१,३६९	१०४,१२९	७६,८७३	६७,७२३	६३,२५६	४३३,३५०	३.७२१
	प्रतिशत (%)	२८।०१	२४।०३	१७।७४	१५।६३	१४।६०	१००।००	

६. ३. ६ समष्टिगत आर्थिक नीति

यो विषयगत क्षेत्र भित्र सार्वजनिक खर्च, राजश्व परिचालन, वैदेशिक ऋण तथा सहायता परिचालन, सार्वजनिक ऋण, अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण जस्ता योजना कार्यान्वयनका निमित्त श्रोत परिचालनका योजनाहरु पर्दछन् । यस क्षेत्रले मोदी गापाको योजना कार्यान्वयनमा कूल निर्धारित बजेटको ०.६५% उपयोग गर्दछ । यस क्षेत्रको कूल अनुमानित बजेट (करीव रु. ७ करोड ५६ लाख ३० हजार) छ । कूल अनुमानित बजेटको सबभन्दा बढी अंश अर्थात् ३४.३६% बजेट पहिलो वर्षमा र २०.२१% बजेट दोश्रो वर्षमा प्रयोग हुन्छ । यसैगरी, तेश्रो वर्षमा यस क्षेत्रले ८.४४% चौथो वर्षमा १८.२३% र पाचौँ वर्षमा १८.७८% बजेट खर्च गर्ने छ (तालिका १९) ।

तालिका १९: समष्टिगत आर्थिक नीति अन्तर्गत ५ वर्षको लागि अनुमानित बजेटको अनुपात (रु ०००)

क्र. स.	विषयगत उपक्षेत्र	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम	प्रतिशत
		१	२	३	४	५		
च.	समष्टिगत आर्थिक नीति	२५,९८६	१५,२८६	६,३८६	१३,७८६	१४,१८६	७५,६३०	०.६४९
४५.	तथ्यांक प्रणाली	५,२१३	२,४६३	६६३	९६३	९६३	१०,२६५	०.०८८
४६.	राजश्व परिचालन	८,२२३	२,८२३	३,२२३	२,८२३	३,२२३	२०,३१५	०.१७४
४७.	वैदेशिक लगानी तथा सहायता परिचालन	५,८००	१,१००	१,१००	१,१००	१,१००	१०,२००	०.०८८
४८.	सार्वजनिक ऋण	४,५६५	६५	६५	६५	६५	४,८२५	०.०४१
४९.	सार्वजनिक, निजी र सहकारी साभेदारी	२,०२०	८,७७०	१,२७०	८,७७०	८,७७०	२९,६००	०.२५४

क्र. स.	विषयगत उपक्षेत्र	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम	प्रतिशत
		१	२	३	४	५		
५०.	अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण	१६५	६५	६५	६५	६५	४२५	०.००४
	जम्मा	२५,९८६	१५,२८६	६,३८६	१३,७८६	१४,१८६	७५,६३०	०.६४९
	प्रतिशत (%)	३४.३६	२०.२१	८.४४	१८.२३	१८.७६	१००.००	

६. ३. ७ अनुगमन तथा मुल्यांकन क्षेत्र

समग्र योजनाको कार्यान्वयनको अनुगमन संयन्त्रको व्यवस्था जस्तो महत्वपूर्ण यो विषयगत क्षेत्र भित्र मोदी गापा ले कूल निर्धारित बजेटको ०.१४% उपयोग गर्दछ। यस क्षेत्रको कूल अनुमानित बजेट (करीव रु. १ करोड ६४ लाख) छ। कूल अनुमानित बजेटको सबभन्दा बढी अंश अर्थात् २३.६६% बजेट पहिलो वर्षमा र १८.७८% बजेट दोश्रो वर्ष, तेश्रो वर्षमा २०% र चौथो र पाचौं वर्षमा १८.७८% - १८.७८% बजेट खर्च गर्ने छ (तालिका २०)।

तालिका २०: अनुगमन तथा मुल्यांकन अन्तर्गत ५ वर्षको लागि अनुमानित बजेटको अनुपात (रु ०००)

क्र. स.	विषयगत उपक्षेत्र	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम	प्रतिशत
		१	२	३	४	५		
५.	अनुगमन तथा मुल्यांकन	३,८८०	३,०८०	३,२८०	३,०८०	३,०८०	१६,४००	०.१४१
५१.	अनुगमन तथा मुल्यांकन	३,८८०	३,०८०	३,२८०	३,०८०	३,०८०	१६,४००	०.१४१
	जम्मा	३,८८०	३,०८०	३,२८०	३,०८०	३,०८०	१६,४००	०.१४१
	प्रतिशत (%)	२३.६६	१८.७८	२०.००	१८.७८	१८.७८	१००.००	

६. ४ बजेटको सारांश

तालिका २१ मा प्रत्येक विषयगत क्षेत्रमा कूल बजेट तथा प्रतिवर्षको अनुमानित बजेटको सारांश छ। पूर्वाधार, सामाजिक क्षेत्र र उद्योग, वाणिज्य, आपूर्ति र पर्यटन जस्ता क्षेत्रहरूलाई बजेटको अधिक हिस्साको आवश्यक पर्दछ। वार्षिक बजेटको आकारको विश्लेषण गर्दा दोस्रो र तेस्रो वर्षहरूमा अरु वर्षहरू भन्दा प्रायः बजेटको माग बढी देखिन्छ।

तालिका २२ मा हरेक वर्षमा गरिने विषयगत क्षेत्र र उपक्षेत्रका गतिविधिहरूका लागि अनुमानित बजेटको श्रृंखला राखिएको छ।

तालिका २१: सबै विषयगत क्षेत्र अन्तर्गत ५ वर्षको लागि अनुमानित बजेटको अनुपात (रु ०००)

वर्ष	प्रमुख रणनीति/ कार्यनीति	आर्थिक विकास	समाजिक विकास क्षेत्र	पूर्वाधार विकास क्षेत्र	लोकतन्त्र तथा सुशासन क्षेत्र	अन्तरसम्बन्धित विषय क्षेत्र	समष्टिगत आर्थिक नीति	अनुगमन तथा मुल्यांकन	जम्मा रकम (रु ०००)	प्रतिशत (%)
क. पहिलो वर्ष		२८६,४४७	२७९,९६३	८८८,६९७	३८,३९२	१२१,३६९	२५,९८६	३,८८०	१,६४४,७३५	१४.१२
ख. दोस्रो वर्ष		१,१६०,९४०	५९२,८३०	२,१५७,६९२	३५,०७२	१०४,१२९	१५,२८६	३,०८०	४,०६९,०२८	३४.९४
ग. तेस्रो वर्ष		३५७,०९१	३२८,६१२	१,७२४,२०८	३४,५३९	७६,८७३	६,३८६	३,२८०	२,५३०,९८९	२१.७३
घ. चौथो		११२,९३७	२९४,१९२	१,१६०,९०८	३६,९५९	६७,७२३	१३,७८६	३,०८०	१,६८९,५८५	१४.५१
ङ. पाँचौ वर्ष		१११,३७५	२७२,३८८	१,२१२,३७५	३४,५३९	६३,२५६	१४,१८६	३,०८०	१,७११,१९९	१४.६९
च. जम्मा (रु ०००)		२,०२८,७९०	१,७६७,९८५	७,१४३,८८०	१७९,५००	४३३,३५०	७५,६३०	१६,४००	११,६४५,५३५	
प्रतिशत		१७।४२	१५।१८	६१।३४	१।५४	३।७२	०।६५	०।१४		

तलिका २२: मोदी गापाको एकीकृत ग्रामीण विकास योजनाको लागि विषयगत क्षेत्रका रणनीति र कार्यनीतिगत अनुमानित वार्षिक बजेट (रु ०००)

क्र. सं.	विषयगत क्षेत्रका प्रमुख रणनीति/कार्यनीति	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. हजारमा)	%
		१	२	३	४	५		
क.	आर्थिक विकास	२८६,४४७	१,१६०,९४०	३५७,०९१	११२,९३७	१११,३७५	२,०२८,७९०	१७.४२१
१.	कृषि तथा पशुपंक्षी विकास	१२०,५६५	३५८,४८५	१७९,०२७	४५,५३५	४५,०२३	७४८,६३५	६.४२९
१.१	तुलनात्मक लाभ एवं उच्च मूल्यका कृषिबाली तथा पशुपंक्षीजन्य बस्तुहरूको उत्पादनमा बृद्धि गरी निकासीका निम्ति आवश्यक वातावरण तयार पार्ने।	२७,१४६	६३,६२६	६३,६२६	२१,१२६	२१,१२६	१९६,६५०	१.६८९
१.२	तुलनात्मक लाभ एवं उच्च मूल्यका कृषिबाली तथा पशुपंक्षीजन्य बस्तुहरूको उत्पादन, विशिष्टीकरण (Branding), निकासी र सेवा प्रवाह गर्ने क्षमता अभिवृद्धि गर्ने।	१,६७६	११,२६६	१०,६९१	२,१५८	१,६४५	२७,४३५	०.२३६
१.३	कृषि सहकारीको माध्यमबाट कृषि तथा पशुपंक्षीजन्य उत्पादनलाई व्यावसायीकरण गर्न र सेवाको स्तरवृद्धिका लागि सहकारी र कृषि तथा पशु सेवा केन्द्रको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने।	५६,०८८	१८२,७४३	६७,२००	६,६१७	६,६१७	३१९,२६५	२.७४२
१.४	गापा मा कृषि तथा पशुपंक्षीजन्य उत्पादन र निर्यात बढाउन निजी र सहकारी क्षेत्रको लगानी सुनिश्चित गर्ने।	८,९५५	२६,३४०	५,३३३	२,३३३	२,३३३	४५,२९५	०.३८९
१.५	कृषि तथा पशुपंक्षी विकासलाई कृषिवनसँग एकीकृत गर्दै कृषि सहकारीको व्यवस्थापनबाट उत्पादन र बजारीकरण अभिवृद्धि गर्ने।	२,२६०	४२,०१०	२१,५१०	२,६३५	२,६३५	७१,०५०	०.६१०
१.६	कृषि तथा पशुपालनमा आधुनिकीकरण तथा खाद्यबाली सँगै नगदेबालीमा ग्राह्यता दिई गरिबी न्यूनीकरण गर्ने।	२४,४४०	३२,५००	१०,६६७	१०,६६७	१०,६६७	८८,९४०	०.७६४
२.	खाद्य सुरक्षा तथा पोषण	२६,६१३	१४,२७१	३,४३७	३,४३७	३,४३७	५१,१९५	०.४४०
२.१	एक दीर्घकालिन खाद्य व्यवस्थापन प्रणालीको निर्माण गरी गापाका सबै नागरिकको खाद्य सुरक्षा र पोषण अवस्थालाई सम्बोधन गर्ने।	१९,७९०	१०,६६०	२,३२७	२,३२७	२,३२७	३७,४३०	०.३२१

क्र. सं.	विषयगत क्षेत्रका प्रमुख रणनीति/कार्यनीति	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. हजारमा)	%
		१	२	३	४	५		
२.२	गापा मा कृषि उत्पादकत्व र उत्पादनको वृद्धि गरी एकमुष्ट कार्यक्रम (Package) अपनाई खाद्य सुरक्षा सुनिश्चित गर्ने।	१,०७३	१,०४८	१,०४८	१,०४८	१,०४८	५,२६५	०.०४५
२.३	गैरकृषि व्यवसाय मार्फत भूमिहीन तथा निम्न आय भएका घरधुरीहरूको आय वृद्धि गर्ने।	५७५०	२५६२.५	६२.५	६२.५	६२.५	८५००	०.०७३
३.	सिंचाइ विकास	४,८२१	२१,२८६	३,२२३	२,०२३	२,०२३	३३,३७५	०.२८७
३.१	नेपालको राष्ट्रिय सिंचाई गुरु योजना, राष्ट्रिय कृषि विकास रणनीति (सन् २०१५-२०३५), राष्ट्रिय जलवायु अनुकूलन कार्यक्रम (सन् २०१०) र प्रदेश सरकारका प्रावधानहरूलाई समेत समावेश गरी सबै सिंचाईका परियोजनाहरू निर्माण र संचालन गर्ने।	११००					११००	०.००९
३.२	कृषिका विशेष अर्थात् पकेट क्षेत्रमा नातावरण तथा जलवायुमैत्री र विपद् प्रतिरोधी सर्वकालीक सिंचाई सुविधाको सुनिश्चितता गर्ने।	३,२९०	१८,८६०	१,६०७	१,६०७	१,६०७	२६,९७०	०.२३२
३.३	किसानद्वारा सञ्चालित सिंचाई प्रणालीको मर्मत र संभार गर्न तथा यस्ता प्रणालीको दिगो व्यवस्थापनका लागि अन्य संभावनाको खोजी गर्न किसानहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने।	४३१	२,४२६	१,६१६	४१६	४१६	५,३०५	०.०४६
४.	भूमि व्यवस्थापन	७,३३५	४२५	४२५	४२५	४२५	१,०३५	०.०७८
४.१	प्रभावकारी भूमि व्यवस्थापन नीति तथा कार्यक्रम मार्फत गापाका सबैप्रकारका भूमिको समुचित उपयोग र उत्पादन तथा उत्पादकत्व बृद्धि गर्ने।	३०३५					३०३५	०.०२६

क्र. सं.	विषयगत क्षेत्रका प्रमुख रणनीति/कार्यनीति	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. हजारमा)	%
		१	२	३	४	५		
४.२	नयाँ प्रविधिको प्रयोग सहित तथ्यांक व्यवस्थापन र प्रभावकारी सेवा विस्तार गरी गापाका भूमि प्रशासनलाई चुस्त दुरुस्त र पारदर्शी बनाउने ।	४,३००	४२५	४२५	४२५	४२५	६,०००	०.०५२
५.	जलस्रोत	१६,३३२	१२,६५७	१२,४८२	१०,८१५	१०,८१५	६३,१००	०.५४२
५.१	जलस्रोतको दिगो संरक्षण, विकास र बहुउद्देश्यीय प्रयोजनको निमित्त स्थानीय नीतिगत र संस्थागत व्यवस्था गर्ने ।	२,५१०					२,५१०	०.०२२
५.२	सीमावर्ती जलस्रोतको सामूहिक र सहभागितात्मक उपयोग गरी जलस्रोतबाट दिगो र आपसी लाभको सुनिश्चितता गर्ने ।	७५					७५	०.००१
५.३	विश्वविद्यालय र अन्य संस्थाहरूको सहकार्यमा जलस्रोतको दिगो संरक्षण र बहुउद्देश्यीय उपयोगका लागि ज्ञान र प्रविधिको विस्तार गर्ने ।	८०					८०	०.००१
५.४	पहिरो र नदी कटानको जोखिमबाट सुरक्षित राख्न आवश्यक स्थानहरूमा भू-संरक्षण कार्यक्रम संचालन गर्ने ।	५६००	५४००	५४००	५४००	५४००	२७२००	०.२३४
५.५	स्थानीय नागरिक र निकायहरूको क्षमता अभिवृद्धि गरी विभिन्न प्राविधिबाट जल पुनर्भरण, जलवायु परिवर्तन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण र मुख्य जलाधार क्षेत्रको संरक्षण गर्ने ।	८,०६७	७,२५७	७,०८२	५,४१५	५,४१५	३३,२३५	०.२८५
६.	वन र जैविक विविधता	२०,०४५	८८,९४०	१३,२९०	१३,०९०	१३,०९०	१४८,४५५	१.२७५

क्र. सं.	विषयगत क्षेत्रका प्रमुख रणनीति / कार्यनीति	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. हजारमा)	%
		१	२	३	४	५		
६.१	गापा वन क्षेत्रको दिगो व्यवस्थापनका लागि प्रभावकारी अन्तर-सरकारी समन्वय र नीतिगत संसाधनमार्फत् उपयुक्त संयन्त्रको सुनिश्चितता गर्ने ।	३,२४०	२५,६५५	२,४०५	२,४०५	२,४०५	३६,११०	०.३१०
६.२	गापा मा वनको उत्पादकत्व बढाउन स्थानीय ज्ञान, सीप र अभ्यास सहितको वैज्ञानिक व्यवस्थापनका लागि समुदाय र उनीहरूको संस्थाको ज्ञान क्षमता बढाउने ।	१११०	४३००	११००	११००	११००	८७१०	०.०७५
६.३	चरिचरन नियन्त्रण, गोठे घाँस/चारो ख्वाउने, र खुल्ला बिग्रेका वनमा डाले घाँस र बाँस रोपी राष्ट्रिय, सामुदायिक र निजी वनको हैसियत र वन्यजन्तुको वासस्थानको स्थितिमा सुधार गर्ने ।	२,४७०	२,४६०	२,२६०	२,०६०	२,०६०	११,३१०	०.०९७
६.४	गापाका वन र मानव बस्तीको अन्तर-क्षेत्रमा हुने मानव-वन्यजन्तु बीचको द्वन्द्व कमी गर्न एक दिगो संयन्त्रको विकास गर्ने ।	७,०००	५,४००	५,४००	५,४००	५,४००	२८,६००	०.२४६
६.५	गापाका सडक, भवन, प्रसारण लाईन जस्ता पूर्वाधार निर्माणहरूको कारणले वनमा हुने क्षतिलाई कम गर्न उपयुक्त उपायहरू अवलम्बन गर्ने ।	७१०	७१०	७१०	७१०	७१०	३,५५०	०.०३०
६.६	वातावरणीय पर्याटन र मनोरन्जनका मान्यता र मूल्यसँग सरोकार राख्ने वन, जैविक विविधता र वन्यजन्तुहरूको भू-परीधि स्तरमा शीबलमकअबउभ भित्रर्भां संरक्षण व्यवस्थापन गर्ने ।	२,०१५	१५	१५	१५	१५	२,०७५	०.०१८
६.७	वन तथा जैविक विविधताको दिगो संरक्षण सँगै दिगो उपयोग गरी रोजगारी प्रवर्धन र आर्थिक वृद्धि हासिल गर्ने ।	३,५००	५०,४००	१,४००	१,४००	१,४००	५८,१००	०.४९९

क्र. सं.	विषयगत क्षेत्रका प्रमुख रणनीति/कार्यनीति	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. हजारमा)	%
		१	२	३	४	५		
७.	खनिज स्रोत							
७.१	आवश्यक नीतिगत एवं संस्थागत व्यवस्था गरी खनिज सम्पदाको दिगो परिचालनको लागि वातावरण तयार गर्ने ।	१,७०३	४३	४३	४३	४३	१,८७५	०.०१६
७.२	सम्भाव्यताको आधारमा खनिज सम्पदाको परिचालन गरी उत्पादनको वृद्धि र आर्थिक उन्नति गर्ने ।	१,५७३	४३	४३	४३	४३	१,७४५	०.०१५
८.	उद्योग							
८.१	संघ र प्रदेश सरकारसँगको समन्वय र सहकार्यमा गापा मा हरित आय ९न्वभमल प्लअफभ० आर्जनलाई प्राथमिकता दिदै रोजगार केन्द्रित प्राकृतिक संसाधनमा आधारित लघु उद्यम, कुटीर र साना उद्योग स्थापना र विकासको निम्त आवश्यक वातावरण तयार गर्ने ।	२९,५३०	३३१,२७०	८२,२७३	१६,५११	१६,५११	४७६,०९५	४.०८८
८.२	गापा का झोट सम्पन्न र ठूला किसानहरूको पशुजन्य स्रोतमा आधारित उद्यमशीलतालाई कृषिसँग एकीकृत गरी प्रवर्द्धन गर्ने ।	४,७२५	६४,६७०	१,९२०	१,९२०	१,९२०	७५,१५५	०.६४५
८.३	वन र जल संसाधनमा आधारित उद्यम विकासबाट हरित आय तथा हरित-वित्तिय व्यवस्थाको प्रवर्द्धन र हरित उद्यमका उद्यमीहरूको लागि वित्तीय संस्थाहरूसँगको पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।	३,९१५	७,२००	७,२००	३,६००	३,६००	२५,५१५	०.२१९
८.४	गापा को समृद्धिका लागि उच्च तुलनात्मक लाभ तथा उच्च मूल्यका वस्तुजन्य उद्योगहरूको संचालन गर्न उपयुक्त वातावरण तयार पार्ने ।	११,०६५	११०,५६५	५६,५५०	४,५५०	४,५५०	१८७,२८०	१.६०८

क्र. सं.	विषयगत क्षेत्रका प्रमुख रणनीति / कार्यनीति	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)				जम्मा रकम (रु. हजारमा)	%
		१	२	३	४	५	
८.५	गापा मा कृषि कार्यक्रमहरूसँग तालमेल गर्दै लघु उद्यम, कुटीर र साना उद्योगहरूको दिगो र प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन गर्न स्थानीय उद्यमीहरूको क्षमता अभिवृद्धि, पूँजी निर्माणको निमित्त लागि वित्तीय पहुँचमा सहजीकरण र अन्य सहयोगको व्यवस्था गर्ने ।	२,९९५	६२,९२०	१०,९२०	२,६३३	२,६३३	०.७०५
८.६	स्थानीय कच्चा पदार्थको वैज्ञानिक प्रयोगमा जोड दिई स्थानीय उत्पादनको प्रवर्धन र गरिबी न्यूनीकरण गर्ने ।	५,५६५	६५,९००	३,९८३	३,९८३	८१,०१५	०.६९६
९.	वाणिज्य	१४,३३०	१६३,८३०	४,९४७	४,९४७	१९२,६५०	१.६५४
९.१	उच्च मूल्य र तुलनात्मक लाभका वस्तुहरूको निर्यात प्रवर्धनका लागि उपयुक्त वातावरण तयार पार्ने ।	२,०५०	२,९९०	१,९९०	१,९९०	८,२६०	०.०७१
९.२	नयाँ प्रविधिको प्रयोग र नियमन सहित गुणस्तरीय वस्तुहरूको व्यापार, उचित मूल्य र सहज आपूर्ति भएको व्यवस्थित आन्तरिक बजारको विकास गर्ने ।	१२,२०५	१६०,८४०	३,७५७	३,७५७	१८४,३१५	१.५८३
९.३	प्रभावकारी पूर्वाधारहरूको विकास र उपकरणहरूको व्यवस्था मार्फत गुणस्तरीय प्राकृतिक स्रोत र कृषिजन्य उत्पादनको वित्री वितरण र निर्यातमा सहकारी तथा साना व्यवसायीहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।	७५				७५	०.००१
१०.	आपूर्ति	१,५४७	२,३२७	१,३२७	६६०	६,५२०	०.०५६
१०.१	गापा मा स्थानीय उत्पादनको खपत बढाउन र बाह्य उपभोग्य सामग्रीको आयात घटाउन र सामानको कृत्रिम अभाव, कार्टेलिङ्गको अन्त्य गर्न उपयुक्त वातावरण सिर्जना गर्ने ।	१,४६७	१,३०७	१,३०७	६४०	५,३६०	०.०४६

क्र. सं.	विषयगत क्षेत्रका प्रमुख रणनीति/कार्यनीति	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. हजारमा)	%
		१	२	३	४	५		
१०.२	कानूनी प्रावधान सहित चरम गरिबी, जेष्ठ नागरिक, एकल महिला र अन्य आपूर्ति संकटग्रस्त नागरिक घरधुरीका लागि खाद्य र आधारभूत सामग्रीको आपूर्ति गर्न एक स्थायी संयन्त्र स्थापना गर्ने ।	३५	२०	२०	२०	२०	११५	०.००१
१०.३	संवैदनशील वस्तुहरूको आपूर्तिको लागि डिपो स्थापना गर्ने ।	३०	१,०००	-	-	-	१,०३०	०.००९
१०.४	पाँच वर्ष भित्रमा दुध, अण्डा, मासु, तरकारी र फलफूलमा आत्मनिर्भर बनाउने ।	१५					१५	०.०००
११.	पर्यटन विकास	४३,६२७	१६७,४०७	५६,६१८	१५,४५२	१४,७५२	२९७,८५५	२.५५८
११.१	सार्वजनिक-निजी साझेदारीको अवधारणा अनुरूप मोदी गापालाई पर्यटन गन्तव्यका रूपमा स्थापित गर्न उपयुक्त वातावरण तयार पार्ने ।	३४,२८०	११४,६२०	५,९३२	५,९३२	५,९३२	१६६,६९५	१.४३१
११.२	मोदी गापालाई सार्वजनिक-निजी लगानीमा उच्च कोटीको पर्यटन प्रवर्द्धन गर्ने वित्तीय स्रोतको पहुँचको सुनिश्चित गर्ने ।	२०	२०	२०	२०	२०	१००	०.००१
११.३	मोदी गापालाई उच्च कोटीको प्रकृतिक-सांस्कृतिक-पर्यटन प्रवर्द्धनको लागि समुदाय र ग्रामीण संस्थाहरूको क्षमताको विकास गर्ने ।	२,७६७	२४,४६७	२१,८६७	७००	-	४९,८००	०.४२८
११.४	सबै धार्मिक-सांस्कृतिक स्थल, मठ-मन्दिर र प्राकृतिक गुफा, स्मारकको पुनर्स्थापना गर्ने र मोदी गापालाई संस्कृति संरक्षण र पर्यटन विकासको अभिन्न निधि र रूपमा गाउँ संग्रहालय स्थापना गर्ने ।	४,३००	२८,३००	२८,३००	८,८००	८,८००	७८,५००	०.६७४

क्र. सं.	विषयगत क्षेत्रका प्रमुख रणनीति/कार्यनीति	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. हजारमा)	%
		१	२	३	४	५		
११.५	युवाहरूलाई दिगो विकासको निधको रूपमा संस्कृति संरक्षणका लागि परिचालन गरी मोदी गापाका पर्यटन विकासको पहलमा योगदान पुर्याउने ।	२,२६०		५००	-	-	२,७६०	०.०२४
ख.								
१२.	समाजिक विकास क्षेत्र	२७९,९६३	५९२,८३०	३२८,६१२	२९४,१९२	२७२,३८८	१,७६७,९८५	१५.१८२
१२.१	जनसंख्या तथा बसाइँसराइ	२११५	१२००	१२००	१२००	१२००	६९१५	०.०५९
१२.१	गापामा जनसंख्या व्यवस्थापनको निमित्त एक प्रभावकारी संयन्त्र सहित समन्वय र संस्थागत विकास गर्ने ।	१८१०	८९५	८९५	८९५	८९५	५३९०	०.०४६
१२.३	स्थानीय स्तरमा प्रोत्साहन र सुविधाहरूको प्रभावकारी उपायहरूको माध्यमबाट गापामा बसाइँसराइको अवस्थालाई न्यूनीकरण गर्ने ।	५०	५०	५०	५०	५०	२५०	०.००२
१२.४	दुई वा सो भन्दा कम बच्चा भएका परिवारलाई सम्मान र सेवा/सुविधामा सहूलियत पहुँचको माध्यमबाट जनसंख्या वृद्धि दर कम गर्न प्रोत्साहन गर्ने ।	२५५	२५५	२५५	२५५	२५५	१२७५	०.०११
१३.	शिक्षा	१०७,७०५	२१४,५३०	१०४,३८०	१०२,९८६	१०३,०८६	६३२,६८५	५.४३३
१३.१	गापाका सबै विद्यालयहरूमा आवश्यक भौतिक पूर्वाधार र जनशक्ति सहितको व्यवस्था गरी गुणस्तरीय शिक्षा प्रदान गर्ने ।	७७,१२८	१०५,४७८	७३,९७८	७२,६८४	७२,६८४	४०१,९५०	३.४५२
१३.२	गापामा प्रारम्भिक बाल विकास कार्यक्रमलाई शिक्षा प्रणालीको अभिन्न अङ्गको रूपमा सबै बच्चाहरूको लागि अनिवार्य गर्न संरचना र सुविधाहरूमा सुधार र विस्तार गर्ने ।	१२,१८०	१२,१८०	१२,१८०	१२,१८०	१२,१८०	६०,९००	०.५२३
१३.३	गापाबाट वि सं २०८० सम्म निरक्षरता हटाउने ।	४,८००	७,८००	७,८००	७,८००	७,८००	३६,०००	०.३०९

क्र. सं.	विषयगत क्षेत्रका प्रमुख रणनीति/कार्यनीति	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. हजारमा)	%
		१	२	३	४	५		
१३.४	गापामा दिगो विकासको लक्ष्य-४ सँग सम्बद्ध सबै बालबालिकाहरूको निशुल्क: शिक्षाका लागि शिक्षाको पहुँचमा सुधार गर्ने।	३,०६७	१,९५२	२,०५२	१,९५२	२,०५२	११,०७५	०.०९५
१३.५	गापाका छात्रा र फरक क्षमताका विद्यार्थीहरू सहितको गुणस्तरीय शिक्षाको लागि शिक्षा केन्द्रहरूमा अनुकूल संरचना र सुविधामा सुधार गर्ने।	३६०	३००	३००	३००	३००	१,५६०	०.०१३
१३.६	क्षेत्रगत विषयका सबै मुद्दा र कार्यक्रमलाई अतिरिक्त पाठ्यक्रम र त्रिपयाकलाप सँग एकीकृत गराई विद्यार्थी र शिक्षकहरूको क्षमताको सुदृढीकरण गर्ने।	२,८२०	८२०	८२०	८२०	८२०	६,१००	०.०५२
१३.७	गापालाई नेपालको बहुप्राविधिक शिक्षा अध्ययनका निमित्त उत्कृष्ट शिक्षण गन्तव्यको रूपमा स्थापित गर्ने।	७,३५०	८६,०००	७,२५०	७,२५०	७,२५०	११५,१००	०.९८८
१४.	स्वास्थ्य तथा पोषण	५२,७५१	१२४,१५८	६५,६४६	३६,१९६	३६,१९६	३१४,९४५	२.७०४
१४.१	गापामा सूर्तिजन्य र मदिरा जस्ता स्वास्थ्यमा हानिकारक सर-सामान र उत्पादनहरू 'सबै नीतिमा स्वास्थ्य' को नीति अवलंबन गरी सबै क्षेत्रको संलग्नतामा नियमन र कार्यान्वयन गर्ने।	१०८	९३	९३	९३	९३	४८०	०.००४
१४.२	नीति निर्माण, अनुगमन र अन्य प्रयोजनका निमित्त स्वास्थ्यका तथ्यांकको उत्पादन र प्रविधिमा आधारित स्वास्थ्य सूचना प्रणालीको व्यवस्था गर्ने।	५००					५००	०.००४
१४.३	गापामा संक्रामक र गैर-संक्रामक रोगहरूको प्रकोप विरुद्ध नियन्त्रणका उपायहरू अपनाउने।	८,५८०	११,४४५	१,०७०	१,०७०	१,०७०	२३,२३५	०.२००

क्र. सं.	विषयगत क्षेत्रका प्रमुख रणनीति/कार्यनीति	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. हजारमा)	%
		१	२	३	४	५		
१४.४	गापामा प्रतिरोधात्मक, प्रवर्द्धक, उपचारात्मक र पुनर्स्थापनात्मक स्वास्थ्य हेरचाह र चिकित्साका सेवाहरूमा नागरिकहरूको पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।	१६,१९३	२७,०७०	१६,१३३	१६,१३३	१६,१३३	९१,६६०	०.७८७
१४.५	गापामा बालबालिकाको आधारभूत स्वास्थ्य र कुपोषणको घटनाहरू न्यूनीकरण गर्न स्वास्थ्य केन्द्रहरूमा सुविधा र सेवाहरूको सुनिश्चितता गर्ने ।	५६०	५२०	५२०	५२०	५२०	२,६४०	०.०२३
१४.६	गापामा विद्यमान स्वास्थ्य चौकीहरूमा नागरिकहरूको राम्रो स्वास्थ्य हेरचाहको लागि संरचना र चिकित्सा सुविधाहरूमा सुधार गर्ने ।	१८,७३०	७६,४५०	३९,२५०	१०,३००	१०,३००	१५५,०३०	१.३३१
१४.७	सुरक्षित प्रजनन स्वास्थ्य, परिवार नियोजन र सुरक्षित मातृशिशुका लागि अधिकारसम्मत प्रजनन सेवाहरूको पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।	८,०८०	८,५८०	८,५८०	८,०८०	८,०८०	४१,४००	०.३५६
१५.	खानेपानी तथा सरसफाई	२६,१७८	२३,११३	२३,११३	२३,१००	२३,१००	११८,६०५	१.०१८
१५.१	पर्याप्त र सुरक्षित पानीको आपूर्ति र सरसफाईका सेवाहरू सबैलाई सुनिश्चित गर्न उपयुक्त वातावरण बनाउने ।	२,२४५	३०	३०	३०	३०	२,३६५	०.०२०
१५.२	सहभागितामूलक व्यवस्थापनबाट सुरक्षित र पर्याप्त पिउने पानी आपूर्ति र सरसफाई सेवाहरूको विस्तार क्षेत्र बढाउने ।	२१,२५०	२०,४००	२०,४००	२०,४००	२०,४००	१०२,८५०	०.८८३
१५.३	गापामा खानेपानी आपूर्तिका सबै योजनाहरूको माइक्रो बेसीन स्तरको जलाधारबाट पानीका सबै स्रोत र मुहानहरूको सुरक्षा गर्ने ।	६६३	६६३	६६३	६५०	६५०	३,२९०	०.०२८

क्र. सं.	विषयगत क्षेत्रका प्रमुख रणनीति/कार्यनीति	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. हजारमा)	%
		१	२	३	४	५		
१५.४	खानेपानी आपूर्ति र सरसफाईका कार्यक्रमहरूको दिगोपनका लागि जलवायु परिवर्तन र विपद्सँग सम्बद्ध गराई स्थानीय सरोकारवालाहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।	२,०२०	२,०२०	२,०२०	२,०२०	२,०२०	१०,१००	०.०८७
१६.	युवा विकास	१२,१६८	५८,७२८	५८,२६५	५६,१६८	३४,२६५	२१९,५९५	१.८८६
१६.१	गापाका युवाद्वारा सञ्चालित उद्यम तथा साना व्यवसायहरूलाई कृषिवनसँग आवद्ध गरी प्रवर्द्धन गर्न वित्तीय सहयोग सहितको प्रावधानको व्यवस्था गर्ने ।	२३०	३९०	२३०	२३०	२३०	१,३१०	०.०११
१६.२	युवाद्वारा सञ्चालित साना व्यवसायका लागि विभिन्न क्षेत्रमा युवाहरूको प्राविधिक र व्यवसायिक सीपहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।	९०	२,०९०	२,०९०	२,०९०	२,०९०	८,४५०	०.०७३
१६.३	युवा संलग्नता, कृषिवन र सहकारीलाई एकीकृत गरी उच्च तुलनात्मक लाभका भौगोलिक क्षेत्रहरूमा उच्च मूल्यको कृषि उत्पादनहरूको व्यापारीकरण गर्ने ।		५,३३३	५,३३३	२,९३३	-	१३,६००	०.११७
१६.४	क्षमता विकास र युवाका योजनाहरूबाट खाद्य सुरक्षाको स्थिति संबोधन गर्न स्थानीय संयन्त्र सबल बनाउने ।	२,०६८	५६८	२६५	५६८	२६५	३,७३५	०.०३२
१६.५	युवाहरूको प्रवासनको प्रवृत्ति न्यूनीकरण गर्न गापा मा अवसरहरूको सृजना गर्ने ।	८,०००	४८,६६७	४८,६६७	४८,६६७	३०,०००	१८४,०००	१.५८०
१६.६	गापाका युवा शक्तिलाई रोजगार केन्द्रित कृषि, उद्यमशीलता, साना कुटीर र अन्य उद्योगहरूको मूलधारमा प्रवाहित गर्ने ।	१,७८०	१,६८०	१,६८०	१,६८०	१,६८०	८,५००	०.०७३
१७.	लैङ्गिक समानता, समावेशी र महिला सशक्तीकरण	२२,८०८	२१,५७७	२०,९७७	२०,९७७	२०,९७७	१०७,३१५	०.९२२

क्र. सं.	विषयगत क्षेत्रका प्रमुख रणनीति/कार्यनीति	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. हजारमा)	%
		१	२	३	४	५		
१७.१	विकासका हेरक क्षेत्रका कार्यक्रम र कार्यहरूका ढाँचा निर्माण गर्दा महिलाको सहभागिता ५०% ले सुनिश्चित गरी लैङ्गिक समानताका लागि उपयुक्त वातावरण बनाउने ।	१,४१५	३५९	३५९	३५९	३५९	२,८५०	०.०२४
१७.२	सबै क्षेत्रहरूमा लैङ्गिक समानता र महिला सशक्तिकरणको समीक्षाका लागि संयन्त्र विकास गर्ने ।	६००	२२५	२२५	२२५	२२५	१,५००	०.०१३
१७.३	गाणामा सामाजिक र आर्थिक रूपबाट वञ्चित महिलाहरूको सामाजिक उत्थान र आर्थिक सार्वभौमताको लागि सशक्तिकरण गर्ने ।	१४,९९०	१५,१९०	१४,५९०	१४,५९०	१४,५९०	७३,९५०	०.६३५
१७.४	गाणामा प्रसूति स्वास्थ्य हेरचाह, शिशु जन्मका आवश्यक सुविधा र राम्रो पोषणावस्थाका सुविधाहरूको सुनिश्चितता गर्ने ।	२०३	२०३	२०३	२०३	२०३	१,०१५	०.००९
१७.५	गाणामा सबै प्रकारका घरेलु हिंसा र सामाजिक विभेद र मानव बेचबिखनको विरुद्ध महिलाहरूलाई सशक्त बनाउने ।	५,६००	५,६००	५,६००	५,६००	५,६००	२८,०००	०.२४०
१८.	बालबालिका तथा किशोरकिशोरी	३५,४३२	३५,३३२	३५,३३२	३५,३३२	३५,३३२	१७६,७६०	१.५१८
१८.१	बाल स्वास्थ्यका अवस्थामा सुधार गरी बाल मृत्युदर न्यून गर्न विषयगत निकायहरूको सहकार्यमा स्वास्थ्य केन्द्रहरूको सेवा सञ्चालन ।	७,९६०	७,९६०	७,९६०	७,९६०	७,९६०	३१,८००	०.३४२
१८.२	दिगो विकासको लक्ष्य-४ अनुसार गापा मा सबै बच्चाका लागि निःशुल्क बाल शिक्षामा समावेशी र समान पहुँचको प्रावधानको सुनिश्चित गर्ने ।	२०,४९२	२०,४९२	२०,४९२	२०,४९२	२०,४९२	१०२,४६०	०.८८०

क्र. सं.	विषयगत क्षेत्रका प्रमुख रणनीति / कार्यनीति	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. हजारमा)	%
		१	२	३	४	५		
१८.३	गापाका सबै बच्चा र किशोर किशोरीहरूलाई सबै प्रकारका धोलु हिंसा र सामाजिक विभेदबाट सुरक्षित राखी सुरक्षा सुनिश्चित गर्ने ।	३३०	३३०	३३०	३३०	३३०	१,६५०	०.०१४
१८.४	बच्चाहरूलाई सक्रिय र जिम्मेवार नागरिकारूपमा तयार पारी पुस्तान्तरणमा देशको भावि नेताकारूपमा तयार पार्दै लाने ।	६,६५०	६,५५०	६,५५०	६,५५०	६,५५०	३२,८५०	०.२८२
१९.	जेष्ठ नागरिक	४,९२१	४७,०१६	५,०२४	५,०२४	५,०२४	६७,०१०	०.५७५
१९.१	गापामा जेष्ठ नागरिकहरूको राम्रो हेरचाह र स्याहारसुसारका लागि एक संयन्त्र व्यवस्था गर्ने ।	४,६१५	४६,७१०	४,७१८	४,७१८	४,७१८	६५,४८०	०.५६२
१९.२	जेष्ठ नागरिक, सेवानिवृत्त कर्मचारी र अन्यको ज्ञान, सीप, र अनुभव अभ्यासहरूलाई अन्तर-युवापुस्ता सीप हस्तान्तरणको पहल गर्ने ।	३००	३००	३००	३००	३००	१,५००	०.०१३
१९.३	गापामा जेष्ठ नागरिकका लागि व्यवस्था गरिएका समाजिक सुरक्षा सहयोग लिन सरल व्यवस्था गर्ने ।	६	६	६	६	६	३०	०.०००
२०.	अपांगता भएका व्यक्ति	४,७०९	३,६०९	३,६०९	३,६०९	३,६०९	१९,१४५	०.१६४
२०.१	सबै सार्वजनिक भौतिक संरचना, यातायात सेवा र सेवा केन्द्र, साधन र स्रोत, सञ्चार र सूचना र प्रविधिमा सबै अशक्तहरूको सरल पहुँचको सुनिश्चितता गर्ने	३३	३३	३३	३३	३३	१६५	०.००१
२०.२	गापाका अशक्त समुदायलाई उनीहरूको आर्थिक सार्वभौमता, शिक्षा र खेलकूदको गतिविधिका निमित्त सशक्त बनाउने ।	४,४५०	३,३५०	३,३५०	३,३५०	३,३५०	१७,८५०	०.१५३

क्र. सं.	विषयगत क्षेत्रका प्रमुख रणनीति / कार्यनीति	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)				जम्मा रकम (रु. हजारमा)	%
		१	२	३	४	५	
२०.३	गापामा अशक्तहरूका लागि व्यवस्था गरिएका सामाजिक सुरक्षा सहयोग लिन सरल व्यवस्था गर्ने ।	६	६	६	६	३०	०.०००
२०.४	गापाका स्वास्थ्य केन्द्रहरूमा अशक्तहरूको लागि स्वास्थ्य सुविधा सुनिश्चित गर्ने ।	२२०	२२०	२२०	२२०	१,१००	०.००९
२१.	खेलकुद विकास	९,५०२	६१,९३७	९,४३७	७,९७०	९६,८१५	०.८३१
२१.१	खेलकुद र यसका सुविधालाई विकासको कोशेढुङ्गाकोरूपमा विकास गर्न दिगो संयन्त्र बनाउने ।	४,९०५	४,८८०	४,८८०	४,८८०	२४,४२५	०.२१०
२१.२	गापामा गुणस्तरीय आउटडोर खेल गतिविधिहरू संज्वालन गर्न खेल पूर्वाधारहरू सुधार गर्ने ।	३,२६७	५५,७६७	३,२६७	१,८००	६५,९००	०.५६६
२१.३	सबै क्षेत्र विकासका कार्यक्रम र कार्यको ढाँचा विशेष गरी युवा र शिक्षा क्षेत्रको ढाँचासँग एकीकृत अवधारणा अनुसार खेलकुद प्रवर्द्धनको लागि पहल गर्ने ।	१२०	८०	८०	८०	४४०	०.००४
२१.४	गापामा परम्परागत र स्थानीय खेलहरूलाई प्रवर्द्धन गर्ने ।	१,२१०	१,२१०	१,२१०	१,२१०	६,०५०	०.०५२
२२.	सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण	१,६७५	१,६३०	१,६३०	१,६३०	८,१९५	०.०७०
२१.१	आय नभएका घरधुरी, अशक्त व्यक्ति, विधवा, अभिभावक विहिन/असहाय बच्चाहरू र परिवारविहिन व्यक्तिहरूलाई सामाजिक सुरक्षाको विद्यमान व्यवस्थानुसार संरक्षण गर्ने ।	१,०३५	१,०२०	१,०२०	१,०२०	५,११५	०.०४४
२२.२	मोदी गापाका सबै नागरिकलाई सामाजिक सुरक्षाका स्वास्थ्य सेवा, यात्रा र सामाजिक सुरक्षा भत्ता जस्ता सुविधाहरूको सरल पहुँचको सुनिश्चितता गर्ने ।	६४०	६१०	६१०	६१०	३,०८०	०.०२६

क्र. सं.	विषयगत क्षेत्रका प्रमुख रणनीति/कार्यनीति	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. हजारमा)	%
		१	२	३	४	५		
ग.	पूर्वाधार विकास क्षेत्र	८८८,६९७	२,१५७,६९२	१,७२४,२०८	१,६०,९०८	१,२१२,३७५	७,१४३,८८०	६१.३४४
२३.	उर्जा	४७,७८५	१२,४१०	४४,५३५	४,५३५	४४,०३५	१५३,३००	१.३१६
२३.१	राष्ट्रिय प्रसारण लाइन (National grid) र उर्जा व्यवस्थापनबाट भरपर्दो बिजुली आपूर्तिको लागि पहुँच विस्तार गर्ने र गापाला स्मार्ट मिटरिङ्गको व्यवस्था गर्ने ।	४१,१७०	१,०७०	४०,०७०	७०	४०,०७०	१२२,४५०	१.०५१
२३.२	गापाला राष्ट्रिय प्रसारण लाइनको विद्युतको पहुँच बाहिर रहेका घरधुरीलाई सौर्य उपकरणबाट उर्जामा पहुँचको सुनिश्चितता प्रदान गर्ने ।	१,४००	६,४००	१,४००	१,४००	१,४००	१२,०००	०.१०३
२३.३	वातावरणीय प्रदूषण कम गर्न गापाला दाउडाको खपत कमी गरी नयाँ उदीयमान बजार केन्द्रहरूका घरहरूमा वायोगास लगायतका प्रभावकारी उर्जा वचत प्रविधि उपकरणहरूको प्रयोगलाई प्रवर्द्धन गर्ने ।	२०	२,८९५	२,८९५	२,८९५	२,३९५	११,१००	०.०९५
२३.४	गाउँपालिकामा हाउस वाइरिङ्ग, विद्युतीय उपकरणहरू, सौर्य उपकरणहरू आदि जस्ता चीजहरूको मर्मत र सम्भाएको निमित्त समुदायको क्षमता बढाउने ।	१७५	२,०३५	१६०	१६०	१६०	२,६९०	०.०२३
२३.५	गापाला खोलाहरूमा विद्युत उत्पादन र सम्बन्धित आयोजना शीघ्र कार्यान्वयनको निमित्त सम्बन्धित निकाय सँग समन्वय गर्ने ।	५,०२०	१०	१०	१०	१०	५,०६०	०.०४३
२४.	यातायात पूर्वाधार र व्यवस्थापन	५९४,८३०	१,५३८,०४८	१,५००,४२३	१,०७५,४२३	१,०६७,०९०	५,७७५,८१५	४९.५९७
२४.१	गापाला उपयुक्त स्थानहरूमा वातावरणीय सुरक्षा र सकेतहरू सहितको यातायात सञ्जालको दिगो विकासको निमित्त सहज वातावरणको तयारी र निर्माण ।	५,४३५	१४,६८५	६०	६०	६०	२०,३००	०.१७४

क्र. सं.	विषयगत क्षेत्रका प्रमुख रणनीति / कार्यनीति	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. हजारमा)	%
		१	२	३	४	५		
२४.२	मोदी गापाका सबै वडाहरूलाई जोड्ने सबै मौसममा चल्ने वातावरणीय सुरक्षा सहितको लिङ्क रोड निर्माण र स्तरोन्नति गर्ने ।	४३१,०००	१,४२५,०००	४२५,०००	१,०००,०००	१,०००,०००	५,२८१,०००	४५.३४८
२४.३	वातावरणीय सुरक्षा सहितको ग्रामीण शाखा सडकहरू निर्माण गर्ने स्थानीय समुदायहरूको पहललाई सहयोग गर्ने ।	४०,२१५	४०,०००	४०,०००	४०,०००	४०,०००	२००,२१५	१.७१९
२४.४	गापामा सबै मौसममा यातायात सुविधाको निमित्त पक्की पुल संरचना सहितको यातायात सञ्जालको सुधार गर्ने ।	२,०००	२५,०००	२५,०००	२५,०००	२५,०००	१०२,०००	०.८७६
२४.५	वातावरणीय सरसफाई, सुरक्षा र अन्य सुविधासहितको आधुनिक बसपार्क तथा बस स्टेसन सहित स्थानीय यातायात प्रणालीलाई व्यवस्थित गर्ने ।	११६,१८०	३३,३६३	१०,३६३	१०,३६३	२,०३०	१७२,३००	१.४८०
२५.	सूचना तथा संचार	९,२४५	१९,७३०	३,३४७	३,३४७	३,३४७	३९,०१५	०.३३५
२५.१	सूचना तथा संचार प्रणाली सुधार	४५	३०	३०	३०	३०	१६५	०.००१
२५.२	गापामा प्रभावकारी संचार तथा सूचना सेवामा सबै नागरिकहरूको पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।	९,१३०	१२,१३०	३,२९७	३,२९७	३,२९७	३१,१५०	०.२६७
२५.३	सबै नागरिकहरूको सञ्चार र सूचनाको अधिकारको रक्षा गर्न सबै क्षेत्रगत प्रगति/मुद्दाहरू प्रसारण गर्न एफ.एम. रेडियो र टिभी स्टेशनहरूको स्थापना गर्न अवसरहरूको खोजी गर्ने ।	७०	७,५७०	२०	२०	२०	७,७००	०.०६६
२६.	भवन तथा शहरी विकास (गाउँपालिका)	१०,३६७	१६१,३६७	६,४३३	४,७६७	४,७६७	१८७,७००	१.६१२
२६.१	गापामा कुशल एवं प्रभावकारी सेवा प्रवाह र विकासका कदमहरूको व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्ने ।	१,८६७	१,६६७	१,६६७	-	-	५,२००	०.०४५

क्र. सं.	विषयगत क्षेत्रका प्रमुख रणनीति/कार्यनीति	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. हजारमा)	%
		१	२	३	४	५		
२६.२	गापामा जेष्ठ नागरिकहरु, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरु र बालबालिकाहरुको सहज पहुँच सुनिश्चित हुनेगरी गाउँपालिकाको सचिवालय भवन र सेवा केन्द्रहरुको निर्माण गर्ने ।	८,५००	१५९,७००	४,७६७	४,७६७	४,७६७	१८२,५००	१.५६७
२७.	भवन तथा शहरी विकास (गापाका अन्य क्षेत्र)	२२१,६७०	२९३,५७०	१४४,०७०	३६,०७०	३६,०७०	७३१,४५०	६.२८१
२७.१	पाँच वर्ष भित्रमा गापा लाई मापदण्ड अनुरूपको सुविधा सहितको नगरमा स्तरोन्नति गर्न भौगोलिक र तुलनात्मक लाभका क्षेत्रहरुमा एकीकृत शहरी केन्द्रहरुको विकासोन्मुख कार्यक्रम र कार्यहरुको थालनी गर्ने ।	२२१,६५०	२९३,५५०	१४४,०५०	३६,०५०	३६,०५०	७३१,३५०	६.२८०
२७.२	शहर निर्माण प्रक्रियामा स्थानीय पहिचान र वातावरणमैत्री भौतिक संरचना र सेवाहरुको प्रवर्धन गर्ने ।	२०	२०	२०	२०	२०	१००	०.००१
२८.	ग्रामीण बस्ती विकास	४,५३०	२०,५३०	३०	३०	२०,०३०	४५,१५०	०.३८८
२८.१	एकीकृत ग्रामीण विकासको अवधारणा अनुरूप विकास गरी पाँच वर्ष भित्र गापा लाई नगरमा स्तरोन्नति गर्ने ।	४,५३०	२०,५३०	३०	३०	२०,०३०	४५,१५०	०.३८८
२९.	आवास तथा बस्ती विकास	२७०	११२,०३७	२५,३७०	३६,७३७	३७,०३७	२११,४५०	१.८१६
२९.१	गापा भरिका सबै आवासमा स्थानीय पहिचान सहित विपद् र वातावरणीय सुरक्षा सुनिश्चितताको निमित्त पहल गर्ने ।	१४०	११,७०७	४०	११,७०७	११,७०७	३५,३००	०.३०३
२९.२	गापामा विपद् र वातावरणीय सुरक्षा सहितको एकीकृत वस्ती विकासको थालनी ।	१३०	१००,३३०	२५,३३०	२५,०३०	२५,३३०	१७६,१५०	१.५१३
घ.	लोकतन्त्र तथा सुशासन क्षेत्र	३८,३९२	३५,०७२	३४,५३९	३६,९५९	३४,५३९	१७९,५००	१.५४१

क्र. सं.	विषयगत क्षेत्रका प्रमुख रणनीति/कार्यनीति	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)				जम्मा रकम (रु. हजारमा)	%
		१	२	३	४	५	
३०.	स्थानीय एकता						
३०.१	नागरिकहरू र स्थानीय संस्थाहरूको बीचको ऐक्यबद्धता नै गापा को आर्थिक, सामाजिक र सांस्कृतिक समृद्धिको आधार हो भन्ने मान्यताको विकास गर्ने ।	५,०२९	४,५२९	४,५२९	४,५२९	४,५२९	०.१९९
३०.२	टोल विकास समितिको परिचालनमा नागरिकहरूको आपसी सहभाव तथा स्थानीय एकता प्रवर्धन गर्न समितिहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।	३,०१६	२,५१६	२,५१६	२,५१६	२,५१६	०.११२
३०.३	ग्रामीण एकता सबल पार्न यस क्षेत्रमा प्रशसनीय योगदान पुर्‍याउने नागरिक तथा संस्थाहरूको सम्मान र एकता विरोधीहरूलाई दण्डित गर्ने ।	५०३	५०३	५०३	५०३	५०३	०.०२२
३१.	शान्ति सुव्यवस्था र सुरक्षा						
३१.१	सुरक्षाका सेवाहरूलाई प्रभावकारी बनाउन संस्थागत तथा संरचनात्मक सुधार गरी विद्यमान प्रहरी पोष्टहरूको सबलीकरण सहित आवश्यक वातावरण बनाउने ।	१६,११६	१६,०१६	१५,४८३	१५,४८३	१५,४८३	०.६७५
३१.२	टोल वस्तीमा प्रहरी- समुदाय साभेदारी मार्फत् स्थानीय स्तरमा “प्रहरी मेरो साथी” भन्ने भावना जगाउँदै शान्ति सुरक्षा कायम गर्ने अभियानमा जनसहभागिता सुनिश्चित गर्ने ।	१२,०१३	११,९१३	११,३८०	११,३८०	११,३८०	०.४९९
३२.	नेतृत्व विकास						
३२.१	गापा को अन्तर-पुस्तौ दिगो विकासको भावनारूप सबल तथा प्रभावकारी नेतृत्व विकासको लागि योजना बनाउने ।	४,१०३	४,१०३	४,१०३	४,१०३	४,१०३	०.१७६
३२.२	नेतृत्व विकास	६,१६३	६,०६३	६,०६३	६,०६३	६,०६३	०.२६१
३२.३	गापा को अन्तर-पुस्तौ दिगो विकासको भावनारूप सबल तथा प्रभावकारी नेतृत्व विकासको लागि योजना बनाउने ।	५,११०	५,०१०	५,०१०	५,०१०	५,०१०	०.२१६

क्र. सं.	विषयगत क्षेत्रका प्रमुख रणनीति/कार्यनीति	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. हजारमा)	%
		१	२	३	४	५		
३२.२	गापा को समग्र विकास प्रक्रियामा युवा नेताहरूको सक्रिय भूमिका र योगदानको लागि सम्मान कार्यक्रमको आयोजना गर्ने ।	१,०५३	१,०५३	१,०५३	१,०५३	१,०५३	५,२६५	०.०४५
३३.	अन्तर्राष्ट्रिय आर्थिक सम्बन्ध	५,२२०	५,२२०	५,२२०	५,२२०	५,२२०	२६,१००	०.२२४
३३.१	नेपाल स्थित आर्थिक र कूटनीतिक नीति तथा कार्यक्रमहरूको माध्यमद्वारा गापा को एकीकृत विकासका लागि आवश्यक अवसरहरूको खोजी गर्ने ।	५,२२०	५,२२०	५,२२०	५,२२०	५,२२०	२६,१००	०.२२४
३४.	निर्वाचन प्रणालीमा सुधार	२९०	१९०	१९०	२,४९०	१९०	३,३५०	०.०२९
३४.१	निर्वाचन आयोगसँग निर्वाचन प्रणालीको सुधारका निम्ति सहकार्य गर्ने ।	१७०	१७०	१७०	४७०	१७०	१,१५०	०.०१०
३४.२	गापामा चुनावको असल वातावरण र प्रभावकारी सुरक्षा व्यवस्थाका लागि राजनीतिक दल, सरोकारवाला र सुरक्षाका निकायहरूबीच समञ्जस्य/सद्भाव (Harmony) सुनिश्चित गर्ने ।	१२०	२०	२०	२,०२०	२०	२,२००	०.०१९
३५.	मानव अधिकार	३२६	३२६	३२६	३२६	३२६	१,६३०	०.०१४
३५.१	मानव अधिकार सम्बद्ध प्रणाली गापा मा लागु गरिने सबै कार्यक्रमहरू (Interventions) को योजना तर्जुमा र कार्यन्वयन गर्ने कार्यमा अपनाउने ।	३२६	३२६	३२६	३२६	३२६	१,६३०	०.०१४
३६.	न्याय प्रणाली	१,४५८	१,४४३	१,४४३	१,५६३	१,४४३	७,३५०	०.०६३
३६.१	सूचना प्रविधिमा आधारित र प्रभावकारी स्वतन्त्र न्यायिक सेवामा सबै नागरिकहरूको पहुँचको सुनिश्चितता गर्ने ।	१,४५८	१,४४३	१,४४३	१,५६३	१,४४३	७,३५०	०.०६३
३७.	सुशासन	१,५१७	६५२	६५२	६५२	६५२	४,१२५	०.०३५

क्र. सं.	विषयगत क्षेत्रका प्रमुख रणनीति / कार्यनीति	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. हजारमा)	%
		१	२	३	४	५		
३७.१	गापामा सङ्गठनात्मक, नीतिगत तथा कानूनी संरचनाहरूको निर्माण गरी सवल सुशासनको मजबुत जग बनाउने ।	६३	६३	६३	६३	६३	३१५	०.००३
३७.२	गापाका सबै क्षेत्रगत कार्यालयको सुशासन प्रणालीहरू साधनसम्मन्न र प्रविधिकृत बनाउने ।	१,३७९	५१४	५१४	५१४	५१४	३,४३५	०.०२९
३७.३	समकालीन र ज्वलन्त विषय/मुद्दाहरूलाई सम्बोधन गर्न योजनाबद्ध प्राथमिकताका कार्यक्रमहरू र कार्यहरू गापा मा कार्यन्वयन गर्ने ।	७५	७५	७५	७५	७५	३७५	०.००३
३८.	प्रशासकीय सुशासन	६१३	५१३	५१३	५१३	५१३	२,६६५	०.०२३
३८.१	प्रभावकारी प्रशासनिक सेवा प्रदान र आवश्यकतानुरूप सीप विकास गर्न सरकारी कर्मचारीहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।	३४०	२४०	२४०	२४०	२४०	१,३००	०.०११
३८.२	गापामा हुने विकासका सबै कार्य र सेवाहरू प्रति नागरिका सबै चासो/चिन्ताहरूलाई प्रशासनिक मूलधारमा प्रवाहित गर्ने ।	२७३	२७३	२७३	२७३	२७३	१,३६५	०.०१२
३९.	भ्रष्टाचार निवारण	१,६६०	१२०	१२०	१२०	१२०	२,१४०	०.०१८
३९.१	गापा मा सबै प्रकारका भ्रष्टाचारको विरुद्ध 'शून्य-सहिष्णुता' को सिद्धान्त अवलम्बन गर्ने ।	१,६६०	१२०	१२०	१२०	१२०	२,१४०	०.०१८
ड.	अन्तरसम्बन्धित विषय क्षेत्र	१२१,३६९	१०४,१२९	७६,८७३	६७,७२३	६३,२५६	४३३,३५०	३.७२१
४०.	तथ्यांक प्रणाली	२०,४१९	२१,१६९	९,७५३	६,४१९	६,४१९	६४,१८०	०.५५१

क्र. सं.	विषयगत क्षेत्रका प्रमुख रणनीति/कार्यनीति	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. हजारमा)	%
		१	२	३	४	५		
४०.१	गापामा सूचना सञ्चारको लागि अनुगमन र शिक्षण इकाईको सुदृढीकरण ।	२,२१६	२,२१६	२,२१६	२,२१६	२,२१६	११,०८०	०.०९५
४०.२	तथ्यांक सङ्कलन, विश्लेषण, अपडेट र तथ्यांक संग्रह र संग्रहित सूचनालाई पुनर्गठित र कम्प्युटर प्रणालीमा सुदृढीकरण गर्ने र सबै तथ्यांकलाई काठमाडौंको केन्द्रीय तथ्यांक विभागसँग जोड्ने ।	१८,२०३	१८,९५३	७,५३७	४,२०३	४,२०३	५३,१००	०.४५६
४१.	गरिबी निवारण	९,९४०	८,५९०	८,१४०	८,१४०	८,१४०	४२,९५०	०.३६९
४१.१	गरिबी निवारणका लागि नीति, कार्यक्रम र कार्यहरूको ढाँचा निर्माण गरी उपयुक्त वातावरण तयार पार्ने ।	९,३४०	७,९९०	७,५४०	७,५४०	७,५४०	३९,९५०	०.३४३
४१.२	गरिब तथा विपन्न घरधुरीलाई सशर्त सहयोगको माध्यमबाट गरिबी न्यूनीकरण ।	६००	६००	६००	६००	६००	३,०००	०.०२६
४२.	मानव संसाधन विकास	२२,५९५	२८,०४५	२१,४८८	२०,९७२	१६,६०५	१०९,७०५	०.९४२
४२.१	गापाको वातावरणीय स्थिरता र आर्थिक समृद्धिमा केन्द्रित दिगो विकासका लागि प्रभावकारी मानव संसाधन विकास संयन्त्रको स्थापना गर्ने ।	२,२००	२,१००	२,१००	२,१००	२,१००	१०,६००	०.०९१
४२.२	प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन, व्यापार, वाणिज्य र आपूर्तिसँग आवद्ध उद्यमशील योजना इत्यादिका लागि नागरिक र उनीहरूको सङ्गठन, किसान समूह, युवा र तिनका समूह, महिला र उनीहरूको समूहको क्षमता विकास गर्ने ।	७००	१,०३३	१,०३३	७००	१,०३३	४,५००	०.०३९

क्र. सं.	विषयगत क्षेत्रका प्रमुख रणनीति/कार्यनीति	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. हजारमा)	%
		१	२	३	४	५		
४२.३	वन र जैविक विविधताको हैसियत बढाउन र जैविक विविधताको वैज्ञानिक व्यवस्थापनको लागि सावउसहरूलाई प्रशिक्षण दिन सरोकारवालाहरूसँग सहकार्य ।	३,५००	७,२५०	४,४५०	६,१००	३,४००	२४,७००	०.२१२
४२.४	साना-गरीब किसान र महिलाहरूको खाद्य सुरक्षा र पोषणको लागि सब्जी/पशु उत्पादनको आपूर्ति बढाउन र थप आम्दानीको लागि अतिरिक्त आपूर्ति बढाउन क्षमता अभिवृद्धि गर्ने (आपूर्ति) ।	१,२५०	३,२५०	३,२५०	१,२५०	१,२५०	१०,२५०	०.०८८
४२.५	वर्षाको पानी सङ्कलन प्रविधिलाई एकीकृत गर्न घरधुरी/किसानहरूलाई प्रशिक्षण ।	३,५००	१,०००	२,५००	२,५००	२,५००	१२,०००	०.१०३
४२.६	युवा सञ्चालित साना व्यवसाय सामाजिक-पारिस्थितिकीय समृद्धिको जग हो भन्ने मान्यताका आधारमा विभिन्न विषयगत क्षेत्रमा प्राविधिक र व्यावसायिक सीपहरूको लागि युवाहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने (युवा विकास) ।	९,२४०	९,८४०	५,७५०	४,९५०	२,९५०	३२,७३०	०.२८१
४२.७	गाणामा सुरक्षित प्रजनन स्वास्थ्य, परिवार नियोजन र सुरक्षित मातृत्व जस्ता अधिकार प्रदत्त प्रजनन सेवाहरूको सुनिश्चिताका क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।	१,१२५	२,४९२	१,३२५	२,२९२	२,२९२	९,५२५	०.०८२
४२.८	गापाका कर्मचारी, नेता र अन्यहरूको सुशासन र ज्ञान व्यवस्थापन प्रणालीबारे क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।	१,०८०	१,०८०	१,०८०	१,०८०	१,०८०	५,४००	०.०४६
४३.	अनुसन्धान तथा विकास	३३,७००	७,३५०	६,७५०	२,७५०	२,७५०	५३,३००	०.४५८
४३.१	गापा को दिगो विकासका लागि अनुसन्धानात्मक र विषयगत क्षेत्रका स्रोतको एकिकृत कार्यक्रमको कार्यन्वयनबाट स्रोतको उत्पादकत्व बढाउने ।	३३,७००	७,३५०	६,७५०	२,७५०	२,७५०	५३,३००	०.४५८

क्र. सं.	विषयगत क्षेत्रका प्रमुख रणनीति/कार्यनीति	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. हजारमा)	%
		१	२	३	४	५		
४४.	वातावरण, जलवायु तथा प्रकोप							
४४.१	पूर्वाधार र औद्योगिक विकासका आयोजनाहरूबाट वातावरणमा पर्ने नकारात्मक प्रभावहरूलाई न्यूनीकरण गर्न स्थानीय संयन्त्रको स्थापना गर्ने ।	३४,७१५	३८,९७५	३०,७४२	२९,४४२	२९,३४२	१६३,२१५	१.४०२
४४.२	गापा मा 'शून्य ठोस फोहोर' को सिद्धान्त अनुरूप ठोस फोहोर व्यवस्थापनको थालनी गर्ने ।	१,४३०	७,९३०	७,९३०	७,९३०	७,९३०	३३,१५०	०.२८५
४४.३	बहिष्करण १ च्भागकभन्, पुनर्प्रयोग १ च्भागकभन् र पुनर्स्थापना १ च्मअथअभिन् जस्ता व्यवहारिक सिद्धान्तहरू लागु गर्दै गापा मा ठोस फोहोर स्रोतहरूको परिचालन ।	११,६००	११,६००	५,२६७	५,२६७	५,२६७	३९,०००	०.३३५
४४.४	मौसम परिवर्तन र विपद्को जोखिम न्यूनीकरण का मुद्दाहरू सम्बोधन गर्न गापा मा संस्थागत संयन्त्र स्थापना गर्ने ।	११,६८५	५,५४५	५,५४५	५,५४५	५,५४५	३३,८६५	०.२९१
४४.५	गापामा वातावरण, मौसम परिवर्तन प्रभाव र विपद्बाट जोखिम न्यूनीकरण गर्न स्थानीय समुदायमा व्यापक जनचेतना बढाउने ।	८,९६०	८,९६०	८,९६०	८,९६०	८,९६०	४४,८००	०.३८५
च.	समष्टिगत आर्थिक नीति							
४५.	तथ्यांक प्रणाली	२५,९८६	१५,२८६	६,३८६	१३,७८६	१४,१८६	७५,६३०	०.६४९
४५.१	सार्वजनिक खर्चको पारदर्शी, मितव्ययी र प्रभावकारी उपयोगको माध्यमबाट गापा मा सन्तुलित आर्थिक सामाजिक विकास र सेवा प्रवाह गर्ने ।	५,२१३	२,४६३	६६३	९६३	९६३	१०,२६५	०.०८८
		५,१९३	२,४४३	६४३	९४३	९४३	१०,१६५	०.०८७

क्र. सं.	विषयगत क्षेत्रका प्रमुख रणनीति/कार्यनीति	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. हजारमा)	%
		१	२	३	४	५		
४५.२	उत्पादन र रोजगारी प्रवर्धन, पूँजी निर्माण र राजश्वको आधार वृद्धिसँग सम्बन्धित पूर्वाधारको क्षेत्रमा श्रोतको प्रभावकारी परिचालन गर्ने।	२०	२०	२०	२०	२०	१००	०.००१
४६.	राजश्व परिचालन	८,२२३	२,८२३	३,२२३	२,८२३	३,२२३	२०,३१५	०.१७४
४६.१	पाददर्शी, प्रभावकारी र किफायती राजश्व प्रणालीको माध्यमबाट गापा को राजश्व वृद्धि गर्ने।	२,०३३	३३	३३	३३	३३	२,१६५	०.०१९
४६.२	राजश्व शाखाको क्षमता अभिवृद्धि गरी सरल चुस्त दुरुस्त कर संकलन प्रणालीको माध्यमबाट गापा को राजश्व वृद्धि गर्ने।	४,४८५	१,०८५	१,४८५	१,०८५	१,४८५	९,६२५	०.०८३
४६.३	करदाताहरूको क्षमता अभिवृद्धि गरी कर संकलनलाई सहज बनाउने।	१,७०५	१,७०५	१,७०५	१,७०५	१,७०५	८,५२५	०.०७३
४७.	वैदेशिक लगानी तथा सहायता परिचालन	५,८००	१,१००	१,१००	१,१००	१,१००	१०,२००	०.०८८
४७.१	बैदेशिक लगानी तथा सहायताको प्रभावकारी परिचालन गरी स्थानीय पूँजी निर्माण, उत्पादन र रोजगारीको प्रवर्धन सहित गापा को आर्थिक सामाजिक विकास गर्ने।	५,८००	१,१००	१,१००	१,१००	१,१००	१०,२००	०.०८८
४८.	सार्वजनिक ऋण	४,५६५	६५	६५	६५	६५	४,८२५	०.०४१
४८.१	सार्वजनिक ऋणलाई स्थानीय गौरवका आयोजना र उत्पादन र रोजगारी प्रवर्धक क्षेत्रमा प्रभावकारी रूपमा परिचालन गरी स्थानीय पूँजी निर्माण सहित गापा को आर्थिक विकास गर्ने।	४,५६५	६५	६५	६५	६५	४,८२५	०.०४१
४९.	सार्वजनिक, निजी र सहकारी साभेदारी	२,०२०	८,७७०	१,२७०	८,७७०	८,७७०	२९,६००	०.२५४

क्र. सं.	विषयगत क्षेत्रका प्रमुख रणनीति/कार्यनीति	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. हजारमा)	%
		१	२	३	४	५		
४९.१	प्रभावकारिताको आधारमा सार्वजनिक, निजी र सहकारी क्षेत्रको लगानी र ती क्षेत्रहरूको संयुक्त एवं साभेदारीमा गरिने लगानीको क्षेत्रहरूको पहिचान र पूँजी परिचालन गरी गापा को आर्थिक सामाजिक विकास गर्ने ।	२,०२०	८,७७०	१,२७०	८,७७०	८,७७०	२९,६००	०.२५४
५०.	अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण	१,६५	६५	६५	६५	६५	४२५	०.००४
५०.१	संघ तथा प्रदेश सरकारबाट प्राप्त वित्तीय हस्तान्तरणको समुचित प्रयोग गरी गापाको सामाजिक आर्थिक विकास गर्ने ।	१,६५	६५	६५	६५	६५	४२५	०.००४
५.	अनुगमन तथा मूल्यांकन	३,८८०	३,०८०	३,२८०	३,०८०	३,०८०	१६,४००	०.१४१
५१.	अनुगमन तथा मूल्यांकन व्यवस्था	३,८८०	३,०८०	३,२८०	३,०८०	३,०८०	१६,४००	०.१४१
५१.१	सबै कार्यक्रम र एकल कार्य प्राप्तिहरूको अनुगमन र मूल्यांकन संयन्त्रको सुदृढीकरण सबै क्षेत्रगत र वार्ड कार्यालयहरूमा गर्ने ।	२,२२५	१,५२५	१,५२५	१,५२५	१,५२५	८,३२५	०.०७१
५१.२	गापा मा कर्मचारीको पदोन्नति र सुविधाहरूको लागि कार्यसम्पादन मूल्याङ्कनमा आधारित इनाम र सजायको पद्धति कार्यन्वयनको शुरुवात गर्ने ।	५०	५०	२५०	५०	५०	४५०	०.००४
५१.३	सबै क्षेत्रगत प्राप्तिहरूको स्वतन्त्र अनुगमन र मूल्याङ्कनको लागि एक स्वतन्त्र अनुगमन-मूल्याङ्कन संयन्त्रको शुरुवात गर्ने ।	१,६०५	१,५०५	१,५०५	१,५०५	१,५०५	७,६२५	०.०६५
	कुल बजेट	७५६,०३८	४,०६९,०२८	२,५३०,९८९	१,६८९,५८५	१,७१९,१९९	१,६४५,५३५	

परिच्छेद ७

योजनाको कार्यान्वयन व्यवस्था

मोदी गापाले यो योजनाको कार्यान्वयन नेपाल सरकारको विद्यमान कानूनको व्यवस्था अनुसार स्थानीय सरकारको संरचना र मानव संसाधनको अधिनमा रही गर्दछ । तथापि यस योजनाको बृहत एकीकृत भावनाको पूर्ण कार्यान्वयनमा गापाले आफ्नै संरचना, मानव संसाधन, प्रविधि र आर्थिक स्रोत अतिरिक्त विधि पनि अपनाउन निम्न प्रस्तावना सुझाव राखिएको छः :

७.१ विषयगत समूहको कार्यान्वयन विधि

कृषि विकास, जलाधार संरक्षण, सामाजिक परिचालन जस्ता गतिविधिहरूलाई विषयगत भुण्ड वा समूह बनाई एकआपसमा विषय र विधिलाई परिपूरक बनाई स्थानीय वासिन्दाहरूको समूह मार्फत् कार्यान्वयन गरेमा हस्तक्षेपी कार्यक्रमहरूले प्रभावकारी नतिजा ल्याउँछ । यसले भूगोल र स्थान विशेष तथा सामाजिक दुवै तहमा समूहहरूलाई विस्तार गर्न सहयोग पुऱ्याउँदछ जसले संस्थागत आधार र सामाजिक उर्जालाई मजबुत बनाउन मद्दत गर्दछ । गापाले विगतमा गरिएको स्थानविशेष कार्यलाई महत्व दिदै र आफ्ना विद्यमान स्थानीय समूहहरूलाई सबलिकरण, प्रोत्साहन, सम्मान गर्दै अगाडि बढ्नु पर्दछ । यस्ता प्रकारको कार्य सम्पादन विधिले परियोजनाको लागत पनि घट्दछ ।

७.२ सहकारी र गैरसरकारी संस्थाहरूबीच सहकार्य

गापाभित्र नयाँ सहकारीको स्थापना र पुराना सहकारीहरूको सुदृढीकरणमा गापाले विशेष ध्यान दिनु पर्ने हुन्छ । पशुधनको उत्पादन तथा प्रवर्द्धन, कृषि उत्पादनको बजारीकरण जस्ता उद्यमशीलता विकासका कार्यक्रम, वातावरण संरक्षण, बायोग्याँस प्रवर्द्धन जस्ता धेरै कार्यक्रम र गतिविधिहरू सहकारी संस्थाहरूको परिचालनबाट कार्यान्वयन गरिनुपर्दछ । उपयुक्त प्रोत्साहन संयन्त्रको विकास गरी त्यस संयन्त्रलाई अविचलित ढङ्गले कार्यान्वयन गर्दा र सहकारीहरूलाई दिगो रूपमा परिचालन गर्दा यसले स्थानीय नागरिकहरूको क्षमता अभिवृद्धि देखि कार्यक्रमहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयनबाट अपत्यारिलो किसिमबाट राम्रा भन्दा राम्रा नतिजा ल्याउँदछ ।

माथिको भन्ने सामाजिक परिचालन, क्षमता अभिवृद्धि, र अन्य कार्यमा गापाले गैरसरकारी संस्थाहरूलाई प्रयोग गर्न सक्छ जस्तै आफ्नो अथक प्रयासले विभिन्न विषयमा गहिरो अनुभव र सीपको विकास गरेका हुन्छन् । गैससहरूलाई कुनै पनि कठिन र विषम परिस्थितिलाई सम्हाल्न सक्ने सीप र कला पनि हुन्छ । गापाले गैससका यस्ता सीप र अनुभवलाई प्रयोग गर्न सक्नु पर्दछ । गापाले आफ्नो केही स्रोत गैससको परिचालनमा प्रयोग गरेमा यस योजनामा भएका कतिपय कार्यक्रमहरूको नतिजा सजिलै हाँसिल गर्न सकिन्छ । यस्तो किसिमको सहकार्यले गैससको माध्यमबाट ठूलो हिस्सामा बाह्य लगानी आउन सक्छ । यस योजनामा गैससको

परिचालनमा खर्च गरिने भनिएको छ । यदि यो प्रावधानलाई गम्भिरसँग लागु गर्ने हो भने यो रकमले मिलान कोष ९:बतअजस्तन गलम० को काम गर्दछ जसको प्रयोगबाट गैससले कार्यक्रमका लागि थप राशी स्रोत जुटाउन सक्छन्, जो ठूलो कार्य हो । असल छवि र अनुभव भएको गैसससँगको सहकार्यले गापाको एकीकृत विकासमा स्रोत जुटाउने देखि अन्य उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याउँदछ । यस कार्यले गापाको समयको बचत हुने देखि पुँजीको विस्तार, स्थानीय संघ संस्थाको संस्थागत विकासमा टेवा पुग्दछ, र कार्यक्रमको प्रभावकारिता र पारदर्शिता बढ्नुका साथै गापालाई अनावश्यक भन्फट, तनाव र कार्यभारबाट मुक्त राख्न पनि सहयोग पुग्दछ । यद्यपि गापाले गैससहरुको अनुगमन गर्ने पद्धति सबल रुपमा अवलम्बन गर्नुपर्दछ ।

७. ३ परामर्श समितिको प्रावधान

यो योजना कार्यान्वयनका लागि गापालाई एक परामर्श समितिको आवश्यक हुन्छ जसमा कृषि र पशु उत्पादन, पूर्वाधार विकास, राजस्व निर्माण तथा परिचालन जस्ता अन्य विषयका पनि विशेषज्ञहरु हुनुपर्दछ । यो समितिले गापालाई योजना कार्यान्वयन गर्न आवश्यक प्राविधिक तथा विशेषज्ञता समयसीमा भित्रै उपलब्ध गराउनुका साथै योजनाको स्वरूप, आकार र प्रवृत्तिलाई सुधारने, संशोधन गर्ने वा समान्जस्य गराउने जस्ता कार्यका व्यावहारिक सल्लाह र परामर्श समयमै दिनेछ । यस्तो परामर्श समितिको कार्य जुनसुकै बेला हुनसक्ने भएता पनि यसको समीक्षा बैठक त्रैमासिक आधारमा हुनु आवश्यक छ ।

७. ४ स्वतन्त्र अनुगमन संयन्त्र

विगतका अनुभवले नेपालमा कार्यक्रमहरुको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको पद्धति व्यवहारमा प्रभावकारी हुन नसकेको तथ्य कसैले नकार्न सक्दैन । यो अनुभवलाई अवसरको रुपमा लिंदै मोदी गापाले आफ्नो अनुगमन-मूल्याङ्कन पद्धतिलाई चुरतदुरुस्त र प्रविधियुक्त बनाउनु पर्दछ । सार्वजनिक सुनुवाई, लेखापरीक्षण, र सामान्य अनुगमन जस्ता धेरै क्रियाकलापहरु गापाले अपनाएको त छ, तथापि यस्तो नियमित अनुगमन प्रक्रियाले गापालाई जस भन्दा अपजस दिएजस्तो भान हुन्छ ।

यो योजनालाई सशक्त अनुगमनको व्यवस्था नभई यसको प्रभावकारिता मापन गर्न सकिन्न, त्यसैले गापाको संरचनागत स्थापित आन्तरिक तथा नियमित अनुगमन-मूल्याङ्कन पद्धतिका साथसाथै गापाको कुनै पनि योजना र कार्यक्रममा संलग्न नभएका व्यक्ति र संस्था सम्मिलित भएको एक 'स्वतन्त्र अनुगमन संयन्त्र' को अभ्यास गर्न सशक्त सुझाव यहाँ प्रस्ताव गरिएको छ । यो गापाको कानुन सम्मत एउटा स्वतन्त्र टोली वा असंलग्न विश्वविद्यालय जस्ता संस्था पनि हुन सक्दछन् । यसका लागि गापाले यथाशिघ्र गृहकार्यको शुरुवात गर्नुपर्दछ । अनुगमन गतिविधि, नतिजा र परिणामका विभिन्न तहमा गरिनु पर्छ । अनुगमनको यस्तो संयन्त्र बनाउनु पर्दछ जस्तै कार्यक्रमका विधि, प्रक्रिया, वित्त परिचालन र प्रभावकारितालाई समयमै मूल्याङ्कन गर्न सकोस् र योजना तथा कार्यक्रमको दिशालाई समयमै र ठिक ढङ्गले अगाडि बढाउन सकोस् ।

सन्दर्भ सामग्री

- नेपाल सरकार, राष्ट्रिय भूउपयोग नीति २०७२, नेपाल कानून आयोग, काठमाडौं, नेपाल ।
- नेपाल सरकार, राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग ऐन २०७४, नेपाल कानून आयोग, काठमाडौं, नेपाल ।
- नेपाल सरकार, सार्वजनिक खरिद ऐन २०६३, नेपाल कानून आयोग, काठमाडौं, नेपाल ।
- मोदी गाउँपालिका, २०७६, पार्श्वचित्र, मोदी गाउँपालिका, पर्वत, गण्डकी प्रदेश, नेपाल ।
- नेपाल सरकार २०१७, **Nepal's Sustainable Development Goals Status and Roadmap; 2016-2030**, राष्ट्रिय योजना आयोग, सिंहदरबार, काठमाडौं, नेपाल ।
- नेपाल सरकार २०७५, स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन (नमूना), राष्ट्रिय योजना आयोग, सिंहदरबार, काठमाडौं, नेपाल ।
- नेपाल सरकार २०७६, पन्ध्रौं योजना २०७६-२०८१ (आधारपत्र), राष्ट्रिय योजना आयोग, सिंहदरबार, काठमाडौं, नेपाल ।
- नेपाल सरकार/वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय, **Convention on Biological Diversity**-पाचौं राष्ट्रिय प्रतिवेदन, वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय, सिंहदरबार, काठमाडौं, नेपाल ।
- नेपाल सरकार/केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग, २०६८, राष्ट्रिय जनसङ्ख्या तथा घरधुरी सर्वेक्षण, केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग, काठमाडौं, नेपाल ।
- नेपाल सरकार २०७२, नेपालको संविधान, नेपाल कानून आयोग, काठमाडौं, नेपाल ।
- नेपाल सरकार २०७५, प्रदेश स्तरीय योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, राष्ट्रिय योजना आयोग, सिंहदरबार, काठमाडौं, नेपाल ।
- गण्डकी प्रदेश सरकार/ प्रदेश नीति तथा योजना आयोग, २०७७, प्रथम पञ्चवर्षीय योजना -(आ व २०७६/७७-२०८०/८१), प्रदेश नीति तथा योजना आयोग, गण्डकी प्रदेश, पोखरा, नेपाल ।
- नेपाल सरकार २०७२, दिगो विकासका लागि प्रकृति संरक्षणको राष्ट्रिय रणनीतिक प्रारूप (२०७२-२०८२), राष्ट्रिय योजना आयोग, सिंहदरबार, काठमाडौं, नेपाल ।
- MRM / CODEFUND (2018). Non Timber Forest Products (NTFPs) inventory and sustainable harvesting plan for MRM. Modi Rural Municipality, Parbat, Nepal.

अनुसूचीहरू

अनुसूची-१ मोदी गापाला पाइने जडीबुटी लगायतका गैरकाष्ठ वनस्पतिहरू

SN	Local name	Scientific name	SN	Local name	Scientific name
1	Aakasebeli	Cuscuta reflexa	80	Jamuno	Syzygium cumini
2	Abijalo	Drymaria diandra	81	Jarbuto Nigalo	
3	Areluka Kada	Caesalpinia decapetala	82	Jethima(Saag)	Glycorriza sp
4	Allo	Girardinia diversifolia	83	Kaaulo	Persea sp
5	Amala	Phyllanthus emblica	84	Kalne Niuro	Dryopteris sp
6	Amriso	Thysanolaena maxima	85	Kalo Aiselu	Rubus foliolosus
7	Angeri	Lyonia ovalifolia	86	Kalo Haledo	Curcuma caesia
8	Argeli	Edgeworthia gardneri	87	Kalo Niuro	Dryopteris sparsa
9	Ashuro	Justicia adhatoda	88	Kalungay Cheu	
10	Badimal		89	Kantakari	Solanum surattense
11	Bagale Cheu		90	Katus	Castanopsis indica
12	Bajradanti	Potentilla fulgens	91	Ketuki	Agave cantala
13	Bako	Arisaema sp	92	Khasru	Quercus semecarpifolia
14	Bamari	Breynia rhamnoides	93	Khirro	Holarrhena pubescens
15	Ban Bade	Fagopyrum dibotrys	94	Khole Sag	Elatostema sp
16	Ban Dhaniya	Oenanthe sp	95	Khote Salla	Pinus roxburghii
17	Ban Marathi	Spilanthessp	96	Kimbu	Morus indica
18	Bankarkalo	Colocasia esculenta	97	Koiralo	Bauhinia variegata
19	Banmara	Chromolaena odorata	98	Kukurdaino	Smilax aspera
20	Banmasala	Eucalyptus sp	99	Kulpe Sag	Homalium sp
21	Bann Lasun	Allium wallichii	100	Kurilo	Asparagus filicinus
22	Bann Lasun Sag	Lilium nepalense	101	Kutamari Cheu	
23	Bantarul	Dioscorea pentaphylla	102	Kyamuno	Cleistocalyx operculatus
24	Basuli	Thalictrumsp	103	Lagato	
25	Bayer	Ziziphus mauritiana	104	Lakhuto	Butyrium lanuginosum
26	Bel	Aegle marmelos	105	Lapsi	Choerospondias axillaris
27	Bet	Calamus acanthospathus	106	Lauthsalla	Taxus baccata
28	Bethe	Chenopodium album	107	Lazzawoti Jhar	Mimosa pudica
29	Bhakkeamilo	Rhus javanica	108	Lichen	parmotrema sp.
30	Bhalayo	Rhus succedanea	109	Lisay	Cordiasp
31	Bhalu Aiselu	Rubus sp	110	Lokta	Daphne bholua
32	Bhede Kuro	Cynoglossum zeylanicum	111	Lose Bokro	
33	Bhiringaraj	Eclipta prostrata	112	Lutejhar	Galium hirtiflorum
34	Bhude Nigalo		113	Molo (Chuck)	Viburnum mullaha
35	Bhutro	Mahonia napaulensis	114	Motha	Cyperus rotundus
36	Bikh	Aconitum sp	115	Naagbeli	Lycopodium japonicum
37	Bikh (Pahelo)	Aconitum sp	116	Naakpare	Ranunculus diffusus
38	Bilaune	Maesa chisia	117	Nager Cheu	Grifola frondosa

SN	Local name	Scientific name	SN	Local name	Scientific name
39	Bojho	Acorus calamus	118	Niuro	Dryopteris cochleata
40	Chamre Cheu		119	Padamchal	Rheum australe
41	Chate Cheu	Russula chloroides	120	Pahelo Haledo	Curcuma sp
42	Chatre Niuro	Cyathea spinulosa	121	Paheloaiselu	Rubus ellipticus
43	Chautejor		122	Paiyun	Prunus cerasoides
44	Chillo Batulipate	Cissampelos sp	123	Pakhanbed	Bergenia ciliata
45	Chiple Cheu	Pholiota squarrosa	124	Panch Aunle	Dactylorhiza hatagirea
46	Chiraito	Swertia chirayita	125	Pani Amala	Nephrolepis auriculata
47	Chirke Aiselu	Rubus sp	126	Pire	Persicaria barbata
48	Chiuri	Diploknema butyracea	127	Pudina	Mentha spicata
49	Chulthe Amilo	Rheum acuminatum	128	Rani Gittha	Dioscorea bulbifera
50	Chutro	Berberis asiatica	129	Rato Aiselu	Rubus acuminatus
51	Dalechuk	Hippophae salicifolia	130	Rato Cheu	Lentinula sulphureus
52	Damaura	Benthamidia capitata	131	Ritha	Sapindus mukorossi
53	Daumsinko	Cheilanthes dalhousiae	132	Rukh Cheu	Coriolus hirsutus
54	Dhakayo	Arisaema speciosum	133	Saaldhup	Shorea robusta
55	Dhasingre	Gaultheria fragrantissima	134	Sanomaruhti	Spilanthes sp
56	Dhayero Ful	Lagerstroemia parviflora	135	Satuwa	Paris polyphylla
57	Dhode Nigalo		136	Seto Cheu	
58	Dhupi Salla	Cryptomeria sp	137	Sigalto	Schisandra propinqua
59	Dubo	Cynodon dactylon	138	Sikari Laharo	
60	Falat	Quercus glauca	139	Silmalto	Schisandra grandiflora
61	Fusre Aiselu	Rubus sp	140	Siltimur	Lindera neesiana
62	Gagre	Melastoma normale	141	Siris	Albizia julibrissin
63	Ghari		142	Sisno	Urtica dioica
64	Gholtapre	Centella asiatica	143	Sugandhawal	Nardostachys grandiflora
65	Gittha	Dioscorea sp	144	Sungava	Calanthe tricarinata
66	Gokul Dhup	Canariumsp	145	Tame Bas	Dendrocalamus hamiltonii
67	Golkakri	Coccinea grandis	146	Tanki	Bauhinia purpurea
68	Gufalo	Holboellia latifolia	147	Tapse	
69	Gurjegana	Tinospora cordifolia	148	Tejpat	Cinamom tamala
70	Gurjo	Tinospora sinensis	149	Thakailo	Cirsium falconeri
71	Guyelo/Madilo	Elaeagnus parvifolia	150	Thotnay Sag	Aconogonum molle
72	Haadekafal	Myrica esculenta	151	Thur	
73	HadeOkhar	Juglans regia	152	Tiju	Diospyros malabarica
74	Hade Lasun	Campylandra aurantiaca	153	Timur	Zanthoxylum armatum
75	Halhalle	Rumex nepalensis	154	Tite Nigalo	Drepanostachyum falcatum
76	Harro	Terminalia chebula	155	Titepati	Artemisia indica
77	Indreni Gava		156	Tuni	Toona ciliata
78	Jaluko	Colocasia sp	157	Tuse Nigalo	Thamnocalamus spathiflorus
79	Jamboo	Syzygium jambos	158	Vyakur	Dioscorea deltoidea

स्रोत: MRM / CODEFUND (2018).

अनुसूची २-योजनाको विस्तृत बजेट तालिका

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
क.	अर्थिक विकास				२,०२८,७९०		२८६,४४७	१,१६०,९४०	३५७,०९१	११२,४३७	१११,३७५	२,०२८,७९०	
१.	कृषि तथा पशुपंक्षी विकास				७४८,६३५		१२०,५६५	३५८,४८५	१७९,०२७	४५,५३५	४५,०२३	७४८,६३५	६.४२९
१.१	तुलनात्मक लाभ एवं उच्च मूल्यका कृषिबाली तथा पशुपंक्षीजन्य बस्तुहरूको उत्पादनमा वृद्धि गरी निकासीका निमित्त आवश्यक वातावरण तयार पार्ने ।				१९६,६५०		२७,१४६	६३,६२६	६३,६२६	२१,१२६	२१,१२६	१९६,६५०	१.६८९
१.१.१	संघ र प्रदेशका सम्बन्धित मन्त्रालय र विभागहरूसँग उच्च मूल्यका कृषि बाली तथा पशुपंक्षीको उत्पादन वृद्धि र निकासीका निमित्त आवश्यक वातावरण तयार पार्न समन्वय (चौमासिक) ।	समन्वय (पटक)	१५	१५	२२५	गापा मुख्यालय	४५	४५	४५	४५	४५	२२५	
१.१.२	कृषि विकासलाई विषयगत निकायहरूको क्रियाकलापसँग आवद्ध गरी 'बृहत कृषि कार्यक्रम तथा कार्य ढाँचा' तयारी तथा अनुमोदन ।	कार्यक्रम/ कार्यहरूको ढाँचा	१	१,०००	१,०००	गापा मुख्यालय	१,०००					१,०००	
१.१.३	कृषक तथा कृषक समूहलाई सहयोगको निमित्त वित्तीय संस्थाहरूसँग समन्वय (चौमासिक) ।	समन्वय (पटक)	१५	१५	२२५	सबै वडाहरू	४५	४५	४५	४५	४५	२२५	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति / कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड / स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
१.१.४	कृषकहरूको कृषिबाली र पशुपंक्षी व्यवसायमा बीमाको व्यवस्था ।	घरघुरी × वर्ष	१८९२०	४	७५,६८०	सबै वडाहरू	१५,१३६	१५,१३६	१५,१३६	१५,१३६	१५,१३६	७५,६८०	
१.१.५	कृषिबाली तथा पशुपंक्षीजन्य उत्पादनलाई कृषि सहकारीको व्यवस्थापनबाट व्यवसायीकरण गर्न सम्भाव्यता अध्ययन ।	अध्ययन	१	१,०००	१,०००	गापा मुख्यालय	१,०००					१,०००	
१.१.६	व्यवसायिक तरकारी र फलफूल खेतीको प्रवर्द्धनको निमित्त कृषि सडक निर्माण, व्यवस्थापन र संचालन ।	कि.मी. × वर्ष	१०	१०,०००	१००,०००	सबै वडाहरू	५,०००	४५,०००	४५,०००	२,५००	२५,०००	१००,०००	
१.१.७	अगुवा कृषकको छनोट र प्राविधिक तालिमको व्यवस्था ।	संख्या × वर्ष	१००	५	५००	गापा मुख्यालय	१००	१००	१००	१००	१००	५००	
१.१.८	प्राङ्गारिक मूल र जैविक विषादिको उत्पादन र प्रयोग (एवं भकारी सुधार) सम्बन्धी कार्यक्रम र तालिमको व्यवस्था ।	संख्या × वर्ष	१००	५	५००	गापा मुख्यालय	१००	१००	१००	१००	१००	५००	
१.१.९	बेमौसमी तरकारी तथा नगदेबाली प्रवर्द्धनको निमित्त सम्भाव्यता अध्ययन ।	अध्ययन	१	५००	५००	सबै वडाहरू	५००					५००	
१.१.१०	उद्यमी कृषकका लागि कृषि परिचयपत्रको व्यवस्था ।	संख्या	५०	०.१	५	गापा मुख्यालय	५					५.०	
१.१.११	कृषि प्राविधिकहरूको थप निपुणता (४ जना) ।	संख्या × वर्ष	२०	३२५	६,५००	सबै वडाहरू	१३००	१,३००	१३००	१,३००	१३००	६,५००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
१.१.१२	लक्षित विद्यालयहरूमध्ये कृषि तथा पशुपक्षी विकासका कार्य गर्ने सर्वोत्कृष्ट विद्यालयलाई प्रोत्साहन सुविधा र थप सहयोग।	संख्या x वर्ष	१५	३००	४,५००		९००	९००	९००	९००	९००	४,५००	
१.१.१३	कृषि सामग्री र सेवाको आपूर्ति, वस्तु उत्पादन, प्रशोधन, बजारीकरण र निकासी सम्मका मूल्य शृंखलाका सबै चरणहरूको गुणस्तरको मापदण्ड निर्धारण र कार्यान्वयन।	नीतिगत	१	१०	१०		१०					१०	
१.१.१४	कृषिबालीमा अक्सर परिरहने वन्यजन्तु तथा मौसमजन्य असर प्रतिरोधी उपाय तथा प्रविधिको खोजी तथा अबलम्बन।	अध्ययन	१	१,०००	१,०००		१०००					१,०००	
१.१.१५	माटो परिक्षणको व्यवस्था।	परिक्षण	५,०००	१	५,०००		१,०००	१,०००	१,०००	१,०००	१,०००	५,०००	
१.१.१६	समूहमा आधारित साना सिचाई तथा वैकल्पिक सिचाईको प्रबन्ध (सिचाई उपक्षेत्र)	तयारी	१	५	५		५					५	
१.२	तुलनात्मक लाभ एवं उच्च मूल्यका कृषिबाली तथा पशुपक्षीजन्य बस्तुहरूको उत्पादन, विशिष्टिकरण (Branding), निकासी र सेवा प्रवाह गर्ने क्षमता अभिवृद्धि गर्ने।				२७,४३५		१,६७६	११,२६६	१०,६९१	२,१५८	१,६४५	२७,४३५	०.२३६

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
१.२.१	'वृहत' कृषि कार्यक्रम तथा कार्यको ढाँचा' मा आधारित भएर तुलनात्मक लाभ एवं उच्च मूल्यका कृषिबाली तथा पशुपंक्षीको उत्पादन, बस्तुहरूको विशिष्टिकरण, ब्राण्डिङ्ग, निकासी सम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धान ।	अध्ययन	१	१,०००	१,०००		१,०००					१,०००	
१.२.२	'वृहत' कृषि कार्यक्रम तथा कार्यको ढाँचा' मा आधारित भएर तुलनात्मक लाभ एवं उच्च मूल्यका कृषिबाली तथा पशुपंक्षीको उत्पादन, बस्तुहरूको विशिष्टिकरण, ब्राण्डिङ्ग, निकासी सम्बन्धी तालिम ।	कृषक संख्या	२००	५	१,०००			५००		५००		१,०००	
१.२.३	गाभाका सबै कृषि तथा पशुपंक्षी मोतहरूको पूर्ण अभिलेख निर्माण तथा व्यवस्थापन ।	तयारी	१	१०	१०	सबै वडाहरू	१०					१०	
१.२.४	कृषि तथा पशु विकासका प्रचार-प्रसार सामग्रीहरूको निर्माण र वितरण ।	ब्रोस/ वार्षिक	१	१००	१००	सबै वडाहरू		१००				१००	
१.२.५	एफ.एम.रेडियोबाट कृषि तथा पशुपंक्षी विकासका प्रचार-प्रसार सामग्रीहरूलाई प्रसारण ।	साप्ताहिक प्रसारण	२६०	१०	२६००	सबै वडाहरू	५२०	५२०	५२०	५२०	५२०	२,६००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
१.२.६	वेब पोर्टल तथा सामाजिक सञ्जालबाट कृषि तथा पशुपंक्षी विकासका प्रचार-प्रसार सामग्रीहरूलाई प्रसारण ।	वेब पोर्टल वर्ष अद्यावधिकरण	५	५०	२५०	गापा मुख्यालय	५०	५०	५०	५०	५०	२५०	
१.२.७	कृषि तथा पशुपंक्षी विकास सम्बन्धी प्रचार-प्रसार, मौसम र बजार तथा मूल्य सूचनाका लागि मोबाइल एप्स निर्माण र संचालन ।	मोबाइल एप्स	१	२,०००	२,०००	गापा मुख्यालय		२,०००				२,०००	
१.२.८	स्थानीय कृषि तथा पशुपंक्षी उत्पादनको ब्राण्डिङको निमित्त आवश्यक व्यवस्था ।	नीतिगत	१	५०	५०	गापा मुख्यालय	१३	१३	१३	१३		५०	
१.२.९	कृषि अनुसन्धान केन्द्र लुप्तो एवं अन्य सम्बन्धित संस्थाहरूसँग समन्वय र सहकार्य	नीतिगत	१	५०	५०	सबै वडाहरू	१७	१७	१७			५०	
१.२.१०	कृषि तथा पशुपंक्षी विकास सम्बन्धी स्थानीय प्राविधिक जनशक्ति उत्पादन र कृषकहरूमा नयाँ प्रविधिको प्रयोग सहितको क्षमता विकास गर्ने अध्ययन, अनुसन्धान र तालीमका निमित्त स्वदेश स्थित तथा विदेशी विश्वविद्यालय, सरकारी एवं गैरसरकारी संघ संस्था निकायहरूसँग संपर्क, समन्वय र सहकार्य ।	नीतिगत	१	५०.०	५०	गापा मुख्यालय	१७	१७	१७			५०	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
१.२.११	उत्पादित वस्तुको गुणस्तर निर्धारणको निमित्त आवश्यक प्राविधिक एवं उपकरण सहयोगको लागि स्रोतको खोज ।	नीतिगत	१	१००	१००	गापा मुख्यालय	५०	५०				१००	
१.२.१२	उत्पादित वस्तुको गुणस्तर निर्धारणको निमित्त प्राविधिक एवं उपकरण सहयोगको खोज ।	उपकरण र प्राविधिक सहयोग	१	२०,०००	२०,०००	गापा मुख्यालय		८,०००	१०,०००	१,०००	१,०००	२०,०००	
१.२.१३	उत्कृष्ट कृषि तथा पशुपक्षी व्यवसायीहरूलाई सम्मान कार्यक्रम ।	पुरस्कार × वर्ष	१	२५	२२५				७५	७५	७५	२२५	
१.३	कृषि सहकारीको माध्यमबाट कृषि तथा पशुपक्षीजन्य उत्पादनलाई व्यावसायीकरण गर्न र सेवाको स्तरवृद्धिका लागि सहकारी र कृषि तथा पशु सेवा केन्द्रको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।				३१९,२६५		५६,०८८	१८२,७४३	६७,२००	६,६१७	६,६१७	३१९,२६५	२.७४२
१.३.१	विद्यमान कृषि तथा पशुसेवा केन्द्रको संवलीकरण र आधुनिकीकरण ।	भवन, उपकरण र सेवा सुविधा	२	१५,०००	३०,०००	सबै वडाहरू	१८,०००	१८,०००				३०,०००	
१.३.२	स्थानीय सहकारी संस्थालाई सेवा केन्द्र र उप-केन्द्रको रूपमा विकास गरी कार्यक्षम सहितको वित्तीय संयन्त्रको संञ्चालन ।	भवन, उपकरण र सेवा सुविधा	१	५०००	४५,०००	सबै वडाहरू	१८,०००	२७,०००				४५,०००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
१.३.३	प्रमुख कार्यक्रमहरू कृषि तथा पशुपक्षी बीउबिजन बँड्को उप-केन्द्रहरू वडाहरूमा विस्तार।	बीउबीजन तथा बीउ पशु बँड्क	३	२००	६००		२४०	३६०				६००	
१.३.४	सरोकारवाला सरकारी तथा नैसर्गिक संस्थाहरूपरित नव प्रविधि र संपर्कको परिचालन (अनुदान सहयोग)।	गैस x वर्ष	२०	३००	६,०००	सबै वडाहरू	१,२००	१,२००	१,२००	१,२००	१,२००	६,०००	
१.३.५	स्थानीय (रैथाने) जातका अन्नबाली (फापर, सिलाम, कोदो, आलु आदि) को संरक्षण र प्रवर्धनको लागि कृषकलाई तालिम।	कृषक संख्या	२००	५	१,०००	१,२,४,७, x	२००	२००	२००	२००	२००	१,०००	
१.३.६	स्थानीय (रैथाने) जातका पशुपक्षी (गाई, भैँसी, कुखुरा आदि) को संरक्षण र प्रवर्धनको लागि कृषकलाई तालिम।	कृषक संख्या	२००	५	१,०००	१,२,४,७, x	२००	२००	२००	२००	२००	१,०००	
१.३.७	शीत भण्डार (Cold store) को स्थापना (७०० मेट्रिक टन)।	संख्या	१	१०,०००	१०,०००		४,५००	५,४,०००	२,७,०००	२,२,५०	२,२,५०	१०,०००	
१.३.८	पशुपक्षी दाना आहारा उद्योग स्थापना	नीतिगत	१	१५	१५		१५					१५	
१.३.९	दुग्ध विपणन केन्द्रको स्थापना।	संख्या	१	१००,०००	१००,०००		५,०००	६०,०००	३०,०००	२,५००	२,५००	१००,०००	
१.३.१०	संव तथा प्रदेश समेतको सहयोगमा ढुवानी साधन र कृषि औजार खरीदमा सशर्त अनुदान।	प्याकेज x वर्ष	५	५,०००	२५,०००		८,३३३	८,३३३	८,३३३			२५,०००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
१.३.११	कृषि उत्पादन संकलन केन्द्रको स्थापना ।	संख्या	५	२५००	१२,५००		६,२५०	६,२५०				१२,५००	
१.३.१२	सहकारीहरूको सहकार्यमा स्थानीय पशु सेवा शाखामा पशु एन्जुलेनको व्यवस्था ।	संख्या	१	८०००	८,०००			७,२००	२६७	२६७		८,०००	
१.३.१३	“पाँच वर्षमा पाँच” को अवधारणा अनुरूप मुख्य पाँच प्रकारका तुलनात्मक लाभ एवं उच्च मूल्यका कृषि बाली तथा पशुपक्षीहरूमा केन्द्रित गरी व्यावसायिक उत्पादन गर्ने ।	नीतिगत	१	५०	५०		५०					५०	
१.३.१४	तत्कारी तथा दुधमा उत्पादनमा आधारित प्रोत्साहन तथा हुबानी अनुदानको व्यवस्था ।	नीतिगत	१	५०	५०		५०					५०	
१.३.१५	सहकारीसंगको सहकार्यमा कृषि तथा पशुपक्षीजन्य उत्पादनको बजारीकरणको निमित्त नियमित हाटबजारको प्रबन्ध ।	नीतिगत	१	५०	५०		५०					५०	
१.४	गामा मा कृषि तथा पशुपक्षीजन्य उत्पादन र निर्यात बढाउन निजी र सहकारी क्षेत्रको लगानी सुनिश्चित गर्ने ।				४५,२९५		८,९५५	२६,३४०	५,३३३	२,३३३	२,३३३	४५,२९५	०.३८९

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
१.४.१	प्रमुख कार्यसमूहहरू कृषि तथा पशुपक्षीजन्य वस्तु उत्पादन र निर्यातका लागि समन्वय बैठक र लगानी सम्मेलन ।	समन्वय	२०	१०	१,०००	गापा मुख्यालय	२००	८००	-	-	-	१,०००	
१.४.२	कृषकहरूको कृषि तथा पशुपक्षीजन्य उद्यमशीलता विकासको निमित्त लगानीको निरन्तर व्यवस्था गर्ने स्थानीय सहकारीहरूको परिचालन ।	सहकारी	८	१०	८०		४०	४०				८०	
१.४.३	कृषि तथा पशुपक्षीजन्य ठूला व्यवसायलाई विगोरुपमा संज्वालन गर्न निजी क्षेत्रको लगानी परिचालन ।	निजी क्षेत्र	२	३,०००	६,०००			३,०००	३,०००			६,०००	
१.४.४	उद्यमी कृषकहरूलाई फलफूल, तरकारी, डालेर्यास र बोटेकिस्वा सहितको बहुदृशिय व्यवसायिक कृषि-नर्सरी स्थापना गर्न सशर्त सहयोग ।	नर्सरी	२	१,५००	३,०००		३,०००					३,०००	
१.४.५	दुग्ध उत्पादक सहकारिलाई दुग्ध प्रशोधन उद्योग स्थापनाको निमित्त सशर्त सहयोग	संख्या	१	२०,०००	२०,०००		१,०००	१८,०००	३३३	३३३	३३३	२०,०००	
१.४.६	बाँझो जमीनको उपयोग र व्यावसायिक खेतीको निमित्त जग्गा प्राप्तिको निमित्त नीति निर्माण तथा सहजीकरण ।	नीतिगत	१	१५	१५		१५					१५	
१.४.७	टुट्टा जातको माछापालनको निमित्त सशर्त सहयोग ।	कृषक संख्या	५	१,०००	५,०००		२,५००	२,५००				५,०००	
१.४.८	टोल प्रविधिमा आधारित तरकारी खेती प्रोत्साहन कार्यक्रम ।	कृषक संख्या	१००	१००	१०,०००		२,०००	२,०००	२,०००	२,०००	२,०००	१०,०००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
१.४.९	उन्नत गाईभैसी पालन पकेट क्षेत्रको पहिचान र प्रोत्साहन (देउपुर, बाजुङ्ग, तिलाहार, भुक्ताडोले, तल्लो देउराली) ।	नीतिगत	१	५०	५०		५०					५०	
१.४.१०	उन्नत बाख्रापालन पकेट क्षेत्रको पहिचान र प्रोत्साहन (क्याङ, देउराली, र माथिल्ला देउपुर, माथिल्लो बाजुङ्ग, चित्रे र राम्जा) ।	नीतिगत	१	५०	५०		५०					५०	
१.४.११	कुखुरापालन पकेट क्षेत्रको पहिचान र प्रोत्साहन ।	नीतिगत	१	५०	५०		५०					५०	
१.४.१२	बंगुरपालन पकेट क्षेत्रको पहिचान र प्रोत्साहन ।	नीतिगत	१	५०	५०		५०					५०	
१.५	कृषि तथा पशुपक्षी विकासलाई कृषिवनसँग एकीकृत गर्दै कृषि सहकारीको व्यवस्थापनबाट उत्पादन र बजारीकरण अभिवृद्धि गर्ने ।				७१,०५०		२,२६०	४२,०१०	२१,५१०	२,६३५	२,६३५	७१,०५०	०.६१०
१.५.१	सम्भाव्यता कौशल विकासलाई "एक वडा एक मुख्य उत्पादन" को नीति बनाई अगुवा कृषकलाई उत्पादनकालीन एवं उच्च मूल्यका 'कृषि बाली' तथा पशुपक्षी विकासको व्यावसायिक योजना बनाउन तालिम र सो योजनाहरूको कार्यान्वयन ।	तयारी × पटक	२	५००	१,०००		५००		५००			१,०००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
१.५.२	सुन्तला खेती कृषक समूह लाई सुन्तला खेतीको व्यवसायिक योजना कार्यान्वयन गर्न सशर्त सहयोग।	समूह	१	३,०००	३,०००	१, २, ३,	७५	१,८००	९००	११३	११३	३,०००	
१.५.३	किब्वी खेती कृषक समूह लाई 'किब्वी खेतीको व्यवसायिक योजना' कार्यान्वयन गर्न सशर्त सहयोग।	समूह	१	२,५००	२,५००	१, २, ३,	६३	१,५००	७५०	९४	९४	२,५००	
१.५.४	'तकारी उत्पादक कृषक समूह' को 'तकारी खेती व्यवसायिक योजना' लागु गर्न सशर्त सहयोग।	समूह	१	१,५००	१,५००		३८	९००	४५०	५६	५६	१,५००	
१.५.५	'कागती खेती कृषक समूह' को 'कागती खेती व्यवसायिक योजना' लाई कृषि वनसँग एकीकृत गरी लागु गर्न सशर्त सहयोग।	समूह	१	२,०००	२,०००		५०	१,२००	६००	७५	७५	२,०००	
१.५.६	'अडुवा खेती कृषक समूह' को 'अडुवा खेती व्यवसायिक योजना' लाई कृषि वनसँग एकीकृत गरी लागु गर्न सशर्त सहयोग।	समूह	१	३,०००	३,०००		७५	१,८००	९००	११३	११३	३,०००	
१.५.७	'टिम्सु खेती कृषक समूह' को 'टिम्सु खेती व्यवसायिक योजना' लाई कृषि वनसँग एकीकृत गरी लागु गर्न सशर्त सहयोग।	समूह	१	१,०००	१,०००		२५	६००	३००	३८	३८	१,०००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
१.५.८	'आलु खेती कृषक समूह' को 'आलु खेती व्यवसायिक योजना' लाई कृषि वनसँग एकीकृत गरी लागु गर्न सघाउने सहयोग ।	समूह	१	२,०००	२,०००		५०	१,२००	६००	७५	७५	२,०००	
१.५.९	अलैंची खेतीको व्यवसायिक योजना तथा पार्न कृषकहरूलाई प्राविधिक र कृषि औजार सहयोग ।	समूह	१	३,०००	३,०००	१, ३ र ५	७५	१,८००	९००	११३	११३	३,०००	
१.५.१०	'दुध उत्पादक कृषक समूह' को दुध भण्डारण र परिवहन सुविधा सहितको 'दुध विकास व्यवसायिक योजना' लाई कृषि वनसँग एकीकृत गरी लागु गर्न सघाउने सहयोग ।	समूह	१	२०,०००	२०,०००		५००	१२,०००	६,०००	७५०	७५०	२०,०००	
१.५.११	'चिया कफी खेती कृषक समूह' को व्यवसायिक योजना' लाई कृषि वनसँग एकीकृत गरी लागु गर्न सघाउने सहयोग ।	समूह	१	३०,०००	३०,०००		७५०	१८,०००	९,०००	१,१२५	१,१२५	३०,०००	
१.५.१२	'मोरीपालक कृषक समूह' को 'मोरीपालन व्यवसायिक योजना' लाई कृषि वनसँग एकीकृत गरी लागु गर्न सघाउने सहयोग ।	समूह	१	२,०००	२,०००		५०	१,२००	६००	७५	७५	२,०००	
१.५.१३	उत्पादित वस्तुहरूको बजारीकरणको निमित्त सहकारी र उद्योग वाणिज्य संघबीच समन्वय र सहकार्यमा सहजीकरण ।	नीतिगत	१	५०	५०		१०	१०	१०	१०	१०	५०	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
१.६	प्रमुख कार्यक्रमहरू कृषि तथा पशुपालनमा आधुनिकीकरण तथा खाद्यबाली सँगै नादेबालीमा ग्राह्यता दिइ गरिबी न्यूनीकरण गर्ने।				८८,९४०		२४,४४०	३२,५००	१०,६६७	१०,६६७	१०,६६७	८८,९४०	०.७६४
१.६.१	नरल सुधारका लागि उन्नत जातका बिउ बोका (जस्तै:बोयर), सेटि तथा रँगो को वितरण र सहजीकरण।	संख्या	२४	८०	१,९२०	सबै वडाहरू	१,९२०					१,९२०	
१.६.२	विपन्न समुदायको आर्थिक स्तर उकास्नको लागि वनमा आधारित फूटकर कृषि कार्यक्रम संचालन (गर्नाति १.५ सँग एकीकृत)।	समूह (२०० जना)	२००	१००	२०,०००			५,०००	५,०००	५,०००	५,०००	२०,०००	
१.६.३	उन्नत डाले घाँस तथा भुइँ घाँसको बीउ वितरण र रोपण।	हे	३००	९०	२७,०००	सबै वडाहरू	१३,५००	१३,५००				२७,०००	
१.६.४	गरिब तथा भूमिहीनहरूलाई खेतीयोग्य सार्वजनिक जमीन सामुहिक कृषि तथा पशुपालनको निम्ति भाडामा दिने।	नीतिगत	१	२०	२०		२०					२०	
१.६.५	तत्कारी तथा फलफूल जस्ता तुलनात्मक लाभ एवं उच्च मूल्यका कृषिबालीको खेतीमा गरिब तथा विपन्नहरूलाई विशेष तालिम तथा अनुदान सहयोग।	कृषक संख्या	२००	१००	२०,०००			५,०००	५,०००	५,०००	५,०००	२०,०००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति / कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड / स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
१.६.६	प्रमुख कार्यक्रमहरू स्वरोजगार प्रवर्धनको निमित्त महिलाहरूको समूहलाई तत्कारी तथा फलफूल प्रशोधन र व्याकोलेज तालिम तथा उपकरणको खरीदमा सशर्त सहयोग ।	समूह संख्या	८	२,५००	२०,०००		१,०००	१,०००	६६७	६६७	६६७	२०,०००	
२.	खाद्य सुरक्षा तथा पोषण एक दीर्घकालिन खाद्य व्यवस्थापन प्रणालीको निर्माण गरी गापाका सबै नागरिकको खाद्य सुरक्षा र पोषण अवस्थालाई सम्बोधन गर्ने ।				५१,१९५		२६,६१३	१४,२७१	३,४३७	३,४३७	३,४३७	५१,१९५	०.४४०
२.१	सम्बन्धित मन्त्रालयहरू, विभागहरू र सेवादाता संस्थाहरूसँग समन्वय ।				३७,४३०		१९,७९०	१०,६६०	२,३२७	२,३२७	२,३२७	३७,४३०	०.३२१
२.१.१	गापा को खाद्य सुरक्षा र पोषण सम्बन्धित खाद्य सम्पुर्णता नीति तथा ऐन र संयन्त्र निर्माण र कार्यान्वयन ।	समन्वय	२०	१५	३००		६०	६०	६०	६०	६०	३००	
२.१.२	खाद्य सुरक्षा र पोषणबाट अक्षुण्णित घरधुरीको पहिचान र तथ्यांक एवं सूचना प्रणालीको व्यवस्था ।	नीति तथा ऐन	१	१००	१००		१००					१००	
२.१.३		अध्ययन	१	१,५००	१,५००		१,५००					१,५००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
२.१.४	निर्देशिका र कार्यविधि सहितको सुविधा सम्पन्न 'जोडा भंडार' (Buffer-storage) को स्थापना र सहकारीबाट यसको व्यवस्थापन।	जोडा भंडार र कार्यविधि	१	२०,०००	२०,०००		१,०००	१,०००	६६७	६६७	६६७	२०,०००	
२.१.५	गैसहरूको पहिचान।	अध्ययन	१	२५	२५		२५					२५	
२.१.६	गैसहरूसँग सहकार्यका निमित्त कार्यनीति तयार र साभेदारी बजेट व्यवस्था।	योजना वर्ष	५	७००	३,५००		७००	७००	७००	७००	७००	३,५००	
२.१.७	खाद्यवस्तुहरूको गुणस्तर परीक्षण, प्रमाणीकरण र नियमित अनुगमन र नियमन।	पटक	१००	२०	२,०००		४००	४००	४००	४००	४००	२,०००	
२.१.८	स्थानीय उत्पादन र उपभोगमा आधारित स्वस्थ आहारशैलीको विकास सम्बन्धी जनचेतना कार्यक्रम।	वर्ष पटक	५	४००	२,०००		४००	४००	४००	४००	४००	२,०००	
२.१.९	सहकारी मार्फत सुपथ मूल्य पसल संचालन गरी खाद्यपदार्थको विक्री वितरण र आपूर्ति।	पसल संख्या	१६	५००	८,०००		७,६००	१००	१००	१००	१००	८,०००	
२.१.१०	"पाँच वर्षमा पाँच" को अवधारणा अनुरूप धान, मकै, तरकारी, दुध, अण्डा तथा मासुमा गापा लाई आत्मनिर्भर बनाउने हिसाबले कृषि उत्पादनलाई केन्द्रित गर्ने नीति निर्माण।	नीतिगत	१	५	५		५					५	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
२.२	गाभा मा कृषि उत्पादकत्व र उत्पादनको वृद्धि गरी एकमुष्ट कार्यक्रम (Package) अपनाई खाद्य सुरक्षा सुनिश्चित गर्ने ।				५,२६५		१,०७३	१,०४८	१,०४८	१,०४८	१,०४८	५,२६५	०.०४५
२.२.१	विशेष सहूलियत सहित मल, कीटनाशक औषधि, उन्नत बीउ, नश्ल पशु जस्ता कृषि सामग्रीलाई सुलभ र दिगो रुपमा उपलब्ध गराउन संयन्त्र निर्माण ।	संयन्त्र	१	२५	२५		२५					२५	
२.२.२	कृषकहरूलाई जैविक मल, विनाशकारी कीट-जीव, पानी र वन्योत र अन्य प्रविधिहरूलाई सामञ्जस्य गरी एकिकृत कृषि खेती गर्न प्रशिक्षण र अध्ययन भ्रमण	घरघुरी	२००	१५	३,०००		६००	६००	६००	६००	६००	३,०००	
२.२.३	गाभा मा बाख्रा पालन गर्ने २०० घर, बाँझ पालन गर्ने ५० घर, कुखुरा पालन गर्ने ५०० घर र टोलेमा तरकारी खेती गर्ने १०० घरको साना किसान र महिलाहरूलाई औपचारिक बैठक मार्फत तयार पार्ने ।	बैठक	१६	१५	२४०		४८	४८	४८	४८	४८	२४०	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति / कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
२.२.४	प्रमुख कार्यक्रमहरू लक्षित वर्गलाई पोषणयुक्त र उच्च मूल्य तथा गुणस्तरिय खाद्यवस्तुको लाभका खाद्यवस्तुको उत्पादन सम्बन्धी तालिम एवं सशर्त अनुदान सहयोग ।	घघुरी	२००	१०	२,०००		४००	४००	४००	४००	२,०००		
२.३	गैरकृषि व्यवसाय मार्फत भूमिहीन तथा निम्न आय भएका घरधुरीहरूको आय वृद्धि गर्ने ।				८५००		५७५०	२५६२.५	६२.५	६२.५	८५००	०.०७३	
२.३.१	गैरकृषि व्यावसायिक योजना बनाउन र सो लाई लागु गर्न भूमिहीन/निम्न आयका घरधुरी सदस्यहरूलाई तालिम ।	घघुरी/वर्ष	१००	१०	१,०००		१,०००				१,०००		
२.३.२	मौरी पालन व्यवसाय गर्न सशर्त सहयोग ।	घघुरी/समूह	१००	२५	२,५००		२२५०	६२.५	६२.५	६२.५	२,५००		
२.३.३	लघु, सोना तथा मर्मोला उद्यमहरूमा खाद्य सुरक्षाको लागि रोजगारी ।	घघुरी/वर्ष	१००	५०	५,०००		२५००	२५००			५,०००		
३.	सिचाइ विकास नेपालको राष्ट्रिय सिचाई गुरु योजना, राष्ट्रिय कृषि विकास रणनीति (सन् २०१५-२०३५), राष्ट्रिय जलवायु अनुकूलन कार्यक्रम (सन् २०१०) र प्रदेश सरकारका प्रावधानहरूलाई समेत समावेश गरी सबै सिचाईका परियोजनाहरू निर्माण र संचालन गर्ने ।				३३,३७५		४,८२१	२१,२८६	३,२२३	२,०२३	३३,३७५	०.२८७	
३.१					११००		११००				११००	०.००९	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति / कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड / स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
३.१.१	प्रमुख कार्यक्रमहरू राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक नीति र कार्यक्रमहरूसँग तालमेल हुनेगरी मोदी गापाका अल्प, मध्यम र दीर्घकालीन कार्यक्रमहरू सहितको 'वृहद् सिचाई कार्यक्रम तथा कार्यढाँचा' को निर्माण तथा स्वीकृति।	कार्यक्रम ढाँचा	१	१,०००	१,०००		१,०००					१,०००	
३.१.२	असिंचित र सिचाई सुविधा कम भएका खेतीयोग्य जमीनहरूको विवरणको तयारी।	अध्ययन	१	५०	५०		५०					५०	
३.१.३	परम्परागत सिचाई प्रणाली र अन्य सम्भाव्य सिचाई परियोजनाहरूको सूचीकरण।	अध्ययन	१	५०	५०		५०					५०	
३.२	कृषिका विशेष अर्थाले पकेट क्षेत्रमा वातावरण तथा जलवायुमैत्री र विपद् प्रतिरोधी सर्वकारीक सिचाई सुविधाको सुनिश्चिता गर्ने।				२६,९७०		३,२९०	१८,८६०	१,६०७	१,६०७	१,६०७	२६,९७०	०.२३२
३.२.१	वातावरण, जलवायु मैत्री र विपद् प्रतिरोधी सर्वकारीक सिचाई व्यवस्थाका लागि सम्भाव्यता अध्ययन।	तयारी	१	५०	५०	सबै वडाहरू	५०					५०	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
३.२.२	गापा क्षेत्रमा सौर्य पम्प द्वारा सिमसिमे सिंचाई १४३चलपभिच खचक्रतथल० र यसको दिगो व्यवस्थापनबारे सम्भाव्यता अध्ययन ।	अध्ययन	१	५००	५००		५००					५००	
३.२.३	सौर्य पम्पबाट पानी खिचि मोदी गापाका स्थानहरूमा सिमसिमे सिंचाई गर्न परिक्षण-परियोजना र यसको दिगो विस्तार गर्न 'सौर्य-सिमसिमे सिंचाई कार्य योजना' को तयारी ।	परिक्षण - परियोजना	१	७,०००	७,०००	१, २, ७, ४	७००	६,३००				७,०००	
३.२.४	अधिक सल्लो विपन्न कृषकहरूलाई करेमाबारी र अन्य कृषि गातिविधिका निमित्त सिमसिमे सिंचाईका उत्प्रेरण र सहयोगी सामग्रीको सशर्त सहयोग वितरण ।	घरधुरी	२००	१०	२,०००		४००	४००	४००	४००	४००	२,०००	
३.२.५	कृषकहरूलाई प्लाष्टिक पोखरीहरू निर्माणको निमित्त सहयोग ।	कृषक संख्या	२५	२००	५,०००		१,०००	१,०००	१,०००	१,०००	१,०००	५,०००	
३.२.६	निम्नलिखित सिंचाई परियोजनाको निर्माण र मर्मत सम्भारः	कुलो (कि.मी.)											
	स्वार्का-डुम्रे खोला-भूक-मेडु बेसी सिंचाई परियोजना	कुलो (कि.मी.)	५	४००	२,०००	१	१००	१८००	३३	३३	३३	२,०००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति / कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड / स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
	प्रमुख कार्यक्रमहरू												
	मोदी माख-सिम खेत परियोजना	कुलो (कि.मी.)	२	४००	८००	२	४०	७२०	१३	१३	१३	८००	
	ठाडोखोला-कल्या-जयले-पुरुनशेरा सिंचाइ परियोजना	कुलो (कि.मी.)	२	४००	८००	३	४०	७२०	१३	१३	१३	८००	
	क्याङ्ग-हलहले सिंचाइ परियोजना	कुलो (कि.मी.)	४	४००	१६००	४	८०	१४४०	२७	२७	२७	१६००	
	लिम्बुङ्ग-सानो पाखा सिंचाइ परियोजना	कुलो (कि.मी.)	१	४००	४००	५	२०	३६०	७	७	७	४००	
	सोत सिंचाइ परियोजना	कुलो (कि.मी.)	२	४००	८००	६	४०	७२०	१३	१३	१३	८००	
	रातामाटा सिंचाइ परियोजना	कुलो (कि.मी.)	२	४००	८००	६	४०	७२०	१३	१३	१३	८००	
	दराक सिंचाइ परियोजना	कुलो (कि.मी.)	२	४००	८००	६	४०	७२०	१३	१३	१३	८००	
	चालिसे सिंचाइ परियोजना	कुलो (कि.मी.)	३	४००	१२००	७	६०	१०८०	२०	२०	२०	१२००	
	सोप्रे-सानदह-चिब्रे सिंचाइ परियोजना	कुलो (कि.मी.)	१	४००	४००	४	२०	३६०	७	७	७	४००	
	दमाङ्ग सिंचाइ परियोजना	कुलो (कि.मी.)	१	४००	४००		२०	३६०	७	७	७	४००	
	तीसपुरे सिंचाइ परियोजना	कुलो (कि.मी.)	१	४००	४००		२०	३६०	७	७	७	४००	
	प्यालखोला सिंचाइ परियोजना	कुलो (कि.मी.)	१	४००	४००		२०	३६०	७	७	७	४००	
	रति सिंचाइ परियोजना	कुलो (कि.मी.)	१	४००	४००	६	२०	३६०	७	७	७	४००	
	पातिचौर सिंचाइ परियोजना	कुलो (कि.मी.)	१	४००	४००	२	२०	३६०	७	७	७	४००	
	लिम्बुङ्ग-कुडुया सिंचाइ परियोजना	कुलो (कि.मी.)	१	४००	४००	४	२०	३६०	७	७	७	४००	
	लिम्बुङ्ग-खोलाखेत-खँदरा सिंचाइ परियोजना	कुलो (कि.मी.)	१	४००	४००	५	२०	३६०	७	७	७	४००	
३.२.२४	सिंचाई संरचना निर्माण र मर्मत सम्भारको निमित्त उपभोक्ताहरू लागत सहभागिताको सुनिश्चितता ।	नीतिगत	१	१०	१०		१०					१०	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
३.२.२५	प्रमुख कार्यक्रमहरू सिचाई संरचना निर्माणमा नीजि, सहकारी तथा सामेदारी लगानीको प्रयास ।	नीतिगत	१	१०	१०		१०					१०	
३.३	किसानद्वारा संञ्चालित सिचाई प्रणालीको मर्मत र संभार गर्न तथा यस्ता प्रणालीको दिगो व्यवस्थापनका लागि अन्य संभावनाको खोजी गर्न किसानहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।				५,३०५		४३१	२,४२६	१,६१६	४१६	४१६	५,३०५	०.०४६
३.३.१	जलउपभोक्ता समूह मार्फत पानीको श्रोत संरक्षण, सिचाई प्रणालीका संरचना र सुविधाहरूको बहुउद्देशीय एवं किसानको प्रयोग र आवश्यकताबारे उपभोक्ताहरूलाई अभ्यस्त पार्ने छलफल कार्यक्रम ।	समूहको मिटिङ्ग	१६	५	८०	सबै वडाहरू	१६	१६	१६	१६	१६	८०	
३.३.२	न्यून खाद्य सुरक्षा भएका साना किसानलाई सौर्य-सिमासिमे सिचाई प्रणालीका मर्मत गर्न सौप विकास सम्बन्धी तालिम ।	तयारी	१	१०	१०			१०				१०	
३.३.३	तालिम प्राप्त साना किसानलाई सौर्य पद्धतिबाट सिमासिमे सिचाई प्रणालीको मर्मत-संभार गर्न उपकरण, औजार र सहयोगी सामग्रीहरू एक पटकका लागि सशर्त सहयोग ।	किसान संख्या	१६	७५	१२००				१२००			१२००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
३.३.४	विद्यमान जीर्ण वा मर्मत गतिर्पने अवस्थाका विकासनहरूका कुलोहरूको मर्मत-संभार गर्न सशर्त अनुदान सहयोग ।	कुलो	१	२,०००	२,०००	सबै वडाहरू	४००	४००	४००	४००	४००	२,०००	
३.३.५	कृषकहरूलाई प्राविधिक सेवाको व्यवस्था ।	नीतिगत	१	१५	१५		१५					१५	
३.३.६	सेवा शुल्क संकलनको व्यवस्था समेत मार्फत सिंचाई प्रणालीको मर्मत सम्भारको लागि दीर्घकालीन कोषको व्यवस्था र त्यसको निमित्त सशर्त अनुदान सहयोग ।	सिंचाई प्रणाली संख्या	१	२,०००	२,०००			२,०००				२,०००	
४.	भूमि व्यवस्थापन				१,०३५		७,३३५	४२५	४२५	४२५	४२५	१,०३५	०.०७८
४.१	प्रभावकारी भूमि व्यवस्थापन नीति तथा कार्यक्रम मार्फत गापाका सबैप्रकारका भूमिको समुचित उपयोग र उत्पादन तथा उत्पादकत्व बृद्धि गर्ने ।				३०३५		३०३५					३,०३५	०.०२६
४.१.१	संघ र प्रदेशका विषयगत मन्त्रालय र विभागहरूसँग सहकार्यमा एक गापा स्तरीय भू-उपयोगको नीति सहितको “भूमि व्यवस्थापन कार्यक्रम तथा कार्यद्वौचा” निर्माण र कार्यान्वयन ।	कार्यक्रम तथा कार्यद्वौचा	१	१,०००	१,०००		१,०००					१,०००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
४.१.२	जग्गा एकीकरण, स्थानीय भूमि बैंकको स्थापना र व्यावसायिक खेतीको निम्ति उपयोग।	नीतिगत	१	१५	१५		१५					१५	
४.१.३	राष्ट्रिय भू-उपयोग नीतिको मर्मअनुसार गापाका सबै वार्डहरूको भू-प्रणाली र भू-क्षमताका लागि माटोको सर्वेक्षण र जोखिम मूल्याङ्कन अध्ययन।	अध्ययन	१	१,०००	१,०००		१,०००					१,०००	
४.१.४	विशेष तुलनात्मक लाभ भएका क्षेत्रमा भू-विखण्डन र भू-परिवर्तन (Alteration) रोक्न विषयात मन्त्रालय र विभागहरूसँग सहकार्य।	सहकार्य	१	१,०००	१,०००	गापा मुख्यालय	१,०००					१,०००	
४.१.५	बस्ती, आवास तथा शहरीकरण सम्बन्धी भू-उपयोगको मापदण्डको निर्धारण तथा कार्यान्वयन।	नीतिगत	१	१०	१०		१०					१०	
४.१.६	प्रयोजनविहिन अवस्थाका सार्वजनिक जग्गाको लागतसूचीको तयारी र सो जग्गा भूमिहीन, सुकुम्बासी तथा सीमान्तकृत समुदायहरूलाई उपयोग गर्न दिने व्यवस्था	नीतिगत	१	१०	१०	सबै वडाहरू	१०					१०	
४.२	नयाँ प्रविधिको प्रयोग सहित तथ्यांक व्यवस्थापन र प्रभावकारी सेवा विस्तार गरी गापाका भूमि प्रशासनलाई चुस्त दुरुस्त र पारदर्शी बनाउने।				६,०००		१,३००	४२५	४२५	४२५	४२५	६,०००	०.०५२

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
४.२.१	गापाका जमीनको वर्गीकरण, स्वामित्व र क्षेत्रफल लगायतको भूमि सम्बन्धी सबै तथ्यांकहरूको अद्यावधिक संग्रह, पुनर्प्रेषण र वितरण विधि सहितको आधार-तथ्यांक	आधार-तथ्यांक	१	१,५००	१,५००	गापा मुख्यालय	१,५००					१,५००	
४.२.२	गापाका सबै घरधुरी र जग्गाको जिओरिफरेन्स सहितको नापी र यसको लगत (Database) कम्प्युटरमा नियमित अद्यावधिकरण।	तयारी	५	२००	१,०००	सबै वडाहरू	२००	२००	२००	२००	२००	१,०००	
४.२.३	सबै सरोकारवालाहरूको जग्गा/सम्पतिको एकीकृत मूल्याङ्कन।	अध्ययन	१	५००	५००	सबै वडाहरू	५००					५००	
४.२.४	गापा मा जग्गा दर्ता र भूमि सम्बन्धी अन्य समान्य सेवा जस्ता नागरिक सरोकारका सबै सेवाहरूको आधुनिक प्रविधिको प्रयोग सहित निरन्तरता।	सेवा र वर्ष	५	१००	५००	सबै वडाहरू	१००	१००	१००	१००	१००	५००	
४.२.५	पूर्वाधार, उपकरण तथा जनशक्ति व्यवस्था सहित स्थानीय भूमि प्रशासनको क्षमता अभिवृद्धि।	एकमुष्ट	१	२,५००	२,५००		२,०००	१२५	१२५	१२५	१२५	२,५००	
५.	जलस्रोत				६३,१००		१६,३३२	१२,६५७	१२,४८२	१०,८१५	१०,८१५	६३,१००	०.५४२

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
५.१	जलस्रोतको दिगो संरक्षण, विकास र बहुउद्देश्यीय प्रयोजनको निमित्त स्थानीय नीतिगत र संस्थागत व्यवस्था गर्ने।				२,५१०		२,५१०					२,५१०	०.०२२
५.१.१	राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक नीति र अन्तराष्ट्रिय प्रतिवद्धता अनुरूप जलस्रोतको बहुउद्देश्यीय उपयोग र दिगो संरक्षणको लागि नीतिगत र कानुनी संयन्त्रको निर्माण तथा कार्यान्वयन।	नीतिगत	१	१०	१०	गापा मुख्यालय	१०					१०	
५.१.२	जलस्रोतको दिगो विकास एवं बहुउद्देश्यीय उपयोग र जलवायु तथा जलउपन प्रकोप न्यूनीकरणका लागि 'स्थानीय जलश्रोत गुर्योजना' को निर्माण र कार्यान्वयन।	अध्ययन	१	१,५००	१,५००	गापा मुख्यालय	१,५००					१,५००	
५.१.३	नदी जन्य स्रोत (ढुङ्गा, णिटी, बालुवा) को निकासी नियमनका लागि नियामक संयन्त्र निर्माण र वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन (आई.ई.ई. र ई.आई.ए.) व्यवस्थाको कार्यान्वयन।	अध्ययन	१	१,०००	१,०००	सबै वडाहरू	१,०००					१,०००	
५.२	सीमावर्ती जलश्रोतको सामूहिक र सहभागितात्मक उपयोग गरी जलस्रोतबाट दिगो र आपसी लाभको सुनिश्चिता गर्ने।				७५		७५					७५	०.००१

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति / कार्यनीति		एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड / स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
	प्रमुख कार्यक्रमहरू	१						२	३	४	५			
५.२.१	सीमाका जलस्रोत व्यवस्थापन र परिचालनको लागि सम्बन्धित स्थानीय तह, प्रदेश र संघकारी निकायहरूसँग समन्वय र सहकार्य ।	समन्वय	५	१५	७५	गापा मुख्यालय	७५					७५		
५.३	विश्वविद्यालय र अन्य संस्थाहरूको सहकार्यमा जलस्रोतको विगो संरक्षण र बहुउद्देश्यीय उपयोगका लागि ज्ञान र प्रविधिको विस्तार गर्ने ।				८०							८०	०.००१	
५.३.१	जलश्रोत एवं जलीय जैविक विविधता बारे अनुसन्धान अनुदानका लागि विश्वविद्यालयसँग सम्झौता ।	समन्वय	५	१५	७५							७५		
५.३.२	जलस्रोत र संसाधनको डाटाबेसको अभिलेखीकरण र उपयोग ।	तयारी	१	५	५							५		
५.४	पहिरो र नदी कटानको जोखिमबाट सुरक्षित राख्न आवश्यक स्थानहरूमा भू-संरक्षण कार्यक्रम संचालन गर्ने ।					२७,२००		५,६००	५,४००	५,४००	५,४००	२७,२००	०.२३४	
५.४.१	पहिरो, नदी कटान र अन्य सम्भाव्य जोखिम क्षेत्रहरूको पहिचान ।	अध्ययन	१	२००	२००		सबै वडाहरू	२००				२००		

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
५.४.२	नदी कटान र पोहोरो नियन्त्रणको लागि वृक्षारोपण सहितको बायो इन्जीनियरिंग विधिको प्रयोग एवं संरचनाहरूको निर्माण तथा मर्मत-संभार ।	बायोइन्जिनियरिंग स्थलहरू	८	१,५००	१२,०००		२,४००	२,४००	२,४००	२,४००	२,४००	१२,०००	
५.४.३	गापाका विपदे व्यवस्थापन योजनाबाट निर्देशित जोखिमपूर्ण स्थानहरूमा जलाधार संरक्षण र नदी कटान नियन्त्रणका लागि भौतिक संरचनाको निर्माण एवं मर्मत संभार	मर्मत	१०	१,५००	१५,०००		३,०००	३,०००	३,०००	३,०००	३,०००	१५,०००	
५.५	स्थानीय नागरिक र निकायहरूको क्षमता अभिवृद्धि गरी विभिन्न प्रविधिबाट जल पुर्नर्भरण, जलवायू परिवर्तन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण र मुख्य जलाधार क्षेत्रको संरक्षण गर्ने ।				३३,२३५		८,०६७	७,२५७	७,०८२	५,४१५	५,४१५	३३,२३५	०.२८५
५.५.१	सरकारी वा गैर सरकारी स्रोतवाला निकायहरूसँगको समन्वय र सहकार्यमा नागरिक समूहहरूलाई विभिन्न प्रविधिबाट जल पुर्नर्भरण, जलवायू परिवर्तन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण र मुख्य जलाधार क्षेत्रको संरक्षण सम्बन्धी तालिम ।	प्याकेज	१	७००	७००		१४०	१४०	१४०	१४०	१४०	७००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
५.५.२	जलउपभोक्ता समितिहरूलाई 'जल व्यवस्थापन योजना' निर्माण तालिम तथा कार्यन्वयनमा सहयोग।	सहयोग	८	१००	८००		८००					८००	
५.५.३	मोदी लगायतका मुख्य खोलाहरूमा माइक्रो बेसीन स्तरका जलसंरक्षण तथा उपभोक्ता समूह निर्माण र सशक्तिकरण तालिम।	संख्या	२०	२५	५००		२५०	२५०				५००	
५.५.४	सम्भाव्यताका आधारमा 'एक गाउँ एक पोखरी' को अवधारणा अमरूप पोखरी निर्माणमा सहयोग।	संख्या	५०	५००	२५,०००		५,०००	५,०००	५,०००	५,०००	५,०००	२५,०००	
५.५.५	मोदी खोला र पातीखोलाका जलसंरक्षण तथा जलय पारिस्थितिक प्रणाली संरक्षणमा आधारित व्यावसयिक माछापालनको निमित्त प्रोत्साहन।	नीतिगत	१	१०	१०		१०					१०	
५.५.६	जलाधार क्षेत्र, माइक्रो बेसीन र पोखरीको वरिपरि जनसहभागितामा आधारित वृक्षारोपण।	हेक्टर	१००	५०	५,०००		१६६७	१६६७	१६६७			५,०००	
५.५.७	परम्परागत कुवा, जरुवापानी स्थलहरूको मर्मतसम्भार र पुनर्स्थापना।	संख्या	१०	१००	१,०००		२००	२००	२००	२००	२००	१,०००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
५.५.८	जलाधार संरक्षण र माइक्रो बेसीन व्यवस्थापनमा उत्कृष्ट काम गर्ने जलउपभोक्ता समूहलाई पुरस्कारको व्यवस्था।	पुरस्कार x वर्ष	९	२५	२२५				७५	७५	७५	२२५	
६.	वन र जैविक विविधता				१४८,४५५		२०,०४५	८८,९४०	१३,२९०	१३,०९०	१३,०९०	१४८,४५५	१.२७५
६.१	गापा मा वन क्षेत्रको दिगो व्यवस्थापनका लागि प्रभावकारी अन्तर-संस्थागत समन्वय र नीतिगत समन्वयलाई सुनिश्चित गर्ने।	समन्वय	१०	१०	३६,११०		३,२४०	२५,६५५	२,४०५	२,४०५	२,४०५	३६,११०	०.३१०
६.१.१	वनको दिगो व्यवस्थापनलाई पारिस्थितिक प्रणालीसँग सन्तुलन गर्न विभिन्न तहका निकायहरू बीच समन्वय।	समन्वय	१०	१०	१००	गापा मुख्यालय	२०	२०	२०	२०	२०	१००	
६.१.२	जैविक विविधताको संरक्षणबाट हुने लाभ र यसको वितरणबारे सन्तुलन गर्न स्थानीय सन्तुलन गर्ने विभिन्न तहका निकायहरू बीच समन्वय।	स्थानीय जैविक विविधता रणनीति र कार्य योजना	१	८००	८००	गापा मुख्यालय	८००					८००	
६.१.३	वार्षिक प्रति घरधुरी १० बोटा वृक्षारोपण र वन सबैको आर्थिक समुन्नतिको पाटो भएरको कुरालाई अभ्यस्त पार्न मोदी गापाका क्षेत्रगत कार्यालयहरू बीच वन व्यवस्थापनलाई एकीकृत गर्ने संयन्त्रको विकास।	निर्देशिका	१	२०	२०		२०					२०	
६.१.४	वन व्यवस्थापनको लागि एक स्वतन्त्र अनुगमन र मूल्यांकन संयन्त्रको निर्माण र कार्यान्वयन।	अनुगमन र मूल्यांकन	१५	१५	२२५	गापा मुख्यालय	४५	४५	४५	४५	४५	२२५	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
६.१.५	जडीबुटी लगायतका मैकाष्ट वन पैदावारहरूको उपयोग सम्बन्धी व्यावसायिक योजनाको कार्यान्वयन ।	कार्यान्वयन	१	३०,०००	३०,०००		७५०	२४,०००	१,७५०	१,७५०	१,७५०	३०,०००	
६.१.६	वार्षिक १०,००० केर्मा उत्पादन क्षमताको बहुउद्देश्यीय वन नर्सरी स्थापना ।	नर्सरी	१	२,०००	२,०००		१,०००	१,०००				२,०००	
६.१.७	सामुदायिक वन उपभोक्तासमूहको कार्ययोजना आद्यावधिकीकरण ।	योजना	५९	५०	२९५०		५९०	५९०	५९०		५९०	२९५०	
६.१.८	वनमा नदी कटान, पहिरो, डडेलो जस्ता प्रकृप नियन्त्रणको वृहद् र वैज्ञानिक योजना निर्माण ।	नीतिगत	१	१५	१५		१५					१५	
६.२	गापा मा वनको उत्पादकत्व बढाउन स्थानीय ज्ञान, सीप र अभ्यास सहितको वैज्ञानिक व्यवस्थापनका लागि समुदाय र उनीहरूको संस्थाको ज्ञान क्षमता बढाउने ।						१११०	४३००	११००	११००	११००	८७१०	०.०७५
६.२.१	इन्टरनेट र अनुसन्धानमार्फत वन र वन्यजन्तुहरूको वैज्ञानिक व्यवस्थापन सम्बन्धी अध्ययनका लागि विश्वविद्यालयसँग सहकार्य ।	अध्ययन	१०	१००	१,०००	सबै वडाहरू	२००	२००	२००	२००	२००	१,०००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
६.२.२	वनको महत्व र वन्यस्रोतको (जैविक विविधता र वन्यजन्तु) परिमाण सहितको बृत्तिवन्न तयार।	अध्ययन	१	६००	६००	सबै वडाहरू		६००				६००	
६.२.३	जैविक विविधता, स्थानीय ज्ञान, सीप र अभ्यासहरू, स्थानीय संस्कृति, प्रणाली र समुदायको सम्पत्ति-अधिकारको पंजीकरण।	अध्ययन	१	६००	६००	सबै वडाहरू		६००				६००	
६.२.४	गाभाका राष्ट्रिय वन व्यवस्थापन गर्न वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन विधिलाई जिल्ला वन कार्यालयको कार्यक्रमसँग समावेशीकरण।	नीतिगत	१	१०	१०		१०					१०	
६.२.५	वन्यजन्तु सहितको सामुदायिक वन र जैविक विविधताको वैज्ञानिक व्यवस्थापनको लागि सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरूलाई प्रशिक्षण दिन सरोकारवालासँग सहकार्य।	प्रशिक्षण/ ३०० व्यक्ति लाई ३ दिन	१००	५	४,५००	गापा मुख्यालय	१००	१००	१००	१००	१००	४,५००	
६.२.६	स्थानीय ज्ञान, सीप र अभ्यासहरू सहितको जैविक स्रोतहरूको आधार-तथ्याङ्कको दस्तावेज निर्माण र वनको दिगो व्यवस्थापनको लागि यसको प्रसार।	आधार-तथ्याङ्क	१	२,०००	२,०००	सबै वडाहरू		२,०००				२,०००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति / कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड / स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
६.३	प्रमुख कार्यक्रमहरू चरित्र निर्माण गोठे घाँस/चारा खाने, र खुल्ला बिघेका वनमा डाले घाँस र बाँस रोपी राष्ट्रिय सामुदायिक र निजी वनको हैसियत र वन्यजन्तुको वासस्थानको स्थितिमा सुधार गर्ने।				११,३१०		२,४७०	२,४६०	२,२६०	२,०६०	२,०६०	११,३१०	०.०९७
६.३.१	मोदी गापा मा वन्यजन्तुको अवैध शिकार, छाडा वस्तु चरित्र र अवैध रुख काट्ने जस्ता गतिविधि रोक्न जनचेतना कार्यक्रम।	कार्यक्रम	१६	२५	४००	सबै वडाहरू	८०	८०	८०	८०	८०	४००	
६.३.२	योजना र प्रोत्साहन सहितको समुदायमा आधारित चोरी निकासी समूह को गठन र गस्ती।	समूह x वर्ष	५	२००	१,०००	सबै वडाहरू	२००	२००	२००	२००	२००	१,०००	
६.३.३	वनको पुनर्उत्थान (Regeneration) प्रक्रिया र पशुपक्षी व्यवसाय एकीकृत गरी वनको हैसियतमा सुधार गर्न सावडसलाई सहयोग।	साव	१६	५००	८,०००	सबै वडाहरू	१,६००	१,६००	१,६००	१,६००	१,६००	८,०००	
६.३.४	अवैध वन फडानी रोक्न र वनको सुक्ष्माको लागि कानुनी प्रावधानको कार्यान्वयन	नीतिगत	१	१०	१०	सबै वडाहरू	१०					१०	
६.३.५	उपभोक्ता समूहबाट सञ्चालित डाले र अन्य घाँसहरू सहितको बहुउद्देश्य नर्सिहरू व्यवस्थित गर्न समूहलाई सहयोग।	नर्सरी	२	२००	४००	सबै वडाहरू	२००	२००				४००	

मोदी गाउँपालिकाको प्रथम पञ्चवर्षीय विकास योजना

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति, प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
६.३.६	खुल्ला स्थानमा डाले घाँसेहरू र भुईँ घाँसे रोप्न धरपरी/ व्यक्तिलाई सहयोग।	वृक्षरोपण (२००००)	१	४००	४००	सबै वडाहरू	८०	८०	८०	८०	८०	४००	
६.३.७	नयाँ सावउसको गठन र वन हस्तान्तरण।	सागुदाधिक वन हस्तान्तरण	८	७५	६००	सबै वडाहरू	२००	२००	२००			६००	
६.३.८	वमकर्मिहरूको क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम कार्यन्वयन।	तालिम	५	१००	५००		१००	१००	१००	१००	१००	५००	
६.४	गापाका वन र मानव बस्तीको अन्तः-क्षेत्रमा हुने मानव-वन्यजन्तु बीचको द्वन्द्व कमी गर्ने एक दिगो संयन्त्रको विकास गर्ने।				२८,६००		७,०००	५,४००	५,४००	५,४००	५,४००	२८,६००	०.२४६
६.४.१	वन्यजन्तुको संरक्षण मूल्या र महत्वको लागि समुदायहरूलाई सचेतनामूलक कार्यक्रम।	सचेतनामूलक कार्यक्रम	५	२००	१,०००	सबै वडाहरू	२००	२००	२००	२००	२००	१,०००	
६.४.२	मानव र वन्यजन्तुबीचको द्वन्द्व व्यवस्थापन बारेमा मोबाइल अनुप्रयोगहरू (Mobile Apps) र एफएम रेडियोबाट सूचना, समाचार तथा सन्देश समग्री प्रसारण।	प्रसारण x महिना	१	१,५००	१,५००	सबै वडाहरू	१,५००					१,५००	
६.४.३	गापामा मानव-वन्यजन्तु द्वन्द्वलाई सम्बोधन गर्न कार्यवाधि र निर्देशिका निर्माण।	निर्देशिका	१	१००	१००		१००					१००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
६.४.४	गाभामा मानव-जन्यजन्तु द्वन्दलाई सम्बोधन गर्न , वन्यजन्तु राहत कोष' को स्थापना र द्वन्द-बीमा संयन्त्र' को दियो अभ्यास ।	राहत कोष × वर्ष	१	२५,०००	२,५०००		५,०००	५,०००	५,०००	५,०००	५,०००	२५,०००	
६.४.५	वन्यजन्तु संहितको जैविक विविधता तथा वनको वैज्ञानिक व्यवस्थापनका लागि युवाहरूलाई प्रशिक्षण ।	संख्या	५	२००	१,०००		२००	२००	२००	२००	२००	१,०००	
६.५	गाभा मा सडक, भवन, प्रसारण लाईन जस्ता पूर्वाधार निर्माणहरूको कारणले वनमा हुने क्षतिलाई कम गर्न उपयुक्त उपायहरू अवलम्बन गर्ने ।				३,५५०		७१०	७१०	७१०	७१०	७१०	३,५५०	०.०३०
६.५.१	आई.ई.ई. र ई.आई.ए. का प्रतिवेदनका सुझाव र प्रावधानहरूको पूर्ण र प्रभावकारी कार्यान्वयन ।	अनुगमन र मूल्यांकन	५	१०	५०	सबै वडाहरू	१०	१०	१०	१०	१०	५०	
६.५.२	निर्माण स्थलहरूमा माटोको स्थिरीकरण गर्न घाँस तथा वृक्षहरूको रोपण ।	वृक्षारोपण × वर्ष	५	५००	२५००	सबै वडाहरू	५००	५००	५००	५००	५००	२५००	
६.५.३	उच्च संरक्षण महत्त्वका रुख र अन्य प्रजातिहरूको बोटलाई बैकल्पिक सुरक्षित स्थानहरूमा स्थानान्तरण ।	स्थानान्तरण	५	२००	१,०००		२००	२००	२००	२००	२००	१,०००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
६.६	प्रमुख कार्यक्रमहरू वातावरणीय पर्यटन र मनोरञ्जनका मान्यता र मूल्यसँग सरोकार राख्ने वन, जैविक विविधता र वन्यजन्तुहरूको भू-परिभ्रमण (Landscape level) संरक्षण व्यवस्थापन गर्ने।				२,०७५		२,०७५	१५	१५	१५	१५	२,०७५	०.०१८
६.६.१	गापा मा वन र वन्यजन्तुको वासस्थानको भू-परिधि स्तरीय संरक्षणका लागि राज्य र छिमेकी सरकारी निकायहरूसँग समन्वय र सेयर कोषको व्यवस्था।	वैठक	५	१५	७५		१५	१५	१५	१५	१५	७५	
६.६.२	भू-परिधि स्तरीय वन र जैविक विविधताको संरक्षणको लागि मनोरञ्जनका सेवा लगायत उपयुक्त सुविधाहरू सहितको विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयार।	विस्तृत परियोजना रिपोर्ट	१	२,०००	२,०००	गापा मुख्यालय	२,०००					२,०००	
६.७	वन तथा जैविक विविधताको लागि संरक्षण सरो लिंगो उपयोग गरी योजनामा प्रवर्धन र आर्थिक वृद्धि हासिल गर्ने।				५८,१००		३,५००	५०,४००	१,४००	१,४००	१,४००	५८,१००	०.४९९
६.७.१	जडीबुटी लगायतका गैरकाष्ठ वन पैदावारहरूको उपयोग सम्बन्धी व्यावसायिक योजनाको अन्तर्ग्राह्यकरण।	योजना	१	२५	२५		२५					२५	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
६.७.२	पंचासे वन क्षेत्रमा “सुनाखरी पार्क १इचअक्ष एबचप०” को निर्माण ।	संख्या	१	१०,०००	१०,०००	७, x	२५०	९,०००	२५०	२५०	२५०	१०,०००	
६.७.३	हम्पल र भवरकोटमा “लालीगुराँस पार्क (Rhododendron Park)” को निर्माण ।	संख्या	२	८,०००	१६,०००	१, २, ३, ४	४००	१४,४००	४००	४००	४००	१६,०००	
६.७.४	भू-परिधि स्तरीय वन र जैविक विविधताको संरक्षणको लागि मनोरञ्जनका सेवा लगायत उपयुक्त सुविधाहरू सहितको पार्क जलजलामा सञ्चालन ।	संख्या	१	३०,०००	३०,०००		७५०	२७,०००	७५०	७५०	७५०	३०,०००	
६.७.५	पञ्चासे र हम्पल जस्ता पर्यटकिय मनव्य समोटेर पर्यपेटन कार्ययोजना तयार गरी कार्यन्वयन ।	कार्ययोजना	१	२,०००	२,०००		२,०००					२,०००	
६.७.६	लौठ सल्लाजन्य कस्तुहस्को उत्पादन, प्रशोधन र निकासी ।	नीतिगत	१	१५	१५		१५					१५	
६.७.७	सिस्नो, अल्लो, चुत्रो, नागवेली, चिराइतो, कुरिलो, लोक्ता, न्यूरो, ऐसेलु, पानी अमला, सलुवा र दुसा आदि मैकाष्ट वन पैदावरमा आधारित घरेलु उद्यम स्थापना ।	नीतिगत	१	१५	१५		१५					१५	
६.७.८	प्रत्येक वडामा न्यूनतम एक मैकाष्ट वन पैदावर उद्यम स्थापना ।	नीतिगत	१	१५	१५		१५					१५	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
६.७.९	ग्रामीणस्तरमा शिकार पर्यटनको परिक्षण।	नीतिगत	१	१५	१५		१५					१५	
६.७.१०	वन क्षेत्रमा विद्यमान सीचित कार्वनलाई व्यापारीकरण गर्न पहल।	नीतिगत	१	१५	१५		१५					१५	
७.	खनिज स्रोत				१,८७५		१,७०३	४३	४३	४३	४३	१,८७५	०.०१६
७.१	आवश्यक नीतिगत एवं संस्थागत व्यवस्था गरी खनिज सम्पदाको दिगो परिचालनको लागि वातावरण तयार गर्ने।				१३०		१३०					१३०	०.००१
७.१.१	संघ र प्रदेशको कानूनसंग समन्वय गरी स्थानीय खानी तथा खनिज ऐन, नियम, कार्यविधि र मापदण्डको निर्माण र कार्यक्रम।	ऐन	१	१००	१००		१००					१००	
७.१.२	खनिज पदार्थ उत्खनन र निकासीलाई व्यवस्थित गर्न उत्खनन अगावै वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन (ई.आई.ए., आ.ई.ई) गर्नुपर्ने व्यवस्थाको कडाईको साथ कार्यान्वयन।	नीतिगत	१	१५	१५		१५					१५	
७.१.३	खानी तथा खनिजवस्तु सम्बन्धी उद्योग व्यवसायको क्षेत्रमा लागानीमैत्री वातावरण निर्माण।	नीतिगत	१	१५	१५		१५					१५	
७.२	सम्भाव्यताको आधारमा खनिज सम्पदाको परिचालन गरी उत्पादनको वृद्धि र आर्थिक उन्नति गर्ने।				१,७४५		१,५७३	४३	४३	४३	४३	१,७४५	०.०१५

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
७.२.१	प्रमुख कार्यक्रमहरू संघ र प्रदेशसँग समन्वय गरी खनिज पदार्थको उत्खनन सहित परिचालनको निमित्त एक व्यावसायिक योजनाको निर्माण।	व्यावसायिक योजना	१	१,५००	१,५००		१,५००					१,५००	
७.२.२	संघ र प्रदेशसँग समन्वय गरी खनिज पदार्थ परिचालनको निमित्त सर्वेक्षण, सम्भाव्यता अध्ययन, अन्वेषण र उत्खनन गर्ने कार्यक्रम।	समन्वय	१०	१०	१००		२०	२०	२०	२०	२०	१००	
७.२.३	सर्वेक्षण, सम्भाव्यता अध्ययन, अन्वेषणको आधारमा गापालामा उत्खननका लागि सम्भाव्य खनिज पदार्थहरूको सूचीकरण (अनुसन्धान र विकास)।	नीतिगत	१	१५	१५		३	३	३	३	३	१५	
७.२.४	प्रभावकारी नियामक र अनुगमन संयन्त्र मार्फत ढुंगा, गिट्टी, बालुवा र स्टेट उत्खननको नियमित अनुगमन।	पटक x वर्ष	५	२०	१००	सबै वडाहरू	२०	२०	२०	२०	२०	१००	
७.२.५	खानी उद्योग सम्मको पहुँच मार्गको निर्माण।	नीतिगत	१	१५	१५		१५					१५	
७.२.६	स्टेड ढुंगा, क्वार्ट्जइट, चुनढुंगा, तामाको उत्खनन, उत्पादन र निकासीको निमित्त सरकारी/ नीजि/ सहकारी लगानी र बजार व्यवस्थापन निमित्त पहल।	नीतिगत	१	१५	१५		१५					१५	
८.	उद्योग				४७६,०९५		२९,५३०	३३१,२७०	८२,२७३	१६,५११	१६,५११	४७६,०९५	४.०८८

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
८.१	संघ र प्रदेश सरकारसँगको समन्वय र सहकार्यमा गापा मा हरित आय (Green income) आर्जनलाई प्रारम्भिकता दिदै रोजगार केन्द्रित प्राकृतिक संसाधनमा आधारित लघु उद्यम, कुटीर र साना उद्योग स्थापना र विकासको निमित्त आवश्यक वातावरण तयार गर्ने।				७५,१५५		४,७२५	६४,६७०	१,१२०	१,१२०	१,१२०	७५,१५५	०.६४५
८.१.१	लघु उद्यम, कुटीर र साना उद्योग स्थापनाका लागि राज्यका विषयात मन्त्रालय र विभागहरूसँग समन्वय।	समन्वय बैठक	१०	१५	१५०	गापा मुख्यालय	३०	३०	३०	३०	३०	१५०	
८.१.२	गापा मा उद्योग, वाणिज्य, आपूर्ति र पर्यटन सबै क्षेत्रका कानुनी संबन्धहरूसँग तालमेल र एक लगानीमैत्री नीति सहित गापा को 'औद्योगिक नीति, कार्यक्रम तथा कार्यढाँचा' को तर्जुमा।	कार्यक्रमको प्रेमवर्क	१	१,५००	१,५००	गापा मुख्यालय	१,५००					१,५००	
८.१.३	लघु उद्यम, कुटीर र साना उद्योगहरूको स्थापनाका लागि 'संयुक्त सञ्चालन निर्देशिका' निर्माण।	निर्देशिका	१	२००	२००		२००					२००	
८.१.४	स्थानीय श्रोतमा आधारित उद्योगहरूको सम्भाव्यता अध्ययन, सूचीकरण र आयोजना बैंक निर्माण।	अध्ययन	१	१,५००	१,०००		१,०००					१,०००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
८.१.५	स्थानीय श्रोतमा आधारित उद्योगहरूको स्थापनाको लागि लगानी प्रवर्धन गर्न लगानीकर्ताहरूसँग छलफल, गोपनी र अन्तर्क्रिया ।	भेला	१	१,५००	१,५००			१,५००				१,५००	
८.१.६	औद्योगिक तथ्याङ्कको डिजिटाइजेसन र अद्यावधिकरण ।	नीतिगत	१	१५	१५		१५					१५	
८.१.७	लघु उद्यम, कुटीर र साना उद्यमीहरूको दक्षता एवं क्षमता अभिवृद्धि सहित सशक्तिकरण (प्रविधि हस्तान्तरण, तालिम र अनुदान प्रोत्साहन समेत) कार्यक्रम ।	प्याकेज	१	७००	७००		१४०	१४०	१४०	१४०	१४०	७००	
८.१.८	संघ र प्रदेश सरकारको समन्वय र सहकार्यमा आवश्यक भौतिक पूर्वाधार सहितको स्थानीय औद्योगिक ग्रामको स्थापना ।	औद्योगिक ग्राम	१	७०,०००	७०,०००		१७५०	६३,०००	१,७५०	१,७५०	१,७५०	७०,०००	
८.१.९	“पाँच वर्षमा पाँच”को अवधारणा अनुरूप मुख्य पाँच वस्तु उत्पादनमा केन्द्रित उद्योग स्थापनाको निम्न सहजीकरण ।	नीतिगत	१	१५	१५		१५					१५	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
८.१.१०	प्रदेश सरकारको "एक स्थानीय तह एक औद्योगिक उत्पादन सहयोग कार्यक्रम" सँग समन्वय गर्दै एक मुख्य उद्योगको छनोट र स्थापनाको निमित्त प्रोत्साहन र सहयोग ।	नीतिगत	१	१५	१५		१५					१५	
८.१.११	संघ र प्रदेश सरकारको समन्वयमा स्थानीय उत्पादनहरूको गुणस्तर मापन तथा ब्राण्डिङ्गको व्यवस्था ।	नीतिगत	१	१५	१५		१५					१५	
८.१.१२	गरिबी निवारणका लागि लघु उद्यम विकास कार्यक्रमको कार्यान्वयन	नीतिगत	१	१५	१५		१५					१५	
८.१.१३	सम्भावित मुख्य उद्योग स्थापना सहित स्थानीय औद्योगिक विकासको निमित्त नीजि क्षेत्रसँग सहकार्य ।	नीतिगत	१	१५	१५		१५					१५	
८.१.१४	स्थानीय उत्पादनको बजार प्रवर्धनको निमित्त स्थानीय घरपरिवार र सार्वजनिक निकायहरूमा स्थानीय उत्पादनको हरसम्भव प्रयोगको निमित्त जनचेतना अभिवृद्धि कार्यक्रम र नीतिगत व्यवस्था ।	नीतिगत	१	१५	१५		१५					१५	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति / कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड / स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
८.२	गामा का भोते सम्पन्न र दुला किसानहरूको पशुजन्य स्रोतमा आधारित उद्यमशीलतालाई कृषिसँग एकीकृत गरी प्रवर्द्धन गर्ने ।				२५,५१५		३,९१५	७,२००	७,२००	३,६००	३,६००	२५,५१५	०.२१९
८.२.१	कृषि कार्यक्रमहरूसँग समन्वय गर्दै 'एकीकृत कृषि उद्यम विकास योजना' को तयारी र सम्भावित व्यवसायहरूको अध्ययन र सूचीकरण ।	योजना	१	१,५००	१,५००	गापा मुख्यालय	१५००					१५००	
८.२.२	स्थानीय घरघुरीहरूलाई लाभको सुनिश्चिता गरी बाख्रा र सुँगुर बगुसँग सम्बन्धित उद्यम-व्यवसाय संचालन गर्न प्रोत्साहन सहयोग ।	उद्यमसंख्या	७५०	२५	१८,७५०	सबै वडाहरू	१८७५	५,६२५	५,६२५	२,८१२.५	२,८१२.५	१८,७५०	
८.२.३	बाख्रा र सुँगुर बगुको उद्यम-व्यवसायका लागि प्रशिक्षण, अध्ययन भ्रमण र पुनर्ताजकीय कार्यक्रम ।	तालिम	७५०	७	५२५०	सबै वडाहरू	५२५	१५७५	१५७५	७८७.५	७८७.५	५२५०	
८.२.४	नीजि तथा सहकारी लगानीमा दुग्ध प्रशोधन तथा दुग्ध परिकार उद्योगको स्थापनाको निमित्त प्रोत्साहन सहयोग ।	नीतिगत	१	१५	१५		१५					१५	

मोदी गाउँपालिकाको प्रथम पञ्चवर्षीय विकास योजना

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
८.३	वन र जल संसाधनमा आधारित उद्यम विकासबाट हरित आय तथा हरित-वित्तिय व्यवस्थाको प्रवर्द्धन र हरित उद्यमका उद्यमीहरूको लागि वित्तीय संस्थाहरूसँगको पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।				२५०३०		१२६५	२००१५	२५००	६२५	६२५	२५०३०	०.२१५
८.३.१	दिगो काष्ठ बाली (Timber harvest) र काठ कारखानाको स्थापना समेत काष्ठ तथा गैर काष्ठ उद्योगको सम्भाव्यता अध्ययन ।	नीतिगत	१	१५	१५	गापा मुख्यालय	१५					१५	
८.३.२	गैरकाष्ठ प्रजातिहरूमा आधारित न्यूनतम २ सोना उद्योगहरू स्थापना सहितको 'हरित उद्यम व्यावसायिक योजना' को कार्यान्वयन ।	उद्यम	२	१२,५००	२५,०००		१२५०	२०,०००	२,५००	६२५	६२५	२५,०००	
८.३.४	ग्रीन क्लाइमेट कोषबाट कार्वन क्रेडिट र अन्य कोषबाट सहयोग प्राप्त गर्ने वन तथा वातावरण मन्त्रालयसँग सहयोग र समन्वयको पहल ।	नीतिगत	१	१५	१५	गापा मुख्यालय		१५				१५	
८.४	गापा को समृद्धिका लागि उच्च गुणस्तरका लाभ तथा उच्च मूल्यका वस्तुजन्य उद्योगहरूको संचालन गर्न उपयुक्त वातावरण तयार पार्ने ।				१८७,२८०		११,०६५	११०,५६५	५६,५५०	४,५५०	४,५५०	१८७,२८०	१.६०८

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
८.४.१	खनिजन्य उद्योग स्थापनाको लागि राज्यका सम्बन्धित मन्त्रालयहरू र विभागहरूसँग समन्वय ।	समन्वय	१०	१५	१५०	गापा मुख्यालय	३०	३०	३०	३०	३०	१५०	
८.४.२	स्लेट ढुंगा र क्वार्ट्जइट जस्ता खानीजन्य उद्योगहरूको सम्भाव्यता अध्ययन ।	अध्ययन	१	५,०००	५,०००			२,५००	२,५००			५,०००	
८.४.३	लेस्पासमा स्लेट उद्योगको स्थापनाको लागि सहजीकरण ।	नीतिगत	१	१५	१५	४		१५				१५	
८.४.४	व्यवस्थित र वातावरणीय सन्तुलन कायम राष्ट्रिय स्थानीय ढुंगा गिटी, बालुवामा आधारित क्रसर उद्योग स्थापना र नियमनको व्यवस्था ।	नियमन वर्ष	५	१०	५०		१०	१०	१०	१०	१०	५०	
८.४.५	खानी तथा खनिज क्षेत्रसम्म पुग्ने पहुँच मार्ग लगायतको भौतिक पूर्वाधारको व्यवस्था (७.२.५) ।	किमी	६	३०,०००	१८०,०००		९,०००	१०८,०००	५४,०००	४,५००	४,५००	१८०,०००	
८.४.६	जडीबुटी संकलन तथा प्रशोधन केन्द्रको स्थापनाको निमित्त सम्भाव्यता अध्ययनको अद्यावधिकरण ।	संख्या	१	२,०००	२,०००		२,०००					२,०००	
८.४.७	जडीबुटी संकलन तथा प्रशोधन केन्द्रको स्थापनाको निमित्त उद्यमीहरूलाई प्रोत्साहन सहयोग ।	संख्या	१	१५	१५		१५					१५	

मोदी गाउँपालिकाको प्रथम पञ्चवर्षीय विकास योजना

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
८.४.८	उत्पादित वस्तुहरूको निकाली र बजारीकरणको निमित्त समन्वय र सहयोग ।	नीतिगत	१	५०	५०		१०	१०	१०	१०	१०	५०	
८.५	गापा मा कृषि कार्यक्रमहरूसँग तालमेल गर्दै लघु उद्यम, कुटीर र साना उद्योगहरूको विगो र प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन गर्न स्थानीय उद्यमीहरूको क्षमता अभिवृद्धि, पूँजी निर्माणको निमित्त लागि वित्तीय पहुँचमा सहजीकरण र अन्य सहयोगको व्यवस्था गर्ने ।				८२,१००		२,९९५	६२,९२०	१०,९२०	२,६३३	२,६३३	८२,१००	०.७०५
८.५.१	उद्यम, कुटीर र उद्योग संचालकहरूको लागि सहूलियत दरमा ऋण लिन बैंक र स्थानीय सहकारीहरूसँग समन्वय ।	समन्वय बैठक	१०	१०	१००	गपा मुख्यालय	२०	२०	२०	२०	२०	१००	
८.५.२	कृषिवन र प्राज्ञिक मलको उत्पादन सँगै एकीकृत गरी प्रति वर्ष २००० वटा बाख्रा पालन गर्न सशर्त आर्थिक सहयोग ।	बाख्रा फार्म	१	२०,०००	२०,०००		५००	१४,०००	४,०००	७५०	७५०	२०,०००	
८.५.३	कृषिवनसँग एकीकृत गरी प्रति वर्ष ५०० वटा बंगुर पालन गर्न सशर्त आर्थिक सहयोग ।	बंगुर फार्म	१	१५,०००	१५,०००		३७५	१०,५००	३,०००	५६२.५	५६२.५	१५,०००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति /कार्यनिति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
८.५.४	प्रमुख कार्यक्रमहरू कुखुरा पालनलाई प्रवर्धन गर्न प्रति वर्ष २० हजार के.जी. उत्पादनको निम्ति सशर्त सहयोग।	फार्म	८	२,०००	१६०००		४००	११२००	३२००	६००	६००	१६०००	
८.५.५	स्थानीय जातको कुखुराको व्यावसायिक पालनको निम्ति प्रति वर्ष ५ हजार के.जी. उत्पादनमा अनुदान।	एकमुष्ट	१	१,०००	१,०००		२००	२००	२००	२००	२००	१,०००	
८.५.६	कृषिजन्य श्रोत तथा यसका अवशेष सामग्रीहरूबाट पशु विकासका लागि दाना उद्योग सञ्चालन गर्न सशर्त आर्थिक सहयोग।	उद्योग	१	३००००	३००००		१,५००	२७,०००	५००	५००	५००	३०,०००	
८.६	स्थानीय कच्चा पदार्थको वैज्ञानिक प्रयोगमा जोड दिई स्थानीय उत्पादनको प्रवर्धन र गरिबी न्यूनीकरण गर्ने।				८१,०१५		५,५६५	६५,९००	३,१८३	३,१८३	३,१८३	८१,०१५	०.६९६
८.६.१	लोक्तावाट नेपाली कागज बनाउन घरेलु उद्योग स्थापनाको निम्ति सहयोग।	संख्या	१	३०००	३,०००		१५०	२,७००	५०	५०	५०	३,०००	
८.६.२	अल्लोबाट लताकपडा बनाउन घरेलु उद्योग स्थापनाको निम्ति सहयोग।	संख्या	१	३०००	३,०००		१५०	२,७००	५०	५०	५०	३,०००	
८.६.३	स्थानीय अन्नबाली र फलफूलमा आधारित जुस/पेय पदार्थ उद्योग स्थापनाको निम्ति सहयोग।	संख्या	१	२०,०००	२०,०००		१,०००	१८,०००	३३३	३३३	३३३	२०,०००	
८.६.४	स्थानीय अन्नबाली र तरकारीजन्य वस्तुहरूको प्रशोधन संग सम्बन्धित स्वरोजगार उद्यमहरूको विकासमा सशर्त सहयोग।	संख्या	१००	१००	१०,०००		२,०००	२,०००	२,०००	२,०००	२,०००	१०,०००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति, प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड / स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
८.६.५	स्थानीय कच्चा पदार्थ र परम्परागत सीप तथा प्रविधि सहिको हस्तकलामा आधारित लघु उद्योगको स्थापनामा सशर्त सहयोग ।	संख्या	३	१०,०००	३०,०००		१,५००	२७,०००	५००	५००	५००	३००००	
८.६.६	पेयपानी उद्योगमा (Bottling water industry) भूमिहीन नागरिक र युवालाई रोजगारीको सुनिश्चितता गर्दै पानी उद्योगमा सरकारी सशर्त शेयर लगानी ।	उद्योग	१	१५०००	१५,०००		७५०	१३,५००	२५०	२५०	२५०	१५०००	
८.६.७	उत्पादित वस्तुहरूको राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय बजार प्रवर्धनको निमित्त समन्वय र सहयोग ।	नीतिगत	१	१५	१५		१५					१५	
९.	बाणिज्य				१९२,६५०		१४,३३०	१६३,८३०	४,९४७	४,९४७	४,९४७	१९२,६५०	१.६५४
९.१	उच्च मूल्य र तुलनात्मक लाभका वस्तुहरूको निर्यात प्रवर्धनका लागि उपयुक्त वातावरण तयार पार्ने ।				८,२६०		२,०५०	२,९९०	१,१९०	१,१९०	८४०	८,२६०	०.०७१
९.१.१	कृषि र उद्योगबाट उत्पादित निर्यातयोग्य वस्तुहरूको प्रवर्द्धनका लागि प्रदेश र केन्द्र सरकारसँगको समन्वय ।	समान्वय	१०	१०	१००	गापा मुख्यालय	२०	२०	२०	२०	२०	१००	
९.१.२	उच्च तुलनात्मक लाभको वस्तुहरूको व्यवसायिक निर्यात प्रवर्धनमा सहयोगी ऐन नियमको निर्माण र कार्यान्वयन ।	नीतिगत	१	१००	१००		१००					१००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति / कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
१.१.३	उद्योगी र व्यापारीहरूको समन्वयमा माग र आपूर्ति सम्बन्धी सूचनाको आधारमा उच्च तुलनात्मक लाभको वस्तुहरूको व्यापार सम्बन्धी सभाब्यता अध्ययन र वस्तुहरूको सूचीकरण।	अध्ययन	१	५००	५००		५००					५००	
१.१.४	वाणिज्य क्षेत्रका व्यवसायीहरूको बीच संजालीकरण र दक्षता एवं क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम।	तालिम	४	३००	१,२००		३००	३००	३००			१,२००	
१.१.५	उच्च तुलनात्मक लाभको वस्तुहरूको व्यावसायिक नियतिको लागि इच्छुक संस्था र व्यक्तिहरूलाई आमन्त्रण र छलफल।	अन्तर्क्रिया	४	५०	२००	गापा मुख्यालय	५०	५०	५०	५०		२००	
१.१.६	कृषि तथा पशुपंक्षीजन्य उत्पादनको बजारीकरणको निमित्त सरोकारवाला निकायहरूसँग समन्वय।	समन्वय	१०	१०	१००		२०	२०	२०	२०	२०	१००	
१.१.७	कृषि तथा पशुपंक्षीजन्य उत्पादनको माग र मूल्य सूचीको जानकारीको निमित्त मोबाइल एपसको प्रयोग।	मोबाइल एपस	१	२,०००	२,०००		२००	१,८००				२,०००	
१.१.८	सहकारीको योजनाहरूको स्वीकृति र सामर्थ्य सहकारी संस्थालाई सुक्ष्मा, बैक क्रेडिट र अन्य सुक्ष्मा सहयोग प्रदान।	नीतिगत	१	१५	१५	गापा मुख्यालय	१५					१५	
१.१.९	स्थानीय निर्यातजन्य उत्पादनहरूको व्यापारमा बैक बीमा व्यवस्था।	बीमा x वर्ष	५	५००	२,५००	सबै वडाहरू	५००	५००	५००	५००	५००	२,५००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
९.१.१०	स्थानीय निर्यातजन्य वस्तुहरूको डिजिटাইजेसन र पर्यटन क्षेत्रसँग समन्वय गरेर प्रचारप्रसार र बजारिकरण गर्नको निमित्त सहयोग ।	नीतिगत	१	१५	१५		१५					१५	
९.१.११	लोकता र अल्लो जस्ता स्थानीय कच्चा पदार्थहरूमा आधारित निर्यातयोग्य उत्पादनहरूको निमित्त अन्तर्राष्ट्रिय बजारको निमित्त सहजीकरण र निर्यात अनुदान सहयोग ।	अनुदान	५	३००	१,५००		३००	३००	३००	३००	३००	१,५००	
९.१.१२	"पाँच वर्षमा पाँच" को अवधारणा अनुरूप उच्च तुलनात्मक लाभका मुख्य पोँच वस्तुहरूको निकासी व्यापारको प्रवर्धनको निमित्त व्यवसायीहरूलाई सशर्त सहयोग ।	नीतिगत	१	१५	१५		१५					१५	
९.१.१३	समूह वा सहकारीमा आधारित मौलिकता भएकाउने स्थानीय उत्पादनहरूको प्रदर्शनी तथा वित्री कक्ष (कोशेली घर) निर्माण र संचालनको निमित्त सशर्त सहयोग ।	नीतिगत	१	१५	१५		१५					१५	
९.२	नयाँ प्रविधिको प्रयोग र नियमन सहित गुणस्तरीय वस्तुहरूको व्यापार उचित मूल्य र सहज आपूर्ति भएको व्यवस्थित आन्तरिक बजारको विकास गर्ने ।				१८४,३१५		१२,२०५	१६०,८४०	३,७५७	३,७५७	३,७५७	१८४,३१५	१.५८३

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
१.२.१	वस्तु तथा सेवाको व्यापार प्रवर्धनको निमित्त वाणिज्य क्षेत्रको समग्र पक्षलाई सेमेटर आवश्यक ऐन कानून, नियम, संहिता र कार्यविधिको निर्माण र कार्यान्वयन	नीतिगत	१	१००	१००		१००					१००	
१.२.२	वाणिज्य क्षेत्रको नियमनको निमित्त संस्थागत संयन्त्रको विकास ।	नीतिगत	५	१५	७५		१५	१५	१५	१५	१५	७५	
१.२.३	कृषकहरूको उत्पादन र निर्यातका वस्तुहरूको लागि सञ्चालन तथा आपूर्ति केन्द्रहरू सञ्चालनका कार्यविधि निर्देशिका तयार पार्न सहकारी संस्थाहरूसँग समन्वय ।	कार्यविधि निर्देशिका	१	१५	१५	गापा मुख्यालय	१५					१५	
१.२.४	नीज क्षेत्रसँगको सहकार्यमा सार्वजनिक सौचालय, खानेपानी, ढल निकास, हरियाली वातावरण, विश्राम स्थल, वस्तु व्यापारको प्रकारको आधारमा बजार (स्टल) को व्यवस्था सहितको पाँच मुख्य बजार केन्द्रको निर्माण ।	बजार केन्द्र	५	३५,०००	१,७५,०००		८,७५०	१५७,५००	२,९१७	२,९१७	२,९१७	१,७५,०००	
१.२.५	नयाँ प्रविधिको प्रयोग गर्दै व्यापारिक वस्तुहरूको गुणस्तर जाँच, मूल्य अनुगमन, अनैतिक संवय बारे असुमन र दण्ड जरिवाना सहित बजार नियमनको व्यवस्था	नीतिगत	५	२५	१२५		२५	२५	२५	२५	२५	१२५	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
१.२.६	स्थानीय आधारभूत कृषिजन्य उपभोग्य वस्तुहरूको व्यापार प्रवर्धन र विलासिताका वस्तुहरूको आयातलाई निरुसाहित गर्न सार्वजनिक कार्यालयहरू, सार्वजनिक व्यक्तित्व र नागरिकहरूमा स्थानीय उत्पादनको उपभोग सम्बन्धी जनचेतना र नियमहरूको कार्यक्रम कार्यान्वयन ।	कार्यक्रम संख्या	५	२००	१,०००		२००	२००	२००	२००	२००	१,०००	
१.२.७	स्थानीय उत्पादनहरूको लघु व्यापारको निम्ति हाटबजार संचालन ।	हाटबजार	५	१,०००	५,०००		२,५००	२,५००				५,०००	
१.२.८	गरिब, विपन्न र साना स्वरोजगार खुद्रा व्यवसायीहरूको निम्ति सहूलयतपूर्ण भाडामा उपलब्ध गराउने गरी व्यापारिक स्टलको निर्माण ।	व्यापारिक स्टल	५०	६०	३,०००		६००	६००	६००	६००	६००	३,०००	
१.३	प्रभावकारी पूर्वाधारहरूको विकास र उपकरणहरूको व्यवस्था मार्फत गुणस्तरीय प्राकृतिक स्रोत र कृषिजन्य उत्पादनको वित्तीय वितरण र निर्यातमा सहकारी तथा साना व्यवसायीहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।				७५		७५					७५	०.००१

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
९.३.१	शीतभण्डार, सङ्कलन र चिस्यान केन्द्रहरूको व्यवस्था सहित निर्यातजन्य वस्तुहरूको व्यावसायिक योजनाहरूको लागि सम्भाव्यता अध्ययन (अनुसन्धान र विकास) ।	नीतिगत	१	१५	१५		१५					१५	
९.३.२	सहकारीद्वारा संज्वलित हुने गरी गापाका प्रत्येक वार्डमा निर्यातजन्य उत्पादनहरूको सङ्कलन केन्द्रको स्थापना ।	नीतिगत	१	१५	१५		१५					१५	
९.३.३	सहकारीद्वारा संज्वलित हुने गरी गापा मा एक निर्यातजन्य उत्पादनहरूको शीत भण्डारको स्थापना ।	नीतिगत	१	१५	१५		१५					१५	
९.३.४	दुध सङ्कलन डिपो र चिस्यान सुविधा सहितको दूध भण्डारण केन्द्र स्थापना ।	नीतिगत	१	१५	१५		१५					१५	
९.३.५	दुधको पारवाहनको लागि ट्याङ्कर खरीदमा सशर्त सहयोग ।	नीतिगत	१	१५	१५		१५					१५	
१०.	अपूर्ति				६,५२०		१,५४७	२,३२७	१,३२७	६६०	६६०	६,५२०	०.०५६
१०.१	गापा मा स्थानीय उत्पादनको खपत बढाउन र बाह्य उपभोग्य सामग्रीको आयात घटाउन र सागानको कृत्रिम अभाव, कार्टिलिङको अन्त्य गर्न उपयुक्त वातावरण सिर्जना गर्ने ।				५,३६०		१,४६७	१,३०७	१,३०७	६४०	६४०	५,३६०	०.०४६

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति/ कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
१०.१.१	कृषि उत्पादन बढाउने तर आयात घटाउने वाणिज्य नीति निर्माण र कार्यान्वयनका लागि प्रदेश र संघीय सरकारहरूसँग समन्वय ।	समन्वय	१०	१५	१५०	गापा मुख्यालय	३०	३०	३०	३०	३०	१५०	
१०.१.२	प्रभावकारी आपूर्ति शृंखला र सेवाहरूको लागि आपूर्ति केन्द्रहरूको व्यवस्था गर्न सहकारिलाई सुविधा सहयोग ।	नीतिगत	१	१५	१५	गापा मुख्यालय	१५					१५	
१०.१.३	सहकारीहरूको आपूर्ति योजनाहरूको स्वीकृति र योजना सञ्चालनका लागि वित्तीय पहुँच सुनिश्चित गर्न सहयोग ।	नीतिगत	१	१५	१५		१५					१५	
१०.१.४	गापा भित्र संचालित सबै बजार र फसलहरूमा मूल्य नियमन व्यवस्थाको प्रवर्धन ।	अनुगमन/ नीतिगत	१५	२०	३००	सबै वडाहरू	६०	६०	६०	६०	६०	३००	
१०.१.५	आवश्यक कामूनी व्यवस्था र पूर्वाधार सहितको प्रभावकारी तथा स्वचालित आपूर्ति प्रणालीको स्थापना ।	नीतिगत	१	१५	१५		१५					१५	
१०.१.६	प्रभावकारी बजार नियमन तथा अनुगमन संयन्त्रको निर्माण र नयाँ प्रविधिमा आधारित वस्तु तथा सेवाको गुणस्तर जाँच प्रणालीको स्थापना ।		५	५००	२५००		५००	५००	५००	५००	५००	२५००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
१०.१.७	पसलहरूमा अनिवार्य रूपमा सामग्रीहरूको मूल्य सूची राख्ने र बिक्री सामग्रीका सतिद दिने लिने व्यवस्थाको कार्यान्वयन ।	नीतिगत	१	१५	१५	सबै वडाहरू	१५					१५	
१०.१.८	उपभोक्ता हकहित, वस्तुहरूको गुणस्तर र मूल्य पहिचान सम्बन्धी उपभोक्ता सचेतना कार्यक्रम ।	कार्यक्रम	५	५०	२५०		५०	५०	५०	५०	५०	२५०	
१०.१.९	बजारमा अत्यावश्यक वस्तुहरूको संचय र भण्डारणको अवस्थाको विवरण राख्ने र जाँच गर्ने प्रणालीको स्थापना ।	नीतिगत प्याकेज	१	१००	१००		१००					१००	
१०.१.१०	अत्यावश्यक सामग्रीको आपूर्ति व्यवसाय सम्बलनका लागि निजी कम्पनीहरू र फर्महरूलाई सहयोग ।	फर्म	४	५००	२,०००		६६६.७	६६६.७	६६६.७			२,०००	
१०.२	कामूनी प्रावधान सहित चसम गरिवी, जेष्ठ नागरिक, एकल महिला र अन्य अपूर्ति संकेतग्रस्त नागरिक कधुरीका लागि खाद्य र आधारभूत सामग्रीको आपूर्ति गर्न एक स्थायी संयन्त्र स्थापना गर्ने ।				११५		३५	२०	२०	२०	२०	११५	०.००१
१०.२.१	सबै गरिब तथा विपन्न घरधुरी र असुरक्षित सदस्यहरूको लागि पहिचान प्रमाण पत्र र सुविधायत कार्ड प्रदान ।	नीतिगत	१	१००	१००	सबै वडाहरू	२०	२०	२०	२०	२०	१००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
१०.२.२	संकेतको अवस्थामा खाद्य आपूर्तिको लागि खाद्य भण्डारको स्थापना र संचालन ।	नीतिगत	१	१५	१५		१५					१५	
१०.३	संवैधानशील वस्तुहरूको आपूर्तिको लागि डिपो स्थापना गर्ने ।				१,०३०		३०	१,०००	-	-		१,०३०	०.००१
१०.३.१	निजी स्तरमा विद्युतीय चार्जिङ्ग स्टेशन/पेट्रोलियम/डिजेल/मट्टीतलको डिपो सञ्चालन र यसका लागि गापाबाट सशर्त सहयोग ।	डिपो	१	१,०००	१,०००			१,०००				१,०००	
१०.३.२	औषधि केन्द्रहरू र पसलहरूको लागि इजाजतपत्र ।	नीतिगत	१	१५	१५	सबै वडाहरू	१५					१५	
१०.३.३	रसायनिक मलखाद आपूर्तिमा गापाबाट सहजीकरण ।	नीतिगत	१	१५	१५		१५					१५	
१०.४	पौच वर्ष भित्रमा दुध, अण्डा, मासु, तरकारी र फलफूलमा आत्मनिर्भर बनाउने ।				१५		१५					१५	०.०००१
१०.४.१	वार्षिक रुपमा दुध, अण्डा, मासु, तरकारी र फलफूल उत्पादनमा सहयोग ।	नीतिगत	१	१५	१५		१५					१५	
११.	पर्यटन विकास				२९७,८५५		४३,६२७	१६७,४०७	५६,६२८	१५,४५२	१४,७५२	२९७,८५५	२.५५८

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति / कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड / स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
११.१	सार्वजनिक- निजी सम्झौदारीको अवधारणा अनुरूप मोदी गापालाई पर्यटन गन्तव्यका रूपमा स्थापित गर्न उपयुक्त वातावरण तयार पार्ने ।				१६६,६९५		३४,२८०	११४,६२०	५,९३२	५,९३२	५,९३२	१६६,६९५	१.४३१
११.१.१	उच्च कोटीको पर्यटन प्रवर्धनका लागि आवश्यक नीति तथा कार्यक्रमको निर्माण गर्न र राज्यको लागानीको हिस्साका लागि सम्बन्धित मन्त्रालयहरु, विभागहरु र सरोकारवालाहरूसँग समन्वय ।	समन्वय	१०	१०	१००	गापा मुख्यालय	२०	२०	२०	२०	२०	१००	
११.१.२	मोदी गापा को 'पर्यटन नीति तथा कार्यक्रमको ढाँचा' निर्माण र कार्यान्वयन ।	नीति तथा कार्यक्रमको ढाँचा	१	२००	२००	गापा मुख्यालय	२००					२००	
११.१.३	स्थानीय स्तरमा पर्यटन समिति निर्माण ।	संख्या	१	५०	५०	गापा मुख्यालय	५०					५०	
११.१.४	मोदी गापा को 'पर्यटन गुर्योजना' को निर्माण ।	गुर्योजना	१	२,०००	२,०००	गापा मुख्यालय	२,०००					२,०००	
११.१.५	'पर्यटन गुर्योजना' लागू गर्न सम्भाव्य लगानीकर्ता संस्था र व्यक्तिहरूसँग समन्वय ।	समन्वय	१०	१५	१५०		३०	३०	३०	३०	३०	१५०	
११.१.६	मोदी गापा भित्रको पर्यटन प्रवर्धनको लागि राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय सेजाल स्थापना ।	एकमुष्ट	१	१,०००	१,०००		२००	२००	२००	२००	२००	१,०००	

मोदी गाउँपालिकाको प्रथम पञ्चवर्षीय विकास योजना

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
११.१.७	प्रमुख कार्यक्रमहरू मोदी गापा भित्रको पर्यटन प्रवर्धनको लागि प्रचार सामग्री (वृत्तिचित्र, भिडियो, वेबपेज, फेसबुक, गित आदि) निर्माण।	प्याकेज	१०	१,०००	१०,०००		२,०००	२,०००	२,०००	२,०००	२,०००	१०,०००	
११.१.८	साहसिक पर्यटन प्रवर्धन स्वरूप 'ह्नी हटिङ्ग' र 'जिप लाइन्' को निर्माण।	संख्या	२	३०,०००	६००००		३,०००	५४,०००	१,०००	१,०००	१,०००	६००००	
११.१.९	जलजला हम्पल क्षेत्रलाई धार्मिक पर्यटकीय हब को रूपमा विकास गर्न पूर्वाधारमा लगानी।	संख्या	१	४०,०००	४०,०००		२,०००	३६,०००	६६७	६६७	६६७	४०,०००	
११.१.१०	पंचासे पर्यटकीय पार्क र मुख्य पर्यटकीय पदमार्गको निर्माण तथा सुधार।	संख्या	१	१०,०००	१०,०००		५००	९,०००	१६७	१६७	१६७	१०,०००	
११.१.११	पर्यटकीय आपत्कालीन उद्धारको निमित्त हेलिप्याडहरूको निर्माण।	संख्या	१	५०००	५०००		४,५००	१२५	१२५	१२५	१२५	५०००	
११.१.१२	डिमुवा/पातीचौरमा ग्रामीण पर्यटन सूचना केन्द्रको स्थापना।	संख्या	१	२०,०००	२०,०००		१८,०००	५००	५००	५००	५००	२०,०००	
११.१.१३	स्थानीय उत्पादन प्रवर्धनको लागि कोशेली घरको स्थापना।	संख्या	१	१२५००	१२,५००		६२५	११,२५०	२०८	२०८	२०८	१२५००	
११.१.१४	पर्यटकीय सेवामा स्थानीय श्रमिक तथा रैथाने र स्थानीय उत्पादनका खाद्य तथा गैर खाद्य वस्तुहरूको प्रयोगमा प्रोत्साहन कार्यक्रम।	नीतिगत	५	१५	७५		१५	१५	१५	१५	१५	७५	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति / कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड / स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
११.१.१५	प्रमुख कार्यक्रमहरू भू-परिधि स्तरीय वन र जैविक विविधताको संरक्षणको लागि मनोन्जनका सेवा लगायत उपयुक्त सुविधाहरू सहितको पार्क सञ्चालन।	नीतिगत	१	२०	२०		२०					२०	
११.१.१६	ग्रामीणस्तरमा शिकार पर्यटनको परिक्षण।	नीतिगत	१	६००	६००		१२०	४८०				६००	
११.१.१७	पर्यटकीय क्षेत्र र पूर्वाधारहरूमा फोहोरमैला व्यवस्थापन।	एकमुष्ट	५	१,०००	५,०००		१,०००	१,०००	१,०००	१,०००	१,०००	५,०००	
११.२	मोदी गापा मा सार्वजनिक-निजी लगानीमा उच्च कोटीको पर्यटन प्रवर्द्धन गर्न वित्तीय स्रोतको पहुँचको सुनिश्चित गर्ने।				१००		२०	२०	२०	२०	२०	१००	०.००१
११.२.१	उद्यमीहरूलाई सहुलियत दस्मा ऋण लिन बैंक तथा वित्तीय संस्था र स्थानीय सहकारीहरूसँग समन्वय।	समन्वय	१०	१०	१००		२०	२०	२०	२०	२०	१००	
११.३	मोदी गापा मा उच्च कोटीको प्रकृतिक-सांस्कृतिक-पर्वटन प्रवर्द्धनको लागि समुदाय र ग्रामीण संस्थाहरूको क्षमताको विकास गर्ने।				४९,८००		२,७६७	२४,४६७	२१,८६७	७००	-	४९,८००	०.४२८
११.३.१	होमस्टेका लागि सर-सुविधाहरूको तयारीमा सहयोग र सञ्चालकहरूलाई अध्ययन भ्रमण।	अध्ययन भ्रमण	२	७००	१,४००			७००		७००		१,४००	

मोदी गाउँपालिकाको प्रथम पञ्चवर्षीय विकास योजना

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
११.३.२	प्रमुख कार्यक्रमहरू मोदी गापाका पर्यटन महत्व भएका स्थलहरूमा होमस्टेका लागि नमुना व्यावसायिक योजना निर्माण।	होमस्टे व्यावसायिक योजना	१	१,०००	१,०००			१,०००				१,०००	
११.३.३	पंचासे र भवरकोट क्षेत्रमा हिलस्टेशनको निर्माण र संचालनमा सशर्त सहयोग।	हिल स्टेशन	२	१५,०००	३०,०००			१५,०००	१५,०००			३०,०००	
११.३.४	होमस्टे व्यावसायिक योजना लागु गर्न समूहहरूलाई सशर्त सहयोग।	होमस्टे समूह	१०	८००	८०००			४०००	४०००			८०००	
११.३.५	सम्भावित पर्यटनस्थलहरूमा खाना पकाउने र लज व्यवस्थापन गर्न र होटल लज एवं रेष्टुरेन्ट संचालनको व्यावसायिक योजना बनाउन तालिम।	तालिम	२	१,०००	२,०००	सबै वडाहरू		१,०००	१,०००			२,०००	
११.३.६	होटल लज एवं रेष्टुरेन्टको व्यावसायिक योजना लागु गर्न सशर्त सहयोग।	होटल लजको योजना	८	७००	५,६००			१,८६७	१,८६७			५,६००	
११.३.७	खानाको परिकार बनाउने र लज व्यवस्थापन सम्बन्धी युवाहरूलाई तालिम।	संख्या	३०	६०	१,८००			९००	९००			१,८००	
११.४	सबै धार्मिक-सांस्कृतिक स्थल, मठ-मन्दिर र प्राकृतिक गुफा, स्मारकको पुनर्संस्थापना गर्ने र मोदी गापाको संस्कृति संरक्षण र पर्यटन विकासको अभिन्न निधिको रूपमा गाउँ संग्रहालय स्थापना गर्ने।				७८,५००			४,३००	२८,३००	८,८००	८,८००	७८,५००	०.६७४

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड / स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
११.४.१	मोदी गापाका धार्मिक, सांस्कृतिक एवं ऐतिहासिक (मठ-मन्दिर) लगायतका धार्मिक-सांस्कृतिक स्थल, र प्राकृतिक गुफा, स्मारक) सम्पदाको पुनर्स्थापना, जीर्णोद्धार तथा उल्लेख्य सुधार कार्य।	संख्या	८	५,०००	४०,०००	सबै वडाहरू		१६,०००	१६,०००	४,०००	४,०००	४,०००	
११.४.२	समुदायहरूद्वारा व्यवस्थापन गरिदै आएका सबै देवस्थल र धार्मिक-सांस्कृतिक स्थानहरूको मर्मत सभार।	संख्या	१६	२५०	४,०००	सबै वडाहरू	८००	८००	८००	८००	८००	४०००	
११.४.३	कार्योजना र संज्वालन निर्देशिका संहिताको ग्रामीण सांस्कृतिक संग्रहालयको विस्तृत परियोजना प्रतिवेदनको निर्माण।	विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन	१	२,०००	२,०००		२,०००					२,०००	
११.४.४	पूर्वाधार, सांस्कृतिक महत्वका प्रदर्शन सामग्री र अन्य वस्तुहरू सहितको ग्रामीण सांस्कृतिक संग्रहालय स्थापना र यसको दिगो संज्वालनको लागि सहयोग।	संग्रहालय स्थापना	१	२५,०००	२५,०००	सबै वडाहरू		१०,०००	१०,०००	२,५००	२,५००	२५,०००	
११.४.५	महत्वपूर्ण रणनीतिक स्थानहरूका चौताराहरूमा आकर्षक विश्रामस्थल सहितको सुधार।	चौतारा र विश्रामस्थल	१५	५००	७५००		१,५००	१,५००	१,५००	१,५००	१,५००	७,५००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
११.५	युवाहरूलाई दिगो विकासको निधिका रूपमा संस्कृति संरक्षणका लागि परिचालन गरी मोदी गापाका पर्यटन विकासको पहलमा योगदान पुऱ्याउने ।				२,७६०		२,२६०		५००	-	-	२,७६०	०.०२४
११.५.१	परम्परागत र आदिवासी संस्कृति संरक्षणमा युवाहरूको संलग्नता बढाउन विभिन्न सांस्कृतिक समूहहरूको युवाहरूको सञ्जाल तयार ।	वडा संख्या	८	२०	१६०	सबै वडाहरू	१६०					१६०	
११.५.२	संस्कृति संरक्षणको संस्थागत विकास गर्न युवा क्लबहरूलाई तालिम ।	तालिम	२	५००	१,०००	सबै वडाहरू	५००		५००			१,०००	
११.५.३	युवाहरूको सञ्जाल र समूहहरूलाई सांस्कृतिक गतिविधिहरू नियमित गर्नका लागि सशर्त सामग्री सहयोग ।	समूह	८	२००	१६००	सबै वडाहरू	१६००					१६००	
ख.	समाजिक विकास क्षेत्र जन्तसंख्या तथा बसाइँसराइ												
							२७९,९६३	५९२,८३०	३२८,६१२	२९४,१९२	२७२,३८८	१,७६७,९८५	१५.१८२
१२.१	गापा मा जनसंख्या व्यवस्थापनको निमित्त एक प्रभावकारी संयन्त्र सहित समन्वय र संस्थागत विकास गर्ने ।				५,३९०		२,११५	१,२००	१,२००	१,२००	१,२००	६,९१५	०.०५९
१२.१.१	संघ र प्रदेशको सम्बन्धित विभाग र कार्यालयहरू एवं केन्द्रीय तथ्यांक विभागसँग समन्वय ।	समन्वय	१०	१०	१००	गापा मुख्यालय	२०	२०	२०	२०	२०	१००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
१२.१.२	गापा को 'जनसंख्या व्यवस्थापन नीति, कार्यक्रम र कार्यढाँचा' निर्माण र यसको कार्यान्वयन।	कार्यक्रम र	१	२००	२००	गापा मुख्यालय	२००					२००	
१२.१.३	संवैधानमा उल्लेखित सामाजिक समावेशीकरणको प्रावधानभित्र पर्ने विपन्न, विभिन्न हिसाबले पिछडाएका समूह, शारीरिक र मानसिक रूपले भिन्न वर्ग र जेष्ठ नागरिकहरूलाई गापाका रोजगारी र सबै प्रकारका अवसरहरूमा पहुँच प्रवर्धन।	नीतिगत	५	१०	५०	गापा मुख्यालय	१०	१०	१०	१०	१०	५०	
१२.१.४	'जनसंख्या व्यवस्थापन नीति, कार्यक्रम र कार्यढाँचा' लागू गर्न लगानीका लागि राष्ट्रिय, क्षेत्रीय र अन्य प्रमुख स्रोतकावालाहरू बीच कार्यशाला गोष्ठी।	कार्यशाला गोष्ठी	१	७००	७००	गापा मुख्यालय	७००					७००	
१२.१.५	'जनसंख्या व्यवस्थापन नीति, कार्यक्रम र कार्यढाँचा' कार्यान्वयनको लागि मिलान-कोष।	मिलान-कोष x वर्ष	५	८००	४,०००		८००	८००	८००	८००	८००	४,०००	
१२.१.६	जनसांख्यिकीय र अन्य सामाजिक विषयहरूको आधार-तथ्यांक/सूचनाहरू तयारी, अद्यावधिकीकरण र प्रसारण।	तथ्यांक आधार	१	२५	२५		५	५	५	५	५	२५	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
१२.१.७	'जनसंख्या व्यवस्थापन नीति, कार्यक्रम र कार्यडैचा' कार्यान्वयन र प्रतिहल्को अनुगमन गर्न गापाका सामाजिक विकास समितिका सदस्यहरूलाई प्रशिक्षण ।	नीतिगत	५	५०	२५०	गापा मुख्यालय	५०	५०	५०	५०	५०	२५०	
१२.१.८	विकास आयोजनामा जनसांख्यिक प्रभावको अध्ययनको नीतिको कार्यान्वयन ।	नीतिगत	१	१५	१५		१५					१५	
१२.१.९	जन्म, मृत्यु, विवाह, प्रवास, बसाइँसराई आदि जस्ता तथ्यांकहरूको अकीयीकरण (Digitization), र अन्य तथ्यांकधार सँग संयोजन ।	अनुगमन	५	१०	५०	सबै वडाहरू	१०	१०	१०	१०	१०	५०	
१२.३	स्थानीय स्तरमा प्रोत्साहन र सुविधाहरूको प्रभावकारी उपायहरूको माध्यमबाट गापा मा बसाइँसराईको अवस्थालाई न्यूनीकरण गर्ने ।				२५०		५०	५०	५०	५०	५०	२५०	०.००२
१२.३.१	उत्पादन क्षेत्रमा युवाहरूको रोजगारी प्रवर्धनका लागि 'प्रधानमन्त्री स्वरोजगार कार्यक्रम', राष्ट्रपति महिला उत्थान कार्यक्रम, 'गरिबी निवारण कोष', 'युवा स्वरोजगार कोष' र 'साना उद्यमशील स्वरोजगार कोष' जस्ता संघसंस्थाहरूसँग समन्वय ।	समन्वय	१०	१०	१००	गापा मुख्यालय	२०	२०	२०	२०	२०	१००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
१२.३.२	प्रवासनको प्रवृत्तिलाई रोक्न १०० जना युवालाई उनीहरूको २० वटा व्यावसायिक योजनाहरू कार्यान्वयन गर्न सशर्त सहयोग ।	नीतिगत	५	१०	५०	सबै वडाहरू	१०	१०	१०	१०	१०	५०	
१२.३.३	प्रवासन सम्भाव्य बस्तीमा मडक, सिचाइ, विद्यालय, बिजुली आदि जस्ता भौतिक संरचना र सुविधाहरूको सुधार ।	नीतिगत	५	१०	५०	सबै वडाहरू	१०	१०	१०	१०	१०	५०	
१२.३.४	गापा मा आप्रवासीबाट संञ्चालन हुने रोजगार मूलक तथा निर्वातजन्य व्यावसायिक योजनालाई विशेष सुविधा तथा सयुक्त लगानीको व्यवस्था ।	नीतिगत	५	१०	५०	सबै वडाहरू	१०	१०	१०	१०	१०	५०	
१२.४	दुई वा सो भन्दा कम बच्चा भएका परिवारलाई सम्मान र सेवा/सुविधा सहुलियत पहुँचको माध्यमबाट जनसंख्या वृद्धि दर कम गर्न प्रोत्साहन गर्ने ।				१,२७५		२५५	२५५	२५५	२५५	२५५	१,२७५	०.०११
१२.४.१	दुई वा दुई भन्दा कम बच्चा भएका परिवारहरूलाई जनसंख्या वृद्धि दर कमीको निमित्त योगदान गरेबापत सम्मान कार्यक्रम ।	प्रमाणपत्र वितरण	५	५	२५	सबै वडाहरू	५	५	५	५	५	२५	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
१२.४.२	दुई भन्दा कम बच्चा भएका परिवारहरूलाई बिजुली, सिचाई आदिका लागि विशेष सुविधा र सेवाहरू प्रदान ।	घरधुरी	२००	५	१,०००	सबै वडाहरू	२००	२००	२००	२००	२००	१,०००	
१२.४.३	गापा को 'जनसंख्या व्यवस्थापन नीति, कार्यक्रम र कार्यढाँचा' अनुरूप जनसंख्याको वृद्धि दर तोकिएको सीमामा संकुचन गर्न जनचेतनाको अभियान, र परिवार नियोजनका साधनमा सहयोग ।	अभियान संख्या	५	५०	२५०	सबै वडाहरू	५०	५०	५०	५०	५०	२५०	
१३.	शिक्षा				६३२,६८५		१०७,७०५	२१४,५३०	१०४,३८०	१०२,९८६	१०३,०८६	६३२,६८५	५.४३३
१३.१	गापा का सबै विद्यालयहरूमा आवश्यक भौतिक पूर्वाधार र जनशक्ति सहितको व्यवस्था गरी गुणस्तरीय शिक्षा प्रदान गर्ने ।				४०१,९५०		७७,१२८	१०५,४७८	७३,९७८	७२,६८४	७२,६८४	४०१,९५०	३.४५२
१३.१.१	विषयगत मन्त्रालय, विभाग र सरोकारवालाहरूको समन्वयमा उपयुक्त नीति, कार्ययोजना र कार्यक्रम सहितको एक "स्थानीय शिक्षक व्यवस्थापन कार्यढाँचा" को निर्माण ।	शैक्षिक व्यवस्थापन कार्यढाँचा	१	२,०००	२,०००		२,०००					२,०००	
१३.१.२	गापा मा दक्ष तथा प्राविधिक जनशक्तिको मागको प्रक्षेपण ।	अध्ययन	१	५००	५००		५००					५००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
१३.१.३	अन्य सरोकालाहरूको सहयोगमा विद्यालय सुधार योजनाको कार्यान्वयन र गापा को आर्थिक सहयोग ।	मोटामोटी वर्ष	५	१०,०००	५०,०००	गापा मुख्यालय	१०,०००	१०,०००	१०,०००	१०,०००	१०,०००	५०,०००	
१३.१.४	संघ र प्रदेश सरकार र अन्य नैसर्गिकी संस्थासंगको समन्वयमा आवश्यकता अनुसार विद्यालय भवन निर्माण र मर्मत सम्भार सहयोग ।	विद्यालय x वर्ष x	५	१५,०००	७५,०००		१५,०००	१५,०००	१५,०००	१५,०००	१५,०००	७५,०००	
१३.१.५	सबै विद्यालयहरूमा दक्ष विषय शिक्षकहरूको परिपूर्ति र तालिम कार्यक्रम संचालन	शिक्षक संख्या x महिना	३,९००	२५	९७,५००		१९,५००	१९,५००	१९,५००	१९,५००	१९,५००	९७,५००	
१३.१.६	विद्यालय सुधार योजना क्वाउन विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक-अभिभावक संघ र शिक्षकहरूको कार्यशाला गोष्ठी ।	गोष्ठी	५	२००	१,०००	गापा मुख्यालय	२००	२००	२००	२००	२००	१,०००	
१३.१.७	शैक्षिक सामग्री, प्रयोगशाला र फर्निचरहरूको आवश्यकताबारे विद्यालयात अध्ययन र त्यसको व्यवस्थापनको निमित्त विद्यालयहरूलाई सहयोग ।	विद्यालय	३०	२,०००	६०,०००		१२,०००	१२,०००	१२,०००	१२,०००	१२,०००	६०,०००	
१३.१.८	नयाँ सिकाई विधि र नयाँ सूचना प्रविधिको प्रयोग मार्फत पठनपाठको निमित्त नमूना विद्यालयहरूको छनोट र आर्थिक सहयोग ।	विद्यालय संख्या	८	२,५००	२०,०००		४,०००	४,०००	४,०००	४,०००	४,०००	२०,०००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति, प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
१३.१.१	“स्मान्तरणको निमित्त शिक्षा” भन्ने मूल उद्देश्यका साथ अनुसन्धानात्मक र जीवनोपयोगी व्यावहारिक शिक्षामा जोड दिदै स्थानीय पाठ्यक्रमको निर्माण र पाठ्यशैली तथा मूल्यांकन प्रणालीको अवलम्बन ।	पाठ्यक्रम निर्माण	१	२,०००	२,०००		२,०००					२,०००	
१३.१.१०	शिक्षालयहरूमा एकीकृत रुमा मनोपरामर्श कक्षा संचालन ।	एकीकृत	१	३०००	३०००		६००	६००	६००	६००	६००	३०००	
१३.१.११	“सुन्दर, स्वच्छ र सफा विद्यालय, उत्कृष्ट शैक्षिक वातावरण” को नारा सहित विद्यालयको वातावरणलाई आकर्षक बनाउन ‘नमूना विद्यालय पूर्वाधार योजना’ बनाई गापा भरी कार्यान्वयनको निमित्त सहयोग ।	विद्यालय संख्या	८	१,५००	१२,०००		२,४००	२,४००	२,४००	२,४००	२,४००	१२,०००	
१३.१.१२	संघ र प्रदेश सरकार र अन्य नैसर्गिकी संस्थासंगको समन्वयमा टाढाबाट आउने विद्यार्थीहरूको यातायात सुविधाको लागि बस व्यवस्थाको निमित्त सहयोग ।	बस संख्या x वर्ष	५	५००	२,५००		५००	५००	५००	५००	५००	२,५००	
१३.१.१३	सबै विद्यालयहरूमा स्वच्छ खानेपानी तथा सफा शौचालयको व्यवस्था ।	विद्यालय संख्या	५४	२००	१०,८००		२,१६०	२,१६०	२,१६०	२,१६०	२,१६०	१०,८००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
१३.१.१४	विद्यार्थी संख्या र भूगोलको आधारमा विद्यालयहरूलाई एक आपसमा मिलाएर केहीको स्थानान्तरण।	नीतिगत	५	१०	५०		१०	१०	१०	१०	१०	५०	
१३.१.१५	माध्यमिक र उच्च माध्यमिक तह संचालन भएका विद्यालयहरूमा छात्रावासको व्यवस्था।	छात्रावास संख्या	३	१२५००	३७५००		१३७.५	३३७५०	१३७.५	१३७.५	१३७.५	३७५००	
१३.१.१६	विपद र भूकम्पबाट क्षतिग्रस्त विद्यालय पुर्ननिर्माणको लागि सम्बन्धित मन्त्रालय र विभागहरूसँग समन्वय।	समन्वय	१०	१०	१००	गापा मुख्यालय	२०	२०	२०	२०	२०	१००	
१३.१.१७	गापा को शिक्षा व्यवस्थापन सूचना प्रणाली को व्यवस्थापन र वार्षिक अद्यावधिकरण।	सूचना प्रणाली	१	१,५००	१,५००	गापा मुख्यालय		३७.५	१३५०	५६.२५	५६.२५	१,५००	
१३.१.१८	विद्यालय शिक्षाको गुणस्तर वृद्धि सम्बन्धी अनुभव हासिल गर्न विद्यालय व्यवस्थापन समिति सहितको टोलीको केही अनुकरणीय गुणस्तयुक्त सरकारी विद्यालयहरूको अध्ययन भ्रमण।	अध्ययन भ्रमण	५	३००	१,५००		३००	३००	३००	३००	३००	१,५००	
१३.१.१९	“पाँच वर्षमा पाँच” को अवधारणा अनुसार भौतिक, प्राविधिक, वातावरणीय, व्यवस्थापकीय तथा शैक्षिक गुणस्तरका हिसाबले उत्कृष्ट पाँच आदर्श विद्यालयको विकास।	नमूना विद्यालय	५	५,०००	२५,०००		५,०००	५,०००	५,०००	५,०००	५,०००	२५,०००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
१३.२	गापा मा प्रारम्भिक बाल विकास कार्यक्रमलाई शिक्षा प्रणालीको अभिन्न अङ्गको रूपमा सबै बच्चाहरूको लागि अनिवार्य गर्न संरचना र सुविधाहरूमा सुधार र विस्तार गर्ने।				६०,९००		१२,१८०	१२,१८०	१२,१८०	१२,१८०	१२,१८०	६०,९००	०.५२३
१३.२.१	शिक्षा क्षेत्रको रणनीति अनुरूप प्रारम्भिक बाल विकासको गुणस्तर बृद्धि र क्षेत्र विस्तार गर्न विषयगत मन्त्रालय, विभाग र सरोकारवालाहरूसँग समन्वय।	वैठक x पटक	१०	१५	१५०	गापा मुख्यालय	३०	३०	३०	३०	३०	१५०	
१३.२.२	खाना, पोषण, सरसफाइहरूलाई मध्यनजर गरी विद्यमान प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्रहरूको संरचना र सुविधा, गुणस्तर, शिक्षकहरूको मूल्याङ्कन।	मूल्याङ्कन x पटक	५	५०	२५०		५०	५०	५०	५०	५०	२५०	
१३.२.३	बाल विकास केन्द्रका शिक्षकहरूलाई गुणस्तर शिक्षाका लागि नयाँ प्रविधि (अनलाइन) लगायतका दूर शिक्षाका प्रविधि) को प्रयोग र शिक्षाका समकालीन मुद्दा/विषयहरूमा प्रशिक्षण।	प्रशिक्षण	३	१,०००	३,०००		६००	६००	६००	६००	६००	३,०००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
१३.२.४	विद्यमान प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्रहरूको भौतिक पूर्वाधार र गुणस्तम्भ सुधारका लागि गापा को निम्न बजेटको व्यवस्था।	शैक्षिक केन्द्र × वर्ष	१५	५००	७,५००	गापा मुख्यालय	१,५००	१,५००	१,५००	१,५००	१,५००	७,५००	
१३.२.५	प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्रको कार्य क्षेत्र विस्तार।	शैक्षिक केन्द्र	५	१०,०००	५००००	गापा मुख्यालय	१०,०००	१०,०००	१०,०००	१०,०००	१०,०००	५०,०००	
१३.३	गापाबाट पि सं २० × ० सम्म निरक्षरता हटाउने।				३६,०००		४,८००	७,८००	७,८००	७,८००	७,८००	३६,०००	०.३०९
१३.३.१	गापाका सबै वार्डहरूमा निरक्षर व्यक्ति भएका स्थलहरूको पहिचान र त्यस्ता घरधुरीका लागि अनौपचारिक शिक्षाको व्यापक कार्यक्रम।	केन्द्र × वर्ष	८०	३००	२४,०००	सबै वडाहरू	४,८००	४,८००	४,८००	४,८००	४,८००	२४,०००	
१३.३.२	अनौपचारिक शिक्षाका सर्वोत्कृष्ट २० प्रतिशत शिक्षार्थीलाई व्यवसायिक योजना संञ्चालन र विस्तारका लागि वित्तीय संस्थासँग संबन्धन सहित प्रोत्साहन सहयोग	व्यवसायिक योजना	२४	५००	१२,०००			३,०००	३,०००	३,०००	३,०००	१२,०००	
१३.४	गापा मा दिगो विकासको लक्ष्य-४ सँग सम्बद्ध सबै बालबालिकाहरूको नियुक्त शिक्षाका लागि शिक्षाको पहुँचमा सुधार गर्ने।				११,०७५		३,०६७	१,९५२	२,०५२	१,९५२	२,०५२	११,०७५	०.०९५

क्र. सं.	प्रमुख गणनीति/कार्यनिति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
१३.४.१	प्रमुख कार्यक्रमहरू अभिभावकहरूलाई शैक्षिक सचेतना बारे तालिम सलित अभिभावक शिक्षामा अवसर ।	तालिम	१०	१००	१,०००		२००	२००	२००	२००	२००	१,०००	
१३.४.२	सबै राजनीतिक पार्टी र अन्य सरोकारवालाहरूको घोषणा-पत्रमा 'स्कूल बाहिर कुनै बालबालिका नहुनु' भन्ने नीति समावेश गरी जोखिम अवस्थाका, अल्पसंख्यक, वञ्चित र फरक क्षमताका बच्चाहरूलाई निःशुल्क शिक्षाका लागि प्रभावकारी व्यवस्था ।	प्रभावकारी × वर्ष	३	१००	३००	सबै वडाहरू	१००		१००		१००	३००	
१३.४.३	विद्यालयको ग्रेड-१ मा बालबालिकाको उपस्थितिमा सुधार ल्याउन भर्ना अभियान सञ्चालन ।	अभियान × वर्ष	५	५०	२५०	सबै वडाहरू	५०	५०	५०	५०	५०	२५०	
१३.४.४	शिक्षा क्षेत्रको नीति बमोजिम विद्यालयहरूमा विद्यार्थीको कुल भर्नाको १० प्रतिशत सिट छात्रवृत्तिको रूपमा जोखिम अवस्थाका, अल्पसंख्यक, गरिब, जेहेन्दार, वञ्चित र फरक क्षमताका बच्चाको लागि दिने प्रावधान कार्यान्वयन ।	नीतिगत	१	१५	१५		१५					१५	
१३.४.५	सबै बच्चाहरूलाई दिवा खाजाको दिगो प्रबन्धको लागि सरोकारवालाहरूलाई संलग्न गराउने व्यवस्था ।	EOD × वर्ष	५	१,५००	७,५००	सबै वडाहरू	१,५००	१,५००	१,५००	१,५००	१,५००	७,५००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
१३.४.६	प्रमुख कार्यक्रमहरू सबै स्कूलमा विद्यार्थीहरूको नियमित स्वास्थ्य जाँचको लागि स्वास्थ्य केन्द्रहरूको परिचालन र अन्य सरोकारवालाहरूको संलग्नताको व्यवस्था।	पटक	१०	१०	१०	सबै वडाहरू	२	२	२	२	२	१०	
१३.४.७	प्रारम्भिक कक्षमा मातृभाषामा पाठ्यक्रम एवं पाठ्यपुस्तकको विकास र शिक्षणको अभ्यास।	व्याकेज	१	१,०००	१,०००		१,०००					१,०००	
१३.४.८	मातृभाषामा शिक्षणको निमित्त क्षमता अभिवृद्धि तालीम।	तालिम	५	२००	१,०००		२००	२००	२००	२००	२००	१,०००	
१३.५	गापाका छात्रा र फरक क्षमताका विद्यार्थीहरू सहितको गुणस्तरीय शिक्षाको लागि शिक्षा केन्द्रहरूमा अचल संरचना र सुविधामा सुधार गर्ने।				१,५६०		३६०	३००	३००	३००	३००	१,५६०	०.०१३
१३.५.१	गुणस्तरीय शिक्षामा सीमान्त, वञ्चित र अल्पसंख्यक विद्यार्थीहरूको पहुँचका लागि प्रत्येक वार्डमा छात्रवास व्यवस्था।	नीतिगत	१	१५	१५	सबै वडाहरू	१५					१५	
१३.५.२	बालमैत्री र अपांग मैत्री संरचना सहित पुगना विद्यालयहरूको पूर्वाधारहरूको पुर्नसुधार/मर्मतसम्भार।	नीतिगत	१	१५	१५	सबै वडाहरू	१५					१५	
१३.५.३	छात्रहरूलाई स्यानेटरी घाड वितरणको व्यवस्था।	वर्ष	५	३००	१५००		३००	३००	३००	३००	३००	१५००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
१३.५.४	प्रमुख कार्यक्रमहरू अतिरिक्त किल्याकलापसँग शिक्षक-विद्यार्थीहरूलाई समावेश गराइ प्रत्येक विद्यालयमा 'सुन्दर बगैचा, समीप विद्यालय' कार्यक्रम सञ्चालन ।	नीतिगत	१	१५	१५		१५					१५	
१३.५.५	मातृभाषामा शिक्षा लिन चाहने विद्यार्थीहरूलाई भाषा छुनैटको अवसर प्रदान ।	नीतिगत	१	१५	१५	सबै वडाहरू	१५					१५	
१३.६	क्षेत्रगत विषयका सबै मुद्दा र कार्यक्रमलाई अतिरिक्त पाठ्यक्रम र क्रियाकलाप सँग एकीकृत गराई विद्यार्थी र शिक्षकहरूको क्षमताको सुदृढीकरण गर्ने ।				६,१००		२,८२०	८२०	८२०	८२०	८२०	६,१००	०.०५२
१३.६.१	विद्यार्थी र शिक्षकलाई वन व्यवस्थापन र वृक्षारोपणको सर्वश्रेष्ठ प्रदर्शनको लागि प्रोत्साहन ।	वृक्षारोपण स्थलहरू	५	२५०	१,२५०		२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	१,२५०	
१३.६.२	विद्यार्थी र शिक्षकलाई जल तथा जलाधार संरक्षणको सर्वश्रेष्ठ प्रदर्शनको लागि प्रोत्साहन ।	कुवा र साना खोलाहरू	५	२५०	१,२५०		२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	१,२५०	
१३.६.३	प्राथमिक तहमा गापा को परिचय र महत्व भल्काउने पाठ्यसामग्रीको व्यवस्था ।	पाठ्यसामग्री	१	२,०००	२,०००		२,०००					२,०००	
१३.६.४	कृषि र पशुपालन व्यवस्थापन विषयमा सर्वश्रेष्ठ नमूना प्रदर्शनका लागि शिक्षक र विद्यार्थीहरूलाई प्रोत्साहन ।	प्रदर्शन शिबिर	८	२००	१,६००		३२०	३२०	३२०	३२०	३२०	१,६००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति / कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड / स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
१३.७	प्रमुख कार्यक्रमहरू गामालाई नेपालको बहुप्राविधिक शिक्षा अध्ययनका निमित्त उत्कृष्ट शिक्षण गन्तव्यको रूपमा स्थापित गर्ने।				११५,१००		७,३५०	८६,०००	७,३५०	७,३५०	७,३५०	११५,१००	०.९८८
१३.७.१	कृषि तथा पशु विज्ञान व्यावहारिक शिक्षालय स्थापना गर्न र उच्च माध्यमिक विद्यालयहरू मध्ये एक उत्कृष्ट विद्यालयलाई उच्च तथा गुणत्मक शिक्षाका लागि प्रवर्द्धन गर्न सम्भाव्यता अध्ययन र निजी, कर्पोरेट र अन्य संस्थाबाट आर्थिक सहयोगको लागि प्रस्तावना-पत्र तयार।	अध्ययन	२	५०	१००	गापा मुख्यालय	१००					१००	
१३.७.२	बढ्दो बजार प्रतिस्पर्धामा उत्र्न सक्ने दक्ष जनशक्ति उत्पादन गर्न प्राविधिक एवं व्यावसायिक शिक्षालयको स्थापना।	शिक्षालय	१	५०,०००	५०,०००		१२५०	४५,०००	१,२५०	१,२५०	१२५०	५०,०००	
१३.७.३	प्रयोगशाला, छात्रावास, खेलकुद आदि सुविधाहरू र मानव संसाधन सहितको नमूना उच्च विद्यालयलाई उच्च गुणस्तर शिक्षालयको रूपमा प्रवर्द्धन।	उच्च विद्यालय	१	४०,०००	४०,०००		१,०००	३६,०००	१,०००	१,०००	१,०००	४०,०००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
१३.७.४	प्रमुख कार्यक्रमहरू योग्यता र क्षमताका आधारमा उच्च शिक्षामा अध्ययन गर्न युवा विद्यार्थीहरूलाई फेलोशिप छात्रवृत्ति।	विद्यार्थी × वर्ष	५०	५००	२५०००		५०००	५०००	५०००	५०००	५०००	२५०००	
१४.	स्वास्थ्य तथा पोषण				३१४,९४५		५२,७५१	१२४,१५८	६५,६४६	३६,१९६	३६,१९६	३१४,९४५	२.७०४
१४.१	गापा मा सूर्तिजन्य र मदिरा जस्ता स्वास्थ्यमा हानिकारक सर-सामान र उत्पादनहरू सबै नीतिमा स्वास्थ्य को नीति अवलंबन गरी सबै क्षेत्रको संलग्नतामा नियमन र कार्यान्वयन गर्ने।				४८०		१०८	९३	९३	९३	९३	४८०	०.००४
१४.१.१	विभिन्न क्षेत्रगत संस्थाहरूको नीति तथा कार्यक्रममा स्वास्थ्य र पोषणका मुद्दालाई समावेश गर्ने समन्वय।	समन्वय	१	१५	१५	गापा मुख्यालय	१५					१५	
१४.१.२	निर्धारित स्थानहरू र समयमा मात्र प्रतिबन्धित सूती र रकसीको बिन्नीको अनुमति	अनुमति पत्र	१	१५	१५	गापा मुख्यालय	३	३	३	३	३	१५	
१४.१.३	सूर्तिजन्य र मदिराजन्य वस्तुहरूको प्रतिबन्धित उत्पादन एवं बिन्नी व्यवस्थाबारे सार्वजनिक सूचना प्रसारण।	प्रसारण पटक	५०	५	२५०	गापा मुख्यालय	५०	५०	५०	५०	५०	२५०	
१४.१.४	बजार केन्द्रहरूको नियमित अनुगमन तथा दण्ड र पुस्कार जस्ता व्यवस्थाको कार्यान्वयन।	अनुगमन × पटक	२०	५	१००		२०	२०	२०	२०	२०	१००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थल	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
१४.१.५	स्वास्थ्य र पोषणका सबै नीति निर्माण र विकास गतिविधिहरूको अनुगमन ।	अनुगमन/ पटक	२०	५	१००		२०	२०	२०	२०	२०	१००	
१४.२	नीति निर्माण, अनुगमन र अन्य प्रयोजनका निमित्त स्वास्थ्यका तथ्यांकको उत्पादन र प्रविधिमा आधारित स्वास्थ्य सूचना प्रणालीको व्यवस्था गर्ने ।												
१४.२.१	सबै क्षेत्रहरूका मुद्दा र विषयसँग आवद्ध गरी गापा मा एकीकृत स्वास्थ्य सूचना प्रणालीको स्थापना ।	अध्ययन	१	५००	५००	गापा मुख्यालय	५००					५००	०.००४
१४.३	गापा मा संक्रामक र गैर-संक्रामक रोगहरूको प्रकोप विरूद्ध नियन्त्रणका उपायहरू अपनाउने ।												
१४.३.१	संक्रामक र गैर-संक्रामक रोगहरूको प्रकोपको नियन्त्रणको लागि सम्बन्धित निकाय र विभागहरूसँग समन्वय तथा तत्पता कार्यक्रमको व्यवस्था ।	वैठक	१०	१५	१५०	गापा मुख्यालय	३०	३०	३०	३०	३०	१५०	
१४.३.२	संक्रमणीय रोगहरूको लागि जोखिम क्षेत्रहरूको नक्साङ्कन र नक्सा अद्यावधिक गर्ने व्यवस्था ।	तयारी	१	१०	१०	गापा मुख्यालय	१०					१०	
१४.३.३	अतिरिक्त एम्बुलेन्स सेवाहरूको संञ्चालन ।	एम्बुलेन्स	१	९०००	९०००	गापा मुख्यालय	२२५	८१००	२२५	२२५	२२५	९०००	

मोदी गाउँपालिकाको प्रथम पञ्चवर्षीय विकास योजना

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति, प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
१४.३.४	व्यवसायिक योजना सहितको औषधि पसलहरू संञ्चालनको लागि युवाहरूलाई सशर्त कोष सहयोग।	औषधि पसलहरू	१०	४००	४०००	सबै वडाहरू	८००	८००	८००	८००	८००	४०००	
१४.३.५	कोभिड जस्ता संक्रामक रोग नियन्त्रणको निमित्त पूर्वाधार निर्माण।	पूर्वाधार	१	१०,०००	१०,०००	सबै वडाहरू	७५००	२५००				१०,०००	
१४.३.६	राज्य र केन्द्रमा सम्बन्धित निकायहरूको सहयोगमा औषधिउत्पन्नहरू/पेटिवेटिकको प्रयोगको अनुगमन।	पटक	१५	५	७५	गापा मुख्यालय	१५	१५	१५	१५	१५	७५	
१४.४	गापा मा प्रतिरोधात्मक, प्रवर्द्धक, उपचारात्मक र पुनर्स्थापनात्मक स्वास्थ्य हेरचाह र चिकित्साका सेवाहरूमा नागरिकहरूको पहुँच सुनिश्चित गर्ने।				११,६६०		१६,१९३	२७,०७०	१६,१३३	१६,१३३	१६,१३३	११,६६०	०.७८७
१४.४.१	राज्यका सम्बन्धित निकायहरू, विभागहरू र सरोकारवालाहरूसँग समन्वय र निःशुल्क आधार भूत स्वास्थ्य सेवाहरूको लागि निर्देशिकाको तयारी र नागरिकहरूलाई विभिन्न स्वास्थ्य-उपचार-प्याकेज।	पटक	१०	१०	१००	गापा मुख्यालय	२०	२०	२०	२०	२०	१००	
१४.४.२	नियमित स्वास्थ्य अभियान र मोबाइल स्वास्थ्य सेवाहरूको लागि वैयक्तिकारी र निजी संस्थाहरूसँग सहकार्य।	पटक	१०	५००	५,०००	सबै वडाहरू	१,०००	१,०००	१,०००	१,०००	१,०००	५,०००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति / कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड / स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
१४.४.३	प्रमुख कार्यक्रमहरू दूर-स्वास्थ्य सेवाहरूको लागि गैरसरकारी र निजी संस्थाहरूसँग सहकार्य ।	नीतिगत	१	१५	१५	सबै वडाहरू	१५					१५	
१४.४.४	“सबै नागरिकलाई स्वास्थ्य बीमा” कार्यक्रमको कार्यान्वयन ।	बिमा	१	१५	१५	सबै वडाहरू	१५					१५	
१४.४.५	सुरक्षित गर्भपतन सेवाको लागि गर्भपतन केन्द्र स्थापना ।	नीतिगत	१	१५	१५	तिलाहार	१५					१५	
१४.४.६	खोप सेवाहरूको दिगोपनका लागि ‘खोप कोष’ को स्थापना ।	वर्ष वर्ष	५	१२५००	६२,५००	सबै वडाहरू	१२,५००	१२,५००	१२,५००	१२,५००	१२,५००	६२,५००	
१४.४.७	गम्भीर र नै विभिन्न मुख्य रोगसँग सम्बन्धित छुत्ती स्वास्थ्य शिविर संचालन ।	छुत्ती स्वास्थ्य शिविर × वर्ष	५	१,०००	५०००		१,०००	१,०००	१,०००	१,०००	१,०००	५०००	
१४.४.८	योग तथा छान केन्द्रको स्थापना सहित सबै वडाहरूमा योग शिविरको संचालन ।	शिविर	१	१२५००	१२,५००	सबै वडाहरू	३१२.५	११,२५०	३१२.५	३१२.५	३१२.५	१२,५००	
१४.४.९	स्वस्थ खानपान, व्यायाम, जलवायु परिवर्तन तथा विपद् उत्पन्न स्वास्थ्य लगायतका सम्बन्धमा जनचेतना कार्यक्रम ।	नीतिगत	१	१५	१५		१५					१५	
१४.४.१०	प्रतिरोधात्मक र उपचारात्मक स्वास्थ्य सम्बन्धमा रेडियो कार्यक्रम संचालन ।	पटक	२६०	२५	६५००		१३००	१३००	१३००	१३००	१३००	६५००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
१४.५	गामा मा बालबालिकाको आधारभूत स्वास्थ्य र कुपोषणको घटनाहरू न्यूनीकरण गर्न स्वास्थ्य केन्द्रहरूमा सुविधा र सेवाहरूको सुनिश्चिता गर्ने ।				२,६४०		५६०	५२०	५२०	५२०	५२०	२,६४०	०.०२३
१४.५.१	विद्यालयमा विद्यार्थीहरूको जुका, रक्तअल्पता र कुपोषण आदिको नियमित स्वास्थ्य जाँचको लागि स्वास्थ्य केन्द्रहरूको परिचालन ।	नीतिगत	१	१५	१५	सबै वडाहरू	१५					१५	
१४.५.२	आधारभूत सुविधा र चौबिसे घाटा सेवा सहितको बार्डिङ सेन्टर स्थापना ।	केन्द्र	१	२,५००	२,५००	सबै वडाहरू	५००	५००	५००	५००	५००	२५००	
१४.५.३	गामाका गाँउहरूमा छिटो छरितो स्वास्थ्य सेवा र खोप पहुँचको लागि घुम्ती साधनहरूको व्यवस्था ।	नीतिगत	१	१५	१५	सबै वडाहरू	१५					१५	
१४.५.४	स्कूलो बालबालिकाहरूलाई खोप सेवा नियमित गर्न सम्बन्धित निकाय र विभागहरूसँग समन्वय ।	समन्वय	१०	१०	१००	सबै वडाहरू	२०	२०	२०	२०	२०	१००	
१४.५.५	जनस्वास्थ्य सम्बन्धी अन्य कार्यक्रम सँगै स्वास्थ्यमा पोषणको महत्व बारे जनचेतना कार्यक्रम ।	नीतिगत	१	१०	१०		१०					१०	
१४.६	गामाका विद्यमान स्वास्थ्य चौकीहरूमा नागरिकहरूको राम्रो स्वास्थ्य हेराचको लागि संरचना र चिकित्सा सुविधाहरूमा सुधार गर्ने ।				१,५५,०३०		१८,७३०	७६,४५०	३९,२५०	१०,३००	१०,३००	१,५५,०३०	१.३३१

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति / कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड / स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
१४.६.१	गामा मा आधारभूत स्वास्थ्य सेवा संचालनको लागि २५ शैया सहितको सुविधा सम्पन्न अस्पतालको स्थापना ।	अस्पताल	१	३,०००	३,०००	सबै वडाहरू	६००	६००	६००	६००	६००	३०००	
१४.६.२	अस्पतालमा महिला तथा बालबालिका स्वास्थ्य विशेष सेवा संचालनको व्यवस्था ।	स्वास्थ्य कक्ष	१	५००	५००		१००	१००	१००	१००	१००	५००	
१४.६.३	विद्यमान स्वास्थ्य चौकीहरूको भवन संरचनाहरूको निर्माण र नवीकरण ।	भवन	१	२५००	२५,५००	सबै वडाहरू		११,२५०	११,२५०			२२,५००	
१४.६.४	राम्रो स्वास्थ्य सुविधाहरूको लागि स्वास्थ्य चौकीहरूलाई सामग्री र आधुनिक उपकरणहरूको व्यवस्था ।	सामग्रीहरू	१	१,०००	१,०००			४५००				१,०००	
१४.६.५	स्वास्थ्य केन्द्रहरूमा प्रशिक्षण कक्ष स्थापना र टोकिन प्रणाली अवलम्बन ।	नीतिगत	१	१५	१५		१५					१५	
१४.६.६	राम्जा आयुर्वेद केन्द्रको सशक्तिकरण (भवन, औषधि आदि)	भवन, औषधि आदि	१	१२०,०००	१२०,०००		१८०००	६०,०००	२२,८००		९,६००	१२०,०००	
१४.६.७	“पाँच वर्षमा पाँच” को अवधारणा अनुरूप न्यूनतम ५ वटा स्वास्थ्य चौकीहरूको आधुनिक सुविधा सहित स्तरोन्नति गरी नमूना स्वास्थ्य चौकीको रूपमा विकास ।	नीतिगत	१	१५	१५		१५					१५	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति / कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड / स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
१४.७	प्रमुख कार्यक्रमहरू सुरक्षित प्रजनन स्वास्थ्य, परिवार नियोजन र सुरक्षित मातृशिशुका लागि अधिकांशमा प्रजनन सेवाहरूको पहुँच सुनिश्चित गर्ने।				४१,४००		८,०८०	८,०८०	८,०८०	८,०८०	८,०८०	४१,४००	०.३५६
१४.७.१	गर्भनिरोधक साधन र खोपहरूको प्रयोगको लागि परामर्श र जनचेतना वृद्धि गर्न स्वास्थ्य स्वयंसेविकालाई सहयोग प्रदान।	सेविकाहरू × वर्ष	३६०	१५	५,४००		१,०८०	१,०८०	१,०८०	१,०८०	१,०८०	५,४००	
१४.७.२	गापा "शुन्य घरेलु प्रशुति अभियान" र "सुत्केरी पोषण कार्यक्रम" संचालन।	सुत्केरी	५,०००	५	२५,०००		५,०००	५,०००	५,०००	५,०००	५,०००	२५,०००	
१४.७.३	दक्ष सँडेनी (Skill Birth Attendant (SBA)) को व्यवस्था।	संख्या × वर्ष	४०	२००	८,०००		१,६००	१,६००	१,६००	१,६००	१,६००	८,०००	
१४.७.४	सँडेनीका लागि सौप विकास तालिम र प्राथमिक उपचारका सामग्रीहरू प्रदान।	× × वर्ष	४०	२५	१,०००			५००	५००			१,०००	
१४.७.५	प्रसूति स्वास्थ्य हेरचाह, शिशु जनमका लागि आवश्यक सुविधाहरू र पोषण सहित गर्भवती महिलाहरूको नियमित जाँचको व्यवस्था।	मोटामोटी × वर्ष	४०	५०	२,०००		४००	४००	४००	४००	४००	२,०००	
१५.	खानेपानी तथा सरसफाई				११८,६०५		२६,१७८	२३,११३	२३,११३	२३,१००	२३,१००	११८,६०५	१.०१८
१५.१	पर्याप्त र सुरक्षित पानीको आपूर्ति र ससफाईका सेवाहरू सबैलाई सुनिश्चित गर्न उपयुक्त वातावरण बनाउने।				२,३६५		२,३४५	३०	३०	३०	३०	२,३६५	०.०२०

क्र. सं.	प्रमुख राणनीति / कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड / स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
१५.१.१	स्वच्छ पानीको आपूर्ति र सरसफाईसँग सम्बद्ध नीति र मुद्दाहरूको बारेमा सम्बन्धित मन्त्रालय र विभाग र सरोकारवालाहरूसँग समन्वय	वैटक	१०	१५	१५०	गापा मुख्यालय	३०	३०	३०	३०	३०	१५०	
१५.१.२	जलवायु परिवर्तन र विपद् व्यवस्थापनसँग सम्बद्ध गरी खानेपानीको आपूर्ति र सरसफाईको क्षेत्रमा 'एक घर एक धारो' प्रावधान सहित 'एकीकृत खानेपानी तथा सरसफाई कार्यक्रमको ढाँचा' निर्माण ।	कार्यक्रम र कार्यको ढाँचा	१	१,७००	१,७००	गापा मुख्यालय	१,७००					१,७००	
१५.१.३	स्थानीय खानेपानी तथा सरसफाई उपभोक्ता समितिहरूको संञ्जाल निर्माण र निर्णय प्रक्रियामा उनीहरूको संलग्नताको सुनिश्चितता ।	संञ्जाल x वर्ष	५	१००	५००		५००					५००	
१५.१.४	'एकीकृत खानेपानी तथा सरसफाई कार्यक्रमको ढाँचा' मा गरिब, सीमान्तकृत र वञ्चित घरघुरीलाई प्राथमिकताको सुनिश्चितता ।	नीतिगत	१	१५	१५	गापा मुख्यालय	१५					१५	
१५.२	सहभागितामूलक व्यवस्थापनबाट सुरक्षित र पर्याप्त पिउने पानी आपूर्ति र सरसफाई सेवाहरूको विस्तार क्षेत्र बढाउने ।				१०२,८५०		२१,२५०	२०,४००	२०,४००	२०,४००	२०,४००	१०२,८५०	०.८८३

मोदी गाउँपालिकाको प्रथम पञ्चवर्षीय विकास योजना

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
१५.२.१	विद्यमान खानेपानी योजनाहरूको मर्मत, सुधार र स्तरोन्नति ।	योजना	२०	५०००	१००,०००	सबै वडाहरू	२०,०००	२०,०००	२०,०००	२०,०००	२०,०००	१००,०००	
१५.२.२	ग त प त क त मध्यमस्तरको खानेपानी र सरसफाई योजनामा शुल्क निर्धारण गर्ने सर्वसम्मतिबाट सहमति विकास ।	कार्याशाला गोष्ठी	१	१५०	१५०	गापा मुख्यालय	१५०					१५०	
१५.२.३	सेवा-शुल्कको अवधारणानुसृत पानीको वितरण र सरसफाई सुविधालाई आधारभूत अवस्थाबाट मध्यमस्तर सम्म पुर्‍याउन लक्षित धधुरीको पहिचान तथा नक्साङ्कन ।	नक्साङ्कन	१	२००	२००		२००					२००	
१५.२.४	खानेपानीमा पहुँच नपुगेका र न्यून आयका सबै लक्षित धधुरीमा सुलभ चर्पि सहितको पाइप-पानीको धारा जडान ।	धधुरी एकमुष्ट	१	२,०००	२,०००		४००	४००	४००	४००	४००	२,०००	
१५.२.५	प्रदूषण रहित, चरित्रन मुक्त र निर्माण गतिविधि विहिन जलस्रोतको मुहान संरक्षण गर्ने आचार संहिता र निर्देशिकाको निर्माण ।	आचार संहिता र मार्गनिर्देशिका	१	५००	५००		५००					५००	
१५.३	गापा मा खानेपानी आपूर्तिका सबै योजनाहरूको माइक्रो बेसीन स्तरको जलाधारबाट पानीका सबै स्रोत र मुहानहरूको सुरक्षा गर्ने ।				३,२९०		६६३	६६३	६६३	६५०	६५०	३,२९०	०.०२८

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति / कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड / स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
१५.३.१	प्रमुख कार्यक्रमहरु प्रदूषण, चाल र निर्माण जस्ता कार्यहरू जलस्रोतहरूको सबै मुहानमा प्रतिवन्ध गर्ने सूचना सहितको साईन पोष्ट, र यस्ता पोष्टका अद्यावधिकीकरण।	साइन पोष्ट	४०	१	४०	गापा मुख्यालय	१३.३३	१३.३३	१३.३३			४०	
१५.३.२	खानेपानी आपूर्तिको जलस्रोतका सबै मुहानका माइक्रो बेसीन स्तरका जलाधारमा वृक्षारोपण।	एकमुष्ट	१	२,०००	२,०००		४००	४००	४००	४००	४००	२,०००	
१५.३.३	खानेपानीको मुहान स्रोतहरूमा छाडा चरिचन र वन विनास नियन्त्रण गर्न उपभोक्तहरूको गस्ती।	मोटमोटी x वर्ष	५	१५०	७५०		१५०	१५०	१५०	१५०	१५०	७५०	
१५.३.४	दिगोरूपमा जलस्रोतको सबै मुहानहरूलाई जलवायु परिवर्तन र विपद्सँग सम्बद्ध गरी जलको संरक्षण।	घटना x वर्ष	५	१००	५००		१००	१००	१००	१००	१००	५००	
१५.४	खानेपानी आपूर्ति र सरसफाईका कार्यक्रमहरूको दिगोपनका लागि जलवायु परिवर्तन र विपद्सँग सम्बद्ध गराई स्थानीय सरोकारवालाहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने।				१०,१००		२,०२०	२,०२०	२,०२०	२,०२०	२,०२०	१०,१००	०.०८७

मोदी गाउँपालिकाको प्रथम पञ्चवर्षीय विकास योजना

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
१५.४.१	जलवायु परिवर्तन र विपद्का विषयसँग ताजा पानी (Fresh water) को संरक्षण, खानेपानी र सरसफाईलाई सम्वद्ध गरी विद्यार्थीहरूका लागि जनचेतना अभिवृद्धि कार्यक्रम ।	वटा स्कूल × वर्ष	५४	२५	१३५०		२७०	२७०	२७०	२७०	२७०	१३५०	
१५.४.२	नयाँ प्रविधि र अभ्यासहरूको आधारमा खानेपानी आपूर्ति, बहुउद्योग र सरसफाईका स्िकमहरूको योजना, विकास र व्यवस्थापन प्रभावकारी बनाउन उपभोक्ता सदस्यहरूलाई तालिम ।	तालिम × वर्ष	५	३००	१५००		३००	३००	३००	३००	३००	१५००	
१५.४.३	योजनाहरूको सञ्चालन र र्मत सभारका लागि तालिम ।	तललिम × वर्ष	५	५००	२५००		५००	५००	५००	५००	५००	२५००	
१५.४.४	जलस्रोतहरूको मुहानको सर्वोत्तम व्यवस्थापनका लागि उपभोक्ताहरूलाई पुस्कारको व्यवस्था ।	पुस्कार × वर्ष	५	२५०	१२५०		२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	१२५०	
१५.४.५	गापा मा सरसफाईको स्थिति सुधार गर्न महिला समूह, युवा क्लब र अन्य संस्थाहरूको परिचालन ।	एकमुष्ट	५	७००	३५००	सबै वडाहरू	७००	७००	७००	७००	७००	३५००	
१६.	युवा विकास				२१९,५९५		१२,१६८	५८,७२८	५८,२६५	५६,१६८	३४,२६५	२१९,५९५	१.८८६

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
१६.१	गापा मा युवाद्वारा सञ्चालित उद्यम तथा साना व्यवसायहरूलाई कृषिवनसँग आवद्ध गरी प्रवर्द्धन गर्न वित्तीय सहयोग सहितको प्रावधानको व्यवस्था गर्ने ।				१,३१०		२३०	३९०	२३०	२३०	२३०	१,३१०	०.०११
१६.१.१	युवाका कार्यक्रमहरूलाई 'प्रधानमन्त्री स्वरोजगार कोष' र 'राष्ट्रपति महिला उत्थान कार्यक्रम', 'गर्ल्वी निवाण कोष', 'युवा स्वरोजगार कोष' र 'साना उद्यमी स्वरोजगार कोष' सँग आवद्ध गराई युवाहरूलाई उत्पादन क्षेत्रमा संलग्न गराउन विषयगत मन्त्रालय, विभाग र सेवाकारवालाहरूसँग समन्वय ।	समन्वय	१०	१०	१००	गापा मुख्यालय	२०	२०	२०	२०	२०	१००	
१६.१.२	व्यवसायिक योजनासुसार कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि युवाहरूको सञ्जाल निर्माणको निम्ति सहजीकरण ।	सञ्जाल	८	२०	१६०	गापा मुख्यालय		१६०				१६०	
१६.१.३	युवाद्वारा संचालित उद्यमहरूलाई प्राविधिक सेवा सहयोग ।	प्राविधिक सेवा x वर्ष	५	२००	१,०००	गापा मुख्यालय	२००	२००	२००	२००	२००	१,०००	
१६.१.४	युवाका व्यवसायिक योजनाहरूको लागि बैंक कर्जाको निम्ति सहजीकरण र बीमा सहयोग ।	नीतिगत	१	५०	५०		१०	१०	१०	१०	१०	५०	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
१६.२	युवाद्वारा सञ्चालित साना व्यवसायका लागि विभिन्न क्षेत्रमा युवाहरूको प्राविधिक र व्यवसायिक सीपहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।				८,४५०		१०	२,०९०	२,०९०	२,०९०	२,०९०	८,४५०	०.०७३
१६.२.१	युवा किसानद्वारा सञ्चालित ग्रामीणस्तरीय बहुउद्देशीय कृषि नर्सरीहरूमा फलफूल, तरकारी, ढालेघाँस र रूखका प्रजातिहरूका लागि युवा उद्यमीलाई प्रशिक्षण ।	नीतिगत	१	५०	५०		१०	१०	१०	१०	१०	५०	
१६.२.२	संचार माध्यमबाट कृषि र पशु स्वास्थ्यका विषयमा आधुनिक प्रविधि र नवप्रवर्तनीय सूचनाहरूको प्रसारणको लागि युवाहरू परिचालन ।	युवा x वर्ष	८०	१००	८,०००			२,०००	२,०००	२,०००	२,०००	८,०००	
१६.२.३	उच्च तुलनात्मक लाभको भौगोलिक क्षेत्रहरूमा युवालाई किसानको रूपमा उदीयमान गराउन उनीहरूलाई व्यापार योजना बनाउन र कार्यान्वयन गर्न प्रशिक्षण ।	नीतिगत	१	५०	५०		१०	१०	१०	१०	१०	५०	
१६.२.४	३०० जना युवा कृषकहरूलाई कृषि-पशु विकासका सेवाका लागि व्यवसायिक योजना लागु गर्न प्रशिक्षण ।	नीतिगत	१	५०	५०		१०	१०	१०	१०	१०	५०	

क्र. सं.	प्रमुख रुपनीति / कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
१६.२.५	कृषि-पशु विकासका सेवा र व्यवसायिक योजना बनाउन युवा किसानलाई प्रशिक्षण ।	नीतिगत	१	५०	५०		१०	१०	१०	१०	१०	५०	
१६.२.६	गापा का २४ जना युवालाई खानेपानी मिश्री र अन्य सीपहरूको तालिम ।	नीतिगत	१	५०	५०		१०	१०	१०	१०	१०	५०	
१६.२.७	महिला र गरिब सहितका १७५ जना युवाहरूलाई व्यवसायिक/सीप र उनीहरूको व्यवसायिक योजनाहरू बनाउन तालिम	नीतिगत	१	५०	५०		१०	१०	१०	१०	१०	५०	
१६.२.८	गापा का २४ जना युवाहरूलाई औषधि पसल सञ्चालन गर्न तालिम ।	नीतिगत	१	५०	५०		१०	१०	१०	१०	१०	५०	
१६.२.९	घरमा वायकिङ्ग, र बिजुली उपकरण, सौर र बायोमास उपकरणहरूको मर्मत सभार गर्न बिजुली मिश्रीको लागि युवाहरूलाई प्रशिक्षण ।	नीतिगत	१	५०	५०		१०	१०	१०	१०	१०	५०	
१६.२.१०	५० जना युवाहरूलाई पर्यटन व्यवस्थापन तालिम	नीतिगत	१	५०	५०		१०	१०	१०	१०	१०	५०	
१६.३	युवा संलग्नता, कृषिवन र सहकारीलाई एकीकृत गरी उच्च तुलनात्मक लाभका भौगोलिक क्षेत्रहरूमा उच्च मूल्यको कृषि उत्पादनहरूको व्यापारीकरण गर्ने ।				१३,६००			५,३३३	५,३३३	२,९३३	-	१३,६००	०.११७

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
१६.३.१	सुन्तला खेतीको व्यावसायिक योजनालाई कृषिवनसँग एकीकृत गरी कार्यन्वयन र सुन्तला खेतीलाई बजारीकरण गर्ने युवा कृषकहरूलाई समर्त सहयोग ।	युवा कृषक	१६	२००	३,२००			१०६६.७	१०६६.७	१०६६.७		३,२००	
१६.३.२	तरकारी खेतीको व्यवसायिक योजनालाई कृषिवनसँग एकीकृत गरी कार्यन्वयन र तरकारी खेतीलाई बजारीकरण गर्ने युवा कृषकहरूलाई समर्त सहयोग ।	युवा कृषक	१६	१००	१,६००			५३३.३	५३३.३	५३३.३		१,६००	
१६.३.३	अदुवा खेतीको व्यवसायिक योजनालाई कृषिवनसँग एकीकृत गरी कार्यन्वयन र अदुवा खेतीलाई बजारीकरण गर्ने युवा कृषकहरूलाई समर्त सहयोग ।	युवा कृषक	१६	५०	८००			२६६.७	२६६.७	२६६.७		८००	
१६.३.४	आलु खेतीको व्यवसायिक योजनालाई कृषिवनसँग एकीकृत गरी कार्यन्वयन र आलु खेतीलाई बजारीकरण गर्ने युवा कृषकहरूलाई समर्त सहयोग ।	युवा कृषक	१६	२००	३,२००			१,०६६.७	१,०६६.७	१,०६६.७		३,२००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति / कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड / स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
१६.३.५	प्रमुख कार्यक्रमहरू दुध भण्डारण र परिवहन सुविधा सहितको 'दुध विकास व्यवसायिक योजना' लाई कृषि वनसँग एकीकृत गरी कार्यान्वयन र यसलाई बजारीकरण गर्ने युवा कृषकहरूलाई समर्त सहयोग ।	युवा कृषक	१६	३००	४,८००			२,४००	२,४००			४,८००	
१६.४	क्षमता विकास र युवाका योजनाहरूबाट खाद्य सुरक्षाको स्थिति संवोधन गर्न स्थानीय संयन्त्र सबल बनाउने ।				३,७३५		२,०६८	५६८	२६५	५६८	२६५	३,७३५	०.०३२
१६.४.१	प्रत्येक वडामा औषधि पसल र अन्य सेवाहरूको व्यवसाय योजनाहरू लागु गरी कृषि-पशु सेवाहरूका लागि युवा किसानहरूलाई समर्त सहयोग ।	योजना	१	१,५००	१,५००	सबै वडाहरू	१,५००					१,५००	
१६.४.२	एकीकृत खेती (जैविक मल, एकीकृत कीट व्यवस्थापन, जल व्यवस्थापन) र अन्य तरिकाहरूको लागि युवाहरूलाई परिचालन ।	घरघुरी	१६	५०	८००		१६०	१६०	१६०	१६०	१६०	८००	
१६.४.३	वन्यजन्तु सहित सामुदायिक वन र जैव विविधताको वैज्ञानिक व्यवस्थापनमा युवाहरूको बढ्दो भूमिकाका लागि २५ जना युवाहरूको संलग्नता ।	नीतिगत	१	५०	५०		१०	१०	१०	१०	१०	५०	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
१६.४.४	बाखा, कखुरा र सँगुर पालनसँग सम्बद्ध उद्यम विकासको प्रशिक्षण र अध्ययन भ्रमण कार्यक्रममा १३० जना युवाको संलग्नता ।	व्यक्ति	१३०	७	९१०		३०३.३३	३०३.३३		३०३.३३		९१०	
१६.४.५	संस्कृति संरक्षणको संस्थागत विकास गर्न युवा क्लबहरूलाई प्रशिक्षण ।	नीतिगत वर्ष	५	७५	३७५		७५	७५	७५	७५	७५	३७५	
१६.४.६	महिला र गरिब समेतका २०० युवालाई व्यावसायिक/सीप प्रशिक्षण र उनीहरूको व्यवसायिक योजनाहरूको तर्जुमा ।	नीतिगत	१	५०	५०		१०	१०	१०	१०	१०	५०	
१६.४.७	औषधि विज्ञान अध्ययन गर्न र फार्मास्यूटिकल केन्द्रहरू सञ्चालन गर्न २४ जना युवाहरूलाई शिक्षावृत्ति ।	नीतिगत	१	५०	५०		१०	१०	१०	१०	१०	५०	
१६.५	युवाहरूको प्रवासनको प्रवृत्ति न्यूनीकरण गर्न गापा मा अवसरहरूको सृजना गर्ने ।				१८४,०००		८,०००	४८,६६७	४८,६६७	४८,६६७	३०,०००	१,८४,०००	१.५८०
१६.५.१	युवाहरूको प्रवासनको प्रवृत्ति न्यूनीकरण गर्ने × वटा रिकम बनाउन र त्यसको कार्यन्वयन गर्न १२ × जना युवाहरूलाई सहयोग ।	योजना	८	१,०००	८,०००		८,०००					८०००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति / कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड / स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
१६.५.२	प्रवासनको प्रवृत्ति कम गर्न प्रवासनका दृष्टिले जोखिम बस्तीहरूमा सडक, सिचाई, विद्यालयहरू, बिजुली आदिका संरचना र सुविधाहरूको सुधार ।	योजना	८	१५,०००	१२०,०००			३०,०००	३०,०००	३०,०००	३०,०००	१२०,०००	
१६.५.३	आप्रवासीलाई आकर्षण गर्न आप्रवासीका रोजगारी सृजना गर्ने र निर्यात गर्ने व्यवसायहरूको संज्वलनमा सलीकरण र संयुक्त लगानी ।	व्यक्तिहरू/ संस्था	८	७,०००	५६,०००	सबै वडाहरू		१८,६६६.६७	१८,६६६.६७	१८,६६६.६७		५६०००	
१६.६	गामका युवा शक्तिलाई रोजगार केंद्रित कृषि, उद्यमशीलता, साना कुटीर र अन्य उद्योगहरूको मूलधारमा प्रवाहित गर्ने ।												
१६.६.१	गामका साना उद्यम, साना कुटीर, जल र खनिज उद्योगहरूमा रोजगार अवसरहरू प्रदान ।	व्यक्तिहरू/ व्यवस्थाका लागि खर्च	१००	१	८,५००		१,७८०	१,६८०	१,६८०	१,६८०	१,६८०	८,५००	०.०७३
१६.६.२	युवाहरूका × वटा व्यापारका रिकम लागि प्रधानमन्त्री स्वरोजगार कोष र कोषको पहुँचका लागि गापाबाट मिलान कोष सहयोग र सहकारीबाट कोषको व्यवस्था ।	व्यापारका रिकम	८	३००	२,४००		४८०	४८०	४८०	४८०	४८०	२,४००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
१६.६.३	वैदेशिक रोजगारबाट फर्केका ४० जना युवाहरूलाई सीपमा आधारित स्थानीय उद्यममा संलग्न गराउन सहयोग ।	व्यक्ति	४०	१५०	६,०००		१,२००	१,२००	१,२००	१,२००	१,२००	६,०००	
१७.	लैङ्गिक समानता, समावेशी र महिला सशक्तिकरण				१०७,३१५		२२,८०८	२१,५७७	२०,९७७	२०,९७७	२०,९७७	१०७,३१५	०.९२२
१७.१	विकासका हरेक क्षेत्रका कार्यक्रम र कार्यहरूका ढाँचा निर्माण गर्दा महिलाको सहभागिता ५०% ले सुनिश्चित गरी लैङ्गिक समानताका लागि उपयुक्त वातावरण बनाउने ।				२,८५०		१,४१५	३५९	३५९	३५९	३५९	२,८५०	०.०२४
१७.१.१	गापा को लैङ्गिक समानता र महिला सशक्तिकरण कार्यक्रमको ढाँचा निर्माण गर्ने विषयगत मन्त्रालय र विभागहरूसँग समन्वय ।	वैठक	१०	१०	१००		२०	२०	२०	२०	२०	१००	
१७.१.२	सामाजिक र आर्थिक रूपबाट वञ्चित महिलाहरूको सामाजिक र आर्थिक परिवर्तनका लागि राष्ट्रपति महिला उत्थान कार्यक्रम र राष्ट्रिय महिला समितिसँग समन्वय ।	वैठक	१०	१०	१००	गापा मुख्यालय	२०	२०	२०	२०	२०	१००	
१७.१.३	विद्यमान सबै नीतिहरू, ऐन र कार्यक्रमहरूको पुनरावलोकन तथा समीक्षा, र लैङ्गिक समानता र महिला सशक्तिकरण कार्यक्रमको ढाँचा निर्माण ।	कार्यक्रमको ढाँचा	१	८००	८००	गापा मुख्यालय	८००					८००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
१७.१.४	लैङ्गिक समानताका संवेदनशील विषयहरूका लागि आचार संहिता निर्माण र सबै क्षेत्रमा यस आचार संहिताको कार्यान्वयन ।	आचार संहिता	१	१००	१००	गापा मुख्यालय	१००					१००	
१७.१.५	लैङ्गिक समानताका र महिला सशक्तिकरणका लागि जनचेतना कार्यक्रम अभियान	अभियान × वर्ष	५	१००	५००		१००	१००	१००	१००	१००	५००	
१७.१.६	दलित सशक्तिकरण सम्बन्धी नीति निर्माण तथा जनचेतना कार्यक्रम ।	नीति र कार्यक्रम	५	२५०	१,२५०		३७५	२१५	२१५	२१५	२१५	१,२५०	
१७.२	सबै क्षेत्रहरूमा लैङ्गिक समानता र महिला सशक्तिकरणको समीक्षाका लागि संयन्त्र विकास गर्ने ।				१,५००		६००	२२५	२२५	२२५	२२५	१,५००	०.०१३
१७.२.१	लैङ्गिक समानता र महिला सशक्तिकरणको मामिला हेर्ने गापा कार्यालयमा सामाजिक विकास समिति' अन्तर्गत मानव संसाधन र बजेटसहितको बेस्ले कार्य इकाईको स्थापना ।	इकाइ × वर्ष	५	२००	१,०००	सबै वडाहरू	२००	२००	२००	२००	२००	१,०००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
१७.२.२	प्रमुख कार्यक्रमहरू वार्ड खुले गरी गापा भरिकै लैगिक नक्सा र सूचक सहितको तथ्याङ्काधारको तयारी र वार्षिक अद्यावधिकरण।	आधार-तथ्याङ्क/नक्सा x वर्ष	१	५००	५००		४००	२५	२५	२५	२५	५००	
१७.३	गापा मा समाजिक र आर्थिक रूपबाट वञ्चित महिलाहरूको सामाजिक उत्थान र आर्थिक सर्वाभौमताको लागि सशक्तिकरण गर्ने।				७३,९५०		१४,९९०	१५,९९०	१४,५९०	१४,५९०	१४,५९०	७३,९५०	०.६३५
१७.३.१	लैङ्गिक समानताका कार्यक्रम र कार्यहरू सहितको महिला समूहहरू र गापा स्तरीय समूहहरूको छाता संजाल निर्माण र परिचालन।	संजाल x वर्ष	१	१००	१००		१८०	१८०	१८०	१८०	१८०	१००	
१७.३.२	महिला समूहहरू परिचालनका लागि x जना सामाजिक परिचालकहरूको व्यवस्था।	परिचालक x वर्ष	४०	२००	८,०००		१,६००	१,६००	१,६००	१,६००	१,६००	८,०००	
१७.३.३	सामाजिक र आर्थिक रूपमा पिछ्छिएका महिला सदस्यहरूको महिला समूहको संस्थागत विकासका लागि तालिम (संस्था संजालन, वचत/ऋण, हिसाव किताब व्यवस्था सम्बन्धी) मार्फत क्षमता अभिवृद्धि।	तालिम	१६	३००	४,८००		९६०	९६०	९६०	९६०	९६०	४,८००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति / कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड / स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
१७.३.४	प्रमुख कार्यक्रमहरू सामाजिक र आर्थिक रूपले गरिब महिला सदस्यहरूको समूहलाई राष्ट्रपति महिला उत्थान कार्यक्रम र राष्ट्रिय महिला आयोगसँग आवद्ध गर्ने सहयोग र सबै समूहहरूलाई निरन्तर सहयोग ।	नीतिगत	५	२००	१,०००	सबै वडाहरू	२००	२००	२००	२००	२००	१,०००	
१७.३.५	सामाजिक र आर्थिक हिसाबले गरिब महिला सदस्यहरूको समूहलाई उनीहरूको चासोको सहकारी व्यवस्थापनका लागि सहयोग ।	सहकारी	१	१,०००	१,०००	गापा मुख्यालय	४००	६००				१,०००	
१७.३.६	आधारभूत स्वास्थ्य सहायक शिक्षा (अहेब, नर्सिङ) अध्ययनको लागि छात्राहरूलाई छात्रवृत्ति ।	छात्रा × वर्ष	८०	३५०	२८,०००		५,६००	५,६००	५,६००	५,६००	५,६००	२८,०००	
१७.३.७	कमजोर आर्थिक अवस्थाका घरधुरीका छात्रालाई उच्च शिक्षाको लागि छात्रवृत्ति ।	छात्रा × वर्ष	८०	३५०	२८,०००		५,६००	५,६००	५,६००	५,६००	५,६००	२८,०००	
१७.३.८	लैङ्गिक समानता र महिला सशक्तिकरणको क्षेत्रमा उत्कृष्ट कार्य सम्पादन प्रदर्शन गर्ने महिला समूहलाई पुरस्कार र प्रोत्साहन ।	छात्रा × वर्ष	१५	१५०	२,२५०		४५०	४५०	४५०	४५०	४५०	२,२५०	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
१७.४	प्रमुख कार्यक्रमहरू गापा मा प्रसूति स्वास्थ्य हेरचाह शिशु जन्मा आवश्यक सुविधा र राम्रो पोषणावस्थाका सुविधाहरूको सुनिश्चिता गर्ने।				१,०१५		२०३	२०३	२०३	२०३	२०३	१,०१५	०.००९
१७.४.१	सबै वार्डहरूमा सबै छरेलु हिसा र सामाजिक विभेद विरुद्ध जनचेतना र जनजागरण अभियान।	अभियान × वर्ष	५	२००	१,०००		२००	२००	२००	२००	२००	१,०००	
१७.४.२	प्रसूति स्वास्थ्य, सुरक्षित प्रजनन र पोषणको लागि गर्भवती महिलाहरूको नियमित जाँच।	नीतिगत	१	१५	१५		३	३	३	३	३	१५	
१७.५	गापा मा सबै प्रकारका छरेलु हिसा र सामाजिक विभेद र मानव बेचबिखनको विरुद्ध महिलाहरूलाई सशक्त बनाउने।				२८,०००		५,६००	५,६००	५,६००	५,६००	५,६००	२८,०००	०.२४०
१७.५.१	सबै वार्डहरूमा सबै दाइजो प्रथा, छरेलु हिसा र सामाजिक विभेद विरुद्ध जनचेतना र जनजागरण अभियान।	अभियान × वर्ष	५	२००	१,०००	सबै वार्डहरू	२००	२००	२००	२००	२००	१,०००	
१७.५.२	सबै प्रकारका छरेलु हिसा र सामाजिक विभेदको कानुनी परामर्श, पैरावी र अन्य उपचार लागि सो अन्त्यका लागि समर्पित संस्थासँग समन्वय गर्न सहजीकरण।	समन्वय	१०	१००	१,०००		२००	२००	२००	२००	२००	१,०००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति		एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
								१	२	३	४	५		
१७.५.३	प्रमुख कार्यक्रमहरू	खेलु हिसाको विरुद्ध उपयुक्त कानुनी उपायका लागि पीडित महिलालाई सहयोग	घटनामा आधारित सहयोग	४०	२५	१,०००	सबै वडाहरू	२००	२००	२००	२००	२००	१,०००	
१७.५.४		लैंगिक हिंसा तथा मानव बेचबिखन प्रभावितहरूको खोजी, संरक्षण र पुनर्स्थापनाको निमित्त व्यवस्था ।	मोटा मोटी सहयोग	५०	५००	२५,०००		५,०००	५,०००	५,०००	५,०००	५,०००	२५,०००	
१८.	बालबालिका	तथा												
१८.१	किशोर/किशोरी	बाल स्वास्थ्यका अवस्थामा सुधार गरी बाल मृत्युदर न्यून गर्न विषयगत निकायहरूको सहकार्यमा स्वास्थ्य केन्द्रहरूको सेवा सञ्चालन ।				१७६,७६०		३५,४३२	३५,४३२	३५,४३२	३५,४३२	३५,४३२	१७६,७६०	१.५१८
१८.१		स्कुल बच्चाहरूलाई खोपहरू नियमित गर्न सम्बन्धित निकाय र विभागहरूसँग समन्वय ।				३९,८००		७,९६०	७,९६०	७,९६०	७,९६०	७,९६०	३९,८००	०.३४२
१८.१.१		खोपहरू नियमित गर्न सम्बन्धित निकाय र विभागहरूसँग समन्वय ।	खोप कार्य	३२	१५०	४,८००	गापा मुख्यालय	९६०	९६०	९६०	९६०	९६०	४,८००	
१८.१.२		बाल पोषण र शिक्षा सुधार गर्नका लागि कार्यक्रम र कार्यहरू गर्न सरो कारवालाहरूसँग सहभागितामूलक कार्य ।	बालकेन्द्र × वर्ष	४०	२००	८,०००		१,६००	१,६००	१,६००	१,६००	१,६००	८,०००	
१८.१.३		सबै स्कुलमा बाल अधिकार र प्रजनन स्वास्थ्यको लागि शिक्षकहरूलाई आधारभूत प्रशिक्षण ।	स्कुल × वर्ष	२७०	१००	२७,०००		५,४००	५,४००	५,४००	५,४००	५,४००	२७,०००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
१८.२	विगो विकासको लक्ष्य-४ अनुसार गापा मा सबै बच्चाका लागि निःशुल्क बाल शिक्षामा समावेशी र समान पहुँचको प्रावधानको सुनिश्चित गर्ने ।				१०२,४६०		२०,४९२	२०,४९२	२०,४९२	२०,४९२	२०,४९२	१०२,४६०	०.८८०
१८.२.१	राजनैतिक नेता, गापाका प्रतिनिधि, गापाका सल्लाहकार सदस्य, कर्मचारी आदिलाई दिगो विकासको विशेषगरी लक्ष्य-४ जस्तै जोखिममा रहेका, अल्पसंख्यक, वञ्चित र शिक्षामा भिन्न क्षमता भएका बच्चाहरूको आवश्यकता सुनिश्च गर्नेबारे प्रभावग्राहीकरण ।	नीतिगत	८	१५०	१,२००		२४०	२४०	२४०	२४०	२४०	१,२००	
१८.२.२	सबै राजनीतिक पार्टी, सरो कारवालाहरूको घोषणपत्रमा 'स्कूल बाहिर कुनै बालबालिका नहुन' नीति समावेश गरी जोखिम अवस्थाका, अल्पसंख्यक, वञ्चित र फरक क्षमताका बच्चाहरूलाई निःशुल्क शिक्षाका लागि प्रभावग्राही गर्ने व्यवस्था ।	प्रभावग्राही x वर्ष	८	१५०	१,२००		२४०	२४०	२४०	२४०	२४०	१,२००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति / कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड / स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
१८.२.३	प्रमुख कार्यक्रमहरू विद्यालयहरूमा विद्यार्थीको कुल भर्नाको १०% सिट छत्रवृत्तको रुपमा जोखिम अवस्थाका, अल्पसङ्ख्यक, बोज्जत र फरक क्षमताका बच्चाहरूको लागि दिने प्रावधान कार्यन्वयन कार्यन्वयन ।	विद्यार्थीहरू × वर्ष	२,०००	५०	१००,०००		२०,०००	२०,०००	२०,०००	२०,०००	२०,०००	१००,०००	
१८.२.४	सबै स्कूलमा विद्यार्थीहरूको नियमित स्वास्थ्य जाँचको लागि स्वास्थ्य केन्द्रहरूको परिचालन र अन्य सरोकारवालाहरूको संलग्नताको व्यवस्था ।	पटक	६०	१	६०		१२	१२	१२	१२	१२	६०	
१८.३	गापाका सबै बच्चा र किशोर किशोरीहरूलाई सबै प्रकारका धेरै हिंसा र सामाजिक विभेदबाट सुरक्षित राखी सुरक्षा सुनिश्चित गर्ने ।				१,६५०		३३०	३३०	३३०	३३०	३३०	१,६५०	०.०१४
१८.३.१	सबै बच्चाहरू र किशोर किशोरीहरूको सबै प्रकारको हिंसा र सामाजिक विभेदबाट कानुनत मुक्त र सुरक्षित जीवनको सुनिश्चितता लागि समन्वित सरोकारवालाहरूसँग समन्वय ।	वैठक	१०	१०	१००	गापा मुख्यालय	२०	२०	२०	२०	२०	१००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
१८.३.२	सबै स्कूल र सार्वजनिक स्थानहरूमा बच्चा मैत्री संरचनाहरू निर्माणका लागि निर्देशन ।	नीतिगत	१	२५	२५	गापा मुख्यालय	५	५	५	५	५	२५	
१८.३.३	बालश्रममुक्त गाउँपालिका घोषणाको निमित्त आवश्यक वातावरणको तयारी ।	नीतिगत	१	२५	२५	गापा मुख्यालय	५	५	५	५	५	२५	
१८.३.४	आपतकालिन बाल उद्धार कोषको स्थापनाको लागि वार्षिक कोष योगदान ।	बाल उद्धार कोष	१	१,५००	१,५००		३००	३००	३००	३००	३००	१,५००	
१८.४	बच्चाहरूलाई सक्रिय र जिम्मेवार नागरिकहरूमा तयार पारी पुस्तान्तरणमा देशको भावि नेताहरूमा तयार पार्दै लाने ।				३२,८५०		६,५५०	६,५५०	६,५५०	६,५५०	६,५५०	३२,८५०	०.२८२
१८.४.१	अर्को पुस्ताका मुद्दाहरू सम्बोधन गर्न तयार पारिने उत्कृष्ट बच्चाहरूको चयन गर्न मापदण्डको विकास ।	मापदण्ड	१	१००	१००		१००					१००	
१८.४.२	गापा बाहिर एक्सपोजर घटनाहरूमा अभिमुख गराउन सम्भाव्य नेता विद्यार्थीहरूको चयन ।	घटनाहरू	५	१५०	७५०		१५०	१५०	१५०	१५०	१५०	७५०	
१८.४.३	मुख्य सम्मेलन र गोष्ठीहरूको राष्ट्रिय मञ्चमा उत्कृष्ट विद्यार्थीहरूको लागि एक्सपोजर ।	१६ बच्चा × २ घटना वर्ष × ५ वर्ष	१६०	२००	३२,०००		६,४००	६,४००	६,४००	६,४००	६,४००	३२,०००	
१९.	जेष्ठ नागरिक				६७,०१०		४,९२१	४७,०९६	५,०२४	५,०२४	५,०२४	६७,०१०	०.५७५

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
१९.१	प्रमुख कार्यक्रमहरू गापा मा जेष्ठ नागरिकहरूको राम्रो हेरचाह र स्याहारसुसारका लागि एक संयन्त्र व्यवस्था गर्ने ।				६५,४८०		४,६१५	४६,७१०	४,७१८	४,७१८	४,७१८	६५,४८०	०.५६२
१९.१.१	हेरक वार्डमा कार्यविधि निर्दिशिका सहितको वरिष्ठ नागरिक बलहरूको स्थापना ।	वरिष्ठ नागरिक बल	८	३००	२,४००		१,२००	१,२००				२,४००	
१९.१.२	वार्डका सबै जेष्ठ नागरिक बलको आर्थिक तथा सामाजिक हकअधिकार सुरक्षा गर्ने जेष्ठ नागरिक व्यवस्थापन कार्यक्रमको ढाँचा को तर्जुमा ।	कार्यक्रम र कार्यहरूको ढाँचा × वर्ष	१	५००	५००	गापा मुख्यालय	५००					५००	
१९.१.३	सरकारी र सार्वजनिक स्थानहरूमा कार्यालय, स्कूल र अन्य भवनहरूमा जेष्ठ नागरिक मैत्री संरचनाहरूको प्रावधानको कार्यान्वयन ।	प्रोटोकल × वर्ष	५	१०	५०	गापा मुख्यालय	१०	१०	१०	१०	१०	५०	
१९.१.४	गापा मा एक आधारभूत सुविधा सम्पन्न “असहाय जेष्ठ नागरिक आश्रम” को व्यवस्था ।	आश्रम निर्माण	१	५५,०००	५५,०००	गापा मुख्यालय	१,३७५	४४,०००	३,२०८.३३	३,२०८.३३	३,२०८.३३	५,५०००	
१९.१.५	घर विहिन जेष्ठ नागरिकहरूको लागि स्वास्थ्य सेवामा विशेष सुविधा र अन्य सेवाहरूको व्यवस्था ।	प्रोटोकल × वर्ष	१	१५	१५	गापा मुख्यालय	१५					१५	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
१९.१.६	उच्च प्रविधि सीप सृजना केन्द्र' मार्फत सीपमूलक कार्यक्रममा जेष्ठ नागरिकहरूको संलग्नताको लागि सहयोग ।	एकमुष्ट	१	५,०००	५,०००		१,०००	१,०००	१,०००	१,०००	१,०००	५०००	
१९.१.७	जेष्ठ नागरिकहरूले समाज कल्याण, वातावरण र अन्य क्षेत्रमा पुर्‍याएको योगदानको कदर गर्न पुरस्कार र सम्मानको व्यवस्था ।	नीतिगत	१	१५	१५		१५					१५	
१९.१.८	वडाधिक रुपमा जेष्ठ नागरिकहरूको निमित्त मनोसामाजिक परामर्श कार्यक्रमको आयोजना ।	कार्यक्रम वर्ष	५	५००	२,५००		५००	५००	५००	५००	५००	२,५००	
१९.२	जेष्ठ नागरिक, सेवानिवृत्त कर्मचारी र अन्यको ज्ञान, सीप, र अनुभव अझ थपि सहेर लै जाँदा अन्तर-युवा/पुस्ता सीप हस्तान्तरणको फल गर्ने ।				१,५००		३००	३००	३००	३००	३००	१,५००	०.०१३
१९.२.१	जेष्ठ नागरिकहरूबाट युवामा ज्ञान स्थानान्तरणको लागि निर्धारित छलफल, गोष्ठी र अन्तर्क्रिया ।	घटना x वर्ष	१५	७५	१,१२५		२२५	२२५	२२५	२२५	२२५	१,१२५	
१९.२.२	जेष्ठ नागरिकहरूको उत्तम अनुभव र सिकाई अभ्यासहरूको प्रकाशन र प्रसार ।	प्रकाशन x वर्ष	५	७५	३७५		७५	७५	७५	७५	७५	३७५	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
१९.३	गापा मा जेष्ठ नागरिकका लागि व्यवस्था गरिएका समाजिक सुरक्षा सहयोग लिन सरल व्यवस्था गर्ने ।				३०		६	६	६	६	६	३०	०.०००३
१९.३.१	सबै जेष्ठ नागरिकहरूलाई जेष्ठ नागरिक प्रमाणपत्र प्रदान ।	नीतिगत	१	१५	१५		३	३	३	३	३	१५	
१९.३.२	गापा भित्र सञ्चालनमा रहेका सबै सार्वजनिक सवारी साधनहरूमा जेष्ठ नागरिकहरूका लागि सहूलयतको व्यवस्था ।	नीतिगत	१	१५	१५		३	३	३	३	३	१५	
२०.	अपांगता भएका व्यक्ति सबै सार्वजनिक भौतिक संरचना, यातायात सेवा र सेवा केन्द्र साधन र स्रोत सञ्चार र सूचना र प्रविधिमा सबै अशक्तहरूको सरल पहुँचको सुनिश्चितता गर्ने				१९,१४५		४,७०९	३,६०९	३,६०९	३,६०९	३,६०९	१९,१४५	०.१६४
२०.१	गापा को कार्यक्रमको ढाँचासँग सम्बन्धित मन्त्रालय र विभागहरूको अशक्तहरूको लागि बनाईएका कार्यक्रम आवद्ध गर्न समन्वय, र राज्यबाट गापाका अशक्तहरूको लागि प्राप्त हुने सामग्री/उपकरणहरू लिन व्यवस्था ।	समन्वय	१०	१५	१५०	गापा मुख्यालय	३०	३०	३०	३०	३०	१५०	०.००१

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
२०.१.१	कार्यालय, विद्यालय र अन्य भवनहरू सहितको सबै सरकारी तथा सार्वजनिक विकास संरचनाहरू अशक्त-पैत्री हुने प्रावधानको कार्यान्वयन ।	नीतिगत	१	१५	१५		३	३	३	३	३	१५	
२०.२	गापाका अशक्त समुदायलाई उनीहरूको आर्थिक सार्वभौमता, शिक्षा र खेलकुदको गतिविधिका निमित्त सशक्त बनाउने ।				१७,८५०		४,४५०	३,३५०	३,३५०	३,३५०	३,३५०	१७,८५०	०.१५३
२०.२.१	कार्यविधि निर्देशिका सहितको एक 'अशक्त नागरिक सम्बन्धी कार्यक्रमको ढाँचा' निर्माण ।	कार्यक्रमका ढाँचा	१	१००	१००		१००					१००	
२०.२.२	अशक्त नागरिकहरूको क्लब स्थापना र त्यस क्लबद्वारा सञ्चालित साना व्यवसायलाई सहयोग ।	व्यवसायिक योजना	१	१,०००	१,०००	गापा मुख्यालय	१,०००					१,०००	
२०.२.३	अशक्त बालबालिकाको गुणस्तर शिक्षाका लागि विद्यालयमा भर्ना र अध्ययनका लागि सहयोग ।	छात्र × वर्ष	३००	५०	१५,०००	गापा मुख्यालय	३,०००	३,०००	३,०००	३,०००	३,०००	१५,०००	
२०.२.४	अशक्तहरूको विशेष अतिरिक्त खेलकुदका कार्यक्रम ।	घटना × वर्ष	५	३५०	१७५०	गापा मुख्यालय	३५०	३५०	३५०	३५०	३५०	१७५०	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
२०.३	गापा मा अशक्तहरूका लागि व्यवस्था गरिएका समाजिक सुरक्षा सहयोग लिन सरल व्यवस्था गर्ने।				३०		६	६	६	६	६	३०	०.०००३
२०.३.१	सबै किसिमका अशक्तहरूलाई प्रमाणपत्र/परिचयपत्र प्रदान।	नीतिगत	१	१५	१५		३	३	३	३	३	१५	
२०.३.२	गापा भित्र संज्यालमा रहेका सबै सार्वजनिक सवारी साधनहरूमा अशक्त नागरिकहरूका लागि सहूलियत प्रदान।	नीतिगत	१	१५	१५	सबै वडाहरू	३	३	३	३	३	१५	
२०.४	गापाका स्वास्थ्य केन्द्रहरूमा अशक्तहरूको लागि स्वास्थ्य सुविधा सुनिश्चित गर्ने।				१,१००		२२०	२२०	२२०	२२०	२२०	१,१००	०.००१
२०.४.१	अशक्त जनसंख्यालाई उनीहरूको क्लब र घरमा स्वास्थ्य सेवाहरू प्रदान गर्न स्वास्थ्य केन्द्रहरूसँग समन्वय।	समन्वय	१०	१०	१००	गापा मुख्यालय	२०	२०	२०	२०	२०	१००	
२०.४.२	अशक्त समुदायहरूको लागि स्वास्थ्य सेवा, औषधि र अन्य सुविधाहरू प्रदान।	एकमुष्ट	१	१,०००	१,०००	गापा मुख्यालय	२००	२००	२००	२००	२००	१,०००	
२१.	खेलकुद विकास				९६,८१५		९,५०२	६१,९३७	९,४३७	७,९७०	७,९७०	९६,८१५	०.८३१
२१.१	खेलकुद र यसका सुविधाहरू विकासको कोशिशहरूको रूपमा विकास गर्न दियो समय बनाउने।				२४,४२५		४,९०५	४,८८०	४,८८०	४,८८०	४,८८०	२४,४२५	०.२१०

मोदी गाउँपालिकाको प्रथम पञ्चवर्षीय विकास योजना

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
२१.१.१	गापा मा कार्यविधि र निर्देशिका सहितको 'खेलकुद विकास समिति' को गठन र खेलकुद विकास नीति निर्माण।	समिति x सञ्चालन खर्च x वर्ष	१	५००	५००	गापा मुख्यालय	१००	१००	१००	१००	१००	५००	
२१.१.२	राज्यको समर्पित मन्त्रालय, केन्द्रिय मन्त्रालय र सरोकारवालाहरूसँग 'खेलकुद कोष' को लागि समन्वय र खेलकुदका कार्यक्रमका प्रवर्द्धन।	समन्वय	१०	१५	१५०	गापा मुख्यालय	३०	३०	३०	३०	३०	१५०	
२१.१.३	गापा स्तरीय खेलकुदको क्यालेन्डर निर्माण र क्यालेन्डर अनुसार गतिविधिहरूको कार्यान्वयन।	क्यालेन्डर	१	२५	२५	गापा मुख्यालय	२५					२५	
२१.१.४	गापा मा खेलकुदको दिगो व्यवस्थापनको लागि 'खेलकुद कोष' मा वार्षिक कोष योगदान।	खेलकुद कोष x वर्ष	५	१,०००	५,०००	गापा मुख्यालय	१,०००	१,०००	१,०००	१,०००	१,०००	५,०००	
२१.१.५	गापा भन्दा बाहिरका खेलकुदका कार्यक्रमहरूमा युवाहरूको सहभागिता र उनीहरूको बन्दोवस्तीका लागि खर्च।	१५ युवा x वर्ष	७५	२५०	१८,७५०	गापा मुख्यालय	३,७५०	३,७५०	३,७५०	३,७५०	३,७५०	१८,७५०	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
२१.२	गापा मा गुणस्तरीय आउटडोर खेल गतिविधिहरू संज्वलन गर्न खेल पूर्वाधारहरू सुधार गर्ने।				६५,९००		३,२६७	५५,७६७	३,२६७	१,८००	१,८००	६५,९००	०.५६६
२१.२.१	माध्यमिक विद्यालयहरूमा खेल मैदानको अवस्था सुधार गर्न गापा को कोष।	मैदान	११	४००	४,४००		१४६६.६७	१,४६६.६७	१,४६६.६७			४,४००	
२१.२.२	तिलाहामा जिमखाना सशक्तको खेलकुद रंगशाला निर्माण।	रंगशाला	१	६०,०००	६०,०००		१,५००	५४,०००	१,५००	१,५००	१,५००	६०,०००	
२१.२.३	खेल गतिविधिहरूको प्रकाशन।	बुलेटिन × वर्ष	५	३००	१५००		३००	३००	३००	३००	३००	१५००	
२१.३	सबै क्षेत्र विकासका कार्यक्रम र कार्यको ढाँचा विशेष गरी युवा र शिक्षा क्षेत्रको ढाँचासँग एकीकृत अवधारणा अनुसार खेलकुद प्रवर्द्धनको लागि पहल गर्ने।				४४०		१२०	८०	८०	८०	८०	४४०	०.००४
२१.३.१	खेलकुद पाठ्यक्रम निर्माण र पाठ्यक्रमलाई विद्यालय शिक्षामा सम्वन्धन।	नर्तिगत	१	२५	२५		२५					२५	
२१.३.२	गापा मा स्तरीय खेलकुदको लागि पाठ्यक्रम र क्यालेन्डर निर्माण, र विद्यालयहरूमा पाठ्यक्रमको कार्यन्वयन।	नर्तिगत	१	४००	४००		८०	८०	८०	८०	८०	४००	
२१.३.३	खेलकुद गतिविधिहरूको सर्वश्रेष्ठ ४ प्रदर्शनकर्तालाई हरेक वर्ष सम्मानपत्र।	नर्तिगत	१	१५	१५		१५					१५	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
२१.४	गापा मा परम्परागत र स्थानीय खेलहरूलाई प्रवर्द्धन गर्ने ।				६,०५०		१,२१०	१,२१०	१,२१०	१,२१०	१,२१०	६,०५०	०.०५२
२१.४.१	परम्परागत खेलकुदका गतिविधिहरूलाई प्रवर्द्धन गरी यस्ता खेलका राष्ट्रिय कार्यक्रम गापा मा आयोजना गर्ने राष्ट्रिय खेलकुद परिषदसँग समन्वय ।	समन्वय	५	१०	५०	गापा मुख्यालय	१०	१०	१०	१०	१०	५०	
२१.४.२	कपटी र डण्डीबियोका राष्ट्रिय वार्षिक खेलकुद कार्यक्रम आयोजना गर्न युवा क्लबहरूलाई सहयोग र युवालाई प्रोत्साहन र पुरस्कार ।	पुरस्कार	५	१,२००	६,०००		१,२००	१,२००	१,२००	१,२००	१,२००	६,०००	
२२.	समाजिक सुरक्षा तथा सुरक्षण												
२१.१	आय नभएका धाधुरी, अशक्त व्यक्ति, विधवा, अभिभावक विहिन/असहाय बच्चाहरू र परिवारविहिन व्यक्तिहरूलाई सामाजिक सुरक्षाको विद्यमान व्यवस्थानुसार संरक्षण गर्ने ।				८,१९५		१,६७५	१,६३०	१,६३०	१,६३०	१,६३०	८,१९५	०.०७०
२१.१.१	सामाजिक सुरक्षा प्रावधानहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि प्रदेश र केन्द्रमा रहेका मन्त्रालय र विभागहरूसँग समन्वय ।	वैठक	१०	१०	१००	गापा मुख्यालय	२०	२०	२०	२०	२०	१००	०.०४४

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
२१.१.२	गापाका जेष्ठ नागरिक, अशक्त जनसंख्या, दलित, विधवा र असहाय बच्चाहरू र अन्यको तथ्यांक वार्षिक रूपमा अद्यावधिकरण ।	नतिगत	१	१५	१५	गापा मुख्यालय	१५					१५	
२१.१.३	जेष्ठ नागरिक र अशक्तहरूलाई गापा भित्र यात्रा गर्दा सबै वाहनहरूमा सहूलियत ।	एकमुष्ट	१	५,०००	५,०००	सबै वडाहरू	१,०००	१,०००	१,०००	१,०००	१,०००	५०००	
२२.२	मोदी गापाका सबै नागरिकलाई सामाजिक सुरक्षाका स्वास्थ्य सेवा, यात्रा र सामाजिक सुरक्षा भत्ता जस्ता सबै सुविधाहरूको सरल पहुँचको सुनिश्चितता गर्ने				३,०८०		६४०	६१०	६१०	६१०	६१०	३,०८०	०.०२६
२२.२.१	बैकिक प्रणालीको अवलम्बन सहित सामाजिक सुरक्षा भत्ता वितरण कार्यको सरलीकरण ।	नतिगत	१	१५	१५		१५					१५	
२२.२.२	सबै नागरिकलाई स्वास्थ्य बीमाको पहल ।	नतिगत	१	१५	१५	सबै वडाहरू	१५					१५	
२२.२.३	रोजगारीको लागि तेस्रो देश जाने युवालाई सामाजिक सुरक्षा बीमा ।	व्यक्ति × महिला	१,०००	३	३,०००		६००	६००	६००	६००	६००	३०००	
२२.२.४	सम्पूर्ण वडा कार्यालयहरूमा सामाजिक सुरक्षा सम्बन्धी पञ्जीकरणको कार्य अमलाइन मार्फत गर्ने ।	नतिगत	५	१०	५०		१०	१०	१०	१०	१०	५०	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
ग.	पूर्वाधार विकास क्षेत्र				७,१४३,८८०		८८८,६९७	२,१५७,६९२	१,७२४,२०८	१,१६०,९०८	१,२१२,३७५	७,१४३,८८०	६१.३४४
२३.१	उर्जा				१५३,३००		४७,७८५	१२,४१०	४४,५३५	४,५३५	४४,०३५	१५३,३००	१.३१६
२३.१	राष्ट्रिय प्रसारण लाइन (National grid) र उर्जा व्यवस्थापनबाट भ्रष्टाचार खिड्ने नीति अपूर्णताको लागि पहुँच विस्तार गर्ने र गागामा स्मार्ट मिटरको व्यवस्था गर्ने ।				१२२,४५०		४१,१७०	१,०७०	४०,०७०	७०	४०,०७०	१२२,४५०	१.०५१
२३.१.१	गागामा का सबै घरघुरीमा विद्युत आपूर्तिको निम्न संघ र प्रदेश अन्तर्गतका सम्बन्धित मन्त्रालय, विभाग र कार्यालयहरूसँग समन्वय ।	समन्वय	२०	१०	२००		४०	४०	४०	४०	४०	२००	
२३.१.२	गागामा मा उर्जा उत्पादन र वितरणको समग्र योजना सहितको "उज्यालो मोदी अभियान कार्यक्रम" निर्माण र कार्यान्वयन ।	विस्तृत योजना	१	२,०००	२,०००		१,०००	१,०००				२,०००	
२३.१.३	घाघसी र व्यवसायिक प्रयोजनको वर्गीकरण सहित पालिकाभरि नै स्मार्ट मिटर सहित आपूर्ति लाइन विस्तार ।	एकमुष्ट	५	१०,०००	५०,०००	सबै वडाहरू	१६,६६७		१६,६६७		१६,६६७	५०,०००	
२३.१.४	काठको पोलहरलाई फलामे पोलहरद्वारा विस्थापित गर्ने कार्यक्रम ।	संख्या	५००	१००	५०,०००		१६,६६७		१६,६६७		१६,६६७	५०,०००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति / कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड / स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
२३.१.५	प्रमुख कार्यक्रमहरू आवश्यक स्थानहरूमा ट्रांसफर्मर जडान र विद्यमान ट्रांसफर्मरहरूको क्षमता वृद्धि	संख्या	२०	१,०००	२०,०००		६,६६७		६,६६७		६,६६७	२०,०००	
२३.१.६	विद्युत रोयल्टीबाट प्राप्त रकमको मापदण्ड बनाई प्रभावित क्षेत्रमा उर्जा व्यवस्थापन र दिगो वातावरण संरक्षणमा लगानी ।	नीतिगत	१	१००	१००		१००					१००	
२३.१.७	आवासीय क्षेत्रमा रहेको विद्युतको नाजो तार एवं केन्द्रीय प्रसारण लाइनलाई विस्थापित गरी नयाँ प्रविधिको भूमिगत केबल राख्न संघीय सरकारसँग पहल ।	समन्वय	१०	१५	१५०	घाछुट	३०	३०	३०	३०	३०	१५०	
२३.२	गामामा राष्ट्रिय प्रसारण लाइनको विद्युतको पहुँच बढाई रहेका घरधुरीलाई सौर्य उपकरणबाट उर्जामा पहुँचको सुगमता प्रदान गर्ने ।				१२,०००		१,४००	६,४००	१,४००	१,४००	१,४००	१२,०००	०.१०३

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
२३.२.१	"उज्यालो मोदी अभियान कार्यक्रम" अन्तर्गत गापाका विद्युतीय उर्जाको पहुँच सम्भव नभएका घरघुरीमा बत्ती उज्यालोको लागि सौर्य उपकरणहरूको दायरा वृद्धि गर्न सरोकारवाला निकायहरूसँग सहकार्य ।	घरघुरीहरू	१००	२०	२,०००		४००	४००	४००	४००	४००	२,०००	
२३.२.२	सौर्य तथा वायु उर्जा उत्पादनको संभाव्यता अध्ययन ।	अध्ययन	१	५,०००	५,०००			५,०००				५,०००	
२३.२.३	गापामा लिंगो सेवाको निमित्त सौर्य प्रणालीको मर्मत तथा संञ्चालनको व्यवस्था ।	मर्मत x वर्ष	५०	१००	५०००		१,०००	१,०००	१,०००	१,०००	१,०००	५,०००	
२३.३	वातावरणीय प्रदूषण कम गर्न गापामा दाआको खपत कमी गरी नयाँ उदीयमान बजार केन्द्रहरूका घरहरूमा वायोयास लगायतका प्रभावकारी उर्जा वचत प्रविधि उपकरणहरूको प्रयोगलाई प्रवर्द्धन गर्ने ।				११,१००		२०	२,८९५	२,८९५	२,८९५	२,३९५	११,१००	०.०९५

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
२३.३.१	उर्जाका वैकल्पिक प्राविधिक उपकरणको प्रवर्धनको निमित्त वैकल्पिक उर्जा प्रवर्धन केन्द्र र अन्य खालका सेवाकावाला निकायहरूसँग समन्वय ।	बैठक	१०	१०	१००	गापा मुख्यालय	२०	२०	२०	२०	२०	१००	
२३.३.२	वायोर्ग्याँस र विद्युतीय चुलो जस्ता उपकरणहरूको प, व ङ्क, त त म क ित्रा या क ला प हरु को संञ्चालन ।	कार्यक्रमहरू	१०	५००	५,०००	सबै वडाहरू		१,२५०	१,२५०	१,२५०	१,२५०	५,०००	
२३.३.३	तापक्रम पुग्ने ठाउँको पहिचान सहित वायोर्ग्याँस जडान ।	वायोर्ग्याँस:	१००	४०	४,०००			१,०००	१,०००	१,०००	१,०००	४,०००	
२३.३.४	दिगो सेवाको निमित्त वायोर्ग्याँस प्रणालीको मर्मत तथा संञ्चालन व्यवस्था ।	मर्मत × वर्ष	५	१००	५००			१२५	१२५	१२५	१२५	५००	
२३.३.५	धुर्विहित सुधारिएको चुलो निर्माण तालीम र जनचेतना ।	तालीम	३	५००	१,५००	सबै वडाहरू		५००	५००	५००		१,५००	
२३.४	गाउँपालिकामा हाउस वाइरिङ्ग, विद्युतीय उपकरणहरू, सौर्य उपकरणहरू आदि जस्ता चीजहरूको मर्मत र सम्भारको निमित्त समुदायको क्षमता बढाउने ।				२,६९०		१७५	२,०३५	१६०	१६०	१६०	२,६९०	०.०२३

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
२३.४.१	प्रमुख कार्यक्रमहरू हाउस वाइरिङ्ग र विद्युतीय उपकरणहरू, सौर्य र वायोथ्यास उपकरणहरू आदि जस्ता चीजहरूको मर्मत र सम्भारको निमित्त युवाहरूलाई तालीम ।	नीतिगत	१	१५	१५		१५					१५	
२३.४.२	हाउस वाइरिङ्ग र विद्युतीय उपकरणहरू, सौर्य र वायोथ्यास उपकरणहरू आदि जस्ता चीजहरूको मर्मत र सम्भारको निमित्त युवाहरूलाई आवश्यक वस्तु तथा औजारहरू सहयोग ।	संख्या	२५	७५	१८७५			१८७५				१८७५	
२३.४.३	विद्युत सुरक्षा सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रम ।	संख्या	८	१००	८००		१६०	१६०	१६०	१६०	१६०	८००	
२३.५	ग. १ प. १ क. १ खोलाहरूमा विद्युत उत्पादन र सम्बन्धित आयोजना शीघ्र कार्यान्वयनको निमित्त सम्बन्धित निकाय संग समन्वय गर्ने ।				५,०६०		५,०२०	१०	१०	१०	१०	५,०६०	०.०४३
२३.५.१	पातिखोला, रतिखोला र भुरुङ्दीखोलामा जल विद्युत उत्पादनको सम्भाव्यता अध्ययनको निमित्त प्रस्ताव अघि बढाउन उर्जा तथा जलस्रोत मन्त्रालयसंग समन्वय	सम्भाव्यता अध्ययन	१	५,०००	५,०००		५,०००					५,०००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति / कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड / स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
२३.५.२	प्रमुख कार्यक्रमहरू गापाको कार्यक्षेत्र भित्रका खोलाहरूमा निर्माण भएका एवं निर्माणाधीन जलविद्युत आयोजनाहरूले वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदनमा सिफारिश गरिएका वातावरण संरक्षण एवं स्थानीय विकास निर्माण कार्यको कार्यान्वयन ।	नीतिगत	५	१०	५०		१०	१०	१०	१०	१०	५०	
२३.५.३	१ मेगावाट भन्दा कमका जलविद्युत परियोजनाहरूमा गापा कार्यालय र नागरिकहरूको संयुक्त लगानीको वातावरणको श्रृजना ।	नीतिगत	१	१०	१०		१०					१०	
२४.	यातायात पूर्वाधार र व्यवस्थापन गापाका उपयुक्त स्थानहरूमा सबै वातावरणीय सुरक्षा र सकेतहरू सहितको यातायात सञ्जालको दिगो विकासको निमित्त सहज वातावरणको तयारी र निर्माण गर्ने ।				५,७७५,८१५		५९४,८३०	१,५३८,०४८	१,५००,४२३	१,०७५,४२३	१,०६७,०९०	५,७७५,८१५	४९.५९७
२४.१					२०,३००		५,४३५	१४,६८५	६०	६०	६०	२०,३००	०.१७४
२४.१.१	यातायात क्षेत्रको दिगो विकासको लागि सडक बोर्ड सहित प्रदेश र केन्द्रका सम्बन्धित मन्त्रालय तथा विभागहरूसँग समन्वय ।	समन्वय	२०	१५	३००	गापा मुख्यालय	६०	६०	६०	६०	६०	३००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति	प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
								१	२	३	४	५		
२४.१.२	प्रतिकृत विकासको लागि आवश्यक यातायात क्षेत्रको प्राथमिकतावद्ध परियोजना बैङ्क सहितको "मोदी नगर यातायात गुरुयोजना" को तयारी ।	एकीकृत विकासको लागि आवश्यक यातायात क्षेत्रको प्राथमिकतावद्ध परियोजना बैङ्क सहितको "मोदी नगर यातायात गुरुयोजना" को तयारी ।	अध्ययन	१	५,०००	५,०००	गापा मुख्यालय	५,०००					५,०००	
२४.१.३	"मोदी नगर यातायात गुरुयोजना" को आधामा सबै प्राथमिकता प्राप्त सडकसँग सम्बन्धित परियोजनाहरूको पूर्ण वातावरणीय सुरक्षाको पूर्ण प्रत्याभूति सहितको विस्तृत परियोजना प्रतिवेदनको तयारी ।	"मोदी नगर यातायात गुरुयोजना" को आधामा सबै प्राथमिकता प्राप्त सडकसँग सम्बन्धित परियोजनाहरूको पूर्ण वातावरणीय सुरक्षाको पूर्ण प्रत्याभूति सहितको विस्तृत परियोजना प्रतिवेदनको तयारी ।	विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन	१	१५,०००	१५,०००	गापा मुख्यालय	३७५	१४,६२५				१५,०००	
२४.२	मोदी गापाका सबै वडाहरूलाई जोड्ने सबै मौसममा चल्ने वातावरणीय सुरक्षा सहितको लिङ्क रोड निर्माण र स्तरोन्नति गर्ने ।	मोदी गापाका सबै वडाहरूलाई जोड्ने सबै मौसममा चल्ने वातावरणीय सुरक्षा सहितको लिङ्क रोड निर्माण र स्तरोन्नति गर्ने ।				५,२८१,०००		४३१,००	१,४२५,०००	१,४२५,०००	१,०००,०००	१,०००,०००	५,२८१,०००	४५.३४८
२४.२.१	सबै मौसममा सेवा पुग्ने, वातावरणमैत्री दृष्टिकोणले सबै वडाहरू र वडा कार्यालयहरूलाई जोड्ने लिङ्क रोडको विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयार ।	सबै मौसममा सेवा पुग्ने, वातावरणमैत्री दृष्टिकोणले सबै वडाहरू र वडा कार्यालयहरूलाई जोड्ने लिङ्क रोडको विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयार ।	विस्तृत प्रतिवेदन	१	६,०००	६०००	सबै वडाहरू	६०००					६०००	
२४.२.२	नाला, बायो इन्जिनियरिङ र सञ्केत चिन्हआदि सहितको कालोपत्रे लिङ्क रोडको निर्माण ।	नाला, बायो इन्जिनियरिङ र सञ्केत चिन्हआदि सहितको कालोपत्रे लिङ्क रोडको निर्माण ।	कि.मी.	३०	४२,५००	१,२७५,०००		४२५,०००	४२५,०००	४२५,०००			१,२७५,०००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति / कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड / स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
२४.२.३	प्रमुख कार्यक्रमहरू	गामा का निम्न मुख्य सडकहरूको स्तरोन्नति:	२००	२०,०००	४,०००,०००			१,०००,०००	१,०००,०००	१,०००,०००	१,०००,०००	४,०००,०००	
		नयापुल-शोराबेशी-मोहोरिया-लप्सीबोट-भूक-भिल्लबाराङ्ग सडक											
		बेतनी-मख-कडीन सडक											
		पातिचौर-धुलेश्वर-पूर्वाङ्ग सडक											
		पातिचौर-बाजुङ्ग-लेसपार सडक कालोपत्र सहित स्तरोन्नति											
		डिपुवा-ठाना-गिड्यान सडक											
		रतिखोला-दयाक चिन्ने सडक											
		राप्-ठाटी सडक											
		तिलाहार-थामाजुङ्ग-सल्यान सडक											
		अम्बोट-ओखलढुंगा-बाउसे स्तरोन्नति											
		भद्रखोला-बाउसे-न्याउले स्तरोन्नति											
		पातीचौर-टिमुरे-लेस्पास सडक स्तरोन्नति र पातिचौर र लिप्सी खोलामा पुल											
		पातिचौर हाइवेबाट मसानघाट मोटरबाटो निर्माण											

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति/ कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
	प्रमुख कार्यक्रमहरू												
	कालीमाटी- हलहले तथा कालीमाटी-मैदान सडक स्तरोन्नति												
	भुक्बाट भुक्बेनी फाँट कृषि सडक												
	लिदिखोला-मोटेबल पुल निर्माण												
	गाडतारा-परादी मोटेबल पुल निर्माण												
	अम्बोट-गिज्यान मोटेबल पुल निर्माण												
	डाडगुले-गोतामेश्वर-गौटे सडक स्तरोन्नति												
	हलहले -व्याङ्ग-ले स्पास सडक												
	भ्याउले -बाइसे लामार्फट - दुलुङ सडक -												
	तिलार-चित्रे-भदौरे सडक कालोपत्रे												
	दराक-सगदीखोला-भदौरे मोटरबाटो प्रावेल												
	चित्रे-काफलखोला सडक कालोपत्रे												
	अम्बोट-दानाबगर-गिज्यान सडक												
	लाम्दुली-लौ सीबो ट- फलौटे-देउाली लाइटी सडक स्तरोन्नति												
	राहाले टापू-मुख-मोहीरया सडक												
	गिज्यान-तिलाहार-नहरेटी पैदलमार्ग स्तरोन्नति												

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति / कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड / स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
२४.३	वातावरणीय सुरक्षा संहिताको ग्रामीण शाखा सडकहरू निर्माण गर्ने स्थानीय समुदायहरूको पहललाई सहयोग गर्ने।				२००,२१५		४०,२१५	४०,०००	४०,०००	४०,०००	४०,०००	२००,२१५	१.७१९
२४.३.१	विभिन्न वडाहरूमा सबै शाखा सडकहरूको प्राथमिक वातावरणीय परीक्षण संहिताको सम्भाव्यता अध्ययन।	अध्ययन	१	२००	२००		२००					२००	
२४.३.२	विभिन्न वडाहरूमा रहेका शाखा सडकहरूको वायो इन्जिनियरिङ र वातावरणीय सुरक्षा संहिता स्तरोन्नति।	नतिगत	१	१५	१५		१५					१५	
२४.३.३	सबै वायो इन्जिनियरिङका उपायहरू संहिता शाखा सडक निर्माण गर्ने स्थानीय समुदायहरूको पहललाई सहयोग।	कि.मी.	४०	५,०००	२००,०००	सबै वडाहरू	४०,०००	४०,०००	४०,०००	४०,०००	४०,०००	२००,०००	
२४.४	गापामा सबै मौसममा यातायात सुविधाको निम्ति पक्की पुल योजना संहिताको यातायात सञ्जालको सुधार गर्ने।				१०२,०००		२,०००	२५,०००	२५,०००	२५,०००	२५,०००	१०२,०००	०.८७६

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
२४.४.१	विभिन्न वडाहरूमा सबै पुलहरूको वातावरणीय प्रारम्भिक परीक्षण सहितको सम्भाव्यता अध्ययन ।	अध्ययन	१	२,०००	२,०००		२,०००					२,०००	
२४.४.२	सबै वातावरणीय तथा प्रकोप सुक्षा सहित प्राथमिकताका पुलहरूको निर्माण ।	पुलहरू एकमुष्ट	१	१००,०००	१००,०००			२५०००	२५०००	२५०००		१००,०००	
२४.५	वातावरणीय समस्या र अन्य सुविधासहितको आधुनिक बसपार्क तथा बस स्टेसन सहित स्थानीय यातायात प्रणालीलाई व्यवस्थित गर्ने ।				१७२,३००		११६,१८०	३३,३६३	१०,३६३	१०,३६३	२,०३०	१७२,३००	१.४८०
२४.५.१	सबै वडाहरूमा निर्दिष्ट क्षमता सहितको बसपार्कको निमित्त जग्गा प्राप्ति ।	बसपार्क	१०	१०,०००	१००,०००	पातीचौर, डिमुवा र सबै वडाका केन्द्रहरू	१००,०००					१००,०००	
२४.५.२	बसपार्क र बस स्टेशनको निमित्त संञ्चालन निर्देशिका र दिगो संञ्चालनको निमित्त पार्किङ्ग शुल्कको व्यवस्था ।	निर्देशिका/ मापपण्ड	१	१५०	१५०		१५०					१५०	
२४.५.३	पातीचौर र डिमुवामा सुरक्षित खानेपानी, कौँचा, विश्राम गृह, शौचालय र समस्यापन तथा फोहरमैला व्यवस्थापन संरचना सहितको सुविधायुक्त आधुनिक बसपार्क निर्माण ।	बसपार्क	२	२०,०००	४०,०००		१०,०००	२४,०००	२,०००	२,०००	२,०००	४०,०००	
२४.५.४	वडाहरूमा निर्दिष्ट क्षमता सहितको बसपार्कको निर्माण ।	बसपार्क	५	५,०००	२५,०००			८,३३३.३	८,३३३.३	८,३३३.३		२५,०००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
२४.५.५	प्रमुख कार्यक्रमहरु मीज क्षेत्रबाट संञ्चालित पेट्रोल/डिजेल/मट्टीतेल डिपोजिटलाई सुविधा र सशर्त सहयोग ।	डिपो	१	५,०००	५,०००		५,०००					५,०००	
२४.५.६	निर्धारित मापदण्ड अनुरूप मीज क्षेत्रबाट संचालित सवारी साधन वर्कसपहरूलाई सशर्त सहयोग ।	वर्कशप	२	१,०००	२,०००		१,०००	१,०००				२,०००	
२४.५.७	यातायात दुर्घटना न्यूनीकरण मापदण्डको तयारी तथा कार्यान्वयन ।	मापदण्ड	१	१५०	१५०		३०	३०	३०	३०	३०	१५०	
२५.	सूचना तथा संचार				३९,०१५		९,२४५	१९,७३०	३,३४७	३,३४७	३,३४७	३९,०१५	०.३३५
२५.१	सूचना तथा संचार प्रणाली सुधार				१६५		४५	३०	३०	३०	३०	१६५	०.००१
२५.१.१	गापा को सूचना तथा सेवालाई डिजिटल प्रविधिमा स्वान्तर्गण गर्न एक "वृहद् सूचना प्रणाली सुधार कार्यक्रम" को तयारी ।	नीतिगत	१	१५	१५		१५					१५	
२५.१.२	"वृहद् सूचना प्रणाली सुधार कार्यक्रम" लागू गर्न संघ र प्रदेशका सम्बन्धित मन्त्रालय, विभाग तथा कार्यालयहरूसँग समन्वय ।	समन्वय	१०	१५	१५०		३०	३०	३०	३०	३०	१५०	
२५.२	गापामा प्रभावकारी संचार तथा सूचना सेवामा सबै नागरिकहरूको पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।				३९,१५०		९,१३०	१२,१३०	३,२९७	३,२९७	३,२९७	३९,१५०	०.२६७

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
२५.२.१	गाउँपालिकाको मुख्य प्रवेश द्वार घौलीगिरि गेट र बजार क्षेत्रका ३ स्थानमा गापा सम्बन्धि जनकारी र महत्वपूर्ण सार्वजनिक सूचना समन्वयका लागि डिजिटल बोर्डको व्यवस्था ।	डिजिटल बोर्ड	५	१,०००	५,०००		२,५००	२,५००				५,०००	
२५.२.२	गापामा सेवाग्राहिको गुनासो सुन्ने र सम्बोधन गर्ने कार्यलाई सहज बनाउन टोल फ्री नम्बर संचालन गर्ने ।	नीतिगत	१	५०	५०	गापा मुख्यालय	१०	१०	१०	१०	१०	५०	
२५.२.३	संचाको निम्ति गापाको वेब पोर्टल, सामाजिक संजाल, मोबाइल एपको विकास	एप्स	१	३,०००	३,०००			३,०००				३,०००	
२५.२.४	सम्बन्धित केन्द्रीय निकायसँग समन्वय गरी गापा मा रहेका टेलिफोन टावरहरूको क्षमता विस्तार ।	समन्वय	१०	१०	१००		२०	२०	२०	२०	२०	१००	
२५.२.५	बसपार्क, शिक्षालय र सेवा कार्यालय परिसरहरूमा नागरिकहरूलाई निशुल्क इन्टरनेट सुविधा प्रदान ।	एकमुष्ट	१	१,५००	१,५००		३००	३००	३००	३००	३००	१,५००	
२५.२.६	विद्यमान हुलाक सेवाको आधुनिकीकरण ।	एकमुष्ट	१	१०,०००	१०,०००		२,०००	२,०००	२,०००	२,०००	२,०००	१०,०००	
२५.२.७	गापाको गतिविधिहरूसँग सम्बन्धित सूचनाहरू समीक्षणको वार्षिक मुखपत्र प्रकाशन	मुखपत्र	५	३००	१,५००		३००	३००	३००	३००	३००	१,५००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
२५.२.८	हरेक घरधुरीको विवरण समावेश गरिएको एकीकृत डाटाबेसको तयारी, अद्यावधिकरण ।	डाटाबेस	१	१०,०००	१०,०००		४,०००	४,०००	६६६.७	६६६.७	६६६.७	१०,०००	
२५.३	सबै नागरिकहरूको सञ्चार र सूचनाको अधिकारको रक्षा गर्न सबै क्षेत्रगत प्रगति/मुद्दाहरू प्रसारण गर्ने एफ.एम. रेडियो र टिभी स्टेशनहरूको स्थापना गर्न अवसरहरूको खोजी गर्ने ।				७,७००		७०	७,५७०	२०	२०	२०	७,७००	०.०६६
२५.३.१	सम्बन्धित मन्त्रालय, वि.व.भ.ग.ह.र. र विभिन्न पालिकाहरू र अन्य सरोकारवालाहरूसँग एफ.एम. रेडियो र टि.भी. संयुक्त संञ्चालन गर्न समन्वय ।	समन्वय	१०	१०	१००	गापा मुख्यालय	२०	२०	२०	२०	२०	१००	
२५.३.२	मोदीमा एफ.एम. रेडियो स्टेसन र त्यसको सेवा स्थापनाको निम्ति सहयोग ।	स्टेशन	१	७,५००	७,५००			७,५००				७,५००	
२५.३.३	टि.भी. स्टेसनको निम्ति अवसरको खोजी गर्ने सरोकारवालाहरूसँग सहकार्य ।	समन्वय	१०	१०	१००	गापा मुख्यालय	५०	५०				१००	
२६.	भवन तथा शहरी विकास (गाउँपालिका)				१८७,७००		१०,३६७	१६१,३६७	६,४३३	४,७६७	४,७६७	१८७,७००	१.६१२

मोदी गाउँपालिकाको प्रथम पञ्चवर्षीय विकास योजना

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
२६.१	गापामा कुशल एवं प्रभावकारी सेवा प्रवाह र विकासका कदमहरूको व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्ने ।				५,२००		१,८६७	१,६६७	१,६६७	-	-	५,२००	०.०४५
२६.१.१	क्षेत्रगत विकास र सेवासंग सम्बन्धित निर्देशिकाहरू र मापदण्डहरूको तयारीको निमित्त प्रदेश तथा केन्द्रका सम्बन्धित मन्त्रालय र विभागहरूसँग समन्वय ।	क्षेत्रगत निर्देशिका	१	२००	२००	गापा मुख्यालय	२००					२००	
२६.१.२	क्षेत्रगत विकास र सेवासंग सम्बन्धित कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा नीज क्षेत्र, सहकारीहरू, गैरसहकारी संस्थाहरू र अन्य सामाजिक संस्था परिचालन ।	कार्यक्रम	१०	५००	५,०००	सबै वडाहरू	१,६६७	१,६६७	१,६६७			५,०००	
२६.२	गापामा जेष्ठ नागरिकहरू, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू र बालबालिकाहरूको सहज पहुँच सुनिश्चित हुनेगरी गाउँपालिकाको सचिवालय भवन र सेवा केन्द्रहरूको निर्माण गर्ने ।				१८२,५००		८,५००	१५९,७००	४,७६७	४,७६७	४,७६७	१८२,५००	१.५६७
२६.२.१	गापामा सबै उप-क्षेत्रगत इकाईहरूको निमित्त पर्याप्त ठाउँ सहितको सुविधा र साधन सम्पन्न मुख्यालय भवनको डिजाइन, इष्टिमेट र निर्माण ।	भवन	१	८०,०००	८०,०००	गापा मुख्यालय	२,०००	७७६००	१३३	१३३	१३३	८०,०००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
२६.२.२	सबै खाले नागरिकमैत्री आधारभूत सुविधा र साधन सहितको वडा कार्यालयहरूको आधुनिकीकरण।	भवन	८	१०,०००	८०,०००	सबै वडाहरू	२,०००	७७,६००	१३३	१३३	१३३	८०,०००	
२६.२.३	गापा कार्यालय र वडा कार्यालयहरूको नियमित संञ्चालन र मर्मत सम्भार।	सम्वर	९	२,५००	२२,५००	सबै वडाहरू	४,५००	४,५००	४,५००	४,५००	४,५००	२२,५००	
२७.	भवन तथा शहरी विकास (गापाका अन्य क्षेत्र)				७३१,४५०		२२१,६७०	२९३,५७०	१४४,०७०	३६,०७०	३६,०७०	७३१,४५०	६.२८१
२७.१	पाँच वर्ष भित्रमा गापा लाई मापदण्ड अनुरूपको सुविधा सहितको नगरमा स्तरोन्नति गर्न भौगोलिक र तुलनात्मक लाभका क्षेत्रहरूमा एकीकृत शहरी केन्द्रहरूको विकासोन्मुख कार्यक्रम र कार्यहरूको थालनी गर्ने।				७३१,३५०		२२१,६५०	२९३,५५०	१४४,०५०	३६,०५०	३६,०५०	७३१,३५०	६.२८०
२७.१.१	शहरी विकासको निम्ति उच्च तुलनात्मक लाभका पातचौर लगायतका केही प्रमुख स्थानहरूको प्रवर्द्धनको निम्ति प्रदेशका सम्बन्धित मन्त्रालय तथा विभागहरू र अन्य सरोकारवालासँग समन्वय।	समन्वय	१०	१५०	१५०	गापा मुख्यालय	३०	३०	३०	३०	३०	१५०	
२७.१.२	स्थानीय "एकीकृत शहरी विकास गुस्सोजना"को निर्माण र क्रमागत कार्यान्वयन।	गुस्सोजना	१	५,०००	५,०००		२,५००	२,५००				५,०००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
२७.१.३	केन्द्रीय नीति र स्थानीय परिवेश अनुरूप शहरी घर तथा कमलेखहरूको निमित्त भवन संहिताको निर्माण र कार्यान्वयन ।	संहिता	१	१००	१००	गापा मुख्यालय	१००					१००	
२७.१.४	सुरक्षात्मक उपायहरू संहिताको शहरी संरचना, सुविधा र सफाई संहिताको नमूना साना शहर निर्माणको निमित्त ढुङ्गटा स्थानहरूको छनौट र विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन निर्माण ।	विस्तृत प्रतिवेदन	१	६,०००	६,०००		३,०००	३,०००				६,०००	
२७.१.५	गापाका सबै वडामा सुविधा संहिताको न्यूनतम १ बजार केन्द्र निर्माण ।	बजार केन्द्र	८	१०,०००	७२०,०००	सबै वडाहरू	२१६,०००	२८८,०००	१४४,०००	३६,०००	३६,०००	७२०,०००	
२७.१.६	शहरी केन्द्रमा भवन संहिता र क्षेत्रगत निर्देशिका बमोजिम २०० भवन सुधारको लागि प्रोत्साहन स्वस्थ वित्तीय पहुँच सहजीकरण समेतको सुविधा प्याकेज ।	नीतिगत	१	१००	१००		२०	२०	२०	२०	२०	१००	
२७.२	शहर निर्माण प्रक्रियामा स्थानीय पहिचान र वातावरणमैत्री भौतिक संरचना र सेवाहरूको प्रवर्धन गर्ने ।				१००		२०	२०	२०	२०	२०	१००	०.००१

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
२७.२.१	निर्माणको क्रममा स्थानीय पहिचान र धार्मिक, ऐतिहासिक एवं सांस्कृतिक सम्पदाहरूको संरक्षण र प्रवर्धन ।	नीतिगत	१	५०	५०		१०	१०	१०	१०	१०	५०	
२७.२.२	निर्माण कार्यमा स्थानीय उत्पादन, निर्माण सामग्री र श्रमिक परिचालनमा जोड ।	नीतिगत	१	५०	५०		१०	१०	१०	१०	१०	५०	
२८.	ग्रामीण बस्ती विकास				४५,१५०		४,५३०	२०,५३०	३०	३०	२०,०३०	४५,१५०	०.३८८
२८.१	एकीकृत ग्रामीण विकासको अवधारणा अनुरूप विकास गरी पाँच वर्ष भित्र गापा लाई नगरमा स्तरोन्नति गर्ने ।				४५,१५०		४,५३०	२०,५३०	३०	३०	२०,०३०	४५,१५०	०.३८८
२८.१.१	प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण मूल्याङ्कन सहितको गापाको एकीकृत ग्रामीण विकास योजनाको तयारी ।	योजना	१	४,५००	४,५००	गापा मुख्यालय	४,५००					४,५००	
२८.१.२	गापाको एकीकृत ग्रामीण विकास योजनाको छगई र प्रचारप्रसार ।	एकमुष्ट	१	५००	५००			५००				५००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
२८.१.३	एकीकृत ग्रामीण विकास योजनाको भावनामा आधारित योजना निर्माण, नवसाङ्गल र कार्यक्रम कार्यान्वयनको निमित्त सबै क्षेत्रगत निकायहरूसँग समन्वय ।	समन्वय	१०	१५	१५०	गापा मुख्यालय	३०	३०	३०	३०	३०	१५०	
२८.१.४	भुक र लेप्सारलाई स्थानीय मौलिक विशेषतामा आधारित पर्यटकीय गन्तव्य सहितको नमूनावस्तीको रूपमा रुपान्तरण ।	नमूनावस्ती	२	२०,०००	४०,०००	वडा १ र ४		२०,०००			२०,०००	४०,०००	
२९.	अवास तथा बस्ती विकास				२११,४५०		२७०	११२,०३७	२५,३७०	३६,७३७	३७,०३७	२११,४५०	१.०१६
२९.१	गापा भरिका सबै आवासमा स्थानीय पहिचान सहित विपद् र बातावरणीय सुरक्षा सुनिश्चितताको निमित्त पहल गर्ने ।				३५,३००		१४०	११,७०७	४०	११,७०७	११,७०७	३५,३००	०.३०३
२९.१.१	ग्रामीण घरहरूको निमित्त भवन सहिताको निर्माण र कार्यान्वयन ।	भवन सहिता	१	१००	१००		१००					१००	
२९.१.२	गापा लाई खरको छानामुक्त बनाउन विपन्न घरधुरिलाई फुस्को छाना विस्थापन अनुदान ।	घरधुरी	७०	५००	३५,०००			११,६६६.७			११,६६६.७	३५,०००	
२९.१.३	भूक, क, प, प्रतिको घरेलुमाको निमित्त घरनिर्माण सम्बन्धी मापदण्डको पालनामा कडाई ।	असुरामन	१०	२०	२००		४०	४०	४०	४०	४०	२००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
२९.२	गापामा विपद् र जातवाणीय सुरक्षा सहितको एकीकृत वस्ती विकासको थालनी गर्ने ।				१७६,१५०		१३०	१००,३३०	२५,३३०	२५,०३०	२५,३३०	१७६,१५०	१.५१३
२९.२.१	नमूना एकीकृत वस्ती विकासको निम्न सम्बन्धित मन्त्रालय तथा विभागहरू र अन्य सरोकारवालासँग समन्वय ।	समन्वय	१०	१५	१५०	गापा मुख्यालय	३०	३०	३०	३०	३०	१५०	
२९.२.२	गापामा नमूना एकीकृत वस्ती विकासको निम्न मुख्य दुई स्थानहरूको पहिचान ।	मूल्याङ्कन	१	१००	१००		१००					१००	
२९.२.३	जमा प्राप्ति र विस्तृत परियोजना प्रतिवेदनको तयारी र कार्यान्वयन ।	मोटामोटी	२	५०,०००	१००,०००			१००,०००				१००,०००	
२९.२.४	गाउँलेहरूलाई एकीकृत गाउँ व्यवस्थापनको बारेमा तालीम र गाउँ व्यवस्थापन समितिको गठन ।	तालीम	३	३००	९००			३००	३००	३००	३००	९००	
२९.२.५	निर्देशिका र सुरक्षा सबै उपाय सहितको एकीकृत आवासको निम्न होक घण्टुरीलाई मशार्त सहयोग ।	घण्टुरी × ३ स्थान	१५०	५००	७५,०००				२५,०००	२५,०००	२५,०००	७५,०००	
३०.	लोकतन्त्र तथा सुरासन क्षेत्र				१७६,५००		३८,३९२	३५,०७२	३४,१३९	३६,९५९	३४,१३९	१७६,५००	१.५४१
३०.	स्थानीय एकता				२३,१४५		५,०२९	४,५२९	४,५२९	४,५२९	४,५२९	२३,१४५	०.१९९

मोदी गाउँपालिकाको प्रथम पञ्चवर्षीय विकास योजना

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दूर	जम्मा	वार्ड/स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
३०.१	प्रमुख कार्यक्रमहरू नागरिकहरू र स्थानीय संस्थाहरूको बीचको ऐक्यबद्धता नै गापा को आर्थिक, सामाजिक र सांस्कृतिक समृद्धिको आधार हो भन्ने मान्यताको विकास गर्ने।				१३,०८०		३,०१६	२,५१६	२,५१६	२,५१६	२,५१६	१३,०८०	०.११२
३०.१.१	गापाद्वारा प्रदान गरिने हेक्का सेवा र सुविधाका सबै क्षेत्रगत कार्यक्रमहरूमा ग्रामीण एकताको पक्षलाई अनिवार्य शर्तको रूपमा समावेश गर्ने व्यवस्था।	नीतिगत	१	१५	१५	गापा मुख्यालय	३	३	३	३	३	१५	
३०.१.२	गापा मा ग्रामीण एकताको महत्व दर्शाउने जागरण अभियान।	अभियान	१६	१००	१,६००	सबै वडाहरू	३२०	३२०	३२०	३२०	३२०	१,६००	
३०.१.३	गापा मा विकासका मुद्दा र द्वन्द्व निवारण सम्बन्धी विषयमा सघन छलफल र बहस चलाउन कार्यविधि निर्देशिका संहिताको "स्थानीय समन्वय मञ्च"को स्थापना	मञ्च वर्ष	८	३००	२,४००	गापा मुख्यालय	४८०	४८०	४८०	४८०	४८०	२,४००	
३०.१.४	"विकासको निम्ति एकता" को अवधारणा अनुरूप एकीकृत रुपमा सर्वदलीय बैठकको आयोजना र सामुहिक निर्णय एवं कार्यान्वयन गर्ने परम्पराको विकास।	नीतिगत	१	५०	५०		१०	१०	१०	१०	१०	५०	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति / कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
३०.१.५	प्रमुख कार्यक्रमहरू स्थानीय विविधताको प्रवर्धन र एकता सुदृढीकरणमा सहयोग पुऱ्याउने खालका सामग्रीहरूको उत्पादन र वितरण ।	व्याप्रेज	१	५००	५००		५००					५००	
३०.१.६	आधारभूत तथा माध्यमिक तहको पाठ्यपुस्तकमा विविधताको महत्त्व सहित गापा को परिचय र स्थानीय एकताको आवश्यकता भन्लाउने विषयवस्तु समावेश गर्ने व्यवस्था ।	नीतिगत	१	१५	१५		३	३	३	३	३	१५	
३०.१.७	स्थानीय विविधताको प्रवर्धन र एकता सुदृढीकरणमा सहयोग पुऱ्याउने खालका सामग्रीहरूको रेडियो प्रसारण कार्यक्रम ।	पटक	८०	२५	२,०००		४००	४००	४००	४००	४००	२,०००	
३०.१.८	स्थानीय र राष्ट्रिय एकता प्रवर्धक सामग्री सहितको “हाम्रो विकास” पत्रिकाको प्रकाशन ।	वार्षिक	५	३००	१,५००	गापा मुख्यालय	३००	३००	३००	३००	३००	१,५००	
३०.१.९	धार्मिक, जातिगत, सांस्कृतिक लगायतका सामुदायिक एकता प्रवर्धन गर्ने विविध सांस्कृतिक प्रदर्शनी मेलाको आयोजना ।	संख्या	५	१,०००	५,०००		१,०००	१,०००	१,०००	१,०००	१,०००	५,०००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
३०.२	टोल विकास समितिको परिचालनमा नागरिकहरूको आपसी सदभाव तथा स्थानीय एकता प्रवर्धन गर्ने समितिहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।				२,५१५		५०३	५०३	५०३	५०३	५०३	२,५१५	०.०२२
३०.२.१	टोल विकास समितिको गठन र क्रियाकलापमा समावेशीताको पक्षको थप सुदृढीकरण ।	नीतिगत	१	१५	१५		३	३	३	३	३	१५	
३०.२.२	टोल विकास समितिका सदस्यहरूलाई स्थानीय एकता सहितको सफा, विकसित र आत्मनिर्भर टोल निर्माणमा क्षमता अभिवृद्धिका लागि अवलोकन भ्रमण ।	संख्या	५	५००	२,५००		५००	५००	५००	५००	५००	२,५००	
३०.३	ग्रामीण एकता सबल पार्न यस क्षेत्रमा प्रशसनीय योगदान पुऱ्याउने नागरिक तथा संस्थाहरूको सम्मान र एकता विरोधीहरूलाई दण्डित गर्ने ।				७,५५०		१,५१०	१,५१०	१,५१०	१,५१०	१,५१०	७,५५०	०.०६५
३०.३.१	विकास र सेवा प्रवाहमा भौगोलिक, सामाजिक र सांस्कृतिक समावेशीताको सर्वोत्तम अभ्यास गर्ने टोल विकास संस्थालाई पुरस्कार ।	संख्या	१५	३५०	५,२५०		१०५०	१,०५०	१,०५०	१,०५०	१,०५०	५,२५०	
३०.३.२	आफ्नो क्षेत्रमा सर्वदलीय र सर्वपक्षीय एकता कायम राख्न सक्ने उत्कृष्ट टोल विकास संस्थालाई पुरस्कार ।	संख्या	५	२५०	१,२५०		२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	१,२५०	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति /कार्यनिति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
३०.३.३	प्रमुख कार्यक्रमहरू गापा मा एकता प्रवर्धनको निमित्त अभियान सहित उत्कृष्ट योगदान गर्ने व्यक्ति र संस्थालाई कदपत्र र सम्मान ।	संस्था र व्यक्ति	१०	१००	१,०००		२००	२००	२००	२००	२००	१,०००	
३०.३.४	गापा मा एकता विरोधी गतिविधि गर्ने व्यक्ति र संस्थालाई दण्डित गर्ने कानूनी व्यवस्था ।	नीतिगत	१	५०	५०		१०	१०	१०	१०	१०	५०	
३१.	शान्ति सुव्यवस्था र सुरक्षा												
	सुरक्षाका सेवाहरूलाई प्रभावकारी बनाउन संस्थागत तथा संचानात्मक सुधार गरी विद्यमान प्रहरी पोष्टहरूको सबलीकरण सहित आवश्यक वातावरण बनाउने ।				७८,५८०		१६,११६	१६,०१६	१५,४८३	१५,४८३	१५,४८३	७८,५८०	०.६७५
३१.१	सुरक्षाका सेवाहरूलाई प्रभावकारी बनाउन संस्थागत तथा संचानात्मक सुधार गरी विद्यमान प्रहरी पोष्टहरूको सबलीकरण सहित आवश्यक वातावरण बनाउने ।				५८,०६५		१२,०१३	११,९१३	११,३८०	११,३८०	११,३८०	५८,०६५	०.४९९
३१.१.१	प्रदेश र छिमेकी स्थानीय तहमा रहेका सुरक्षार्थीहरूलाई क्षमता अभिवृद्धि र सुरक्षाका अन्य मुद्दाहरूको विषयमा समन्वय ।	समन्वय x वर्ष	४०	१५	६००	गापा मुख्यालय	१२०	१२०	१२०	१२०	१२०	६००	
३१.१.२	स्थानीय सुरक्षा ऐन, नियम र सुरक्षा रणनीतिको निर्माण र कार्यान्वयन ।	नीतिगत	१	१००	१००		१००					१००	
३१.१.३	स्थानीय प्रहरी चौकीलाई बायोमेट्रिक सेवाहरूको लागि उपकरण र सेवा पदान ।	वर्ष	५	९,०००	४५,०००		९,०००	९,०००	९,०००	९,०००	९,०००	४५,०००	
३१.१.४	सुरक्षाका प्रावधानका बारेमा 'के गर्न हुने' र 'के गर्न नहुने' विषयमा एफ.एम. रेडियोबाट नागरिकहरूलाई गापा मा सचेतना कार्यक्रम ।	प्रसारण x वर्ष	२६०	२०	५,२००		१,०४०	१,०४०	१,०४०	१,०४०	१,०४०	५,२००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति, प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	वर्ष	जम्मा	वार्ड/स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
३१.१.५	सामाजिक-वातावरणीय समृद्धिका लागि नागरिकहरूको भूमिकालाई स्पष्ट पार्ने योजना सहितको होर्डिङ बोर्डहरू रणनीतिक महत्त्वका प्रवेश बिन्दुहरूमा स्थापना र यी बोर्डहरूको मर्मत संभार ।	होर्डिङ बोर्डहरू	२०	२०	४००		२००	२००				४००	
३१.१.६	द्वन्द्व निवारण सेवाहरूलाई लाभार्थी घरघुरी सम्म पुर्‍याउन सेवाहरूलाई निरन्तरता	एकमुष्ट	१	१,५००	१,५००	सबै वडाहरू	३००	३००	३००	३००	३००	१,५००	
३१.१.७	सबै प्रकारका सुक्ष्मा तथा कसूका घटनाहरू बायोमेट्रिकमा दर्ता अभिलेख राख्नका लागि क्षमता विकास ।	तालिम	५	५००	२,५००		५००	५००	५००	५००	५००	२,५००	
३१.१.८	सुरक्षाको दृष्टिकोणले सम्वेदनशील स्थान र व्यस्त सार्वजनिक स्थलहरूमा स्मार्ट सीसीटीभीको व्यवस्था र मर्मत ।	संख्या	१०	१५०	१,५००		५००	५००	१६७	१६७	१६७	१,५००	
३१.१.९	स्थानीय विपद् व्यवस्थापन योजना तथा सरकारको निर्माण र कार्यान्वयन ।	नीतिगत	१	१५	१५		३	३	३	३	३	१५	
३१.१.१०	महिला बेचबिखन, लागू पदार्थ दुर्व्यसन जस्ता विषयहरूमा सचेतना कार्यक्रम ।	पटक	१०	७५	७५०		१५०	१५०	१५०	१५०	१५०	७५०	
३१.१.११	नागरिक सुक्षा अनुगमन कार्यक्रम	पटक	२०	२५	५००		१००	१००	१००	१००	१००	५००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
३१.२	टोल वस्तीमा प्रहरी- समुदाय साभेदारी मार्फत स्थानीय स्तरमा “प्रहरी मेरो साथी” भन्ने भावना जगाउँदै शान्ति सुरक्षा कायम गर्ने अभियानमा जनसहभागिता सुनिश्चित गर्ने ।				२०,५१५		४,१०३	४,१०३	४,१०३	४,१०३	४,१०३	२०,५१५	०.१७६
३१.२.१	जि प्र का र स्थानीय सरकारको समन्वयमा सबै वडाहरूमा अपराध सम्बन्धी सचेतनात्मक कार्यक्रम ।	कार्यक्रम	१०	५०	५००	सबै वडाहरू	१००	१००	१००	१००	१००	५००	
३१.२.२	वडाका टोल र बस्ती स्तरमा शान्ति सुरक्षा कायम गर्न सामुदायिक प्रहरीको गठन र नगर प्रहरीको व्यवस्था ।	नीतिगत	१	१५	१५		३	३	३	३	३	१५	
३१.२.३	नगर प्रहरीको व्यवस्था	संख्या वर्ष	५०	४००	२०,०००		४,०००	४,०००	४,०००	४,०००	४,०००	२०,०००	
३२.	नेतृत्व विकास												
३२.१	गामा को अन्तर-पुस्तौ दिगो विकासको भावनास्य सबल तथा प्रभावकारी नेतृत्व विकासको लागि योजना बनाउने ।				३०,४१५		६,१६३	६,०६३	६,०६३	६,०६३	६,०६३	३०,४१५	०.२६१
३२.१.१	समावेशीता, दिगो विकास र वातावरणीय संवेदनशीलताको पक्षमा समेत ध्यान दिदै नेतृत्व विकास तथा हस्तान्तरण योजना को तर्जुमा ।	योजना	१	१००	२५,१५०	गापा मुख्यालय	५,११०	५,०१०	५,०१०	५,०१०	५,०१०	२५,१५०	०.२१६
३२.१.१					१००	गापा मुख्यालय	१००					१००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
३२.१.२	नेतृत्व विकास तथा हस्तान्तरण योजना' कार्यन्वयनका लागि सरोकारवालाहरूसँग सहकार्य र योजना कार्यन्वयनका लागि जगडा कोष ।	वैठक/कोष x वर्ष	५	५,०००	२५,०००	गापा मुख्यालय	५,०००	५,०००	५,०००	५,०००	५,०००	२५,०००	
३२.१.३	गापाका मुख्य कार्यक्रमहरूमा युवाको संलग्नता ।	नीतिगत	१	५०	५०	सबै वडाहरू	१०	१०	१०	१०	१०	५०	
३२.२	गापा को समग्र विकास प्रक्रियामा युवा नेताहरूको सक्रिय भूमिका र योगदानको लागि सम्मान कार्यक्रमको आयोजना गर्ने ।				५,२६५		१,०५३	१,०५३	१,०५३	१,०५३	१,०५३	५,२६५	०.०४५
३२.२.१	युवाहरूको प्रशसनीय नेतृत्व भूमिकाका लागि कदर/सम्मान कार्यक्रमहरूको आयोजना ।	नीतिगत	१	१५	१५		३	३	३	३	३	१५	
३२.२.२	गापा बाहिर अध्ययन गर्ने युवा नेताहरूको लागि इन्टर्नशिप ।	युवा नेताहरू वर्ष	२०	२००	४,०००		८००	८००	८००	८००	८००	४,०००	
३२.२.३	नेतृत्व विकास र विगो विकाससँग सम्बन्धित राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय सम्मेलनहरूमा भाग लिन युवाहरूलाई सहयोग ।	सम्मेलन	५	२५०	१२५०		२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	१२५०	
३३.	अन्तर्राष्ट्रिय आर्थिक सम्बन्ध				२६,१००		५,२२०	५,२२०	५,२२०	५,२२०	५,२२०	२६,१००	०.२२४

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
३३.१	नेपाल स्थित आर्थिक र वृद्धनीतिक नीति तथा कार्यक्रमहरूको माध्यमद्वारा गापा को एकीकृत विकासका लागि आवश्यक अवसरहरूको खोजी गर्ने ।				२६,१००		५,२२०	५,२२०	५,२२०	५,२२०	५,२२०	२६,१००	०.२२४
३३.१.१	नेपालमा कार्यरत विदेशी कूटनीतिक र आर्थिक सम्बन्ध भएका दूतावासहरू लगायतका संस्थासँग गापा को विकास पहलका लागि राज्य र केन्द्रका सम्बन्धित मन्त्रालय र विभागहरूसँग अनुमोदन लिन समन्वय ।	समन्वय	२०	५०	१,०००		२००	२००	२००	२००	२००	१,०००	
३३.१.२	रु. १५ करोड प्रति प्रस्तावना लागतका १० वटा प्रस्तावनापत्र क्षेत्रगत कार्यक्रमका लागि तयार र यसका लागि गापाबाट १०% मिलान कोषको व्यवस्था ।	प्रस्तावनापत्र	१०	२,५००	२५,०००		५,०००	५,०००	५,०००	५,०००	५,०००	२५,०००	
३३.१.३	स्थानीय क्लब र मैसराकारी संस्थाहरूलाई विदेशी संस्थाबाट प्राप्त हुनसक्ने मोतहरूको पहुँच र खोजीको लागि सहजीकरण ।	नीतिगत	१	१००	१००		२०	२०	२०	२०	२०	१००	
३४.	निर्वाचन प्रणालीमा सुधार				३,३५०		२९०	१९०	१९०	२,४९०	१९०	३,३५०	०.०२९
३४.१	निर्वाचन आयोगसँग निर्वाचन प्रणालीको सुधारका निमित्त सहकार्य गर्ने ।				१,१५०		१७०	१७०	१७०	४७०	१७०	१,१५०	०.०१०

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
३४.१.१	प्रमुख कार्यक्रमहरू निर्वाचन पद्धतिमा सुधार गर्ने प्रदेश र केन्द्रका निर्वाचन आयोगसँग समन्वय।	समन्वय	१५	१५	२२५	गापा मुख्यालय	४५	४५	४५	४५	४५	२२५	
३४.१.२	सबै वार्डमा एकीकृत रूपमा मतदाता सूचीको अद्यावधिकीकरण।	सालाखाला x वर्ष	५	१००	५००	सबै वडाहरू	१००	१००	१००	१००	१००	५००	
३४.१.३	मतदान प्रक्रिया बारे स्थानीय नागरिकहरूको सचेतना।	घटनाहरू	१	३००	३००	सबै वडाहरू				३००		३००	
३४.१.४	आवधिक निर्वाचन सबै कार्यक्रममा सहभागिता।	सालाखाला x वर्ष	५	२५	१२५		२५	२५	२५	२५	२५	१२५	
३४.२	गापा मा चुनावको असर वातावरण र प्रभावकारी सुरक्षा व्यवस्थाका लागि राजनीतिक दल, सरोकारवाला र सुरक्षाका निकायहरूबीच समन्वय/सदभाव (Harmony) सुनिश्चित गर्ने।				२,२००		१२०	२०	२०	२,०२०	२०	२,२००	०.०१९
३४.२.१	निर्वाचन प्रक्रियामा सुरक्षाको स्थिति कायम राख्न सरोकारवाला, राजनीतिक दल र सुरक्षा संस्थाहरू बीच समन्वय।	समन्वय	१०	१०	१००		२०	२०	२०	२०	२०	१००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति / कार्यनीति		एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थल	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
	प्रमुख कार्यक्रमहरू							१	२	३	४	५		
३४.२.२	शान्तिपूर्ण चुनावका लागि राजनीतिक संस्था बीच स्थानीय तहमा आचारसंहिताको विकास र कार्यन्वयन ।		आचारसंहिता	१	१००	१००		१००					१००	
३४.२.३	एफ्.एम. रेडियो र अन्य स्टेशनहरूबाट चुनाव प्रक्रियासँग सम्बन्धित सान्दर्भिक सूचनाहरूको प्रसारण ।		प्रसारण	१००	२०	२,०००	सबै वडाहरू				२,०००		२,०००	
३५.	मानव अधिकार सम्बद्ध					१,६३०		३२६	३२६	३२६	३२६	३२६	१,६३०	०.०१४
३५.१	मानव अधिकार सम्बद्ध प्रणाली गापा मा लागु गरिने सबै कार्यक्रमहरू (Interventions) को योजना तय्युमा र कार्यन्वयन गर्ने कार्यमा अपनाउने ।					१,६३०		३२६	३२६	३२६	३२६	३२६	१,६३०	०.०१४
३५.१.१	मानव अधिकार सम्बद्ध योजनाको तय्युमा र यसको कार्यन्वयनमा तथ्यपक सूचनामा आधारित स्वतन्त्र न्याय प्रणालीका बारेमा 'न्यायीक सीमिति' का सबै सदस्यहरूको क्षमता विकास गर्ने तालिम ।		नीतिगत	१	१५	१५		३	३	३	३	३	१५	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
३५.१.२	छुनाछूत जस्ता जातीय विभेद लगायत मानव अधिकार उल्लङ्घनका सबै प्रकारका सामाजिक विभेद निर्मूल गर्न सचेतना अभियान ।	अभियान	२५	६०	१५००		३००	३००	३००	३००	३००	१५००	
३५.१.३	मानव अधिकारमा उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याउने व्यक्तिका लागि सम्मानका कार्यक्रमहरू ।	नीतिगत	१	१५	१५		३	३	३	३	३	१५	
३५.१.४	मानवाधिकार हनन सम्बन्धी घटनाहरूको न्यूनीकरण निमित्त मानवाधिकार आयोग र अन्य सम्बन्धित सरकारी नैसर्गिक निकायहरूसँग समन्वय ।	नियमित	१	१००	१००		२०	२०	२०	२०	२०	१००	
३६.	न्याय प्रणाली												
३६.१	सूचना प्रविधिमा आधारित र प्रभावकारी स्वतन्त्र न्यायिक सेवामा सबै नागरिकहरूको पहुँचको सुनिश्चितता गर्ने ।				७,३५०		१,४५८	१,४४३	१,४४३	१,५६३	१,४४३	७,३५०	०.०६३
३६.१.१	द्वन्द्व समाधान गर्न सबै वडामा 'मेलमिलाप इकाई' गठन ।	मेलमिलाप इकाई	८	१५	१२०	सबै वडाहरू				१२०		१२०	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
३६.१.२	मानव अधिकारलाई ध्यानमा राखी तथ्यपरक सूचनामा आधारित स्वतन्त्र न्याय प्रणालीका बारेमा 'न्यायीक समिति' र 'मेलमिलाप केन्द्र' का सबै सदस्यहरूको क्षमता विकास गर्न तालिम ।	नीतिगत	१	१५	१५		१५					१५	
३६.१.३	सबै नागरिकलाई निरन्तर निःशुल्क कानुनी सेवा र परामर्शमा पहुँच बढाउन गापा मा निःशुल्क कानुनी सहायता कक्षको स्थापना ।	मोटामोटी × महिना	६०	७०	४,२००		८४०	८४०	८४०	८४०	८४०	४,२००	
३६.१.४	सबै क्षेत्रका कार्यालयहरूमा उजुरी पेटिका अनिवार्य, र २४ घण्टा भित्रै गुनासोहरू सुनवाईको व्यवस्था ।	नीतिगत	१	१५	१५	सबै वडाहरू	३	३	३	३	३	१५	
३६.१.५	एफ.एम. रेडियोबाट कानुनी सचेतना सामग्री नियमित प्रसारण गर्न सरो कारवालाहरूसँग सहकार्य ।	मोटामोटी × महिना	६०	५०	३,०००	सबै वडाहरू	६००	६००	६००	६००	६००	३,०००	
३७.	सुरासन												
३७.१	गापा मा सञ्जनात्मक, नीतिगत तथा कानुनी सचेतनाहरूको निर्माण गरी सवल सुशसनको मजबुत जग बनाउने ।				३१५		१,५१७	६५२	६५२	६५२	६५२	४,१२५	०.०३५
							६३	६३	६३	६३	६३	३१५	०.००३

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
३७.१.१	विषयगत मन्त्रालय, राज्य र केन्द्रका विभागहरू, जिल्ला समन्वय समिति र नेपालको गाउँपालिकाको राष्ट्रिय महासंघ र नीति/कानूनी निर्माणसँग आवद्ध सरोकारवालाहरूसँग कार्यतालिका सहितको समन्वय संयन्त्रको व्यवस्था।	समन्वय	२०	१०	२००	गापा मुख्यालय	४०	४०	४०	४०	४०	२००	
३७.१.२	असल सुशासनका लागि निर्वाचित नेताहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्न मन्त्रालयहरू, विभागहरूसँग समन्वय।	समन्वय	१०	१०	१००	गापा मुख्यालय	२०	२०	२०	२०	२०	१००	
३७.१.३	गापा मा सञ्चालनमा रहेका सबै क्षेत्रहरूसँग सम्बन्धित ऐन, नियमहरू, कार्यनिर्देशहरू र मापदण्डहरू तयार तथा थिनीहरूको कार्यान्वयन।	नीतिगत	१	१५	१५	गापा मुख्यालय	३	३	३	३	३	१५	
३७.२	गापाका सबै क्षेत्रगत कार्यालयको सुशासन प्रणालीहरू साधनसम्पन्न र प्रविधिक बनाउने।				३,४३५		१,३७९	५१४	५१४	५१४	५१४	३,४३५	०.०२९
३७.२.१	गापाका सबै कार्यालय र संस्थामा नागरिक बडापत्र सूचित गर्ने व्यवस्था।	मोडामोटी	५०	५	२५०		२५०					२५०	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
३७.२.२	सूचना कक्षका सुविधा र सेवाहरूमा सुधार र सबै क्षेत्रहरूको भौगोलिक सूचना प्रणालीमा विकसित तथ्यांक व्यवस्थापनका लागि सूचना अधिकारीको क्षमता विकास।	उपकरण × वर्ष	५	४००	२,०००		४००	४००	४००	४००	४००	२,०००	
३७.२.३	सबै क्षेत्रगत कार्यलयको वेबसाइट बनाई अध्यवधिक गरी गापा को वेबमा आवद्ध राख्ने र नियमितरूमा विमोचन गर्ने व्यवस्था।	नीतिगत	१	१५	१५		१५					१५	
३७.२.४	गापा को मुख्यालय र वार्ड कार्यलयहरूमा डिजिटल हाजिरी अभ्यासको प्रभावकारी कार्यन्वयन।	हाजिरी वर्ष	१	६०	५४०	गापा मुख्यालय, सबै वडाहरू	१०८	१०८	१०८	१०८	१०८	५४०	
३७.२.५	सबै संस्थाका वित्तीय लेनदेनमा बाँड्ने/डिजिटल प्रणालीको व्यवस्था।	नीतिगत	१	१५	१५		३	३	३	३	३	१५	
३७.२.६	अनुप्रयोग प्रविधिबाट सबै सूचना, कार्यक्रम र कार्यको संचार/प्रसार।	नीतिगत	१	१५	१५		३	३	३	३	३	१५	
३७.२.७	नागरिक एपको प्रयोग	एपस	१	६००	६००		६००					६००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
३७.३	प्रमुख कार्यक्रमहरू समकालीन र ज्वलन्त विषय/मुद्दाहरू लाई सम्बोधन गर्न योजनाबद्ध प्राथमिकताका कार्यक्रमहरू र कार्यहरू गापा मा कार्यन्वयन गर्ने।				३७५		७५	७५	७५	७५	७५	३७५	०.००३
३७.३.१	योजना र कार्यहरूको सहभागितामूलक तथा सह कार्यन्वयनका लागि सरोकारवाला, निजी र अन्य संस्थाहरूसँग सहकार्य।	समन्वय	२५	५	१२५		२५	२५	२५	२५	२५	१२५	
३७.३.२	वार्ड स्तरीय वार्षिक योजना तर्जुमा र योजना कार्यन्वयन।	योजना तर्जुमा	५	५०	२५०		५०	५०	५०	५०	५०	२५०	
३८.	प्रशासकीय सुशासन				२,६६५		६१३	५१३	५१३	५१३	५१३	२,६६५	०.०२३
३८.१	प्रभावकारी प्रशासनिक सेवा प्रदान र आवश्यकतानुरूप सीप विकास गर्न सरकारी कर्मचारीहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने।				१,३००		३४०	२४०	२४०	२४०	२४०	१,३००	०.०११
३८.१.१	गुणस्तर प्रशासनिक सेवाको लागि कर्मचारीहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्न विषयगत मन्त्रालय र विभागहरू सँग समन्वय।	समन्वय x पटक	१०	१०	१००	गापा मुख्यालय	२०	२०	२०	२०	२०	१००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
३८.१.२	सर्कारी कर्मचारीको प्रशासनिक क्षमताको लागि आवश्यकतापूरूप सीपमूलक तालिम ।	तालिम x पटक	५	२००	१,०००	गापा मुख्यालय	२००	२००	२००	२००	२००	१,०००	
३८.१.३	कार्यसम्पादन मूल्याङ्कन अनुरूप सर्कारी कर्मचारीकोपेदोन्ती पुरष्कार र प्रोत्साहनका लागि विषयगत मन्त्रालय र विभागहरूसँग समन्वय ।	समन्वय x पटक	१०	१०	१००		२०	२०	२०	२०	२०	१००	
३८.१.४	प्रशासनिक व्यवस्थापनको लागि प्रशासनिक नीति पुस्तिका तयार ।	प्रशासनिक नीति पुस्तिका	१	१००	१००		१००					१००	
३८.२	गापा मा हुने विकासका सबै कार्य र सेवाहरू प्रति नागरिकको सबै चासो/चिन्ताहरूलाई प्रशासनिक मूलधारमा प्रवाहित गर्ने ।				१,३६५		२७३	२७३	२७३	२७३	२७३	१,३६५	०.०१२
३८.२.१	विकासका मुद्दाहरू, कार्य/क्रम/घटनामा नागरिकको संलग्नता र गुनासोहरूको विश्लेषण र गुनासो सुनुवाईको संयन्त्रबारे छलफल गर्न त्रैमासिक कार्यक्रम ।	घटना	१५	१०	१५०		३०	३०	३०	३०	३०	१५०	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
३९.१.४	गापा मा सरकारी र मैसरकारी कार्यक्रम अन्तर्गतका सबै वित्तीय स्रोतको लेनदेन सहितका सबै कार्यक्रम र कार्यहरूको पापदशिताका लागि सार्वजनिक सुनुवाई र लेखा परिक्षण ।	सार्वजनिक सुनुवाई	५	५०	२५०		५०	५०	५०	५०	५०	२५०	
३९.१.५	उजुरी भेटिका र अनलाइन उजुरी गर्नसक्ने व्यवस्था ।	नतिगत	१	१५	१५		१५					१५	
३९.१.६	भ्रष्टाचार सम्बन्धी उजुरीको शीघ्र छानबीन र कारवाहीको व्यवस्था ।	नतिगत	१	२५	२५		२५					२५	
ड.	अन्तरसम्बन्धित विषय क्षेत्र												
४०.	तथ्यांक प्रणाली				४३३,३५०		१२१,३६९	१०४,१२९	७६,८७३	६७,७२३	६३,२५६	४३३,३५०	३.७२१
४०.१	गापा मा सूचना सञ्चारको लागि अनुगमन र शिक्षण इकाईको सुदृढीकरण गर्ने ।				६४,१८०		२०,४४९	२१,४६९	९,७५३	६,४१९	६,४१९	६४,१८०	०.५५१
४०.१.१	सबै क्षेत्रगत र वडा कार्यालयको वेब साइटको निर्माण, र सबै साइटलाई गापा को वेबपेजमा आवद्ध गरी सबै सूचना, सेवा- सुविधाहरूलाई नियमितरुमा प्रसारण ।	वेबसाइट	९	१२०	१०८०		२,२१६	२,२१६	२,२१६	२,२१६	२,२१६	११,०८०	०.०९५
४०.१.१							२१६	२१६	२१६	२१६	२१६	१०८०	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति / कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड / स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
४०.१.२	प्रमुख कार्यक्रमहरू सबै सूचना, तथ्यांक, प्रगति तथा अन्य गतिविधिहरूको अद्यावधिक सूचनाहरू र नागरिकका गुनासालाई संकलन र गुनासो सुनुवाई समेतको व्यवस्था भएको मोबाइल अनुप्रयोगमा आधारित सेवाको विकास ।	निर्माण र अपडेट	५	२,०००	१०,०००		२,०००	२,०००	२,०००	२,०००	२,०००	१०,०००	
४०.२	तथ्यांक सङ्कलन, विश्लेषण, अपडेट र तथ्यांक संग्रह र संग्रहित सूचनालाई पुनर्प्राप्त र कम्प्युटर प्रणालीमा सुदृढीकरण गर्ने र सबै तथ्यांकलाई काठमाडौंको केन्द्रीय तथ्यांक विभागसँग जोड्ने ।				५३,१००		१८,२०३	१८,९५३	७,५३७	४,२०३	४,२०३	५३,१००	०.४५६
४०.२.१	सबै कृषि तथा पशु मोतहरूको नक्सा सहितको र सेवा प्रवाहबारे पूर्ण अभिलेख निर्माण तथा व्यवस्थापन ।	अभिलेख र अद्यावधिकरण	५	२५००	१२५००	सबै वडाहरू	८७५०	२५००	४१७	४१७	४१७	१२५००	
४०.२.२	भूउपयोगका सबै वर्गमा पर्ने गापाका माटो, सरकारी जग्गा र नीज जग्गाको जियोस्फरेस र नक्सा सहितको विस्तृत आधारतथ्यांक तयार (भूउपयोग) ।	आधारतथ्यांक र अद्यावधिकरण	१	१०,०००	१०,०००	सबै वडाहरू	३,३३३	३,३३३	३,३३३			१०,०००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
४०.२.३	प्रमुख कार्यक्रमहरू जनसंख्या र जनसामाजिक यकी, स्वस्थ तथा पोषण, सङ्क्रमरोगका महामारी र जोखिमस्थल, लैङ्गिक र गैरविवाह वस्तीका नक्साका विस्तृत आधारतथ्यांक तयार र यी सेवाका तथ्यांकका अध्यावधिकीकरण व्यवस्था (जनसंख्या र प्रवास, लैङ्गिक समा, र स्वास्थ्य र पोषण) ।	आधारतथ्यांक र अद्यावधिकरण	१	९,०००	९,०००	सबै वडाहरू	१,८००	६,३००	३००	३००	३००	९,०००	
४०.२.४	सबै जैविकम्रोत, जैविक विविधताका नक्साप्रयोजनका आधारमा भूखण्डीकरण आर्थिक/जियोफ्रेसमसहितको विस्तृत आधारतथ्यांक तयार र यी सामग्रीको प्रसार (वन र जैविक विविधता) ।	आधारतथ्यांक र अद्यावधिकरण	१	३,०००	३,०००		६००	२,१००	१००	१००	१००	३,०००	
४०.२.५	सबै प्रकारका जलम्रोत र यसको बहुउपयोग प्रणालीको निर्माण/संस्थापना/नक्सासहितको डाटा तयार (जलम्रोत) ।	आधारतथ्यांक र अद्यावधिकरण	१	२,०००	२,०००		४००	१४००	६७	६७	६७	२,०००	
४०.२.६	नागरिक पञ्जीकरण र जन्म, मृत्यु, विवाह, प्रवास, प्रवास आदि जस्ता गहन तथ्यांकको अङ्कीयीकरण गर्ने, र यी सूचनालाई आधार-तथ्यांकसँग लिङ्क गर्ने व्यवस्था (जनसंख्या र प्रवास) ।	नागरिक पञ्जीकरण र वर्ष	५	१२०	६००		१२०	१२०	१२०	१२०	१२०	६००	

क्र. सं.	प्रमुख रुपनीति / कार्यनीति		एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
	प्रमुख कार्यक्रमहरू	१						२	३	४	५			
४०.२.७	जोष्ठ नागरिक, अशक्त जनसंख्या, दलित, विधवा र असहाय बच्चाहरू र उनको तथ्यांक वार्षिकरूपमा अध्यावधिक कार्य सम्पादन (समाजिक संरक्षण र सुक्षा) ।		आधारतथ्यांक र वर्ष	५	२००	१,०००		२००	२००	२००	२००	१,०००		
४०.२.८	वन, पानी, ऊर्जा र स्वास्थ्य क्षेत्रहरूलाई समेटी गापा को 'शिक्षा व्यवस्थापन सूचना प्रणाली' को व्यवस्थापन र वार्षिक अध्यावधिकता (शिक्षा) ।		६:क्षेत्र र वर्ष	५	३,०००	१५०००		३,०००	३,०००	३,०००	३०००	१५,०००		
४१.	गरिबी निवारण					४२,९५०		९,९४०	८,५९०	८,९४०	८,९४०	४२,९५०	०.३६९	
४१.१	गरिबी निवारणका लागि नीति, कार्यक्रम र कार्यहरूको ढाँचा निर्माण गरी उपयुक्त वातावरण तयार पार्ने ।					३९,९५०		९,३४०	७,९९०	७,५४०	७,५४०	३९,९५०	०.३४३	
४१.१.१	'उत्पादन वृद्धि र रोजगार, गरिबी निवारणको खास आधार' भन्ने मूलमन्त्र सहित गापा को'गरिबी निवारण नीति, कार्यक्रम र कार्यहरूको ढाँचा निर्माण ।		नीति, कार्यक्रम र कार्यहरूको ढाँचा	१	२,०००	२,०००	गापा मुख्यालय	१,६००	४००			२,०००		

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
४१.१.२	सबै क्षेत्र र उपक्षेत्रहरूमा गरीबी उन्मूलनको नीति, कार्यक्रम र कार्य ढाँचाको प्रभावकारी संज्वलन गर्न सहसम्बन्धको स्थापना।	समन्वय	२०	१०	२००	गापा मुख्यालय	४०	४०	४०	४०	४०	२००	
४१.१.३	जियोरेफ्रेन्स नक्सा संहिताको गरिबीग्रस्त क्षेत्र पहिचान र प्रशासनिक प्रयोजनका निमित्त गरिबी घरधुरीको प्रमाणीकरण र परिचयपत्र प्रदान।	नक्सा र घरधुरी	१	२५०	२५०	सबै वडाहरू	२००	५०				२५०	
४१.१.४	गरिबी निवारण नीति, कार्यक्रम र कार्यहरूको ढाँचा कार्यन्वयनका लागि गरिबी उन्मूलन कोष परिचालन गरी गरिबीग्रस्त क्षेत्रमा काम गर्न संघ र प्रदेश सरोकारवालाहरू र गैरसरकारी संस्थाहरूसँग सहकार्य।	परियोजनाहरू	५	७,५००	३७,५००		७,५००	७,५००	७,५००	७,५००	७,५००	३७,५००	
४१.२	गरिब तथा विपन्न घरधुरीलाई सशर्त सहयोगको माध्यमबाट गरिबी न्यूनीकरण				३,०००		६००	६००	६००	६००	६००	३,०००	०.०२६
४१.२.१	विद्युतीय चुलोको उपयोगको प्रवर्धनको निमित्त सशर्त सहयोग।	एकमुष्ट	१	३,०००	३,०००		६००	६००	६००	६००	६००	३,०००	
४२.	मानव संसाधन विकास				१०९,७०५		२२,५९५	२८,०४५	२१,४८८	२०,९७२	१६,६०५	१०९,७०५	०.९४२

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
३८.२.२	विकासका मुद्दाहरू, समस्या र अवरोधका कारणहरू एफ.एम. रेडियो र वेबसाइटबाट प्रसारण ।	प्रसारण x पटक	६०	२०	१,२००		२४०	२४०	२४०	२४०	२४०	१,२००	
३८.२.३	नागरिक र तिनीहरूको संस्थाको चिन्ता र गुनासो समाहित गर्दै 'विकास बुलेटिन' को वार्षिक प्रकाशन ।	नतिगत	१	१५	१५		३	३	३	३	३	१५	
३९.	भ्रष्टाचार निवारण				२,१४०		१,६६०	१२०	१२०	१२०	१२०	२,१४०	०.०१८
३९.१	गापा मा सबै प्रकारका भ्रष्टाचारको विरुद्ध शून्य-सहिष्णुता' को सिद्धान्त अवलम्बन गर्ने ।				२,१४०		१,६६०	१२०	१२०	१२०	१२०	२,१४०	०.०१८
३९.१.१	भ्रष्टाचार निवारण सम्बन्धी पहलकदमीका लागि संघ र प्रदेशका सबै सम्बद्ध संस्थाहरू बीच समन्वय र सहकार्य ।	समन्वय	२०	१०	२००	सबै वडाहरू	४०	४०	४०	४०	४०	२००	
३९.१.२	भ्रष्टाचारका प्रमाणहरू सहितका सूचनाहरूको संकलन र सो लाई राज्य र केन्द्रका सम्बन्धित भ्रष्टाचार निरोधक निकायहरूमा समर्पण ।	सालाखाला	१०	१५	१५०	सबै वडाहरू	३०	३०	३०	३०	३०	१५०	
३९.१.३	गापमा 'अनलाइन खरीद र भुक्तानी' प्रणालीको सुरुवात ।	सालाखाला	१	१,५००	१,५००		१,५००					१,५००	

मोदी गाउँपालिकाको प्रथम पञ्चवर्षीय विकास योजना

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति / कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड / स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
४२.१	गामा को वातावरणीय स्थिरता र आर्थिक समृद्धिमा केन्द्रित लिंगो विकासका लागि प्रभावकारी मानव संसाधन विकास संयन्त्रको स्थापना गर्ने ।				१०,६००		२,२००	२,१००	२,१००	२,१००	२,१००	१०,६००	०.०९१
४२.१.१	गामा को सामाजिक-पारिस्थितिकीय समृद्धिका निमित्त गामा को मानव संसाधन विकास नीतिको ढाँचा निर्माण र यस नीतिको कार्यान्वयन ।	मानव संसाधन विकास नीतिको ढाँचा	१	१००	१००	गामा मुख्यालय	१००						
४२.१.२	गामा मा अनुगमन र मूल्याङ्कन व्यवस्था सहितको मानव संसाधन विकास कक्षको स्थापना ।	इकाई र वर्ष	५	२,०००	१०,०००	गामा मुख्यालय	२,०००	२,०००	२,०००	२,०००	२,०००	१०,०००	
४२.१.३	सबै क्षेत्रगत कार्यालयहरू र गैरसरकारी क्षेत्रहरूको क्षमता विकासका कार्यक्रमहरू र कार्यहरूको लागि आवश्यकता पहिचान मूल्याङ्कन ।	मूल्याङ्कन	५	१००	५००		१००	१००	१००	१००	१००	५००	
४२.२	प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन, व्यापार, वाणिज्य र आपूर्तिसँग आवद्ध उद्यमशील योजना इत्यादिका लागि नागरिक र उनीहरूको समन्वय, किसान समूह, युवा र तिनका समूह, महिला र उनीहरूको समूहको क्षमता विकास गर्ने ।												
					४,५००		७००	१,०३३	१,०३३	७००	१,०३३	४,५००	०.०३९

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
४२.२.१	अगुवा कृषकलाई तुलनात्मक लाभ एवम् उच्च मूल्य 'कृषि बाली तथा पशु विकासको' व्यवसायिक योजना' बनाउन तालिम र योजना कार्यान्वयन गर्न तालिम (कृषि विकास) ।	अगुवा कृषक	२००	२०	१,०००			३३३	३३३		३३३	१,०००	
४२.२.२	एकीकृत जलस्रोत व्यवस्थापनका लागि 'जल व्यवस्थापन योजना' बनाउन जल उपभोक्ता समूहलाई तालिम (जलस्रोत) ।	तालिम/स्किम	५	२००	१,०००		२००	२००	२००	२००	२००	१,०००	
४२.२.३	वन्यजन्तुको अवैध शिकार, छाडा वस्तु बरिचन र अवैध रूख काट्ने जस्ता गतिविधि रोक्न जनचेतना कार्यक्रम (वन र जैविक विविधता) ।	जनचेतना	१०	२५०	२,५००	सबै वडाहरू	५००	५००	५००	५००	५००	२,५००	
४२.३	वन र जैविक विविधताको हैसियत बढाउन र जैविक विविधताको वैज्ञानिक व्यवस्थापनको लागि सावउमहरूलाई प्रशिक्षण सरोकारवालाहरूसँग सहकार्य				२४,७००		३,५००	७,२५०	४,४५०	६,१००	३,४००	२४,७००	०.२१२
४२.३.१	वन र जैविक विविधताको हैसियत बढाउन वन्यजन्तु संहितको समुदायिक वन र जैव विविधताको वैज्ञानिक व्यवस्थापनको लागि सावउम हरूलाई प्रशिक्षण (वन र जैविक विविधता) ।	व्यक्ति	१६०	२०	३,२००		६४०	६४०	६४०	६४०	६४०	३,२००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति / कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
४२.३.२	वनजन्तु संहितको जैविक विविधता तथा वनको वैज्ञानिक व्यवस्थापनमा युवाको बदलो भूमिकाको लागि ४० जना युवालाई प्रशिक्षण (वन र जैविक विविधता र युवा विकास) ।	व्यक्ति	४०	२०	८००		१६०	१६०	१६०	१६०	१६०	८००	
४२.३.३	सावउस लाई सिल्बिकल्वर र व्यवस्थापन प्रशिक्षण, र सामग्री सहयोग (वन र जैविक विविधता) ।	प्रशिक्षण/ सामग्री	५	८००	४,०००	सबै वडाहरू	८००	८००	८००	८००	८००	४,०००	
४२.३.४	गाउँको एकीकृत व्यवस्थापन गर्न गाउँलेलाई तालिम र गाउँवेद्वारा सञ्चालित गाउँ व्यवस्थापन समितिको गठन (पर्यटन) ।	तालिम	२	१००	२००		१००	१००				२००	
४२.३.५	प्रकृतिक-सांस्कृतिक-पर्यटनको लागि होमस्टे सुविधाका लागि प्रशिक्षण र अवलोकन भ्रमण (पर्यटन) ।	अवलोकन भ्रमण	२	१,५००	३,०००			१,५००		१,५००		३,०००	
४२.३.६	सम्भावित पर्यटनस्थलहरूमा खाना पकाउने र लज व्यवस्थापन गर्न, र होटल लजको व्यवसायिक योजना बनाउन तालिम (पर्यटन) ।	तालिम × २० जना	२	१,२००	२,४००			१,२००		१,२००		२,४००	
४२.३.७	कार्य योजना र सञ्चालन निर्देशिका सहितको ग्रामीण संग्रहालय सञ्चालन गर्न १० जनालाई प्रशिक्षण (पर्यटन) ।	तालिम	२	४५०	९००			४५०	४५०			९००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति / कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड / स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
४२.३.८	प्रमुख कार्यक्रमहरू पर्यटन प्रवर्द्धनको लागि पंचासे र हम्पाल क्षेत्र समिति व्यवस्थापनका लागि प्रशिक्षण (पर्यटन) । सबै वार्डका सामाजिक र आर्थिकरूपमा गरिब महिला सदस्यहरूको महिला समूहको संस्थागत विकासका लागि तालिम (संस्था संज्वलन, वचत/ऋण, हिसाब किताब व्यवस्था इ.) मार्फत क्षमता अभिवृद्धि ((लैङ्गिक समानता र महिला सशक्तिकरण)) ।	तालिम, अवलोकन भ्रमण	२	६००	१२००			६००	६००			१,२००	
४२.३.९		१५ महिला समूह × ३ तालिम × वर्ष	४५	२००	९,०००		१,८००	३,८००	१,८००	१,८००	१,८००	९,०००	
४२.४	साना-गरिब किसान र महिलाहरूको खाद्य सुरक्षा र पोषणको लागि सब्जी/पशु उत्पादनको आपूर्ति बढाउन र थप आयदानीको लागि अतिरिक्त आपूर्ति बढाउन क्षमता अभिवृद्धि गर्ने (आपूर्ति) । डाले/भई घाँस खेती र जैविकमल व्यवस्थापनलाई बाढा पालनसँग एकीकृत गरी गापालाई कृषकको आकर्षक स्थलकोरूपमा पहिचान दिन घरघुरी/ किसानहरूलाई प्रशिक्षण (आपूर्ति) ।				१०,२५०		१,२५०	३,२५०	३,२५०	१,२५०	१,२५०	१०,२५०	०.०८८
४२.४.१		तालिम × कृषक संत या	५००	१०	५,०००		१,०००	१,०००	१,०००	१,०००	१,०००	५,०००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
४२.४.२	प्रमुख कार्यक्रमहरू बाख्रा र सँगुराको उद्यम- व्यवसायका लागि प्रशिक्षण र अध्ययन भ्रमण, र पुनर्तज्जिव कार्यक्रम (उद्योग) ।	घटना	५	२५०	१,२५०		२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	१,२५०	
४२.४.३	डाढो/भुईँ घाँस खेती र जैविकमल व्यवस्थापनलाई सँगुरा पालनसँग एकीकृत गरी गाभालाई कृषकको आर्कषक स्थलकोरूपमा पहिचान दिन घरधुरी/किसानहरूलाई प्रशिक्षण (आपूर्ति) ।	तालिम × कृषक संख्या	५०	५०	२,५००			१,२५०	१,२५०			२,५००	
४२.४.४	डाढो/भुईँ घाँस खेती र जैविकमल व्यवस्थापनलाई कुबुवा पालनसँग एकीकृत गरी गाभालाई कृषकको आर्कषक स्थलकोरूपमा पहिचान दिन घरधुरी/किसानहरूलाई प्रशिक्षण (आपूर्ति) ।	तालिम × कृषक संख्या	१०	१५०	१,५००			७५०	७५०			१,५००	
४२.५	वर्षाको पानी सङ्कलन प्रविधिलाई एकीकृत गर्नु घरधुरी/किसानहरूलाई प्रशिक्षण ।				१२,०००		३,५००	१,०००	२,५००	२,५००	२,५००	१२,०००	०.१०३

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
४२.५.१	तत्कारीको टोल खेतीलाई वर्षाको पानी सञ्चालन प्रविधिसँग एकीकृत गरी गापालाई कृषकको आकर्षक स्थलकोरुमा नेपाल मे पहिचान दिन घरघुरी/ किसानहरूलाई प्रशिक्षण (आपूर्ति) ।	तालिम	४	५००	२,०००		१,०००	१,०००				२,०००	
४२.५.२	न्यून खाद्य सुरक्षा भएका साना किसानलाई सौर्य-सिमसिमे सिंचाई प्रणालीका मर्मत गरी सिंचाइको स्किमबाट थप आय बढाउन सिप विकासको तालिम (सिंचाई) ।	कृषक	२००	५०	१०,०००		२,५००	२,५००	२,५००	२,५००		१०,०००	
४२.६	युवा संज्वालित साना व्यवसाय सामाजिक-पारि स्थितिकीय समृद्धिको जग हो भन्ने मान्यताका आधारमा विभिन्न विषयगत क्षेत्रमा प्राविधिक र व्यावसायिक सीपहरूको लागि युवाहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने (युवा विकास) ।				३२,७३०		१,२४०	१,२४०	५,७५०	४,१५०	२,१५०	३२,७३०	०.२८१
४२.६.१	युवा किसानद्वारा संज्वालित ग्रामीणस्तरीय बहुउद्देशीय कृषि नर्सरीहरूमा फलफूल, तत्कारी, डालेरोम र खुका प्रजातिहरूका लागि युवा उद्यमीलाई प्रशिक्षण ।	नर्सरी	८	५०	४००		८०	८०	८०	८०	८०	४००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
४२.६.२	प्रमुख कार्यन्वयनहरू उच्च तुलनात्मक लाभको भौगोलिक क्षेत्रहरूमा युवालाई किसानको रूपमा उदयीमान गराउन उनीहरूलाई व्यापार योजनाहरू बनाउन र कार्यान्वयन गर्न प्रशिक्षण।	युवा	४०	१५	६००		६००					६००	
४२.६.३	१०० जना कृषकहरूलाई कृषि-पशु (Agro-vet) विकासका सेवाका लागि व्यावसायिक योजना लागु गर्न प्रशिक्षण।	व्यक्ति	१००	१०	१,०००		५००		५००			१,०००	
४२.६.४	कृषि-पशु विकासका सेवा र व्यावसायिक योजना बनाउन युवा किसानलाई प्रशिक्षण।	व्यवसायिक स्किम	२४	२५	६००		३००		३००			६००	
४२.६.५	स्थानीय प्राविधिक तयार पार्न कृषि तथा पशु विज्ञान अध्ययनको लागि स्थानीय विद्यार्थीलाई सहयोग।	व्यक्ति	१६	३५०	५,६००		१,१२०	१,१२०	१,१२०	१,१२०	१,१२०	५,६००	
४२.६.६	१० जना युवालाई खानेपानी मिस्ट्री र अन्य सीपहरूको लागि तालिम।	व्यक्ति	१६	१५०	२,४००		१,२००	१,२००				२,४००	
४२.६.७	१५ जना युवाहरूलाई औषधि पसल सञ्चालन गर्न तालिम (स्वास्थ्य र पोषण)।	व्यक्ति	१६	३०	४८०		२४०	२४०				४८०	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति/ कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
४२.६.८	बाखा र सैगुको उद्यम- व्यवसायका लागि ७० जनालाई प्रशिक्षण र अध्ययन भ्रमण, र पुनर्तर्जिकिए कार्यक्रममा युवाको संलग्नता (उद्योग) ।	व्यक्ति	१००	२५	२५००		१२५०	१२५०				२,५००	
४२.६.९	खाना पकाउने र लज व्यवस्थापनको प्रशिक्षणमा १० जना युवाको संलग्नता (फर्पटन र युवा विकास) ।	व्यक्ति	२५	८०	२,०००		१,०००	१,०००				२,०००	
४२.६.१०	संस्कृति संरक्षणका लागि संस्थागत विकास गर्ने युवा क्लबहरूलाई तालिम (फर्पटन र युवा विकास) ।	तालिम x वर्ष	८	३००	२,४००		१,२००	१,२००				२,४००	
४२.६.११	महिला र गरिब सहितका १७५ जना युवाहरूलाई व्यवसायिक/सीप र उनीहरूको व्यवसायिक योजनाहरू बनाउन तालिम (मानव संसाधन विकास) ।	व्यक्ति	१७५	५०	८,७५०		१,७५०	१,७५०	१,७५०	१,७५०	१,७५०	८,७५०	
४२.६.१२	हाउस वाइरिङ्ग र विद्युतीय उपकरणहरू, सौर्य र वायोथ्यास उपकरणहरू आदि जस्ता चीजहरूको मर्मत र सम्भारको निमित्त युवाहरूलाई तालिम (उर्जा) ।	व्यक्ति	४०	१५०	६,०००			२,०००	२,०००			६,०००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
४२.७	प्रमुख कार्यक्रमहरू गामा मा सुरक्षित प्रजनन स्वास्थ्य, परिवार नियोजन र सुरक्षित मातृत्व जस्ता अधिकार प्रदत्त प्रजनन सेवाहरूको सुनिश्चिताका क्षमता अभिवृद्धि गर्ने।				९,५२५		१,१२५	२,४९२	१,३२५	२,२९२	२,२९२	९,५२५	०.०८२
४२.७.१	एबुलेन्स सेवाको व्यवस्थापनका लागि क्षमता विकास गर्न प्रशिक्षण (मानव संसाधन विकास)।	व्यक्ति × पटक	४	१००	४००			२००	२००			४००	
४२.७.२	सुईनीका लागि सीप विकास तालिम र प्राथमिक उपचारका सामग्रीहरू (Medical kit) प्रदान (स्वास्थ्य र पोषण)।	TBA × वर्ष	२२५	२५	५,६२५		१,१२५	१,१२५	१,१२५	१,१२५	१,१२५	५,६२५	
४२.७.३	उदयीमान नयाँ प्रविधि र नविन अभ्यासहरूलाई मध्यतजर गरी खानेपानी आपूर्ति र सरसफाईका स्क्रिमहरूको योजना, विकास र व्यवस्थापन प्रभावकारी बनाउन सदस्यहरूलाई तालिम (खानेपानी र सरसफाई)।	तालिम	५	५००	२,५००			८३३		८३३	८३३	२,५००	
४२.७.४	योजनाहरूको सञ्चालन र मर्मत सभारका लागि प्रशिक्षण (खानेपानी र सरसफाई)	मर्मत × वर्ष	५	२००	१,०००			३३३		३३३	३३३	१,०००	
४२.८	गामका कर्मचारी, नेता र अन्यहरूको सुशासन र ज्ञान व्यवस्थापन प्रणालीबारे क्षमता अभिवृद्धि गर्ने।						१,०८०	१,०८०	१,०८०	१,०८०	१,०८०	५,४००	०.०४६

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
४२.८.१	सबै विषयात क्षेत्रहरूको भौगोलिक सूचना प्रणालीमा विकसित तथ्यांक उत्पादन, संग्रह र पुनर्प्राप्त र प्रचार प्रसार गर्न सूचना अधिकृतको क्षमता विकास (सुशासन) ।	तालिम x वर्ष	५	२००	१,०००		२००	२००	२००	२००	२००	१,०००	
४२.८.२	सबै प्रकारका सुरक्षा तथा कसूरका घटनाहरू बायोमेट्रिकमा दर्ता अभिलेख राख्नका लागि क्षमता विकास (शान्ति र सुरक्षा) ।	तालिम x वर्ष	५	२००	१,०००		२००	२००	२००	२००	२००	१,०००	
४२.८.३	मानव अधिकार सम्बद्ध योजनाको तर्जुमा र यसको कार्यन्वयनलाई ध्यानमा राखी तथ्यपरक सूचनामा आधारित स्वतन्त्र न्याय प्रणालीका बारेमा 'न्यायिक समिति' का सबै सदस्यहरूको क्षमता विकास गर्न तालिम (नव अकार र न्याय प्रणाली) ।	तालिम x वर्ष	३	३००	९००		१८०	१८०	१८०	१८०	१८०	९००	
४२.८.४	'जनसंख्या कार्यक्रम र कार्यको ढाँचा' कार्यान्वयन गर्न र तथ्यांक सङ्कलन, विश्लेषण र अभिलेखीकरण इ. समेतका प्रगतिहरूको अनुगमनका लागि गापाका 'सामाजिक विकास समिति' का सदस्यहरूलाई प्रशिक्षण (मानव संसाधन विकास) ।	तालिम	५	२००	१,०००		२००	२००	२००	२००	२००	१,०००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
४२.८.५	प्रमुख कार्यक्रमहरू शिक्षकहरूलाई गुणस्तर शिक्षाका लागि नयाँ प्रविधिको प्रयोग र शिक्षाका समकालीन मुद्दा/ विषयहरू सहितको प्रशिक्षण (शिक्षा)	तालिम x वर्ष	३	५००	१५००		३००	३००	३००	३००	३००	१५००	
४३.	अनुसन्धान तथा विकास				५३,३००		३३,७००	७,३५०	६,७५०	२,७५०	२,७५०	५३,३००	०.४५८
४३.१	गामा को दिगो विकासका लागि अनुसन्धानात्मक र विषयगत क्षेत्रका झोटको एकिकृत कार्यक्रमको कार्यन्वयनबाट झोटको उत्पादकत्व बढाउने।				५३,३००		३३,७००	७,३५०	६,७५०	२,७५०	२,७५०	५३,३००	०.४५८
४३.१.१	भौगोलिक क्षेत्रमा तुलनात्मक लाभ एवम् उच्च मूल्य कृषि बाली तथा पशु उत्पादन हुनसक्ने बस्तुहरूलाई कृषिवनसँग एकिकृत गर्दै कृषि सहकारीको व्यवस्थापनबाट व्यवसायीकरण गर्न सम्भाव्यता अध्ययन (कृषि विकास)।	अध्ययन	१	२,५००	२,५००		२,०००	५००				२,५००	
४३.१.२	गामाका क्षेत्रमा सौर्य पम्प द्वारा सिमसिमे सिंचाई र यस प्रविधिको दिगो व्यवस्थापनबारे सम्भाव्यता अध्ययन (सिंचाई)।	अध्ययन	१	२,०००	२,०००		२,०००					२,०००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति/ कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
४३.१.३	प्रमुख कार्यक्रमहरू राष्ट्रिय भू-उपयोग नितीको मर्मअनुसार मोदी गापाका सबै वार्डहरूको भू-प्रणाली र भू-क्षमताका लागि माटोको सर्वेक्षण र जोखिम मूल्याङ्कन अघ्यपन (भू व्यवस्थापन)	सर्भे नक्सा	१	८,०००	८,०००		६४००	१६००				८,०००	
४३.१.४	गापाका सबै घरधुरी र जग्गाको जियोफिफरेन्स संहितको नापी गर्ने र यसको लागत कम्प्युटरमा अध्यावधिक राख्ने (भू व्यवस्थापन) ।	नापी नक्सा	१	४,०००	४०००	सबै वडाहरू	३२००	८००				४,०००	
४३.१.५	प्रयोजन विहिन अवस्थाका सबै जग्गाको लागतसूची तयार र सो लाई जग्गाविहिन/मुकुम्वासीहरूलाई वितरण (भू व्यवस्थापन) ।	पार्श्वचित्र	१	५००	५००		५००					५००	
४३.१.६	सबै सराकावालाहरूको जग्गा/सम्पतिको एकीकृत मूल्याङ्कन (भू व्यवस्थापन) ।	पार्श्वचित्र	१	५००	५००		५००					५००	
४३.१.७	वेसी स्तरीय जल र जैविक विविधताबारे अनुसंधान गर्न अनुसंधान अनुदानका लागि विश्वविद्यालयसँग सम्झौता (जलस्रोत) ।	अनुसंधान	५	१,०००	५,०००			१,२५०	१,२५०	१,२५०	१,२५०	५,०००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति / कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड / स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
४३.१.८	प्रमुख कार्यक्रमहरू पहिरो र नदी काटान र अन्य सम्भाव्य जोखिम क्षेत्रहरू सहितको मौसम परिवर्तन अनुकूलन र विपद्को जोखिम न्यूनीकरण मूल्याङ्कन गरिएको जोखिमस्थलको नक्साङ्कन (वातावरण, जलावायु परिवर्तन र प्रकोप न्यूनीकरण, र जलस्रोत)।	जोखिमस्थलको नक्सा	१	२,०००	२,०००				२,०००			२,०००	
४३.१.९	इन्टरशिप र अनुसन्धानहरू मार्फत वन र वन्यजन्तुहरूको वैज्ञानिक व्यवस्थापनका लागि विश्वविद्यालयसँग समन्वयता (वन र जैविक विविधता)।	अनुसन्धान	१	७,५००	७,५००		१,५००	१,५००	१,५००	१,५००	१,५००	७,५००	
४३.१.१०	महत्त्व र वन्यस्रोतको (जैविक विविधता र वन्यजन्तु) परिमाण सहितको वृत्तिचित्र तयार (वन र जैविक विविधता)।	वृत्तिचित्र	१	५,०००	५,०००		५,०००					५,०००	
४३.१.११	जैव-सम्भाव्यता र स्थानीय ज्ञान, सीप र अभ्यासहरू, स्थानीय संस्कृति, प्रणाली र समुदायको सम्पत्ती-अधिकार को पंजीकरण (वन र जैविक विविधता)।	रजिष्टर	१	२,०००	२,०००				२,०००			२,०००	
४३.१.१२	गापा मा खनिज उत्खननका लागि सर्वेक्षण (खनिज स्रोत)।	अध्ययन	१	६,०००	६,०००		४,८००	१,२००				६,०००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति / कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
४३.१.१३	प्रमुख कार्यक्रमहरू एकोकृत पशुजन्य मोतमा आधारित उद्यमहरू (बाख्रा र सँगुर) र पशुको चाराको लागि कारखाना स्थापना गर्न सम्भाव्यता अध्ययन (उद्योग) ।	अध्ययन	१	७००	७००		७००					७००	
४३.१.१४	दिगो काष्ठ बाली र काठ कारखानाको स्थापनाको लागि सम्भाव्यता अध्ययन ।	अध्ययन	१	१,५००	१,५००	गापा मुख्यालय	१,५००					१,५००	
४३.१.१५	गापा मा बोटलमा पेय पानी र आलु चिपको कारखाना स्थापना गरी निर्यात गर्न सम्भाव्यता अध्ययन (उद्योग) ।	अध्ययन	१	२,५००	२,५००		२,५००					२,५००	
४३.१.१६	सङ्कलन र विस्तार केन्द्रहरू र नियोजन्य वस्तुहरूको व्यवसायिक योजनाहरूको लागि सम्भाव्यता अध्ययन (वाणिज्य) ।	सम्भाव्यता अध्ययन	१	२,५००	२,५००		२,५००					२,५००	
४३.१.१७	गापाका सबै वार्डहरूमा निरक्षर व्यक्ति भएका स्थानहरूको पहिचान (शिक्षा) ।	मूल्याङ्कन	१	१००	१००		१००					१००	
४३.१.१८	उच्च तुलनात्मक भूगोल भएको स्थानमा एक कृषि-पशु व्यावहारिक शिक्षा स्थापना गर्न र विद्यालयहरू मध्ये एक उत्कृष्ट विद्यालयलाई उच्च तथा गुणस्तर शिक्षाका लागि प्रवर्द्धन गर्न मूल्याङ्कन अध्ययन ... (शिक्षा) ।	अध्ययन	२	५००	१,०००		५००	५००				१,०००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
४४.	वातावरण, जलवायु तथा प्रकोप				१६३,२१५		३४,७१५	३८,९७५	३०,७४२	२९,४४२	२९,३४२	१६३,२१५	१.४०२
४४.१	पूर्वाधार र औद्योगिक विकासका आयोजनाहरूबाट वातावरणमा पर्ने नकारात्मक प्रभावहरूलाई न्यूनीकरण गर्ने स्थानीय संयन्त्रको स्थापना गर्ने ।				३३,१५०		१,४३०	७,९३०	७,९३०	७,९३०	७,९३०	३३,१५०	०.२८५
४४.१.१	वातावरण, मौसम परिवर्तन र विपद् व्यवस्थापनको नीति, कार्यक्रम र कार्यको ढाँचा निर्माण कार्य ।	नीति, कार्यक्रम र कार्यको ढाँचा	१	१,०००	१,०००	गापा मुख्यालय	१,०००					१,०००	
४४.१.२	वातावरणीय र हरित विकासको कार्यक्रमहरूको अवधारणा सबै प्रकाशका विकास परियोजनाहरूमा समावेशीकरण ।	समन्वय x पटक	३०	५	१५०		३०	३०	३०	३०	३०	१५०	
४४.१.३	गापाका सबै विकास परियोजनाहरूमा आई.ई.ई. ई.आई.ए. जस्ता सबै वातावरणीय मापदण्डहरूको कार्यान्वयन ।	अनुगमन x पटक	२००	१०	२,०००		४००	४००	४००	४००	४००	२,०००	
४४.१.४	हरित परियोजनाहरूको कार्यान्वयन गर्ने सोकावालाहरू र मौसमकारी संस्थाहरूसँग सहकार्य ।	परियोजनाहरू	१०	३,०००	३०,०००			७,५००	७,५००	७,५००	७,५००	३०,०००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति / कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड / स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
४४.२	प्रमुख कार्यक्रमहरू गामा मा 'शून्य ठोस फोहोर' को सिद्धान्त अन्तर्गत ठोस फोहोर व्यवस्थापनको थालनी गर्ने।				१२,४००		१,०४०	४,९४०	३,०४०	१,७४०	१,६४०	१२,४००	०.१०६
४४.२.१	'शून्य ठोस फोहोर' को सिद्धान्त सबै विद्यालयहरूका पाठ्यक्रममा र कार्यालयहरूमा समावेश गर्ने कार्य।	पाठ्यक्रम / सहिता x वर्ष	१	२००	२००		२००					२००	
४४.२.२	सबै विद्यालय, कार्यालय, र गाउँ-बजार केन्द्रहरूको मूल्यांकन 'शून्य ठोस फोहोर' को आधारमा र सबै घरहरूको मूल्यांकन अनिवार्य शौचालयको आधारमा जाँचसूची प्रमाणिकरण गरेर मात्र सरकारी अनुदान दिने व्यवस्था।	अनुगमन	२०	१०	२००		४०	४०	४०	४०	४०	२००	
४४.२.३	पानीको स्रोत, वन, बजार केन्द्र, स्कूल र कार्यालयहरू जस्ता सार्वजनिक स्थान र संवेदनशील वातावरणीय क्षेत्रहरूमा प्रदूषण र ठोस फोहोर व्यवस्थापनका लागि 'साइन पोस्ट' राख्ने व्यवस्था।	साइन पोस्ट	२००	१०	२,०००			५००	५००	५००	५००	२,०००	
४४.२.४	कुहिने र नकुहिने फोहर अलग अलग जम्मा गर्न हरेक घर तथा प्रतिष्ठानमा कन्टेनरको व्यवस्थाको निमित्त सहभागितात्मक सहयोग।	संख्या	२,०००	०.५	१,०००		२००	२००	१००	३००	२००	१,०००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
४४.२.५	‘ठोस फोहर’ रहित गापा बनाउन उल्लेख्य योगदान पुर्‍याउने विद्यालय, कार्यालय र गाउँहरूलाई सम्मान तथा पुरस्कार।	पुरस्कार × वर्ष	१५	१५०	२२५०		४५०	४५०	४५०	४५०	४५०	२२५०	
४४.२.६	ठोस फोहोर व्यवस्थापनको लागि सेवेतना अभियान।	अभियान × पटक × वर्ष	१५	५०	७५०		१५०	१५०	१५०	१५०	१५०	७५०	
४४.२.७	अस्पतालजन्य फोहरको विशेष व्यवस्थापन	व्यवस्थापन	१	६,०००	६,०००			३,६००	१,८००	३००	३००	६,०००	
४४.३	बहिष्करण (Refuse), पुनर्प्रयोग (Reuse) र पुनर्स्थापना (Recycle) जस्ता व्यवहारिक सिद्धान्तहरू लागु गर्दै गापा मा ठोस फोहोर स्रोतहरूको परिचालन गर्ने।				३९,०००		११,६००	११,६००	५,२६७	५,२६७	५,२६७	३९,०००	०.३५
४४.३.१	सबै विद्यालय, कार्यालय, बजार केन्द्रहरू र प्रमुख बस्ती क्षेत्रबाट फोहर सङ्कलन गर्ने कन्टेनर राख्ने कामको शुक्तात गर्न मैसराकारी संस्था र सामुदायिक सङ्गठनहरूको परिचालन।	× परियोजना × वर्ष	४०	५००	२०,०००		४०००	४०००	४०००	४०००	४०००	२०,०००	
४४.३.२	व्यावसायिक समूहहरूको परिचालन गरी फोहोर स्रोतहरूलाई छुट्याउन, पुनर्प्रयोग गर्न प्रत्येक वार्डमा ठोस फोहोर सङ्कलन केन्द्रको स्थापना।	फोहोर सङ्कलन केन्द्र	८	२,०००	१६,०००		६,४००	६,४००	१,०६७	१,०६७	१,०६७	१६,०००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
४४.३.३	टोल र फिस्टक, बोटल र काजका प्याकिङ्ग बाकसहरूलाई 'मिति योजना' मार्फत पुनर्स्थापना र ठोस फोहोरमा कटौती गर्ने कार्यको शुरुवात।	मोटामोटी x पटक	८	३००	२,४००		९६०	९६०	९६०	९६०	९६०	२,४००	
४४.३.४	जथाभावी ठोस फोहोर गर्नेलाई कानूनी प्रावधान अनुरूप दण्ड सजायको व्यवस्था कार्यान्वयन।	अनुगमन x पटक x वर्ष	४०	१'५	६००		२४०	२४०	४०	४०	४०	६००	
४४.४	मौसम परिवर्तन र विपद्को जोखिम न्यूनीकरण का मुद्दाले सम्बोधन गर्न गापा मा संस्थागत संयन्त्र स्थापना गर्ने।				३३,८६५		११,६८५	५,५४५	५,५४५	५,५४५	५,५४५	३३,८६५	०.२९१
४४.४.१	विशेष भूमिका, जिम्मेवारी र जलवायु अनुकूलनको राष्ट्रिय कार्यक्रम ल्याउने गर्न आवश्यक रकम सहितको गापाको मूख्यालयमा र प्रत्येक वार्डमा विपद् व्यवस्थापन समितिको गठन।	CCA/DDDR x वर्ष	४०	२५०	१०,०००		२,०००	२,०००	२,०००	२,०००	२,०००	१०,०००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति/कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
४४.४.२	प्रत्येक वार्डका पोखो र नदी काटान, र अन्य सम्भावित जोखिम स्थल सहितको मौसम परिवर्तनअनुकूलनविपद्को जोखिम न्यूनीकरणका लागि जोखिम स्थलहरूको नक्शाङ्कन (अनुसंधान र विकास, र जलस्रोत) ।	नीतिगत	१	२५	२५		५	५	५	५	५	२५	
४४.४.३	गाउँमा मौसम परिवर्तन र विपद्को जोखिम न्यूनीकरण गर्न विशेष भूमिका र जिम्मेवारी सहितको ग्रामीण स्तरीय समिति प्रत्येक वार्डमा गठन ।	समिति	८	५	४०		४०					४०	
४४.४.४	प्रत्येक समितिको लागि विपद्को जोखिम न्यूनीकरण आपतकालिन कोषको स्थापना ।	DRR आपतकालिन कोष × वर्ष	५	३,०००	१५,०००		३,०००	३,०००	३,०००	३,०००	३,०००	१५,०००	
४४.४.५	विद्यमान उद्धार भवनमा भण्डा, अन्य बन्दोबस्तीका सामग्रीहरू र सुविधाहरूमा सुधार ।	सामग्री × वर्ष	५	३००	१५००		३००	३००	३००	३००	३००	१५००	
४४.४.६	प्रत्येक वार्डका प्रमुख विद्यालयहरूमा वातावरणीय अनुगमन केन्द्रको स्थापना, र विशेष निर्देशिका सहित वातावरणीय तथ्यांक सङ्कलन गर्ने शिक्षक र विद्यार्थीहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने व्यवस्था ।	वातावरणीय केन्द्र	८	६००	४८००		३८४०	२४०	२४०	२४०	२४०	४८००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
४४.४.७	मोबाइल एप्स र एफ.एम. रेडियो स्टेशनहरूबाट नियमित रूपमा विपद् जोखिम न्यूनीकरणबारे सूचना/सामग्री प्रसारण ।	मोडामोटी	१	२,५००	२,५००		२,५००					२,५००	
४४.५	गापा मा वातावरण, मौसम परिवर्तन प्रभाव र विपद्बाट जोखिम न्यूनीकरण गर्न स्थानीय समुदायमा व्यापक जनचेतना बढाउने ।				४४,८००		८,९६०	८,९६०	८,९६०	८,९६०		४४,८००	०.३८५
४४.५.१	प्रत्येक वार्डमा स्कूलबाट कक्षुरीसम्म वातावरण, मौसम परिवर्तनको प्रभाव र विपद्को जोखिम न्यूनीकरण जनचेतना अभियान ।	अभियान x पटक x वर्ष	१६	५०	८००		१६०	१६०	१६०	१६०	१६०	८००	
४४.५.२	वातावरण, सिमसार, जैविक विविधता, मौसम परिवर्तन र विपद्सँग सबै प्रमुख विश्व दिवसहरू मनाउने निरन्तर व्यवस्था ।	पटक x वर्ष	३०	५०	१,५००		३००	३००	३००	३००	३००	१,५००	
४४.५.३	मौसम परिवर्तन अनुकूलन, विपद् न्यूनीकरण र जलाधार संरक्षण गर्न अभियुक्तीकरण, र महिला समूह, युवा क्लब, पानी उपभोक्ता समितिको परिचालन ।	अभियुक्तीकरण x वर्ष	५	१००	५००		१००	१००	१००	१००	१००	५००	
४४.५.४	सबै विद्यालयका पाठ्यक्रममा संरक्षण शिक्षा लागू र अतिरिक्त गतिविधिहरू संज्वालन ।	विद्यालय x वर्ष	२७०	५०	१,३५००		२,७००	२,७००	२,७००	२,७००	२,७००	१३,५००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति, प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
४४.५.५	सबै विद्यालयमा वातावरण, मौसम परिवर्तन अनुकुलन र विपद् न्यूनीकरणबारे वातावरण संरक्षण क्लब र यसका गतिविधि नियमित गर्ने सहयोग ।	क्लबका गतिविधि	२७०	१००	२७,०००		५,४००	५,४००	५,४००	५,४००	५,४००	२७,०००	
४४.५.६	वार्षिक चाडहरू, स्कूल प्रतियोगिता, एफ.एम. रेडियो कार्यक्रमहरू जस्ता कार्यक्रम गरी मौसम परिवर्तन अनुकुलन र विपद् न्यूनीकरण, डीआरआर, जैविक विविधता संरक्षण आदिको लागि जनचेतना अभियान सञ्चालन ।	अभियान x पटक	५	३००	१,५००		३००	३००	३००	३००	३००	१,५००	
४५.१.१	समस्यात आर्थिक नीति तय्याक प्रणाली सार्वजनिक खर्चको पाटर्न, मितव्ययी र प्रभावकारी उपयोगको माध्यमबाट गामा मा सन्तुलित आर्थिक सामाजिक विकास र सेवा प्रवाह गर्ने ।				७५,६३०		२५,९८६	१५,२८६	६,३८६	१३,७८६	१४,१८६	७५,६३०	०.६४९
४५.१.१	संघ र प्रदेशको समन्वयमा गामा को एक व्यवस्थित "सार्वजनिक खर्च प्रणालीको ढाँचा" को तयारी ।	सार्वजनिक खर्च प्रणालीको ढाँचा	१	५००	१०,२६५		५,२१३	२,४६३	६६३	९६३	९६३	१०,२६५	०.०८८
४५.१.१					१०,१६५		५,१९३	२,४४३	६४३	९४३	९४३	१०,१६५	०.०८७
४५.१.१					५००			५००				५००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
४५.१.२	एकीकृत र वार्षिक योजना तथा बजेटबीच तादात्म्यता कायम हुने गरी कार्यक्रमहरूको प्राथमिकीकरण र श्रोत सुनिश्चितताको निमित्त गापा को मध्यकालीन खर्च संरचनाको निर्माण र प्रभावकारी कार्यान्वयन।	मध्यकालीन	१	१,०००	१,०००			१,०००				१,०००	
४५.१.३	गापा का सबै खरीद कारोबारमा सार्वजनिक खरीद कानूनको कडाइका साथ पालना र त्यसको अनुगमन।	अनुगमन	५	१०	५०		१०	१०	१०	१०	१०	५०	
४५.१.४	जनप्रतिनिधिहरूलाई बजेट निर्माण र कार्यान्वयन सम्बन्धी अभिमुखीकरण तालिम।	तालिम	४	३००	१२००		३००	३००		३००	३००	१२००	
४५.१.५	लाभ लागत विश्लेषणको आधारमा योजना छनौट गर्ने प्रणालीको अवलम्बन।	नीतिगत	१	१५५	१५५		३५	३५	३५	३५	३५	१५५	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
४५.१.६	पूँजीगत खर्च प्रोत्साहन र पूर्ण उपयोगको लागि आवश्यक नियम, कार्यविधि, दक्ष जनशक्तिको व्यवस्था, अनुगमन प्रणाली र कार्यतालिका सहितको एक "पूँजीगत खर्च परिचालन सक्षिप्त कार्ययोजना" निर्माण र कार्यान्वयन ।	कार्ययोजना	१	१५०	१५०		१५०					१५०	
४५.१.७	वित्तीय अनुशासन कायम गर्ने र गुणस्तरीय काम सहित समयमै योजना सम्पन्न गर्ने सर्वोत्कृष्ट निर्माण उपभोक्ता समितिलाई पुरस्कार ।	पुरस्कार × वर्ष	१५	२००	३०००		६००	६००	६००		६००	३०००	
४५.१.८	विकास आयोजना/ कार्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनको निमित्त संघ र प्रदेश सरकारको समन्वयमा गापा को एक "आयोजना व्यवस्थापन निर्देशिका" को तयारी ।	निर्देशिका	१	१००	१००		१००					१००	
४५.१.९	संघ र प्रदेश सरकारको समन्वयमा गापा को सम्पूर्ण वित्तीय प्रणालीलाई एकीकृत सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापन सूचना प्रणालीसँग जोड्ने गरी आधुनिक सूचना प्रविधि (सफ्टवेयर) मा आधारित वित्तीय सूचना प्रणालीको व्यवस्था ।	सफ्टवेयर	१	२,०००	२,०००		२,०००					२,०००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति / कार्यनीति	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड / स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
४५.१.१०	पूर्ण रुपमा विद्युतीय प्रणालीमा आधारित सार्वजनिक खर्च भुक्तानी व्यवस्था ।	सफ्टवेयर	१	५००	५००		५००					५००	
४५.१.११	गापा को राजस्व संकलन र सार्वजनिक खर्च सम्बन्धी जानकारी विद्युतीय माध्यमबाट सार्वजनिकीकरण गर्ने व्यवस्था ।	विद्युतीय होर्डिङ बोर्ड	१	१,५००	१,५००		१,५००					१,५००	
४५.१.१२	सार्वजनिक खर्चको एकीकृत अनुगमनको व्यवस्था र मध्यमकालीन खर्च समीक्षा ।	अनुगमन × वर्ष	१०	१५	१५०		३०	३०	३०	३०	३०	१५०	
४५.२	उत्पादन र रोजगारी प्रवर्धन, ढुङ्गी निर्माण र राजस्वको आधार वृद्धिसँग सम्बन्धित पूर्वाधारको क्षेत्रमा श्रोतको प्रभावकारी परिचालन गर्ने ।				१००		२०	२०	२०	२०	२०	१००	०.००१
४५.२.१	मुख्य पूर्वाधार निर्माण र कृषि तथा गैर कृषि क्षेत्रमा उद्योग स्थापनामा जोड सहित नीति निर्माण र स्थानीय स्रोतहरूको परिचालन ।	नीतिगत	१	२५	२५		५	५	५	५	५	२५	
४५.२.२	सार्वजनिक खर्च परिचालन गर्दा तुलनात्मक लाभ र नियतिमूलक उद्योग व्यवसायलाई प्रोत्साहन ।	नीतिगत	१	२५	२५		५	५	५	५	५	२५	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति / कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड / स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
४५.२.३	सार्वजनिक खर्चमा जनसहभागितात्मक र साफेदारीमूलक योजनाहरूलाई प्राथमिकता ।	नीतिगत	१	२५	२५		५	५	५	५	५	२५	
४५.२.४	गापा मानव पूँजी निर्माणको निम्ति सार्वजनिक खर्चमा शिक्षा र स्वास्थ्य क्षेत्रलाई प्राथमिकता ।	नीतिगत	१	२५	२५		५	५	५	५	५	२५	
४६.	राजस्व परिचालन				२०,३१५		८,२२३	२,८२३	३,२२३	२,८२३	३,२२३	२०,३१५	०.१७४
४६.१	पाददर्रा, प्रभावकारी र किफायती राजस्व प्रणालीको माध्यमबाट गापा को राजस्व वृद्धि गर्ने ।				२,१६५		२,०३३	३३	३३	३३	३३	२,१६५	०.०१९
४६.१.१	संघ र प्रदेशको समन्वयमा स्थानीय आर्थिक ऐनको आवश्यक परिमार्जन सहित गापा को राजस्व नीति नियम निर्माण ।	नीति नियम	१	१००	१००		१००					१००	
४६.१.२	संघ र प्रदेशको ऐन नियमको अधीनमा रही गापा को एक विस्तृत "राजस्व सुधार कार्ययोजना" को निर्माण ।	राजस्व सुधार	१	१,०००	१,०००		१,०००					१,०००	
४६.१.३	पाददर्रा कर निर्धारण, कर असुली, कर छुट, कर अनुपालन सम्बन्धी नीति नियम निर्माण र कार्यान्वयनमा सरोकारवालाहरूको सहभागिता ।	नीतिगत	१	२०	२०		४	४	४	४	४	२०	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
४६.१.४	राजस्व संकलन र प्रभावकारी सेवा प्रवाहबीच तादात्म्यता ।	नीतिगत	१	२०	२०		४	४	४	४	४	२०	
४६.१.५	कम्प्युटरकृत विलिंग प्रणालीको व्यवस्था	सफ्टवेयर	१	१००	१००		१००					१००	
४६.१.६	राजस्व संकलन र खर्चको अवस्थाबारे विद्युतीय माध्यमबाट एकीकृत रुमा सार्वजनिकीकरण ।	नीतिगत	१	२५	२५		५	५	५	५	५	२५	
४६.१.७	काराधार समेत खुल्ल सक्ने गरी गापा को प्रोफाइलको तयारी (तथ्यांक व्यवस्थापना	नीतिगत	१	२५	२५		५	५	५	५	५	२५	
४६.१.८	विद्यमान र सम्भावित कर, शुल्क तथा दस्तुरका दायरा र दरहरूको व्यापकृत विवरणको तयारी र अद्यावधिकरण ।	नीतिगत	१	२५	२५		५	५	५	५	५	२५	
४६.१.९	राजस्व बाँडफाँड अन्तर्गतका शीर्षकहरूमा राजस्व संकलनका मन्दर्मा सम्बन्धित संघ र प्रदेश सरकारसंग समन्वय ।	नीतिगत	१	२५	२५		५	५	५	५	५	२५	
४६.१.१०	करदाता सम्बन्धी तथ्यांक प्राप्ति र कर असुलीको सहजताको निमित्त आन्तरिक राजस्व कार्यालय लगायतका निकायहरूसँग समन्वय ।	नीतिगत	१	२५	२५		५	५	५	५	५	२५	
४६.२	राजस्व शाखाको क्षमता अभिवृद्धि गरी सरल चुस्त दुरुस्त कर संकलन प्रणालीको माध्यमबाट गापा को राजस्व वृद्धि गर्ने ।				१,६२५		४,४८५	१,०८५	१,४८५	१,०८५	१,४८५	१,६२५	०.०८३

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
४६.२.१	नवीनतम विधि, प्रविधि एवं उपकरण र फर्निचर, कम्प्युटर सहितको आवश्यक पूर्वाधार समेतको छुट्टै राजस्व शाखाको व्यवस्था।	शाखाको व्यवस्था	१	१,०००	१,०००		१,०००					१,०००	
४६.२.२	राजस्वको क्वीकरण अनुरूपको समष्टिव्यक्तिको व्यवस्था।	नतिगत	१	२५	२५		५	५	५	५	५	२५	
४६.२.३	राजस्व शाखामा आवश्यकता अनुसारको थप दक्ष जनशक्तिको पदपूर्ति।	जनशक्ति वर्ष	५	४००	२,०००		४००	४००	४००	४००	४००	२,०००	
४६.२.४	राजस्व समितिका पदाधिकारी र राजस्व शाखाका कर्मचारीहरूलाई आवश्यक तालिम।	तालिम संख्या	३	४००	१,२००		४००		४००		४००	१,२००	
४६.२.५	करदातालाई कर व्यवस्था र कर दाखिला सम्बन्धी सूचना प्रदान गर्ने मोबाइल एपस र वेबसाइटको व्यवस्था।	मोबाइल एपस र वेबसाइट निर्माण	१	२,०००	२,०००		२,०००					२,०००	
४६.२.६	वडा कार्यालयबाट राजस्व संकलन गर्ने व्यवस्था।	संकलन काउन्टर	८	३००	२,४००		४८०	४८०	४८०	४८०	४८०	२,४००	
४६.२.७	उत्कृष्ट राजस्व संकलक वडालाई सम्मान र प्रोत्साहन।	पटक x वर्ष	५	२००	१,०००		२००	२००	२००	२००	२००	१,०००	
४६.३	करदाताहरूको क्षमता अभिवृद्धि गरी कर संकलनलाई सहज बनाउने।				८,५२५		१,७०५	१,७०५	१,७०५	१,७०५	१,७०५	८,५२५	०.०७३
४६.३.१	करदाताहरूलाई कर शिक्षा प्रदान गर्ने छलफल, गोष्ठी, तालिम कार्यक्रम।	पटक x वर्ष	५	१,०००	५,०००		१,०००	१,०००	१,०००	१,०००	१,०००	५,०००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
४६.३.२	रेडियो, टि.भी., फ्यासबोर्ड जस्ता विद्युतीय संचार माध्यमबाट कर सम्बन्धी जनचेतना अभिवृद्धि।	पटक x वर्ष	६०	२०	१२००		२४०	२४०	२४०	२४०	२४०	१२००	
४६.३.३	उत्कृष्ट करदातालाई समान प्रोत्साहन।	संख्या x वर्ष	१५	१५०	२,३५०		४५०	४५०	४५०	४५०	४५०	२,३५०	
४६.३.४	करदाताहरूलाई स्वयंकर घोषणा गर्ने सुविधा।	नीतिगत	१	२५	२५		५	५	५	५	५	२५	
४६.३.५	कर अनुपालना उल्लंघन गर्ने करदातालाई दण्ड जरीवानाको व्यवस्था।	नीतिगत	१	२५	२५		५	५	५	५	५	२५	
४६.३.६	लगानी र उद्यमशीलता वृद्धिलाई प्रोत्साहन दिँदै राजस्व अभिवृद्धिमा सघाउ पुर्याउने व्यवसायमूलक कार्यक्रमहरू र पूर्वाधार विकासमा प्राथमिकता।	नीतिगत	१	२५	२५		५	५	५	५	५	२५	
४७.	वैदेशिक लगानी तथा सहायता परिचालन				१०,२००		५,८००	१,१००	१,१००	१,१००	१,१००	१०,२००	०.०८८
४७.१	वैदेशिक लगानी तथा सहायताको प्रभावकारी परिचालन गरी स्थानीय पूँजी निर्माण, उत्पादन र रोजगारीको प्रवर्धन सहित गापा को आर्थिक सामाजिक विकास गर्ने।				१०,२००		५,८००	१,१००	१,१००	१,१००	१,१००	१०,२००	०.०८८

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
४७.१.१	संघ र प्रदेशको समन्वयमा वैदेशिक लगानी मैत्री नीति सहितको एक "वैदेशिकलगानी तथा सहायता परिचालन कार्यद्वैचा" र त्यस अनुसारको स्थानीय ऐन नियम, कार्यविधि निर्माण ।	कार्यद्वैचा निर्माण	१	७००	७००		७००					७००	
४७.१.२	शिक्षा, स्वास्थ्य, एकीकृत बस्ती विकास जस्ता आधार भूत सेवाका क्षेत्रमा वैदेशिक सहायता परिचालन ।	नीतिगत	१	२५	२५		५	५	५	५	५	२५	
४७.१.३	पर्यटन, उर्जा, उद्योग र मुख्य पूर्वाधार जस्ता प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्रमा वैदेशिक लगानीको परिचालन ।	नीतिगत	१	२५	२५		५	५	५	५	५	२५	
४७.१.४	वैदेशिक लगानी तथा सहायता आकर्षणको निम्ति आयोजनाहरूको निम्ति कर छुटको व्यवस्था ।	नीतिगत	१	२५	२५		५	५	५	५	५	२५	
४७.१.५	अवधारणा सहित समावेश गरिएको संभावित आयोजनाहरूको आयोजना बैंकको तयारी ।	आयोजना बैंक	१	४,०००	४,०००		४,०००					४,०००	
४७.१.६	लगानीकर्ताहरूलाई स्थानीय लगानी नीति र संभावित लगानीका क्षेत्र तथा परियोजनाबारे जानकारी गराउन गोष्ठीको आयोजना ।	गोष्ठी x वर्ष	५	१,०००	५,०००		१,०००	१,०००	१,०००	१,०००	१,०००	५,०००	
४७.१.७	वैदेशिक लगानीका निम्ति वैदेशिक लगानीकर्ता र नीज क्षेत्रसँग परामर्श र समन्वय ।	समन्वय बैठक	२०	२०	४००		२०	२०	२०	२०	२०	४००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
४७.१.८	परियोजना निर्माणको निमित्त आवश्यक भौतिक सुविधा र लगानीको सुझावको प्रत्याभूति ।	नीतिगत	१	२५	२५		५	५	५	५	५	२५	
४८.	सार्वजनिक ऋण				४,८२५		४,५६५	६५	६५	६५	६५	४,८२५	०.०४१
४८.१	सार्वजनिक ऋणलाई स्थानीय गौरवका आयोजना र उत्पादन रोजगारी प्रवर्धक क्षेत्रमा प्रभावकारी रूपमा परिचालन गरी स्थानीय ढुङ्गी निर्माण सहित गापा को आर्थिक विकास गर्ने ।				४,८२५		४,५६५	६५	६५	६५	६५	४,८२५	०.०४१
४८.१.१	संघ र प्रदेश सरकारको समन्वयमा एक "सार्वजनिक ऋण परिचालन कार्यढाँचा" र त्यस अनुरूपको स्थानीय ऐन, नियम, कार्यविधि निर्माण ।	कार्यढाँचा	१	२००	२००		२००					२००	
४८.१.२	सार्वजनिक ऋण परिचालन गरिने संभावित मुख्य र स्थानीय गौरवका आयोजनाहरूको पहिचान ।	अध्ययन प्रतिवेदन	१	३००	३००		३००					३००	
४८.१.३	सार्वजनिक ऋण परिचालन गरिने परियोजनाको लागत लाभ विश्लेषण र सार्वी व्याज भुक्तानीको सुनिश्चितताको अध्ययन ।	अध्ययन × परियोजना	१०	४००	४,०००		४,०००					४,०००	
४८.१.४	उच्च प्रतिफलका, ...दूला पूर्वाधार र उत्पादनका क्षेत्रमा सार्वजनिक ऋण परिचालन ।	नीतिगत	१	२५	२५		५	५	५	५	५	२५	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
४८.१.५	सार्वजनिक ऋण परिचालनका समन्वय समित्य सकारसंग समन्वय ।	समन्वय	१०	१५	१५०		३०	३०	३०	३०	३०	१५०	
४८.१.६	सार्वजनिक ऋण परिचालन मार्फत कार्यान्वयन गरिएका आयोजनाहरूको अनुगमन मुर्याकिन ।	अनुगमन x	१०	१५	१५०		३०	३०	३०	३०	३०	१५०	
४९.	सार्वजनिक, निजी र सहकारी साभेदारी				२९,६००		२,०२०	८,७७०	१,२७०	८,७७०	८,७७०	२९,६००	०.२५४
४९.१	प्रभावकारिताको आधारमा सार्वजनिक, निजी र सहकारी क्षेत्रको लगानी र ती क्षेत्रहरूको संयुक्त एवं साभेदारीमा गरिने लगानीको क्षेत्रहरूको पहिचान र पुँजी परिचालन गरी गापा को आर्थिक सामाजिक विकास गर्ने ।				२९,६००		२,०२०	८,७७०	१,२७०	८,७७०	८,७७०	२९,६००	०.२५४
४९.१.१	निजी र सहकारी क्षेत्रको लगानी आकर्षण गर्न नीतिगत एवं कानूनी व्यवस्था र कार्ययोजना सहितको "सार्वजनिक, निजी र सहकारी साभेदारी कार्यढाँचा" को तयारी ।	कार्यढाँचा	१	३००	३००		३००					३००	
४९.१.२	निजी र सहकारी क्षेत्रको लगानीकर्ताहरूलाई प्रशासनिक प्रक्रिया, उपलब्ध पूर्वाधार र अन्य विशेष सुविधा र संभावित लगानीका क्षेत्र र परियोजनाहरूको जानकारी सहित स्थानीय लगानी समेलनको आयोजना ।	लगानी समेलन	५	१,०००	५,०००		१,०००	१,०००	१,०००	१,०००	१,०००	,०००	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरु	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
४९.१.३	सार्वजनिक, निजी र सहकारी क्षेत्रको लगानी र ती क्षेत्रहरुको संयुक्त एवं साभेदारीमा संचालन गर्ने सक्ने संभावित आयोजनाहरुको संभाव्यता अध्ययन र सूचीकरण।	अध्ययन प्रतिवेदन	१	७००	७००		७००					७००	
४९.१.४	विशेष गरी निजी क्षेत्र आकर्षित नहुने सडक, विद्युत आपूर्ति जस्ता ठूला पूर्वाधार निर्माणमा सार्वजनिक लगानी परिचालन।	नीतिगत	१	२५	२५		५	५	५	५	५	२५	
४९.१.५	कृषि, उर्जा, पर्यटन, उद्योग जस्ता नाफामुखी आयोजनाहरुमा निजी र सहकारी क्षेत्रको लगानी परिचालन।	नीतिगत	१	२५	२५		५	५	५	५	५	२५	
४९.१.६	निजी र सहकारी क्षेत्रको परिपूरकको रुपमा सरकारी लगानीको परिचालन।	नीतिगत	१	२५	२५		५	५	५	५	५	२५	
४९.१.७	प्राकृतिक श्रोत परिचालन सम्बन्धी आयोजनाहरुमा संघ र प्रदेश सरकारसँग साभेदारीमा गापा को लगानी।	आयोजना	३	७,५००	२२,५००			७,५००		७,५००	७,५००	२२,५००	
४९.१.८	उत्कृष्ट लगानीकर्तालाई प्रोत्साहन सम्मान।	सम्मानपत्र	१०	१००	१,०००			२५०	२५०	२५०	२५०	१,०००	
४९.१.९	बैंक तथा वित्तीय संस्थासँग समन्वय गरी स्थानीय लगानीकर्तालाई वित्तीय पहुँचको निमित्त सहजीकरण।	नीतिगत	१	२५	२५		५	५	५	५	५	२५	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
५०.	अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण				४२५		१६५	६५	६५	६५	६५	४२५	०.००४
५०.१	संघ तथा प्रदेश सरकारबाट प्राप्त वित्तीय हस्तान्तरणको समुचित प्रयोग गरी गापा को सामाजिक आर्थिक विकास गर्ने ।				४२५		१६५	६५	६५	६५	६५	४२५	०.००४
५०.१.१	अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण प्राप्तिको प्रयोजनको निम्ति आवश्यक आर्थिक, सामाजिक, प्राकृतिक श्रोत समेतका स्थानीय सूचना तथा तथ्याङ्काधारको विकास र अद्यावधिकरण ।	नीतिगत	१	२५	२५		५	५	५	५	५	२५	
५०.१.२	संघ र प्रदेश सरकारको नीति र मापदण्ड अनुरूप सम्पूक र विशेष अनुदान प्राप्तिको निम्ति उपयुक्त आयोजनाहरूको सूची सहितको आयोजना बैंकको तयारी	आयोजना बैंक	१	१००	१००		१००					१००	
५०.१.३	सशर्त, सम्पूक र विशेष अनुदान सहज र समय भित्रै प्राप्तिको निम्ति संघ र प्रदेश सरकारसँग समन्वय ।	समन्वय	१०	२५	२५०		५०	५०	५०	५०	५०	२५०	
५०.१.४	अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरणबाट संचालित आयोजनाको उद्देश्य अनुरूपको कार्यान्वयन र पाठसिलाको सुनिश्चितताको निम्ति अनुगमन मुल्यांकन ।	अनुगमन मुल्यांकन	५	१०	५०		१०	१०	१०	१०	१०	५०	
५.	अनुगमन तथा मुल्यांकन				१६,४००		३,८००	३,८००	३,८००	३,८००	३,८००	१६,४००	०.१४१
५.१.	अनुगमन तथा मुल्यांकन व्यवस्था				१६,४००		३,८००	३,८००	३,८००	३,८००	३,८००	१६,४००	०.१४१

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/ स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
							१	२	३	४	५		
५१.१	सबै कार्यक्रम र एकाइ कार्य प्रगतिहरूको अनुगमन र मूल्यांकन संयन्त्रको सुदृढीकरण सबै क्षेत्रगत र वार्ड कार्यालयहरूमा गर्ने।				८,३२५		२,२२५	१,५२५	१,५२५	१,५२५	१,५२५	८,३२५	०.०७१
५१.१.१	मानव संसाधन, उपकरण, र सुविधायुक्त, स्पष्ट भूमिका र उत्तरदायित्व सहितको एक "योजना अनुगमन मूल्यांकन इकाई" को व्यवस्था।	अनुगमन वर्ष	५	१,०००	५,०००	गापा मुख्यालय	१,०००	१,०००	१,०००	१,०००	१,०००	५,०००	
५१.१.२	सबै कार्यक्रम र कार्यका प्रगतिहरूलाई गतिविधि र परिणाम स्तरहरूमा मापन गर्न प्रभावकारी अनुगमन ढाँचाको विकास।	सोच तालिका	१	७००	७००	गापा मुख्यालय	७००					७००	
५१.१.३	परिणाममा आधारित सूचकहरूको (सोच-तालिमाका सूचकहरू) त्रैमासिक र वार्षिक अनुगमन कार्य सम्पादन।	अनुगमन पटक	१५	१५०	२,२५०		४५०	४५०	४५०	४५०	४५०	२२५०	
५१.१.४	अनुगमन र मूल्यांकन इकाई को आधारमा अनुसूचन व्यवस्थापन को संयन्त्र विकास।	समीक्षा x पटक	५	७५	३७५	गापा मुख्यालय	७५	७५	७५	७५	७५	३७५	
५१.२	गापा मा कर्मचारीको पदोन्नति र सुविधाहरूको लागि कार्यसम्पादन मूल्यांकनमा आधारित इनाम र सजायको पद्धति कार्यन्वयनको शुरुवात गर्ने।				४५०		५०	५०	२५०	५०	५०	४५०	०.००४

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति, कार्यनीति, प्रमुख कार्यक्रमहरू	एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड/स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु. ०००)	%
							१	२	३	४	५		
५१.२.१	कर्मचारीहरूलाई इनाम र दण्ड व्यवस्था गर्न कार्यप्रगती सूचकहरूको तयारी व्यवस्था ।	प्रगतीसूचक तालिका	५	२५	१२५	गापा मुख्यालय	२५	२५	२५	२५	२५	१२५	
५१.२.२	कर्मचारीहरूको प्रगती मूल्याङ्कन कार्यसमादन र कार्यप्रगती सुधारको लागि सुझाव (प्रतिक्रिया) संकलनको व्यवस्था ।	पटक	५	२५	१२५	गापा मुख्यालय	२५	२५	२५	२५	२५	१२५	
५१.२.३	हरेक तीन वर्षमा सम्पूर्ण कार्यप्रगती मूल्याङ्कन प्रणालीको समीक्षा र पुनरावलोकन	पटक	१	२००	२००				२००			२००	
५१.३	सबै क्षेत्रगत प्रगतीहरूको स्वतन्त्र अनुगमन र मूल्याङ्कनको लागि एक स्वतन्त्र अनुगमन-मूल्याङ्कन संयन्त्रको शुर्खात गर्ने ।				७,६२५		१,६०५	१,५०५	१,५०५	१,५०५	१,५०५	७,६२५	०.०६५
५१.३.२	परिणामात्मक तहमा कार्यक्रम र कार्यहरूको स्वतन्त्र अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्न विश्वविद्यालय र नैसर्गिक संस्थाहरूसँग सहकार्य र सम्झौता ।	सहकार्य	१	१००	१००		१००					१००	
५१.३.३	कार्यक्रम र कार्यहरूको स्वतन्त्र अनुगमनको लागि गतिविधि, उपलब्धि र परिणाम तहमा प्रभावकारी अनुगमनको ढाँचा निर्माण ।	नीतिगत	१	२५	२५		५	५	५	५	५	२५	

क्र. सं.	प्रमुख रणनीति / कार्यनीति		एकाइ	लक्ष्य	दर	जम्मा	वार्ड / स्थान	वर्ष र रकम (रु. हजारमा)					जम्मा रकम (रु ०००)	%
	प्रमुख	कार्यक्रमहरू						१	२	३	४	५		
५१.३.४	परिणाम स्तरको सूचकहरूको आधारमा त्रैमासिक र वार्षिक गतिविधिहरूको स्वतन्त्र अनुगमन कार्य सम्पादन ।		अनुगमन पटक	५	१,५००	७५००		१,५००	१,५००	१,५००	१,५००	७,५००		
					कुल लागत	११,६४५,५३५		७५६,०३८	४,०६९,०२८	२,५३०,९८९	१,६८१,५८५	१,७११,१९९	११,६४५,५३५	

अनुसूची ३ - योजनाको समग्र नतीजा खाका

खास नतीजा	एकाई	आधार वर्ष (२०७८/७९)	उपलब्धि		सूचना श्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम तथा अनुमान
			आ. व. २०८१/८२	आ. व. २०८३/८४			
मानव विकास सूचकांक							
आर्थिक वृद्धि दर							
कुल गार्हस्थ्य उत्पादन							
प्रति व्यक्ति आय							
निरपेक्ष गरीबीको रेखा मुनि रहेको जनसंख्या							
बहुआयामिक गरीबी							
अपेक्षित सरदर आयु							
साक्षरता दर							
साक्षरता दर (१५ वर्ष भन्दा माथि)							
आधारभूत खानेपानी सुविधामा पहुँच (घर परिवार)							
विद्युत पहुँच प्राप्त परिवार							
३० मिनेट सम्मको दूरीमा यातायात पहुँच भएका परिवार							

अनुसूची ४- मुख्य विषय क्षेत्र/उपक्षेत्रगत नतीजा खाका

अनुसूची ४.१: कृषि तथा पशुपंक्षी पालन र खाद्य सुरक्षा

खास नतीजा	एकाई	आधार वर्ष (२०७८/७९)	उपलब्धि		सूचना स्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम तथा अनुमान
			आ. व. २०८१/८२	आ. व. २०८३/८४			
प्रतिफल							
कृषि तालिम							
शीत भाण्डार							
कृषि उत्पादन संकलन केन्द्र							
टनेल तरकारी खेती							
व्यावसायिक कृषि फर्म							
व्यावसायिक पशुपंक्षी तथा मत्स्य फर्म							
कृषि सेवा प्राविधिक आपूर्ति							
पशु सेवा प्राविधिक आपूर्ति							
कृषि सहकारी संस्था							
असर							
अन्न उत्पादन							
धान							
मकै							
गहुँ							

खास नतिजा	एकाई	आधार वर्ष (२०७८/७९)	उपलब्धि		सूचना श्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम तथा अनुमान
			आ. व. २०८१/८२	आ. व. २०८३/८४			
कोदो							
फापर							
जौ							
उवा							
जम्मा							
तरकारी, दलहन, तेलहन उत्पादन							
आलु							
केराउ							
भटमास							
तोरी							
जम्मा							
फलफूल उत्पादन							
दुध							
मासु							
अण्डा							
जम्मा							
प्रभाव							
कृषि क्षेत्रको वृद्धिदर							
कार्यक्रम तथा आयोजना							

अनुसूची ४. २: उद्योग तथा वाणिज्य

खास नतीजा	एकाई	आधार (२०७८/७९)	वर्ष	उपलब्धि		सूचना स्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम तथा अनुमान
				आ. व. २०८१/८२	आ. व. २०८३/८४			
प्रतिफल								
स्थानीय सीप तथा श्रोत साधनमा आधारित उद्योग								
सीपमूलक तालिम प्राप्त जनशक्ति								
घरेलु तथा साना उद्योग संख्या								
मभौला उद्योग								
असर								
प्रत्यक्ष रोजगारी								
उद्योग व्यवसाय								
प्रभाव								
आयमा उद्योग क्षेत्रको अंश								
कार्यक्रम तथा आयोजना								

अनुसूची ४. ३: पर्यटन

खास नतीजा	एकाई	आधार वर्ष (२०७८/७९)	उपलब्धि		सूचना श्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम तथा अनुमान
			आ. व. २०८१/८२	आ. व. २०८३/८४			
प्रतिफल							
पर्यटकीय स्तर होटल							
रिसोर्ट तथा साधारण होटल							
होम स्टे							
वार्षिक पर्यटन आगमन(आन्तरिक र वाह्य)							
पर्यटकीय मनोरञ्जन पार्क							
धार्मिक पर्यटकीय स्थल							
पर्यटन तालिम							
असर							
प्रत्यक्ष रोजगारी							
पर्यटकीय स्थल							
पदमार्ग							
प्रभाव							
पर्यटन आय							
कार्यक्रम तथा आयोजना							

अनुसूची ४: ४: खानी तथा खनिज

खस नतीजा	एकाई	आधार (२०७८/७९)	वर्ष	उपलब्धि			सूचना श्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम तथा अनुमान
				आ. २०८१/८२	ब. आ. २०८३/८४	ब.			
प्रतिफल									
संचालित खानी संख्या									
खानीको संभाव्यता अध्ययन									
उत्खननका लागि अनुमति प्राप्त खानी									
असर									
प्रत्यक्ष रोजगारी									
प्रभाव									
आयमा खानी क्षेत्रको अंश									
कार्यक्रम तथा आयोजना									

अनुसूची ४. ५ : सहकारी तथा वितीय संस्था

खास नतीजा	एकाई	आधार वर्ष (२०७८/७९)	उपलब्धि		सूचना स्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम तथा अनुमान
			आ. व. २०८१/८२	आ. व. २०८३/८४			
प्रतिफल							
कृषि सहकारी	संख्या	-	-	-			
बैंक, बहुउद्देशिय बचत तथा ऋण सहकारी							
सहकारी सदस्य							
सहकारीमा आवद्ध परिवार							
सहकारीबाट सुलभ ऋण प्राप्त गर्ने परिवार							
सहकारीमा आधारित कृषि उद्योग							
असर							
प्रत्यक्ष रोजगारी	जना	-					
सहकारीको कूल बचत	रु (लाखमा)						
सहकारीको कूल लगानी	रु (लाखमा)						
प्रभाव							
कार्यक्रम तथा आयोजना							
भाग -परिच्छेद , खण्ड को मा उल्लेख भए बमोजिम हुनेछन् ।							

अनुसूची ४. क्ष: शिक्षा

खास नतीजा	एकाई	आधार वर्ष (२०७८/७९)	उपलब्धि		सूचना श्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम तथा अनुमान
			आ. व. २०८१/८२	आ. व. २०८३/८४			
प्रतिफल							
विद्यालय	संख्या						
स्नातक तहको पढाई हुने कलेज	संख्या						
स्नातक तहको विद्यार्थी	संख्या						
विद्यालय तहको विद्यार्थी	संख्या						
बाल क्लब गठन भएका विद्यालय	संख्या						
छात्रा तथा अपाङ्गता मैत्री विद्यालय	संख्या						
शिक्षक विद्यार्थी अनुपात	अनुपात						
विज्ञान र कम्प्युटर प्रयोगशाला भएका विद्यालय	संख्या						
ईन्टरनेट तथा दूर शिक्षा सुबिधा भएका विद्यालय	संख्या						
असर							
प्रत्यक्ष रोजगारी	जना	-					
खुद भर्ना दर (आधारभूत तह)	प्रतिशत						
खुद भर्ना दर (माध्यमिक तह)	प्रतिशत						
निरन्तरता दर (आधारभूत तह)	प्रतिशत						
निरन्तरता दर (माध्यमिक तह)	प्रतिशत						
प्रभाव							
१५ वर्ष माथिको साक्षरता	प्रतिशत	-	-	-	-	-	
कार्यक्रम तथा आयोजना							

अनुसूची ४. ७ : स्वास्थ्य

खास नतीजा	एकाई	आधार वर्ष (२०७८/७९)	उपलब्धि		सूचना स्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम तथा अनुमान
			आ. व. २०८१/८२	आ. व. २०८३/८४			
प्रतिफल							
प्राथमिक उपचार केन्द्र	संख्या						
बेड	संख्या						
हेल्थ पोष्ट	संख्या						
स्वास्थ्य एकाई	संख्या						
बर्थिंग सेन्टर	संख्या						
विशेषज्ञ चिकित्सक	संख्या						
मध्यम स्तरको स्वास्थ्य कार्यकर्ता	संख्या						
महिला स्वास्थ्य स्वयं सेविका	संख्या						
सामान्य स्वास्थ्य उपकरण उपलब्ध भएका भवन	संख्या						
आधुनिक उपकरण सहितका स्वास्थ्य भवन	अनुपात						
आधारभूत सुविधा सहितका स्वास्थ्य संस्था	संख्या						
असर							
पूर्ण खोप	प्रतिशत	-					
भिटामिन ए खाने बालबालिका	प्रतिशत						
स्वास्थ्य बीमा गर्ने परिवार	प्रतिशत						
भाडा पखालाको संक्रमण दर	प्रतिशत						

खास नतीजा	एकाई	आधार वर्ष (२०७८/७९)	उपलब्धि		सूचना स्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोडिम तथा अनुमान
			आ. व. २०८१/८२	आ. व. २०८३/८४			
गर्भावस्थाको परिक्षण दर	प्रतिशत						
स्वास्थ्य संस्थामा सुत्केरी गराउने	प्रतिशत						
मातृमृत्यु दर	प्रतिशत						
बालमृत्यु दर	प्रतिशत						
प्रजनन दर	प्रतिशत						
परिवार नियोजनका अस्थायी साधनको प्रयोग दर	प्रतिशत						
स्थायी बन्ध्याकरण गर्ने दम्पति	प्रतिशत						
स्वास्थ्य सेवा उपयोग गर्ने परिवार	प्रतिशत						
प्रभाव							
अपेक्षित आयू	वर्ष	-	-	-	-	-	
कार्यक्रम तथा आयोजना							

अनुसूची ४. ८: खानेपानी

खस नतीजा	एकाई	आधार वर्ष (२०७८/७८)	उपलब्धि		सूचना स्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम तथा अनुमान
			आ. व. २०८१/८२	आ. व. २०८३/८४			
प्रतिफल							
पाईपद्वारा वितरित पानी उपयोग गर्ने परिवार	संख्या						
फलस तथा सेफ्टिटीकांकी सहितको शौचालय भएको परिवार	संख्या						
साधारण शौचालय भएको परिवार	संख्या						
सार्वजनिक शौचालय	संख्या						
खानेपानीको मुहान संरक्षण	संख्या						
आधारभूत खानेपानीको पहुँच भएको जनसंख्या	प्रतिशत						
स्वच्छ खानेपानीको पहुँच भएको जनसंख्या	प्रतिशत	-	-	-	-	-	
असर							
खानेपानीको आंशिक सुविधा भएका घरधुरी	प्रतिशत	-					
खानेपानीको पूर्ण सुविधा भएका घरधुरी	प्रतिशत						
शौचालय सुविधा भएका घरधुरी	प्रतिशत						
प्रभाव							
स्वच्छ खानेपानीको पहुँच भएको जनसंख्या							
कार्यक्रम तथा आयोजना							

अनुसूची ४. ९ : संस्कृति

खास नतीजा	एकाई	आधार वर्ष (२०७८/७९)	उपलब्धि		सूचना श्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम तथा अनुमान
			आ. व. २०८१/८२	आ. व. २०८३/८४			
प्रतिफल							
संस्कृतिहरूको श्रव्यदृश्यसहितको प्रोफाइल	संख्या						
संस्कृती जगेर्ना सम्बन्धि तालिम प्राप्त	संख्या						
असर							
जीर्ण सांस्कृतिक सम्पदा, मठ, मन्दिर र सार्वजनिक सम्पदाहरूको मर्मत संभार	संख्या	-					
सांस्कृतिक संग्रालयको स्थापना	संख्या						
प्रभाव							
संस्कृती संवर्धन एवं संरक्षणको चेत भएको जनसंख्या	प्रतिशत						
कार्यक्रम तथा आयोजना							

अनुसूची ४.१०: लैङ्गिक विकास

खास नतीजा	एकाई	आधार वर्ष (२०७८/७९)	उपलब्धि		सूचना स्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम तथा अनुमान
			आ. व. २०८१/८२	आ. व. २०८३/८४			
प्रतिफल							
लक्षित वर्गको स्वरोजगार तथा उद्यमशीलता विकासका तालिम	संख्या						
लैङ्गिक हिंसा र छुवाछुतका घटना (वार्षिक)	संख्या						
महिला साक्षरता	प्रतिशत						
२० वर्ष भन्दा कम उमेरमा बिवाह हुने	संख्या						
राजनैतिक दलमा महिला प्रतिनिधित्व	प्रतिशत						
स्थानीय रोजगारीका अवसरहरूमा महिला प्रतिनिधित्व	प्रतिशत						
महिला, बालबालिका, अपाङ्गता तथा पछाडि परेका वर्गको कानून अनुसारका समिति तथा सञ्जाल	संख्या						
अपाङ्गता मैत्री पूर्वाधारहरू	संख्या						
ज्येष्ठ नागरिक ज्ञान केन्द्र	संख्या						
असर							
सामाजिक सशक्तिकरण	सुचकाङ्क	-					
राजनैतिक सशक्तिकरण	सुचकाङ्क						
आर्थिक सशक्तिकरण	सुचकाङ्क						
प्रभाव							
लैङ्गिक विकास	सुचकाङ्क	-	-	-	-	-	
कार्यक्रम तथा आयोजना							

अनुसूची ४. १:सडक

खास नतीजा	एकाई	आधार वर्ष (२०७८/७९)	उपलब्धि		सूचना स्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम तथा अनुमान
			आ. व. २०८१/८२	आ. व. २०८३/८४			
प्रतिफल							
कालोपत्रे सडक	कि.मी.						
ग्राभेल सडक	कि.मी.						
नयाँ ट्रयाक खोल्ने	कि.मी.						
पक्की पूल	संख्या						
भोलुङ्गे पूल	संख्या						
आकासे पूल	संख्या						
सडक नाली	कि.मी.						
असर							
सर्वधाम सडक	कि.मी.	-					
प्रभाव							
३० मिनेटसम्मको दुरीमा यातायात पहुँच भएका परिवार	प्रतिशत						
कार्यक्रम तथा आयोजना							

अनुसूची ४. १२: सिंचाई

खास नतीजा	एकाई	आधार वर्ष (२०७८/७९)	उपलब्धि		सूचना श्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान
			आ. व. २०८१/८२	आ. व. २०८३/८४			
प्रतिफल							
पूराना कूलो मर्मत संभार	कि.मी.						
नयाँ पक्की कूलो निर्माण	कि.मी.						
नयाँ कच्ची कूलो निर्माण	कि.मी.						
खेतियोग्य बाँझो जमीनको सदुपयोग	प्रतिशत						
असर							
सिंचाईयुक्त जमीन	हेक्टर	-					
सर्बयाम सिंचाई हुने जमीन	प्रतिशत						
बर्षायाममा सिंचाई हुने जमीन	प्रतिशत						
प्रभाव							
कृषि उत्पादकत्वमा वृद्धि दर	प्रतिशत						
कार्यक्रम तथा आयोजना							

अनुसूची ४. १३: भवन

खास नतीजा	एकाई	आधार वर्ष (२०७८/७९)	उपलब्धि		सूचना स्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम तथा अनुमान
			आ. व. २०८१/८२	आ. व. २०८३/८४			
प्रतिफल							
भूकम्प तथा पहिरो प्रतिरोधी विद्यालय भवन	संख्या						
भूकम्प तथा पहिरो प्रतिरोधी स्वास्थ्य संस्था	संख्या.						
भूकम्प तथा पहिरो प्रतिरोधी वडा कार्यालय तथा अन्य सरकारी भवन	संख्या.						
शहरी जनसंख्या	प्रतिशत						
ढल निर्माण	कि.मी.						
असर							
भूकम्प प्रतिरोधी भवन	प्रतिशत						
व्यवस्थित शहरीकरण सहितको बस्ती	संख्या						
प्रभाव							
पालिकाको मापदण्ड बमोजिम भवन निर्माण दर	प्रतिशत	-	-	-	-	-	
कार्यक्रम तथा आयोजना							

अनुसूची ४. १४: उर्जा

खास नतीजा	एकाई	आधार वर्ष (२०७८/७९)	उपलब्धि		सूचना श्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम तथा अनुमान
			आ. व. २०८१/८२	आ. व. २०८३/८४			
प्रतिफल							
श्री फेज लाइनको बिस्तार	प्रतिशत						
सोलार उर्जा उत्पादन	कि.वा.						
लघु जल बिद्युत उत्पादन	कि.वा.						
ठूला जल बिद्युत उत्पादन	कि.वा.						
असर							
खाना पकाउने इन्धनका रुपमा बिद्युत प्रयोग गर्ने परिवार	प्रतिशत	-					
राष्ट्रिय प्रसारण लाइन मार्फत बिद्युतिकरण भएको परिवार	प्रतिशत						
प्रभाव							
बिद्युतमा पहुँच प्राप्त परिवार	प्रतिशत						
कार्यक्रम तथा आयोजना							

अनुसूची ४. १५:संचार

खास नतीजा	एकाई	आधार वर्ष (२०७८/७९)	उपलब्धि		सूचना श्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम तथा अनुमान
			आ. व. २०८१/८२	आ. व. २०८३/८४			
प्रतिफल							
अप्टिकल फाइबरको बिस्तार	प्रतिशत						
टेलिभिजन भएको परिवार	प्रतिशत						
राष्ट्रिय पत्रपत्रिका नियमित रुपमा उपलब्ध हुने	संख्या						
सार्वजनिक पुस्तकालय	संख्या						
ईन्टरनेट उपलब्ध भएका विद्यालय	प्रतिशत						
ईन्टरनेट उपलब्ध भएका सरकारी कार्यालयहरु	संख्या						
फ्रि वाईफाई उपलब्ध भएका सार्वजनिक स्थलहरु	संख्या						
ई-कक्षा सञ्चालन गर्ने विद्यालयहरु	संख्या						
डिजिटल सूचना पाटी	संख्या						
असर							
NTC तथा NCELL को मोबाइल कभरेज क्षेत्र	प्रतिशत	-					
Landline/CDMA टेलिफोन भएको परिवार	प्रतिशत						
प्रभाव							
ईन्टरनेटमा पहुँच प्राप्त परिवार	प्रतिशत	-	-	-	-	-	
कार्यक्रम तथा आयोजना							

अनुसूची ४. १६: वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन

खास नतिजा	एकाई	आधार वर्ष (२०७८/७९)	उपलब्धि		सूचना श्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम तथा अनुमान
			आ. व. २०८१/८२	आ. व. २०८३/८४			
प्रतिफल							
सामुदायिक बन	हेक्टर						
नीजी बन	हेक्टर						
वार्षिक वृक्षारोपण	संख्या						
व्यवस्थित फोहोर विसर्जन	संख्या						
फोहोरबाट जैविक मल उत्पादन गर्ने परिवार	प्रतिशत						
धुवाँमुक्त घरधुरी	प्रतिशत						
कृषिमा जलवायु अनुकूलन मल, विउ र प्रविधिको प्रयोग	प्रतिशत						
जोखिमक्षेत्र पहिचान र नक्सातल	संख्या						
प्रमुख नदी कटात स्थलमा तटबन्द निर्माण	संख्या						
प्रमुख नदी/खोलाको बाढी सूचना प्रणाली स्थापना	संख्या						
स्वयंसेवक तालिम	संख्या						
आपतकालीन उद्धारका लागि खुला चौरको व्यवस्था	संख्या						
आपतकालीन उद्धारका लागि हेलिप्याडको व्यवस्था	संख्या						
विपद् पूर्वतयारी कार्य योजना	संख्या						
असर							
जडिबुटि तथा बन पैदावारको समुपयोगबाट हुने वार्षिक आयदानी	रु हजारमा	-					
वृक्षारोपणका कारण भूक्षयमा हुने कमी	प्रतिशत						
प्रभाव							
बनले ओगटेको क्षेत्रफल	प्रतिशत						
हावाको प्रदूषणको मात्रा	पिपिएम						
आपतकालीन उद्धारको पूर्वतयारी	प्रतिशत						
कार्यक्रम तथा आयोजना							

अनुसूची ४. १७:संस्थागत विकास

खास नतिजा	एकाई	आधार वर्ष (२०७८/७९)	उपलब्धी		सूचना स्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम तथा अनुमान
			आ. व. २०८१/८२	आ. व. २०८३/८४			
प्रतिफल							
कर्मचारीको पदपूर्ती	प्रतिशत						
गापा तथा वडा कार्यालय भवन निर्माण	संख्या						
गापाद्वारा स्विकृत निति तथा कानून	संख्या						
गापा तथा वडा कार्यालय लगायत सेवा प्रवाहि कार्यालयमा नागरिक बडापत्र निर्माण	संख्या						
औसत वार्षिक बेरुजु	प्रतिशत						
औसत वार्षिक पुँजिगत खर्च	प्रतिशत						
आन्तरिक आय	रु लाखमा						
सामाजिक परिक्षण	संख्या						
सार्वजनिक सुनुवाई	संख्या						
कार्य प्रगति समिक्षा	संख्या						
महिला तथा पिछडिएका वर्गको आगामी अवसरहरूमा प्रतिनिधित्व	संख्या						
कर्मचारी तथा जन प्रतिनिधिको कार्यप्रगतिको समिक्षा	संख्या						
प्रभाव							
भ्रष्टाचार नियन्त्रण	प्रतिशत					-	
असर							
प्रतिव्यक्ति वार्षिक बजेट	रु हजारमा						
कार्यक्रम तथा आयोजना							

मोदी गाउँपालिकाको प्रथम पञ्चविषय विकास योजना प्रकाशन समिति-२०७८

प्रमुख सल्लाहाकार

प्रेम शर्मा पौडेल
अध्यक्ष

सल्लाहाकारहरु

सेती महत
उपाध्यक्ष

गौ प्रसाद गुरुङ
अध्यक्ष (वडा-१)

विकास तिमिल्लीना
अध्यक्ष (वडा-२)

देवेन्द्रबहादुर क्षेत्री
अध्यक्ष (वडा-३)

मन कुमार पुन
अध्यक्ष (वडा-४)

दलबहादुर मल्ल
अध्यक्ष (वडा-५)

बिमल लामिछाने
अध्यक्ष (वडा-६)

बसन्त गुरुङ
अध्यक्ष (वडा-७)

सुकबहादुर गुरुङ
अध्यक्ष (वडा-८)

किसान बहादुर क्षेत्री
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

व्यवस्थापक तथा सम्पादन :

याम बहादुर मेधासी
युवा तथा बालबालिका सम्पर्क व्यक्ति

मोदी गाउँपालिका सभाका सदस्यहरु

२०७४-०७९

मोदी गाउँपालिका वडा नं. १ का वडा सदस्यहरु

गौ प्रसाद गुरुङ्ग
वडा अध्यक्ष

धनमाया गुरुङ्ग
महिला सदस्य

भुल बहादुर पौडेल
वडा सदस्य

कुलमान गुरुङ्ग
वडा सदस्य

सिता वि.क.
दलित महिला सदस्य

मोदी गाउँपालिका वडा नं. २ का वडा सदस्यहरु

विकास तिमिल्सिना
वडा अध्यक्ष

देवी कुमारी शर्मा
महिला सदस्य

जीवनन्धर चपाई
वडा सदस्य

हिम बहादुर क्षेत्री
वडा सदस्य

नरमाया कामी
दलित महिला सदस्य

मोदी गाउँपालिका वडा नं. ३ का वडा सदस्यहरु

देवेन्द्र बहादुर क्षेत्री
वडा अध्यक्ष

हिरादेवी चापाई
महिला सदस्य

टेक बहादुर पुन
वडा सदस्य

यम बहादुर पुन
वडा सदस्य

लालमती वि.क.
दलित महिला सदस्य

मोदी गाउँपालिका वडा नं. ४ का वडा सदस्यहरु

मन कुमार पुन
वडा अध्यक्ष

हरिमाया गर्बुजा
महिला सदस्य

चेत बहादुर चौचांगी पुन
वडा सदस्य

प्रत बहादुर पुन
वडा सदस्य

लक्ष्मी वि.क.
दलित महिला सदस्य

मोदी गाउँपालिका सभाका सदस्यहरु २०७४-०७९

मोदी गाउँपालिका वडा नं. ५ का वडा सदस्यहरु

दल बहादुर मल्ल
वडा अध्यक्ष

विष्णु कुमारी पौडेल क्षेत्री
महिला सदस्य

ईन्द्र प्रसाद उकपाध्याय
वडा सदस्य

पदम बहादुर कुँवर
वडा सदस्य

सुकमाया वि.क.
दलित महिला सदस्य

मोदी गाउँपालिका वडा नं. ६ का वडा सदस्यहरु

विमल लामिछाने
वडा अध्यक्ष

सुशिला कुमारी के.सी.
महिला सदस्य

लक्ष्म्य बहादुर के.सी.
वडा सदस्य

नन्द लाल सुवेदी
वडा सदस्य

कमलला नेपाली
दलित महिला सदस्य

मोदी गाउँपालिका वडा नं. ७ का वडा सदस्यहरु

वसन्त कुमार गुरुङ्ग
वडा अध्यक्ष

लक्ष्मी कुमारी शर्मा
महिला सदस्य

दल बहादुर क्षेत्री
वडा सदस्य

बुद्धिसागर शर्मा गौतम
वडा सदस्य

कल्पना सार्की
दलित महिला सदस्य

मोदी गाउँपालिका वडा नं. ८ का वडा सदस्यहरु

सुकबहादुर गुरुङ्ग
वडा अध्यक्ष

विजुला कुमारी शर्मा
महिला सदस्य

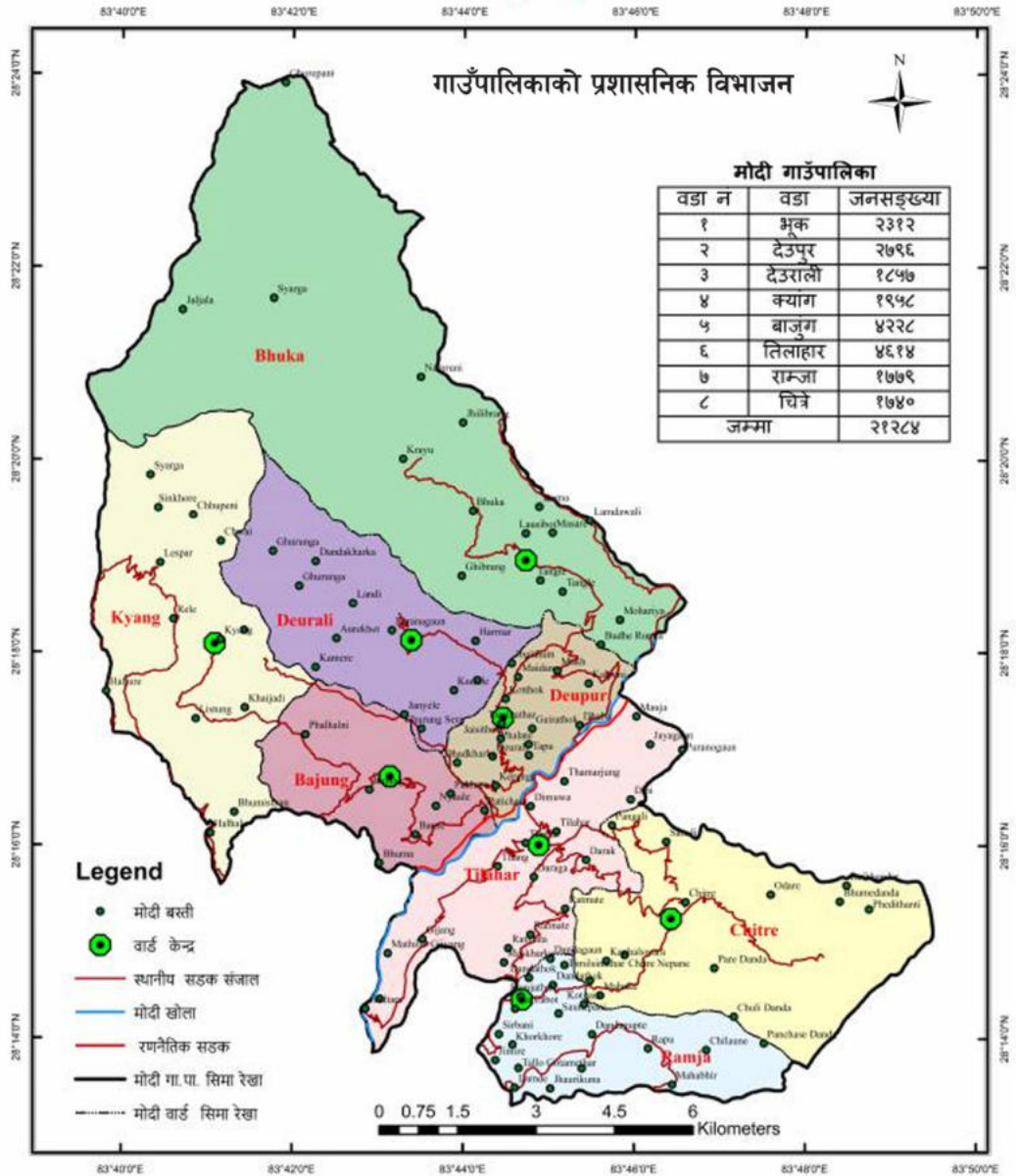
योगन्द्र के.सी.
वडा सदस्य

कृष्ण बहादुर गुरुङ्ग
वडा सदस्य

सन्तोषी वि.क.
दलित महिला सदस्य

PCS:Nepal MUTM Central 84 Everest 1850

Area: 143.59 Sq.Km.(Department of Survey)
Population: 21284 (CBS 2011)

Map By: Er. Bigyan Paudel

मोदी गाउँपालिका

गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
पातिचौर, पर्वत, गण्डकी प्रदेश, नेपाल